www.alibapir.com

ڕێگای صاڵح بوون و بەرەوخواچوون

خۆپاك و چاككردن لەبەر ڕۆشنایی قورئان و سوننەتدا

THE PATH TO GOD
AND RIGHTEOUSNESS

1442 - 2021

عەلی باپیر

چاپی 06
بە پاڵاوتن و زیادکردنەوە

التفسير

www.alibapir.com

ڕێگای صاڵح بوون و بەرەو خوا چوون

www.alibapir.com

ڕێگای صاڵح بوون و بەرەوخوا چوون

نووسینی: عەلی باپیر

مافی لە چاپدانەوەی پارێزراوە بۆ نوسینگەی تەفسیر

چاپی شەشەم ١٤٤٢ك - ٢٠٢١ ز

نوسینگەی تەفسیر

بۆ بڵاوکردنەوە

هەولێر - شەقامی 30 مەتری، تەنیشت منارەی چۆلی

+964 750 818 08 65

www.al-tafseer.com

tafseeroffice@yahoo.com

/TafseerOffice

ئامادەکردنی پێڕست - نوسینگەی تەفسیر

ڕێگای صاڵح بوون و بەرەوخوا چوون، عەلی باپیر (نووسەر)

٤٥٦ لاپەڕە،

١٧* ٢٤ سم

بابەت، تەزکیە

ISBN: 978-9922-632-77-3

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان

هەرێمی کوردستان ژمارە سپاردنی (٦٣٠) ی ساڵی ٢٠٠٥ پێدراوە

"بیروبۆچونی ئەم کتێبە، مەرج نییە هەمان بیرو بۆچونی نوسینگەی تەفسیر بێ"

خـــەت: نەوزاد کۆیی

دیزاینی ناوەرۆك : جمعە صدیق کاکە

www.alibapir.com

ڕێگای صاڵح بوون و بەرەو خوا چوون

خۆپاک و چاککردن لەبەر ڕۆشنایی قورئان و سوننەتدا

چاپی شەشەم

بە پاڵاوتن و زیادکردنەوە

عەلی باپیر

www.alibapir.com

www.alibapir.com

چاپکردنەوەی نووسراوی کتێبەکانم بە نۆبە، بە گوێرەی

توانا و هەلومەرجی ئەو ڕۆژگارە بوو.

وە ئێستا بوو هیوام وا بوو شێوەی چاپکردنێکی

وا بێ کە تۆبڕە خەڵکی کە مایەی بەهرە لێوەرگرتنی زیاتری

خوێنەران بێ. جا ئێستا سوپاسی خوای بەخشەر

دەکەم لە خۆو سینگەی تەفسیر بەو کارە هەڵسەستێ.

خوا بەرەکەت بخاتە ئیش و کاریانەوە و لە کۆمەکییان

بێت، هەنیش سوپاسیان دەکەم.

عەلی باپیر

www.alibapir.com

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله والصلاة والسلام على رسول الله محمد وعلى آله

بەندە (عەلی باپیر) بەڕێز مامۆستا موخلیص و
نووسینگەی تەفسیرم تەخویل کرد بۆ چاپ و
بڵاوکردنەوەی کتێبەکانم، خودا بەرەکەت و خێری زیاتر
بخاتە ئیش و کارییانەوە.
وە جگە لەوان هیچ کەس و لایەنێک مافی چاپ و
بڵاوکردنەوەی کتێبەکانی بەندەی نییە.

عەلی باپیر

١١ ربیع الثانی ١٤٢٦

٢٠٠٥/٥/١٩

هەولێر

www.alibapir.com

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿ وَنَفۡسٖ وَمَا سَوَّىٰهَا ٧

فَأَلۡهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقۡوَىٰهَا ٨

قَدۡ أَفۡلَحَ مَن زَكَّىٰهَا ٩

وَقَدۡ خَابَ مَن دَسَّىٰهَا ١٠ ﴾

الأحزاب

www.alibapir.com

پێشکەشە

بەو مســـوڵمانانەی کە لە سایەی تەزکیــە بوونیانەوە:

❀ زەین هۆشیارو ،

❀دڵ بێــدارو ،

❀ جوان ئاکــارو ،

❀ خۆش ڕەفتارنو ،

❀ بۆ خوای پەروەردگــار بەندەی ڕاستو پاکو ،

❀ لەگەڵ براو خوشکانیاندا هــەتا بڵــێی وەفــادارو چاکن.

❀لەگەڵ خەڵکدا بەگشتیی، دڵسۆز و بەپەرۆش و بەکارن.

پێشەکی
چاپی شەشەم

الحمدلله، والصلاة والسلام على رسول الله، وآله المهتدين بهداه، من الصحب والأزواج والقرابة والتابعين لهم بإحسانٍ إلى يوم لقاء الله.

خوێنەری بەڕێزو سەنگینم!

لەچاپی شەشەمی ئەم کتێبەدا "کە خۆشەویستییەکی تایبەتییم بۆی هەیە" ئەم گۆڕانکارییانەمان کردوون:

یەکەم: بەوردیی‌و وشە بەوشە پێیدا چوومەوەو، لە هەڵەو پەڵە پێشووەکان بژارێکی باشم کردوەو، هیوادارم لەجاران پاک‌و پوختتر بووبێ.

دووەم: هەندێك دەقی سوننەت باشترو وردتر (تخريج) کراون‌و، چەند ئایەتێك‌و فەرموودەیەکیش کە پێشتر مانا نەکرابوون، مانامان کردوون.

سێیەم: بەشی نۆیەممان لێ زیاد کردوە کە لەبارەی بیرۆکەی: (یەکبوویی: وحدة الوجود)ەوەیەو، هەوڵمداوە بایی بەرچاو ڕوونبوونەوەی خوێنەرو پێویستییەکەی، قسەی لەبارەوە بکەین.

چوارەم: بەشی دەیەممان لێ زیادکردوە، بەناو و نیشانی: (تەصەووف‌و صۆفییەکان) کە لە حەوت کورتە باسدا، پوختەو گوشراوی بیروڕای خۆم لەبارەی تەزکییەو تەصەووفەوە باسکردوە.

پێنجەم: ناوەکەیمان ئاوا گۆڕی: **(ڕێگای صالّح بوونو بەرەو خوا چوون: خۆ پاكو چاككردن لەبەر ڕۆشنایی قورئانو سوننەتدا).**

هیواداریشمو لەخوای بەخشەریش داواکارم:

ئەم كتێبە كە هەتا ئێستا (١٠/١٠/٢٠٢٠ز - ١٤٤٢/٢/٢٣ك) ئەوە شەش جاران چاپ بكرێو، هەزاران نوسخەی لـێ بڵاوبۆتەوەو، لەهەندێك لە مامۆستایانم بیستەوە كە چەندان جار بەدەرس گوتوویانەتەوەو، كردوویانەتە ماددەی وتارەكانی جومعەو، پێم وایە هەزاران گەنجو لاوی پێ بەرچاو ڕوونبوونەوەو، پەروەردەبوونو، لەخوا نیزیك كەوتوونەوەو سالّح بوون، لەمەودواش پیتو پێزی زیاتر تێبچێو، چاكتر بۆ خوێنەرانی بەربگرێو، بەتایبەت لەلایەن پەروەردەكارانەوە بایەخیی پتری پێ بدرێ.

سبحانك اللهم وبحمدك، أشهد أن لا إله إلا أنت، أستغفرك وأتوب إليك.

١٠/١٠/٢٠٢٠ز

١٤٤٢/٢/٢٣ك

هەولێر

پێشەكی
چاپی پێنجەم

إِنِ الْحَمْدَ لِلَّهِ، نَحْمَدُهُ، وَنَسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْ فَلا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِۦ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسۡلِمُونَ ١٠٢﴾ آل عمران.

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٖ وَٰحِدَةٖ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالٗا كَثِيرٗا وَنِسَآءٗۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِي تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبٗا ١﴾ النساء.

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَقُولُواْ قَوۡلٗا سَدِيدٗا ٧٠ يُصۡلِحۡ لَكُمۡ أَعۡمَٰلَكُمۡ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡۗ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدۡ فَازَ فَوۡزًا عَظِيمًا ٧١﴾ الأحزاب.

أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيثِ كَلامُ اللَّهِ، وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَشَرَّ الأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا، وَكُلَّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَة، وَكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلالَةٌ[١].

---

(١) هذه الخطبة تسمّى (خطبة الحاجة) وهي تُشْرَعُ بين يَدَي كل حاجة، رواها كل من: الترمذي برقم: (١١٠٥) وَحَسَّنَهُ، والنسائي برقم: (١٤٠٤)، وابن ماجه برقم: (١٨٩٢)، والطبراني في (الأوسط) برقم: (٢٤١٤)، وأحمد برقم: (٣٧٢٠)، وروى طرفاً منها مسلم في صحيحه.

خوێنــەرە بەڕێزو خۆشەویســتەکان !

ئەم چــاپەی پێنجەمی ئەم کتێبــە (ڕێگای صالٚح بوونو بەرەو خوا چوون) بێجگــە لــە ڕاستکردنەوەی هەندێك وردە هەڵــەی چاپیــیو، چــەند وردە دەســتکارییەکی کــەم، دوو جیاوازیی دیکەی سەرەکیی هەن، لەگەڵ چاپە پێشــووەکان دا:

یەکــەم: سەرجەم فەرمایشتەکان لە سەرچاوە متمانــە پێکراوەکــانی ســوننەتەوە (تخـريج) کراون، لەلایەن برایەکی گەنجەوە، کە نەیویست ناوی بهێنم، خوا پاداشتی بداتەوە، کە دیارە ئەو لە ئەسڵ دا بۆ تەرجەمە عەرەبییەکەی ئــەو ئەرکــەی کێشــابوو[١]، بــەڵام دوایی (تخريج)ەکانی خســتنە سەر ئەم چاپی پێنجەمە کوردییەش.

شــایانی باسیشــە چەند دەقێك کە لە ڕووی سەنەدەوە بێهــێــز بوون، لامان بردن.

دووەم: لە سۆنگەی ئەوەوە کە زیاتر لە دە (١٠) ساڵ بەسەر دوا پێداچوونەوەمدا بــۆ ئــەم کتێبــە تێپەڕیوە، کە (٣٠/١٠/٢٠٠٠) یە، لە ماوەی ئــەو یــازدە ســاڵەدا هــەورازو نشــێوی زۆرم هاتوونەڕێ، کە کاریگەرییان لەسەر حاڵەتی بەرەو خواچوونم هەبووە، بە پێویســتم زانی، ئەگەر بەکــورتییش بووە، جارێکی دیکــە دوا بۆچــوونو ســەرنجەکانی خۆم، لەبــارەی تەزکیەی نەفسو ســەفەری صــالٚح بوونو بەرەو خوا چــوونەوە، تۆمــار بکەم، بەتایبەت ئەزموونی بیســتو دوو (٢٢) مانگــەی زینــدانیی کــردنم لەلایــەن ئەمریکــاوە.

هیواداریشــم ئەم کــتێبە لەم چاپی پێنجەمەی دا — بە زمانی کــوردیی- و لــە چــاپە عەرەبییو فارسییەکەیشی دا[٢]، ئەو ئامانجانەی، کە بۆیان نووسراوە، بە جوانترین شــێوە بیانپێکــێو، خــوای بەخشــندە بــە بــەزەیی بێســنووری خــۆی، ئــەم کتێبــەو ســەرجەم بەرهەمەکانی دیکەشم، بکاتە مایەی زیاتر تێگەیشتنو چاکتر پێگەیشــتنی مســوڵمانان، بەتایبەت چینــی تازەپێگەیشــوو و گەنجمان لە کوڕانو کچان، کە بێگومان لەم ڕۆژگارەدا

---

(١) کە ئێســتا (دار الحکمـة)ی لەندەن سەرگەرمی چاپکردنیەتی.

تێبینیی: لەمێژە چاپ و بڵاوکراوەتەوە.

(٢) ســوپاس بۆ خوا ئەویش بەڕێوەیە.

لە هـەموو کاتێـك پتـــر پێویسـتییان بـە لـەخوا نزیکبوونـەوەو، صـاڵح بـوونو نـەفس تەزکیەبوون هەیە، چونکە لە لایەکەوە گەردەلوولو ڕەشەبای فەسادو داڕووخانی ڕەوشت و خووی پەسند، ئێسـتاکە توندتر لە هەر سەردەمو ڕۆژگـارێکی پێشـوو هـەڵیکردوە، لـە لایەکی دیکەشەوە تەوژمی ئیسـلامیی، خەریکی هەرچی زیـاتر دەبێتـە جێگـای هیـواو ئومێدی کۆمەڵگاکانی مسوڵمانانو، بەدیلـی ڕژێمـە خۆسـەپێنـە سێکۆلاریسـتەکان!

دیارە هەر کام لەم دووانەش لەسەر تـەوژمی ئیسـلامییو ئەندامـەکانی بەتایبـەتو، مسـوڵمانان بەگشـتی پێویسـت دەکەن، کە لـەڕووی ئیمـانو تـەقواو تەزکیـەی نـەفسو لایەنی مەعنەوییەوە، هەرچی زیاتر خۆیان بەهێزو پێـز بکەن، تاکو لەبـەردەم ڕەشـــەباو گێـــژەڵووکەی بەرهەڵـــدایی‌و فەســـاددا، خۆڕاگـــرو نەلەخشـــاو بـــنو، لـــە بنبـــاری بەرپرسـیارێتیی، پاکسـازیی‌و چاکسـازیی کۆمەڵگـاشدا، جێی متمانەو وەك پێویسـت و شـیاو بن.

خوایە ! بە کەرەمو بەزەیی و چـاکەی بـێ ســنووری خـۆت، هەرچـی زیـاتر ئیمانمـان کامـلـتـرو، پارێزکارییـمان زیاتـرو، خواپەرسـتییمان چاکـتـرو، ڕەوشـتـو خوومـان جوانتـرو .... سەرەنجام نیـزیکییـمان لەخۆت زیـاتر بکە.

سبحانك اللهم و بحمدك، أشهد أن لاّ إلـه إلاّ أنت، أستغفرك وأتوب إليك.

بەغـدا

ئەنجوومەنی نوێنەران

٢٨ صـفر ١٤٣٣ - ٢٠١٢/١/٢١

www.alibapir.com

پێشەكی
چاپی چوارەم

الحمدلله رب العالـمين، وصلى الله تعالى وسلم وبارك على جميع الأنبياء والمرسلين، خصوصاً سيّدهم وخاتمهم محمد إمام الـمتقين وقائد الـمجاهدين وآله أجمعين، مـن الصَّحْب والأزواج والقرابة والتابعين لهم بإحسان الى يوم الدين.

خوێنەرە بەڕێزو خۆشەویستەكان !

بەپێویستی دەزانم، كە لە پێشەكی ئەم چاپە چوارەمەی (ڕێگای صالح بوونو بەرەو خوا چوون)دا، كە لەلایەن نووسینگەی تەفسیرەوە ئەنجام دەدرێ، ئاماژە بۆ چەند خاڵێك بكەم:

١/ تەزكیەی نەفس: خاڵی هاوبەشی نێوان سەرجەم مسوڵمانانو ئەهلی ئیمانەو، لەسەر هەر كامیان پێویستە، كەمو زۆر پشكو بەشی تێیدا هەبێ، ئەگەر بیەوێ بە مسوڵمانو ئیماندار لەقەڵەم بدرێ، بەڵگەش لەسەر ئەمە، ئەوەیە كە خوای كاربەجێ سبحانه وتعالى سەرفرازیی (فلاح)ی كردۆتە ئەنجامو بەرهەمی تەزكیەی نەفس، وەك فەرموویەتی:

١- ﴿ وَنَفۡسٖ وَمَا سَوَّىٰهَا ٧ فَأَلۡهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقۡوَىٰهَا ٨ قَدۡ أَفۡلَحَ مَن زَكَّىٰهَا ٩ وَقَدۡ خَابَ مَن دَسَّىٰهَا ١٠ ﴾ الشمس.

٢- ﴿ قَدۡ أَفۡلَحَ مَن تَزَكَّىٰ ١٤ ﴾ الأعلى.

وشەی (فلاح)یش، كە ئێمە بە (سەرفرازیی)مان تەرجەمە كردوە، بریتییە لە:

{بە ئامانجو مراد گەیشتنو، لەخەمو پەژارە دەربازبوونی ڕەها لە دنیاو دوارِۆژدا}.

ئنجا لە سۆنگەی ئەوەوە، کە خوای زاناو توانا (جلّ شأنه) ڕایگەیاندوە، کە (تزکیة) سەرفرازیی (فلاح) بەرهەم دێنیو، پێچەوانەکەیشی، کە (تدسیة)یە — واتە نقومکردنی نەفس لە چڵكو چەپەری گوناحو خەسڵەتە پەستەکاندا - زیانباریی و پەشێمانیی (خیبة) وەدی دێنیّ، کەواتە: هەر مسوڵمانێك بەتەمای سەرفرازیی و لەخەم ڕەخسینو، بەختەروەربوون بیّ، دەبیّ کەمو زۆر پشكو بەشی لە تەزکیەدا هەبیّ، ئەگەرنا بە مەرەدی ئەو کەسە دەچیّ، کە بەبیّ مەلەزانین خۆی بە دەریایە دادەدات، یان بە گیرفانی خاڵیی، کەلوپەلی کڕین، سەودا دەکات!

٢/ بەڵام ئەگەر (خۆ تەزکیەکردن) جارێك بۆ مسوڵمانان بەگشتیی، فەرزو پێویست بێت، ئەوە بێگومان بۆ کەسانێك، کە لە مەیدانی کارو چالاکیی ئیسلامییدانو، دەیانەویّ خەڵكو دەوروبەرەکەیان بەرەو خوا بانگ بکەنو، فێری خواپەرستیی و دینداریی بکەن، چەندان جار پێویستە، چونکە ئاشکرایە، کە کەسێك شتێك شك نەبات، پێی نابەخشریّ (فاقد الشيء لا يعطيه)، دیارە پاکسازیی بە پاکانو، چاکسازیی بە چاکانو، (إصلاح)یش بە (صالح)ان دەکریّ !

پێویستبوونی تەزکیەش بۆ ئیشکەران (العاملين) لە مەیدانی کارو چالاکیی ئیسلامییدا، وێڕای مەرجبوونی بۆ سەرفرازیی و بەختەوەریی دوارِۆژیان، لە دوو ڕووەوەیە:

یەکەم: - وەك پێشتر گوتمان- کەسێك خۆی لەخۆیدا پاكو چاك نەبیّ، ناتوانیّ پاکسازیی و چاکسازیی لە دەوروبەریدا بکات.

دووەم: کەسێك کەمو زۆر خۆی تەزکیە نەکردبیّ، سەختیی و دژوارییەکانی ڕێی خەڵك بۆ لای خوا بانگکردنو، فەرمان بە چاکەو ڕێگرتن لە خراپەو...هتد پیّ تەحەممول ناکریّو، بەرگەی فشارو کۆسپو لەمپەرو سەرئێشەکان ناگریّو، دووچاری پەککەوتنو وازهێنان، یان سەرگەردانیی و لادان دەبیّو، کارەکەی نەك هەر بنەتۆو ناکاتەوە، بگرە زۆریشی لەسەر قەرزدار دەبێتەوە ! نموونەی ئەو جۆرە

کەسانەش، چ لە مێژووی مسوڵمانانو، چ لە واقیعی ئەمڕۆشماندا زۆرن[(١)].

دیارە ئەم ڕاستییەش یەکێکە لە حیکمەتەکانی ئەو هەموو جەختکردنەی خوای پەنهانبین (جل وعلا) دەرهەق بە پێغەمبەرەکەی (صلى الله عليه وسلم)، کە لە چەندان شوێنی قورئانیداو، لە سیاقی قسەکردن دەربارەی بانگەوازو هەقبێژییو، فەرمان بەچاکەو ڕێگرتن لە خراپەو، تێکۆشان لەڕێی خوادا، فەرمانی پێدەکات بە هەرچی زیاترو چاکتر، لە خوا نزیککەوتنەوەو، پشت بە خوابەستنو، خوا بە پاکگرتنو ستایشکردنیو، زۆر یادکردنیو، سەجدە بۆ بردنیو، شەونوێژکردنو، قورئان خوێندنو، دوارۆژ لەبیربوونو، دنیا بە کەمگرتنو...هتد، وەك لەم ئایەتانەدا دەبینرێ، کە چەند نموونەیەکن لەو بوارەدا:

١- ﴿ كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَٱسْجُدْ وَٱقْتَرِب ﴿١٩﴾ ﴾ العلق.

٢- ﴿ وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ﴿٩٧﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُن مِّنَ ٱلسَّٰجِدِينَ ﴿٩٨﴾ وَٱعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ ٱلْيَقِينُ ﴿٩٩﴾ ﴾ الحجر.

٣- ﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ ٱلْقُرْءَانَ تَنزِيلًا ﴿٢٣﴾ فَٱصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ ءَاثِمًا أَوْ كَفُورًا ﴿٢٤﴾ وَٱذْكُرِ ٱسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٢٥﴾ وَمِنَ ٱلَّيْلِ فَٱسْجُدْ لَهُۥ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا ﴿٢٦﴾ ﴾ الإنسان.

٤- ﴿ فَٱصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ ٱلشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا ۖ وَمِنْ ءَانَآئِ ٱلَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ ٱلنَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَىٰ ﴿١٣٠﴾ وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِۦٓ أَزْوَٰجًا مِّنْهُمْ زَهْرَةَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ۚ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ﴿١٣١﴾ ﴾ طه.

بەڵێ (تەزکیەی نەفس) مایەی:

أ/ سەرفرازییو بەختەوەریی دوارۆژو،

(١) بە تێوەرامانی دیاردەی لادان (انحراف)ی ئەو جۆرە کەسانەش، بە ڕوونیی دەبینرێ، کە خۆشویستنی دنیاو شوێنکەوتنی ئارەزووەکانو خۆدەرخستنو...هتد، لەپشت ئەو نەخۆشییانەوەیەوەن، ئەمانەش هەموویان نیشانەکان (أعراض)ی نەبوونی تەقواو تەزکیەن.

ب/ سەرکەوتن‌و پیت‌و پێز هەبوون لە کارو چالاکیی داو،

ج/ سەلامەتیی‌و پارێزران لە پەککەوتن‌و ڕووخان‌و بەزین، یان گەندەڵ بوون‌و لادان‌و هەتڵەبوونە، لە مەیدانی تێکۆشان‌و کارو جموجۆڵی ئیسلامیی دا.

هەر بۆیەش، من هەر کاتێك بابایەك دەبینم، کە لە مەیدانی کارو چالاکیی ئیسلامییدا، خۆی خەریك کردوە، بەڵام لە خواپەرستییە تایبەتییەکان دا، ساردو سڕەو، هیچی لە خەڵکی عەوام زیاد نیە، یەکسەر لە مێشکم دا نیشانەیەکی پرسیاری گەورە پەیدا دەبێ:

تۆ بڵێی ئەو بەڕێزە ڕاست بکات، کە لە خەڵکی عەوام زیاتر خوای خۆشدەوێ‌و، لێی دەترسێ‌و شەرمی لێ دەکات‌و، لەوان پتر ئیمانی بە ڕۆژی دوایی‌و لێپرسینەوەو بەهەشت‌و دۆزەخ هەیە و...هتد.؟!

ئەدی ئەگەر ڕاست دەکات، بۆچی هیچی لەوان زیاد نیە؟! ئەگەر ڕاستیش ناکات، بۆچی ئیددیعای وادەکات، بابایەك بۆخۆی ویران بێت، چۆن چۆنی غەیری خۆی ئاوەدان دەکات؟!

٣/ وەك چۆن ئەنجام (نتیجة)ێك، کە پەیوەستە بە چەند پێشەکیی (مقدمة)یەکەوە، بەبێ ڕێزکردن‌و ئامادەکردنی ئەو پێشەکییانە، چاوەڕوانییکردنی شتێکی پووچ‌و ناماقوولە، بە هەمان شێوەش چاوەڕوانییکردنی هاتنەدی حاڵەتی (تەزکیە)، بەبێ ئامادەکردنی هۆکارەکانی‌و، گرتنەبەری ڕێبازەکانی‌و بەکارهێنانی شێوازەکانی، شتێکی بێجێ‌و خەیاڵێکی بەتاڵە!

ئنجا ئێمە لە دوو توێی ئەم کتێبەدا، بە ڕوونیی باسی ئەو بابەتەمان کردوەو خستوومانەتە ڕوو، کە ئینسانی مسوڵمان، چۆن چۆنی دەستی لە تەزکیەی نەفس گیردەبێ‌و، ئەو ئامانجە گرنگ‌و گەورەیەی بۆ مەیسەر دەبێ، بۆیە لێرەدا هەر بە کورتیی وەك ئاماژەیەك دەڵێم:

هەرکەسێك ویستی خۆی لە (فجور) بژار بکات‌و، بە (تقوی) بڕازێتەوەو، ببێتە خاوەنی نەفسێکی پاك‌و چاك (نفس مزکاة) پێویستە:

١) چاو بە بووناسیی و تێڕوانینو ئیمانو عەقیدەیدا بگێڕێتەوە، کە بناغەی دینداریی‌و مسولمانەتییەو، بەو جۆرەی لێبکات، کە خواو پێغەمبەرەکەی لە قورئانو سوننەتدا ڕوونیان کردۆتەوەو بە ڕاستو پەسندیان داناوە، چونکە بێگومان بووناسیی تەواوو ئیمانی ڕاستو دروست، بناغەو ڕووحو هەوێنی تەقواو تەزکیەیەو، بەبێ وی، ئینسان هەرچەندە خۆی ماندوو بکاتو ڕەنجو تەقەللا بدات، بێهوودەیەو هیچ بە هیچ ناکات، خوای زاناو توانا‌ش بە پێغەمبەری خۆی (صلى الله عليه وسلم) فەرمووە: ﴿ فَٱعۡلَمۡ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ وَٱسۡتَغۡفِرۡ لِذَنۢبِكَ وَلِلۡمُؤۡمِنِينَ وَٱلۡمُؤۡمِنَٰتِۗ وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ مُتَقَلَّبَكُمۡ وَمَثۡوَىٰكُمۡ ١٩ ﴾ محمد.

وەك دەبینین هەتا فەرمانی پێنەکردوە بە خوا بەیەکگرتن (التوحيد)، فەرمانی پێنەکردوە بە داوای لێبوردن لە خواکردن، کە هەنگاوی یەکەمی بۆ خوا صولحانو تەزکیەی نەفسە !

٢) سەرنجی خواپەرستییەکان(عبادات)ی بدات، بەتایبەت نوێژەکەی، کە کۆڵەگەی مسولمانەتییەتی‌و پەیژەی لەخوا نزیکبوونەوەیەتی لەڕووی:

أ- (خشوع)ەوە، کە ڕووحی نوێژو هەر خواپەرستییەکی دیکەشەو، خوای پەروەردگاریش ڕایگەیاندوە، کە مسولمانانی نوێژکەر بە گەردنکەچییەوە، سەرفرازن: ﴿ قَدۡ أَفۡلَحَ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ١ ٱلَّذِينَ هُمۡ فِي صَلَاتِهِمۡ خَٰشِعُونَ ٢ ﴾ المؤمنون.

ب- بەجێهێنانی لەکاتی دیارییکراوی خۆیدا: ﴿ ...إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ كَانَتۡ عَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ كِتَٰبٗا مَّوۡقُوتٗا ١٠٣ ﴾ النساء، پێغەمبەری خواش (صلى الله عليه وسلم) کاتێك پرسیاری لێکراوە: چ کردەوەیەك لە هەموو کردەوەیەك باشترە؟! فەرموویەتی: {الصَّلاةُ عَلَى وَقْتِهَا}(١).

(١) مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ، البُخَارِي برقم: (٥٠٤)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٢٦٤)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (١٧٠) عَنْ عَبْدِ اللّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ.

ج- پاراستنی پایەو فەرزو سوننەتەکانو بەجێهێنانی بەو شێوەیەی، کە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) نوێژی بەرپاکردوە، چونکە خوای کاربەجێ، ئەو نوێژکەرانەی بە سەرفراز وەسف کردوون، کە پارێزگاریی لە نوێژەکانیان دەکەن: ﴿ وَٱلَّذِينَ هُمۡ عَلَىٰ صَلَوَٰتِهِمۡ يُحَافِظُونَ ۝٩ ﴾ المؤمنون: پێغەمبەری خواش (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: {صَلّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي}[1].

د- ئەنجامدانی بەکۆمەڵ -واتە هەرکام لە پێنج نوێژە فەرزەکان- چونکە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) نوێژی بە کۆمەڵی بە بیستو حەوت پلە، بە چاکتر داناوە لە نوێژی تاك: {صَلاَةُ الْجَمَاعَةِ، أَفْضَلُ مِنْ صَلاَةِ الْفَذِّ بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً}[2].

هـ- کردنی نوێژە سوننەتەکان، بەتایبەت شەونوێژ (صلاة الليل)و وەترو ڕەواتیب، چونکە بە سوننەتەکان، کەلێنو کەموکووڕیی فەرزەکان پڕ دەکرێنەوە، وەك لە فەرموودەی پێغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم) هاتوە.

هەروەها سەرنجی سەرجەم جۆرەکانی دیکەی خواپەرستییە شەخسییو تایبەتییەکانی دیکەی وەك: ڕۆژووگرتن، زیکری خواکردن، پاڕانەوە، قورئان خوێندن...هتد، بداتو، بە ئەمیەت پێدانی تایبەتی بەو جۆرو چۆنیەتییەی، کە شەریعەت بۆ هەرکامێکیان دیاریی کردوە، ئەنجامیان بدات.

٣) چاو بە هەڵسوکەوت (تعامل)و ڕەوشتو خوویدا بخشێنێتەوە، لە هەموو بوارەکانی ژیانیداو، وردو درشتی بە تەرازووی قورئانو سوننەت هەڵسەنگێنێو، هەر شتێك لە شەرعدا جێی نەبۆوە، دەستبەرداری بێتو خۆی لێ بژار بکات.

(١) رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ برقم: (٦٠٥)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (١٦٥٨) عَنْ مَالِكُ بْنُ الْحُوَيْرِثِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

(٢) رَوَاهُ مُسْلِمٌ برقم: (١٥٠٩) وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٢٠٥٢) عَنِ ابْنِ عُمَرَ، وَلِلْبُخَارِيِّ مِنْ حَدِيثِ أَبِي سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: {بِخَمْسٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً}.

٤/ تەفاعول کردنیش لەگەڵ کتێبی خوادا - کە مەبەستم پێی ڕاستو دروست خوێندنیو لەبەرکردنیو، چاك لێتێگەیشتنیو بە جیددیی پێوەپابەندبوونیەتی- تاکە ڕێبازی ڕوونو بێچەندو چوونو ڕاستو بێگرێو گۆڵی، بەرەو خوا چوونو صالح بوونو نەفس تەزکیە بوونە، ئەدی ئەوەنیە خوا تبارك و تعالى فەرموویەتی:﴿ إِنَّ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانَ يَهْدِى لِلَّتِى هِىَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ ٱلْمُؤْمِنِينَ ٱلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا ﴿٩﴾ ﴾ الاسراء.

کەواتە: هەرکەسێك دەیەوێ بەرەو خۆ تەزکیەکردن هەنگاو بنێ، با هەتا پێی دەکرێ لەگەڵ کتێبی خوا (کتاب الله)دا خەریك بێتو، زۆرترین کاتی خۆی بۆ تەرخان بکات، ئاشکراشە، کە بەبێ شوێن پێهەڵگرتنی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) و، ئاشنایی بە سوننەتو ڕێبازی موبارەکی، چاك لێتێگەیشتنی کتێبی خواو، پێوەپابەندبوونی، مەیسەر نابێ، وەك خوای کاربەجێ جلّ جلاله فەرموویەتی: ﴿ ... وَأَنزَلْنَآ إِلَيْكَ ٱلذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٤﴾ ﴾ النحل.

سا خوای پەروەردگارمان ! بەناوە هەرەچاكو پەسندەکانت لێت دەپاڕێینەوە، کە یارمەتییمان بدەی، بەهۆی چاك تەفاعول کردنمان لەگەڵ کتێبە بەڕێزو موبارەکەکەتداو، بەهۆی باش شوێن پێهەڵگرتنی پێغەمبەرەکەتەوە (صلى الله عليه وسلم)، بتوانین خۆمان تەزکیەو پاكو چاك بکەین، تاکو صالح بینو بەرەو تۆ بێینو، بە دیدارت شاد بین، ئامین.

علی باپیر
٣ ڕەمەزان ١٤٢٦ - ٢٠٠٥/١٠/٦
هەولێر

www.alibapir.com

پێشەکی
چاپی سێیەم

إنَّ الحَمْدَ للهِ" نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلاَ مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْ فَلاَ هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

وَصَلّى اللهُ وَسَلّمَ وَبَارَكَ عَلَى سَيّدنَا مُحَمَّدِ الأَمِينِ الْمَبعُوث رَحْمَة لِلْعَالَمِين، وَآلِهِ أَجْمَعِين، مِنَ الصَّحَابَةِ وَالقَّرَابَةِ وَالتَّابِعِين لَهُمْ بإِحْسَان إِلى يَوْمِ الدّين.

خوێنەری بەڕێز !

ئەم چاپی سێیەمەی کتێبی (ڕێگای صالح بوونو بەرەو خوا چوون) کە نزیکەی یازدە (١١) ساڵ پاش نووسرانو چاپی یەکەمیەتی ، لە کاتێك دایە، کە مسوڵمانانی دنیا بەگشتییو مسوڵمانانی کوردستان بەتایبەتیی، لە سۆنگەی شەڕو خراپەی دەروونیانو ڕەفتارو کرداری بەدیانەوە، گیرۆدەو دووچاری چەندان گیروگرفتو دەردو نەخۆشییو گرفتارییو ناهەمواریی بوو ون.

بۆیە بەپەسندو بگرە بە پێویستیشم زانی، کە چاوێکی جیددیی بەم کتێبەدا بگێڕمەوەو، گۆڕانکارییەکی گەورەو ڕیشەیی تێدا بکەم، کە لە (ڕێ خۆشکردن)دا ئاماژەم پێکردوە.

بەڵێ، ئێمەی مسوڵمان لە گەرمەی کێشەو قەیرانەکانماندا، زیاترو چاکتر تێدەگەینو دڵنیا دەبین، کە وەك خوای زاناو تواناو کاربەجێ فەرموویەتی، بۆ گۆڕینو چاکسازییو پاکسازیی واقیعو بارودۆخی نارێكو پێك و شپرزو شێواومان، هەر دەبێ لە دەروونی

خۆمانەوە دەستپێبکەین‌و، ئاوێك کە لە سەرچاوە لیڵ‌و قوڕاو بێت، لە جۆگایە بۆت ڕوون نابێتەوەو، دیوارێکیش، کە لە بناغەوە لارو خوار بێت، لە سەرێڕا بۆت ڕاست نابێتەوە:

﴿ ... إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا۟ مَا بِأَنفُسِهِمْ ... ﴿١١﴾ ﴾ الرعد.

واتە: خوا حاڵ‌و باڵ‌و واقیعی هیچ کۆمەڵێك ناگۆڕێ، هەتا ئەوەی دڵ‌و دەروونیان پێیەوە گیرۆدە بووە، نەیگۆڕن‌و چاکی نەکەن.

بەڵێ، بەڕاستیی بنك‌و ڕیشەی کردەوەو ڕەفتارە خراپ‌و ناشەرعییەکانمان، لە دڵ‌و مێشك‌و دەروونمان دایە، هەربۆیەش پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) فێری کردووین، کە بڵێین : {نَعُوذُ بِاللهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا...}.

فاکتەرو هۆکاری تێشکان‌و بەزین‌و زەفەر بێ‌برانیشمان لە بەرانبەر دوژمناندا، بەر لە هەر شتێك هەڵەو ناشەرعیی‌و، کردەوەو سیفەتە خراپەکانمانن.

وەك خوای پەروەردگار فەرموویەتی: ﴿ وَمَآ أَصَٰبَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ ... ﴿٣٠﴾ ﴾ الشوری.

هەروەها فەرموویەتی: ﴿ أَوَلَمَّآ أَصَٰبَتْكُم مُّصِيبَةٌ قَدْ أَصَبْتُم مِّثْلَيْهَا قُلْتُمْ أَنَّىٰ هَٰذَا ۖ قُلْ هُوَ مِنْ عِندِ أَنفُسِكُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٦٥﴾ ﴾ آل عمران.

واتە: ئایا کاتێك بەڵایەکتان تووش بوو (کە تێشکانە لە جەنگی ئوحوددا) بە سەرسوڕمانەوە گوتتان: ئەوە چۆن‌و بۆچی‌و لە کوێوە بوو؟ لە حاڵێکدا کە ئێوەش (لە جەنگی بەدردا) دووقاتی ئەوەتان بەسەر دوژمن هێنابوو،— ئەی موحەممەد — بڵێ: ئەوە لەلایەن نەفسی خۆتانەوە بوو، بێگومان خوا لەسەر هەموو شتێك تواناداره.

هەروەها خوای پەروەردگار، هەر لەبارەی هۆی تێشکان‌و پاشەکشەکردنی ژمارەیەك لە هاوەڵانی پێغەمبەرەوە (صلی الله علیه وسلم) لە جەنگی ئوحوددا، فەرموویەتی: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَوَلَّوْا۟ مِنكُمْ يَوْمَ ٱلْتَقَى ٱلْجَمْعَانِ إِنَّمَا ٱسْتَزَلَّهُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا۟ ۖ وَلَقَدْ عَفَا ٱللَّهُ عَنْهُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٥٥﴾ ﴾ آل عمران.

واتە: بێگومان ئەوانەتان، کە لە ڕۆژی بەرەنگاربوونەوەی دوو کۆمەڵەکەدا، پشتیان هەڵکردو ڕایانکرد، تەنیا لە سۆنگەی ئەوەوە بوو، کە شەیتان بەهۆی هەندێك لە گوناحەکانیانەوە خلیسکاندنی، بێگومان خوا لێیان بوردوە، چونکە خوا لێبوردەو هێمنە.

ئنجا خوا بە کەڕەمی خۆی هیدایەتمان بدات، کە بتوانین تەزکیەی نەفسمان بکەین‌و، لە ڕیشەو بنکی سیفەتە نزم‌و پەستەکان (رذائل) پاکی بکەینەوەو، بە بژار بڕی تەقوا بژاری بکەین‌و، خۆشمان بە سیفەتە بەرزو جوانەکان بڕازێنینەوە، تاکو زەمینەی بەرەو خوا چوون‌و لە خوا نزیکبوونەوەمان، خۆشتر بکەین‌و، لە سایەی صاڵح بوون‌و خۆ پاك‌و چاككردنیشمانەوە، سەرفرازیی ڕەها و شەیطان پێ نەویرانمان: ﴿ إِنَّ عِبَادِى لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَٰنٌ... ﴿٦٥﴾ ﴾ الإسراء، و لە فێڵ‌و پیلانی دوژمنان پارێزران: ﴿ ... وَإِن تَصْبِرُوا۟ وَتَتَّقُوا۟ لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْـًٔا... ﴿١٢٠﴾ ﴾ آل عمران. بۆ خۆمان دابین‌و مسۆگەر بکەین.

١٣ / ڕەجەب/ ١٤٢١ کۆچی
١١ / ١٠ / ٢٠٠٠ زایینی
ئەحمەد ئاوا

www.alibapir.com

پێشەکی
چاپی دووەم

الْحَمْدُ للهِ كَمَا يَنْبَغِي لِجَلاَلِ وَجْهِهِ وَعَظِيمِ سُلْطَانِهِ، وَصَلّى اللهُ تَعَالى وَسَلّمَ وَبَارَكَ عَلَى مُحَمَّد النَّبِيّ الأُمّي وَآلِهِ الطَيّبينَ وَصَحْبِهِ الأَكْرَمين، والتّابعِينَ لَهُمْ بإحْسَانٍ، الواصلين منهم والسائرين.

مسولّمانی بەڕێزو خۆشەویست !

ئەم کتێبەی بەردەستت، کە بۆ یەکەمجار لە ساڵی (١٤١٠)ی کۆچیی دا نووسراو چاپ کرا، هەوڵێکی بەندە بوو بۆ پڕکردنەوەی ئەو کەلێنو بۆشاییە زلەی، کە لە لایەنی مەعنەوییەوە لە کاری ئیسلامییدا هەستی پێدەکرد، ئێستاش:

واتە پێنج ساڵ دوای ئەو کاتە، هەرچەندە کارو حاڵەتی ئیسلامیی لە کوردستانو شوێنەکانی دیکەی جیهانی ئیسلامییشدا، بە شێوەیەکی گشتیی لەچاو ئەوسا زۆر گەشەی کردوەو بەرەو پێش چووە، بەڵام بەڕای بەندە لەڕووی مەعنەویی و ئەخلاقییەوە، ئەو کەلێنو بۆشاییە هەر هەستی پێدەکرێ، بگرە لەگەڵ گەورەبوونی قەوارەو کیانی کارو حاڵەتی ئیسلامییدا، ئەویش زلتر بووە!

بۆیە لەسەر داواکردنی چەند برایەکی خەمخۆرو دڵسۆزیش، بەپێویستمان زانی، کە لەم قۆناغەدا بەشێوەیەکی فراوانترو چاکتر لە جاری پێشوو (ڕێگای صالح بوونو بەرەو خوا چوون) چاپو بلاو بکرێتەوە، پاش دەستکارییەکی کەم لە هەندێ شوێنیدا.

٣٠ / ١١ / ١٩٩٥

www.alibapir.com

بۆچی ئەم کتێبەم ناوناوە

ڕێگای صالح بوون و بەرەوخواچوون ؟!

وەك سەرنجی ئەو ئایەتو فەرموودەو شوێنەواران (آثار)ەم داوە، کە پەیوەستن بە لایەنی مەعنەوییو پاكو چاك (تزكية)کردنی نەفسەوە، بۆم دەرکەوتو، بە تەجرەبەو ئەزموونی کردەیی خۆشم زیاتر حاڵی بووم، کە ئامانج لە پەروەردەکردنو تەزکیەکردنی نەفس، دوو شتە:

یەکەم: چاكو پاكو شایستەبوونو بەکەڵك هاتنو، ئامادەبوونی مرۆڤ بۆ نزیکبوونەوە لە خوای میهرەبانو پەروەردگار.

دووەم: شادبوونو گەیشتنی بە دیداری پڕ خێرو خۆشیو پیتو پیرۆزی خوا ـ سبحانه وتعالى ـ کە لە دنیادا بریتیە لە ناسینێکی ئەوتۆ، کە چاکترین جۆرە بەندایەتییو پەرستنی لێ پەیدا دەبێو، لە دواڕۆژیشدا بریتیە لە گەیشتن بە بەهەشتە ڕازاوەو نەبڕاوەکەیو، دیتنیو تێوەڕامانی بە چاوی سەر.وەك فەرموویەتی: ﴿ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾ ﴾القيامة، پێغەمبەری خواش صلى علیه وسلم فەرموویەتی: {إِنَّكُمْ سَتَرَوْنَ رَبَّكُمْ عِيَانًا}[1].

واتە: بێگومان لەمەودوا ـ لە بەهەشت دا ـ پەروەردگارتان بە ئاشکرا دەبینن.

---

(١) رَوَاهُ البخاري برقم: (٦٩٩٨).

هەروەهـــا فەرموویـــەتی: {إِذا دَخَلَ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ، يَقُول اللَّه تَبارَكَ وَتَعالَى: تُرِيدُونَ شَيْئًا أُزِيدكُمْ؟ فَيَقُولُونَ: أَلَمْ تُبَيِّض وُجُوهنَا ؟ أَلَمْ تُدْخلنَا الْجَنَّةَ وَتُنَجِّنَا مِنْ النَّار؟ قَالَ: بلى، فَيَرفع الْحِجَاب، فينظرون الى وجه اللّٰه، فَمَا أُعْطُوا شَيْئًا أَحَبّ إِلَيْهِمْ مِنْ النَّظَرِ إِلَى رَبِّهِمْ عَزَّ وَجَلَّ، ثُمَّ تَلاَ هَـذهِ الآيَة: ﴿لِّلَّذِينَ أَحْسَنُواْ ٱلْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ ... ﴿٢٦﴾﴾ يونس}[1].

واتــە: هــەرکات بەهەشــتییەکان چــوونە بەهەشــتەوە، خــوا تبــارك وتعالــی دەفــەرموێ: چیتــان دەوێ بۆتــان زیــاد بکــەم؟ دەڵێــن: ئــەدی ڕوومانــت نەدرەوشاندۆتەوەو، نەتخستووینەتە بەهەشــتەوەو، لــە ئــاگر دەربــازت نــەکردووین؟ دەفەرموێ: با، ئنجـا پەردە لادەدرێو تەماشــای ڕووی خــوا دەکــەن، ئیــدی هیــچ شــتێکــیان نــەدراوەتێ، لــە لایــان خۆشــەویستتــر بــێ لــە تەماشــاکردنی ڕووی پەروەردگاریان، پاشــان ئەمەی خوێندەوە: بــۆ ئەوانــەی چــاکەیان کــردوە، پاداشــتی هەرەچـاكو زیادەش هەیـە...

هەربۆیەش خوای دادگەر دەربارەی کافرو لاڕێبووانی تاوانبار فەرموویەتی: ﴿كَلَّآ إِنَّ كِتَٰبَ ٱلْفُجَّارِ لَفِى سِجِّينٍ ﴿٧﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا سِجِّينٌ ﴿٨﴾ كِتَٰبٌ مَّرْقُومٌ ﴿٩﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٠﴾ ٱلَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوْمِ ٱلدِّينِ ﴿١١﴾ وَمَا يُكَذِّبُ بِهِۦٓ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ﴿١٢﴾ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ ءَايَٰتُنَا قَالَ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ كَلَّا ۖ بَلْ ۜ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِم مَّا كَانُواْ يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ كَلَّآ إِنَّهُمْ عَن رَّبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوبُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُواْ ٱلْجَحِيمِ ﴿١٦﴾﴾ المطففين.

وەك دەبینین: خوای دادگەر دوای ئەوەی باسی هەڵوێستی چەوتی بێبڕوایانی خراپەکار دەکات، لە ئاقار بەرنامەکەیدا، کە بریتیە لە بە ئەفسانە لە قەڵەمدانی ئایەتەکانی قورئان، ئەو ڕاستییە گرنگە دەخاتە ڕوو، کە ئەو کافرە تاوانبارانە، لە سۆنگەی کردەوەی

---

(١) رَوَاهُ أَحْمَد، برقم: (١٨٩٥٥)، ومُسْلِمٌ برقم: (٤٦٧)، وَالتِّرمِـذِيُّ، برقم: (٣١٠٥) عَنْ صُـهَيْبٍ رَضِـيَ اللَّـهُ عَنْهُ.

خراپو شوومی خۆیانەوە، دڵو دەروونیان پەردەی ڕەشی تاوان داپۆشیوەو، گوناحو خراپەکاریی ژەنگو کەمرەی لەسەر دڵیان پەیداکردوە، ئنجا بە تووڕەیی و تێوەخوڕینەوە ڕایگەیاندوە، کە ئەو بێبڕوا چەتوونو نەگبەتانە، لە ڕۆژی دوایییدا پەردەپۆش دەکرێنو، لەدیدارو دیتنی خوای میهرەبان بێبەش دەکرێن، ئاخر چۆن خاوەن دڵو دەروونێك شیاوی دیتنی خوایە، کە لە ژیانی دنیایدا، بە ژەنگو کەمرەو چڵکو چەپەری تاوانو خراپەکاریی، ئەو دەروونەی خۆی داڕزاندوەو بێخێرو بێری کردوە !!

ئنجا جێی سەرنج ئەوەیە، کە خوای پەروەردگار، سزای (بێبەش کران لە دیداری خوا)ی پێش سزای (چوونە نێو ئاگری دۆزەخ) خستوە! ﴿ كَلَّآ إِنَّهُمۡ عَن رَّبِّهِمۡ يَوۡمَئِذٍ لَّمَحۡجُوبُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ إِنَّهُمۡ لَصَالُواْ ٱلۡجَحِيمِ ﴿١٦﴾ ﴾ المطففين. بەڵێ مادام بەپێی فەرمایشتەکەی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) کە (مسلم) گێڕابوویەوەو، پێش تۆزێك نووسیمان، هیچ شتێك چاکترو خۆشەویستتر نەبێ، لەلایەن ئەهلی بەهەشتەوە لە (دیتنو بەدیداری خوا شاد بوون)، دیارە بێبەشبوونیش لەو نیعمەتە هەرە بەرزو مەزنە، لە هەموو ئازارو سزاو ئەشکەنجەیەك بێزراتر و ئەستەمترە.

ئنجا ئێمە ئەم کتێبەمان ناونا: (ڕێگای صاڵح بوونو بەرەو خوا چوون)، چونکە ئومێدمان وایە هەرکەسێك چاك تێی بگاتو ڕەفتاری پێبکات، کەمو زۆر پێی صاڵحو چاك دەبێو، لە ئەنجامی ئەو صاڵح بوونەشدا، شایستەیی ئەوە پەیدادەکات، کە بەرەو ناسینێکی قووڵو ڕەسەنی خوا هەنگاو بنێو، لە دنیادا بەچاوی عەقڵو دڵو، لە دوارۆژیشدا بەچاوی سەری، خوای بێوێنە ببینێو، بە دیداری بەرزو پیرۆزی شاد بێت، بەڵێ، هەروەك چۆن پاکیی و چاکیی، مەرجی چوونە بەهەشتە، وەك خوای کاربەجێ لەسەر زمانی فریشتەکانی بە بەهەشتییەکان دەفەرموێ: ﴿ وَسِيقَ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوۡاْ رَبَّهُمۡ إِلَى ٱلۡجَنَّةِ زُمَرًاۖ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءُوهَا وَفُتِحَتۡ أَبۡوَٰبُهَا وَقَالَ لَهُمۡ خَزَنَتُهَا سَلَٰمٌ عَلَيۡكُمۡ طِبۡتُمۡ فَٱدۡخُلُوهَا خَٰلِدِينَ ﴿٧٣﴾ ﴾ الزمر.

واتە: ئەوانەی پارێزیان لە پەروەردگاریان کردوە، دەستە دەستە بەرەو بەهەشت بەڕێخران، ئنجا کاتێك هاتنەلایو، دەرگاکانی کرانەوەو، فریشتە بەهەشتەوانەکان پێیان گوتن: سەلامتان لێبێ، ئێوە پاكو چاكن، دەجا بە هەمیشەیی تێیدا نیشتەجێ ببن.

بە هەمان شێوەش، چونە نێو بەهەشتی ناسینو پەرستنی خواوە، پەکی لەسەر ئەو چاکییو پاکییە کەوتوە.

ڕێ خۆشکردن

خوێنەرە سەنگینو شیرینەکان !

ئەم کتێبەی بەردەستتان لەم چاپی پێنجەمەیدا، باسو بابەتەکانی بەم شێوەیەی خوارەوە ڕیزکراون:

بەشی یەکەم: پێناسەو گرنگیی‌و پلەوپایەی تەزکیەی نەفس، کە سەرەتا تیشک خراوەتە سەر هەر کام لەم وشەو زاراوانە: (التزكية)، (الإحسان)، (التصوف)، (السير والسلوك).

پاشان گەورەیی‌و گرنگیی تەزکیەی نەفس‌و، پلەوپایەی لە ئایین‌و بەرنامەی بێهەڵەو پەڵەی خوای کاربەجێ دا، خراوەتە ڕوو.

بەشی دووەم: قۆناغەکانی ڕێگای صاڵح بوون‌و بەرەو خواچوون، کە ئەم شەش قۆناغەن:

١- تۆبەکردن‌و پاك بوونەوە:

چونکە خوا پاکەو پاکیی خۆشدەوێ‌و، ئینسان هەتا لە چڵك‌و چەپەری خراپەو تاوانان خاوێن نەبێتەوە، تەنانەت شایستەی بەرەو خواچوونیشی نیە، چ جای لێ نزیککەوتنەوەو بە دیدار شادبوونی !

٢- زانـایی‌و چـاوڕوون بـوونەوە:

چونکە بێگومان خوای بێوێنەو تاك‌و تەنیا، لەبەر تیشـکی زانیـاریی‌و زانســتدا دەناسرێ‌و دەپەرسـترێ، دیارە بابای ڕێبواریش پـاش خۆشـۆردن‌و ئامـادەبوون بـۆ سەفەرێ، دەبێ هەتا تەواو لەو ڕێیە، کـە پێیـدا دەڕوات، شـارەزاو بەرچـاوڕوون نەبێ، بەڕێ نەکەوێ.

٣- ئیخـلاص‌و یەکـلابوونەوە:

لە سـۆنگەی ئەوەوە، کـە نیازپـاکیی‌و تـەنیا خـوا پێمەبەسـت بـوون، بـۆ هـەر کاروبارێك بناغەیە، کاکڵـە، هەوێنە، هەناوە، کەواتە بابای ڕێبوار (سالك)ی ڕێـی بەرەو خوا چوون، نابێ یەك هەنگاو هەڵـێنێ، هەتا تەواو دڵنیـاو مسـۆگەر نەبێ، کە ڕووی دڵی بەس لە خوایـەو، جگـە لـە ڕەزامەنـدیی وی، هـیچ نیـەت‌و مەبەسـتێکی دیکـەی مەعنـەویی‌و مـاددیی لـە دڵ نـەگرتوەو، ڕووی لـە هـیچ قیبلـەیەکی دیکە نەکردوە.

٤- پارێزکـاریی‌و وردبوونەوە:

کە بەڕاسـتیی جەرگ‌و هەناوو کاکڵ‌و جەوهەری ڕێگای ناوبراوە، وەك دواتر ڕوونی دەکەینەوە.

٥- ئیحسـان‌و بەرزبوونەوە:

چـونکە پـاش هاتنـەدی خەسـڵەتی بـەرزو کۆکـەرەوەی پارێزکـاریی، ئینسـانی مسـوڵمان دەتوانێ بەردەوام سەرگەرمی پێهـەڵچوون‌و بەرزبوونەوەو نزیکـبوونەوە بێـت.

٦- دەوام‌و سـاردنەبوونەوە (الإستقامة):

کە قۆناغی کۆتایی ئەو سەفەرە موبارەك‌و پڕ خێرو بەرەکەتەیە، چونکە بێگومـان دەوام‌و پشـوودرێژیی‌و کۆڵـنەدان، مەرجی پێویسـت‌و حەتمیی بەئاکـام گەیشـتنی هەر کارێکـە.

بەشی سـێیەم: توێشـووی ڕێگای صالّح بوونو بەرەو خوا چوون.

کە لـە (٨) خالّـدا (٥٢) ئـامراز و هۆکـاری گـەورەو گرنگـی صـالّح بـوونو لـەخوا نزیککەوتنەوەمان باسکردوونو، کەمو زۆر کورتە توێژینەوەیەکمان لەسەر کردوون.

بەشی چوارەم: پەرچو کۆسـپەکانی سەر ڕێگـای بەرەو خوا چوون.

لەم بەشەشـدا لـە هەشـت (٨) خالاّنـدا، سـەرجەم ئـەو کۆسـپو تەگـەرەو لەمپـەرە سـەرەکییانەی، کە دەبنە مایەی لەخوا دوورخسـتنەوەی ئینسـانو لـەڕێ لادانـی، بەخێرایی تیشـکیان خراوەتە سەر.

بەشی پێنجەم: ڕوونکردنەوەی چەند ڕاسـتییەكو، ڕاسـتکردنەوەی چـەند هەڵـەیەك لـە بواری تەزکیـەو تەصـەووفدا.

لەم بەشـەشدا لە دە (١٠) خـالاّندا چـەند ڕاسـتییەکی گـرنگ خراونـە ڕووو، چـەند هەڵەیەکـی بێـڕەزاو کوشـندەش، کە بـە ناحـەق خزێندراونـە نێـو بـازاڕی تەزکیـەی نەفـسو (تصـوف)ی ڕەسـەنەوە، ڕاسـتکراونەوەو بـە تـەرازووی شـەرعو عەقـڵ کێشـراونو، لە مەحـەك دراون.

بەشی شـەشـەم: دوایین سـەرنجو بۆچوونەکـانم لەمەڕ تەزکـیەی نەفسەوە:

کە لە چەند خالّێکی گوشراودا تێبینیو سەرنجەکانم لەوبارەوە خسـتۆتەڕوو.

بەشی حەوتەم: ئەزموونی تایبەتییو کردەیی خۆم سەبارەت بە تەزکیەی نەفس، کـە لـەم بەشـەشـدا لە چەند خالّێکی چڕوپڕدا، ئەزموونی خۆم لەوبارەوە نووسیوە، بەڵکو ببنە مایەی زیاتر بەرچاوڕوونیی خوشكو برایانی دیندارو ئیسـلامییم بەگشـتیی، لـەڕووی موسڵمانەتییو دینداریيەوەو، بە تایبەتیش لەبواری تەزکیەی نەفسـەوە.

بەشی هەشـتەم: دوا سـەرنجم لـەبارەی تەزکیـەی نەفسـەوە پـاش یـازدە (١١) ساڵـی ڕابردوو .

لەم بەشەشـدا بە کورتییو گوشـراویی، دوا تێبینـیو سەرنجەکانم لەبارەی نەفسـەوە دەخەمـە ڕوو، ئاماژەیـەکیش بـە مـاوەی زینـدانیی کـرانم لەلایـەن ئـەمریکاوەو، کاریگەریی ئەوە لە بواری بەرەو خوا چوون دا، دەکەم.

لە کۆتایی ئەم ڕێخۆشکردنەشـدا، ڕوو لە خوێنەر دەکەمو دەڵـێم:

عەزیـزم !

ئومێدەوارمو لە خوای بەخشـەر داواکـارم، کە تۆش وەك خواناسـانو ڕێبـوارانی ڕێـی خواپەرستیی، بە گوڕو تینو عەزمی پۆڵایینو دڵی پڕ لە ئەوینەوە، بـەرەو خـوا بکەویتــە ڕێو، سەفەری خێرت بێو، سەرجەم قۆناغەکان ببـڕیو هەڵبوێریو، لـە ئاکامــدا ببیــە مسـوڵمانێکی کاملی بەمراد گەیشـتووی بەدیداری خوا شـاد بوو !

ئنجا سوور سووریش بزانە، کە پێگەیشـتنی تۆو هـاووێنانت، خوا یاربـێ سەرچـاوەی لاچـوونی گیــروگرفتمانە، چـونکە خـوا گــفتو بـەڵێنی داوەو فەرموویـەتی: ﴿ وَلَقَدۡ كَتَبۡنَا فِي ٱلزَّبُورِ مِنۢ بَعۡدِ ٱلذِّكۡرِ أَنَّ ٱلۡأَرۡضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ ٱلصَّٰلِحُونَ ﴿١٠٥﴾ ﴾ الأنبيـاء.

واتە: بێگومان پاش تەوڕات لە زەبووردا نووسیومانە، کە: بەنـدە چـاکەکانم زەوی بـە میـرات دەگرن.

بەڵێ بە ئەندازەی صالح بوونمان، خوا (إصلاح)ی حـاڵی خەڵکــیمان پێدەکــات، بـە تەعبیـرێکی دیکە: بە بارتەقای خۆگـۆڕینمـان، واقیعو خەڵکیشـمان پێ دەگــۆڕێ، وەك خــوای زانــاو دادگــەر فەرموویــەتی: ﴿ ...إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوۡمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُواْ مَا بِأَنفُسِهِمۡ... ﴿١١﴾ ﴾ الرعـد.

دەجـا هـاودینی شیـرینم !

ئەگەر بەتەماین خوا لێمان ڕازی بێت، بەهۆی ئەنجامدانی ئـەرکی سەرشــانمانەوە، بـا هــەتا زووە لە چاکـکردنی خۆمان وەخۆ بکـەوینو دەسـتبەکـار بین، بەڵکو بـەر مـژدەی خوا بکەوینو، هەم سەرزەمینی ئەم دنیاو، هـەم هی بەهەشـتیش بەمیـرات بگرین.

www.alibapir.com

بەشی یەكەم

پێناسەو پلەوپایەو گرنگیی تەزكیەی نەفس

www.alibapir.com

ا- پێناسـە:

لە سۆنگەی ئـەوەوە کـە هەرکـام لـە وشـەو زاراوەکـانی: (التزکیـة)، (الإحسـان)، (التصـوف)، (السـیر والسـلوك) بۆ پێناسەو ناوونیشـانی لایەنی ڕووحیی و مەعنـەویی بەکـارهێنراون، بەپێویستی دەزانم چەمكو واتای هەر کامێکـیان بەکورتیی بخـەمە ڕوو:

أ- (التزکیة): کە وشەیەکی قورئانییەو بە چەندان صیغە لە قورئانیێدا هـاتوە، کورتـەی واتایەکەی بریتیە لە (گەشەکردنو پیز تیژان)و (پاكو پوختە بوون)، بـە تەعبیـرێکی سـادە: تەزکـیە بریتیە لە (پاکـییو چاکـیی).

(راغب الأصـفهاني) لەوبـارەوە گوتوویەتی[1]:

{زکا: أصل الزکاة النمو الحاصل عن برکة الله تعالی ویُعتبر ذلك بالأمور الدنیویـة والأخرویة، یقال: زکا الزرع یزکو، إذا حصل منه نمو وبرکة... وبزکاة الـنفس وطهارتهـا یصیر الإنسـان بحیـث یسـتحق فــي الـدنیا الأوصـاف الـمحمودة وفــي الآخـرة الأجـر والـمثوبة، وهو أن یتحرّی الإنسان ما فیه تطهیره، وذلك یُنسب تارة إلـی العبد لکونـه مُکتسِباً لذلك فـي الحقیقة، نحـو ﴿ قَدۡ أَفۡلَحَ مَن زَكَّىٰهَا ﴿٩﴾ ﴾ الشـمس، وتـارة یُنسـبُ إلی الله تعالی، لکونه فاعلاً لذلك فـي الحقیقـة، نحـو ﴿ ...بَلِ ٱللَّهُ يُزَكِّي مَن يَشَآءُ ... ﴿٤٩﴾ ﴾ النساء، وتارة إلـی النبّـي، لکونه واسطة فـي وصول ذلـك إلـیهم، نحـو ﴿ ... تُطَهِّرُهُمۡ وَتُزَكِّيهِم بِهَا ... ﴿١٠٣﴾ ﴾ التوبـة }.

واتە: (زکی) ڕیشەی (زکاة) گەشەکردنە بەهۆی پیزی خوای بـەرزەوەو، ئـەویش بـە سەرنجدانی کاروبـارە دنیـایی و دوارۆژییـەکان، دەگـوترێ: (زکـا الـزرع یزکـو) ئەگـەر گەشەکردن و پیزی تێدابوو.. بەهۆی تەزکیەبوونی نەفس و پاکبوونەوەشیەوە، مرۆڤ لـە دنیادا شایستەی سیفەتە پەسندەکان و، لە دوارۆژدا شایستەی کرێ و پاداشـت دەبـێ، ئەویش بەوە دەبێ کە مرۆڤ لەوە بخەفتێ کە پاکی بکاتەوە، ئنجا ئـەوەش جـاری وایـە

---

(١) (مفردات ألفاظ القرآن)، ص: (٢١٨).

پاڵدەدرێتە لای بەندە، چونکە خۆی وەدەستهێنەریەتی، وەك فەرموویەتی: ﴿ قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّىٰهَا ﴿٩﴾ ﴾ الشمس، جاری واشە پاڵدەدرێتە لای خوای بەرز، چونکە خوا بکەری ڕاستەقینەیەتی، وەك فەرموویەتی: ﴿ ...بَلِ ٱللَّهُ يُزَكِّى مَن يَشَآءُ ... ﴿٤٩﴾ ﴾ النساء، جاری واشە پاڵدەدرێتە لای پێغەمبەر، چونکە هۆکاری گەیاندنی ئەوەیە پێیان: ﴿ ... تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا ... ﴿١٠٣﴾ ﴾ التوبة.

کەواتــە:

تەزکیەبوونی نەفس، بریتیە لە بژارکران و پاککرانەوەی لـە خـووو خـدەو خەسـڵەتە پـیس و بـەدەکان و، چـاك بـوون و ڕازێنرانـەوەو گەشـەپێدان و پێگەیـەنرانی، بـەهۆی تێداخەملێنران و چەسپێنرانی خەسڵەت و ئاکـارە بـەرزو پەسـەندەکان، بـە تەعبیـری ئەهلی عیـرفان (التخلية من الرذائل والتحلية بالفضائل).

ب- (الإحسـان): کە ئەمیش بە چەندان ڕێژگە(صيغة) لە قورئانیـدا هـاتوە، لـە ئەسـڵی زماندا بەمانای چاککردن دێ و، لە زاراوەی شەرعیشدا پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ئـاوا پێناسـەی (إحسـان)ی کردوە: {الإِحْسَانُ: أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ}[1].

واتە: ئیحسـان ئەوەیە، کە بە جۆرێـك خـوا بپەرسـتی، وەك بیبینـی، بێگومـان ئەگەر تۆش نەیبینی ئەو دەتبینێ.

ئاشـکراشـە، کە ئەم جۆرە دینداریی و خواپەرستییکردنە، کـە پێغەمبـەری خـوا (صلى الله عليه وسلم) بە (الإحسـان) ناوی دەبات، کە ئەهلـی عیـرفان و تەصەووف پێی دەڵێن: ئیمانی دیتـەنیی (الإيمـان الشـهودي)، گـەورەترین بەرهـەم و زادەی تەزکیـەی نەفسـەو، لووتکـەی هەرەبەرزی مسـوڵمانەتیی شـەخصـییە.

---

(١) رَوَاهُ أَحْمَد برقم: (٣٦٧)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٥٠)، وَمُسْلِمٌ برقم: (١٠٢)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٦٤) وَابْنُ خُزَيْمَة برقم: (٢٢٤٤)، وَغَيْرهُم عَنْ عُمَر بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

ج- (التصوّف) : ئەم وشـەیە، کە لە سەرجەم وشـەو زاراوەکانی دیکە بـاوترە، لە هـیچ کـام لـە دەقەکـانی قورئـانو سـوننەتدا نەهـاتوەو، زیـاتر ئەهلـی ڕێبازەکـانی تەصـەووف بۆ خۆیانیان بەکـارهێنـاوە.

ئنجا لەوبارەیەوە، کە ئایا وشەی (تصـوف) لە چییەوە هاتوەو، چۆن چـۆنی پەیـدا بووە؟! زاناو توێژەرەوان بیـروڕای جیاجیایان هـەن، بـۆ وێنـە (إبـن تیمیـة) لـەوبارەوە گوتوویەتی: {وشەی (صوفي) لە سێ وەچەکان (القرون الثلاثة)دا باو نەبووەو، لـەبارەی چۆنیەتی پەیدابوونیەوە ڕاجیـایی هەیە: گوتراوە پاڵدراوەتە لای (أهـل الصُّفة)، بـەڵام ئەوە هـەڵەیە، ئەگەرنا دەبوو گوترابایە: (صُفّيّ)، هەروەها گوتراوەتـە: پاڵـدراوە لای ڕیزی پێشـەوەی نوێژ، بەڵام ئەمیش هەڵەیە، چونکە ئەگەر وابووایە، دەبوو گوترابایـە (صَفِّي)، گوتراویشـە پاڵدراوەتە لای خەڵکی هەڵبژاردەی خوا (الصفوة من خلـق الله)، بەڵام ئەمیش هەڵەیە، چونکە ئەگەر وابوایە، دەبوو بگوترێ: (صَـفَويّ)..

هەروەها گوتراوە:- کە ئەمەش باوترە ـ پاڵـدراوەتە لای پۆشـینی بـەرگی خـوریی (الصّـوف)، چونکە سـەرەتا (تصـوف) لە (بەصرا) سـەریهـەڵـداو یەکەمین کەسـیش، کە خـانوولکەیەکی بۆ صۆفیان دروست کرد، هەنـدێ لـە هـاوەڵانی (عبدالواحـد بـن زید) بوون، کە ئەمیش لە هاوەڵانی حەسەنی بەصرایی بوو.

خەڵکی بەصرا لەنێوان هەموو شارەکانی دیکەدا بەوە باوبوون، کە زیادەڕۆییان لـە زوهدو خواپەرستییو لەخواترسانو ئەو شتانەدا دەکـرد، بۆیـە دەگـوترا (فقـه کوفـي وعبادة بصرية).

(ابو الشيخ الأصفهاني) لە (محمد بن سيرين)ی گێڕاوەتەوە، کاتێك پێی گەیشـتوە، کە کۆمەڵێك دەبەرکردنی پۆشاکی خوریی (صّـوف) بەچـاکتر دادەنـێن، گوتوویـەتی: (کۆمـەڵـێك هەن بەرگی خوریی دەپۆشنو دەڵێن وەك مەسیحی کوڕی مەریەم دەکـەن! بەڵام ڕێو شوێنی پێغەمبەری خۆمـانـان بەلاوە چاکتـرە، دیـارە پێغەمبـەریش (صلى الله عليه وسلم) بەرگی لـۆکـەو غـەیری ئەویشـی دەبەر دەکرد)}[1].

---

(١) بڕوانە: مجموع الفتاوى، ج: (١١)، ص: (٦، ٧).

بەڵام خاوەنی (الفتوحات الإلهية شرح المباحث الأصلية)[١] دەربارەی چۆنیەتی پەیدابوونی وشەی (صوفی) ڕایەکی دیکەی هەیە، کە لە دوو توێی ئەم شیعرەی (أبو الفتح البَسْتي)دا خستوویەتە ڕوو:

تخالف الناس في الصوفي واختلفوا
جهلاً وظنوا أنه اشتقَّ من الصوّف
ولست أمنحُ هذا الإسم غير فتى
صافى فصوفي حتى سُمّي صوفي

کەواتە: بەپێی ئەم قسەیە (صۆفیی) یانی: بابای صافبوەوەو بێ خەوش.

ئەوە لەبارەی چۆنیەتی سەرهەڵدانو داتاشران (إشتقاق)ی وشەو زاراوەی صۆفیو تەصەووفەوە، بەڵام لەبارەی کاکڵو نێوەڕۆكو ماهیەتی تەصەووفەوە: ئەهلی عیرفانو تەصەووف، دەیان جۆرە پێناسەیان ڕێز کردوون، کە لەیەکەوە نزیکنو لەڕووو لایەنی جۆراوجۆرەوە، سەرنجی بابەتەکەیان داوە، بۆ وێنە:

١- (ابن قَيم الجوزية) لە (أبوبكر الكتاني)یەوە هێناویەتی، کە گوتوویەتی: {التصوف خُلُق، فمن زاد عليك في الخُلُق زاد عليك في التصوف}[٢].

واتە: تەصەووف ڕەوشتە، هەرکەس لە ڕەوشت دا، لەتۆ زیاتر بوو، لە تەصەووف لە تۆ پتر بەشی هەیە.

٢- هەروەها لەبارەی تەصەووفەوە گوتراوە: (هو تجريد القلب عما سوى الله تعالى)، واتە: بریتییە لە داڕنینی جگە لەخوای بەرز لە دڵ و دەروون.

٣- بەڵام بەڕای من تێرو تەواوترین پێناسە بۆ وشەو زاراوەی ناوبراو، ئەوەیە کە خاوەنی (الفتوحات الإلهية..) نووسیویەتی[٣]: {وهذه الطريقة هي طريقة الصوفية وهي مَوْضوعة لكيفية تهذيب القلوب وتصفيتها من الرذائل، وتحليتها بالفضائل، لتتهيأ

(١) بڕوانە: پەڕاوێزی (إيقاظ الهمم في شرح الحكم)، ص: (٣٦).
٢) بڕوانە: (مدارج السالكين)، ج: (١)، ص: (٤٦٥).
(٣) بڕوانە: ص: (٣٦).

بذلك لِمعرِفة الحق تعالى المعرفة الحقيقية التي هي معرفة العيان بطريق الذو والوجدان}.

واتە: ئەم ڕێبازە بریتیە لە ڕێبازی صۆفییەکان، کە بە مەبەستی ڕێك و پێککردنو بژارکردنی دڵو دەروونەکان لە خەسڵەتە پەستەکان و، ڕازاندنەوەی بە خەسڵەتە بەرزەکان، دانراوە، بۆئەوەی لە سۆنگەی ئەوەوە دڵەکان ئامادەو شایستەی ناسینی خوابن، ناسینێکی ڕاستەقینە، کە بریتیە لە ناسینی شهوودییو ئاشکرا، لەڕێی چێژتنو هەستپێکردنی مەعنەوییەوە.

٤- هەروەها لە شوێنێکی دیکەدا هەر لەوبارەوە نووسیویەتی[1]: {مقصود التصوف تصفية البواطن، حتى يكون العبد على حالةٍ يرضاها الله ورسوله ظاهراً وباطناً، وأيضاً مقام التصوف، هو مقام الإِحسان الّذي فسّره الرسول صلى الله عليه وسلم، بقوله: ((أن تعبد اللّٰه كأنك تراه...)) وذلك لا يصحُّ بدون ما تقع به العبودية والتعبد من عقائد الإيمان وأعمال الإسلام، فهما ظاهره وهو باطنهما، فلا قيام لهما إلاّ به، ولا صحّة له بدونها، فهو كالروح وهما كالجسد، فالروح لا تقوم بغير الجسد، والجسد لا يقوم بغير روح، ولذلك قال الإمام مالك: من تفقّه ولم يتصوف فقد تفسّق، ومن تصوف ولم يتفقه فقد تزندق، ومن تفقه وتصوف فقد تحقق..}.

واتە: ئامانجی تەصەووف پاککردنەوەی دەروونە، بەجۆرێك بەندە بچێتە حاڵێکەوە، کە خواو پێغەمبەرەکەی لێی ڕازیی بن لە ڕواڵەتو پەنهانی، هەروەها پایەی تەصەووف پایەی ئیحسانە، کە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بە ((أن تعبد اللّٰه كأنك تراه..)) تەفسیری کردوە، ئنجا بێگومان ئەوەش نایەتە دی، مەگەر بەوەی، کە بەندایەتیی‌و خواپەرستیی پێ وەبەر دەکەوێ‌و دروست دەبێ، لە پایەو بەشەکانی ئیمانو کردەوەکانی ئیسلام، کەواتە: ئیمانو ئیسلام ڕواڵەتی ئەمنو ئەمیش نێوەڕۆکیانە، ئەوان بەبێ ئەم نایەنە دیو، ئەمیش بەبێ ئەوان دروست نیەو دانامەزرێ، ئەم وەك ڕووحو ئەوانیش وەك جەستەن، دیارە هیچ کام لە ڕووحو

(١) بڕوانە: ص: (٩٠، ٩١).

جەستەش، بەبێ یەکدی نابن، هەربۆیەش ئیمام مالیك گوتوویەتی: هەرکەسێك شارەزایی هەبێ‌و تەزکیەی نەبێ، بەرەو لاڕێبوون دەچێ و، هەرکەسێك تەزکیەی بێ شارەزایی هەبێ، سەری لە زەندەقەوە دەردەچێ، بەڵام ئەو کەسەی هەرکام لە شارەزایی ئایین‌و تەزکیەی دەروون کۆبکاتەوە، ئەوە بێگومان گەیشتۆتە حەقیقەت.

د- (السَّير والسَّلوك): ئەم دوو وشەیەش، کە لە ئەسڵدا لەیەك جیان‌و یەکەمیان بەمانای (بەڕێگادا ڕۆیشتن)و، دووەمیان بە مانای (هەڵسوکەوت‌و ڕەفتار) دێت، لە عورفی بەکارهێنانی ئەهلی عیرفان‌و تەصەووفدا، مەگەر چۆن، دەنا هەر پێکەوە بەکاردێن‌و، وەك یەك زاراوەیان لێهاتوە، کە مەبەست پێیان جۆرو چۆنیەتی ڕەفتارو هەڵسوکەوت‌و، بەڕێی دیندا ڕۆیشتن‌و، بەرەو خوا چوونی ڕێبوارانی ڕێی دینداریی‌و خواناسینە.

یەکێك لە نووسەرە هاوچەرخەکان لەبارەی وشەی (السير إلى الله)وە نووسیویەتی[(١)]: {السير إلى الله يعني: انتقال من نفسٍ غير مزكاة إلى نفس مزكاة، ومن عقل غير شرعي إلى عقل شرعي، ومن قلب كافرٍ أو منافق أو فاسق أو مريض أو قاس، إلى قلب مطمئن سليم، ومن روحٍ شاردة عن باب الله غير متذكرة لعبوديتها، وغير متحققة بهذه العبودية، إلى روح عارفةٍ بالله قائمة بحقوق العبودية له، ومن جَسَدٍ غَيْر منضبط بضوابط الشرع، إلى جسم منضبط انضباطاً كاملاً بشريعة الله، وبالجملة من ذات أقل كمالاً إلى ذاتٍ أكثر كمالاً، في صلاحها وفي اقتدائها برسول الله صلى الله عليه وسلم قولاً وفعلاً وحالاً}.

واتە: مەبەست لە (بەرەو خوا چوون) گواستنەوەیە لە نەفسێکی تەزکیە نەبووەوە، بۆ نەفسێکی تەزکیەکراوو، لە عەقڵێکی پابەند نەبوو بە شەرعەوە، بۆ عەقڵێکی پابەند بە شەرعەوەو، لە دڵێکی کافر، یان مونافیق، یان لاڕێ، یان نەخۆش، یان ڕەقەوە، بۆ دڵێکی ئارامگرتووی ساغ‌و تەواوو، لە ڕووحێکی لەقاپی خوا یاخیی، بەندایەتیی خوا فەرامۆشکەری، گوێ بەخواپەرستیی نەدەرەوە، بۆ ڕووحێکی

(١) بڕوانە: (تربيتنا الروحية) سعيد حوى، ص: (٧٥)، ط: (١)، ١٩٧٩.

خواناسی مافی بەندایەتیی بۆ خوا جێبەجێکەرو، لە جەستەیەکی بەرهەڵداوە، بۆ جەستەیەکی پەیوەست بە سنوورەکانی شەریعەتی خواوە، بەشێوەیەکی گشتیی: لە کامڵ نەبوونییەوە بۆ کامڵ بوونی تەواو، لە چاکبوونیو لە شوێن پێ هەڵگرتنی پێغەمبەری خوادا (صلى الله عليه وسلم)، لە هەرسێك بواری قسەو کردەوەو حاڵو سیفەتدا.

ئێستاش، کە هەتا ڕاددەیەك چەمكو واتای هەرکام لە (تەزکیەو ئیحسانو تەصەووفو سەیرو سولووك)مان بۆ ڕوونبۆوە، با بچینە سەر خاڵی دووەمی ئەم بەشە.

٢- گرنگیی و پلەوپایەی تەزکیەی نەفس:

وەك پێشتر ئاماژەمان پێکرد، هەرکام لە وشەکانی (التزكية)و (الإحسان)، لە دەقەکانی قورئانو سوننەتدا بە سیغەی جۆراوجۆر بەکارهێنراون، بۆیە بە سەرنجدانی چەند دەقێکی قورئانو سوننەت، کە دوو وشەی ناوبراویان تێدا هاتوون، لە گرنگییو پلەوپایەو تەزکیەی نەفس، شارەزا دەبین:

أ/ تەزکیە:

یەك: تەزکیەی نەفس، یەکێکە لە چوار ئەرکە هەرە گەورەو گرنگەکانی پێغەمبەری کۆتایی محمد (صلى الله عليه وسلم)، خوای کاربەجێ لە چوار شوێنی قورئانیدا، ئەرك‌و کاری پێغەمبەری خۆی (صلى الله عليه وسلم) لەنێو ئۆممەتەکەیدا، لە چوار شتاندا کورت هەڵهێناوە، بەمجۆرە:

١. ﴿ رَبَّنَا وَٱبۡعَثۡ فِيهِمۡ رَسُولٗا مِّنۡهُمۡ يَتۡلُواْ عَلَيۡهِمۡ ءَايَٰتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ وَيُزَكِّيهِمۡۚ إِنَّكَ أَنتَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ١٢٩ ﴾ البقرة.

٢. ﴿ كَمَآ أَرۡسَلۡنَا فِيكُمۡ رَسُولٗا مِّنكُمۡ يَتۡلُواْ عَلَيۡكُمۡ ءَايَٰتِنَا وَيُزَكِّيكُمۡ وَيُعَلِّمُكُمُ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمۡ تَكُونُواْ تَعۡلَمُونَ ١٥١ ﴾ البقرة.

٣. ﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿١٦٤﴾﴾ آل عمران.

٤. ﴿هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢﴾﴾ الجمعة.

بەڵێ هەرکام لە:

- خوێندنەوەی ئایەتەکانی خوا..
- تەزکیەکردن (واتە: پاککردنەوەی نەفسو چاککردنیو گەشەپێدانو بەرەو پێش بردنی).
- فێرکردنی بەرنامەی خوا (کە مەبەست بنچینەو دەستوورەکانی شەریعەتە).
- فێرکردنی لێزانییو کارامەیی بۆ جێبەجێکردنی بەرنامەی خوا، یان فێرکردنی خەسڵەت و ئاکارە بەرزو پەسندەکان.

ئەرکە گەورەو بنەڕەتییەکانی پێغەمبەری کۆتایین لەنێو ئۆممەتدا.

دوو: بەهۆی تەزکیەوە ئینسان سەرفرازییو بەختەوەریی ڕاستەقینەی دنیاو قیامەتی چنگ دەکەوێ، وەك خوای بەرزو مەزن فەرموویەتی: ﴿وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا ﴿٧﴾ فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا ﴿٨﴾ قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهَا ﴿٩﴾ وَقَدْ خَابَ مَن دَسَّاهَا ﴿١٠﴾﴾ الشمس.

هەروەها فەرموویەتی: ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَن تَزَكَّىٰ ﴿١٤﴾﴾ الأعلى.

سێ: ئینسانی خاوەن تەزکیە، لە شوێن کەوتنی شەیتانو خراپەو تاوان دوورو پارێزراو دەبێ، وەك خوای پەروەردگار فەرموویەتی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ ۚ وَمَن يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنكَرِ ۚ وَلَوْلَا

﴿... فَضْلُ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُۥ مَا زَكَىٰ مِنكُم مِّنْ أَحَدٍ أَبَدًا وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يُزَكِّى مَن يَشَآءُ ۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢١﴾﴾ النور.

واته: ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوه! بە دوای هەنگاوەکانی شەیتان مەکەون، هەرکەسێك شوێن هەنگاوەکانی شەیتان بکەوێ، ئەوه بێگومان (شەیتان) فەرمان بە شتی ناقۆلاّو خراپە دەکات و، ئەگەر چاکەو بەزەیی خواش بەسەرتانەوه نەبووایە، هەرگیز هیچ کامێکتان تەزکیە نەدەبوون، بەلاّم خوا هەرکەسێکی بوێ تەزکیەی دەکات.

چوار: هەموو ئینسانێك پێویستی بە تەزکیە هەیەو پەکی لەسەری کەوتوە:

أ- ئنجا ئەگەر مسوڵمان بێت، بۆ زیادکردنی تاعەتو لە خوا نزیکبوونەوەو بەرزبوونەوە: ﴿عَبَسَ وَتَوَلَّىٰٓ ﴿١﴾ أَن جَآءَهُ ٱلْأَعْمَىٰ ﴿٢﴾ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُۥ يَزَّكَّىٰٓ ﴿٣﴾﴾ عبس.

واته: ڕوی گرژکردو وەرچەرخا، لەبەرئەوەی کوێرەکە هاتە لای، ئنجا تۆ چوزانی ! دەبینی خۆی تەزکیە دەکرد !

دیاره مەبەست لە تەزکیە لێرەدا بۆ (ابن أم مكتوم) (خوا لێی ڕازی بێت)، گەشەکردنی ئیمانو زیادکردنی تەقواو تاعەتە.

ب- ئەگەر کافرو بێدین بێت، بۆ فڕێدانی کوفرو شیرکو نیفاقو، خۆڕازاندنەوه بە ئیمانو تەوحید، وەك دەفەرموێ: ﴿أَمَّا مَنِ ٱسْتَغْنَىٰ ﴿٥﴾ فَأَنتَ لَهُۥ تَصَدَّىٰ ﴿٦﴾ وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّىٰ ﴿٧﴾﴾ عبس.

واته: بەلاّم بابایەك، کە خۆی پێ بێنیازە، تۆ پێیەوه سەرگەرم دەبی ! دەجا ئەگەر خۆشی تەزکیە نەکات، تۆ چ زیانێك دەکەی !! کە ئەوه بێگومان مەبەست پێی سەرانی کوفرو شیرکی خەڵکی مەککەیەو، تەزکیەی

ئەوانیش و هەر کەسێکی دیکەی وەك وانیش، قوتاربوونیانە لە کوفرو شیرك‌و، ئیمان هێنان‌و خوا بەیەکگرتنیانە.

ب/ ئیحسان:

یەك: ئیحسان لووتکەی هەرە بەرزی دینداریی‌و خواپەرستییە: {الإِحْسَان أَنْ تَعْبُدَ اللّٰهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ..}(1)، ﴿ وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُۥ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ ... ﴿١٢٥﴾ ﴾ النساء.

دوو: ئیحسان لەلایەن بەندەوە، کە لەقەدەر خۆیەتی، بە ئیحسان لەلایەن خواوە، کە شایستەی ویە، پاداشت دەدرێتەوە: ﴿ هَلْ جَزَآءُ ٱلْإِحْسَٰنِ إِلَّا ٱلْإِحْسَٰنُ ﴿٦٠﴾ ﴾ الرحمن. ئایا پاداشتی چاکەکاریی هەر چارەکاریی نیە!

سێ: خوای دادگەرو بەخشەر، ئەو کەسانەی خۆشدەوێن، کە خاوەنی ئیحسانن‌و، بە لەگەڵ بوونی تایبەتییش لەگەڵیانە ﴿ ... وَإِنَّ ٱللَّهَ لَمَعَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٦٩﴾ ﴾ العنكبوت. بە دڵنیایی خوا لەگەڵ چاکەکاران دایە.

چوار: ئیحسان خەسڵەتێکی کۆکەرەوە (جامع)ەو، پایەیەکی هێندە بەرزو مەزنە، کە لەسەر شتێك‌و دوو شت، یان لایەنێك‌و دوان کورت هەڵنەهاتوەو، سەرجەم شتە چاك‌و پەسەندەکان‌و تێکڕای لایەن‌و بوارەکانی دینداریی‌و مسوڵمانەتیی کۆدەکاتەوە، ئەوەتا خوای پەروەردگار لە وەصفی ئەو بەندە هەڵبژاردانەدا، کە بە (محسنین) ناوی بردوون، چەندان خەصڵەتی گەورەو پەسندی ڕیزکردوون: ﴿ إِنَّ ٱلْمُتَّقِينَ فِي جَنَّٰتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٥﴾ ءَاخِذِينَ مَآ ءَاتَىٰهُمْ رَبُّهُمْ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَبْلَ ذَٰلِكَ مُحْسِنِينَ ﴿١٦﴾ كَانُوا۟ قَلِيلًا مِّنَ ٱلَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَبِٱلْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾ وَفِىٓ أَمْوَٰلِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّآئِلِ وَٱلْمَحْرُومِ ﴿١٩﴾ ﴾ الذاريات.

---

(1) رَوَاهُ أَحْمَد برقم: (٣٦٧)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٥٠)، وَمُسْلِمٌ برقم: (١٠٢)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٦٤) وَابْنُ خُزَيْمَة برقم: (٢٢٤٤)، وَغَيْرهُم عَنْ عُمَر بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ.

واتە: بێگومان پارێزکـاران لەنێو باغـانو سەرچاوان دان، ئەو نیعمەتانـەی، کـە پەروەردگاریان پێی داون وەریان دەگرن، بێگـومان ئەوانــە لـەوەپێش چاکـەکــار بــوو، عـــادەتیان وابـوو کەمێــك نەبــێ لــە شــەوگـــار نەدەخەوتــن، دەمــەو بەیانیـانیش داوای لـێبـوردنیـــان – لە خـوا – دەکـردو، لە ماڵو ســامانیاندا مافی ســواڵکەرو بێبەش دابین کرابوو.

پێغەمبــەری کۆتــاش ﷺ لــەوبارەوە فەرموویــەتی: {إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ كَتَبَ الإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ، فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ، وَإِذَا ذَبَحْتُمْ فَأَحْسِنُوا الذَّبْحَ، وَلْيُحِدَّ أَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ، وَلْيُرِحْ ذَبِيحَتَهُ}(١).

واتە: بێگومان خوا پێویسـتی کردوە، هەموو شـتێك بەچـاکیی ئـەنجام بـدرێ، ئنجا ئەگەر یەکێکتان نێچیـرێکی کوشـت، با بە ڕێکــیی بیکــوژێت و، ئەگـەر شتێکـتان سەربڕی، بە جوانیی سەربببـڕن، با یەکـێکـتان - کە شـتێك سەردەبڕێ – تیغەکـەی تیژ بکـات و، با زوو سەربڕاوەکەی ئاسوودە بکات.

ئنجا لەمەوە دەگـەینە ئەنجـامێکی زۆر گـرنگ، سـەبارەت بــە تەزکیــەی نەفــسو ئیحســان، ئەویش ئەوەیە، کە تەزکــیەو ئیحســـان، دوو نــاون بــۆ یـــەك حەقیقــەتو، شــتێکی زیـادەش نین لە ئیمـانو ئیسـلام.

چونکە وەك لە فەرموودەکەی پێغەمبەردا، کە (مسـلم) لە (عمر بن الخطـاب)ەوە (خوا لـێی ڕازی بێت) هێناویەتی، دەردەکەوێ، کە بە (حدیث جبـریل) ناسراوە، پێغەمبەر (صلی الله علیـه وسـلم) لــە کۆتاییەکـــەیدا فەرموویــەتی: {هَذَا جِبْرِيلُ أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ} ، پێغـەمبــەری خــوا (صلی الله علیه وسلم) لە وەڵامی هــەر کــام لە پرســیارەکانی (أَخْبِرْنِي عَنِ الإِسْلَامِ) و(أَخْبِرْنِي عَنِ الإِيْمَانِ)دا پێنج پایەکانی ئیسـلام: (شایەتمان، نوێژ، زەکـات، ڕۆژوو، حەج)و شەش پایەکانی ئیمـان: (بڕوا بــە خــواو فریشـــتەکانی و کـتێبەکـــانی و

---

(١) رَوَاهُ أَحْمَد برقم: (١٧١٥٤)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٥١٦٧)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٢٨١٤)، والتِّرمِذِيُّ برقم: (١٤٠٩)، وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَالنَّسَائِيُّ برقم: (٤٤٠٥)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٣١٧٠)، وَالبَزَّار برقم: (٣٤٦٨) عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

پێغەمبەرانی و ڕۆژی دوایی و قەزاو قەدەر)ی خستوونە ڕوو، بەڵام لە وەڵامی پرسیاری (فَأَخْبِرنِي عَنِ الإِحْسَان)دا، هیچ شتێکی زیادەی لە پایەو بەشەکانی ئیسلامو ئیمانی باس نەکردوە !

کەواتە:

تەزکیەی نەفس، ئیحسان، تەصەووف، عیرفان، سەیرو سولووك، کە سەرجەمیان پێناسەو ناوونیشانی یەك حەقیقەتن، کە بریتیە لە (لایەنی مەعنەویی‌و پەنهانی مسوڵمانەتیی‌و خواپەرستیی)، لەڕووی ژمارەو قەبارەو چەندێتیی (العدد والحجم والکمیة)یەوە، هیچ شتێکی زیادە ناخاتە پاڵ ئایین‌و بەرنامەی خوا، بەڵام لە ڕووی نێوەڕۆك‌و چۆنیەتیی‌و دەروونیی (الماهیة والکیفیة والباطنیة)ەوە، ڕووحێك بەبەر تێکڕای ئایین‌و سەرجەم پایەو بەشەکانی ئیسلام‌و ئیماندا دەکات، کە پێی دەبن بە شتێکی دیکەو، دەچنە ئاستێکی دیکەی یەکجار بەرزو باڵاوە، کە:

١/ ئیمان لە قۆناغی زانیاریی‌و بەڵگەوە، دەگەیەنێتە دوندی بەرزی چێژتن‌و دیتن (الذوق والمشاهدة)! دیارە مەبەست سەرجەم پایەکانی ئیمانە، نەك تەنیا ئیمان بەخوای بێوێنەو هاوتا.

٢/ ئیسلام‌و تاعەت، لە حاڵەتی هەست بە قورسیی کردن‌و زۆرلەخۆکردن (تکلّف)ەوە، دەگۆڕێ بۆ حاڵەتی چێژ لێوەرگرتن‌و پێوە سەربەرزبوون(تشرّف)![(١)].

٣/ عەقڵ‌و دڵ لە حاڵەتی پرژو بڵاویی‌و سەرقاڵییەوە، دەگۆڕێ بۆ حاڵەتی کۆبوونەوەو خۆشحاڵیی !!

٤/ سەرباری ئەوەی، کە هەرچی ڕەگ‌و ڕیشەو خشپ‌و خاڵی خەسڵەتە پیس‌و نزمەکان (رذائل)ە، زەوی دڵ‌و مێشکیان لێ گەسك دەدات‌و لایان دەبات، بەپێچەوانەشەوە، خونچەی گوڵی سەرجەم ڕەوشتە بەرزو پەسەندەکان (فضائل) دەپشکوێنێ‌و دەخەملێنێ‌و...هتد.

(١) واتە: شانازیی پێوە کردن‌و هەستکردن بە زیادبوونی ڕێزو حورمەت.

بەکـورتیی:

لە ئەنجامی تەزکـیەبوونی نەفـسو گەیشـتن بە پایەی بەرزی ئیحسـانەوە، هەرکام لـە ئیمـانو ئیسـلام، بـە هـەموو پایـەو بـەشو کـارو چالاکییەکـانیانەوە، حەقیقـەتو جەوهەرەکەیان لە ئینسـاندا دێتەدی، هەروەها حەقیقەتو جەوهەری هـەر کـام لـە خـوا بەیەکـگرتن (توحید)و پارێزکـاریی (تقـوی)و بەندایەتییکـردن (عبودیـة)و ئیـخلاصو پشـت بەخوابەستن (توکل)و خۆڕاگرتن (صبر)و سوپاسـگوزاریی (شـکر) و...هتـدیش بـە هەمان شێوە، کە ئەمانەو گەلـێ شـتی دیکەش، هەر لە جوغـزو بازنەی فراوانی ئیمانو ئیسـلامو ئایینی خـوای پەروەردگـاردان.

کـەواتە:

هـەم با ئەو کەسانەی، کە بە خەیاڵی خۆیان لایەنگریی تەزکیەو تەصـەووف دەکـەن، بەڵام وادەزانن کە تەصەووفو ڕێبـازەکانی، لـە شـەریعەت جیـانو، وێـڕای شـەریعەت، تەریقـەتیش پێویسـتە بۆ چاك دینـداریی کـردنو چـاك خواپەرسـتن، بـزانن، هـەم ئـەو کەسانەش، کە بە بیانووی دژایەتییکردنی شتی پڕوپووچ و ئەفسـاناویی، داهێنراوەکـانی زۆر لە شوێنکەوتووانی سادەو نەزانی ڕێبازەکانی تەصـەووف، هەسـتیاریی (حساسیة)یان نەك تەنیا بە وشەی صۆفیو تەریقەت، بگرە بە وشەی تەزکیـەو زیکـرو فیکـریش پەیـدا کردوەو، بەهۆی ئەو هەڵوێسـتە عاتیفییو سەرکـێڵانەیانەوە، خۆیان لە گەلـێك گەوهەرو مرواریی دەریای دەوڵەمەندی عیـرفانو تەصـەووف بێبـەش کـردوەو، بـەهۆی ئـەو خـۆ دوورگـرتنو هەسـتیـاریيە ناماقووڵانـەوەو، لـە کاردانـەوەی ئەهلـی تەریقەتـدا، تـا ڕاددەیەکی زۆر ئەو لایەنە گرنگو گەورەیەی ڕووحییو مەعنەوییەیان فەرامۆش کـردوە، با بزانن، کە یەکەمیان گیـرۆدەی دەردی تێپەڕانـدن (إفـراط)و، دووەمیشـیان دووچـاری نەخۆشی بەزایەدان (تفریط) بووە، هەڵوێسـتی ڕاسـتو شـەرعـییش هەر ئەوەیە، کە بـە عەقڵو ویژدانێکی سـاغو سـەلـیمەوە، تـەرازووی قورئـانو سـوننەت، بـۆ کێشـانو هەڵسـەنگاندنی هەر مەسەلەیەك بەدەستەوە بگرینو، زۆر وریابین بەهۆی خۆشـویسـتنو بوغزاندنی خەڵکەوە، تووشی نادادگـەرییو بێـویژدانییو بەهەڵـەداچوونو لادان نەبین.

www.alibapir.com

www.alibapir.com

بەشی دووەم

قۆناغەکانی

ڕێگای صاڵح بوون و بەرەو خوا چوون

www.alibapir.com

قۆناغی یەکەم: تۆبەکردن و پاکبوونەوە

مسـولمانی بەڕێز !

قۆناغی یەکەمین‌و یەکەم هەنگاوی بەرەو خوا چوونت، ئەوەیە، کە تۆبەیـەکی ڕاسـت‌و ساغ لەگەڵ خوادا بکەی‌و، پەیمانی بەندایەتیی لەگەڵ نوێ بکەیەوەو، بەڵـێنێکی ڕاسـتی پێ‌بدەی، بەڵکو لە هەموو هەڵەو پەڵەکانی ڕابردووت پاکـت بکاتەوەو بتشـوات‌و، بتباتە ڕیزی ئەو کەسانەی، کە خوا لە وەسفیاندا فەرموویەتی: ﴿...إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلتَّوَّٰبِينَ وَيُحِبُّ ٱلْمُتَطَهِّرِينَ ﴿٢٢٢﴾﴾ البقـرة.

واتە: بێگومان خوا تۆبەکارانی خۆشدەوێن و خۆ پاککەرەوانیشی خۆشدەوێن.

ئـنجـا کە ئەمەت کـرد، مانـای وایـە یەکـەمین خەسـڵەتی ئـەو کۆمەڵـە بـڕوادارە هەڵبژاردەیەت لەخۆتدا هێناوەتە دی، کە خوا هەڵیاندەبژێرێ بۆ نوێ‌کردنەوەو هێنانـەوەی ئایین‌و بەرنامەی خۆی: ﴿فَسَوْفَ يَأْتِى ٱللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُۥٓ ﴿٥٤﴾﴾، کە خـوا خۆشـی دەوێن‌و، سەرەنجام خوا خۆشـی دەوێی.

ئنجا ئێسـتا بەرلـەوەی بچینـە سەر ڕوونکردنەوەی چۆنیەتی‌و ماهیەتی ئەو گەڕانەوە (توبة)یە، وای بەچاك دەزانم، نەختێك گرنگیی‌و بایەخیی بخەینە ڕوو:

مسـولمانی خۆشـەویسـت !

هەروەك چۆن هەتا دەستنوێژت نەبێ‌و، جەستەو جـل‌و بەرگـت‌و ئـەو شـوێنەی، کـە لەسەری ڕادەوەسـتی پـاك نەبـێ، بـۆت نیـە نوێـژ بکـەی و، هـەروەك چـۆن هـەتا لـە لەشـپیسـیی خۆت پاك نەکەیەوە، ڕێی چوونە نێو مزگەوت‌و دەست لە قورئان دانت نیەو، هەروەك چۆن هەتا جووتیار زەوییەکەی نەکێڵـێ‌و هەڵینەوێژێرێ، هیچـی تێـدا ناچێنێ، بەهەمان شێوەش، هەتا لە بێدەستنوێژیی سەرگەرم بوون بە دنیاوەو، لـە لـەش پیسـیی خراپـەو تاوانەکـان‌و، لـە گـژو گیـاو چرپ‌و چـاڵی سیفەتە بـەدەکان‌و خووخـدە

پیسـەکـان، پاك نەبیەوە، مەودای بەرەو خوا چوونو لەخوا نزیکـبوونەوەت نیـە، چـونکە بە دیداری خوا شـادبوون، ئامانجو مەبەستێکی یەکجار بـەرزو پیـرۆزەو ﴿ لَّا يَمَسُّهُۥٓ إِلَّا ٱلْمُطَهَّرُونَ ﴿٧٩﴾ ﴾ الواقعة.

واتە: پاکـبووەوان نەبێ دەستیان نایگـاتێ[1].

هەر بۆیەش خوای زاناو میهرەبان، تۆبەکردنی بە یەکەمین خەسڵەتی سـەرەکیی ئەو بڕوادارانانە دانـاوە، کە سەرو ماڵی خۆیـان بەخوا فرۆشتوە: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ ٱشْتَرَىٰ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَٰلَهُم بِأَنَّ لَهُمُ ٱلْجَنَّةَ ۚ يُقَـٰتِلُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ ۖ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِى ٱلتَّوْرَىٰةِ وَٱلْإِنجِيلِ وَٱلْقُرْءَانِ ۚ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِۦ مِنَ ٱللَّهِ ۚ فَٱسْتَبْشِرُوا۟ بِبَيْعِكُمُ ٱلَّذِى بَايَعْتُم بِهِۦ ۚ وَذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١١١﴾ ٱلتَّـٰٓئِبُونَ ٱلْعَـٰبِدُونَ ٱلْحَـٰمِدُونَ ٱلسَّـٰٓئِحُونَ ٱلرَّٰكِعُونَ ٱلسَّـٰجِدُونَ ٱلْـَٔامِرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ وَٱلنَّاهُونَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَٱلْحَـٰفِظُونَ لِحُدُودِ ٱللَّهِ ۗ وَبَشِّرِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾ ﴾ التوبة.

دیسـان هەر بۆیەش پێغەمبەری دانامان (صلى الله عليه وسلم) فەرموویـەتی: {الطُّهُورُ شَطْرُ الإيمَانِ}[1].

---

(١) یەکێك لە خواناسانی دڵ بێدار لەوبارەوە فەرموویەتی: ((كيـف يُشرِقُ قلبٌ صُور الأكـوان منطبعـة فـي مرآته؟ أم كيف يَرْحَل القلب إلـى الله وهو مُكَبَّل بشـهواته؟ أم كيف يدخل الحضرة ولـم يتطهـر مـن جنـابة غفـلاته؟ أم كيف يفهم دقائق الأسرار وهو لـم يتُب من هفواتـه؟!!)، واتە: چۆن دڵێك ڕووناك دەبێتـەوە، کـە وێنەی دروستکراوەکان لە ئاوێنەکەیدا تۆمارکراوە (لەبەر خورما نایپەرژێتە سەر خوا)، یـان چۆن دڵێك کـە بە کۆتو زنجیـری ئارەزووەکانی داپێچراوە، دەتوانێ بەرەو خوا بچێ، یان چۆن دڵێـك ڕێـی دەکـەوێ بچـێتە خزمەت دیداری خوا، کە جارێ خۆی لە لەشـپیسیی و کەمتەرخەمییەکانی پاك نەکردۆتـەوە؟ یـان چۆن بـە تەمایە لە نهێنییە وردەکان حـاڵیی بێ، کە جارێ لە وردە هەڵەکانی نەگەڕاوەتەوە؟!

بڕوانە: (إيقاظ الهمم في شرح الحكم)، ب: (٢)، ل: (٤٦٢).

واتە: پاكیی نیوەی بڕوایە، هەڵبەتە لێرەدا وشەی (طهور) ئەگەر پاكیی ڕواڵەتیش بگرێتەوە، زیاتر پاكیی مەعنەویی مەبەستە، چونكە دەگونجێ مرۆڤ ڕواڵەتی لە هەموو كەس پاكوخاوێنتر بێو، هێندەی دەنكە خەرتەلەیەكیش بڕوای لەدڵدا نەبێ، چ جای نیوە(٢) !

ئێستاش لە چەند خاڵێكدا نێوەڕۆكو چۆنیەتی تۆبە دەخەینە ڕوو:

١/ تۆبە یانی چی ؟!

(توبة) گەڕانەوە: بە پێچەوانەی لێحاڵیبوونی زۆربەی خەڵكییەوە، بریتی نیە لە وشەیەك، كە بە زار دەگوترێ، چونكە وشەی (التوبة) لە ئەسڵی زماندا یانی: گەڕانەوە، شەرعیش هەر لەسەر ئەسڵی واتا زمانییەكەی بەكاریهێناوە، بەڵام تایبەتی كردوە بە گەڕانەوە بۆ لای خوا جل جلالە.

بەڵێ.. تۆبە یانی وازهێنان لە گوناحو تاوانو خووو خدەو ڕەفتاری خراپو، بە دڵ پەشێمانبوونەوەو، بە زمان دان بە تاوانباریی خۆدا هێنانو، پاڕانەوەو داوای لێبوردن كردنو، بڕیاردان لەسەر نەگەڕانەوە سەر تاوانو خراپەو، بەردەوامبوون لەسەر

---

(١) أخْرَجَهُ أحْمَد، برقم: (٢٢٩٥٣)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٥٥٦)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٣٥١٧) وَقَالَ: صَحِيح، وَالدَّارَمِيُّ برقم: (٦٥٣) برقم: (٢١١)، وَالبَيْهَقِي في (شعب الإيمان) برقم: (٢٧٠٩) عَنْ أَبِي مَالِكٍ الأَشْعَرِيِّ.

(٢) زۆر وێدەچێ كە مەبەست لەم فەرموودەیە {الطّهُورُ شَطْرُ الإِيمَانِ} ئەوەبێ، كە لە زاراوەی تەصەووفو تەزكیەدا پێی دەگوترێ (التخلية)، واتە: خۆ خاڵیكردن لە سیفەتو خووە بەدەكان (الرذائل)، چونكە هەروەك زانایانی دڵ بێدارو هوشیار فەرموویانە: كاكڵی مسوڵمانەتییو خواناسیی دوو شتە:

١/ خۆ پاككردنەوەو لەخۆ داڕنینی سیفەتو خووە ئاژەڵییو دڕندەییو شەیتانییەكان، كە پێی دەگوترێ (التخلية) و ئیمام غەززالیی بەو خەسڵەتانە دەڵێ: (المهلكات)، واتە: فەوتێنەرەكان.

٢/ خۆڕازاندنەوە بەو خەسڵەتو خووە پەسندە پاكو چاكانەی، كە لە فریشتەكاندا هەنو، ئیمام غەززالیی بە (المنجيات) ڕزگاركەرەكان، ناویان دەبات، ئەمەیش لە زاراوەی (تزكية و تصوف)دا پێی دەگوترێ (التحلية)، بە هەر كام لە (تخلية وتحلية) (تزكية) پێكدێنن، (تزكية)ش وەك خوا فەرموویەتی: ﴿ قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّىٰهَا ۝٩ ﴾ الشمس. كەواتە (تزكية) لە یەك كاتدا، مانای (تخلية وتحلية) هەردووكیان دەگەیەنێ. بڕوانە (مفردات القرآن)ی راغب الأصفهاني، ل: (٢١٣).

خواپەرستییو کردەوەی چاك، بە ئەندامەکانیش جێبەجێکردنی ئەو بڕیارەو، سەلماندنی ڕاستیی ئەو پەشێمانبوونەوەیە.

بۆیە ئەوانەی بە زمان دەڵێن: (أستغفر الله وأتوب اليه)، بەڵام بە کردەوەو حاڵ، هەر بەردەوامن لەسەر حاڵو وەزعی پێشوویانو، بەس زمانیان گۆڕانی بەسەردا هاتوە، دەنا ئەندامەکانیان هەر لەسەر بەزمو ڕەزمی پێشوویانن و، لەسەر تاوانو گوناحکردن بەردەوامن ! ئەوانە لەڕاستییدا نەك هەر بە تۆبەکردوو لەقەڵەم نادرێن، بەڵکو بە گاڵتەکردوو بە تۆبە، لەقەڵەم دەدرێن !

چونکە تۆ یەکێك بانگت بکات بۆ لای خۆیو بڵێ: بگەڕێوە لام، تۆش بەزار بڵێی: ئەوە گەڕامەوە. یان ئەوە دەگەڕێمەوە !! بەڵام بە کردار هەر بەردەوام بی، دیارە ئەو جۆرە ڕەفتارەت، جگە لە گاڵتەپێکردن، هیچ تەفسیرێکی دیکەی نیە، ئنجا ئێستا کە مەعناو نێوەڕۆکی تۆبەمان بۆ دەرکەوت، با بزانین تۆبە چۆن دەکرێت ؟!

٢/ چۆنیەتی تۆبەکردن:

پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) فەرموویەتی: {مَا مِنْ رَجُلٍ يُذْنِبُ ذنْباً، ثُمَّ يَقُوم فَيَتَطَهَّرُ، ثُمَّ يُصَلِّي، ثُمَّ يَسْتَغْفِرُ اللّهَ إِلاّ غَفَرَ لَهُ}[١].

واتە: هەرکەسێك تاوانێك بکات، پاشان هەستێ خۆی پاك بکاتەوە، (خۆی بشوات، یان دەستنوێژی بگرێ)، ئنجا دوو ڕکات نوێژ بکات، دوایی داوای لێخۆشبوون لە خوا بکات، بێگومان خوا دەیبەخشێ.

---

(١) رَوَاهُ التِّرمِذِيُّ برقم: (٤٠٦)، وَقَالَ: حَدِيثٌ صَحِيح، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٦٢٣)، وَحسَّنَهُ الألباني في (المشكاة) برقم: (١٣٢٤)، عَن أَبي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وفي رِوَايَة أَبي دَاوُد: {فَيتطهَّرُ فَيُحسِنُ الطّهورَ، ثُمَّ يَقُومُ فَيُصَلِّي رَكعَتَين فيَستَغفرُ الله ... الحديث}.

کــەواتە:

خوێنەری شیــرین، مســوڵمانی بەڕێــز !

ئەگەر دەتەوێ ڕێگای صالح بــوونو بــەرەو خــوا چــوون بگــری ! هــەنگاوی یەکــەمت ئەوەیە، کە بەنیازی تۆبەکردنو گەڕانەوە لای خوا، خۆت بشــۆی، یــان ئەگــەر بــۆت ڕێ نەکەوت خۆت بشـۆی، دەســتنوێژێکی پوخت بگری، ئنجا دوو ڕکات نوێژی تۆبە بکــە.

دوایی هەتا دەتوانی سوپاسو ستایشــی خوا بکــەو، صــەڵاتو ســەلام بــۆ پێغەمبــەر (صلى الله عليه وسلم) بنێرە، ئنجــا چاو بە ڕابردووی خۆتــدا بگــێڕەو، هەموو ئەو تـــاوانو خراپانەی، کە بە دڵو زمانو چاوو گــوێو دەســتو لاقو زارو گەدەو...هتــد کــردووتن، وەبیـــر خۆتیـــان بێنـــەوەو، بـــە گـــەردنی کـــەچو، ڕووی زەردو چـــاوی فرمێســـکاوییو دەنگــێکی کزو بەلالانەوەو کڕووزانەوەو، فرمێســـك باراندنــەوە، دەســت بــەرز بکـــەوەو بڵـــێ:

خوایە! من لە هەموو ئەو تــاوانو خراپانەو زۆری دیکەش، کــە مــن، یــان لــە یـــادم نەمــاون، یان هەر نەمزانیون، کــردوومنو لـــێیان پەشــێمانمو دان بــە هەڵــەو ناتــەواویی خۆمدا دێنم، بەڵام لێم ڕوونە، کە تاوانو خراپــەکانم هەرچــەندە زۆربــن، لــێــبووردنی تــۆ زۆرترەو، هەرچەندە گــەورە بن، بەزەیی تــۆ مەزنتـــرە، ئنجــا خوایــە! داوای لـــێبووردنو چاوپۆشـــییت لــێ دەکەم، تۆش نائومێدم مەکەو بە لوتفو بەزەیی خۆت بمبـــوورە، چونکە ئەگەر منیش شـیاوی بەخشران نەبم، تۆ شـایســتەی لـێبووردنو بەخشــینی !!

ئنجا پاش ئەوە جارێکی دیکە چاوێکی ورد بــە لیســـتی گوناحەکانتـــدا بگێــڕەوەو، بزانــە چــەندیان پەیوەندییـــان بــەس بــە خواوەیــە، ئــەوە ئومێــد وایــە ئەگــەر تۆبــەو گەڕانەوەکــەت بەڕاستیی بووبــێ، خـــوا لــە هــەقی خــۆی ببــووری، بــەڵام ئــەو تــاوانو خراپانەی، کە پەیوەندییان بە خەڵکەوە هەیەو، مافی خەڵکیان خســـتوویە ســەر، ئــەوە ئەو جۆرە گوناحــانە وێڕای ئەوەی گوتمان، چەند شتێکی دیکەش هــەن، دەبــێ ڕەچـــاویان بکــەی، ئەگەر بتەوێ ئەوانیشــت لێ بسـڕێنەوەو، بەیەکجـاریی ڕزگارت بێ.

٣/ چۆنیەتی تۆبەکردن لەو گوناحانەی، کە پەیوەندییان بە خەڵکەوە هەیە:

أ) چاو بە ڕابردووی خۆتدا بگێڕەوەو، زۆر بە وردیی سەرنج بدەو بزانە، داخۆ هەر لەکاتی باڵغ بوونتەوە هەتا ئەو سەعاتەی ئێستات، کە تۆبەی تێدا دەکەی، چ کەسێك مافێکی بەسەرتەوە هەیەو زیانێکت پێگەیاندوە، جا چ غەیبەتت کردبێ، یان بوختانت پێوە کردبێ، یان حەسوودییت پێ بردبێ، یان ماڵت خواردبێ، یان گومانی بەدت پێ بردبێ...هتد.

ئنجا کە هەموو ئەو کەسانەت وەبیر خۆت هێنانەوە، کە مافێك یان چەند مافێکیان لەو جۆرە مافانە لەسەرتە، بە دڵێکی غەمگینو چاوێکی بەگریانو ڕەنگی زەردو هەڵبزرکاوەوە، دەست بەرزبکەوەو بۆیان دەست بکە بە پاڕانەوەی گەرمو بە کوڵو، هەوڵ بدە چاکترین دوعای دونیاو دواڕۆژیان بۆ بکەی، بە تایبەتی لەوبارەوە، کە خۆت بە قەرزداریان دەزانی.

واتە: ئەگەر بۆیە غەیبەتت کردبوو، کە لە ئابڕوو (سمعة)ی کەمبکەیەوەو، لە پلەو پایەی نێو جەماوەری داشکێنی، داوا لە خوای بەرزو مەزن بکە، کە ناوو پلەو پایەی بەرز بکاتەوەو، حورمەتو ڕێزی زیاد بکات، ئەگەر بۆیە حەسوودییت پێ بردوە، چونکە زانیاریی‌و تێگەیشتنی لەتۆ زیاترەو، ڕەوشتو خووی لەهی تۆ بەرزترەو جوانترە، لەخوا بپاڕێوە، کە زانیاریی‌و تێگەیشتنی پتر بکاتو، ڕەوشتو ئاکاری پەسندتر بکات، ئەگەر لەبەر دەوڵەمەندیی‌و دارایی ڕقت لێی هەستاوەو، هەوڵی زیان لێدانیت داوە، داوای بۆ لە خوا بکە، کە ڕزقو ماڵی حەڵاڵی بۆ زیاد بکات و... هەروەها.

بەڵام گرنگ ئەوەیە بە دڵێکی ساغ بۆ ئەو خاوەن مافانە بپاڕێیتەوەو، لە قووڵایی دڵتەوە حەز بکەی، خوا چی خێرو چاکەیە بۆیان بکات، نەك لە دەمی پاڕانەوەشدا شەیتانی بەدو پیس، فێڵت لێ بکاتو، هەروا هاکەزایی‌و زۆر بە سادەیی دووعایان بۆ بکەی !!

ئنجا دوای ئەوە بیر بکەوەو بزانە کێی وا هەیە، کە بتبوغزێنێ، یان گومانی بەدت پێ بەرێ، یان غەیبەتت بکات، یان ئازارت بدات، یان حەسوودییت

پێ بەرێ.. یان.. هتد، دوای ئەوەی یەك یەكی ئەوانەت لـە ئاوێنـــەی خەیاڵــتدا ئامادەکردن، بە دڵو بە کـوڵ بۆیـان لە خـوای میهرەبـانو بەخشـــندە بپـاڕێوەو بڵـێ:

خوای پەروەردگـار! تۆ لـێـبوردەیو لـێبوردنت خۆشـدەوێ، لەبەر ئەوە وا مــن لە هەموو ئەو کەسانە بوردم، کە بەهەر جۆرێكو شێوەیەك ئازارو زیانێکیان تووش کردووم، ئنجا داوات لـێ دەکەم تۆش بە لــوتفو بـەزەیی خـۆت بیـانبەخشـــیو چاوپۆشـییان لـێ بکەی[1]، دەجا خوایە ! هـەروەك چۆن من لە مافەکـانی خـۆم بـوردمو گـەردنی ئەوانەم ئازاد کرد، کە ئـازارو زیانیـان تووش کردووم، تـۆش بـە میهرەبانییو بەخشـندەیی خۆت من ببەخشـەو، مافی خەڵـکیم لەسەر لابـەرەو، لە چڵـكو چەپەری ئەو جۆرە خراپەو گوناحـانە قوتارم بکـە.

ب) دوایی هـەوڵ بدە هەرکەسـێك[2] کـە بەهــەر شـێوەیەك زیانـت لــێداوەو دڵــت ئـازارداوە، داوای لـێبوردنو گەردن ئازایی لـێبکەیو، ئەگەر بگونجێو بزانی پتـر نارەحەت نـابێ، دەقی ئەو ئازارو زیانەشـی بـۆ بگـێڕەوە، ئەگـەر نـا پێویســت ناکـات.

ج) هــەوڵ بدە مــاڵی هەر خاوەن مافێکی زیندووت لەلایە بیدەوە، ئەگـەر مــردبیش، بیدەیەوە میـراتگرەکـانی، ئەگەر نەشگـونجـاو مسـوڵمانانیش (بیت الـمال)ێکـی ڕاستەقینەیـان هەبوو، بۆی بـخە (بیت الـمال)ەوە، ئەگـەر نەشـبوو، بـۆی بکـــە بە خـێرو چاکـەو بۆی ببەخشـــە.

---

١) هەڵبەتە ئەمە بەس بۆ ئەو کەسانەیە کە مسـوڵـــمانن، چـونکە بـۆ نامســـوڵمان دروسـت نیـە، مەگـەر دووعـــای هیـدایەت.

(٢) ئەگـەر دەتەوێ بە تێرو تەسەلـیی لەم مەسەلەی (حـق النـــاس) ڕەتکردنەوەو چۆنیەتی خۆ رزگارکردن لەو مافانە حاڵـیبی، بە وردیی سەرنجی کـتێبی: (الزواجر فـي اقتـراف الكبـائر)ی (ابن حجـر الـهيتمي) بــدە، باسی (الكبيـرة)، ل: (٤٦٣)، (ترك التـوبة من الكبيـرة) ب: (٢)، ل: (١٨١).

ئنجا مسـولّمانی بەڕێـز !

ئەگەر ئەو شـتانەی گوتران، هەموویان یەك بە یەكو موو بە موو جێبەجـێی بكـەی، ئەوە مسـۆگەرو دڵـنیابە، ئەگـەر بێـتو بـە دڵـێكی ڕاسـتو سـاغ، ئـەو تۆبـەیەت كـردبێ‌و، بێجگە لە ڕازییكردنی خواو لـە خـوا نزیكـبوونەوە، هیچـی دیكـەت لـەدڵ نەگرتبێ، ئومێد وایە، كە تاوانو خراپەكانت هەر چۆنێكی‌و هـەر چـەندێكی بـن، خـوای میهرەبـان بە ئاوو تەرزەو بەفری لوتفو بەخششـی خۆی لێت بشواتو، وەك قوماشێكی سپیی چاك شۆراو پاك ببیتەوە.

پێغەمبەری پێشـەوامان (صلی الله علیه وسلم) فەرموویەتی: {التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لاَذَنْبَ لَهُ}(١).

واتە: تۆبەكـەر لە تـاوان، وەك ئەو كەسە وایە، كە تـاوانی نیـن.

٤/ نیشانەی گەڕانەوەی ساغ (التوبة النصوح) چییە ؟

مسـولّمـانی بەڕێـز!

دوای ئەوەی بەو شـێوەیەی بە كورتیی خرایـەڕوو، تۆبەت كرد، ڕەنگە بتـەوێ بزانـی داخـۆ تۆبەو گـەڕانەوەكەت لـێ وەرگیـراوە، یـان نـا !

دیارە هەقیشـتەو زۆر جێی خۆیەتی، كـە هـەوڵی زانینـی وەرگیـرانو وەرنەگیـرانی تۆبەكەت بدەی، بۆئەوەی ئەگەر بزانی تۆبەكەت وەرنەگیـراوە، لێی ڕانەوەستی‌و جـارێكی دیكە سەرلەنوێ تۆبەكـەت دووبـارەو سێبـارەو چـەند جـارە بكەیـەوە، هـەتا دەگەیـە دڵنیایی تەواو، كە تۆبەكـەت وەرگیـراوە، چـونكە هـەروەك چـۆن ئـەو كەسـەی شـتێك دەشوات، ئەگەر بزانێ بە جارێك شـۆردن پاكـنەبۆتەوە، دەیكاتە دووجارو هەروەها، هەتا خاوێنی دەكاتەوە، ئێمەش پێویسـتە، هەتا مسـۆگەر نەبین وازنەیەنین‌و كـۆڵ نەدەین.

(١) أَخْرَجَهُ ابْنُ مَاجَهْ برقـم: (٤٢٥٠)، وَالبَـيْهَـقِي فـي (شعب الإيمان) برقـم: (٧١٧٨) وَ رجَـالُهُ ثِـقَات عَـنْ عُبيدة بن عبدالله عَن أبيـهِ، وَحَسَّـنَهُ الألبـاني فـي (سُنَن ابْنُ مَاجَهْ)، برقم: (٣٤٢٧).

ئێستاش با بێینە سەر نیشانەی وەرگیرانی تۆبە:

پێشەکی دەڵێم: خوای تاك و پاك فەرموویەتی: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ تُوبُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ تَوۡبَةً نَّصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمۡ أَن يُكَفِّرَ عَنكُمۡ سَيِّـَٔاتِكُمۡ وَيُدۡخِلَكُمۡ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ... ﴿٨﴾ ﴾ التحريم.

واتە: ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! بگەڕێنەوە بۆلای خوا بە گەڕانەوەیەکی ساغ(بێ خەڵەتە)و دڵنیابن[1] کە پەروەردگارتان (بەهۆی تۆبەی ساغەوە) خراپەکانتان لێ بسڕێتەوەو، بتانخاتە چەند باغێکەوە، کە ڕووباریان بەژێردا دەڕۆن...

لەم ئایەتەوە دەردەکەوێ، کە تۆبەی ساغو ڕاست، حەتمەن خوای بەبەزەیی بە لوتفو کەرەمی خۆی وەریدەگرێو، دەشیکاتە مایەی شۆرانو پاکبوونەوەی ئینسان، لە خراپەو تاوانەکانیو شادبوونی بە بەهەشتی بەرین.

مادام وابێ هەر کاتێك تۆبە، بە شێوەیەکی ڕاستو ساغو بێخەڵەتە کرا، ئەوە مسۆگەر وەردەگیرێ، دەشتوانین لە چەند خاڵێکدا نیشانەکانی تۆبەی ڕاستو ساغو وەرگیراو، بخەینە ڕوو:

یەك) مرۆڤ لە قووڵایی دڵیەوە بڕیارێکی قووڵو پتەوو یەکجاری بدات:

یەکەم: لە بارەی ڕابردووەوە، هەر گوناحو تاوانو خراپەیەکی کردوویەتی، زۆری لەسەر پەشیمان بێو، نەگەڕێتەوە سەریو، مافی هەموو خاوەن مافێك بداتەوە، یان گەردنی خۆییان پێ ئازاد بکات.

هەر چاکەو پێویستییو ئەرکێك، کە چوواندوویەتی، زۆری پێ ناخۆش بێو، بڕوای وابێ، کە گەورەترین زیانی لێ کەوتوە.

(١) چونکە زانایان فەرموویانە: (عَسَى مِنَ اللهِ وَاجِبَة)، واتە: هەرچەندە (عسى) لە زمانی عەرەبییدا بەمانای ڕەنگەو لەوانەیە، دێ، بەڵام کە خوا بەکاری هێنا، مەعناکەی دەبێتە حەتمییو مسۆگەر، چونکە بەخشندە، ئەگەر یەکێکی بەتەما کرد، پێی دەبەخشێ (الكريم إذا أطمع أعطى).

دووەم: لەبارەی ئێستاوە، دەست لە هەموو تاوانێکی وردو درشت هەڵبگرێو، قۆڵ لە جێبەجێ کردنی هەموو ئەرکو پێویستییەکانی سەرشانی هەڵبکات، هەرچیش لە ڕابردوودا چواندوویەتی، بیگێڕێتەوە.

سێیەم: لە بارەی داهاتوویەوە، دڵی قایم بێ لەسەر نەگەڕانەوە سەر خراپەو تاوانەکانو، بەردەوام بوون لەسەر چاکەو جێبەجێ کردنی پێویستییەکان (الفرائض).

دوو) هەوڵ بدات هەروەك چۆن کاتی خۆی بەهۆی شتی حەرامەوە، یان بەهۆی گوناحو تاوانانەوە، یانی لانیکەم بەهۆی تەنبەڵییەوە، گۆشتو بەزی وەسەریەك ناوەو خۆی قەڵەو کردوە، لەمەولا بەهۆی خواپەرستییو خۆماندووکردنو، گریانو خەفەت خواردنو ئازاردانی نەفسەوە، ئەو گۆشتو بەزە بتوێنێتەوەو، بە مەعنای وشە خۆی قاڵ بکاتەوە.

سێ) دەبێ پاش تۆبەکردن، هەست بکات، کە گوناحو تاوانەکان وەك ژەقنەمووت تاڵو ناخۆشنو، ئەوپەڕی تامو چێژیش لە خواپەرستییو کردەوە چاکەکان وەربگرێ.

چوار) دەبێ لە خواردنو خواردنەوەو نووستنو قسەکردنو تێکەڵ بوونی خەڵکی، بگرێتەوە، (پاشان پتر ئەم باسە دەتوێژینەوە).

ئەمانە هەندێك بوون لە دروشمو نیشانە سەرەکییەکانی تۆبەو گەڕانەوەی ڕاستو ساغ.

ئنجا با کۆتایی باسی تۆبەو گەڕانەوە بۆلای خوای بەخشندە، بەم فەرمایشتە موبارەکەی پێغەمبەری کۆتایی (صلى الله عليه وسلم) بێنین، کە هەندێك لە بەرهەمو بەرەکەتەکانی گەڕانەوە بۆ لای خوای تێدا خستوونە ڕوو:

{مَنْ لَزِمَ الإِسْتِغْفَارَ جَعَلَ اللَّهُ لَهُ مِنْ كُلِّ هَمٍّ فَرَجًا، وَمِنْ كُلِّ ضِيقٍ مَخْرَجًا، وَرَزَقَهُ مِنْ حَيْثُ لا يَحْتَسِبُ}[1].

---

(١) رَوَاهُ أَحْمَد برقم: (٢٢٣٤) تعليق شعيب الأرنؤوط: إسنادُهُ ضَعِيف، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (١٥١٨)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٣٨١٩)، دیارە ئەم فەرموودەیە ئەگەر ئەگەر لەڕووی سەنەدیشەوە بێهێز بێ لەڕوویماناو نێوەرۆکەوە بەهێزەو، ژمارەیەك ئایەت هەمان مەبەستیان تێدایە .

واته: هەركەسێك لەسەر داوای لـێبوردن لە خوا كردن بەردەوام بێ، خوا لە هەموو دڵـتەنگـییـەك قوتاری دەكـاتو، لە هەموو سـەغڵـەتییەك دەرووی لـێ دەكـاتەوەو، بێ ئەوەی پێ بزانێ، بژێوی بۆ دەڕەخسـێنێ.

بەڵـێ خوێنـەری بەڕێـز !

زۆربەی هەرە زۆری گیـرو گرفتو كێشـە ماددیی‌و مەعنەوییەكانمـان، لـە سـۆنگەی گوناحو هەڵەو لادانەكانی خۆمانەوە، سەر هەڵدەدەن، وەك خـوای دادگـەر فەرموویـەتی:
﴿ وَمَآ أَصَٰبَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتۡ أَيۡدِيكُمۡ ...﴿٣٠﴾ ﴾ الشورى.

واته: هەر بەڵایەكـتان بەسەر دێ، ئەوە بەرهەمی كـردەوەی دەستی خۆتـانە.

دەجا وەك چۆن لاڕێ بوونو لە خوا یاخیی بوون، ماكو كـانگای بـەڵاو گرفتەكـانن، چاكەكـارییو بۆ لای خوا گەڕانەوەش، مەڵحەمی سارێژكەری زۆربـەی هـەرە زۆری برینو زامە مـاددییو مەعـنەوییەكـانن.

هەر بۆیەشە، كە دەبینین پێغەمبەرانی پایە بەرزی خوا (علـيهم أفضـل الصـلوات وأتم التسليمات) فەرمانیان بە گەلەكانیان كردوە، كە داوای لێبوردن بكەنو بگەڕێنەوە لای و، لە بەرانبەر ئەوەشدا وێڕای لـێبوردنو بەهەشـت، موژدەی خێرو خۆشی دنیاشـیان پێیـان داوە، بۆ وێنـە:

١- نووح (سەلامی خوای لـێبێ) فەرموویـەتی: ﴿ فَقُلۡتُ ٱسۡتَغۡفِرُواْ رَبَّكُمۡ إِنَّهُۥ كَانَ غَفَّارًا ﴿١٠﴾ يُرۡسِلِ ٱلسَّمَآءَ عَلَيۡكُم مِّدۡرَارًا ﴿١١﴾ ﴾ نوح.

واتـە: ئنجـا گـوتم: داوای لـێبوردن لـە پـەروەردگارتان بكـەن، بێگومـان ئـەو زۆر لـێبوردەیە، لە ئاسـمانەوە بارانێكـی بـەخورزەمتان بـۆ دەنێـرێو، مـاڵو سـامانو كـوڕانتان پێ دەبەخشـێو، باخـانو ڕووبـارگەلـتان بۆ دەڕەخسـێنێ.

٢- هەروەها هود (عليه السلام) بە گەلی خۆی کە (عاد)ە، فەرموویەتی: ﴿ وَيَٰقَوۡمِ ٱسۡتَغۡفِرُواْ رَبَّكُمۡ ثُمَّ تُوبُوٓاْ إِلَيۡهِ يُرۡسِلِ ٱلسَّمَآءَ عَلَيۡكُم مِّدۡرَارٗا وَيَزِدۡكُمۡ قُوَّةً إِلَىٰ قُوَّتِكُمۡ وَلَا تَتَوَلَّوۡاْ مُجۡرِمِينَ ﴿٥٢﴾ ﴾ هود.

واتە: ئەی گەلەکەم ! داوای لێبوردن لە پەروەردگارتان بکەن، ئنجا بگەڕێنەوە لای، لە ئاسمانێوە ئاوی بەخوڕتان دەڕژێنێتە سەرو، وێڕای هێزو تواناتان، هێزو پێزتان بۆ زێدە دەکات .

٣- یونوسیش (سەلامی خوای لێبێ) دوای ئەوەی نەهەنگ قووتی دا، بێجگە لە دان بە هەڵەی خۆ داهێنانو، خۆ بە ستەمکار لەقەڵەمدانو، داوای لێبوردن لە خوای میهرەبان کردن، هیچی دیکەی بەدەستەوە نەمابوو و، هیچ شتێکی دیکەشی لەفریا نەهات، وەك خوای پەروەردگار لەوبارەوە فەرموویەتی: ﴿ وَذَا ٱلنُّونِ إِذ ذَّهَبَ مُغَٰضِبٗا فَظَنَّ أَن لَّن نَّقۡدِرَ عَلَيۡهِ فَنَادَىٰ فِي ٱلظُّلُمَٰتِ أَن لَّآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنتَ سُبۡحَٰنَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٨٧﴾ فَٱسۡتَجَبۡنَا لَهُۥ وَنَجَّيۡنَٰهُ مِنَ ٱلۡغَمِّۚ وَكَذَٰلِكَ نُـۨجِي ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿٨٨﴾ ﴾ الأنبياء.

واتە: خاوەنی ماسیی - یونس- کاتێك، کە بە تووڕەبوونەوە لە لای خەڵکی نەینەوا ڕۆیشتو پێیوابوو (مانەوە لەنێو خەڵکی نەینەوا دای) لێ وەتەنگ ناهێنین (و بۆی هەیە بچێتە شوێنێکی دیکە)، (ئنجا) دوای ئەوە نەهەنگ هەڵیلووشی، لەنێو تاریکییەکاندا بانگی خوای بە بەزەیی کرد کە ئەی خوایە ! بێجگە لە تۆ هیچ پەرستراو نین، تۆ پاکی، بەڵام من لە ستەمکاران بووم، ئنجا بەدەنگیەوە هاتینو، لە خەفەتو تەنگانە قوتارمان کرد و، هەر ئاواش بڕواداران ڕزگار دەکەین .

مسـولْمـانی خۆشـەویسـت !

دوای ئەوەی بەم شـێوەیەی گوتم تۆبەت[١] کردو، ئەو نیشـانانەی خرانـە ڕووش، لـە تۆبەکـەتدا دیتـران، ئەوە دڵنیـابە، ئەگەر خوا حەز بکـات، تۆبەکەت گیـرا بووەو، چـاك چـاك پـاك بوویەوە.

مانای وایە ئێسـتا وەك بابایەکی بەدەستنوێژ، بۆت هەیە نوێژی لە خوا نزیکـبوونەوە دابەستیو، وەك بابایەکی لەش پاك، بۆت هەیە بچیتە خزمەت ماڵی خـواو، دەسـت بـۆ کتێبی خوا بەری و، وەك جووتیـارێك، کـە زەویـیەکـەی دەکـێڵـێو بـژاری دەکـاتو هەڵـیدەوێژێرێ، تۆش بە گاسنی تۆبەیەکی ڕاست، زەویی دڵو دەروونی خۆت کـێـڵاوەو، لە گژو گیاو پچـكو پاڵـی گوناحو تاوانەکان، هەڵـتوێـژارتوەو، ئامـادەی شـت تێـدا چـاندنت کردوە.

مادام واش بێ، ئەوجار بچۆ سەر قۆناغی دووەمو، هەنگاوی دووەم هەڵـێـنەوە.

---

(١) باسی (توبـة) بەم چەند لاپەڕەیە تەواو نابێ، خوا پشـتیوان بێ بەتـەمام لـە نامیلـکـەیەکـی تایبـەتو تەرخاندا بە تیـرو تەسـەلیی بیتوێژمـەوەو، (إن شـاء الله) هـەوڵ دەدەم دوا بـەدوای ئـەم کتێبـە چاپو بڵاوبکرێتەوە، بۆیە هەندێك بابەتو مەسەلە، کە بەتەمابووم لەم چـاپی سێیەمدا بیاننووسـم، هەڵمگـرتن بۆ ئەوێ.

ئێسـتاش (٢٢/١/ ٢٠١٢) دەڵێم: سـتایشو شـوکرانە بۆ خوای بەخشـەر کـتێبـی (گـەڕانەوە بـۆ لای خـوا) هەتـا ئێسـتا پێنـج جاران چـاپ کراوەتەوە.

ئێستاش: ٢٩/٩/٢٠٢٠ز- ١٢/٢/١٤٤٢ك. بەتەماین چاپی شەشەمی بکەینەوەو ئێستا لەژێر چاپە.

قۆنـاغـی دووەم: زانیاریی و چـاو ڕوون بوونـەوە

مسـولمانی بەڕێزو خۆشـەویسـت !

دوای ئەوەی قۆناغی یەکەمی بەرەو خوا چوونت بڕیو، تۆبـەت کـردو پـاك بوویـەوە، مانای وایە ئێسـتا وەك ڕێبوارێك وای، کە کەلـوپەلو توێشـووی ڕێـیەی ئامادە کردوەو، ئەوجـار دەیەوێ بکەوێتە ڕێ، بەڵام هیچ گومانێکی تێدا نیـە، کە هیچ ڕێبوارێکی ژیـرو فامیدە، ناکەوێتە ڕێو، ملی ڕێیە ناگرێ، هەتا تەواو لە پێچو پەناو کـونو قـوژبنی ئـەو ڕێیە شارەزا نەبێ، کە دەیەوێ پێیدا بڕوات.

کەواتە: پێویسـتە تۆش، ئێسـتا - پاش گەڕانەوەو پاك بوونەوەت - سەرگەرمی ئەوە بـی، کە بـزانی: داخۆ سروشتی ڕێی لە خوا نزیك بوونـەوەو بـەرەو خـوا چـوون، چـۆنەو، پێویستە چی بکەیو چی نەکەی؟ دەنا ئەگەر خوا نەخواسـتە بەبێ زانیارییو شارەزاییو، پێش بەرچاو ڕوونبوونەوە، بکەویە ڕێ، زۆر نزیکـە ڕێگـات لـێ ونـبێو، شـەیتانەکان گیـرۆدەی کەندەڵانو هەڵدێرو شـوێنی عاسـێت بکـەنو بەمراد نەگـەی.

زۆر چاك بزانە! زۆربەی هەرە زۆری ئەوانەی بە نەزانییو بـێ ئاگـایی، بەڕێـی بـەرەو خواچووندا کەوتوونە ڕێ، نەك هەر نەگەیونە جێ، بگرە زۆربـەیان سـەریان لـە زەندەقـەو لاڕێ بوونو گومڕاییەوە، دەرچووە !

خـوای زانـــا لـــەوبارەوە بەئاشـکرا فەرموویـەتی: ﴿ وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ ...(٣٦) ﴾ الإسراء.

واتە: بەدوای شـتێك مەکەوە، کـە زانیارییت دەربارەی نیە.

ئیمام مالـیکـیش گوتوویەتی: ((من تفقه وَلَمْ يتصوّف فَقَدْ تفسق، ومن تَصَوَّف وَلَمْ يتفقَّه فَقَد تزندق، ومن تفقه وتصوَّف فقد تحقق)) کە پێشـتـر مانـامان لـێکـدایەوە.

ئنجا ئێستا ڕەنگە بڵێـی: باشە ئەوە قەناعەتم هـێنا، کە بەبێ زانیارییو تێگەیشـتنو بەرچاوی خۆ دیتـن، ناگـونجێ مرۆڤ بـەرەو خـوا بچـێ، بـەڵام ئاخـر ئـەو زانیـارییو

شارەزاییە، چۆنـەو چەندەو لەکـوێ دەسـتـگیـر دەبێ؟!

لە وەڵامدا دەڵـێین:

لە ڕاستییدا مەبەسـتمان لەو زانیـاریی‌و شـارەزاییە، تێگەیشـتن‌و حاڵـیی بوونـە لـە ئیسـلام، کە بـەهۆی لێکۆڵـینەوە لـە قورئـان‌و سـوننەت‌و، ئـەو کـتێبـانەی شـەرح‌و لـێکـدانەوەی وانـن، دەسـتـگیـر دەبـێ، ئنجـا بێگومـان ئەمـەش بـۆ کـەم کــەس هەڵـدەسـوورێ، کەواتە: دەبێ لای کـەم (حـد أقـل)ی ئەو زانیـاریی‌و شـارەزاییە دیاریی بکەین، کە دەتوانین بڵـێین بریتـیە لـە:

١/ شـارەزایی دەربـارەی بنچینەکانی تێـڕوانین (تصـور)ی ئیسـلامیی، سـەبارەت بـە بوونـەوەرو ژیـان‌و ئینسـان، کە زاراوەی بوونناسیی(معرفة الوجـود- Ontology) بۆ بەکاردێ.

٢/ شارەزایی دەربـارەی پایە بنەڕەتییەکانی بیـروبڕوا (عقیدة)ی ئیسـلامیی.

٣/ شارەزایی دەربارەی کاکـڵ‌و نێوەڕۆکی خواپەرستیی (عبادة) بەگشـتیی‌و، دەربـارەی پێنج دروشـمەکانیش (نوێژ، ڕۆژو، زەکات، حەج، زیکر) بەتایبـەتیی.

٤/ شـارەزایی دەربـارەی خوو ڕەوشـتی بەرزو جـوان‌و ئـەدەبە شـەرعییەکـان.

٥/ شـارەزایی دەربـارەی هەر مەسەلەو بابەتێکی دیکە، لە هەموو بوارەکانی خێزانیـی‌و کۆمەڵایەتیی‌و سـیاسـیی‌و ئابووریی‌و...هتددا. کـە ئینسـانی مسـوڵمان سـەری تێـی دەوەستێ‌و پەکی لەسەری دەکـەوێ، بۆ وێنـە: کەسـێك بیـەوێ ژن بهـێنێ‌و ماڵ پێکـەوە بنێ، پێویسـتیی بـە زانیـاریی شـەرعیی هـەیە، لـە بـواری خێـزان دروسـت کردنـدا، هەروەها کەسێك بیەوێ جیهـاد بکـات، دەبێ لەوبـارەوە بەرچاوی ڕوون بێت، هەروەها مامەڵەو بازرگـانیی‌و...هتـدیش بەهەمـان شـێوە.

ئنجا مسـوڵمانی بەڕێز !

دوای ئەوەی ئەم قۆنـاغی دووەمی (زانیـاریی‌و چاو ڕوونـبوونەوە) شت بڕی، ئەوجـار خـۆت گـورج‌و گـۆڵ بکەو، بەرەو قۆنـاغی سـێیەم هەنگـاو بنـێ، کـە: ئیخـلاص‌و یەکـلابوونەوەیـە.

قۆناغی سێیەم: ئیخلاص و یەکلابوونەوە

مسـولمانی عـەزیزو شـیـرین !

دوای ئەوەی قۆناغی دووەمت بڕیو، لە ئـاییـنی خـواو ڕێـی بـەرەو خواچـووندا زانـا بوویو، بەرچاوت ڕوون بۆوەو، زانیت ئەو ڕێیەی بەتەمای بیبـڕیو، بگـەیە مەنزڵو، ببیە مسولمانێکی تەواوو کامڵ، چییەو چۆنە؟! ئێـستا بەس پەکـت لەسەر ئەوە کەوتوە، کـە ناوی خوای لـێ بێنیو، یەکەمین شـەقـاو هەڵـێنیو بکەویـە ڕێ، مـادام وابـێ سـەبرێ بگرەو یەك شەقـاویش هەڵـمەیەنە، هـەتا ئەم قۆناغەی سـێیەمەش دەبڕی، کـە بریتـیە لە (ئیخلاصو یەکـلابوونەوە)، چونکـە بەدەردی شاعیـرێکی فـارس گووتویەتی:

عبـادت بـه إخـلاص نیـت نیکـوسـت
و گـرنه چ آیـد زبـی مغـز پوسـت
أگـر جزبـه حـق میـرود جـادەات
در آتـش فشـانـنـد سـجـادەات

واتە: خواپەرسـتیی بە نیـازو مەبەستێکی بێ خلـتەوە چاکـە، دەنـا توێکڵـی بـێ کاکـڵ چی لـێ پەیدا دەبێ؟ ئەگەر ڕێگەت بەلای جگە لە خوادا بـڕوات، بەرمالـەکـەت لـێ دەئاگری دۆزەخ داوێـن.

بەڵـێ چاوەکـەم !

ئەگەر کردەوەکان تۆو بنو، تەمەن زەوی بێ، ئیخـلاصو خـوا پـێ مەبەسـت بـوون (ئـاو)ەو، بێگـومان هیچ ڕووەکـێکـیش بەبێ ئاو نـاڕوێو گەشـە ناکـات، کەواتە هـیچ کردەوەیەکی چـاکـیش بەبێ خوا پێ مەبەسـت بوون، نایـەتە دیو وەرناگـیـرێ.

بەڵـێ هـەروەك چۆن شیـر هەتا (هەوێن)ی تێنەکرێ، نامەیێو نابێتـە ماسـت، هـیچ جمـوجـۆڵو چالاکـییەکـیش، بەبێ هەوێنی ئیخـلاص نامەیێو بەکەڵـك نـایەت، هـەر

بۆیەش پێغەمبەری ڕابەرمان (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: {كُلُّ أمْرٍ ذِي بَالٍ لَم يُبْدأُ فِيهِ بِبِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَن الرَّحِيم، فَهُوَ أَقْطَعُ}(١).

واتە: هەر ئیشێكی گرنگ، كە بە (بسم الله الرحمن الرحيم) دەست پێ نەكرابێ، ئەوە دوابڕاوو بێ خێرە !

چونكە لە دەمی (بسم الله) كردندا، پێویستە مرۆڤ، چوار شتی بە دڵدا بێن:

یەكەم: ئەم كارە بەس بۆ ئەوە دەكەم، كە خوا لێم ڕازی بێ.

دووەم: ئەم كارە بەناوی خواوە دەكەم.

سێیەم: ئەم كارە بەهێزو دەسەڵاتو شانو شەوكەتی خۆم نایكەمو، بە یارمەتیو توانای خوا ئەنجامی دەدەم.

چوارەم: ئەم كارە بەپێی ئەو شەرعو بەرنامەیە ئەنجام دەدەم، كە خوا ناردوویەتی.

ئنجا گومانیشی تێدا نیە، كە هەر كارێكی خێر یەكێك لەم مەرجانەی تێدا نەبن، خاوەنەكەی سەپانی پووشێیەو ماندووی بێ بەرهەمە.

دیسان هەر بۆیەش لە سەرەتای نوێژەوەو پێش خوێندنی فاتیحە، پێغەمبەرمان (صلى الله عليه وسلم) فێری كردووین كە بڵێین: {وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ...}(٢).

واتە: ڕووی - دڵی - خۆمم لەو زاتە كرد كە ئاسمانەكانو زەوی بنیادناون.

بێگومان لێرەدا مەبەست لەڕووی خۆم (وجهي)، نابێ ڕووی ماددییو ڕواڵەتیی بێ، چونكە مرۆڤ لەكاتی نوێژدا، ڕووی ڕواڵەتیی بەرەو قیبلەیەو، دیارە خواش (جلّ

---

(١)) ذكره العظيم آبادي (ح١٣، ص١٢٧) وقال: وهو حديث حسن. وانظر: الجامع الصغير، للسيوطي: ٦٢٨٤، وحسّنه النووي في الأذكار.

(٢)) أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٧٢٩)، وَمُسْلِمٌ برقم: (١٨٤٨)، وَابْنُ خُزَيْمَةَ برقم: (٤٦٢)، وَالبَيْهَقِيُّ في (شعب الإيمان) برقم: (٣١٣٣)، عَنْ عَلَي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ.

جلاّلـه) نه لـەلای کـەعبـەو، نه له هیچ شوێنێکی دیکەش[١] نیه، کەواته مەبەست لـه (ڕوو) لێرەدا، ڕووی دڵو دەروونو نیازو مەبەستـه.

ئنجـا مسـوڵمانی خۆشـەویسـت !

تۆش ئێسـتا بەرلەوەی بجـووڵـێی، ڕووی دڵو نیـازو مەبەسـتت بکـه قیبلـەی هـەره بەرزت، که خوای بەرزو مەزنو بەخشـەرو داهێنەرو خـاوەن لـوتفو بەزەییـەو، تـەواو تەواو دڵـت ساغو یەکلا بکەوەو، بێجگه له: (له خـوا نزیـك بوونـەوەو، بـەرەو بـەرزایی بەرزبوونەوەو، به ڕەزامەندیی خوا شادبوونو، کـامڵ بـوونو، تێگەیشـتنو پێگەیشـتن) هیچ نیازو مەبەستو ئاواتو ئامانجو خولـیایەکی دیکه له دڵتـدا مەهێڵەو، پـاك پـاك نیازەکانی دڵو دەروونت به بێژنگی قورئانو سوننەت دابێژەو، بێجگه لـه دەغڵـی کـاکڵ دارو ساغی خوا پێ مەبەسـت بوونو، بەرەو خوا چـوون، ئـەوی دیکـه هـەمووی فـڕێ بـدە.

بەڵام چـاوەکـەم ! زۆر زۆر وریـای خـۆت بـە، بـا زیـوانو بنـژیلو گەنمـی کوێـرو لـێدراویی، نیازو مەبەستەکانی دیکـه، هەرچییەك بن، فێڵـت لـێ نەکـەنو، خۆت لـێ به گەنم نیشـان نەدەن، چونکه نەفسو شـەیتـان فێڵو فەرەجیـان گەلـێـك زۆره !!

ئنجـا با له کۆتـایی ئەم باسەدا، سێ قوڵـه ئامۆژگارییانیشت بکـەم:

یەکـەم: ئەگـەر هەموو کەس فـێڵی لـێبکـرێ، فێـڵ لـه خـوا ناکرێ، چـونکه خـوا وەك پێغەمبـەری پێشـەوامان (صلى الله عليه وسلم) فەرموویـەتی: {إِنَّ اللّٰهَ لاَ يَنْظُرُ إِلى أَجْسَامِكُمْ، وَلاَ إِلى صُوَرِكُمْ، وَلَكن ينْظُرُ إِلى قُلُوبِكمْ وَأَعْمَالِكُم}[٢]

واته: بێگومان خوا نه تەماشای لەشو لارتان دەکـات، نه تەماشـای دیمەنتـان، بەڵـکو تەماشـای دڵەکـانتـان و کردەوەکانتان دەکـات.

---

(١)) مەبەست (لـێبوون)ی ماددییو بەرهەسته، چونکـه خـوا نـه لـه زاتـیو نـه لـه سـیفەتەکانیدا لـه دروسـتکراوەکانی ناچێـت (ليس كمثلـه شـيء)، که دەشـڵـێین خوا له سەرووی ئاسمانەکانەوەیەو لەسـەر عەرشه، دیاره به شێوەیەك، که بۆ خوا شـایسـتەیەو لایقـەو ئێمه چۆنیەتییەکـەی نازانیـن.

(٢) رَوَاهُ مُسْلِمٌ برقم: (٦٧٠٨) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ.

کـەواتە عـەزیـزم ! پەلـەپەلو تـاڵووکە مەکـەو، هەتا تەواو دڵـنیاو مسـۆگـەر نـەبی، کـە ڕووی دڵـت جگـە لە خوا، لە هیچ شتێکی دیکە نیە، ئەم قۆناغە بەجێ مەهێڵـەو مەکـەوە ڕێ، چونکە (شـیـر) هەرچەندە زۆر چـاك بێـت، بەبێ هــەوێن نـامەیێو دەترشـێ، ئەگـەر دنیـایەش بەتـۆوی دابچێـنی، بـەبێ (ئـاو) سـەوز نـابێ، کەواتە: هەتـا ڕووی دڵـت لەگـەڵ خـوادا ڕاسـت ڕاست نەکەیو، تەواو تەواو خـۆت بۆ خـوا خاوێنو یەکلا نەکەیەوە، هیچ مەکە، چونکە دیوارێـك لەسـەر زبـڵ دابنرێ، سەرەنجامی هەر ڕووخانو هـەرەس هێنـانە!

دووەم: هەموو جـموجـۆڵو چـالاکییو ڕەنجـدانێکی بابـای مسـولمان، بـە مەبەسـتی ئەوەیە، کە خـوا لـێی وەربگـرێو پاداشـتی بداتـەوەو بـە بەهەشـتی بـەرینیو ڕەزامەندیی خۆی شـادی بکـات، دەجـا خوا بە ڕاشکـاویی ڕایگـەیاندوە، کە کارو کردەوەی هیچ کەسێك ئیعـتیبـاری پێ ناکرێو وەرناگیـرێ، جگـە لـە خواناسـانی ڕاستەقینەو پـارێزکـار، وەك دەفەرمـوێ: ﴿...إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ ٱللَّهُ مِنَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٢٧﴾﴾ المائدة.

واتە: بێگـومان خـوا بـەس لە پاریزکـاران وەردەگـرێ.

کەواتە بـا بەر لـەوەی هەنگـاو بنێیـن، تەواو لە خۆمـان ورد بینـەوەو بزانیـن داخـۆ وایـن، کە خوا لـێمـان وەربگـرێ، یـان نـا ؟.

سێیەم: خـوای میهرەبان لە فەرموودەیەکی قودسـییدا فەرموویەتی: {أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي...}[1].

واتە: من بەگـوێرەی گـومانو بیـرکردنەوەی بەندەکـەمم سـەبارەت بە من.

---

(١) مُتَّفَقٌ عَلَيْـهِ: البُخَـارِيُّ برقـم: (٦٩٧٠)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٦٩٨١)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٣٦٠٣)، وَقَـالَ: حَسَـنٌ صَحِيحٌ، وَابْنُ مَاجَـهْ برقم: (٣٨٢٢)، وَابْنُ حِبَّـانَ برقـم: (٨١١) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ.

کـەواتە مسـولّمانی بەڕێـز !

زۆر چـاك بزانە! بەبێ بۆ خوا ساغ بوونـەوە، هـیچ شـتێکـت لـێ هەڵـنـاوەرێ و، چەندە مەبەستت خوا بێ‌و، چەندە ڕەزامەندیی خوات لە دڵ دابـێ، خـواش هێنـدە تـۆی مـەبەسـتەو هێنـدە تـۆی دەوێ !

بەکـورتیی: (خوا لـەلای تۆ چـۆن بـێ، تـۆش لـەلای وی ئـاوای !).

ئێسـتاش دوای ئەوەی تەواو تەواو دڵـت بۆ خوا سـاغ‌و یەکـلا بـۆوەو، بێجگـە لـە وەدەسـتهـێنانی ڕەزامەنـدیی وی‌و لـێ نزیکـبوونەوەی، هـیچ ئـاوات‌و مەبەستێکـی دیکەی ماددیی‌و مەعنەوییت لە دڵدا نەماوەو، جگە لە خوا هـیچ شـتێکی دیکـە لـە ئاوێنـەی دڵـتدا بەدی ناکـەی، نـاوی خـوا بێنـەو خـۆت گـورج‌و گـۆڵ بکـەو، بـەرەو گرنگـترین‌و کـاریگـەرترین قۆناغی ئەم سەفەری بەرەو خوا چوونە بڕۆ، کە بریتـیە لـە قۆناغی چوارەم: (پارێزکاریی‌و وردبوونـەوە).

قۆناغی چوارەم: پارێزکاریی و وردبوونەوە

مسـولّمانی بەڕێزو خۆشەویست !

ئێستا، کە قۆناغی سێیەمت هەڵبواردوەو، بەتەواویی ڕووت لە خوا کردوەو، جگە لە ئامانجی بە دیداری خوا شادبوونو کامڵ بوون، هیچ نیازو مەبەستێکی دیکەی مەعنەویی، وەك مەدحو پێهەڵاگوترانو پلەو پایە وەدەستهێنانو، ڕووی خەڵکی بەلای خۆدا هێنان، یان ماددیی وەك دەسەڵاتو پارەو سامانو ئافرەتی جوان، لە ئاوێنەی دڵتدا نابینی، ئەمجار خۆت گشتو وشت بکەو، بچۆ قۆناغی: (پارێزکاریی ووردبوونەوە)وە.

ئنجا با بەرلەوەی بچینە سەر ڕوونکردنەوەی چۆنیەتی: پارێزکاریی‌و وردبوونەوە، پێناسەیەکی پوختی پارێزکاریی (تقوى) بکەینو، بڕێك دەربارەی بەرهەمەکانی بدوێین:-

سەرجەم قسەو توێژینەوەی زانایان سەبارەت بە چەمكو واتای وشەی (تقوى) دەچێتە سەر ئەوە، کە (تقوى) یانی (وریایی‌و ئاگا لەخۆبوونو خۆ پاراستن)، بۆ وێنە (راغب الأصفهاني) گوتویەتی: (وصار التقوى في اصطلاح الشرع، حفظ النفس عما يُؤْثِمُ) (١)، واتە: تەقوا لە زاراوەی شەرعدا یانی (خۆپاراستن لە هەر شتێك، کە تاوانباریی تێدایە).

بەڵێ... (تەقوا) لە کوردییدا (پارێزکاریی) بۆ داندراوە، یانی: چاودێریی خۆکردنو وریایی‌و بێداریی‌و هۆشیاریی‌و خۆپاراستن، لە هەر نیازو مەبەستو قسەو وتارو کردەوەو ڕەفتارێك، کە ناڕەزایی‌و گلەیی خوای تێدایە، ئەو نیازو وتەو کردەوانەش، کە دەبنە هۆی گلەیی‌و ناڕەزایی خوا، سێ جۆرن :

---

(١) مفردات ألفاظ القرآن، ص٢٣٠-٢٣١، المكتبة العصرية/ ٢٠١٢م.

یەکـەم: نەکردنی شـتێکی پێویسـت، یان پەسـەندو چـاك.

دووەم: کـردنی شـتێکی حـەڕام، یـان ناپەسـندو خـراپ.

سـێیەم: زیـادەڕۆیـی کـردن لە شـتی حـەڵاڵو موبـاح دا.

هـەربۆیـەش یەکـێـك لە هـاوەڵە بەڕێزەکـانی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) خـوا لـێیـان ڕازی بـێ، لـە وەڵامی یەکـێکـدا، کە لـێی پرسی تەقـوا چییـە؟ گوتی: {(هل سَلكتَ طَريقاً ذا شَوك)، ئایـا هیچ جاران بـە ڕێیـەکـی دڕکـاوییـدا نـەڕۆیـوی؟

گـوتی: بـا.

گوتی: (فمـاذا فعـلـتَ؟) لـەو کـاتەیـدا چیـت کردوە؟

گـوتی: (شَمَّرت واجتَهدتُ) خـۆم گـورجو گـۆڵ کـردوەو ئاگـاداری خـۆم بووم.

گوتی: (فَذلكَ التقـوى) دەئـا ئـەوە تەقوایـە}!

ئنجا پاش ئەوەی، تا ڕاددەیەك زانیمان تەقوا چییـە؟ بـا نەختێکـیـش دەربـارەی گرنگـیی‌و بەرهـەمو دەستکـەوتەکـانی بدوێـین:

١) تەقـوا دەبێتە هۆی زانـایی‌و چاو ڕوونـبوونەوە: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن تَتَّقُواْ ٱللَّهَ يَجْعَل لَّكُمْ فُرْقَانًا ... ﴿٢٩﴾ ﴾ الأنفال.

٢) تەقـوا وا لـە مرۆڤـ دەکـات کـە خـوای لەگـەڵ بێـت: ﴿ ... وَٱعْلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٣٦﴾ ﴾ التوبة.

٣) تـەقوا دەبێتـە هۆی لە قورئان حـاڵیی بـوون: ﴿ ذَٰلِكَ ٱلْكِتَـٰبُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٢﴾ ﴾ البقرة.

٤) تەقـوا وا لـە ئینسـان دەکـات، کـە خـوا خۆشـی بوێـت: ﴿ ... فَإِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٧٦﴾ ﴾ آل عمران.

٥) تەقـوا هـۆی چونە بەهەشـتە: ﴿ إِنَّ ٱلْمُتَّقِينَ فِى جَنَّـٰتٍ وَنَهَرٍ ﴿٥٤﴾ ﴾ القمـر.

٦) تەقوا مایەی لـێکرانەوەی دەرووی خێرە: ﴿... وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يَجْعَل لَّهُۥ مَخْرَجًا ﴿٢﴾﴾ الطـلاق.

٧) تەقوا مایەی کاروبار بۆ ئاسان بوونە: ﴿... وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يَجْعَل لَّهُۥ مِنْ أَمْرِهِۦ يُسْرًا ﴿٤﴾﴾ الطـلاق.

٨) تەقـوا دەبێتـە هـۆی پاداشـتی مەزنو سڕانەوەی خراپەکـان: ﴿... وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّـَٔاتِهِۦ وَيُعْظِمْ لَهُۥٓ أَجْرًا ﴿٥﴾﴾ الطلاق.

٩) تەقـوا قەڵـغـانە لە بەرامبەر پیلانی دوژمنانـــدا: ﴿... وَإِن تَصْبِرُوا۟ وَتَتَّقُوا۟ لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْـًٔا ۗ إِنَّ ٱللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿١٢٠﴾﴾ آل عمـران.

١٠) هـەر ئیـشو کـارێك لەسەر بنچینـــەی تەقـــوا دابمـەزرێ، هـــەرەس نایـەنێ: ﴿أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَـٰنَهُۥ عَلَىٰ تَقْوَىٰ مِنَ ٱللَّهِ وَرِضْوَٰنٍ خَيْرٌ أَم مَّنْ أَسَّسَ بُنْيَـٰنَهُۥ عَلَىٰ شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَٱنْهَارَ بِهِۦ فِى نَارِ جَهَنَّمَ... ﴿١٠٩﴾﴾ التوبة.

١١) سـەرەنجـامی خێر لـە گـرەوی تـەقواداران دایـە: ﴿... إِنَّ ٱلْعَـٰقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٩﴾﴾ هـود.

ئنجا با بزانین پارێزکارییو وردبوونەوە، چییـەو چۆنەو، چۆن دەستـگـیـر دەبـێ؟!

باشتـرین ڕێگای وەدەستـهـێـنـانی پارێزکارییو وردبوونـەوە، ئەوەیـە، کـە ئینســان هەموو ڕۆژێك بەبێ بواردن بەگوێرەی ئەو پەیمانـە پێـنج بەندییـە لەگـەڵ نەفسـی خۆیـدا ڕەفتار بکـات، کە زانایـانی دڵ بێـدارو هۆشیارو پارێزکار، بۆ بەرەو خوا چـوونو کـامڵ بوون، دایـانـناوەو لەسەری ڕێك کـەوتوون.

ئەو پەیمانـە پێنج بەندییەش بەکـورتیی ئەمەیە:

١- مـەرج لەگـەڵ دا گرتن (الـمشـارطة).

٢- چـاودێریی کردن (الـمراقبـة).

٣- سـەرکۆنە کردن (الـمعاتبـة).

٤- لـێپرسـینەوە (الـمحاسبة).

٥- سـزادان (الـمعاقبـة).

چۆنیەتی ڕەفتـارکردنیش بە پەیمـانی نـاوبراو، بەم شـێوەیە:

هەنگاوی یەکەم: مەرج لەگەڵ دا گرتن:

هەموو ڕۆژێ بەیـانی، کە لە خەوێ هەڵـسـای، بـە عـەزمێکی پتـەوو پۆڵاییـنـەوە، خۆت بدوێنەو مەرج لەگەڵ نەفسـی خۆتـدا بگرە، کە ئاگاداری خـۆی بێو وریـاو بێـدارو ورد بـێو، نەهێڵـێ گـیـرۆدەی هیچ خراپەو بێشـەرعیـیەك، یـان ڕەفتـارێکـی پـووچ (لغـو)و ناپەسند (مکـروه) بێ.

ئەو ئاگـا لەخـۆبوونو هۆشـیاریی‌و وردبوونـەوەش، بـە پاراسـتنی حـەوت شـتان دێتـەدی.[1]

أ/ وشـەکان (الکلمـات): هـیچ وشـەیەك نەڵـێو نەبیسـتێ، کـە تـاوان بـێ، یـان لانیـکـەم پـووچو بـێ سـوود بـێو، لـە گوتـنی هـیچ وشـەو قسـەیەکی فـەڕزو سـوننەتیش خۆی نەبوێـرێ.

(١) ئاشکراو بەڵگە نەویستە، کە خەسڵەتی پارێزکاریی (تقوی) بەس بەوەندە نایەتەدی، کە ئینسـان ئاگاداری خۆی بێ دووچاری هەڵەو تاوان نەبێ، چونکـە (بەرد)یش بە بەردایەتیی خـۆی، گوناحـان ناکـات، بـەڵام هەر بەردەو بەس بەمە نابێ بە هیچ ! کەواتە تەقوای ڕاسـتەقینە ئەوەیە، کە وێـڕای خۆ لە خراپە پاراستن، خۆشت لە چاکەدا سەرگەرم بکـەیو، هـەوڵ بدەی دەقیقەیەکیشت بـێهـوودە لەدەسـت نەچـێ.

ب/ سەرنجەکان (النظرات): سەرنج نەداتە هیچ شتێك، کە حەرام بێ، یان لانی کەم پووچ و بێ سوود، یان ناپەسند (مکروە) بێ و، چاوی تەنیا بەو سەرنج و ڕوانینانەوە خەریك بکات، کە پێویست، یان پەسندو باشن.

ج/ نیازەکان (الخطرات): هیچ بیرو نیازێك بە دڵی خۆیدا نەهێنێ، کە خراپ، یان لایەنیکەم ناپەسند بێ، لە نیازو مەبەستی پێویست و سوننەت و پەسەندیشدا درێغیی نەکات.

د/ تاوەکان (اللحظات): هیچ دەقیقەیەکی تەمەنی لە بێشەرعیی، یان پووچیی (لغو)دا بەڕێ نەکات و، هەمیشە سەرگەرمی ئەنجامدانی ئەرکە شەرعییە فەرزو سوننەتەکان بێ.

هـ/ هەنگاوەکان (الخطوات): بەرەو هیچ کارێکی خراپ، یان ناپەسند لاق هەڵنەهێنێ و، بەرەو خێریش درێغیی نەکات.

و/ پاروەکان (اللقمات): هیچ پاروێك، یان لوقمێکی وا لە گەرووی ئاوا نەکات، کە نەك هەر حەرام، بەڵکو جێی شوبهەش بێ و، لە موباحیشدا زیادەڕۆیی نەکات.

ز/ جموجۆڵەکان (الحرکات): هیچ جموجۆڵێك بە هیچ کام لە ئەندامەکانی نەکات، کە حەرام، یان ناپەسند (مکروە) بێ، لە هیچ جموجۆڵێکی پێویست و پەسەندو چاکیشدا، تەنبەڵیی و سستیی نەنوێنێ.

هەنگاوی دووەم: چاودێریی کردن:

دوای ئەوەی بەو شێوەیەی، کە لە هەنگاوی یەکەمدا باسمان کرد، مەرجت لەگەڵ خۆتدا گرت و بەڵێنێکی پتەوت لەگەڵدا مۆر کرد، ئنجا دەستبەجێ دوا بە دوای ئەوە، چاودێریی و پشکنینێکی وردو بەردەوام بخە سەر خۆت و، زۆر چاك ئاگاداری وشەو ڕستەکانی زمانت و، ڕوانینی سەرنجەکانی چاوت و، نیازو مەبەست و خولیاو خەیاڵەکانی دڵ و مێشکت و، چرکەو دەقەکانی تەمەنت و، پێ هەڵهێنان و شەقاوەکانی لاقانت و، قمە خواردنەوەو پاروو خواردنەکانی زارت و، جموجۆڵی

ئەندامەکانت بەو، نەهێڵی ئەگەر لانیکەم خواشیان پێ لە خۆت ڕازی نەکەی، ببنە مایەی شەرمەزاریی‌و ڕەنج بەخەساریی‌و قەرزدار بوونەوەت !! هەڵبەتە ئەم چاودێریی‌و ئاگا لەخۆ بوون‌و خۆپشکنینەش، تایبەت نیە بە کات‌و شوێنێکی تایبەتیی‌و دیارییکراوەوەو، پێویستە هەر لە دەمی بێداربوونەوەوە، هەتا کاتی پێش نووستن، بەردەوام بێت‌و یەك تاو لەخۆی بێ‌ئاگا نەبێ، چونکە شەیتان‌و نەفس هەمیشە بۆ مرۆڤ لە بۆسەدان‌و، هەر چاوەڕێی هەل‌و دەرفەتێکن ! کە یان ئینسان دووچاری هەڵەو خراپەیەك، یان لەدەستدانی خێرو چاکەیەك بکەن.

هەنگاوی سێیەم: سەرکۆنە کردن:

ئنجا دوای ئەوەی هەر لە دەمی بێداربوونتەوە، هەتا کاتی هاتنە سەر جێگای خەوتن، بە وردیی‌و بێ پسانەوە چاودێریی خۆتت کردو، چاوو گوێ‌و زمان‌و زارو دڵ‌و مێشك‌و گەدەو دەست‌و لاق‌و باقی ئەندامەکانت، کردنە جێی سەرنج‌و تێوەڕامان‌و وردبوونەوەی خۆت، شەوێ، کە چوویە سەر جێگای نوستنێ، مەنوو، هەتا چاوێکی وردو قووڵ بە هەڵسوکەوتەکانی ئەو ڕۆژەتدا نەگێڕیەوە، ئنجا ئەگەر خێرو چاکەیەکت دی، سوپاسی خوای لەسەر بکەو سوور بزانە، کە بە یاریدەو پشتگیریی خوا کردووتەو، ئەگەر خوا نەکردە خراپەیەکیشت بەرچاو کەوت، ئەوە دەستبەجێ لێی ژیوان بەوەو بگەڕێوە بۆ لای خواو، داوای لێبووردنی لێ بکەو، سوور سوور بزانە، کە نەفست بە فەرمانی شەیتانی بەد، تووشی ئەو چۆرتمەی کردووی‌و بەو دەردەی بردووی، مادام وابێ، زۆر جێی خۆیەتی، کە دەست بکەی بە تانە لێدان‌و لۆمەو سەرکۆنەی نەفست.

هەنگاوی چوارەم: لێپرسینەوە:

پاش ئەوەی هەموو پێش خەوتنێك، لۆمەو سەرکۆنەی نەفسی خۆتت کرد، لەسەر هەڵەو تاوانەکانی، ئەگەر زانیت نەفست بەو سەرشکاندنەوەو خۆ لێ تووڕەکردن‌و سەرکۆنەکردنە، چاك بووەو ئەدەب‌و شەرمی پەیدا کردوە، ئەوە چاکە، ئەگەرنا لەگەڵی بگوازەوە بۆ هەنگاوی چوارەم‌و، بەین بەین هەر حەوتووی جارێك، دەست بکە بە

لێپرسینەوەیەکی زۆر توندو وردی نەفستو، سەرە دەرزییانیشی لەسەر حیساب بکەو، یەك تۆز بەزەییت پێیدا نەیەتەوە، چونکە ئەو بەزەیی بەتۆدا نەهاتۆتەوەو، ویستوویەتی لە ڕێی ئەو تاوانو خراپانەوە، دووچاری تووڕەیی خواو ئازارو ئەشکەنجەی دنیاو دوارۆژت بکات !!

ئنجا ئەگەر لە ئەنجامی ئەو لێپرسینەوەیەدا، هەستت کرد، کە نەفسی خراپەکارت شایستەی سزاو جەزرەبەیە، ئەوە یەکسەر لەگەڵی بگوازەوە بۆ هەنگاوی پێنجەم.

هەنگاوی پێنجەم: سزادان :

وەك گوتمان دوای لێپرسینەوەیەکی وردو قووڵ، ئەگەر بۆت دەرکەوت نەفست شایستەی سزاو جەزرەبەیەو حەوجێی تەمبێ کردنێیە، بە بێ سڵەمینەوەو دوودڵیی، بەرۆکی نەفست بگرەو زەبرێکی پڕ بە پێستی تێ بسرەوێنەو، لە خەوی سستییو تەوەزەلییو قالب گرانیی وەخەبەری بێنەو، ئەو کۆتو زنجیرەی، کە شەیتانی بەد خستوویەتە دەستو پێو گەردنییەوە، بە شمشێری شەرع، هەلا هەلای بکەو بیپسێنە.

هەڵبەتە جۆرو چۆنیەتیو ئەندازەی ئەو سزادانەش، توێژینەوەی دوورو درێژ هەڵدەگرێ، کە لێرەدا مەودامان نیە، بەڵام میانەڕەویی (وسطية) ڕەچاو کردن لە هەموو شتێکدا، نیشانە بە ئینسان دەپێکێ.

کەواتە: هەر کاتێك لەسەر تاوانو خراپەو کارێکی ناپەسەند، ویستت سزای نەفست بدەی، لە لایەکەوە زەبرێکی وای تێ بسرەوێنە، کە ئێشی پێ بگەیەنیو پێی بگوترێ سزا، لە لایەکی دیکەوە، با ئازاردانو سزادانەکە بەجۆرێکی هێندە سەختو بێ ڕەزا نەبێ، کە بنەتۆوی خۆی نەکاتەوەو، زیانی لە قازانجی پتر بێ[1].

---

(١)) شایانی باسە: مەرج نیە سزادان هەر لێدانو پێدادان بێت، بەڵکو هەر شتێك، کە ببێتە مایەی تەمبێ کردنو سەر شکاندنەوەی نەفس، سزایە، وەك برسییو تینووکردنو حەپسکردن بە هۆی ئیعتیکافەوە و...هتد، دیارە خۆ بەستنەوەی (أبو لبابة)ش بە کۆڵەکەی مزگەوتەوە، هەتا پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) لێی کردەوە، هەر لەو بابەتە بووە، وەك لە (السيرة النبوية لابن هشام)دا هاتوە، ج٣، ص١١٨،١١٧، ط٢٠٠٦/ دار ابن الهيثم.

ئەگـەر بێـتو ئەوەی لەو پەیمانە پێنج بەندیـیەدا خرایە ڕوو، لـە گـوێو دڵ بگـریو ڕەفتاری پێ بکەی، ئەوە مسـۆگەر بە پشـتیوانیی خـوا، خەسـڵـەتی بـەرزو پەسـەندو مەزنی (پارێزکاریی)ت تێدا پەیـدا دەبـێو، قۆناغی چوارەمیش هەڵدەبوێری، ئنجـا پتـر خۆت گشـتو وشت بکەو، سـەرت هەڵـبـڕەو بـەرەو لووتکـەی هـەرە بـەرزو پیـرۆزی خواپەرستییو مسـوڵمانەتیی، کە پلەی ئیحسـانە، بڕوانـەو بیکـە بـە جیـێی خولیـاو ئـاواتی بەرزت.

ئێسـتاش با کۆتایی توێژینەوەی ئەم قۆناغی چوارەمە بەم کورتە باسە بهـێنیـن :

پەرێـزی چاکـەو خـراپـە لە ژیـانی ئینسـان دا:

عەبدوڵـڵای کوڕی عەبباس خوا لە خۆیو بـابی ڕازی بـێ، لـەبارەی پـەرێزی چـاکەو خراپـەوە، لـە ژیـانی ئینسـانـدا گوتوویـەتی: ((إِنَّ لِلْحَسَنَةِ ضِيَاءً فِي الْوَجْهِ، وَنُوراً فِي الْقَلْبِ، وَسَعَةً فِي الرِّزْقِ، وَقُوَّةً فِي الْبَدَنِ، وَمَحَبَّةً فِي قُلُوبِ الْخَلْقِ، وَإِنَّ لِلسَّيِّئَةِ سَوَادًا فِي الْوَجْهِ، وَظُلْمَةً فِي الْقَلْبِ، وَوَهَناً فِي الْبَدَنِ، وَنَقْصاً فِي الرِّزْقِ، وَبِغْضَةً فِي قُلُوبِ الْخَلْقِ))[1].

ئەم قسـە بەپێزەی (ابن عبـاس)، کە بە ئاشکرا ڕووناکیی بنەماڵەی پێغەمبەرایـەتیی پێوە دیـارە، دە (١٠) یاسـای گرنگـی، دەربـارەی تەئسـیـرو شـوێنەواری چاکەکردنو خراپەکردنی لە ژیـانی ئینسـانـدا تێـدان، پێنجیـان پەیوەنـدییان بـە بەرهـەمی چـاکی چاکەکردنەوە هەیە، کە ئەمانـەن:

١- گەشییو درەوشانەوەی ڕوو، خواش فەرموویـەتی: ﴿... سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِم مِّنْ أَثَرِ السُّجُودِ... (٢٩)﴾ الفتـح.

---

(١) ئەم قسـەیە (ابن قيم الجوزية) لە (الوابل الصيب ورافع الكلم الطيب)دا گێڕاویەتەوەو، لە گەلـێك شوێنی دیكەشـدا باسكراوە.
بڕوانە: الوابل الصَّيِّب، ص٦٧، ط١٤٢٥هـ، دار عالم الفوائد.
هەروەها (المُصَنَّف) لابن أبي شيبة (١٣/ ٥٠٠) و(الحلية) لأبي نعيم (٣/ ٣٠).

٢- ڕووناكیی دڵ، خواش فەرموویەتی: ﴿أَفَمَن شَرَحَ ٱللَّهُ صَدۡرَهُۥ لِلۡإِسۡلَٰمِ فَهُوَ عَلَىٰ نُورٖ مِّن رَّبِّهِۦۚ ...﴿٢٢﴾﴾ الزمر.

٣- بەهێزیی جەستە، خواش لەسەر زمانی (هود) علیە السلام فەرموویەتی: ﴿وَيَٰقَوۡمِ ٱسۡتَغۡفِرُواْ رَبَّكُمۡ ثُمَّ تُوبُوٓاْ إِلَيۡهِ يُرۡسِلِ ٱلسَّمَآءَ عَلَيۡكُم مِّدۡرَارٗا وَيَزِدۡكُمۡ قُوَّةً إِلَىٰ قُوَّتِكُمۡ وَلَا تَتَوَلَّوۡاْ مُجۡرِمِينَ ﴿٥٢﴾﴾ هود

٤- فراوانیی بژێوو ڕۆزیی، خواش فەرموویەتی: ﴿... وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يَجۡعَل لَّهُۥ مَخۡرَجٗا ﴿٢﴾ وَيَرۡزُقۡهُ مِنۡ حَيۡثُ لَا يَحۡتَسِبُۚ ...﴿٣﴾﴾ الطلاق.

٥- خۆشەویستیی لە دڵی خەڵكی مسوڵماندا، خواش فەرموویەتی: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ سَيَجۡعَلُ لَهُمُ ٱلرَّحۡمَٰنُ وُدّٗا ﴿٩٦﴾﴾ مريم.

پێنجیشیان باسی پەرێزی شوومی خراپەكردن دەكەن، كە ئەمانەن:

١- ڕەشیی و تەڵخیی دەموچاو، خواش فەرموویەتی: ﴿... فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ٱسۡوَدَّتۡ وُجُوهُهُمۡ أَكَفَرۡتُم بَعۡدَ إِيمَٰنِكُمۡ ...﴿١٠٦﴾﴾ آل عمران.

٢- تاریكیی دڵ و دەروون، خواش فەرموویەتی: ﴿ٱللَّهُ يَسۡتَهۡزِئُ بِهِمۡ وَيَمُدُّهُمۡ فِي طُغۡيَٰنِهِمۡ يَعۡمَهُونَ ﴿١٥﴾﴾ البقرة.

٣- بێهێزیی لەش، خواش فەرموویەتی: ﴿ظَهَرَ ٱلۡفَسَادُ فِي ٱلۡبَرِّ وَٱلۡبَحۡرِ بِمَا كَسَبَتۡ أَيۡدِي ٱلنَّاسِ لِيُذِيقَهُم بَعۡضَ ٱلَّذِي عَمِلُواْ ...﴿٤١﴾﴾ الروم.

٤- کەموکورتیی بژیو، خواش فەرموویەتی: ﴿ وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُۥ مَعِيشَةً ضَنكًا ... ﴿١٢٤﴾ ﴾ طه.

٥- بوغزێنراویی لە دڵی خەڵکی – مسوڵمان - دا، خواش فەرموویەتی: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَآ أَنزَلْنَا مِنَ ٱلْبَيِّنَٰتِ وَٱلْهُدَىٰ مِنۢ بَعْدِ مَا بَيَّنَّٰهُ لِلنَّاسِ فِى ٱلْكِتَٰبِ ۙ أُو۟لَٰٓئِكَ يَلْعَنُهُمُ ٱللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ ٱللَّٰعِنُونَ ﴿١٥٩﴾ ﴾ البقرة.

قۆناغی پێنجەم : ئیحسان و بەرز بوونەوە:

مسـولـمـانی سـەنگین !

هەرکـاتێك قۆناغی ڕابردووت بەتەواویی بڕیو، خەسڵەتی پارێزکاریی‌و وردبوونـەوەت تێدا بوو بە بەشـێکی دامەزراوو بنەڕەتیی، مانای وایـە کەوتوویـە سـەر خـەتی ڕاسـتو بەرەو ئامانج بەڕێ کەوتووی‌و، نزیکـیش کەوتووی، بەڵام بەس بەوەندە قەناعەت مەکەو، خوا لوتفو بەزەیی‌و بەخششـی زۆرو زەوەندەیەو بە کەمی واز مەهێنە: {دیـارە ئـاواتی گەورەشە، کە پیاوی گەورە دروست دەکات}، بەڵام ئاواتو مەبەسـتی بـەرزیش، ڕەنـجو خەباتێکی لەقەدەر خۆی دەوێ، چـونکە: (إذا كانـت الآمـال كِبـاراً، تَعِبـتْ فـي مُرادِهـا الأَجسامُ) !!

ئنجا دوای ئەوەی لە ئەنجامی هەڵـبواردنی چوار قۆناغی پێشـوودا، گەیشـتیە پلــەو پایەی پارێزکاران (الـمتقين)، ئەگەر لەخـۆت ڕادەبینی بەوەنـدە مەوەسـتە، بـەردەوام بـە لەسەر ڕێ بڕین، بەڵـکو ئەوە خوایە، بە لـوتفی خـوا بتـوانی خـۆت بگـەیەنیە پایـەی ئیحسـانو، بچیتـە ڕیزی چاکـەکاران (محسنين)ەوە!

ئنجـا هەر هەمان ڕێگـاو چۆنیەتی، کە (پارێزکاریی)ت پـێ وەدەسـت هێنـا، پلــەو پایــەی ئیحسـانیشــی پــێ دەستگیــر دەکــرێ، ئەگــەر خــوا مــەیلی لـێــبێ، بۆیـە بەپێویسـتی نازانـم چۆنیەتی گەیشـتن بە پایەی ئیحسـان (مقام الإِحسـان) بتوێژمــەوە.

بەڵام وای بەچـاك دەزانم، بڕێك چەمكو واتـای (إحسـان) ڕوون بکەمەوە:

(ئیحسـان): لە ئەسڵی زماندا یـانی: چاکــەکاریی، بـەڵام لـە زاراوی شەرعــدا، بـە بڵـندترین پایەی خواناسیی‌و، بەرزترین لووتکەی ڕێـی بەرەو خوا چوون دەگـوترێ.

بەڵـێ ئیحسـان ئەو حاڵەتە بەرزو پیـرۆزەیە، کە هەر کاتێك مرۆڤ پێــی گەیشــت، هــەموو ئەرکــێکی ئیســلام بــە چاکـتــرینو ڕاسـتتــرین شـێوە، ئەنجــام دەدات، نوێژەکـەی لـەوپەڕی چـاکـیی‌و تەواویـدا دەبـێو، هـەم لەلایـەنی ڕواڵــەتییەوە، وەك

قورئان خوێنـدنو ڕکـووعو کڕنووش بردنو تەحـییاتەکـەی، هـەم لە لایەنی دەروونییەوە، وەك گەردنـکـەچیی و خۆ بەکەم زانینو، خوا بە گـەورەو پـاك گـرتنو، بـە دڵ لـە خـواوە ڕامانو دڵ پڕبوون لـە شـەرمو ڕێـزی ..

جیهـادکردنەکـەشی بە تەواوترین شـێوە دەبێو، سەرو مـاڵی لەسـەر لـەپی دەسـتی دادەنێ، لەپێناوی بەرزکردنـەوەی نـاوی خـواو بووژاندنـەوەی بەرنامەکـەیدا، بێئـەوەی چـاوەڕێـی سـوپاسـکردنو چاکەدانەوەی هیچ کەسـێك بێـت، بێجگــە لـە خـوا..

هەروەها خووو ڕەوشـتو ڕۆژو زەکـاتو حـەجو زیکـرو، هـەموو شـتێکی دیکــەی، بەهەمـان شـێوە.

کـەواتە: ئیحسـانیش وەك تەقوا، هـەموو ئـەركو فەرمانـەکانی ئیسـلامو، گشـت نیازو وتەو کردارەکانی ئینسـانو، سەرلەبەری لایەنـەکانی ژیـانی دەگرێتــەوە، ئەوەنـدە هـەیە چەند جیـاوازیـیەکی ورد لەنێـوان تەقـواو ئیحسـانـدا بەدی دەکرێــن:

١/ تەقـوا خەسـڵەتێکە مرۆڤ لە خراپەو تاوانەکـان دەپارێزێو، بەرەو چاکەکـاریی هانی دەدات، بەڵام ئیحسـان خەسڵەتێکـە مرۆڤ لەو شێوە خواپەرسـتییە دەپارێـزێ، کـە شـێوەیەکـی چاکـتـر لـەوی هـەیە.

٢/ تـەقـوا بۆ ئەوەیە مرۆڤ لە دۆزەخـێ قوتـار بکاو بەرەو بەهەشـتێی تەیــار بکـات، بەڵام ئیحسـان دەبێتە هۆی ئەوەی لە زیاتر پێهـەڵاچوونی پلە بەرزەکانی بەهەشــتێ دا، سـەرگەرمی پێشـبـڕکە (مسابقة) بێ !

٣/ بەکـورتیـی: تەقـوا پەرستنی خوایـە، بەڵام ئیحسـان چاك پەرستنی خوایـە، بـابـای پارێزکــار (مـتَّقـي) هـەوڵ دەدات هـەموو دەمـێ لـەنێوان چاکەو خراپـەدا، چـاکە هەڵبـژێرێ، بـەڵام بابـای چاکەکــار (مُحْسِـن) هـەوڵ دەدات لەنیـّوان چـاکــەو چـاکـتـردا، چاکـتـر هەڵـبژێـرێ.

بەڵــێ خوێنــەری بەڕێـزم !

وەك گوتمان: ئیحســان لە هەموو شتێکدا هەیەو، وردو درشت دەگرێتەوە، بەڵام ئێمـە لێرەدا بە هێنانەوەی دوو دەقی قورئانو سوننەت، کە یەکێکـیـان پەیوەندیی بـە نێــوان خــواو بەندەوەو، ئەوی دیکەشیـان پەیـوەندیــی بــە هەڵســوکەوتی مرۆڤـــەوە لەگـەڵ خەڵکـیدا هەیە، واز لە توێژینەوەی ئەم قۆنـاغە دێنیــن:

یەکـەم: پێغەمبەری سەروەرمان (صلى الله عليه وسلم) سەبارەت بە چـۆنیەتی ئیحســـان - ئەوپەڕی چاکـیی - لە بڕوا بەخوا بوونو خواناسیی دا فەرموویـەتی: {الإِحْسَانُ: أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ}(١).

واتە: ئیحسـان ئەوەیـە، بە شـێوەیەك خوا بپەرستی، کـە دەیبـیـنی، ئەگــەر تۆش ئەو نەبیـنی، ئەو دەتبـینێ !

بێگـومان ئەو حـاڵـەتەش هـەروا بە ئاسـانیی، بـۆ ئینســـان نایەتـەدیو زۆری پـێ دەوێ، تاکـو دەیگـــاتێ، بـەڵام مەحـاڵــیش نیــەو، هەرکەسێك بەڕاستیی هــەوڵی بۆ بـدات، بە لوتفـی خـوا پـێـی دەبەخشـرێ.

دووەم: خـــوای بەخشــــەرمان فەرموویــــەتی: ﴿ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ فِي ٱلسَّرَّآءِ وَٱلضَّرَّآءِ وَٱلۡكَٰظِمِينَ ٱلۡغَيۡظَ وَٱلۡعَافِينَ عَنِ ٱلنَّاسِۗ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ١٣٤﴾ آل عمران.

واتە: ئەوانەی لە فەڕحـــانییو تەنگانــەدا — ماڵــیان — دەبەخشـــن و، ڕقـی خـۆ قــووتـدەرەوانو، لە خەڵـکی بوردووان و، خواش چـاکـەکـارانی خۆشـدەوێن.

بەڵـێ، ماڵ بەخشـین لـەکـاتی دەوڵەمەندییو خۆشیی و هەرزانییو فەڕحانییـــدا، زۆر کەس لەدەستیـان دێ، بەڵام هەموو کەس ناتوانێ لەکـاتی تەنگـەدەسـتییو نـەبوونییو شپرزەییـدا، پاروو لە زاری خۆیو خێزانی بگرێتـەوەو، لەڕێـی خـوادا بیبـەخشـێ !

(١) رَوَاهُ أَحْمَد برقم: (٣٦٧)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٥٠)، وَمُسْلِمٌ بـرقم: (١٠٢)، وَابْـنُ مَاجَـهْ بـرقم: (٦٤)، وَابْـنُ خُزَيْمَةَ برقم: (٢٢٤٤)، وَغَيْرهُم عَن عُمَر بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

کەسانێکیش هەن، کە بتوانن لە دەمی تووڕەییو ڕق هەستاندا بەسەر خۆیاندا زاڵ بنو، ئاگری تووڕەیی خۆیان کپ بکەن، بەڵام بەدەگمەن هەڵدەکەوێو زۆر کەمن ئەوانەی، کە سەرەڕای ڕقی خۆ قووتدانەوەو، خۆ مەرزەم کردنو تۆڵە نەستاندنەوە، هەستن دەست لە ملی بابای تاوانباریش بکەنو لێشی ببوورنو، داوای لێبوردنیشی بۆ لە خوا بکەن[1]!!

ئنجا لە کۆتاییدا تێبینییەکی گرنگ ماوە دەبێ بگوترێ:

کەسێك ڕۆژێك لە ڕۆژان پاروویەك لە زاری خۆیو خێزانی بگرێتەوەو بیبەخشێ، یان جارێك لە جاران بەخۆی بوێرێو تاقەتی بە نەفسی بشکێو، ڕقو قینی خۆی قووت بداتەوەو لە بابای خراپەکاریش ببوورێ، ناگونجێ، کە گومانی ئەوەی پێ ببرێ، کە گەیوەتە پایەی ئیحسان، چونکە گەیشتنە پایەی ناوبراو، بەوە دەبێ، کە ئەو جۆرە خەسڵەتو هەڵوێستانەی تێدا دابمەزرێنو، بۆی ببنە ئاکار(مَلَكَة)و عادەت.

ئنجا هاوبڕوای خۆشەویستم !

وەك پێشتر گوتمان پلەو پایەی ئیحسان، چڵە پۆپەو لووتکەی هەرە بڵندی مسوڵمانەتییەو، لەدوای وی پلەیەکی دیکە نیە، کە خۆتی بۆ بکوتی، ئەوەندە هەیە هەرکام لە پارێزکاریی (تقوى)و چاکەکاریی (ئیحسان) لە زاتی خۆیاندا، لە چەندان پلە پێکدێنو، ئینسان هەتا لە پایەی ئیحساندا پتر ڕۆبچێ، زیاتر بەرەو پلە بڵندەکان بەرز دەبێتەوە.

---

(١) دەگێڕنەوە جارێکی کابرایەك جنێوو قسەی ناشیرین بە یەکێك لە خواناسانی پایە بڵند دەدات، ئەویش ڕادەوەستێ هەتا جنێوەکانی تەواو دەکات، پاشان پێی دەڵێ: کاکە گیان! ئەگەر ڕاست بکەی، خوا لەمن ببوورێ، ئەگەر درۆش بکەی خوا لەتۆ ببوورێ!
هەروەها جارێکی دیکە کابرایەك قسەی خراپی بە خواناسێك گوتن، ئەویش پێی گوت: برای خۆم! ئەگەر من دۆزەخیی بم، شیاوی لەوەش خراپترم، کە تۆ گوتت، بەڵام ئەگەر بەهەشتیی بم، قسەکانی تۆ زیانێکم لێ نادەن، بڕۆ خوات لەگەڵ!
تێبینیی: هەڵبەتە ئەم ڕەوشتە بەرزە لەگەڵ مسوڵماناندا ڕەفتاری پێ دەکرێ، بەڵام لەگەڵ دوژمنو ناحەزاندا، بەتایبەتی لەکاتی جەنگدا، ئەوە یاسای: ﴿ ... فَمَنِ ٱعۡتَدَىٰ عَلَيۡكُمۡ فَٱعۡتَدُواْ عَلَيۡهِ بِمِثۡلِ مَا ٱعۡتَدَىٰ عَلَيۡكُمۡ ... ﴿١٩٤﴾ ﴾ البقرة، و ﴿ ... وَلۡيَجِدُواْ فِيكُمۡ غِلۡظَةً ... ﴿١٢٣﴾ ﴾ التوبة، دێنە پێش، گوتراویشە: (لكل مقام مقال)، هەروەها گوتراوە: (هەر کام لە: کەنگر و ماست بە وەختی خۆی).

قۆناغی شەشەم: دەوام و ساردنەبوونەوە (الإستقامة)

مسوڵمانی سەنگین و شیرین !

لە قۆناغی پێنجەمدا گوتمان، پایەی ئیحسان مەنزڵگای کۆتایی سەفەری بەرەو خوا چوونەو، لەدوای وی قۆناغێکی دیکە نیە، کە خواناسان لە دنیادا هەوڵی بۆ بدەن، بەڵام ئێمە بۆیە (دەوامو ساردنەبوونەوە)مان کردە قۆناغی کۆتایی و شەشەمی سەفەری بەرەو خوا چوون (السیر إلی الله)، چونکە هیچ شتێك بەبێ پشوو درێژییو بەردەوامییو، ساردنەبوونەوە، نایەتە دی.

بەڵێ ئینسان بە کۆڵنەدانو پاشەکشە نەکردنو ساردنەبوونەوەو، پشوو درێژییو خۆ ڕاگریيو بەردەوامیی، لە هەر شتێکدا، کە هەوڵی بۆ دەدات بەمراد دەگاتو، بێ ئەوە هیچی بۆ ناکرێو، درەختی هەوڵی بەرناگرێ !

هەربۆیەش خوای زانا، لە زۆر جێی قورئانێدا مەدحی ئەوانەی کردوە، کە خۆڕاگر (صابر)و خاوەنی بەردەوامیی (إستقامة)ن، بۆ وێنە فەرموویەتی: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُواْ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسۡتَقَٰمُواْ تَتَنَزَّلُ عَلَيۡهِمُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُواْ وَلَا تَحۡزَنُواْ وَأَبۡشِرُواْ بِٱلۡجَنَّةِ ٱلَّتِي كُنتُمۡ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحۡنُ أَوۡلِيَآؤُكُمۡ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَفِي ٱلۡأٓخِرَةِۖ ...﴿٣١﴾﴾ فصلت.

واتە: بێگومان ئەوانەی دەڵێن: پەروەردگارمان خوایە، خۆڕاگرو بەردەوامیش دەبن، فریشتەکان دێنە سەریان - پێیان دەڵێن: - کە مەترسنو دڵتەنگ مەبن و، موژدەتان لێبێ بەو بەهەشتەی، کە بەڵێنتان پێدرابوو، ئێمە لە ژیانی دنیاو لە دوارۆژدا دۆستتانین.

خوا لە چەند شوێنێکدا فەرمانی بە پێغەمبەرمان کردوە، کە پایەدارو بەردەوام بێ، بۆ وێنە: ﴿فَٱسۡتَقِمۡ كَمَآ أُمِرۡتَ ...﴿١١٢﴾﴾ هود.

واتە: ئنجا وەك فەرمانت پێكراوە بەردەوام بە.

پێغەمبەری زانای خۆ ڕاگریشمان (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: {أَحَبُّ الأَعْمَالِ إِلَى اللهِ تَعَالَى أَدْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ}[1].

واتە: خۆشەویستترین كردەوە لەلای خوای بەرز، بەردەوام ترینیەتی، هەرچەندە كەمیش بێ.

ئنجا مسوڵمانی شیرینو سەنگین !

هەتا دەتوانی خۆڕاگرو پشوو درێژو بەردەوام بەو، پەند وەربگرە لە:

١/ ئەو دڵۆپە ئاوە نەسرەوتووەی، كە شەوو ڕۆژ چكە چكیەتیو، لە ئەنجامدا بەردی ڕەق قووڵ دەكات !

٢/ ئەو دەنكە بارانە وردیلانەی، كە سەدان ڕووبارو دەریای زل زل پێكدێننو لافاوی وا هەڵدەستێنن، شارو دێهات وەبەر خۆ دەدات !

٣/ ئەو مێروولانەی، كە بە هۆی ئیشو چالاكیی بەردەوامو نەپساوەوە، عەمباری گەورە گەورەی دانەوێڵە دروست دەكەنو، وەسەرێك دەنێنو، بۆ كاتی پێویست پەزمەندەی دەكەن !

٤/ ئەو مێشەنگوینە چالاكو گورجو گۆڵانەی، كە بەو زارو چەنگۆڵە گچكانەی خۆیان، چەندان شانە هەنگوین لە شیلەی سەدان گوڵو گیای جۆراو جۆر دروست دەكەن !!

عەرەبیش گوتوویانە: (مَنْ صَبَرَ ظَفَر)، و (مَنْ جدَّ وَجَدَ)، و (مَنْ لَجَّ وَلِجَ).

---

(١) رَوَاهُ مُسْلِمٌ برقم: (١٨٦٦)، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا.

سێ ڕوونکردنەوەی پێویست
دەربارەی
قۆناغەکانی ڕێگای صاڵح بوون و بەرەو خوا چوون

یەکەم: قۆناغەکانی ڕێگای صاڵح بوونو بەرەو خوا چوون، هەر ئەم شەشە نین، بەڵام لە سۆنگەی ئەوەوە، کە زاناو شارەزایانی پەروەردەو عیرفانو تەصەووف، لەنێو خۆیاندا دەربارەی پلەو قۆناغەکانی ڕێگای ناوبراو لەسەر ژمارەیەکی دیارییکراو ڕێك نەکەوتوونو[1]، لە چۆنیەتی ڕیزکردنو ژمارەی قۆناغو مەنزڵەکانی چاك بوونو بەرەو خوا چووندا، بیروڕای جیاجیایان هەن، کە لە نێوەڕۆکدا یەك دەگرنەوە، منیش پاش وردبوونەوەو تێوە ڕامانی زۆرو، بە تەجرەبەی کردەیی خۆشم، بۆم دەرکەوت، کە هەموو پلەو قۆناغەکانی ڕێگای صاڵح بوونو بەرەو خوا چوون، لەم شەش قۆناغەدا کورت دەبنەوە، ئنجا بۆ ئاسانکردنی لێ حاڵیبوونی مەبەستو زیاتر ڕوونکردنەوەی بابەتەکە، ڕێگای ناوبراوم دابەش کرد بۆ شەش قۆناغی گۆرین، واتە (تۆبەکردنو پاکبوونەوە، زانیارییو چاو ڕوونبوونەوە، ئیخلاصو یەکلابوونەوە، پارێزکارییو وردبوونەوە، ئیحسانو بەرزبوونەوە، دەوامو ساردنەبوونەوە) کە لەڕاستییدا هەموو پلەو قۆناغەکانی دیکەی ئەو ڕێگا بەرزو پیرۆزە، لەنێو خۆیان دەگرن.

---

(١) (ابن قيم الجوزية) ڕەحمەتی خوای لێبێ، کە چاکترینو وەفادارترین قوتابی مامۆستای زاناو خواناسو شۆڕشگێر (إبن تيمية)یە، لە کتێبی (مدارج السالكين شرح منازل السائرين)دا، کە بە بڕوای من پوختترین کتێبی (تصوف)ی ڕاستەقینەی پابەند بە قورئانو سوننەتە، لەوبارەوە گوتوویەتی: ((وقد تحدث أكثر الناس في صفة المنازل وعددها، فمنهم من جعلها ألفا، ومنهم من جعلها مائةً، ومنهم مَنْ زاد ونقص، فكل وصفها بحسب سيره وسلوكه...))، بروانە: (مدارج السالكين، ب: (١)، ل: (١٢٢)، واتە: خەڵکی دەربارەی چۆنیەتیو ژمارەی قۆناغەکانی ئەو سەفەرە زۆر دواون، هەیانە کردوونی بە هەزارو، هەشیانە کردوونی بە سەدو، هەشیانە زیاترو کەمتری کردوونو، هەرکەسە بەگوێرەی ئەزموونی سەیرو سولووکی خۆی سەرژمێریی کردوون.

دووەم: حیكمەتو هۆی ڕیزكرانی ئەو شەش قۆناغـە، كـە شـەش قۆنـاغی سـەرەكییو بنەڕەتیی ڕێگـای چـاكـبوونو بەرەو خوا چوونن، بـەم شـێوەیەی، كـە لـەم كتێبـەدا دەبینرێ، ئەوەیە، كە ئینسـانی مسـوڵمانو ڕێبواری ڕێـی بەخۆداهاتنەوەو بەرەو خوا گەڕانەوە، دوای ئەوەی بە لـوتفو بەزەیی خوا، لە خەوی شوومی لاڕێـبوونو، لـەخوا دووربوون، بێدار دەبێتەوە، دەروونو ویژدانی پـاڵی پێوە دەنـێو هـانی دەدات، كـە بەرەو خوا بگەڕێتەوەو بەخۆیدا بێتەوە، بەڵام، كە تەماشا دەكات بـە پـێڵاوی پیسـی تاوانو خراپەو بێ ئاگاییەوە، ڕێگای نادرێ بچێتە نێو میحرابی خواپەرستییو بەرەو خوا چوونەوە، بڕیار دەدات، كە بە ئاوی پەشیمانییو گەڕانەوەیەكی ڕاستو ساغ، پاك پاك خۆی بشـوات، بەم شێوەیە، یەكەمین پلـەو قۆنـاغی ڕێگـای خـۆ چاكـكـردنو بەرەو خوا سەفەركردن، هەڵـدەبوێـرێ، كـە (تـوبـة)یە.

ئنجـا دوایی، كـە خۆی پاك دەكـاتەوەو، بۆ وەڕێ كەوتن خۆی ساز دەكـات، تەماشـا دەكات ڕێگای ناوبراو ڕێیەكی سەختو دوژوارو پڕ كـەندو لـەندو هـەورازو نشـێوەو، دەیـان جۆرە جەردەو ڕێگری لەسەر دانیشـتوونو، خۆیان تێدا لـە بۆسـە نـاوە، بۆیـە سەرەنجام دەگـاتە ئەو قەناعەتەی، كـە پێویسـتە بەرلـەوەی وەڕێ بكـەوێ، قۆنـاغی (زانیارییو چاو ڕوونـبوونەوە)ش ببـڕێ، نەك كوێرانە ملی ڕێیە بگرێو بە پێخواسیی وەنێو بكـەوێو، بەسەر بۆسـان دابكـەوێ، یان لـە زەنـدۆڵان* بكـەوێ !

ئنجا دوای ئەوەی تـاڕاددەیەك دەربارەی ڕێگای گۆڕین شارەزا دەبێ، جـارێكی دیكـە هەڵوەستەیەك دەكاتو، چاوێك بە دەروونی خۆیدا دەگێڕێتـەوەو، ڕووی دڵـی لەگـەڵ قیبلـەی (بەس خوا پێ مەبەست بوون)دا ڕاست دەكاتو، بـە قۆنـاغی (ئیخـلاصو یەكـلابوونەوە)شدا تێدەپـەڕێ، ئنجـا پـاش تـەواوكردنی پلـەو قۆناغـەكانی (پەشـێمانـبوونەوەو، چـاو ڕوونـبوونەوەو، یەكـلابوونەوە)، كـە هەرسێكـیان وەك كۆشكی بەرزی بەرەو خوا چـوون وان، بێجگـە لە دیوار دانان چیـدی نامێنێ، ئیـدی

---

*) زەندۆڵان كـۆی (زەنـدۆڵ)ە، كە بە مانای شـیوو دۆڵـی قووڵـی نێـوان دوو چیـا یـان دوو كەنـدو گـرد، دێ.

ئەوجار بابای ڕێبوار لە گەرمەی بڕینی قۆناغی درێژو گرنگی (پارێزکاریی‌و وردبوونەوە)دا دەستبەکار دەبێ.

ئنجا پاش پێ ڕۆچوون (رسوخ القدم)یش بە قۆناغی ناوبراودا، ڕێبوار (سالك)ی ڕێی صاڵح بوون‌و بەرەو خواچوون، جگە لە بەرزبوونەوەو پێهەڵاچوون، بە پەیژەی قۆناغی (ئیحسان‌و بەرزبوونەوە)دا، هیچ کارێکی دیکەی نامێنێ.

ئنجا دوای ئەوەی ئینسان کەوتە نێو قۆناغی پلەی (ئیحسان)ەوە، کە بەرزترین پلەی خواناسین‌و دوایین قۆناغ‌و مەنزڵی صاڵح بوون‌و بەرەو خوا چوونە، هەر ئەوەندە دەمێنێ، کە دەست بگەیەنێتە پلەو قۆناغی (دەوام‌و ساردنەبوونەوە)و لەسەر بڕین‌و تەواوکردنی ئەو ڕێگا بەرزو پیرۆزە، پشوو درێژو بەردەوام بێ‌و بەرەو دوا نەگەڕێتەوە، هەتا بە کەرەمی خوا لەنێو ڕەزامەندیی‌و بەهەشتی ڕازاوەو نەبڕاوەی خوادا خۆی دەبینێتەوە، وەك خوای بەخشەر بە پێغەمبەری خۆی فەرمووە: ﴿فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُن مِّنَ ٱلسَّٰجِدِينَ ﴿٩٨﴾ وَٱعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ ٱلْيَقِينُ ﴿٩٩﴾﴾ الحجر.

سێیەم: مەبەست لە بڕین‌و هەڵبواردنی ئەو شەش قۆناغەو، هەموو قۆناغەکانی دیکەی ڕێگای بەرەو خوا چوون (طريق السير إلى الله)دا، بەجێهێشتنی ئەو قۆناغانە نیە، بۆ وێنە: کە دەڵێین: بابای ڕێبوار قۆناغی تۆبەکردن‌و پاکبوونەوەی، تەواو کرد، مەبەست ئەوە نیە، کە قۆناغی ناوبراوی بڕیوەو بەجێی هێشتوەو لێی تێپەڕیوە، بەڵکو مەبەست ئەوەیە، کە لەو قۆناغەدا، زەقترین‌و بەرچاوترین حاڵەتی بابای ڕێبوار، تۆبەکردن‌و داوای لێبوردن‌و پەشێمانبوونەوەو خۆ پاککردنەوەیە، دەنا قۆناغی ناوبراو وەك حاڵەتێکی دەروونیی‌و خەسڵەتێکی بنچینەیی، لە هەموو قۆناغەکانی دیکەشدا هەر بەردەوامە، هەروەها قۆناغەکانی دیکەش بەهەمان شێوە، چونکە ئەگەر وانەبێ، دەبێ بڵێین: ئەو ئینسانەی، کە دەچێتە قۆناغی (زانیاریی‌و چاو ڕوونبوونەوە)وە، دەبێ حاڵەتی گەڕاوەیی (تائب)ی نەمابێ‌و، ئەو

کەسەی لە قۆناغی (ئیخلاص‌و یەکلابوونەوە) دایە، دەبێ خەسڵەتی زانایی چاو ڕوونیی نەمابێ‌و، ئەوەی، کە لە قۆناغی (پارێزکاریی) دایە، دەبێ حاڵەتی ئیخلاصی فەوتابێ !!

دیارە ئەمەش شتێکی مەحاڵەو پێچەوانەی واقیعیشە، کەواتە وەك گوتمان مەبەست لە بڕینی ئەو پلەو قۆناغانە، بەجێهێشتن‌و واز لێ‌هێنانیان نیەو، مەبەست ئەوەیە کە پێشتر ڕوونمان کردەوە[1].

(١) لە کتێبی (یادی خوا)دا، کە ساڵی (١٩٨٧) نووسیومە، ئەو مەسەلەیە بە درێژیی توێژراوەتەوە.

www.alibapir.com

بەشـی سـێیەم

توێشـووی ڕێگـا..
بەچی صـاڵح دەبینو
چۆن بەرەو خوای بەرزو بێ وێنە دەچین؟!

www.alibapir.com

خوێنـــەرە خۆشەویســـتەکانم !

دوای ئەوەی لە بەشی یەکەمـدا بۆمان ڕوون بۆوە، کە تەزکیەی نەفس چییەو چۆنە؟ لە بەشی دووەمیشـدا حاڵی بووین، کە قۆناغو مەنزڵـگـای صـاڵح بوونو بەرەو خوا چـوون، چیو چیـن ؟

ئێسـتا کاتی ئەوە هـاتوە، کە لـەم بەشـی سـێیەمەدا، تیشـك بخەینـە سـەر ئـەو هۆکـارو ئامرازانەی، کە سەرجەم قۆنـاغو مەنزڵـەکانی ئـەو سـەفەرە موبارەکـەیان پـێ دەبـڕدرێنو، هـەردووك مەبەسـتی بـەرزو پیـرۆزی: صـاڵحو شـایســـتە بـوونو، بـە ڕەزامـەندییو دیداری خوا شادبوونیان، پێ دەستگـیـر دەکـرێن.

ئنجا ئێمە خوای بەخشنـدەو بەخشـەر پشـتیوان بێ، لەم بەشی سێیەمەدا لە هەشت تەوەردا تیشـك دەخەینە سەر ئـەو بابەتـەو، سـەرجەم ئـەو هۆکـارە سـەرەکییـانە، بـە کـورتیی دەتوێژینـەوەو ڕوون دەکـەینەوە.

شایانی باسـیشـە: سەرجەم ئـەو هۆکـارانە لـە دوو توێـی پارێزکـاریی (تقـوی)دا خۆیان دەبیننـەوەو، تەقـواش خوای زاناو پەنهـان بیـن، هەم بـە چاکتـرین توێشـووو، هەم بە باشترین بەرگو پۆشاکی ناوبـردوە، وەك فەرموویەتی: ﴿... وَتَزَوَّدُواْ فَإِنَّ خَيۡرَ ٱلزَّادِ ٱلتَّقۡوَىٰۚ ... ١٩٧﴾ البَقَرَة.

واتە: پۆشـاکی تەقـوا بپۆشـن، بێگومان ئەوە چاکتـرە!

هەروەهـا دەفەرمـــوێ: ﴿... وَلِبَاسُ ٱلتَّقۡوَىٰ ذَٰلِكَ خَيۡرٞۚ ... ٢٦﴾ الأَعْـرَاف.

واتە: پۆشاکی تەقوا، ئەوە باشترە.

دەجا ئاشکرایە، کە بابای ڕێبوار لە هەموو شتێك زیاتر ئاتاجی ئەم دووانەیـە:

توێشـوو (زاد)، پۆشـاك (لـبـاس).

کە بە هۆی یەکەمیانەوە، لە مەترسییە زاتییەکانی وەك برسیەتیی و تینوێتیی و بڕست لێ بڕان، دەپارێزرێ و، بەهۆی دووەمیشیانەوە، لە مەترسییە دەرەکییەکانی وەك سەرماو سۆڵەو گەرماو گەزندەو دڕندەکان، چەپاڵە دەدرێ.

خوای کاربەجێ، پارێزکاریی (تقوی)ی بەچاکترین توێشوو، باشترین پۆشاکی سەفەری ڕێی بەرەو خوا چوون داناوە !

ئێمەش خوا یاربێ لەم بەشەدا، کە بەشێکی زۆر گرنگی ئەم کتێبەیە، لە هەشت تەوەردا، پەنجاو دوو (٥٢) هۆکاری گرنگ و گەورە دەنووسین، کە توێشووی ڕێبوارانی ڕێی بەرەو خوا چوون پێکدێنن و، لە بازنەی فراوانی پارێزکارییدا خۆیان دەبیننەوە، هەرچەندە هەندێك لە هۆکارەکان جۆرێك لە دووبارەبوونەوەو وێکچوونیان لە نێواندا هەیەو، هەر لە بەراییشەوە ڕایدەگەیەنین، کە ئیددیعای ئەوە ناکەین سەرجەم هۆکارو ئامڕازەکانی تەزکیەکردنی نەفسمان کۆکردوونەوە، بەڵام پێم وایە ئەمانە سەرەکییەکانیانن.

تەوەری یەکەم:

ڕاستکردنەوەو پتەوکردنی ئیمان و عەقیدە، گەورەترین هۆکاری تەزکیەی نەفسە:

بەڵێ خوێنەری خۆشەویستم !

گەورەترینو کاریگەرترین هۆکاری تەزکیەبوونی نەفس، بگرە بناغەو سەرچاوەی تەزکیەی نەفسو صالحبوونی ئینسانو لە خوا نزیککەوتنەوەی، بریتیە لە ڕاستکردنەوە (تصحیح)ی ئیمانو عەقیدەو پتەوکردنو بەهێزو پێزکردنی، چونکە بێگومان، وەك چۆن کوفر بە هەموو جۆرو شێوەکانیەوە، کانگای خەسڵەتە پەستەکان (معدن الرذائل)ە، ئیمانیش سەرچاوەو چاوگی خەسڵەتە بەرزو پەسندەکان (مصدر الفضائل)ە.

هەربۆیەش دەبینین خوای کاربەجێ لە قورئانی مەککەیی دا، کە ڕێژەی زیاتر لە دوو لەسەر سێی(٣/٢)ی سەرجەم قورئان پێکدێنێ، بانگی ئینسان دەکات بۆ خواناسینو ئیمان هێنان، چونکە ئیمان بە هەموو پلەو بەشەکانیەوە، گەورەترینو سەرەکییترین چاکەیەو، لەپێش هەموو خەسڵەتێکی بەرزو پەسەندەوەیەو، کەسێك ئیمانی نەهێنابێ، ناگونجێ بۆ هیچ شتێکی دیکە بانگ بکرێو، هیچ خێرێکی لێ چاوەڕوان بکرێ ! ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡإِنسَٰنُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ ٱلۡكَرِيمِ ﴿٦﴾ ٱلَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّىٰكَ فَعَدَلَكَ ﴿٧﴾ فِيٓ أَيِّ صُورَةٖ مَّا شَآءَ رَكَّبَكَ ﴿٨﴾ ﴾ الإنفطار.

پاشان لە قورئانی مەدینەییدا، کە زیاتر باسی بنیاتنانی کۆمەڵگاو دەوڵەتو یاساو دەستوورەکانی ڕێکخستنیان دەکات، هەمیشە بەر لە خستنەڕووی هەر فەرمانو قەدەغەکردن (أمر و نهي)ێك، خوای کاربەجێ بە صیغەی ((ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە)) ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ... ﴾، مسوڵمان دەدوێنێو، هەستی

ئیمانو عەقیدەیان دەجووڵێنێ، ئەوجار حەڵاڵو حەڕامو چاکەو خراپەکانیان بۆ ڕوون دەکاتەوە:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُتِبَ عَلَيۡكُمُ ٱلصِّيَامُ ... ﴿١٨٣﴾ ﴾ البقرة.

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّمَا ٱلۡخَمۡرُ وَٱلۡمَيۡسِرُ وَٱلۡأَنصَابُ وَٱلۡأَزۡلَٰمُ رِجۡسٞ مِّنۡ عَمَلِ ٱلشَّيۡطَٰنِ فَٱجۡتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ﴿٩٠﴾ ﴾ المائدة.

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفۡعَلُونَ ﴿٢﴾ ﴾ الصف.

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَقۡتُلُواْ ٱلصَّيۡدَ وَأَنتُمۡ حُرُمٞۚ ... ﴿٩٥﴾ ﴾ المائدة.

بۆیە پێویستە هەر کەموکووڕیی‌و ناتەواییەك لە هەر کەسێکدا بەدی بکەین، بۆ ڕەگ‌و ڕیشەو هۆی پەیدابوونی لە عەقیدەو بیروباوەڕەکەیدا، بۆی بگەڕێین‌و بەملاولادا نەچین، چونکە مەگەر چۆن، دەنا خواریی‌و لاریی دیوار، لە سۆنگەی لاریی بناغەوەیەو، لێڵیی جۆگاش، بەرهەمی لێڵیی سەرچاوەیە !!

کەواتە: براو خوشکە مسوڵمانەکانم !

با چاوگێڕانەوەتان بە ئیمانو عەقیدەتانو، پشکنینی‌و تێوەڕامانی، بۆ دۆزینەوەی هەر ناتەواویی‌و کەموکووڕییەك تێیدا، لە خەسڵەت‌و نیشانە وردو درشتەکانی، کوفرو شیرك‌و نیفاق، بناغەو بنەڕەتی تەزکیەتانو یەکەمین‌و سەرەکییترین هۆکاری سەفەری بەرەو خوا چوونتان بێ‌و، بۆ وەدەستهێنانی سەرجەم خەسڵەتە بەرزو پەسندەکانو، قوتاربوون لە تێکڕای خووو خدە پەستو خراپەکان، لە سەرچاوەو کانگایانەوە دەست پێبکەین و، بەبێ ڕاستکردنەوەی بناغە، بێهوودە، خۆتان بەڕاستکردنەوەی دەرو دیوارەوە ماندوو مەکەنو، هەتا سەرچاوە ڕوون نەکەنەوە، بە ڕوونکردنەوەی ئاوی جۆگاو، نەهێشتنی لێڵاییەکەیەوە، خۆتان ڕەنج بەخەسار مەکەن.

دیـارە چۆنیەتی ئەو ڕاسـتـکردنەوەو پالاوتن‌و بژارکردن‌و پتەوو بەهێـزکردنی ئیمـان‌و عەقیدەش، هەر ئەوەیە، کە لەبەر تیشکی قورئان‌و سـوننـەتـداو، بە تێگـەیشـتنی زاناو پێشـەوایانی پێشـینـمان، سـەرنجی سـەرجەم پایـەو بەشـەکـانی عەقیـدەو بابـەت‌و مەسەلەکـانیـان بدەین‌و، هەر هەڵـەو کەموکـووڕییەکـمان بینـی، دەستبەجێ ئیمـان‌و عەقیدەمانی لـێ پاك بکـەینەوەو بژاری بکەین و، هەر کەلـێن‌و ناتەواویـیەکـمان بینی، پڕی بکەینەوەو تەواوی بکەین، ئاشکراشە، کە زانین، ئەگەر نەگـۆڕێ بۆ توانین‌و، حـاڵیی بوون، ئەگەر نەبێتـە حـاڵ‌و، لـە عـەقـڵ‌و هۆشەوە نەگوازرێنەوە، بۆ دڵ‌و دەروون، هیچ بە هیـچ نـاکـرێ.

ئێسـتاش بـا کـۆتایی ئەم باسـە، بە سـەرنجدانی ئـەم هـەژدە ئایەتـەی سـوورەتی (الإسـراء) بێنـین:

﴿ لَّا تَجۡعَلۡ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ فَتَقۡعُدَ مَذۡمُومٗا مَّخۡذُولٗا ﴿٢٢﴾ وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعۡبُدُوٓاْ إِلَّآ
إِيَّاهُ وَبِٱلۡوَٰلِدَيۡنِ إِحۡسَٰنًاۚ إِمَّا يَبۡلُغَنَّ عِندَكَ ٱلۡكِبَرَ أَحَدُهُمَآ أَوۡ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُل لَّهُمَآ
أُفّٖ وَلَا تَنۡهَرۡهُمَا وَقُل لَّهُمَا قَوۡلٗا كَرِيمٗا ﴿٢٣﴾ وَٱخۡفِضۡ لَهُمَا جَنَاحَ ٱلذُّلِّ مِنَ
ٱلرَّحۡمَةِ وَقُل رَّبِّ ٱرۡحَمۡهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرٗا ﴿٢٤﴾ رَّبُّكُمۡ أَعۡلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمۡۚ إِن
تَكُونُواْ صَٰلِحِينَ فَإِنَّهُۥ كَانَ لِلۡأَوَّٰبِينَ غَفُورٗا ﴿٢٥﴾ وَءَاتِ ذَا ٱلۡقُرۡبَىٰ حَقَّهُۥ وَٱلۡمِسۡكِينَ
وَٱبۡنَ ٱلسَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرۡ تَبۡذِيرًا ﴿٢٦﴾ إِنَّ ٱلۡمُبَذِّرِينَ كَانُوٓاْ إِخۡوَٰنَ ٱلشَّيَٰطِينِۖ وَكَانَ
ٱلشَّيۡطَٰنُ لِرَبِّهِۦ كَفُورٗا ﴿٢٧﴾ وَإِمَّا تُعۡرِضَنَّ عَنۡهُمُ ٱبۡتِغَآءَ رَحۡمَةٖ مِّن رَّبِّكَ تَرۡجُوهَا فَقُل لَّهُمۡ
قَوۡلٗا مَّيۡسُورٗا ﴿٢٨﴾ وَلَا تَجۡعَلۡ يَدَكَ مَغۡلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبۡسُطۡهَا كُلَّ ٱلۡبَسۡطِ فَتَقۡعُدَ
مَلُومٗا مَّحۡسُورًا ﴿٢٩﴾ إِنَّ رَبَّكَ يَبۡسُطُ ٱلرِّزۡقَ لِمَن يَشَآءُ وَيَقۡدِرُۚ إِنَّهُۥ كَانَ بِعِبَادِهِۦ خَبِيرَۢا
بَصِيرٗا ﴿٣٠﴾ وَلَا تَقۡتُلُوٓاْ أَوۡلَٰدَكُمۡ خَشۡيَةَ إِمۡلَٰقٖۖ نَّحۡنُ نَرۡزُقُهُمۡ وَإِيَّاكُمۡۚ إِنَّ قَتۡلَهُمۡ كَانَ

خِطْـًٔا كَبِيرًا ﴿٣١﴾ وَلَا تَقْرَبُوا۟ ٱلزِّنَىٰٓ ۖ إِنَّهُۥ كَانَ فَٰحِشَةً وَسَآءَ سَبِيلًا ﴿٣٢﴾ وَلَا تَقْتُلُوا۟
ٱلنَّفْسَ ٱلَّتِى حَرَّمَ ٱللَّهُ إِلَّا بِٱلْحَقِّ ۗ وَمَن قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِۦ سُلْطَٰنًا فَلَا
يُسْرِف فِّى ٱلْقَتْلِ ۖ إِنَّهُۥ كَانَ مَنصُورًا ﴿٣٣﴾ وَلَا تَقْرَبُوا۟ مَالَ ٱلْيَتِيمِ إِلَّا بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ
حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُۥ ۚ وَأَوْفُوا۟ بِٱلْعَهْدِ ۖ إِنَّ ٱلْعَهْدَ كَانَ مَسْـُٔولًا ﴿٣٤﴾ وَأَوْفُوا۟ ٱلْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ
وَزِنُوا۟ بِٱلْقِسْطَاسِ ٱلْمُسْتَقِيمِ ۚ ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٣٥﴾ وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ ۚ
إِنَّ ٱلسَّمْعَ وَٱلْبَصَرَ وَٱلْفُؤَادَ كُلُّ أُو۟لَٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْـُٔولًا ﴿٣٦﴾ وَلَا تَمْشِ فِى ٱلْأَرْضِ مَرَحًا ۖ
إِنَّكَ لَن تَخْرِقَ ٱلْأَرْضَ وَلَن تَبْلُغَ ٱلْجِبَالَ طُولًا ﴿٣٧﴾ كُلُّ ذَٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُۥ عِندَ رَبِّكَ
مَكْرُوهًا ﴿٣٨﴾ ذَٰلِكَ مِمَّآ أَوْحَىٰٓ إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ ٱلْحِكْمَةِ ۗ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ فَتُلْقَىٰ فِى
جَهَنَّمَ مَلُومًا مَّدْحُورًا ﴿٣٩﴾ ﴾ الإسراء.

واتە: لەگەڵ خوادا هیچ پەرستراوێکی دیکە دامەنێ، ئەگەرنا بە ڕیسوایی‌و بێ پشت‌و پەنایی دادەمێنی و، پەروەردگارت فەرمانی کردوە، کە جگە لەوی نەپەرستن و، لەگەڵ باب‌و دایکاندا چاکە بکەن، ئنجا هەر کاتێک لە لات بوون‌و یەکێکیان، یان هەردووکیان بە ساڵ داچوون، هیچ وشەیەکی ئازاردەریان پێ مەڵێ و، تێیانەوە مەخوڕەو هەمیشە قسەی بەڕێزیان لەگەڵ بکەو، لە ڕووی بەزەییەوە باڵی ملکەچییان بۆ شۆڕ بکەو، بڵێ پەروەردگارم! وەك چۆن بەگچکەیی بەخێویان کردم، بەزەییت پێیان دابێتەوە. بێگومان پەروەردگارتان لەخۆتان زاناترە بەوەی لە دەروونتاندا هەیەو، ئەگەر صالح‌و چاك بن (لەگەڵ باب‌و دایکتان)دا ئەوە - خوا - بۆ تۆبەکاران زۆر لێبوردەیەو، - لە ماڵ‌و سامانت - مافی خۆیان بە خزمان‌و نەداران‌و ڕێبواران ببەخشە، بەڵام دەستبڵاویی مەکە. چونکە دەستبڵاوان برای شەیطانەکانن‌و، شەیطانیش سەبارەت بە پەروەردگاری ناسوپاس‌و سپڵە بوو، ئەگەر -

ئەو کاتەی داوایان لـێکردی بەدەستەوە نەبوو- بە ناچاریی ڕووت لــێ وەرچەرخــاندنو، بە هیـوای بەزەیـیو چاکـەی خوا بووی - کە شتێکـت بێتە دەست - ئـەوە قسـەیەکی ئاسانیان لەگەڵ بکە - و گـفتیان پێ بدە -و - وریـابە لە دەستگرتنـەوەو بەخشـیندا — نە دەست بەتەواویی بقـووچێنەو بە ملـتیەوە بنووسـێنەو، نـە زۆریــش بــڵاوی بکـــە، ئەگـەر نا، بە سەرکۆنەکراوییو داماویی سـەردەنێیەوە. بێگــومان پەروەردگــارت بــۆ هەرکەسێك، کە بیەوێ ڕۆزیی زۆرو کـەم دەکـات، چـونکە ئـەو زۆر شــارەزاو بینــەری بەندەکانیەتی، لەترسی هــەژارییش، منداڵەکـانتان مەکـوژن، ئێمە بژیوی ئەوانو ئێوەش دەدەین، بەتەئکیـد کوشـتنیان تـاوانێکی زلـە، تـوخنی زینـاش مەکـەون، چـونکە زۆر ناقۆڵایەو خراپتـرین ڕێیە، بەحەقی خۆیشی نەبێ، ئەو نەفسـە کە خوا قەدەغەی کـردوە، مەیکــوژن. کـەسێکیــش بـە ستەملــێکراویی بکـوژرێ، ئـەوە ئێمــە دەســەڵاتی (تۆڵـە)مان داوە بە کەسـوکـاریو بــا زێـدەڕۆیی لـە کوشـتنەوەدا نـەکات، چـونکە — لەلایـەن شەرعەوە — پشـتگیـریی کراوە. مەگەر بە چاکتـرین شێوەش، ئەگەرنا تـوخنی ماڵی هەتیـو مەکەون، هەتا باڵـغ دەبـێو پێدەگــاتو، بەڵــێنو پـەیمان بـەجێ بێـنن، چونکە پەیمان لێپرسینەوەی لەسەرە، هــەر کـاتێك شـتێکـتان پێواش، بەتـەواوی بیپێـون و، بە تەرازووی ڕاست شت بکـێشـن، ئەوە چاکتـرەو سەرەنجـامی خێرترە. بەدوای شتێك مەکەوە کـە زانیارییت دەربارەی نیە، چونکە بێگومان هــەر کـام لـە بیســتنو دیتــنو عەقـڵ، لـێیان دەپرسرێتەوە. بە فیزو کەشخەش بە زەوییدا مەڕۆ، چونکە بێگومـان، نـە زەوییت بۆ هەڵدەدڕێو نە هێندەی شاخانیش بەرزی! هەرکـام لــەو شــتانەی باسـکران، خراپەکـانیان لەلای خوا ناپەسەندن. ئەوەش لـەو حیکمەتەیـە، کـە پەروەردگــارت بـۆی نــاردووی و، هــیچ پەرستــراوێك ڕەگـەڵ خـوا مەخـە، دەنـا بـە سەرزەنشـتــکراوییو تێکشـکاویی دەخرێیە نێو دۆزەخەوە. الاسراء: ٢٢- ٣٩.

ئنجا ئێستا با سەرنج بدەین:

خودای کاربەجێ لەو هەژدە(١٨) ئایەتەدا دوازدە(١٢) فەرمان(أمر)و دوازدە(١٢) نەهێشتن (نهي)ی، ئاراستەی ئینسان کردوون، واتە: سەرجەم بیست و چوار(٢٤) خەسڵەت و ئاکار، کە زۆربەی هەرەزۆری بوارو لایەنەکانی ژیانو گوزەران، بە تاکییو خێزانییو کۆمەڵایەتییو ماددییو مەعنەوییەوە، دەگرنەوە، بەڵام هەم لەسەرەتای ئەو ئەمرو نەهییانەوە، هەم لە کۆتاییانەوە فەرمانی پێکردوە، بە ئیمانو خوا بەیەکگرتن (توحید)! بەڵێ فەرمانی پێکردوە، بەوە کە تەنیاو تەنیا، خوا بە پەرستراوی خۆی دابنێو، هیچ شتێکی دیکە نەکاتە هاوبەشی لە پەرستراندا: ﴿ لَّا تَجْعَلْ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَّخْذُولًا ﴿٢٢﴾ ﴾ الإسراء، و ﴿ ... وَلَا تَجْعَلْ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ فَتُلْقَىٰ فِى جَهَنَّمَ مَلُومًا مَّدْحُورًا ﴿٣٩﴾ ﴾ الإسراء. ئنجا جێی سەرنجیشە، کە لە ئایەتی یەکەمدا، ئاکامو سەرەنجامی شوومی هاوبەش پەرستیی بە: ﴿ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَّخْذُولًا ﴾ باسکردوە، بەڵام لە ئایەتی دواییدا بە: ﴿ فَتُلْقَىٰ فِى جَهَنَّمَ مَلُومًا مَّدْحُورًا ﴾، سەرەنجامی ڕۆژی دوایی، واش پێدەچێ، نهێنییو حیکمەتەکە ئەوەبێ، کە مەبەست لە ئایەتی یەکەمیان، سزاو سەرەنجامی شیرک بێت لە ژیانی دنیادا، کە خاوەنەکەی دووچاری ڕیسواییو شەرمەزارییو، بێ کەسییو بێ نەوایی دەبێو، بە ئایەتی دواییشیان، ئاکامو ئەنجامی دوارِۆژ لەبەرچاو گیرابێ، کە باباای هاوبەش بۆ خوا دانەرو، سەر بۆ بتو صەنەم دانەوێنەر، بە سووکییو بێ قیمەتییەوە، فڕێ دەدرێتە دۆزەخەوەو، مۆری سەرزەنشتکراوییو تێکشکاویشیی بە نێوچاوانەوە دەنرێ!

کـەواتـە:

بەڵـێ ڕاستە ئیمانو خوا بەیەکگرتنو بەس خوا پەرستیی، بناغەی تەزکیەی نـەفسو چـاوگی هەموو پـاکیو چـاکـیـیەکە، بە پێچەوانەشەوە کوفـرو هـاوبەش بۆ خوا دانان، بنکی تاوانو خراپەو کـانگای سەرجەم خووو خدەو خەسـڵـەتە پیـسو بەدەکـانە[1].

(١) تێبـینی: بـە ڕای من زنجیـرە دەرسـەکانی: (ئیمـانو عـەقیدەی ئیسـلامیی)، کـە ژمارەیـان پەنـجا (٥٠) دەرسەو بە بیسـراویی بینراویی تۆمارکراونو، ئێسـتاش کار لەسەر نوسینەوەیان دەکـرێ بـۆ چـاپ کران، چاکتـرینو فراوانتـرین سەرچاوەی ئیمانو عـەقیدەن، بە زمانی کـوردیی، هیوادارم بەرەکـەتو هێزو پێزێکـی زۆریان تێـدابێ، هەم بۆ ڕاسـتـکردنەوەو، هەم بۆ بەهێزو پتەوکردنو چاکتـر دامەزراندنی ئیمانو عەقیدەی خوشـكو برایانی مسـوڵمانی کورد، بە هەمـوو پایەو بەشـەکانی عـەقیـدەوەو لـە هـەموو بـوارو لایەنەکانیدا، شـایانی باسـیشـە: زنجیـرە دەرسی ناوبراو هەندێك لە سەرچاوەکانی ئەمـانەن:

١- (شرح أصول أعتقادأهل السـنة والجماعة)ی اللالكـائي.

٢- (الأسـماء والصفات)ی البيهـقي.

٣- (السـنة)ی ابن أبـي عـاصـم.

٤- (الشـريعة)ی الآجرِّي.

٥- (شـرح السـنة)ی البغـوي.

٦- (مجموعـة الفتـاوى)ی إبن تيميـة.

٧- تەفسـیـرەکانی (طبـري، ابن كـثيـر، شوكاني، فـي ظـلال القرآن).

٨- (صـحيح البخاري و صحيح مسـلم) بە شـەرحی (ابن حجـر) و (النووي).

ئێسـتاش (٢٠١٢/١/٢٣ز) دەڵـێم:

سـوپاسو ستایش بۆ خـوا ئەو زنـجیـرە دەرسـە لە شـەش بەرگدا چاپ کراون بە ناوونیشـانی: (ئیمانو عـەقیدەی ئیسلامیی لەبەر ڕۆشنایی قورئانو سـوننەت دا)و وەك زۆربەی بەرهەمەکانیشم لە نووسـینگەی تەفسـیـر چاپ کراوە، لە نێوان ساڵەکانی: (٢٠٠٦- ٢٠٠٨) دا.

تەوەری دووەم:

ناسین و لێتێگەیشتن و تەفاعول لەگەڵداکردنی ناو و سیفەتە بەرز و بێ وێنەکانی خوای بێ وێنە:

بەڵێ خوێنەری بەڕێز !

باسکردن‌و تێوەڕامانی ناوو سیفەتە بەرزو پەسندەکانی خوا، چ لە کاتی زیکرو پاڕانەوەداو، چ لە حاڵەتی ئاساییدا، گەورەترین دەوری هەیە لە سافبوونەوەی دڵ‌و دەروونی ئینسانداو، جوانبوونی خوو ڕەوشتیداو، لە خوا نزیککەوتنەوەیدا، خوای بەرزو مەزن لەوبارەیەوە فەرموویەتی: ﴿وَلِلَّهِ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ فَٱدْعُوهُ بِهَا ... (١٨٠)﴾ الأعراف.

پێغەمبەریشمان (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: {إِنَّ لِلَّهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ إِسْماً مِائَةً إِلاَّ وَاحِداً، مَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ، إِنَّهُ وِتْرٌ يُحِبُّ الْوِتْرَ}[١].

واتە: بێگومان خوای بەرز، نەوەدو نۆ (٩٩) ناوی هەن، سەد جگە لە یەکێك، هەرکەسێك بیانژمێرێ، دەچێتە بەهەشتێ، بێگومان ئەو تاکەو تاکی خۆشدەوێ.

ئنجا پێغەمبەرمان (صلى الله عليه وسلم) لە فەرموودەیەکی دیکەدا، کە (الترمذي وابن حبان وابن خزيمة والحاكم والبيهقي وابن ماجه) گێڕاویانەتەوە، ئەو (٩٩) ناوەی باسکردوە، کە ئێمە لێرەدا دەیاننوسین‌و بە کوردییش مەعنایان لێك دەدەینەوە:

---

١) رَوَاهُ أَحْمَد برقم: (٧٤٩٣)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٢٥٨٥)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٦٩٨٦)، وَغَيْرهُم عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

{ هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ...

١- الرَّحْمَنُ	بە بەزەیی.
٢- الرَّحِيمُ	بەخشندە.
٣- الْمَلِكُ	حوكمڕان، سەرۆك.
٤- الْقُدُّوسُ	پاك.
٥- السَّلامُ	بێ عەیب، بێ پەڵە.
٦- الْمُؤْمِنُ	دڵنیاكەر، بەڕاستدانەر.
٧- الْمُهَيْمِنُ	بەسەرڕاگەیشتوو.
٨- الْعَزِيزُ	زاڵ، دەستەڵاتدار.
٩- الْجَبَّارُ	باڵادەست، ناچاركەر.
١٠- الْمُتَكَبِّرُ	خۆ بەگەورەزان.
١١- الْخَالِقُ	دروستكەر، بنیادنەر
١٢- الْبَارِيءُ	بەدیهێنەر.
١٣- الْمُصَوِّرُ	وێنەكێش.
١٤- الْغَفَّارُ	لێبوردە.
١٥- الْقَهَّارُ	گەردنكەچكەر.
١٦- الْوَهَّابُ	بەخشەر.
١٧- الرَّزَّاقُ	ڕۆزییدەر.
١٨- الْفَتَّاحُ	دەرووكەرەوە.
١٩- الْعَلِيمُ	زانا.
٢٠- الْقَابِضُ	لێگرەوە، وێكهێنەر.
٢١- الْبَاسِطُ	لەدوودەر، فراوانكەر.
٢٢- الْخَافِضُ	دانەوێن، نەویكەر.
٢٣- الرَّافِعُ	بڵندكەر.
٢٤- الْمُعِزُّ	زاڵكەر، عیززەت بەخش
٢٥- الْمُذِلُّ	زەبوونكەر، مل پێ كەچكەر.

٢٦- السَّمِيعُ بیسەر.

٢٧- الْبَصِيرُ بینەر.

٢٨- الْحَكَمُ دادوەر، حوكمڕان.

٢٩- الْعَدْلُ دادگەر.

٣٠- اللَّطِيفُ چاكەكاری پەنهان، وردبین.

٣١- الْخَبِيرُ شارەزا، هەواڵدەر.

٣٢- الْحَلِيمُ هێدیی، ئارام.

٣٣- الْعَظِيمُ مەزن.

٣٤- الْغَفُورُ لێبوردە، گوناح پۆش.

٣٥- الشَّكُورُ سوپاسگوزار.

٣٦- الْعَلِيُّ بەرز.

٣٧- الْكَبِيرُ گەورە.

٣٨- الْحَفِيظُ پارێزەر.

٣٩- الْمُقِيتُ بژیوگەیێن، دەستەڵاتدار.

٤٠- الْحَسِيبُ لێپرسەرەوە.

٤١- الْجَلِيلُ سیفەت بەرز، پایە بەرز.

٤٢- الْكَرِيمُ بەڕێز، ڕێزگر، بەخشندە.

٤٣- الرَّقِيبُ چاودێر.

٤٤- الْمُجِيبُ وەڵامگۆ.

٤٥- الْوَاسِعُ فراوان.

٤٦- الْحَكِيمُ كاربەجێ، لێزان.

٤٧- الْوَدُودُ بەندە دۆست، خۆشویستەر.

٤٨- الْمَجِيدُ پایەبەرز، خاوەن شكۆ

٤٩- الْبَاعِثُ زیندووكەرەوە، نێرەر.

٥٠- الشَّهِيدُ ئاگادار، ئامادە.

٥١- الْحَقُّ پایەدار، ڕاست، حەق.

٥٢- الْوَكِيلُ كار پێسپێرراو، پشتو پەنا.

٥٣- الْقَـوِيُّ بەتوانـــا.
٥٤- الْمَتِـينُ بەهێـز، قـــايم.
٥٥- الْوَلِــيُّ دۆسـت، يـاريـيـدەدەر، سەرپەرشتييكار.
٥٦- الْحَمِيدُ ستايشكراو، شايستەی سوپاس.
٥٧- الْمُحْصِي ژمێـرەر.
٥٨- الْمُبْـدِئُ پـەيداكـەر
٥٩- الْمُعِـيدُ گـێـڕەرەوە، زيندووكـەرەوە
٦٠- الْمُحْيِي ژيێـنـەر.
٦١- الْمُمِيتُ مرێنـــەر.
٦٢- الْحَــيُّ زينـدوو.
٦٣- الْقَيُّـومُ مشـورگـێـڕ، ڕاوەسـتـاو
٦٤- الْوَاجِـدُ هـەبوو.
٦٥- الْمَاجِـدُ خـاوەن پـايەی بـەرز.
٦٦- الْوَاحِـدُ يــەك.
٦٧- الأَحَــد تـــاك، تەنيـا.
٦٨- الصَّـمَدُ بـێ نيـــازو جێـی نيـــاز.
٦٩- القَــادِر تـوانـادار.
٧٠- الْمُقْتَدِر خـاوەن سـەرچـاوەی توانـا.
٧١- الْمُقَدِّمُ پێـشـخـەر.
٧٢- الْمُؤَخِّـرُ دواخـەر.
٧٣- الأَوَّلُ يەكـەمـيـن.
٧٤- الآخِــرُ دوامـيـــــن.
٧٥- الظَّـاهِرُ ديــار، ئاشـكـرا.
٧٦- الْبَاطِـنُ ون، پەنهـــان.
٧٧- الْوَالِــي سـەرپەرشـتييـكـار.
٧٨- الْمُتَعَالِي زۆربـەرز، خۆبەرزگـر.
٧٩- الْبَــرُّ چـاكـەكـار.

٨٠- التَّـــوَّابُ تۆبــه وەرگــر.

٨١- الْمُنْتَقِمُ تۆڵـه ســتێن.

٨٢- الْعَفُـــوُّ چاوپۆشـیـیـکـار.

٨٣- الـــرَّءُوفُ میهـرەبـان.

٨٤- مَالِكُ الْمُلْك خــاوەن مڵـك.

٨٥- ذُو الْجَلاَلِ وَالإِكْرَامِ خـاوەن پـایەی بـەرزو ڕێـز.

٨٦- الْمُقْسِطُ دادپـەروەر.

٨٧- الْجَامِـعُ کـۆکـەرەوە.

٨٨- الْغَنِــيُّ دەوڵـەمـەند.

٨٩- الْمُغْــنِي دەوڵـەمەندکـەر، بـێ نیـازکـار.

٩٠- الْمَانِــعُ بەرگـر، پێشـگـیـرییـکـار.

٩١- الضَّـــارُّ زیـانـگـەیێن بە دوژمنو ناحـەزانی[(١)].

٩٢- النَّـافِـعُ سـوودگـەیێـن بە دۆسـتو خۆشـەویستەکانی.

٩٣- النُّــــورُ ڕوونـاکـیـی.

٩٤- الْهَـــادِي ڕێ پێـشـــاندەر.

٩٥- الْبَـدِيعُ داهێـنـەر، بـێ وێنـه.

٩٦- الباقِــيّ هـەرمـاو.

٩٧- الــوَارِثُ میـراتگــر.

٩٨- الرَّشِـيد کـــارزان، شـارەزاکـەر.

٩٩- الصَّـبور ئـــارامگـر. }

---

(١) له کتێبی ئیمانو عەقیدەی ئیسلامیی، بەرگی (٣)، ل (٣٨٧)، دەربـارەی (الضَّــارُّ)، ئـەم پـەڕاوێزەمان نووسیوە:

پێشـتـر باسـمان کرد، که زانایـانی فـەرموودەناس لـەبارەی سـەنەدی ئـەم فەرموودەیـەوە بـە گشـتیی مشتومڕیان هەیە، بەتایبەت لەبارەی وشەی (الضَّارُّ)ەوە، ئیشکالیان هەیەو، مەگەر (قیـد)ێکی بخرێتـە سەر وەك (الضَّارُّ بالكافرين) ، ئەگەر نا، شایستەی خوا (سبحانه وتعالـى) نیەو، به یەکێ لـە ناوەکـانی دانانرێ.

چەند ئاگادارییەك دەربارەی
ناو و صیفەتەكانی خوا (تبارك وتعالى)

١/ وەك لەو فەرموودانەی، كە ڕابردن دەدردەكەوێ، وشەی بەرزو پیرۆزی (ألله) لە ڕیزی نەوەدو نۆ (٩٩)[١] ناوەكان، نەژمێرراوە، دەنا دەبوونە سەد (١٠٠)، ئنجا بێگومان هەرواشە، چونكە فەرموودەكە ئاوایە: (إنَّ للهِ..) كەواتە ئەو نەوەدو نۆیە، هەموویان ناوو سیفەتی خوا (الله)نو، ئەویان پێ ناوبراوەو وەسف كراوە.

٢/ مەبەست لە ڕستەی: {فَمَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ}، لەسەر ڕای زۆربەی زانایان، لەبەركردنو تێگەیشتنو بیرلێكردنەوەی هەموو ئەو ناوو صیفەتە چاكو پەسندانەو، كار پێكردنو لەخۆدا هێنانەدی، مەعناو نێوەڕۆكی هەندێكیانە، كە بۆ ئینسان دەشێنو دەگونجێن.

٣/ كاریگەریی ئەو ناوو سیفەتە بەرزو چاكانە، لە چاككردنی ئینسانو لە خوا نزیك خستنەوەیدا، لەو ڕووەوەیە، كە خوای بێ وێنە پێی خۆشە، بە ناوو سیفەتە هەرە چاكەكانی مەدحو ستایشی بكەین و، هەتا زیاتر ئەو ناوو سیفەتانەی خوای بێ هاوەڵ، لە دڵو مێشكی مرۆڤدا جێگیربنو، پتر بیریان لێ بكاتەوە، زیاتر كار دەكەنە سەر دڵو دەروونیو، خونچەی خەسڵەتو ئاكارە بەرزو جوانەكانی زیاتر تێدا دەپشكوون.

كەواتە: كێ دەیەوێ دەست لە هۆكارێكی هەرە كاریگەر گیر بكات، بۆ صاڵح بوونو بەرەو خوا چوونی، با ئەم[٢] ناوو سیفەتە بەرزو مەزنانەی خوا بە ڕەوانییو بە

---

(١) لە هەر كام لە (الأذكار)ی (نووي)و (تحفة الذاكرين)ی (شوكاني)دا، ناوە بەرزەكانی خوای پەروەردگار نەقڵ كراون، بڕوانە: (الأذكار)، ص: (٩٤) و، (تحفة الذاكرين)، ص: (٥٣)، ئەوەندە هەیە لە (الأذكار)دا، ناوی (الأحد) پەڕێنراوەو، جگە لە (ألله) ژمارەی ناوەكان (٩٨)ە، بەلام (تحفة الذاكرين) بەو شێوەیەی هێناون، كە من نووسیومە.

(٢) زانایان لەسەر ئەوە یەكدەنگن، كە ناو و سیفەتە بەرزو بێ وێنەكانی خوا، جگە لەمانە، زۆری دیكەشن، بەلام لەسەر ژمارەیەكی تایبەت ڕێك نەكەوتوون .

مەعنای ڕوونەوە لەبەربکات و، سەرنجی وردو قووڵیان لێ بدات و، لەکاتی پاڕانەوەو ڕازو نیازدا، پێیان لە خوا وەپاڕێ، بەڵام گرنگ بیر لێکردنەوەو بەدڵ داهێنانی مەعناو مەبەستیانو، خۆ پێ ڕازاندنەوەو لەخۆدا هێنانەدی نێوەڕۆکی ئەوانەیانە، کە بۆ ئینسان دەگونجێن، وەك: (العَلِيمُ، الْحَكِيمُ، الرؤوف، الرَّحِيم، العَزِيز، الْحَلِيم، العَفو، الغَفُور، الصَّبُور، الشكُور..).

چونکە مرۆڤ دەگونجێ: زاناو کاربەجێو دڵ نەرمو بە بەزەیی‌و زاڵو هێدیی‌و لێبوردەو...هتد بێت.

تەوەری سێیەم:

چاكبوونی: دین و، دنیاو، دواڕۆژو، ژیان و، مەرگ ، پێنج مەرج و هۆكاری گرنگی صاڵح بوون و بەرەو خوا چوونی مرۆڤن:

پێغەمبەری پێشەوامان (صلى الله عليه وسلم) لە پاڕانەوەیەكیدا فەرموویەتی: {أَللّهُمَّ أَصْلِحْ لِي دِينِي اَلَّذِي هُوَ عِصْمَةُ أَمْرِي، وَأَصْلِحْ لِي دُنْيَايَ اَلَّتِي فِيهَا مَعَاشِي، وَأَصْلِحْ لِي آخِرَتِي اَلّتِي إِلَيْهَا مَعَادِي، وَاجْعَلْ اَلْحَيَاةَ زِيَادَةً لِي فِي كُلِّ خَيْرٍ، وَاجْعَلْ اَلْمَوْتَ رَاحَةً لِي مِنْ كُلِّ شَرٍّ}(١).

واتە: ئەی خوایە! ئەو دیندارییەم(٢) كە مایەی ڕاوەستانی كاروبارمە، بۆم چاك بكەو، ئەو دنیایەی، كە گوزەرانمی تێدایە، بۆم باش بكەو، ئەو دواڕۆژەم، كە بۆی دەگەڕێمەوە، بۆم ڕێكبخەو، تەمەنو ژیانم بگێڕە بە مایەی بەرەو پێشچوون لە هەر خێرو چاكەیەكداو، مەرگیشم بۆ بگێڕە بە مایەی ئاسوودەییو قوتاربوون لە هەر خراپەو زیانێك.

بەڵێ مسوڵمانی سەنگینو شیرین !

پاڕانەوەكەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)و داواكارییەكانی لە خوای بەخشەر، ئاوا بوون بۆ چاكبوونی:

١) دینداریی.. ٢) دنیاداریی.. ٣) دواڕۆژ.. ٤) ژیان.. ٥) مەرگ..

دیارە مەبەستیش لە چاكبوونی ئایین (دین)، چاكبوونی ئینسانە بە ئایینەوەو، باش دینداریی كردنیەتی و، مەبەست لە چاكبوونی دنیا، ئەوەیە كە ئینسان ژیانێكی ئازادو بە كەرامەتو پڕ هێمنییو بێ نیازییو نا ئاتاجیی هەبێ، دواڕۆژیش

---

(١) رَوَاهُ مُسْلِمٌ برقم: (٧٠٧٨)، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ.

(٢) بۆیە وشەی (دین)م وا تەفسیر كرد، چونكە دین (ئیسلام) لە زاتی خۆیدا هەر كامڵو چاكەو، پێویستیی بە چاكبوون نیە: ﴿ ... اَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ ...(٣) ﴾ المائدة.

بەوە چاك دەبێ، كـە ئینسـان لـەم ژیانە دنیاییەدا، دیندارو چاكەكـار بێت، كاتێكـیش ئینسـان ژیانی دنیای دەبێتە مایەی زیادبوونی خێرو چاكە، كـە هەمیشـە سـەرگەرمی خواپەرستییو بەرەو خوا چوون بێتو وەستانی نەبێ، مەرگو مـردنیش كـاتێك دەبێتـە دەروازەی ئاسوودەییو قوتـاربوون لـە گرفتـارییو نـا هـەمواریيو زیـانو خراپـە، كـە ژیانێكی دیندارانەی بەختیارانەی سـەلامەتو بـە كەرامـەتی، لـەپێش دەسـتیدا بـەرێ كـردبێ.

بەڵـێ بنـاغەی تەزكیـەی نەفسو مەرجی هەرە گـەورەی صـاڵح بـوونو بـەرەو خـوا چوون، بریتیە لە پابەندیی پاكو پوخت بـە ئـایینی خـواوەو، دینداریيـەكی بـێ خەڵـەتەی ڕاستو دروسـت، ئنجا ئەمیش بەبێ ژیانێكی دنیایی سەلامەتو پڕ كەرامەت مسـۆگەر ناكرێو، دینداریی كردن پێویسـتیی بە دنیـاداریيـەكی شـەرعیـانە هـەیـە !

كـەواتـە:

ئەوانەی بەناوی تەزكیەو عیـرفانەوە پێیان وایە، كە سـەرگەرم بـوون بـە دنیـاوە، بـە ئەندازەی پێویسـتو وەك ئامراز و لە سنووری شەریعەتدا، ڕێ لە تەزكیەی نەفس دەگـرێ !! خراپ حاڵیی بوونو بەپێچەوانەوە: دواڕۆژی باش پەیوەستە بە دنیای باشەوەو، كەوتۆتە دوایەوە، هەم لە دنیای واقیعـداو، هەم لە شەرعیشـدا، خـوای كاربـەجێ فەرموویـەتی:

﴿... رَبَّنَآ ءَاتِنَا فِي ٱلدُّنۡيَا حَسَنَةٗ وَفِي ٱلۡأٓخِرَةِ حَسَنَةٗ وَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ ﴿٢٠١﴾﴾ البقـرة.

تەوەری چوارەم:

سێ کوچکەی خۆڕاگریی و سوپاسگوزاریی و پشت بە خوا بەستن (الصبر والشكر والتوكل):

ئەمانەش سێی دیکەن لە هۆکارە بنەڕەتییەکانی خۆ چاککردنی ئینسانو لە خوا نزیکبوونەوەی:

١- خۆڕاگریی (صبر): ﴿... إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُم بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾﴾ الزمر.

٢- سوپاسگوزاریی (شكر): ﴿... لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ ... ﴿٧﴾﴾ إبراهيم

٣- پشت بەخوا بەستن (توكّل): ﴿... وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ ... ﴿٣﴾﴾ الطلاق.

ئێستاش با سەرو تیشك بخەینە سەر هەر کامێکیان :

* مەبەست لە خۆڕاگریی (صبر)، خۆڕاگرتنو پێچەسپاندنو دامەزراوییو نەلەخشاوییە، لە بەرامبەر فەرمانبەریی (طاعة)و سەرپێچیی (معصية)و بەڵاو (مصيبة)دا، یەکەمیان بۆ بەجێهێنانی بەتەواویی و، دووەمیان بۆ خۆ لێپاراستنو، سێیەمیان بۆ خۆ لە ئاقاردا ڕاگرتنو لەبەردەمیدا بەچۆك دانەهاتنو بێزاریی دەرنەبڕین.

* مەبەست لە سوپاسگوزاریی (شكر) بەکارهێنانی چاکەو نیعمەتو بەهرە خواییەکانە، لە ڕەزامەندیی خوادا، نەك گوتنی (الحمد لله)، کە ستایشو مەدحکردنی خوایە.

* پشت بە خوا بەستنیش ئەوەیە، کە وێڕای ڕەچاوکردنی هۆیەکانی هەر کاروبارێكو هەوڵدان بۆ دابینکردنیان، ئینسان دڵی هەر بە خواوە پەیوەست بێتو، دڵنیابێ، کە بەبێ ویستی خوا، هیچ شتێك نابێ، نە بەلای بوونو، نە بەلای نەبووندا (لاَ مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلاَ مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ).

بۆیەش ئەم سێیەم (صەبرو شوکرو تەوەککول) بە سێ کوچکەی صالح بوونو بەرەو خـوا چوون دانـان، چونکـە:

لە سۆنگەی صەبرەوە، لە مەیدانی دینداریيدا، پێ چەقـیوو پشـوو درێـژو نەبـەزیو دەبین، لـە هەرسـێك بـواری چاکەکاریی‌و دووریـی لـە گونـاح‌و، خـۆڕاگرتن بـۆ بـەڵاو گرفتـارییەکـاندا، هەر بۆیەش نەمـبینیـوە خـوای دادگـەر لـە قورئانێـدا، جگـە لـە خـۆڕاگران (صـابرون) بـە کەسـی دیکـەی فـەرمووبێ، کـە بـەبێ ژمـاردن پاداشـتیان دەدرێتەوە!: ﴿ ... إِنَّمَا يُوَفَّى ٱلصَّٰبِرُونَ أَجۡرَهُم بِغَيۡرِ حِسَابٖ ﴿١٠﴾ ﴾ الزمـر.

بەهـۆی شوکرەوەش، شـایسـتەیی ئەوە پەیدا دەکەین، کە بەردەوام خوای بەخشـەر لە چاکەو بەخششـی خۆی بۆمان زێدە دەکات: ﴿ ...لَئِن شَكَرۡتُمۡ لَأَزِيدَنَّكُمۡ ... ﴿٧﴾ ﴾ إبراهیـم.

لەسایەی تەوەککـولەوەش، خوا لـە خـەم‌و پەژارەی دنیاو دوارۆژ ڕزگارمان دەکـات‌و، هـەر بۆخـۆی مشـووری حاڵ‌و باڵ‌و کاروبـارمان دەخوات: ﴿ ...وَمَن يَتَوَكَّلۡ عَلَى ٱللَّهِ فَهُوَ حَسۡبُهُۥٓ... ﴿٣﴾ ﴾ الطلاق.

بەڵـێ مسـوڵمانی شـیـرین !

بەهۆی خۆڕاگرییەوە دامەزراو دەبین‌و، لە سایەی سوپاسـگوزارییـــەوە بـەرەو زیـادی دەچین‌و، لە بەرەکەتی پشـت بە خوا قایم بوون‌و دڵ بـە خـوا بەسـتنیشـــەوە، ئاسـوودە دەبین‌و، لە خـەمی دنیـاو قیـامەت دەرەخسـین !

تەوەری پێنجـەم:

دە (١٠) ئامڕاز لە پێداویستییەكانی ڕێی بەرەو خـوا چوون:

خوێنـەری خۆشـەویسـت !

شـتێكی ئاشكراو بێ پێچو پەنایە، كە خوای پەروەردگـار، ئەم ژیانەی ئێمەو تێكـڕای بوونەوەریشی، بەپێی یاسای هۆكاری (قانون السببية) دامەزرانـدوەو بـەڕێوەی دەبـات، كەواتە: بۆ هەر كـارێك، سـازكردنو دابینـكردنی ئەو هۆیـانەی پێویسـتـە، كـە پـەكی لەسـەریان كـەوتوەو بەبێ وان نایـەتـەدی.

ئنجا مـەسەلەی صالّح بوونو بەرەو خوا چوونیش، كە گرنگـتـرینو بـەرزترین كـارە، وەك هەموو ئیشو كارێكی دیكە، حەوجێی چەند ئامڕازو هۆیەكی تایبەتیـیە، كە بـەبێ وان ئەنجامدرانو بەڕێوەبرانی مەحاڵە، ئنجا پێغەمبەری پێشـەواو چاوسـاغمان (صلى الله عليه وسلم) لە یەكێك لە فەرموودە بەپێزەكانیدا، دە (١٠) ئامڕازی گرنگو بنچینەیی بـۆ دەست نیشان كردووینو فێری كردووین، كە لەكاتی پاڕانەوەماندا، لە خوای میهرەبانیـان داوا بكەین، فەرموودەكەش ئەمەیە: {أللّهُمَّ إنِّي أَسْأَلُك الثَّبَاتَ فِي الأَمْرِ، وَالْعَزِيمَةَ عَلَى الرُّشْدِ، وَأَسْأَلُك شُكْرَ نِعْمَتِكَ، حُسْنَ عِبَادَتِكَ، وَأَسْأَلُك قَلْبًا سَلِيمًا، وَلِسَانًا صَادِقًا، وخُلُقاً مستقيماً، وَأَسْأَلُك مِنْ خَيْرِ مَا تَعْلَمُ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا تَعْلَمُ، وَأَسْتَغْفِرُك لِمَا تَعْلَمُ}[١].

واتە: ئـەی خوایـە! من داوای چەسـپاویی لە كـارداو، دڵ دامەزراویی لەسەر هەقـت لـێ دەكەم و، داوات لـێ دەكەم سوپاسی چاكەت بكـەمو چاكـت بپەرسـتم و، دڵـێكی ساغو، زمانێكی ڕاستو، ڕەوشـتێكی چاكـت لـێ داوا دەكەم و، داوای هەر چاكەیەكـت

---

(١) رَوَاهُ النَّسَائِي برقم: (١٣٠٤)، وَأَخْرَجَهُ الحَاكِمُ برقم: (١٨٧٢) (وخُلقاً مستقيماً) من روايته، وَقَالَ: صَحِيح عَلَى شَرْطِ مُسْلِم، أنظر: (تحفة الذاكرين) للإمام الشوكاني، ص: (٢٨٥)، وَضَعَّفَهُ الألباني في (المشكاة)، برقم: (٩٥٥) وفي (ضعيف سُنن الترمذي)، ولكن صَحَّحَهُ في (السلسلة الصحيحة)، برقم: (٣٢٢٨).

لـێ دەکەم، کە بۆ خۆت دەیزانیو، پەنات دێنمە بەر لە هەر خراپەیەك، کە پێی زانای و، داوای لـێـبوردنت لـێ دەکەم، بۆ هەر هـەڵەیەك، کە پێـی ئاگـاداری.

خوێنەری بەڕێـز !

ئەم فەرمووده‌یە چوار بڕگە (مقطع)ی سەرەکییە، کـە هـەر کامێکیـان بـە (أسـألك) دەست پێ دەکاتو، لە هەر کامێکـیانـدا، چەند ئامڕازێـك لـە دە (١٠) هـۆو ئـامڕازی گرنگو بنچینەکانی ڕێـی صاڵح بوونو بەرەو خوا چوون، باسـکـراون:

لە بڕگەی یەکـەمـدا ئامڕازەکانی (١، ٢) کـە بـریتین لـە لاق چـەقاندنو خـۆڕاگریی لەکـاتی بەڕێوەبردنی ئیشـوکارداو، دڵ بەهێزییو دامەزراویی لەسەر گرتنو هەڵـبژاردنی چـاکـەو هـەق، خراونە ڕوو، گومانیشی تێدا نیە، کـە لاقـی چەسپاوو دڵـی دامـەزراو، بناغەو بنچینەی هەر ئیشو کارێکن، بەتایبەتی کـاری (بەخـۆداهـاتنەوەو بـەرەو خـوا گـەڕانەوە).

لە بڕگەی دووەمیشـدا ئامڕازەکانی (٣، ٤) باسکراون، کـە بـریتین لـە سوپاسـکردنی چاکـەو نیعمەتی خواو، چاك پەرستنی، هەڵبەتە ئەمانیش توێشـووو سـەرچاوەی وزەی بابای ڕێبواری ڕێی صاڵح بوونو بەرەو خوا چوونن.

لە بڕگەی سێیەمیشـدا ئامڕازەکانی (٥، ٦، ٧) خراونە ڕوو، کە دڵی ساغو، زمـانی ڕاستو پاكو، ڕەوشتی بەرزو چاکن، دیارە ئەمانـەش لـە گرنگتـرین هۆیـەکانی بـڕینو تەواوکردنی ڕێگـای ناوبراونو، بۆ بابای ڕێبواری ڕێـی نـاوبراو، وەك وڵاخـی سـوارییو هەڵگـری توێشـوو کەلـوپەلو پێداویسـتییەکانی ئەو ڕێگـایەیەتی.

پێویسـتە ئەوەش بگوترێ، کە هەتا دڵ سـاغو ڕوونـاك نـەبێ، زمـان ڕاسـتو پـاك نابێـتو، بەبێ دڵی سـاغو ڕووناكو زمـانی ڕاسـتو پاکـیش، ڕەوشـتی بـەرزو چـاك دەسـتگیـر نـابێ.

ئنجا لە کۆتاییو لە بڕگەی چوارەمــدا، ئامڕازەکـانی (٨، ٩، ١٠) باسـکراون، کـە بریتین لە سێ مەبەستی گـرنگو، وەك چـەترو قەڵـغانو کەلـوپەلـی خۆپاراسـتن، لـە سـەرماو گـەرماو دڕندەو جەردەو ڕێگری ڕێگـان، کە ئەمانەن:

* داواکردنی هەرچـی خـێرو چاکـەیە، لە خـوا.

* پەنـابردن لە هـەرچی شـەڕو خراپەیـە، بۆ لای خـوا.

* داوای لـێـبووردن کردن بۆ هەرچی تـاوانو هـەڵەیـە، لە خـوا.

ئیـدی هـیوادارم خـوای بـەرزو مەزنو بەخشـەرو میهرەبـان بـە لـوتفـی خـۆی، هـەرکـام لـەم دە(١٠) ئامرازو پێداویسـتیـیە گرنگو بنچـینەییانەمان پێ ببەخشێ.

تەوەری شەشەم:

دە (١٠) پایەو بنچینەی گرنگی ڕێی بەرەو خوا چوون:

لە خاڵی پێشوودا لەبەر تیشکی فەرموودەیەکی پێغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم) دە (١٠) هۆو ئامرازی گرنگی ڕێی صالّح بوونو بەرەو خوا چوون خرانە ڕوو، لێرەشدا لەبەر تیشکی فەرموودەیەکی دیکەی ئەو زاتە بەرزەدا (صلى الله عليه وسلم) دە (١٠) پایەو بنچینەی گرنگی ئەو ڕێیە پڕ پیتو فەڕە، دەخەینە ڕوو:

پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) لە فەرموودەیەکیدا، کە بە گەورەترین شێوەی داوای لێبوردن کردن (سيد الإستغفار)ی داناوە، فەرموویەتی {أَللّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي، لاَ إِلَهَ إِلاّ أَنْتَ، خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ، وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ، أَعُوذ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ، أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ، وَأَبُوءُ بِذَنْبِي، فَاغْفِرْ لِي فَإِنَّهُ لاَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاّ أَنْتَ}[1].

واتە: ئەی خوایە ! تۆ پەروەردگارمی، جگە لە تۆ هیچ پەرستراو نین، دروستت کردووم، من بەندەی تۆم، من بەپێی توانام هەر لەسەر پەیمانو بەڵێنی تۆم، پەنات دێنمە بەر لە چەنگ خراپەی ئەوەی کە کردوومە، دانت بۆ پێدا دێنم، کە چاکەت بەسەر منەوە هەیە، پێ لە هەڵەی خۆم دەنێم، جا لێم ببوورە، چونکە جگە لەتۆ کەس لە گوناحان خۆش نابێت.

(١)) أَخْرَجَهُ اَلْبُخَارِيُّ برقم: (٥٩٤٧)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٥٠٧٠)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٣٨٧٢)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (١٠٣٥)، وَالحَاكِمُ، برقم: (١٨٩٦) عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ باختلاف يسير.

بەرلـەوەی دەست بکەم بە نووسینو دەرهێنـانی ئـەو دە(١٠) بنچـینە گرنگـەی، کـە پێشـتـر باسـمـکردن، لە دەریـای پڕ گـەوهەری ئەو فەرموودەیەی پێغەمبـەر (صلی الله علیه وسلم)، بەپێویستی دەزانم ڕاستییەکی مەزن بخەمە بەرچاوی خوێنـەری بەڕێـز :

هەروەك چۆن دەریـا زلەکـان هەمیشـە پڕن لە نێچیـری بە نرخو، گەوهـەرو مرواریـی بەقیمـەت، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا، کـە زۆر کـەس بەسەریانـدا دێو دەچـێ، هـەر ئـەو ڕاوچییـانە، کە کارامەو مەلەوانی ئازاو لـێزانن، ئەو نێچیـرو گـەوهەرو مرواریـیانە دەستگیـر دەکەن، ئایەتەکانی قورئانو فەرموودەکانی پێغەمبەریشـمان (صلی الله علیه وسلم)، بەهەمان شێوە پڕپڕن لە حیکمەتو پەندو زانیارییو نهێنیی قووڵو بەسوود، بەڵام مەرج نیە هەرچی لەبەری کردنو مەعنـای دەقی وشـەکانی زانین، بتوانێ پەی بە هـەموو ئەو حیکمەتو زانیـارییو نهـێنیـیە گـرنگو بایەخـدارانە بـەرێ، چـونکە جگـە لـە شارەزایی لە زمـانو ئـەدەبی عەرەبییـدا، گـەورەترین مـەرجی بەهرەمەنـدبوون لـە حیکـمەتو نهـێنـیـیە، پەنهـانەکـانی قورئانو سـوننەت، بریتـیـیە لـە پـارێزکـاریی (التقـوی)، هـەر بۆیـەش خـوای زانـا فەرموویـەتی: ﴿... إِن تَتَّقُواْ ٱللَّهَ يَجْعَل لَّكُمْ فُرْقَانًا ... ﴿٢٩﴾﴾ الأنفـال.

کەواتە: با هەوڵ بدەین، هەرچی زیاتر خەسڵەتی پارێزکـاریی (تقـوی) لـە خـۆمانـدا قووڵو دامەزراو بکەین، بۆ ئەوەی لە ئەنجامی ئەوەدا، دڵ ڕوونییو بەرچـاو ڕوونییمـان، زیاترو چاکتـر بێـت.

ئێسـتاش با بێینـە سەر ئەسڵی مەبەسـتو، ئـەو دە(١٠) یاسـاو بنچـینە گـرنگو سـەرەکییـەی کـە گـفتمـان دابوو، بیـانخەینە ڕوو:

(١،٢) دانهێـنان بە پەروەردگـارێتییو، یەکـتایی خـوا لـە پەرستـراوێتییـدا: (أَللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لا إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ). بێگومـان خـوا بـە مشـوورخـۆرو گـەورەو سـەروەرو پەروەردگـاری خۆ زانیـنو، خوا بە یەکـگرتنیش لە پەرستندا، گـەورەترین ڕاسـتیی (کبـری الحقائق)نو، گرنگتـرین پایەی ڕێی بەرەو خوا چـوونیشـن.

(٤،٣) دانـهـێـنـان بـه بەدیهێنــەرایەتیی خـــواو، بەندایـەتیی خـــۆدا: (خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ)).

ئەمانیش دیسـان دوو ڕاستیی هەرە بنچـینەیی‌و، دوو بنچــینەو مـەرجی گرنگـی سەرکەوتن‌و بەمراد گەیشـتنن، بۆ ڕێبـواری ڕێـی ناوبراو.

(٥) ڕاگەیاندنی چەسپاویی لەسـەر بەڵـێنی خـوا، بەپێـی توانـا: (وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ)، بەڵـێ... نوێکردنەوەی بەڵێن‌و پەیمان لەگەڵ خوادا مەرج‌و بنچـینەیەکی هەرە گرنگ‌و پێویسـتی بابای ڕێبوار (سالك)ە.

(٦) پەنـا بردنە بەرخوا لە چەنگ خراپەو تاوان: (أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ)، ئەمیش وەك چۆن ئامرازو هۆی بەرەو خوا چوونە، پایەو بنچـینەیەکی گرنگی ئـەو سـەفەرە بە بەرەکەت‌و پڕ مەترسیی‌و خەتەرەشە.

(٨،٧) دانـهـێـنـان بە چاکـەو نیعمـەتەکـانی خواو، خراپەو هەڵـەی خۆدا: (أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ، وَأَبُوءُ بِذَنْبِي)، بەڵـێ وەك لە شوێنەوار (أثر)ێکـدا هـاتوە، خـوای بەخشـندەو میهرەبان بە ئینسـانی فەرمووە: {يا ابْنَ آدَمَ! مَا أَنْصَفْتَنِي، خَيْرِي إِلَيْكَ نَازِلٌ وَشَرّكَ إِلَيَّ صَاعِدٌ}، ئەی ئـادەمـزاد ! لەگەڵـم بە ویـژدان نی، هەر چاکـەی منە بەرەو تۆ دێتە خـوارو، هـەر خراپـەی تۆشـە بۆ لای من سـەردەکـەوێ.

(١٠،٩) داوای لـێبوردن لە خوا کردن‌و، تەما بڕاو بوون‌و دەست شۆردن لە جگە لە وی: (فَاغْفِرْ لِي فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ)، بەڵـێ داوای لـێبوردن کردن لە خوای لـێبوردەو بە بەزەیی، شتێکی یەکجـار گەورەو گرنگـە، بەڵام لـەوە گەورەترو گرنگتـر ئەوەیە، کە دڵـنیابی، جگە لە خوا هیچ کـەس ناتـوانێ گـوناح‌و هەڵـەو تاوانەکـانت ببووری‌و لەکـۆڵـت بکـاتەوەو، لەڕاسـتییدا، جیـاوازیـیـەکی بنەڕەتیـی نێوان ئەهـلـی تەوحیـدو ئەهلـی شـیـرك، لـە ئێـرەدایە، کـە:

خـوا بەیەکـــگران (مُوَحِّدین) دەزانـن‌و دڵـنیـــاو مســـۆگەرن، کـە گـونـاح پۆشـێن‌و عەفووکردن‌و لێبوردنیش، وەك دروستکردن (الخلق)و بژیودان (الـرزق)، یەکێکە لە سیفەتە تایبەتییەکانی خواو هاوبەشی تێدا نیە، بەڵام ئەهلی شیرك هـەر لـە بـت پەرسـتەکانەوە

بگرە، هەتا نەصڕانییە مەسیح پەرستەكانو، هەندێك لە مسوڵمانە ناحاڵیی‌و سەرلێشێواوەكان بە سوننیی‌و شیعەوە، كە وەك خوا چاوەڕوانیی لە شێخ‌و ئیمامەكانیش دەكەن، بیانبەخشن‌و لێیان ببوورن‌و، لە چڵك‌و چەپەری گوناح پاكیان بكەنەوە، بەڵێ، سەرجەم ئەوانەو هەر كەسە بە ئەندازەو ڕاددەی ڕۆچوونی لەو بۆچوون‌و ڕەفتارە هەڵەیەیدا، كەم‌و زۆر، دووچاری هاوبەش دانان (الإشراك) بووەو، هیچ گومانیشی تێدا نیە، كە وەسفكردنی یەكێك لە دروستكراوەكان (مخلوقات) بە یەكێك یان زیاتر لە ناوو سیفەتەكانی خوا، شیركەو شیركی گەورەشە، واتە: ئەو جۆرەیە، كە خوا قەڵەمی عەفووی بەسەردا ناهێنێ: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ... ﴿٤٨﴾ ﴾ النساء. بەڵام دەبێ وریا بین‌و بزانین، كە بۆ حوكمی شیرك‌و كوفر بەسەر یەكێكدا دان، پێویستە دڵنیابین لە چەسپاندن‌و هاتنەدی مەرجەكانی كافربوون‌و، لاچوونی پەرچ‌و ڕێگرەكانی، كە زانایان بە ڕستەی: (ثبوت الشروط وانتفاء الموانع) تەعبیریان لێ داوەتەوە، كەواتە مەرج نیە، هەر كەسێك كوفری تێدا بوو، كافربێ‌و، هەر كەسێكی شیركی لێ بیسترا، یان لێ بینرا، بە موشریك دابنرێ، هەر بۆیەش زاناو پێشەوایانمان بۆ وێنە (ابن تيمية) - ڕەحمەتی خوایان لێبێ — گوتوویانە: (قد يكون قول الرجل وفِعْلُه كفراً أو شركاً، ولا يكون هو كافراً أو مُشْرِكاً) واتە: جاری وا دەبێ قسەو ڕەفتاری كابرا كوفرە، یان شیركە، بەڵام پێی نابێتە كافر، یان هاوبەش بۆ خوا دانەر.

تەوەری حەوتەم:

پازدە (١٥) هۆکاری گشتیی و سەرەکیی، پێ صاڵح بوون و بەرەو خوا چوون:

١- نـوێـــژ:

نوێژ بەرپـاکردن کە گەورەترین جـۆری خواپەرسـتی تایبەتییـەو، سـنوورو نێـوانی ئیمانو کوفرە، کە خـوای پەروەردگـــار لـەبارەوە فەرموویـەتی: ﴿ ...وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ لِذِكۡرِيٓ ﴿١٤﴾ ﴾ طـه. واتــە: نوێــژیش بـۆ یـادکردنم بـەرپا بکــە، کاریگــەرترینو سەرەکـییتـرینو گشـتییتـرین هۆکـارو ئامرازی صاڵح بـوونو بـەرەو خـوا چـوونە، کەواتە: ئەی مسـوڵمانی هاودینی شیـــرینم ! هــەتا پێـت دەکرێـت ئـــاگاداری بـەو، مەرجە ڕواڵەتییو پەنهانـەکانی تێـدا ڕەچـاو بکـەو، تـەنیا بـە نوێـژە فـەرزەکان واز مەهێنەو، هەوڵ بدە سـەرجەم نوێـژە سـوننەتەکانیش بکـەی، بەتایبـەت ڕەواتیـبو، وەترو، شەونوێژو، نوێژی چێشـتەنگاو و، بەکـۆمەڵ نەبێ نوێـــژە فـەرزەکانت مەکـە، چونکـە زۆربەی زانـایان نوێژکردنی بەکۆمەڵ، ئەگـەر بە فـەرزی عـــەین نـەزانن، بـە فـەرزی کـیفـایەی دادەنێن[١]، یان بەلانی کەمەوە بە پەسندێکی جـەخت لەسـەرکراو (سنّة مؤكّدة).

٢- زیکـــــر:

زیکـری خواکـردن بە دڵو زمـان، دوای نوێژ، چاکتـرینو کاریگـەرترین هـۆی لـە خوا نزیکـبوونەوەو پاکـبوونـەوەی ئینسـانەو، ئەهلـی عیــرفان گوتوویـانە: (الـذکر

---

(١) لە مەوسووعەی: (خواپەرسـتیی ئیسـلامیـی...) کتێبی دووەمـدا، بـە تێـرو تەسەلــیی باسـی نوێـژو سەرجەم مەسەلەو بابەتەکانیمان کردوە، بڕوانە: چاپـی دووەم : نووسـینگەی تەفسیـر.

منشور الولایة)[1]، خوای پەروەردگاریش لە گەلێك جێگای قورئانیدا فەرمانی کردوە، کە یادی بکەین، بۆ وێنە:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱذۡكُرُواْ ٱللَّهَ ذِكۡرٗا كَثِيرٗا ٤١﴾ الأحزاب.

واتە: ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە ! بە یادکردنێکی زۆر یادی خوا بکەن.

ئاشکراشە، کە زیکری خوا، جۆری زۆرنو، هەر جۆرە بۆ حاڵەتو بارودۆخێکی تایبەتییە، بۆ وێنە:

زیکری (أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ) بۆ حاڵەتی تۆبەکردنو هەست بە گوناحباریی کردنو، زکری (الْحَمْدُ لِلّهِ) بۆ ستایشکردنی خواو، زیکری (حَسْبُنَا اللّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ) بۆ حاڵەتی تەنگانەو ترسانو... هتد.

هەڵبەتە چەمكو واتای ڕاستەقینەی زیکریش لەوە فراوانترە، کە تەنیا لە گوتنی ئەو جۆرە زیکرو وێردانەدا کورت هەڵبێ، لە جێگەی دیکەشدا بە تێرو تەسەلیی باسی زکرو یادی خوامان کردوە[2].

٣- قورئان خوێندن:

قورئان خوێندن، گەورەترینو بەرزترین جۆری زیکرەو، لە هەموو جۆرەکانی، تەنانەت لە گوتنی (لا إلە إلا الله)ش، کە گەورەترین وشەیە، خێرترەو کاریگەرتریشە، بەتایبەت بۆ کەسێك، کە لێی تێ بگات، خوای بەرزو مەزن فەرموویەتی: ﴿ وَٱتۡلُ مَآ أُوحِيَ إِلَيۡكَ مِن كِتَابِ رَبِّكَۖ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَٰتِهِۦ... ٢٧﴾ الكهف.

واتە: ئەوەی لە کتێبی پەروەردگارت بۆ لات سروش کراوە، بیخوێنەو گۆڕەریش بۆ ڕستەکانی نیە..

---

(١) واتە: یادی خواکردن بڕوانامەی دۆستایەتیی (خوا)یە.

(٢) بڕوانە: (یادی خوا) بەرگی یەکەم، چاپی یەکەم: (١٩٨٧) و، بڕوانە: (خواپەرستی ئیسلامیی)، کتێبی چوارەم.

ئەوەندەش بزانە کە بە ئەندازەی خواناسینو لە خوا نزیکبوونەوەت، لە فەرمایشتەکەشی حاڵی دەبی، چونکە هەتا زیاتر بە یەکێك ئاشنابی، زووترو چاکتر لە قسەکانی تێ دەگەی.

٤- ڕۆژوو گرتن:

خوای پەروەردگار فەرموویەتی: ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٨٣﴾ ﴾البقرة.

واتە: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە ! ڕۆژوو گرتنتان لەسەر پێویست کراوە، وەك چۆن لەسەر گەلانی پێشووتان پێویست کرابوو، بۆ ئەوەی پارێزکاریی بکەن.

بەڵێ، بەهۆی ڕۆژووگرتنەوە، ئینسان بەسەر نەفسو ئارەزووەکانیدا زاڵ دەبێو، جڵەوی هەواو غەریزەکانی جەستەی دەکەوێتە دەستی عەقڵو ڕووحی.

دەجا ئەی مسوڵمانی عەوداڵی تەزکیەو کامڵ بوونو بەرەو خوا چوون! ڕۆژووگرتن بکە بە پەیژەی پێهەڵا چوونتو، لە خوا نزیکبوونتو، وەك فریشتان چوونتو، لە شەیطان دووربوونت، ڕۆژوو بگرە بە فەرزو سوننەتییەوە، فەرز کە مانگی ڕەمەزانەو، سوننەتیش ئەگەر بتوانی، ڕۆژ نا ڕۆژێك، کە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: چاکترین جۆری ڕۆژووگرتنەو عادەتی (داود) بووە عليه السلام، وەك (بخاري) [1] گێڕاویەتەوە، ئەگەر نەتتوانی دووشەممەو پێنج شەممەی هەر هەفتەیەك، بەلای کەمیشەوە مانگی سێ ڕۆژی هەر لێ بگرە، کە چاکتر وایە ڕۆژانی (١٣، ١٤، ١٥) بن، کە بە ڕۆژە سپییەکان (أيام البيض) ناسراون، واتە: ڕۆژانی شەوە سپیی و درەوشاوەکان بەهۆی مانگەوە.

توێژینەوەی ڕۆژووگرتنیش، پێویستیی بە جێیەکی دیکەی تەرخانکراو هەیە [2].

---

(١) أخرجه البخاري: ٣٢٣٨، ومسلم ١١٥٩، وغيرهما.

(٢) لە کتێبی چوارەمی مەوسوعەی: (خواپەرستیی ئیسلامیی..)دا بە تێرو تەسەلیی باسی ڕۆژوو کراوە.

٥- حــەج و عــومــڕە:

خوای بــەرزو باڵا دەست فەرموویەتی: ﴿ وَأَتِمُّوا۟ ٱلْحَجَّ وَٱلْعُمْرَةَ لِلَّهِ... ﴿١٩٦﴾ ﴾البقرة.
واتە: حەج‌و عومڕەش بۆ خوا بە تەواویی ئەنجام بدەن.
ئــەمانیش هەردووکیــان کاریگەرییــەکی یەکجــار مەزنیــان هــەیە بـۆ پـاك‌و پوختەکردنی ئینسـان‌و لە خوا نزیکـخسـتنەوەی، لەڕاسـتییدا حـەج‌و عـومڕە، هـەر کـامێکـیان جۆرە خواپەرستییەکی هەمە لایەنـەی ڕووحیـی‌و فیکریـی‌و ئـەخلاقیی‌و کۆمەڵایەتیی‌و ئابووریی‌و سـیاسیی‌و سەربازیین‌و، لـە زۆر ڕووەوە کـار دەکەنـە سـەر مرۆڤــ بــۆ قوڵــبوونەوەی ئیمــانی‌و تەزکیــەبوونی‌و پــەروەردەبوونی، ئــەمانیش توێژینەوەیـان شوێنی تەرخانـکراوی گەرەکـە[١].

٦- ئیعتیکــاف:

ئەمیش، کە خوای زاناو توانا لە چەند شوێنێکی قورئانێدا ئاماژەی پێ کردوە، بـۆ وێنە: ﴿ ...وَلَا تُبَٰشِرُوهُنَّ وَأَنتُمْ عَٰكِفُونَ فِى ٱلْمَسَٰجِدِ ... ﴿١٨٧﴾ ﴾ البقرة.
واتە: لە حاڵــێکدا، کە لە مزگەوتــانــدا لە ئیعــتیکــاف دان، دەست مەگــەیەننە هاوســەرەکانتــان.
بەڵـێ ئەمیــش کــە شــەرعــزانان ئــاوا پێنــاسەیان کــردوە، (مانـــــــەوە لــە مزگەوتێ بە مەبەسـتی عیبـادەت، بـە چـەند مـەرجێکی تایبەتییـەوە)، ڕۆڵــێکــی یەکجار گرنگ‌و کـاریگــەر دەگێـڕێ بـۆ پاکـبوونـــەوەی دەروون‌و، گەشـــەکردنی‌و کـامڵـبوونی ئیمـان‌و بەرەو خـوا چوونی ئینسـان[٢].

---

(١) هەروەهـا لە سـەرچاوەی پێشـوودا، حـەج‌و عومڕەش بە درێـژیی توێژراونەتەوە، هەمان کتێبی چوارەم.
(٢) ئیعـتیکـافـیش هەر لەگـەڵ ڕۆژوودا، لە سـەرچاوەی پێشـوودا باسـکراوە.

٧- بیرکردنـەوە:

بیـرکردنەوەو ڕامـان لـە بوونـەوەرو دیـاردە سەرسـامــکەرەکانیو، لـە نـەفسو جەستەو حـاڵەتە سەیرەکانیانو، لە مێژووو کـارەسـاتو ڕووداوە پەند بەخشـەکانیو، لە مەرگو گۆڕو دیاردە ڕاچڵـەکـێنەرەکـانیانو، لە ناوو سیفەتە بـەرزو پیـرۆزەکانی خوای بێوێنەو، ئایەتە ڕاستو بەهێزو پیێزەکانیو...هتد، یەکی دیکەیە لە توێشـووە هەرە بەنرخەکانی سەفەری بەرەو خوا چوون، خوای زاناو پەنهـانـبینیش لـەوبـارەوە گەلـێك شتی فەرمووە، بۆ نموونە:

﴿ قُلْ إِنَّمَآ أَعِظُكُم بِوَٰحِدَةٍ ۖ أَن تَقُومُواْ لِلَّهِ مَثْنَىٰ وَفُرَٰدَىٰ ثُمَّ تَتَفَكَّرُواْ ... ﴿٤٦﴾ ﴾ سبأ.

واتە: بڵێ: من تەنیـا یەك ئامۆژگـارییتـان دەکەم: ئەویش ئەوەیـە کـە بـۆ خــوا هەستنە پێ، دوو دووو یەك یەك، دوایی بیـربکـەنەوە...

٨- پاڕانـەوە (الدعاء):

خوای وەڵامگۆ (مجیـب) فەرموویـەتی: ﴿ وَقَالَ رَبُّكُمُ ٱدْعُونِىٓ أَسْتَجِبْ لَكُمْ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِى سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴿٦٠﴾ ﴾ غافر.

واتە: پەروەردگـارتان فـەرمووی: لـێم بپاڕێنــەوە بەدەنگــتانەوە دێـم، بێگومـان ئەوانەی لە ئاست پەرستنی مندا خۆیان بەزل دەگرن، لەمەو دوا بـەزەبوونیی دەچنــە دۆزەخــەوە.

بەڵـێ، پاڕانەوە، کە پیـرۆزترینو ناسـکـتــرین جـۆری زیکـرە، بەمــەرجێك ئــەو ئەدەبو مەرجانەی تێـدا ڕەچـاو بکـرێن، کـە قورئـانو سـوننەت خسـتوویاننە ڕوو، یەکێکـە لە هۆکـارە هەرە کاریگـەرەکانی تەزکیەی نەفس. [1]

(١) لە تەفسیری سووڕەتی (الأعراف)دا، لەکاتی تەفسیرکردنی ئایەتی: (ٱدْعُواْ رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً ۚ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلْمُعْتَدِينَ ﴿٥٥﴾)دا، باسێکی باشمان لەبارەی پاڕانەوەوە کردوە.

ئەوەندەش بزانە کە گرنگ ئەوەیە خوا جۆری پاڕانەوەکەت فێر بکات، دەنا وەڵامدرانەوە ئاسانە، چونکە خوا بەخشەرو میهرەبانەو، هەر کاتێك جۆرە پارانەوەیەکی فێرکردی، سوور بزانە، کە بەخۆڕایی نەیخستۆتە دڵتەوەو، دەیەوێ وەڵامیشت بداتەوە، بشزانە، کە جۆرو چۆنیەتی پاڕانەوەکەت لەگەڵ ئاستو قۆناغی بەرەو خوا چوونتدا، گونجاوو پڕ بە پێستە.

٩- یارمەتییدانی خەڵکی:

یاریدەدانی خەڵکیش بەدەستو زمان، یان بە ماڵو سامان، یان بە هەر شێوەیەکی دیکە، دەورێکی یەکجار بەرهەمدار دەبینێ لە بڕینی ڕێی بەرەو خوا چووندا، لەوبارەوە دەقی قورئانو سوننەت زۆرن، بۆ وێنە:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱرْكَعُواْ وَٱسْجُدُواْ وَٱعْبُدُواْ رَبَّكُمْ وَٱفْعَلُواْ ٱلْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ۝٧٧﴾ الحج.

واتە: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! ڕکووع بەرنو، سەجدە بەرنو، پەروەردگارتان بپەرستنو چاکە بکەن، بۆ ئەوەی سەرفراز بن.

پێغەمبەری خواش (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: {لأن يَمْشِي أَحَدكُم سَاعَة فِي حَاجَةِ أَخْيِهِ خَيْر لَهُ مِنْ أَن يَعْتَكف فِي مَسْجِدي هَذا شَهْرَين}[1]، ئەگەر یەکێکتان ساتێك بە ئیشی برایەکییەوە بڕوات، بۆی چاکترە لەوەی، کە دوو مانگ لەم مزگەوتەی مندا بچێتە ئیعتیکافەوە.

هەروەها فەرموویەتی: {وَمَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللّٰهُ فِي حَاجَتِهِ}[2].

واتە: کەسێك ئیشی برایەکی پێکبهێنێ، خواش کاری دەسازێنێ.

هەروا فەرموویەتی: {وَاللّٰهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ، مَا كَانَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ.}[1].

(١) رَوَاهُ الحَاكِم برقم: (٧٧٠٦) .

(٢) أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٥٦٤٦)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٢٣١٠)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٢٥٨٠)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٤٨٩٣)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (١٤٢٦) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ .

واتە: خواش هاوكاری بەندەكەیەتی، تاكو ئەو هاوكاری برایەكەی بێ.

شایانی باسیشە، كە ماڵو سامان بەخشین، كە زەكاتدان جۆرێكیەتیو چاكترینو گەورەترین جۆریشیەتی، بەرزترین شێوەی هاوكارییو چاكەكارییە لەگەڵ خەڵكداو، دەورێكی یەكجار كاریگەریشی لە تەزكیەكردنی نەفسو، مشتو ماڵو پاككردنەوەی دڵو دەروونندا هەیە، خوای دادگەر فەرموویەتی: ﴿ خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا ... (١٠٣) ﴾ الحج.

واتە: لە سامانەكانیان زەكاتێك وەربگرە، كە بەهۆیەوە پاكیان بكەیەوەو گەشەیان پێبدەی..

١٠- خوو و ڕەوشتی جوان و پەسند:

خووو ڕەوشتی بەرزو پەسەندیش، یەكی دیكەیە لە هۆكارەكانی تەزكیەو، توێشوویەكی زۆر بەهێزو پێزی سەفەری بەرەو خوا چوونە، پێغەمبەری ڕەوشت مەزن (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: {أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَاناً أَحْسَنُهُمْ خُلُقاً}(٢).

واتە: ئیمان تەواوترینی بڕواداران، ڕەوشت جوانترینیانە.

هەروەها فەرموویەتی: {إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيُدْرِكُ بِحُسْنِ خُلُقِهِ دَرَجَةَ الصَّائِمِ الْقَائِمِ}(٣).

واتە: بێگومان بڕوادار بەهۆی خوو ڕەوشتی جوانییەوە، دەگاتە پلەی كەسێك، كە بەردەوام بەڕۆژوو دەبێو، بێ پسانەوە شەو نوێژ دەكات.

---

(١) أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (٧٤٢١)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٧٠٢٨)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٤٩٤٦)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٢٩٤٥)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٢٢٥)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٥٣٤) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ.

(٢) رَوَاهُ أَحْمَد برقم: (٧٣٩٦)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٤٦٨٢)، وَالدَّارِمي برقم: (٢٧٩٢)، وَابْنُ حِبَّان برقم: (٤٧٩)، وَالحَاكِمُ برقم: (١)، وَقَالَ: حَدِيثٌ صَحِيح عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، وَقَالَ الشيخ الألباني: حَسَنٌ صَحِيحٌ.

(٣) أخرجه أبو داود: ٤٧٩٨، وابن حبان: ٤٨٠.

پێناسەی ڕەوشتی جوان :

(النووي) له (رياض الصالحين)[1]دا هێناویەتی، کە (الترمذي) لە (عبدالله بن المبارك)ەوە نەقڵی کردوە، کە لە پێناسەی ڕەوشتی جوان (حُسن الخلق)دا گوتوویەتی: (هو طلاقة الوجه، وبذل المعروف، وكفُّ الأذى) واتە: بریتیە لە: ڕووی خۆشو گەشو، چاکەکردنو بەخشینو، ئازارو ناڕەحەتیی لە خەڵکی گرتنەوە.

١١- پاراستنی دەرو دەروون لە گوناح و هەڵەو قسەو ڕەفتاری پووچ:

خوای پەروەردگار فەرموویەتی: ﴿وَذَرُوا۟ ظَـٰهِرَ ٱلْإِثْمِ وَبَاطِنَهُۥٓ ...﴿١٢٠﴾﴾ الأنعام.
واتە: گوناحی ئاشکراو پەنهان واز لێبێنن.

هەروەها فەرموویەتی: ﴿وَٱلَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ ٱلزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا۟ بِٱللَّغْوِ مَرُّوا۟ كِرَامًا ﴿٧٢﴾﴾ الفرقان.

واتە: (بەندە هەڵبژاردەکانی خوا) ئەوانەن، کە لە شتی هەڵەو گوناحدا ئامادە نابنو، کاتێك بەلای شتی پووچدا ڕادەبرن، بەڕێزەوە ڕادەبرن، هەڵبەتە ئەم مەسەلەی خۆپاراستنە لە گوناحی ڕواڵەتو پەنهان، یەکجار کاریگەرە لە پرۆسەی تەزکیەی نەفسداو، لە بەشی چوارەمدا زیاتر تیشکی دەخەینە سەر.

١٢- کەم خۆریی و کەم خەویی و کەم دوێیی و کەم تێکەڵیی:

هەر لە کۆنەوە زانایانی خواناسی دڵ بێدار گوتوویانە: بابای ڕێبواری ڕێی خوا، هەتا بەسەر چوار شتاندا زاڵ نەبێو، نەیانخاتە ژێر ڕکێفی ئیرادەی خۆیەوە، هیچی لێ چاوەڕوان ناکرێ:

١/ خواردنو خواردنەوە (الأكل و الشرب).

٢/ نووستن (النوم).

(١) بڕوانە: (رياض الصالحين)، ص: (٢٢٩).

٣/ قســەكردن (تكـلم).

٤/ تێكـەڵ بوونی خەڵـكی (الإختلاط بالناس).

چونكە ئەم چوارانە، هەروەك چۆن چەند داخوازییــەكی بنــەڕەتیی ژیــانن، بنــكو سـەرچاوەی هــەموو خراپــەو تــاوانەكانیشـــن، لــە كــاتێكــدا زیــادەڕۆییــان تێــدا دەكـرێو، لە شـیـرازەی شـەرع دەچنـە دەرێ.

بەڵـێ مسـوڵمانی خۆشـەویسـت !

برسـێتییو شەونخونییو بێدەنگییو كەنارگیـریی[1]، چـوار هـۆو ئـامرازی هـەرە گرنگو پێویسـتن بۆ هەركەسێك كە بە مســوڵمانەتییو خواپەرستییــەكــی سـادەو عەوامانە قایل نەبێو، خولـیاو ئاواتی پێـهــەڵاچـوونو بە دیـداری جـوانیــیو شـكۆ (جمال و جلال)ی خوا شـادبوونی لەسەر دابــێ، ئنجا لە تێكـڕای دەقــەكانی قوڕئـانو سوننەتیش دەفامرێنەوە، كە: هەركـام لە كەم خۆرییو، كەم خــەوییو، كــەم دوێــیو، كەم تێكـەڵـیی، شـتی چـاكو پەسـەندن، بۆ وێنە:

١) خـوا دەربـارەی كـەم خـۆریی فەرمووییـەتی: ﴿يَٰبَنِيٓ ءَادَمَ خُذُواْ زِينَتَكُمۡ عِندَ كُلِّ مَسۡجِدٖ وَكُلُواْ وَٱشۡرَبُواْ وَلَا تُسۡرِفُوٓاْۚ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُسۡرِفِينَ ٣١﴾ الأعراف.

٢) پێغـەمبەریش (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: {مَا مَلأَ آدَمِيٌّ وِعَاءً شَرّاً مِنْ بَطْنٍ، بِحَسْبِ ابنِ آدَمَ أُكُلاتٌ يُقِمْنَ صُلْبَهُ، فإنْ كانَ لا مَحالةَ، فَثُلُثٌ لِطَعَامِهِ، وَثُلُثٌ لِشَرابِهِ، وَثُلُثٌ لِنَفَسِهِ}[2].

---

(١) دیارە لێرەدا مەبەست حاڵەتی لەگەڵ خۆ تێكـۆشـان (مجاهدة النفس)ە، ئەگـەرنا لـە حاڵــەتی ئاسـاییو سروشـتییـدا، بە شێوەیەكی ئاسایی لەگەڵ ئەم مەسەلانەدا ڕەفتار دەكرێ، هـەروەك چـۆن نـەخۆش، هـەتا نەخۆشـە پارێز دەكاتو چارەسەر بەكـاردێنێ، بەڵام پاش تێپەڕبوونی قۆناغی چارەسەرو دوای چاكـبوونەوە، دەچێتەوە حـاڵەتی ئاسـاییو، واز لە پارێـزو چارەسـەرو دەرمان دێنــێ.

(٢) رَوَاهُ أَحْمَد برقم: (١٧٢٢٥)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٢٣٨٠)، وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَابْنُ مَاجَـهْ بـرقم: (٣٣٤٩)، وَالحَاكِمُ برقم: (٧٩٤٥) وَقَالَ: صَحِيح الإسناد، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٥٢٣٦) وَصَحَّحَهُ الألبـاني فــي (السلسـلة الصحيحة)، برقم: (٢٢٦٥)

واتە: ئادەمزاد هیچ دەفرێکی لە گەدەی خراپتری پڕنەکردوە، ئادەمزاد چەند پارووێکی بەسن پشتی پێ ڕابگرن، ئەگەر هەر ناچار بوو-بخوات-، با سێیەکی (گەدەی) بۆ خواردنەکەی و، سێیەکی بۆ خواردنەوەکەی و، سێیەکیشی بۆ هەناسەی بێ.

٣) خوا لە مەدحی کەسانێکدا، کە لە شەوێدا بێدارنو، سەرگەرمی ڕازو نیازنو کەم دەخەون، فەرموویەتی: ﴿ كَانُواْ قَلِيلًا مِّنَ ٱلَّيۡلِ مَا يَهۡجَعُونَ ﴿١٧﴾ ﴾ الذاريات.

٤) پێغەمبەرمان (صلى الله عليه وسلم) دەربارەی کەم دوێی فەرموویەتی: {مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ}[1].

واتە: هەرکەس بڕوای بە خوا و ڕۆژی دوایی هەیە، با چاکە بڵێ، یان بێدەنگ بێ.

٥) هەروەها لە زۆر ئایەتو فەرموودان دەفامرێتەوە، کە زۆر تێکەڵبوونی خەڵکی پەسەند نیە، بۆ وێنە خوا فەرموویەتی: ﴿ قَدۡ أَفۡلَحَ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ﴿١﴾ ٱلَّذِينَ هُمۡ فِي صَلَاتِهِمۡ خَٰشِعُونَ ﴿٢﴾ وَٱلَّذِينَ هُمۡ عَنِ ٱللَّغۡوِ مُعۡرِضُونَ ﴿٣﴾ ﴾ المؤمنون، دەجا گومانی تێدا نیە، ئەگەر بێتو بەس ئەم ئایەتەی: ﴿ وَٱلَّذِينَ هُمۡ عَنِ ٱللَّغۡوِ مُعۡرِضُونَ ﴿٣﴾ ﴾ جێبەجێ بکەین، خۆمان لە تێکەڵ بوونی زۆربەی خەڵکیو، بەشداربوونی زۆربەی کۆڕو مەجلیسەکانیان دەپارێزینو کەنار دەگرین، چونکە مەگەر بەدەگمەن، دەنا خەڵکی هەر سەرگەرمی قسەو بابەتی پووچو بێ کەڵکن!!.

ئەوەندە هەیە ڕەچاوکردنی چەند خاڵێك مەرجو پێویستە، لەوانە:

١/ نابێ کەم خۆریی‌و کەم خەوییەکەی بگاتە ڕاددەیەکی وا، بێهێزو لاوازو نەخۆشی بکات، مەگەر لە چەند حاڵەتێکی زۆر پێویستداو، بۆ تەمبێکردنو سەرشکاندنەوەی نەفس، هەڵبەتە ئەو دەمیش هەر دەبێ بە ئەندازەیەکی ماقووڵ

(١) مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ: البُخَارِيُّ برقم: (٥٦٧٢)، وَمُسْلِمٌ برقم: (١٨٢).

بێ‌و، کـارێك نەکات زیانی لە قازانجی پتـر بێت.

٢/ نابێ کـەم قسـەییەکەی وای لـێ بکـات، کـە لـە ئاقـار ناحـەقـدا بـێ دەنـگ بـێ، یــان مـۆن‌و مــرچ‌و بـێ تــام بێتـــە بەرچـاوی خەڵــکی، بەڵـــکو کـەم دوێـیەکەی لە بواری گێڕانەوەی زماندا بێ، لە قسەی خراپ‌و ناپەسـەند.

٣/ نـابێ کـەم تێکەڵـییـەکـەی بەشـێوەیەك بێ، کـە سـەدان جـۆرە ئـیش‌و کــاری خێرو چاکـەی لەقیس بدات، کە بەبێ تێکەڵـبوونی خەڵـکی ناکرێن، وەك لابردنی زوڵم‌و خراپەو بێشەرعیی‌و چەسپاندنی بەرنامەی خوا، یاریـدەدانی لــێقەوماوان، ســەردانی نــەخۆش، مـــردوو ناشـــتن، بەشداریـیـــکردنی شـــین‌و شــــادیی دۆسـتان...هتد.

خوێنـەری سـەنگیـن !

لەڕاسـتـییـدا ئەم خاڵی دوازدەیەمە، یەکـجـار گرنگ‌و کاریگەرە لـە بـەرەو خـوا چـوون‌و پێهـەڵاچوونی ڕێبواری ڕێـی خوادا، کەواتە، لەبەر کـەم بایـەخیی نەخراوەتـە ئێرە، بەڵکو لەبەر ئەوەبوو، کە بابای ڕێبـوار کاتێـك دەتوانـێ: کـەم خـەویی‌و، کـەم خۆریی‌و، کەم دوێیی‌و، کەم تێکەڵـیی، بەسەر تێرخواردن‌و، زۆر خەوتن‌و، زۆر دوان‌و، زۆر تێکەڵـبووندا، هەڵبـژێرێ، کـە بـەهۆی نوێـژکردن‌و ڕۆژووگـرتن‌و زیکـرو قورئـان خوێندن‌و پاڕانەوەو بیـرکردنەوەو...هتدەوە، تـا ڕاددەیـەك دڵـی ڕوونـاك بوویێتـەوەو ڕووحی بـەهێز بووبـێ‌و، حاڵـەتێکی وای بـۆ ڕەخسـابێ، کـە تـام‌و چێژ وەرگرتنـی مەعنەویی، بەسەر تام‌و چێژ وەرگرتنـی ماددییـدا زاڵ بوویێـت، بـە واتــایەکی دی: هەرچەندە ئەم مەسەلەیەی: کەم خۆریی‌و کەم خەویی‌و کەم دوێیی‌و کـەم تێکەڵـیـیـە، بە بەردی بناغـەو بنچـینەی دەروون پاکـکــردنەوە (تزكية النفس)و بەرزکردنـەوەی دادەنرێ، بەڵام لە سۆنگەی ئەوەوە، کە حاڵەتی ناوبراو ئەنجام‌و بەرهەمی ئەو شتانەی پێشـەوەیە، خسـتمانە دوای ئەوانەوە، بەڵام ئامۆژگاریی خوێنەرە بـەڕێزەکان دەکـەم، کە زۆر وریـابن! ئەو بیدعـەت‌و هــەڵەو ناشـەرعییانەی، کـە هەنـدێك لـە ئەهلــی طــەریقەت، بەناوی خەڵوەکێشان‌و چلـەکێشـان‌و چـی‌و چـییەوە، دایـانهـێناون،

لەگەڵ ئەسڵی ئەم مەسەلەیەدا، کە شتێکی شەرعییەو بەڵگەی لەسەرە، لێیان تێکەڵ نەبێ‌و سەریان لێ نەشێوێ، کە نە بە هۆی (حق)ەوە (باطل) قبووڵ‌و، نە بە هۆی (باطل)ەوە (حق) ڕەفز بکەن‌و، ژیرانەو وردبینانە لە یەکیان جیا بکەنەوەو، هەر کامێکیان حوکمی خۆی بەسەردا بدەن.

١٣- دۆستایەتیی و هاوەڵایەتیی کردنی ئینسانی صاڵح:

یەکی دیکە لەو هۆیانەی، کە دەورێکی گەورەیان هەیە لە یاریدەدانی ڕێبواری ڕێی بەرەو خوا چووندا‌و، بە توێشوویەکی یەکجار گرنگی ڕێی ناوبراو دادەنرێ، بریتیە لە نزیکییکردن‌و برادەرایەتییکردن لەگەڵ ئینسانی خواناس‌و پارێزکاردا، هەر بۆیەش پێغەمبەری پێشەوامان (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: {الْمَرْءُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ، فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكُمْ مَنْ يُخَالِلُ}[1].

واتە: مرۆڤ لەسەر ئایینی خۆشەویستەکەیەتی، ئنجا با هەرکامتان سەرنج بدات دۆستایەتیی کێ دەکات!

دوایین پاڕانەوەی (یوسف)یش علیه السلام، ئاوایە: ﴿... أَنتَ وَلِيِّۦ فِي ٱلدُّنۡيَا وَٱلۡأٓخِرَةِۖ تَوَفَّنِي مُسۡلِمٗا وَأَلۡحِقۡنِي بِٱلصَّٰلِحِينَ ١٠١﴾ يوسف.

واتە: (ئەی خوایە!) بەس تۆ دۆست و سەرپەرشتیارمی لە دنیا و دوارۆژدا، ئنجا بە مسوڵمانەتیی بمرێنەو بە صاڵحانم بگەیەنە.

زانایانی پێشینمان خوا لێیان خۆش بێ، سەبارەت بە گرنگیی برادەرایەتییکردنی ئینسانی چاك، زۆریان گوتوە، بۆ نموونە گوتوویانە: سەرنج بدە ! چۆن مانگ، کە خۆی لە خۆیدا خڕۆکەیەکی تاریك‌و بێ شەوقە، لە بەرەکەتی برادەرایەتیی خۆردا، چۆن لە فەیزو بەخششی بەهرەمەند بووەو بۆتە چراخان !!

---

(١) أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ برقم: (٤٨٣٣)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٢٣٧٨)، وَقَالَ: حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَالبَيْهَقِيُّ فِي (شعب الإِيْمَان)، برقم: (٩٤٣٦) وَاللَّفْظُ لَهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَحَسَّنَهُ الألباني في (السلسلة الصحيحة) برقم: (٩٢٧).

هەروەها گوتوویانە: ئەوەندە بەسە بۆ سەلماندنی گرنگیی هاوەڵایەتیی چاکان، کەسەگی برادەرانی ئەشکەوت (أصحاب الكهف)، کە لە ماهیەتدا هیچ جیاوازیی لەگەڵ سەگەکانی دنیادا نیە، بەهۆی نزیکیی لەو گەنجە خواناسو مەردانەوە، خوا لە گەورەترین کتێبی خۆیدا ناوی هێناوەو باسی دەوری ئێشکەگرتنی کردوە.

بەڵێ هاوەڵایەتیی چاکانو دۆستایەتیی کردنیان، هۆیەکی یەکجار کاریگەرو یاریدە دەرە، بۆ بەرچاوڕوونییو ورەبەرزییو تیژبوونەوەو پشوو درێژیی، ڕێبوارانی ڕێی خواناسی، هەر بۆیەش لە دێرزەمانەوە خاوەن دڵانی بێدارو هۆشیار ئایەتی: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَكُونُواْ مَعَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿١١٩﴾ ﴾ التوبة، یان کردۆتە شیعاری خۆیان !

بەڵام ئەوەی کە گرنگو پێویستە، ئەوەیە، کە لە تێگەیشتنی مەعناو مەبەستی:

(پارێزکاریی)و (لەگەڵ ڕاستان بوون)دا، بەهەڵەدا نەچینو، لەبەر تیشکی قورئانو سوننەتدا، لە ماناو چەمکی (مُتَّقي)و (صادق) حاڵی بین.

١٤- موتالاکردن و ئاشنابوون بە ژیان و بەسەرهاتی صاڵحان و خواناسان:

هۆیەکی دیکە لەوانەی، کە دەورێکی گەورەیان هەیە لە (لە خوا نزیک خستنەوە)ی ئینساندا، بریتیە لە موتالاو سەرنجدانی ژیانو گوزەرانی بە قیمەتی مەردانو شێرە پیاوو ژنانی ڕێی خواناسی.

بەڵێ... بەسەرهاتی (بۆ خوا ژیاوان) بە ئاسمانی بەرزی مێژووی خواناسییەوە بۆ بابای مسوڵمان، وەك ئەو ئەستێرە پڕشنگدارانە وایە، کە لە شەوی تاریكو تەڵەمدا، بۆ بابای ڕێبوار دەبنە نیشانەو دەلیلو جێگاو ڕێگای خۆییان پێ دەدۆزێتەوەو، ڕێی لێ تێك ناچێت، بەڵام گرنگ ئەوەیە وردو وریا بێو، گوڵە

ئەستێرەو[1] ئـاورۆچکـە، خۆی لـێ نەکـەنە مانگو ڕۆژو ئەسـتێرەو، بەدوای کـڵاوی خوار نەکەوێو، لە تەڵـەو داوی ئینسـانی زڕو نـالـەبـار نەکـەوێ !

ئنجـا بۆ سـەلـماندنی گرنگیی شوێن پـێ هـەڵگرتنی صـاڵحان، چـەند دەقێکـی قورئان بە نموونە دەهێنمـەوە:

یەکـەم: لە سـوورەتی (الأنعام)دا خوای بـەرزو مـەزن، پـاش گێڕانـەوەی بەشـێك لـە بەسـەرهاتی (ابـراهیم) علیـه السـلام، بـە ئیبڕاهیمـەوە نـاوی (١٨) کەسـی لـە پێغەمبەرانی پایە بەرز هێنـاوە، کە ئەمانەن:

(إبراهيم وإسْحاق وَيَعقُوب وَنُوح وَدَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ وأَيّوبَ وَيُوسُف وَمُوسَى وَهَارُون وَزَكَرِيّا وَيَحيى وَعِيسَى وإلياس وإسْمَاعِيل وَاليَسع وَيُونس وَلُوط) عَلَيْهِمُ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ، ئنجـا پـاش چـەند ڕسـتەیەك فەرموویـەتی: ﴿ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ هَدَى ٱللَّهُۖ فَبِهُدَىٰهُمُ ٱقْتَدِهْ ...﴿٩٠﴾ ﴾ الأنعام.

واتە: ئەوانە کەسانێکن، کە خوا ڕێڕوونی کردوون، دەجا تۆش بـەدوای ڕێبـازی ڕوونی وان بکـەوە..

وەك دەبینین خوای میهرەبان، ئامۆژگاریی پێغەمبەری هەڵبژاردە دەکات (صلی الله علیه وسلم)، کە ڕێوشـوێنی بەرزی ئەو زاتە بەرزانە ڕەچـاو بکـاتو، بیانکـاتە سـەرمەشـقی خۆی.

دووەم: لـە سـوورەتی (هـود)یشـدا پاش گێڕانەوەی بەسەرهاتی هەرکام لە: (نُوح وهُود وصَالِح وإِبْرَاهِيم وَلوط وشُعَيْب ومُوسَى) عَلَيْهِم الصَّلاَةُ وَالسَّلاَم، دوای چەند ئایەتێك فەرموویەتی: ﴿ وَكُلًّا نَّقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنۢبَآءِ ٱلرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِۦ فُؤَادَكَ ...﴿١٢٠﴾ ﴾ هود.

واتە: لە هـەواڵی هـەرکـام لە پێغەمبەران شتی وات بۆ دەگێڕینەوە، کە عەقڵ و دڵـتی پێ دەچەسـپێنین.

(١) گوڵە ئەستێرە: جـۆرە زیندەوەرێکی باڵـداری ڕووناك بەخشـی لاوازو کـەم تەمەنە، بـەزۆریی لـە کەشـی بەهاردا دەبێ، لە شەوان دا دەردەکەوێ.

کەواتە ئاگاداربوونو شارەزابوون بە بەسەرهاتی خواناسان، مایەی[(١)] بڕوا زیادبوونو باوەڕ[(٢)] پتەوبوونو، سەرەنجام دڵ چەسپانو دامەزرانە.

سێیەم: هەروەها لە کۆتایی سوورەتی (یوسف)داو، دوای گێڕانەوەی سەرگوزشتەی ئەو زاتە بەرزە فەرموویەتی: ﴿ لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِّأُوْلِي ٱلْأَلْبَٰبِ... ﴿١١١﴾ ﴾ يوسف.

واتە: بە دڵنیایی لە گێڕانەوەی بەسەرهاتیان دا، پەند هەیە بۆ خاوەن عەقڵان.

کەواتە: مسوڵمانی خۆشەویستو بەڕێز !

کاتێکی چاك لە تەمەنت تەرخان بکە، بۆ خوێندنەوەو موتاڵای ژیانی خواناسان بەم شێوەیە:

١- پێغەمبەرانی خوا بەگشتیی (عليهم الصلاة والسلام).

٢- پێنج پێغەمبەرە زۆر خاوەن پێگەکان (نُوح، إِبْرَاهِيم، مُوسى، عِيسى، مُحَمَّد) بەتایبەتییو، پێغەمبەرمان موحەممەد (صلى الله عليه وسلم) بەتایبەتیتر.

٣- هاوەڵو شوێنکەوتووانی پێغەمبەران، بەگشتیی، کە لە قورئانو سوننەتی ڕاست(صحيح)دا، بەسەرهاتەکانیان گێڕراونەوە، وەك بەسەرهاتی (مريم)و (أصحاب الكهف)و (طالوت)و (مؤمن آل فرعون)و (أصحاب القرية)...هتد.

٤- هاوەڵانی پێغەمبەرمان (رضي الله عنهم)، بەتایبەتیی چوار خەلیفە ڕاشیدەکان (أبوبكر و عمر و عثمان و علي).

٥- زاناو خواناسو ناودارانی مێژووی ئیسلام، هەر لە چاخی شوێنکەوتووان(تابعين)ەوە، تاکو ئێستا وەك: (الْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ ، وَابْنُ سِيرِين، وَعُمَرَ ابْنَ عَبْدُالعَزِيز، سَعِيد بْنِ الْمُسَيَّبِ، وسُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، وَزَيْنُ العَابِدِين، وَإِبْرَاهِيم بن الأَدْهَم، وَجَعْفَر الصَّادِق، وأَبُو حَنِيفَة، وَمَالِك، وَالشافِعِي، وأَحْمَد بْن

---

(١) بڕوا: (إيمان)ە.

(٢) باوەڕ: متمانە و (ثقة)يە.

حَنْبَل، والْحَارِث الْمحاسِبي، وَمَعْرُوف الكَرْخِي، وَجُنَيد البَغْدَادِي، وَالغزَّالِي، وَالْجَيْلاَنِي، وَالعِزّ بْن عَبْدُالسّلام، وَبهاءالدّين نقشبندي، وَجَلال الدّين الرومي، وَابْنُ تَيْمِيَة، وَابْنُ قَيِّم الْجَوزية، والإمَام الرّبّاني، وصلاح الدين الأيّوبي، وَ وَلِي الله الدّهْلَوِي، وأمجد الزّهاوي، وَحَسَن البَنّاء، والنُورسي، وَأبو الأعلى الْمَودودي، وَسَيْد قُطب، وَمُحَمَّد إقبال، ...) خوا لە هەموو لایەکیان خۆشبێو، پلەو پایەیان بەرزتر بکاتەوەو، ئێمەش هیدایەت بدات بۆ چاو لێکردنیانو بەهرە لێ وەرگرتنیان.

١٥- پابەندیی تەواو بە ڕێو شوێنی پێغەمبەرەوە (صلی الله علیه وسلم):

لەڕاستییدا ئەم مەسەلەیەمان لەبەر کەم ئەمیەتیی دوا نەخست، بەڵکو ویستمان قورئان فەرموودەیی: (خِتامُهُ مِسك) بێ.

چونکە بەدڵنیاییی مەسەلەی پابەندبوونی ئینسان بە سوننەتەکانی پێغەمبەرەوە، لە هەموو حاڵێکدا گەورەترینو گرنگترینو کاریگەرترینو، لە هەمان کاتیشدا قورسترین شتە لە ژیانیداو، ئەم مەسەلەیە هەموو ئەو مەسەلانەی، کە لە چواردە(١٤) خاڵی ڕابردوودا خرانە ڕوو، لەنێو خۆی وەردەگرێ.

ئنجا مسوڵمانی سەنگین !

وەك پێغەمبەری بەڕێزمان (صلی الله علیە وسلم) فەرموویەتی، زۆر بە بایەخو گرنگیی پێدانەوە، پابەندی ڕێو شوێنی پێغەمبەر (صلی الله علیە وسلم) بەو، ددانی لەسەر ڕۆبگرە {عَضّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ}، چونکە هەموو ڕێ بەرەو لای خوا بەستراونو، هیچ ڕێیەك ناتگەیەنێتە دیداری خوا، بێجگە لە شوێن پێ هەڵگرتنی پێغەمبەری نەخوێندەوار، ڕووحم بە فیدای بێ، ئەمەی گوتیشم، قسەی گیرفانی خۆم نیەو، دەقی قورئانە: ﴿ قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ ٱللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣١﴾ ﴾ آل عمران.

واتە: ئەی موحەممەد ! بڵێ: ئەگەر ئێوە خواتان خۆشدەوێو - حەز لە دیداری دەکەن - دوام بکەون، ئنجا خواش خۆشی دەوێنو لە تاوانەکانیشتان دەبووری...

بەڵێ، ئەو کەسەی دەیەوێ لە خوا نزیك بکەوێو بە دیداری شادبێ، با خەتو شوێن پێی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بگرێو بەری نەدات، چونکە ئەو زاتە، ڕووحم فیدای بێت، دەلیلێکی کارامەو شارەزایەو، چۆتە خزمەت خواو گەڕاویشتەوە: ﴿ سُبۡحَـٰنَ ٱلَّذِيٓ أَسۡرَىٰ بِعَبۡدِهِۦ ...﴿١﴾ ﴾ الإسراء.

کەواتە: زۆر چاك دەزانێ بە کوێماندا بەرێو، زۆرباش دەتوانێ ڕێگامان بۆ وەسف بکاتو، سەر ڕاستو شارەزامان بکاتو، مسۆگەر هەر کەسێك بەڕاستیی دامێنی بگرێو خۆی تەسلیم بکات، ڕێی لێ ون نابێو بە مەنزڵی دەگەیەنێ، خواش فەرموویەتی: ﴿ لَّقَدۡ كَانَ لَكُمۡ فِي رَسُولِ ٱللَّهِ أُسۡوَةٌ حَسَنَةٌ ... ﴿٢١﴾ ﴾ الأحزاب.

واتە: بێگومان بۆ ئێوە لە پێغەمبەری خوادا (صلى الله عليه وسلم) سەرمەشقی چاك هەیە.

کەوابێ مسوڵمانی شیرین !

هەوڵ بدە پێغەمبەری پێشەواو ڕەندو ئاکار پەسندت: لە خواردنو خوردنەوەو، نووستنیو، قسەکردنیو، هەستانیو دانیشتنیو، ڕۆیشتنیو، چاكو چۆنییو، بەرگو پۆشاکیو، نوێژکردنیو، ڕۆژووگرتنیو، جیهادکردنیو، تووڕەبوونیو لێبووردنی...هتدیدا، چۆن بووە، تۆش وابە، چونکە بارتەقای ئەوە، کە وەك وی دەچی، بۆ لای وی دەچی[(١)]!! بەڵێ: شوێن پێ هەڵگرتنی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) چاکترینو کاریگەرترین هۆی بەرەو خواچوونو لە خوا

(١) چاکترین سەرچاوە، کە من لێی بەهرەمەند بووبم، بۆ شارەزابوون بە خووو ڕەوشتو حاڵو باڵو وردو درشتی پێغەمبەری مەزن (صلى الله عليه وسلم)، کتێبی (الشفا)یە، کە (القاضي عياض) نووسیویەتیو لە چوار بەرگان دایەو (مُلاّ علي القاري)و (الخفاجي) شەرحیان کردوە.

نزیکبوونەوەیە، هەر بۆیەش خوای میهرەبان لە فەرموودەیەکی قودسیی دا فەرموویەتی:

{مَنْ عَادَى لِي وَلِيّاً، فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالحَرْبِ، وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ، وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ، فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ، كُنْتُ سَمْعَهُ الّذِي يَسْمَعُ بِهِ، وَبَصَرهُ الّذِي يُبْصِرُ بِهِ، وَيَدهُ الّتِي يَبْطِشُ بِهَا، وَرِجْلَهُ الّتِي يَمْشِي بِهَا، وَإِنْ سَأَلَنِي أَعْطَيْتُهُ، وَلَئِن اسْتَعَاذَنِي لأُعِيذَنَّهُ}(١).

واتە: بەندەی من هیچ شتێك لە من وەنزیك ناكەوێ، كە خۆشەویستتربێ لەلام، لەوەی لەسەرم پێویست كردوەو، بەندەی من بەردەوام بەهۆی سوننەتانەوە لێم نزیك دەبێتەوە، هەتا خۆشمدەوێ، ئنجا ئەگەر خۆشمویست، دەبمە ئەو گوێیەی، پێی دەبیستێو، ئەو چاوەی، پێی دەبینێو، ئەو دەستەی، پێی دەگرێو، ئەو لاقەی، پێی دەڕوات و، ئەگەر داوای شتێكم لێ بكات دەیدەمێ و، ئەگەر پەنام پێ بێنێ، پەنای دەدەم!!

لەم فەرموودە بەرزو پیرۆزە، چەند شتێك وەردەگیرێن:

١- مرۆڤ لە هەموو شتێك زیاتر بە هۆی بەجێهێنانی فەرزەكانەوە، لە خوا نزیك دەبێتەوە، كەواتە: پێویستە ئەوپەڕی گرنگییو بایەخ بە بەجێهێنانو پاراستنی فەرزەكان بداتو، هەتا شتێكی فەرز لەوێ بێ، خۆی بە سوننەتانەوە خەریك نەكات.

٢- هەركەسێك فەرزەكان بەتەواویی جێبەجێ بكات، دەم بۆ دەمێ پتر بەهۆی سوننەتانەوە لە خوا نزیك دەبێتەوەو دەیناسێو پێی ئاشنا دەبێ، كەواتە شوێن پێ هەڵگرتنی پێغەمبەرمان (صلى الله عليه وسلم)، چاكترین هۆی خواناسینو بڕوا پتەو بوونو بەرەو خواچوونە.

٣- لە سۆنگەی ئەوەوە، كە (محمد) (صلى الله عليه وسلم) چاكترینو خۆشەویسترین بەندەی خوایە، مرۆڤ بەهۆی پابەندیی موو بە موو بە

(١) رَوَاهُ البُخَارِي برقم: (٦١٣٧).

سوننەتەکانیەوە، دەبێتە خۆشەویستی خواو، هەتا ڕاددەی پابەندییەکەی پتربێ، ئەندازەی خۆشەویستییەکەشی پتر دەبێ.

٤- کاتێك بەندە هێندە بە سوننەتەکانی پێغەمبەرەوە (صلى الله عليه وسلم) پابەند بوو، کە ببێتە خۆشەویستی خوا، وای لێدێ دەبێتە دۆست (وَلِيِّ)ی خواو، ئەو کاتەش چاوو گوێو دەستو پێو باقی ئەندامە پەنهانو ڕواڵەتییەکانی، بەس بە فەرمانی خواو بەپێی ڕەزامەندیی وی دەجووڵێنو، هەموو دەمێ لەخزمەت خوادا دەبێ، هەر کاتێکیش پەنای بۆ بەرێ، پەنای دەداتو دەیپارێزێ.

تەوەری هەشتەم:

حەوت (٧) هۆکاری مەیدانی کاری ئیسلامیی:

مسـولّمانە بەڕێـزو شـیـرینەکـان !

خوا پشتیوان بێ لەم خاڵی هەشتەم‌و کۆتاییەشـدا، حـەوت دانـە هۆکـاری دیکـەی گەورەو کاریگەری مەیدانی کارو چالاکی ئیسـلامیی، دەخەینە ڕوو، کە بەڕاسـتیی تـاوو تەئسـیـرێکی یەکجـار بەرچاویان هەیە لە صاڵحـکردنـی ئینسـان‌و بەرەو خوا بردنیـدا، بەڵام بەکـورتیی ئاماژەیان پێ دەکەین، چونکە هەر کامێکیان هەڵدەگرێ، کـە کتێبـی تایبەتیی لەسەر بنووسرێ‌و، لە شوێنی تەرخـانـکراودا باس‌و خواسی لەسـەر بکرێ:

١/ بانگـەواز (الدعوة):

خوای پەروەردگـار لەبارەی گەورەیی‌و بەرزیی خەڵـك بانگ کـردن بـۆلای خـوا، پایە بەرزیی بانگـەوازکارانەوە فەرموویـەتی: ﴿ وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّن دَعَآ إِلَى ٱللَّهِ وَعَمِلَ صَٰلِحًا وَقَالَ إِنَّنِى مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٣٣﴾ ﴾ فصلت.

واتە: ئنجا کێ قسەی چاکتـرە لە هـی کەسـێك، کـە (خەڵـکی) بـۆ لای خـوا بانگـەواز دەکات‌و، کردەوەی باش ئەنجام دەدات‌و، دەڵـێ من لە مسـوڵمانـانم.

لەڕاسـتییـدا ئەم کـارە بەرزو پیـرۆزەی بانگەوازکردن، دەبێتە مایەی زیاتر لـەخۆ وریـابوون‌و وردبوونەوەی ئینسـان، نەبـادا شتێك بە خەڵك بڵـێ لـە کردنـی چاکـەو وازلـێـهـێنانی خراپە، کە خـۆی بەپێچـەوانەوە بێـت‌و، وەبـەر هەڕەشـەی: ﴿ ...لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٢﴾ ﴾ الصـف، بکـەوێ‌و، لەجیـاتی خێـر پـێ بـڕان‌و قازانجـکردن بەهـۆی بانگەوازەکەیەوە، لە سـۆنگەی قسـەو کـردەوە یەکـنەبوونەوە، قەرزداربـاریش ببێتەوە ! وەك خوای دادگەر فەرموویەتی: ﴿ كَبُرَ مَقْتًا عِندَ ٱللَّهِ أَن

تَقُولُواْ مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٣﴾ ﴾ الصف، گوتنی شتێك، كە ڕەفتاری لەگەڵ نەبێ، لەلای خوا گەورەترین تاوانە، كە مایەی تووڕەبوونی خوایە.

دیارە هەر بۆیەش، كە خوای كاربەجێ لە ئایەتی (٣٣)ی (فصلت)دا یەكسەر دوا بەدوای ڕستەی: ﴿ وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّن دَعَآ إِلَى ٱللَّهِ... ﴾دا فەرموویەتی: ﴿ ... وَعَمِلَ صَٰلِحًا ... ﴾.

٢/ فێركردن (التعليم):

دیارە مەبەستمان لە فێركردن ئەوەیە، كە ئینسان خەڵكی فێری هەر زانیارییەكی بەكەڵك و سوودبەخش بكات، كە بۆ دینداریی و دنیادارییان ئاتاجنی، بەتایبەت زانیارییەكانی شەرع (علوم الشرع)، واتە: ئەو زانیارییانەی لە وەحییەوە هاتوون و زانراون، ئەگەرنا هەموو زانیارییەكی سوودبەخش، شەرعییە.

ئاشكراشە، كە زانیاریی فێری خەڵك كردن و، بەرچاو ڕوونكردنەوە و شارەزاكردنیان، یەكێكە لە چوار ئەركە بنەڕەتییەكانی پێغەمبەرمان (محمد) (صلى الله عليه وسلم)، كە لەنێو ئۆممەتیدا ئەنجامی داون، وەك پێشتر باسمان كرد: ﴿ ...يَتْلُواْ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتِهِۦ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْحِكْمَةَ... ﴿٢﴾ ﴾ الجمعة.

پێغەمبەری پایەبەرزیشمان (صلى الله عليه وسلم) لەبارەی پلەی بەرزیی زانایان و زانست فێری خەڵكی كەرانەوە، فەرمایشتی زۆرن، بۆ وێنە:

أ- {مَنْ دَعَا إِلى هُدىً كَانَ لَهُ مِنَ الأجرِ مِثْلُ أُجُورِ مَنْ تَبِعَهُ لاَ يَنْقُصُ ذلِكَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيئاً}[1].

---

(١) رَوَاهُ مُسْلِمٌ برقم: (٢٦٧٤)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٤٦٠٩)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٢٦٧٤)، وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَابْنُ مَاجَه، برقم: (٢٠٦)، وَابْنُ حِبَّانَ، برقم: (١١٢)، وَالدَّارَمِيُّ، برقم: (٥١٣) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

واتە: هەرکەسێك خەڵـکی بەرەو هیدایەت بانـگ بکـات، بەئەنـدازەی پاداشـتی هەموو ئەوانەی، کە شوێنی کەوتوون، پاداشتی هەیەو، هـیچ لەپاداشـتی ئـەوانیش کەم ناکاتەوە.

ب- هەروەها فەرموویەتی: {فَضْلُ العَالِمِ عَلَى العَابِدِ كَفَضْلِي عَلَى أدْنَاكُمْ.. إنَّ اللّٰهَ وَملائِكَتَهُ وَأهْلَ السَّماوَاتِ وَالأرْضِ، حَتَّى النَّمْلَةَ في جُحْرِهَا، وَحَتَّى الحُوتَ لَيُصَلُّونَ عَلَى مُعَلِّمِي النَّاسِ الخَيْرَ}(١).

واتە: پایەی زانـا، بەسەر خواپەرستی بێ زانیارییدا، وەك پایەی من وایە بەسـەر کـەم پایەترینتانـدا... بێگومان خواو فریشتەکانیو خەڵکی ئاسـمانەکانو زەوییش، تەنانەت مێرووله له کونەکەیداو، هەتا نەهەنگیش، صەڵەوات لەسەر ئەوانـە دەدەن، کە چاکە فێری خەڵکی دەکەن.

ئنجا زانیارییو چاکە فێـری خـەڵك کـردنو ڕێرووونیـی کردنیـانو پـەروەردەکردنو دەست گرتنیان بەرەو هیدایەت، کە هۆکارێکی یـەکجار کاریگـەرە بـۆ تەزکیـەبوونی ئینسـانو، لە خوا نزیکبوونەوەی، پێچەوانەکەیشی، کە شاردنەوەی هەقو زانیارییە لە خەڵكو، سەر لێشـێواندنیانە، بە بـەراوەژووەو، خراپـەو تـاوانێکی یەکجـار بێـڕەزاو فەوتێنەرەو، خاوەنەکەی لە دەریای تووڕەییو خەشمو قینی خوادا نوقم دەکـات، خـوا پەنامان بدات، وەك خوای دادگەرو تۆڵـەستێن فەرموویەتی: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَكۡتُمُونَ مَآ أَنزَلۡنَا مِنَ ٱلۡبَيِّنَٰتِ وَٱلۡهُدَىٰ مِنۢ بَعۡدِ مَا بَيَّنَّٰهُ لِلنَّاسِ فِي ٱلۡكِتَٰبِ أُوْلَٰٓئِكَ يَلۡعَنُهُمُ ٱللَّهُ وَيَلۡعَنُهُمُ ٱللَّٰعِنُونَ ﴿١٥٩﴾ ﴾ البقرة.

واتـە: بێگومـان کەسـانێك، کـە ئـەوەی لـە بەڵـگە ئاشـکرایەکانو هیدایـەت ناردوومانەتە خوارێ، دوای ئەوەی بۆ خەڵـکی ڕوونمان کردۆتەوە، دەشـارنەوە، ئەوانـە خوا نەفرینیان لـێ دەکاتو، هەرچی لەعنەتکەرە لەعنـەتیـان لـێ دەکـات.

(١) رَوَاهُ التِّرمِذِيُّ برقم: (٢٦٨٥) وَقَالَ: حَدِيثٌ حَسَنٌ، وَصَحَّحَهُ الألباني.

٣/ دڵسۆزیی (النصیحة):

ساغییو دڵسۆزیی لەگەڵ خەڵکی، بەتایبەت لەگەڵ مسوڵمانانداو، نەبوونی کینەو غەرەزو حەسەدو ناپاکییو فێڵو فەرەج لەگەڵیان، یەکی دیکەیە لەو شتانەی، کە توێشووی ڕێگای صالح بوونو بەرەو خوا چوون پێکدێنن، ساغو ڕاستبوونو دڵسۆزو بەپەرۆش بوونیش بۆ خەڵکی، یەکێکە لە خەسڵەتە بەرزو بەرجەستەکانی پێغەمبەرانی هەڵبژاردەی خوا (عَلَيهم أفضل الصلاة وأتم التسليمات) ئەوەتا هەر کام لە: (نوح، هود، صالح، شعيب) عليهم السلام لە ئایەتەکانی ژمارە (٦٢، ٦٨، ٧٩، ٩٣)ی سوورەتی (الأعراف)دا، بە (ناصح)و خاوەن (نُصح) خۆیان بە گەلو کۆمەڵەکەیان ناساندوە.

پێغەمبەری کۆتایی پێغەمبەرانیش (صلى الله عليه وسلم)، سەرتاپای ئایینی خوا لە (نصیحة)دا کورت دەکاتەوە، وەك فەرموویەتی: {الدِّينُ النَّصِيحَةُ، قُلْنَا: لِمَنْ ؟ قَالَ: لِلَّهِ، وَلِكِتَابِهِ، وَلِرَسُولِهِ، وَلأَئِمَّةِ الْمُسْلِمِينَ، وَعَامَّتِهِمْ}.

واتە: ئایین (مەبەست دینداریو بەڕێوەبردنی ئیسلامە، کە تاکە ئایینی دانپێداهێنراوی خوایە لەم ڕۆژگارەدا)، ساغییو دڵسۆزییە[1] گوتمان: بۆ کێ؟! فەرمووی: بۆ خواو، بۆ کتێبەکەیو، بۆ پێغەمبەرەکەییو، بۆ پێشەوایانی مسوڵمانانو بۆ تێکڕایان[2].

شایانی باسیشە، کە دڵسۆزییو پەرۆشو چاکییو ساغیی لەگەڵ خەڵکیدا، بەرهەمی ڕاستەوخۆی لەگەڵ خوادا، ڕاستبوونە، وەك خوای پەنهان بین فەرموویەتی:

﴿... فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ ...﴾ الأنفال.

واتە: ئنجا پارێزکاریی لەگەڵ خوا بکەنو، نێوانی خۆتان چاك بکەن.

(١) وشەی (النصیحة) بە پێچەوانەی حاڵیبوونی زۆر کەسەوە، بە مانای ئامۆژگاریی (موعظة) نیە، چونکە ئامۆژگاریی خواو کتێبەکەی و پێغەمبەرەکەی ناکرێ، بەڵکو وەك نووسیومانە بە مانای (دڵسۆزیی) یان (ساغیی) دێت.

(٢) رَوَاهُ مُسْلِمٌ برقم: (٢٠٥) عَنْ تَمِيمٍ الدَّارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

(شێخ عبدالقـادر)ی گـەیلانییش گوتوویەتی: {دینـداری لـە دوو شـتاندا کـورت دەبێتەوە: (صدقٌ مع الحقِّ و خُلُقٌ مـع الخَلْقِ) ڕاسـتیی لەگـەڵ خـواو چاکـیی لەگـەڵ خەڵـك}.

٤/ دۆسـتایەتیی و دوژمنایەتیی لەپێناو خـوادا (الموالاة والمعاداة في الله):

ئەمیش یەکی دیکەیە لەو شتانەی، کـە توێشـووی سـەفەری بـەرەو خـوا چـوون پێکـدێنن‌و، ئینسـان صالح دەکەن‌و بەرەو هەواری خوا بەیـەککگرتن‌و بەندایـەتیی بـۆ خوا کردنی تێرو تەواوی دێنن و، بێگومانیش ئـەم خەسـڵەتە بـە سـەنگی مەحـەکی دینداریی‌و مسوڵمانەتیی دادەنرێ‌و، بەبێ ئەم، مەحاڵە تەزکیەی نەفسی سـەربگرێ‌و، درەختی لەگـەڵ خۆدا تێکۆشـان (مجاهـدة الـنفس) بـەربگرێ، چـونکە قـەت ناگونجـێ ئینسـان بەڕاستیی خواو پێغەمبەرەکەی لە هەموو کـەس‌و هـەموو شـتێك خۆشتـر بوێن، کەچی دۆست‌و خۆشەویستـەکانی ئەوانی لەلا بـەڕێزو خۆشـەویسـت نەبـن‌و، لەسـەریان نەکاتەوەو پشـتیان نەگرێ‌و، ڕقـی لە دوژمـن‌و ناحەزەکانیشـیان نـەبێ‌و، بەربەرەکـانێتیی‌و دژایەتییان نەکـات.

أ- خوای زانا لەوبارەوە فەرموویەتی: ﴿ لُعِنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ مِنۢ بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ عَلَىٰ لِسَانِ دَاوُۥدَ وَعِيسَى ٱبۡنِ مَرۡيَمَۚ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَواْ وَّكَانُواْ يَعۡتَدُونَ ﴿٧٨﴾ كَانُواْ لَا يَتَنَاهَوۡنَ عَن مُّنكَرٖ فَعَلُوهُۚ لَبِئۡسَ مَا كَانُواْ يَفۡعَلُونَ ﴿٧٩﴾ تَرَىٰ كَثِيرٗا مِّنۡهُمۡ يَتَوَلَّوۡنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْۚ لَبِئۡسَ مَا قَدَّمَتۡ لَهُمۡ أَنفُسُهُمۡ أَن سَخِطَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِمۡ وَفِي ٱلۡعَذَابِ هُمۡ خَٰلِدُونَ ﴿٨٠﴾ وَلَوۡ كَانُواْ يُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلنَّبِيِّ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيۡهِ مَا ٱتَّخَذُوهُمۡ أَوۡلِيَآءَ وَلَٰكِنَّ كَثِيرٗا مِّنۡهُمۡ فَٰسِقُونَ ﴿٨١﴾ ﴾ المائدة.

واتە: ئەوانەی کـافر بوون لە بەنی ئیسـڕائیل، لەسـەر زمـانی داوودو عیسـای کوڕی مەریەم لەعنەتیـان لـێکـرا، ئـەوەش لـە سـۆنگەی سەرپێچیی کردنیـان‌و دەستـدرێژیی کردنیانـەوە، ئـەوان دەسـتیان لـە خراپەیـەك، کـە دەیـانکرد،

هەڵــنەدەگرت، ئــەوەش خراپتــرین شــت بــوو، کــە دەیانــکرد. زۆریــان دەبینــی دۆستایەتیی ئەوانەی کافرن، دەکەن! خراپتــرین شــتێك کــە نەفســیان بۆیــان پــێش دەخات، ئەوەیە کە خوا لــێیان تووڕەیەو لە ئازاریشــدا دەمێننەوە، ئەگــەر هـــاتباو ئیمانیان بە خواو پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم)و ئــەوەی بــۆی نێرراوەتــە خــوار، ببــووایە، ئەوان ئەو (کــافرانە)یان بەدۆســت نــەدەگرتن !، بــەڵام زۆرێکــیان لــە ڕێ دەرچوونە.

ب- هەروەها خوا فەرموویەتی: ﴿ قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِيٓ إِبْرَٰهِيمَ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥٓ إِذْ قَالُواْ لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَءَٰٓؤُاْ مِنكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ ٱلْعَدَٰوَةُ وَٱلْبَغْضَآءُ أَبَدًا حَتَّىٰ تُؤْمِنُواْ بِٱللَّهِ وَحْدَهُۥٓ ....(٤) ﴾ الممتحنة.

واتە: بەڕاستیی سەرمەشقییەکی چاك بۆ ئێوە لە ئیبــڕاهیمو ئەوانەدا کە لەگەڵی بوون، هەیە، کاتێك بە گەلەکانیان گوت: ئێمە دوور (بــريء)یــن لــە خۆتـــانو لــەو شــتانەی، کە جگــە لە خوا دەیانپەرســتن، بڕوامــان پێتـــان نیـــەو، دوژمنایــەتییو کینەیەکی یەکجارەکیی لە نێوانماندا ئاشکرا بووە، هەتا تەنیا بڕوا بەخوا دێــنن (کــە تاکە پەرســتــراوتانە).

ج- پێغەمبەریش (صلی الله علیه وسلم) فەرموویــەتی: {أَوْثَقُ عُرَى الإِسْلامِ: الْحُبُّ فِي اللهِ وَالْبُغْضُ فِي اللهِ}(١).

واتە: قایمتــرین قوڵــفەی ئیســلامیەتیی: لەبــەر خــوا (خــەڵکی دینــدارو چــاك) خۆشــویســتنو، لەپێنــاوی خــوادا (خەڵــکی بێ دیــنو خــراپ) بوغــزاندنە.

د- هەروەهــا فەرموویەتی: {الرَّجلُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ، فَلْيَنْظُرْ أَحدُكُمْ مَنْ يُخالِلُ}(٢).

(١) رَوَاهُ أَحْمَد برقم: (١٨٥٤٧)، وَالبَيْهَقِي فـي (شعب الإِيْمان)، برقم: (١٣)، وغيرهم عــنِ الْبَـراءِ رَضِـيَ اللَّـهُ عَنْهُ، وَهُوَ حَسَنٌ بِمَجمُوعِ طُرُقِهِ، وَحَسَّنَهُ الألباني فـي (صحيح الجامع) برقم: (٢٠٠٩).

(٢) أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ برقم: (٤٨٣٣)، وَالتِّرمِذِيُّ، برقم: (٢٣٧٨)، وَقَالَ: حَسَـنٌ غَرِيـبٌ، وَالبَيْهَقِـيُّ فـي (شعب الإِيْمَان)، برقم: (٩٤٣٦) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

واتە: ئینسان لەسەر ئایینی دۆستەکەیەتی، ئنجا با هەر کامێکتان سەرنج بدات! داخۆ لەگەڵ کێ تێکەڵ دەبێ‌و دەیکاتە دۆست !

٥/ فەرمان بە چاکە کردن و ڕێ لە خراپە گرتن:

ئەمیش، کە یەکێکە لە نیشانەو دروشمە سەرەکییو مەزنەکانی ئۆممەتی پێغەمبەری کۆتایی (صلى الله عليه وسلم)و، لە چەندان جێگای قورئانیێدا باسی پلەو پایەی بەرزی کراوە، هۆکارو فاکتەرێکی دیکەی یەکجار کاریگەری تەزکیەبوونی ئینسانو کاملبوونی ئیمانو، تۆکمەو توندو تۆڵبوونی کۆمەڵگای مسوڵمانو، بژارکردنی چینو توێژەکانیو، پێکەوە جۆشاندنی ڕیزەکانیەتی.

أ- خوای پەروەردگار فەرمووێەتی: ﴿ وَلۡتَكُن مِّنكُمۡ أُمَّةٞ يَدۡعُونَ إِلَى ٱلۡخَيۡرِ وَيَأۡمُرُونَ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَيَنۡهَوۡنَ عَنِ ٱلۡمُنكَرِۚ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ ١٠٤ ﴾ آل عمران.

واتە: با کۆمەڵێکتان هەبێ (یان کۆمەڵێك بن) بانگەواز بۆ چاکە بکەنو، فەرمان بە هەر شتێکی پەسەندو، ڕێگریی لە هەرشتێکی ناپەسند بکەن و، هەر ئەوانیش سەرفرازن.

ب- پێغەمبەری پێشەوامان فەرموویەتی (صلى الله عليه وسلم): {كَلاَّ، وَاللَّهِ لَتَأْمُرُنَّ بالمَعْرُوفِ، وَلَتَنْهَوُنَّ عَنِ المُنْكَرِ، وَلَتَأْخُذُنَّ عَلَى يَدِ الظَّالِمِ، وَلَتَأطِرُنَّهُ عَلَى الحَقِّ أطْراً}(١).

واتە: نەخێر بەخوا دەبێ فەرمان بە چاکە بکەنو، قەدەغەی خراپە بکەنو، دەستی ستەمکار بگرن و، بیگێڕنەوە سەر هەقێ بە گێڕانەوەیەکی چاك.

دیارە هەویری توێژینەوەی: (فەرمان بە چاکەکردنو ڕێ لە خراپە گرتن) ئاوی زۆری دەوێو، پێویستیی بە شوێنێکی تەرخانو تایبەت هەیە(١).

(١) أَخْرَجَهُ أَبو دَاوُدَ، برقم: (٤٣٣٦)، وَابْنُ مَاجَهْ، برقم: (٤٠٠٦)، وَالتِّرمِذِيُّ، برقم: (٣٠٤٧) وَقَالَ: حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيب عَلَى أنَّ سَند الحَدِيث مُنْقَطِعٌ، هَذا لَفْظ أَبِي دَاوُد، وَضَعَّفَهُ الألباني في (السلسلة الضعيفة)، برقم: (١١٠٥).

٦/ كـۆچ كـردن (الهجرة):

لـه پێنـاوی خوادا بەجێـهـێشـتنی ماڵو حـاڵو، دوورکەوتنـەوە لـه نیشـتمانو خزمو ئاشنایان، کە یەکێکە لە بنەماکانی ڕێبازو ڕێـوشـوێنی پێغەمبـەران (علـیهم الصلاة والسلام)، بەمەرجێـك هـەلـومەرجە شـەرعییەکـانی تێـدا ڕەچـاو بکـرێن، دەرسێکی گـەورەو گرنگـی دینـداریی‌و، فـاکـتـەرو هۆیـەکی بەرهەمـداری نـەفس پاکـبوونەوەو لە خوا نزیکـبوونەوەی ئینسـانە، خـوای پەروەردگـار فەرموویـەتی:

﴿وَمَن يُهَاجِرۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ يَجِدۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ مُرَٰغَمٗا كَثِيرٗا وَسَعَةٗۚ وَمَن يَخۡرُجۡ مِنۢ بَيۡتِهِۦ مُهَاجِرًا إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ثُمَّ يُدۡرِكۡهُ ٱلۡمَوۡتُ فَقَدۡ وَقَعَ أَجۡرُهُۥ عَلَى ٱللَّهِۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ﴿١٠٠﴾﴾ النساء.

واتە: هەر کەسـێك لە ڕێـی خـوادا کۆچ بکـات، ئـەوە لـە زەویـدا هۆکارەکـانی لووت شکـاندن (ی ناحەزان)و فراوانیی (جێگـاو ڕێگـاو بژیوی) دەسـتـگـیـر دەبـێ و، هەر کەسـێك بە کۆچـکردوویی بـەرەو لای خـواو پێغەمبەرەکـەی لـە ماڵـەکەی بچێتـە دەرێ، ئنجا مردنی بگـاتە سـەرێ، بێگـومان پـاداشـتی لەسـەر خوایـەو، خـواش لـێبـوردەی بە بەزەییە.

---

(١) هـەم باسی ناوبراوو، هەم مەسەلەی (دۆستایەتیی‌و دوژمنایەتیی)و (بانگەواز)و سەرجەم ئەم بابەتانـەی پەیوەستن بە کارو چالاکی ئیسـلامییەوە، خوا یـاربێ لە دوو توێـی کـتێبێکـدا کـە لـەبارەی {کـاری ئیسـلامیی‌و سیاسەتی شەرعیی}یەوە لەبەردەست دایە، دەخرێتـە ڕوو - إن شـاء الله تعالـی -.

ئێستاش (٢٣-٢٤/١/٢٠١٢) ز دەڵـێم:

سـتایش بۆ خوا کە سـەرجەم ئـەو بابەتـانەو هـی دیکـەش لـە کـتێبـی: (ڕوونکردنـەوەی: بنـەما شـەرعییەکانو هـێڵـە گـشـتییەکانی کۆمەڵـی ئیسـلامیی)دا، خرانە ڕوو، هەروەهـا کتێبـی: (چەنـد بابەتێـکی سیاسـی هاوچـەرخ لەبـەر تیشـکی عـەقـڵو وەحیـی دا)، دیسـان چەنـد مەسـەلەیەکی گرنگـی ئەو بـوارەی گرتوونە خـۆی.

ئێسـتاش (٣٠/٩/٢٠٢٠ز – ١٣/٢/١٤٤٢ك) دەڵـێم:

سـتایش بێ پایان بۆ خوای بەخشەر، لە هەرکام لـە: {مەوسـوعەی: بیرکردنـەوەی ئیسلامیی لـەنێوان وەحیی و واقیع دا} کە پێنج کتێبەو، {مەوسوعەی: بـەرەو باشـتر تێگەیشـتن و پێگەیشـتن} کـە دازدە کتێبە، تێکڕای ئەو بابەتانەو هی دیکەش، زۆر باش توێژراونەوە.

بەڵام مەسەلەیەکی یەکجار گرنگ هەیە، لەمەڕ کۆچکردنو ئاوارەییەوە لەپێناوی خوادا، نابێ فەرامۆش بکرێ، ئەویش ئەوەیە کە:

نابێ کۆچکردن پاساو (مبرّر)و پەردەیەك بێو، ڕاکردنو هەڵاتنی لەژێردا شێررابێتەوە، چونکە هەموو لە ماڵ دەرچوونو نیشتمان بەجێهێشتنێك، مەرج نیە بە کۆچ (هجرة) لەقەڵەم بدرێ.

سەرنج بدە! چۆن خوای زانای ئاشکراو پەنهان، ماڵو حاڵو نیشتمان بەجێهێشتنی کۆمەڵێکی بە هەڵاتنو ڕەفتارێکی ترسنۆکانە داناوەو فەرموویەتی: ﴿ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ خَرَجُوا۟ مِن دِيَـٰرِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ ٱلْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ ٱللَّهُ مُوتُوا۟ ...﴿٢٤٣﴾ ﴾ البقرة. هەر بۆیەش، مەگەر چۆن، دەنا خوای کاربەجێ، کۆچکردنو جیهادکردنی هەر پێکەوە باسکردوون، کەواتە دەبێ کۆچکردن، جەنگو جیهادی بەدوادا بێتو، بەدوای یەکدا هاتنی کۆچو جەنگ (الهجرة والجهاد)یش چاکترین بەڵگەو نیشانەیە لەسەر ئەوە، کە ماڵو حاڵ بەجێهێشتنەکە، هەڵاتنو خۆشاردنەوەو خۆ قوتارکردن نیە.

خوای بەرزو مەزن فەرموویەتی: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَٱلَّذِينَ هَاجَرُوا۟ وَجَـٰهَدُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ أُو۟لَـٰٓئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ ٱللَّهِ ۚ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢١٨﴾ ﴾ البقرة.

واتە: بێگومان کەسانێك، کە ئیمانیان هێناوەو، ئەوانەی کە لەڕێی خوادا کۆچیان کردوەو جیهادیان کردوە، ئەوانە بە ئومێدی بەزەیی خوانو، خواش لێبوردەی بە بەزەییە.

هەروەها فەرموویەتی: ﴿ ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا۟ مِنۢ بَعْدِ مَا فُتِنُوا۟ ثُمَّ جَـٰهَدُوا۟ وَصَبَرُوٓا۟ إِنَّ رَبَّكَ مِنۢ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١١٠﴾ ﴾ النحل.

واتـە: پاشــان بێگــومان پەروەردگــارت بـۆ كەســانێك، كـە پـاش ئـازاردانو نارەحەتــكران، كۆچـيان كـردوە، دوايــى جەنگــاونو خــۆڕاگر بــوون، مســۆگەر پـەروەردگـارت پـاش ئەم شـتانە (لەگەڵـيان) لـێبوردەی بە بـەزەییـە.

٧/ جـەنگ كـردن (الجـهاد):

ئەميـش، كە قۆنـاغى كۆتايى كارو چالاكيى حاڵەتـى پێـش دەوڵــەتى كۆمــەڵى مسـوڵمانەو، لووتكەی هەرە بەرزی ئيسـلامەتييــە، گـەورەترينو كــاريگەرترين(١) هۆكـارو فاكتەری تەزكـيەی نـەفسو، پـەروەردەو پــالاوتنى كــۆمەڵو كۆمەڵگــای مسـوڵمـانيشـە.

بەڵــێ لەڕاسـتييدا جـەنگو جيهـادكردن لـەپێناوی خـوادا، كوورەيـەكی هێنــدە بەتينـــە، هـــەرچى ژەنـــگو ژارە لــە دڵو دەروونــى ئينســانـــدا لای دەبـــاتو، بۆتەيەكـە، بە شـێوەيەك كـۆڕو كـۆمــەڵى مسـوڵمـان قاڵ دەكــاتەوەو لـە مەحـەك دەدات، كـە هەرچـى خەڵــكی دڵ نـەخۆشو ئيمـان لاوازو دەغــەڵو پۆخـەڵ لــەنێو ڕيزەكانياندا هەيە، كەشفيان دەكاتو پەردەيـان لەسـەر هـەڵدەماڵــێو ئـابڕوويــان دەبـات.

هەر بۆيەش يەكـێك لـە ناوەكـانى سـووڕەتى (التوبـة)، كـە باسـى ڕووداوەكـانى جەنگى (تبوك) دەكات، بريتيە لە (الفاضحة) ڕيسـواكـەر.

ئنجـا ئەهلـى عيـرفانو تەزكيە، تێكڕا لەسەر ئەوە يەكدەنگن، كە بـابـای ڕێبوار (سالِك)ی ڕێـى بەرەو خوا چوون (طريـق السَّير إلـى الله)، هـەتــا دوارۆژو بەهەشـــت بەسەر ژيـانى دنيادا هەڵــنەبژێرێو، ژيانى پێنجو دووڕۆژەی دنيـا بەكـەم نەگرێ، لـە بـواری تەزكيــەی نەفسـدا هيچى بۆ بە هيچ ناكرێو، داری پێ لەسەر بـەرد دانـانرێ، دەجا خـوای پەنهــانزانيش بـە ڕاشـكــاويى ڕايـگــەياندوە، كــە هــەموو ئەوانـەی ئامادەيى جەنگو جيهـاديـان نيــە لـەڕێـى خـــوادا، لەبـەر ئەوەيـە، كــە ژيـانو

---

(١) مەبەست لەو هۆكارو فاكتەرانەيە، كە بە كۆمەڵ دێنە دی، چونكە زانايان نوێژ بە گەورەترين خواپەرستيى شەخصيىو تايبەتيىو، جيهاديش بە مەزنتـرين جۆرە خواپەرسـتيى گشـتيىو بە كۆمــەڵ دادەنێـن.

گوزەرانی کەمو کورتو کەم بایەخی دنیایان پێ چاکتـــرەو، بەســەر بەهەشـتی ڕازاوەو نەبڕاوەدا هەڵیانبــژاردوە، وەك فەرموویـەتی: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَا لَكُمۡ إِذَا قِيلَ لَكُمُ ٱنفِرُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱثَّاقَلۡتُمۡ إِلَى ٱلۡأَرۡضِۚ أَرَضِيتُم بِٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا مِنَ ٱلۡأٓخِرَةِۚ فَمَا مَتَٰعُ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا فِي ٱلۡأٓخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿٣٨﴾ ﴾ التوبة.

واتە: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە ! ئەوە بۆچی کـاتێك پێتان دەگـوترێ لەڕێـــی خوادا بجەنگـن خۆتانتان بە زەوییەوە چەسپاند! ئایا ژیانی دنیاتان پێ باشتـرە لە هـی دواڕۆژ؟ جا بێگـومان ژیـانی دنیـا لەچـاو هــی دواڕۆژ بەس شـتـێکی کەمـە.

کــەواتــە:

با ئەوانــەی بەنـاوی طەریقــەتو عیـرفانەوە، واگومان دەبەن، کە جەنگو جیهادو چەك هەڵـگرتنو، خۆ بەکوشتـدانو خەڵـك کوشتن، پێچـەوانەی تەزکـیـەی نەفـــسو صـاڵح بوونو بەرەو خوا چوونـە !! ئاگـادار بن، کە زۆر خراپ بەهەڵەداچوونو ڕاسـت بە پێچەوانەوە، هۆکـارێکـی یەکـجار گەورەو کاریگەری تەزکـیـە، جەنگو جیهادەو، لە گەرمەی جیهاددا مسـوڵمانـان پـاڵاوتە دەبـن: ﴿ وَلِيُمَحِّصَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ... ﴿١٤١﴾ ﴾ آل عمـران، تەنیـــا کەسـانێکـیـــش دەتـوانن لەڕێـــی خـوادا بجـەنگــــنو بکــوژرێن، کە بەڕاستیی بۆ خوا سـاغو یەکـلابووینەوەو، بەشی دنیاو شەیطانیان پێوە نـــەمابێ: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ ٱشۡتَرَىٰ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ أَنفُسَهُمۡ وَأَمۡوَٰلَهُم بِأَنَّ لَهُمُ ٱلۡجَنَّةَۚ يُقَٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَيَقۡتُلُونَ وَيُقۡتَلُونَ ... ﴿١١١﴾ ﴾ التوبة.

واتە: بێگومان خوا گـیانو سامانی لە بڕواداران کڕیـوە، کـە بەهەشـتیان هـەبێ، لەڕێـی خـوادا دەجەنگـنو دەکـوژنو دەشکـوژرێن...

ئنجا خوێنـەری سەنگینو شیـرین !

ئێستا ستایش بۆ خوای خاوەن هەموو چاكەو نیعمـەتێك، كـە لـە هەشـت تـەوەردا، سـەرجەم پەنجـاو دوو (٥٢) هۆكـارو ئـامرازی پـێ صـاڵح بـوونی ئینسـانو، بـەرەو خواچوونمـان نووسـی، كۆتـایی بەم بەشی سێیەمەی ئەم كـتێبە دێنین، كە پێم وایـە وەك چۆن لە ڕووی قەبارەوە گەورەترین بەشـە، لـە ڕووی نێـوەڕۆكیشـەوە گرنگتـرینیـانە.

بـەڵام بـە پێویسـتی دەزانم لـە كۆتـایی ئـەم بەشـەدا، ئـەم حـەوت ئاگـادارییو ڕوونكردنەوەیـەش بـە كـورتییو گوشـراویی بخەمـە ڕوو، كـە كـەمو زۆر پەیوەسـتن بـە هۆكارەكانو چۆنیەتی نەفس تەزكیەبوونو بەرەو خـوا چوونـەوە:

حەوت ئاگاداریی و ڕوونکردنەوەی گرنگ

یەکەم: زانایانی پسپۆڕ لە تەزکیەی نەفس دا – بەتایبەت ئیمام موحەممەدی غەززالی، خوا لێی خۆشبێ – گوتوویانە:

چوار وشە هەن لە قورئانێ دا، ناون بۆ یەك حەقیقەت، ئەویش ئەو جەوهەرە مەعنەویی‌و نابەرهەست‌و ناماددییەیە، کە کاکڵ‌و نێوەڕۆکی ئینسانی تێدا شێردراوەتەوەو، جەستە لەچاو وی وەك پۆشاك‌و توێکڵ‌و دیکۆر وایە، بەڵام هەرکام لەو چوار وشانە، وەسفی لایەنێکی ئەو حەقیقەتە دەکەن، ئەوانیش ئەمانەن:

١/ (روُح) گیان.

٢/ (قَلْب) دڵ.

٣/ (نَفْس) دەروون.

٤/ (عَقْل، فُؤاد) عەقل.

١- ئنجا هەرچی وشەی (روُح)ە، ئەوە ناوی تایبەتیی‌و (عَلَمْ)ی ئەو حەقیقەتە مەعنەوییەیە، هەربۆیەش وەك نهێنییەکی نەزانراو وەسف کراوە: ﴿ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلرُّوحِۖ قُلِ ٱلرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ ٱلْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٥﴾ ﴾ الإسراء.

واتە: لەبارەی ڕووحەوەش لێت دەپرسن، بڵێ: ڕووح لەکاری پەروەردگارمەو، کەمێکیش نەبێ زانیارییتان نەدراوەتێ.

٢- وشەی (قَلْب)یش تەعبیر لە لایەنی (هەست‌و سۆزو ویست‌و نەویستن)ی گیان دەکات‌و، ئەو دڵە مەعنەوییەش، کەم‌و زۆر، پەیوەندیی بە سینەو دڵی گۆشتینەوە هەیە، بەڵام نازانین چۆن؟

٣- وشەی (نَفْس)یش وەسفی ڕووحە لەو ڕووەوە، کە پەیوەندیی بەجەستەو داخوازیی‌و غەریزە سروشتییەکانیەوە هەیە.

٤- وشەی (عَقْل، فُؤاد)یش تەعبیر لە حاڵەتی بیرکردنەوەو خەیاڵو خولیاکانی ڕووح دەکات، شایانی باسیشە، کە ڕووح بەبێ جەستەش دەگونجێ هەبێ، بەڵام نەفس‌و دڵو عەقڵ، پەکیان لەسەر هەبوونی جەستە کەوتوە، واتە (گیان) دەگونجێ بوونێکی سەربەخۆ (مستقلّ)ی هەبێ، بەڵام سێیەکەی دیکە وانین.

دووەم: دڵی ساغ (قلب سليم) تاکە دەستمایەیە، کە لە ڕۆژی دواییدا فریای ئینسان دەکەوێ‌و، دەبێتە هۆی لە دۆزەخ قوتاربوونی‌و بە بەهەشت شادبوونی، وەك خوای کاربەجێ فەرموویەتی: ﴿يَوْمَ لَا يَنفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٩﴾﴾ الشعراء.

واتە: ئەو ڕۆژە کە سامان و کوڕان سوود ناگەیەنن-بەهیچ کەس-، مەگەر کەسێك بە دڵێکی ساغەوە هاتبێتە لای خوا.

بێگومان دڵی ساغ، نیشانەی زۆرن، کەواتە بۆ ئەوەی هەرکامێکمان، تارادەیەك ئاگاداری ساغیی‌و نەساغیی دڵمان بین، با چەند دروشم‌و نیشانەیەکی دڵی ساغ بخەینە ڕوو، ئەگەرچی بەکورتییش بێ:

١- لە دڵدا چەسپان‌و دەمەزرانی خوا بەیەکگرتن (التوحيد)، کە بە تاك‌و پاك‌و بێ وێنە دانانی خوایە، بە دڵ‌و دەروون‌و بە زمان‌و بە کردەوە لە پەروەردگارێتیی (الربوبية)و پەرستراوێتیی (الألوهية)و ناوو سیفەتەکانیداو، خۆ بە دوور گرتنە، لە هەموو جۆرو شێوەکانی کوفرو شیرك‌و نیفاق‌و سەرپێچیی.

٢- تام‌و چێژ وەرگرتن لە نوێژو ڕۆژوو زیکرو قورئان خوێندن‌و پاڕانەوەو...هتد.

٣- هەستکردن بە تاڵیی‌و ناخۆشیی هەر گوناح‌و خراپەیەك، هەرچەندە گچکەش بێ.

٤- نیشـانەیەکی دیکـەی دڵی سـاغ ئەوەیە، کـە ئینسـان بەگشـتیی تـەنیایی پـێ خۆشـتـر بێت لە تێکەڵـبوونی خەڵك، مەگەر لە کـاتی ئەنجامـدانی ئـەو ئـەرك‌و کارە خێرانەدا، کە پەکیان لەسەر تێکەڵـبوونی خەڵکی کـەوتوە، وەك: بانگـەواز، فەرمان بە چاکەکردن‌و نەهی لە خراپەکردن، جیهـاد.

٥- پاکیی دڵ لە بوغزو غەرەزو ئێرەیی (حسـد)و، بە سووك سەیرکردنی خەڵکـی.

٦- بەزەیی‌و پەرۆش‌و دڵ پێ سووتان، سـەبارەت بـەو کەسـانەی، کـە ئـازاری دەدەن‌و خراپەی لەگەڵدا دەکەن، هەروا دوعا بۆ کردنیان‌و، داوای شیفاو چـاکـبوونەوە بـۆ لە خوا کردنیـان.

٧- خۆشـویسـتن‌و دۆسـتایەتییـکردنی بـڕواداران‌و، بوغزانـدن‌و دوژمنایەتییکـردنی بێبڕوایـان، کە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بـە قـایمترین قولفـەی بـڕوا (أَوْثَـقُ عُـرَى الإِيْمَـان)ی لـەقەڵـەم داوە.

ئەمانە حەوت نیشـانەو بەڵگەی بنچینەیی‌و بەرچاوی، دڵی سـاغ‌و سـەلیمن، خـوا بەقسـمەتمان بکات‌و لە فەیزو بەخششـی خۆی بۆمان زیاد بکات.

<u>**سێیەم**</u>: ئینسـان ئەگـەر بیـەوێ بەرەو خواناسین‌و بە دیدار شادبوونی خـوا (لـقاء الله) ڕێ بگرێتە بـەر، نابێ جگـە لـە ناسینی خـواو، پەیـبـردن بـە سـیفەتە بـەرزو پەسندەکانی‌و، لـێ نزیکـبوونەوەی‌و ئەو شتانەی، کە پاشکۆی ئەوانـەن، وەك چـوونە بەهەشت‌و، چەپاڵـە دران لە دۆزەخ، هیچ نیـازو مەبەسـتێکی دیکـەی هەبێـت، تەنـانەت نابێ مەبەستی لەو بەرەو خوا چوونە (بووژاندنەوەی ئیسـلام)یـش بێـت ![1] چونکە نەفس‌و شەیتان لە پەنـای ئەو جۆرە مەبەست‌و ئامانجە بەرزو پاکانەدا، گـەراو توخمی دەیـان جـۆرە نەخۆشـیی پیس‌و کوشـندە دادەنێـن.

---

(١) مەبەست ئەوە نیە کە مسوڵمان خـەم لـە ئـایین‌و بەرنامـەی خـواو، چەسپاندنی لـە ژیـان‌و گـوزەرانی کۆمەڵـگـادا نەخـوات، بەڵکو مەبەسـت ئەوەیـە، کـە نابێ ئـەو مەسـەلەیە بێتـە هـاندەرو پاڵـنەری بەندایەتیی بۆ خوا کردن‌و پەرستنی، چونکە بەندایەتیی بۆ خوا کردن، خۆی لە خۆیدا بەرزترین مەبەستەو، ناکرێ بکرێتە ئامرازو پەیژە بۆ جگە لە خـۆی.

چوارەم: بۆ قبووڵبوونو وەرگیرانی هەرکارێکی خێرو چاکە، سێ مەرج پێویستن:

١- بەس خوا مەبەست بوونو ڕیا تێدا نەبوون (عدم وجود الرياء).

٢- هەست نەکردن بە خۆپەسندیی (عدم الإِحساس بالعجب).

٣- دووربوون لە داهێنان (الإبتعاد عن البدعة) لە بواری بڕواو عیبادەتدا.

بەڵێ... خوا پێ مەبەست بوون (الإخلاص)و بە شانو شەوکەتی خۆنەنازینو، هەموو شتێك لە خوا زانینو، شوێن پێ هەڵگرتن (اتِّباع)ی شەرع، سێ مەرجی بنەڕەتیین، بۆ وەرگیرانی هەرکارێکی چاكو، بە نەبوونی هەر کامێکیان، ئینسان ڕەنج بە خەسار دەبێو، دەبێتە سەپانی پووشێ، بە واتایەکی دیکە: (ریاء)و (عُجْب)و (إبتداع) سێ کرمو میکرۆبی پیسن، هەر کامێکیان - چ جای هەرسێکیان - بکەوێتە هەر کارێکی خێرەوە، وەك شیری هەڵگەڕاوو، گەنمی سنو کوێرو لێدراویی لێ دێتو، خاوەنەکەی ڕەنجەڕۆ دەبێت.

پێنجەم: هەر کاتێك ویستت بزانی داخۆ لەلای پەروەردگار چۆنی؟ ڕامێنە بزانە ئەو لەلای تۆ چۆنە، چونکە ئەو لەلای تۆ چۆن بێ، تۆش لەلای وی ئاوای.

کەوابێ:

١- تۆ چەندەت خوا لەلا بەقەدرە، ئەویش هێندە قەدرت دەگرێ.

٢- تۆ چەندەت ئەو خۆشدەوێ، ئەویش هێندە.

٣- تۆ چەندە بەتەنگ ڕەزامەندیی ویەوە بی، ئەویش هێندە.

٤- تۆ چەندە خێرایی دەکەی لە جێبەجێ کردنی فەرمانەکانی خوادا، ئەویش هێندە لوتف دەنوێنێ، لە وەڵامدانەوەی داواکانتدا.

٥- تۆ چەندت ئەو لەیادە، ئەویش هێندە: ﴿فَٱذۡكُرُونِيٓ أَذۡكُرۡكُمۡ ...﴿١٥٢﴾﴾ البقرة.

٦- تۆ چەندە لەسەر وی تووڕە دەبی، ئەویش هێندە: ﴿...إِن تَنصُرُواْ ٱللَّهَ يَنصُرۡكُمۡ ...﴿٧﴾﴾ محمد.

٧- تۆ چەندە عادەتی خۆت بۆوی تێکدەدەی، ئەویش هێندە (خرق العادة)ت بۆ دەکات، سەرنج بدە! چۆن عادەتی سووتاندن (إِحراق)ی لە ئاگردا نەهێشت بۆ (إبراهيم الخليل).

٨- تۆ چەندە پشتی پێ ببەستیو تێیڕاببینی، ئەویش هێندە پشتت دەگرێو بەدەنگتەوە دێ.

٩- تۆ چەندە چاکەی لێ چاوەڕوان بکەی، ئەویش هێندەت چاکە لەگەڵ دەکات.

ئەمانەش هەموویان لە ڕستەی: {أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي..}[1]، دەفامرێنەوە، کە بوخاریی گێڕاویەتەوە.

بەڵام لێرەدا دەبێ دوو شتمان لەبیر نەچن:

أ/ چەندە خوا بناسی، ئەوەندەش لێی دەترسیو، خۆشتدەوێو، گومانت بەرامبەری چاك دەبێت، چەندەش خۆشتبوێو لێی بترسیو گومانی چاکی پێبەری، ئەوەندەش بەندایەتیی بۆ دەکەی، وەك زانای ناودار (الحسن البصري) گوتوویەتی: {لَوْ أَحْسَنُوا الظَّن لأَحْسَنُوا العَمَل}[2]. واتە: ئەگەر گومانیان باشبووایە، کردەوەی چاکیان دەکرد.

ب/ (چەندە)ی تۆو (ئەوەندە)ی وی، یەکسان نینو پێکەوە ناخرێنە تەرازوویەکەوە، بەڵکو (چەندە)ی تۆ لەقەدەر خۆتەو (ئەوەندە)ی ویش لەقەدەر وی ! هەربۆیەش خوا لە فەرموودەی قودسییدا فەرموویەتی: {وَإِذا أَقْبَلَ إِلَيَّ يَمْشِي أَقْبَلْتُ إِلَيْهِ أُهَرْوِلُ...}[3]. واتە: ئەگەر بە ڕۆیشتن بۆ لام بێ، بە ڕاکردن بۆ لای دەچم.

شەشەم: ڕێی بەرەو خواچوون کۆتایی نیە، چونکە خوا بێ سنوورە، دیارە دەریای ناسینیشی بێ سنوورەو، (کامڵ بوون)ی مرۆڤیش شتێکی ڕێژەیی (نسبيّ)یە،

---

(١) مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ: البُخَارِيُّ، برقم: (٦٩٧٠)، وَمُسْلِمٌ، برقم: (٢٦٧٥).

(٢) فيض القدير على الجامع الصغير: ٧٥٧٠، و(الجامع لأحكام القرآن) للقرطبي، ج١٠، ص٦٠.

(٣) مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ: البُخَارِيُّ، برقم: (٦٩٧٠)، وَمُسْلِمٌ، برقم: (٧١٢٨)، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

دەنا ئینسان هەرگیز بەتەواویی لە دنیادا (كامڵ) نابێ، چونكە ئەگەر وابێ، جموجۆڵو بەرەو خواچوونی كۆتایی پێدێو ڕادەوەستێ!!

حەوتەم: ڕەنگە یەكێك بپرسێ: باشە ئەو ڕێیە شەش قۆناغییەی، كە تۆ ناوت لێناوە: (ڕێگای صالح بوونو بەرەو خوا چوون)، سەر بە كام لە ڕێباز (طريقة)ەكانی (تصوف)ەو، ئەگەر لە ڕێبازە ناسراوەكانی سۆفیایەتییش جوێیە، ناوی چییە؟

دەڵێین:

ئێمە ڕێزو حورمەتی زۆرمان بۆ هەموو ئەو ڕێبازە ڕاستو[1] ساغانەی (تصوف) هەیە، كە خەڵكێكی زۆریان بەرەو خوا گێڕاوەتەوەو، ژمارەیەكیشیان لێ بە خول گەیاندوونو، ئیسلامێكی ڕاستو ساغیان تێگەیاندوون، بەڵام ئەوەی ئێمە لێرەدا بە (ڕێگای صالح بوونو بەرەو خوا چوون) مان داناوە، ناوێكی تایبەتیی نیەو، ڕاستەوخۆ لە قورئانو سوننەتو ئەزموونی ڕاستو ساغی خواناسان وەرگیراوە، ئەگەر بگونجێ هیچ ناویشی لێ بنرێن، دەڵێین: (ڕێبازی موحەممەدیی)یە.

(١) بەڵێ.. ئێمە ڕێزمان بۆ ڕێبازە ڕاستو ساغەكانی (تصوف) هەیە، بەڵام بەداخەوە لەمێژە (تصوف)ی ڕاستەقینە، مەگەر بەدەگمەن، دەنا بێسەرو سۆراغەو، زۆر ڕێچكەی خوارو خێچو پڕ بیدعەتو ئەفسانەش بەناوی (تصوف)ەوە هاتوونە گۆڕێ، كە لەجیاتی تەقواو دینداریی‌و صەفای دڵو...هتد، هەر چڵكو چەپەڵو قوڕاوی سەركێشیی‌و دنیاداریی‌و ژەنگی دەروونیان لێ دەچۆڕێ.

بەشـی چـوارەم

پـەرچـو كـۆسـپـەكـانـی
سـەر ڕێـی
بەرەو خـوا چوون

www.alibapir.com

پێشدەستیی:

خوێنەری خۆشەویست !

بێگومان (ڕێگای صاڵح بوونو بەرەو خواچوون) هەرچەندە لەڕووەوە کە مایەی ئارام گرتنی دڵو ئاسوودەیی دەروونە: ﴿ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُم بِذِكْرِ ٱللَّهِ ۗ أَلَا بِذِكْرِ ٱللَّهِ تَطْمَئِنُّ ٱلْقُلُوبُ ﴿٢٨﴾ ﴾الرعد، تاکە کالایەکە پڕ بە بالای ناخ و زگماك(فطرة)ی ئینسان: ﴿ فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَتَ ٱللَّهِ ٱلَّتِى فَطَرَ ٱلنَّاسَ عَلَيْهَا ۚ لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ ٱللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ ٱلدِّينُ ٱلْقَيِّمُ ...﴿٣٠﴾ ﴾ الروم.

واتە: دەجا ڕووی خۆت بە چاکییو پاکیی لەگەڵ ئایینـدا ڕاست بکە، چونکە (ئا ئەوەیە) ئەو فیطرەتەی، خوا خەڵکی لەسەر سروشتاندوە، دروستکراوی خوا گۆڕینی بۆ نیە، ئا ئەوەیە ئایینی ڕێكو ڕاست (ی خوا، کە لەگەڵ فیطرەتدا پێکەڵپێکەو جووتە).

بەڵێ، لەو ڕووەوە، کە گوتمان، ڕووکردنە خواو خۆ تەزکیەکردن، نەك هەر ئاسانە، بگرە یەکجار بە لەززەتو بەتامو چێژیشە، بەڵام لەو ڕووەوە، کە ئینسان بە مەبەستی تاقیکرانەوە لەم سەر زەوییە ڕۆنراوەو، ئەو ژیانو گوزەرانە کاتییەی بۆ ساز کراوە: ﴿ إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى ٱلْأَرْضِ زِينَةً لَّهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ﴿٧﴾ ﴾ الكهف.

واتە: ئێمە هەرچییەك، کە لەسەر زەوی هەیە، کردوومانەتە هۆی ڕازانەوەی، بۆئەوەی تاقییان بکەینەوە، داخۆ کامیان کردەوەی چاکترە.

بەڵێ، لەم ڕووەشیانەوە، کە ئینسان هەمیشە لەژێر چاودێریی‌و لە حاڵەتی تاقیکرانەوە دایەو، دەیانو سەدان کۆسپو لەمپەری جۆراوجۆرو، چەندان ئێش‌و گرفتاریی‌و ناسۆرو، گەلێك جەردەو ڕێگری بە زەبرو زۆر، خۆیان لەو ڕێیەدا بۆ مەڵاسداوەو، هەر لە دەرفەتێك دەخەفتێن، بۆ زەفەر پێبردنی‌و لە بۆسەکەوتنی، لەم

ڕووەشەوە، هەتا بڵێی ڕێگایەکی سەختو دژوارەو مەترسییدارە، دیارە پێغەمبەری خواش (صلى الله عليه وسلم) ئەم لایەنو ڕووەی ژیانی دنیای لەبەرچاو گرتوە، کە فەرموویەتی: {الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ}[١].

واتە: ژیانی دنیا حەپسخانەی بڕوادارو بەهەشتی کافرە[٢]، هەروەها، کە فەرموویەتی: {حُفّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ وَحُفّتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ}[٣].

واتە: بەهەشت بە سەختییەکان ئابڵووقە دراوەو- ئاگری دۆزەخ- یش بە ئارەزووەکان دەورە دراوە.

ئنجا خوا یاربێ ئێمە لەم بەشەی چوارەمەدا، لە هەشت تەوەردا سەرژمێرێکی خێرای ئەو کۆسپو تەگەرە سەرەکییانە دەکەینو، سەرو تیشکێکیان دەخەینە سەر، تاکو ڕێبوارانی ڕێی بەرەو خواچوون، لەلایان نامۆو نەناسراو نەبنو، لەنەکاو بەسەریاندا نەکەونو، بێ ئاگایانەو نەزانانە بەتەڵو داویانەوە نەبنو، لە بۆسەی بەدیان نەکەونو، لە ئاکامدا لە تاقیکردنەوەی گرنگو گەورەو مەترسییداری ئەم ژیانە دنیاییە نەکەونو، لەجیاتی بەرزبوونەوە بۆ پلە بڵندەکانی بەهەشت، لە پەوڕوو لە ئاگری نێڵدراوی[*] دۆزەخ نەکەون !! خوا پەنامان بدات.

(١) رَوَاهُ مُسْلِمٌ برقم: (٧٦٠٦)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٢٣٢٤) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٤١١٣)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٦٨٧) وَغَيْرهُم، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

(٢) واتە وەك چۆن مرۆڤ لە زینداندا ئازاد نیەو جمو جۆڵەکانی سنووردار کراون، بە هەمان شێوەش بابای مسوڵمان لەژیانی دنیای دا، ناتوانێ بە ئارەزووی خۆی جموجۆڵ بکاتو، شەریعەت هەڵسوکەوتەکانی سنووردار دەکات، نامسوڵمانیش لەو ڕووەوە کە چی کەیفی لێ بێ لە دنیادا دەیکات بێ گوێدانە دینو ڕەوشت، لەو ڕووەوە وەك ئەهلی بەهەشت وایە، کە هیچ شتێکیان لێ قەدەغە نیە.

(٣) رَوَاهُ أَحْمَد برقم: (٨٩٣١)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٧٣٠٨)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٧١٩) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

(*) نێڵدراو: کڵپە سەندوو، بڵێسەدار.

تەوەری یەکەم:

بەهەڵە حاڵیی بوون لە ئیسلام

بەڕاستیی بەهەڵەو ناڕاست تێگەیشتن لە ئیسلام - بەڕای بەندە - گەورەترینو بەزەڕترین کۆسپو لەمپەری تەزکیەی نەفسو صالح بوونو بەرەو خوا چوونی ئینسانە.

چونکە ئاشکراو بەڵگەنەویستە، کە لەڕێی خواوە نەبێ مرۆڤ بەرەو خوا ناچێو، تاکە ڕێگایەکیش، کە خوا پێشانی بەندەکانی داوە بۆ بەندایەتییکردنیو لێ نزیکبوونەوەیو بەرەولاچوونی، ئەو ئیسلامەیە، کە لە دوو سەرچاوە ڕوونو بێ چەندو چوونەکەی دایە، کە قورئانو سوننەت (الكتاب والسُّنَّة)ن.

بەڵێ، تەنهاو تەنها بەڕێی ئیسلامداو، بە پابەندیی بە قورئانو سوننەتەوەو، بە فەرمانبەریی کردن بۆ خواو پێغەمبەرەکەی (صلى الله عليه وسلم) ﴿...أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ...﴾ ﴿٥٩﴾ النساء، ئینسان ڕێی ڕاستو دروستی تەزکیەی نەفسو صالح بوونو بەرەو خواچوونو بە دیدار شادبوونی، بۆ تەختو هەموار دەبێ.

بەلام بێگومان خودی بڕوا بە ئیسلام هێنان، چەندە گرنگەو شوێنکەوتنی ئیسلامەتی چەندە مەبەستە، چۆنیەتیی ئەو بڕوا پێهێنانو شوێنکەوتنەش، هێندە گرنگە، دیارە، کە مەبەستیش لە: (أحسَنُ عملاً) هەر ئەوەیە وەك (الفضيل بن عياض) گوتوویەتی: خوا هیچ کردەوەیەك وەرناگرێ[1] تا دوو مەرجی سەرەکیی تێدا نەبن:

أ- بەس بۆ خوابوون (خالص).

ب- ڕاست بوونو بەپێی شەرعی خوا بوون (صواب).

خۆ بۆ خوا ساغ کردنەوە (الإخلاص لله)ش، زادەو بەرهەمی خوا بەیەکگرتن (توحيد)و (لا اله الا الله) گوتنەو، شوێن شەرع کەوتن (الإتِّباع للشرع)یش، بەرهەمی

---

(١) بڕوانە: (الأساس في التفسير) سعيد حوّى، ج: (٥)، ص: (٢٥٣٦).

شوێن پێی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) هەڵگرتن‌و (محمد رسول الله) گوتنە، ئەم دووانەش: (لا اله الا الله و محمد رسول الله) کلیلی دەرگای چوونە نێو ئیسلام‌و، دوو شاباڵی پێ فڕین‌و پێ بەرەو خوا چوونی ئینسانن.

ئێستاش با لە چوار بڕگەدا مەسەلەی {بەهەڵە لە ئیسلام حاڵی بوون}و، چۆنیەتیی کۆسپ‌و پەرچبوونی لە ڕێی بەرەو خوا چووندا‌و چارەسەرکردنی، بتوێژینەوە:

یەك: بە هەڵە تێگەیشتن لە ئیسلام چییەو چۆنە؟!

هەر بەکورتیی دەڵێین:

هەر جۆرە گۆڕین‌و دەستکاریی‌و کەم‌و زیادکردنێك، لە ئایین‌و بەرنامەی ڕاست‌و تێرو تەواوی خوای پەروەردگارو دادگەرو زاناو کاربەجێ‌و بە بەزەییدا، هەتا لە بواری تیۆریی (نظري)و لە بازنەی عەقڵ‌و زەین‌و بیرو بۆچووندابێ، بە (بە هەڵە لە ئیسلام حاڵیی بوون) دادەنرێ، بۆ وێنە:

١) ئەو کەسەی، پێی وایە ئیسلام تەنیا پەیوەندییەکی ڕووحیی نێوان خواو ئینسانەو، ئەو پەڕەکەی لە جوغزی باری کەسێتیی (الأحوال الشخصية) ناچێتە دەرێ‌و، بە هیچ ڕەنگێك بەرەو ئاسۆی خەمخواردن لە کۆمەڵگاو حوکم‌و سیاسەت هەڵناکشێ‌و ناچێتە سەرێ[1]!!.

٢) ئەو کەسەی، پێی وایە: ئیسلام، ڕاستە بەرنامەو پەیڕەوی سەرلەبەری ژیان‌و گوزەرانە، بەڵام بە هیچ جۆرێك‌و لە هیچ حاڵێکدا پەنا بردنە بەرهێزو چەکی تێدانیەو، مسوڵمان دەبێ هەمیشە خەڵك‌و کۆمەڵێکی سەلامەت‌و بێ زەرو هێدیی‌و مەندبن‌و، بە هیچ شتێك شڵوێ، نەبن، تەنانەت ئەگەر ستەم‌و دەست درێژیشییان لێ بکرێ[2]!!.

---

(١) وەك عەلمانییەکان‌و خەڵکێکی عەوامی بێ ئاگا گومان دەبەن.

(٢) مەبەست ئەوانەیە کە وشەی جەنگ‌و جیهادیان لە فەرهەنگی مێشکیاندا سڕیوەتەوە.

٣) ئەو کەسەی، پێی وایە ئیسلام، تەنیا لایەنی مەعنەویی و ئەخلاقییەو، تەنیا بە زیکرو فیکرو تەزکیەی نەفس، ئینسان دەتوانێ ببێتە مسوڵمانێکی تێرو تەواوو کامڵ(١)!.

٤) ئەو کەسەی، پێی وایە هەرچی زانیاریی‌و حیکمەت‌و دەستوورو یاسای نێو قورئان‌و سوننەت هەیە، زاناو پێشووەکانمان هەموویان لێ هەڵهێنجاون‌و، ئێمە ئێستا دەبێ بە هیچ ڕەنگێك ڕێگا بەخۆمان نەدەین، کە لە بازنەو جوغزی ئیجتیهادو بۆچوون‌و کەلەپووری ئەوان دەربچین‌و، پێویستە چی ئەوان گوتوویانە، بەبێ تێفکرین‌و بەندو مەرج (قید و شرط) وەریبگرین‌و پێیەوە پابەند بین(٢)!!.

٥) ئەو کەسەی وا دەزانێ هەرچی کاتی خۆی زاناو پێشەوایانمان لەکاتی هەبوونی قەوارەو حوکمێکی نیمچە ئیسلامییدا، لەبواری سیاسەتی شەرعییدا گوتوویانەو نووسیویانە، ئێمەش - بەبێ ڕەچاوکردنی هەلومەرجی سیاسیی‌و گۆڕانکارییەکانی دنیا -، لەسەرمان پێویستە پێیەوە پابەندو، بۆی گوێ لەمست بین‌و لێی دەرنەچین(٣)!!.

٦) ئەو کەسەی، پێی وایە مسوڵمانان بۆیان نیە کۆمەڵ‌و حیزبی جۆراو جۆر، بۆ هێنانەدی ئەو ئامانج‌و مەبەستە شەرعیانە پێکبێنن، کە بە کاری بەکۆمەڵ‌و هەرەوەزکاریی نەبێ دابین ناکرێن، وەك فەرمان بە چاکەو ڕێگرتن لە خراپەو، جێبەجێ کردنی یاساکانی شەرع‌و چەسپاندنی سنوورو سزایەکانی‌و، جەنگ کردن لەدژی دوژمن‌و ناحەزانی ئیسلام‌و داگیرکەرانی خاك‌و وڵاتیان دا، گومانی وایە، کە هەر کارو چالاکییەکی لەو جۆرە، شتێکی ناشەرعییەو

---

(١) مەبەست زۆربەی هەرەزۆری ئەهلی تەصەووفی ئەم ڕۆژگارەیە، هەروەها کۆمەڵێك ڕەوت و مەشرەبی دیکەی هاووێنەیان.

(٢) مەبەست لاساییی کەرەوەکانن، بە هەردووك جۆری مەزهەبیی‌و سەلەفیی ناوەوە، کە لەم خاڵەدا یەکسانن.

(٣) مەبەست هەر کەسێکی فیکر قاڵب بەستووی بە واقیع نائاشنایە.

بیدعـەتێکی پەیداکراوە[1]!!.

٧) ئەو کەسـەی، پێـی وایــەو ڕای وایـــە، بـۆ ئـەوەی خەڵـکی دنیــاو هــەندەران وانــەزانن، کە ئێمـەی مسـوڵمانو ئایینەکـەمان دواکەوتوەو بـەجێ مـــاوین و، بـۆ ئەوەی ڕێزمـان لـێ بگرنو توانجو پللارمـان تێنەگـرنو، تۆمەتی دژی دیموکراسییو مافی مرۆڤـو شـارسـتانەتییمان پاڵ نـەدەنەلاو، مۆری تونـدڕەوییو ڕەشەکــوژییو تۆقانـدن (التطـرف والإغتيـــال والإرهــاب)مــان بەنێوچـەوانەوە نـەنێن، گەرەکـە دەستـبەرداری هەنـدێك لـە وشـەو زاراوەکـانی خۆمــان بـینو، هەنـدێك لـە وشـەو زاراوەکانی ئەوان بەکاربێنینو، خۆمانو ئایینـەکەمان لـەو قـەیرانی تۆمەتبـــارییو ڕەخنە لـێگیـرانو توانجو پلـلار تێـگیـرانە، قوتـار بکـەین[2]!!.

٨) ئەو کەسەی، پێـی وایە هەرچەندە تواناو ئامادەیی جەنگو ڕووبەڕووبوونەوەشـــمان لەگەڵ کۆمەڵگـاو دەوروبەری تێکەڵو پێکەڵ (لە مســـوڵمانی چاكو گونـاهبـــارو بیدعەتچـییو هەڵگەڕاوەو، مرۆڤی کافرو هـاوبەش دانەرو زەندیقو...هتـد)مانـدا، نەبـێ، یان تواناشـــمان هـەبێ، بـەڵام لەبـەر هـــەر هــۆیەك بـێ، ئـەو جـەنگو بەرەنگـارییە دوابخـرێ، یـان هـــەر نەکـــرێو بەپێویســـت نـەزانرێ، بەڵـــێ، ئـەو کەسـەی لەگەڵ هەبوونی هـەل و مەرجێکـی ئـاواشـدا، پێـی وایـە، کـە بـە هـیچ ڕەنگـێك دروسـتو ڕەوا نیە، سڵاوو مەرحەبا لەو خەڵـــكو کۆمەڵـگـــایە بکـرێو، هیچ جۆرە مـودارایەکـیان لەگەڵ بکرێو، وا دەزانێ بەو مەرحەبـاو موداراو پێکەوە

---

(١) مەبەست هەموو ئەوانەیە کە بڕوایان بەکاری ڕێك و پێـكو یاسـادار (العمـل الـمرتب و الـمنظم) نیــە، بێئاگـا لەوەی کە بەدیلی ئەوە بەس بێ سەروبەرییو پاشاگەردانییو کەس بەکەسییە!! سـەرەڕای ئـەوەی، کە چەندان دەقی قورئانو سوونەت فەرزبوونی کـاری بەکۆمەڵو هەرەوەزییان لــێ دەفامرێتـەوەو، چـەندان دەقیش فەرمانیان بەکۆمەڵ بوونو ڕێـك وپێکــیی مســـوڵمانان کــردوەو، پـرژوبـــڵاوییو پەرتـەوازەییو بێسـەرەوبەرەییان قەدەغە کردوە.

ئنجا ئەو جۆرە کەسانەش ئەو قسانەش دەکەن بە تیۆریی: بـەکردەوە خۆیـان هـەوڵی کۆمـەڵبوون و کـاری هەرەوەزیی و پێکەوەیی، هەر دەدەن!!

(٢) مەبەسـت ئـەو جـۆرە کەسـانەیە کـە لـەژێر فشـــارو تـاوو تینـی ڕێچـکەو بیـــردۆزەکانو، شـەپۆلی سـیکۆلاریزمی ڕۆژئـاوادا، بەزیـونو تێشـکـاون.

هەڵـکردنـە، تەنازول لە ئیمانو ئیسـلام دەکرێو، خـاوەنەکـەی لە بازنەی ئـاییـنو وەدەردەنـرێ[١]!!.

٩) ئەو کەسـەی، پێـی وایە ئێمـەی مسـوڵمان، ئەگەر بمانـەوێ لـە ڕەوڕەوەی ژیـارو شـارستانییەت بەجێ نەمێنیـنو، لەم سەدەی پازدەی کۆچیی و بیسـتو یەکـەمی زاییـنی دا، بەرەی خۆمان لە ئـاوێ دەربێنیـن، ناچارین کە لەژێـر فشـارو گوشـاری زانسـتو بـەرەو پـێش چـوونو گۆڕانـدا، دەستـبەرداری گەلـێـك شـتی ئـاییـنەکەمان بیـنو وازی لـێبهـێنین، لە سـۆنگـەی ئەوەوە، کە لەگـەڵ زانسـتو بڕیـارەکـانیـدا ناگـونجـێن[٢]!!.

١٠)ئەو کەسەی، پێـی وایە بۆئەوەی بتوانین کارو چالاکیی ئیسـلامییانەمان درێـژە پـێ بدەینو، لەنێو سەرجەم چینو توێژەکانی کۆمەڵگـادا کاریگەریی خۆمانمـان هـەبێ، حەتمەن پێویسـتە سەرجەم ئـەو شـتانەی، کـە خەڵـکی بـاری پێیانـەوە گرتـوەو پێیانەوە ڕاهاتوون، ئەگەر شـیـركو بیدعـەتو گونـاحو دابو نەرێتـی کـافرانو نەفامێتـیی (جاهلیـة)یش بن، لەبەر دڵـگران نەبوونی خەڵـكو دڵڕاگرتنیان، لـێیـان بێدەنگ بیـنو دەسـتیان لـێ نەدەیـن[٣]!!.

١١) ئـەو[٤] کەسـەی پێـی وایـە – بەپێچـەوانەی پێشـوو – پێویسـتە لەسـەر بچووکـترین مەسەلە هەرچەندە سوننەت، یان ڕاجیایی(إختلاف)یەکی فیقـهیـیو جوزئییش بێت، ئەگەر دنیـای لەسـەر تێکـچـووە، پێویسـتە وەدەنـگ بێیـنو بەشـەڕ بێیـن !! بەبێ ڕەچاوکردنی قـازانجو زیان (الـمصلحة والـمفسدة)و گرنگو

---

(١) مەبەست ئەو جۆرە کەسانەیە، کە بەشێوەیەکی ئـایدیایانەو نـاواقیعییانە بیـر دەکـەنەوە، بێ ئـەوەی بتوانن هیچ هەنگاوێکی کردەیی بنێنو، هەردەم خەریکی ڕەخنە گرتنن لـەمو لـەوو، حوکـم دەرکـردنی عـاتیفـییانەیان بەسەر خەڵـکیدا، کردۆتە پیشـە.

(٢) مەبەست ئەو جۆرە کەسانەیە، کە ئێستاش هەر لەسەر مەزەبی {لە دەروونەوە تێشکاندن} و بریقـە بریقی تەکـنۆلـۆژیـا چاوی ئەبلـەق کـردوونو، باوەڕ (ثقـة)ی لـەق کـردوون.

(٣) مەبەست زۆربەی خەڵـکی عەشـایەرو عـەوامو ژمارەیەکـیش لە مەلایەکـانە.

(٤) مەبەسـت خەڵـکێکـی زۆرە لە گـەنجو لاوی تـازە زمان بە ئیسـلام پژاو.

گرنگتـــرو، فـــەرزو ســـوننەتو، ڕیزبەنـــدیی (ترتیـــب)ی لەپێشـــترەکـــان (الأولویـات)!!.

بەڵـێ خوێنـەری خۆشـەویسـت !

مەبەسـتم لـە {بـە هەڵـە لـە ئیسـلام گەیشـتن} ئـەو جـۆرە بۆچـوونانەو هـاووێنـەکـانیـانە.

ئێسـتاش با لە بڕگەی دووەمـدا، تیشـك بخـەینە سـەر هۆکارەکـانی پەیـدابـوونو سـەرهـەڵـدانی دیـاردەی بە هـەڵـە لە ئیسـلام حـاڵیی بـوون.

دوو: بەهـەڵە لـە ئیسلام حـاڵیی بوون، بۆچـی و چـۆن پەیدا دەبێـت ؟

هۆکارەکانی سەرهەڵـدانی دیاردەو نەخۆشیی نـاوبراو زۆرن، کـە ڕەنگـە ئـەم حـەوتە سـەرەکـییەکـانیـان بـن:

١) دووریـی لە قوڕئانو سوننەتو ئەو زانیاریـیانەی، کە پێیانەوە پەیوەستن:

پێغـەمبەری خـوا (صلى الله عليه وسلم) بەڵـێنی داوە، کە هەر کەسێك دەست بە قوڕئانو سوننەتەوە بگرێ، هەرگیز ڕێـی لـێ تێکـناچـێو سـەرگـەردان نـابێ: {تَرَكْتُ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ: لَنْ تَضِلُّوا مَا تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا كِتَابَ اللَّهِ، وَسُنَّةَ رَسُولِهِ}[١].

٢) دووریـی لـە پێشـەواو زانایانی ڕەسەنو، میـراتگرانی ڕاستەقینەی پێغەمبەران علیهم الصلاه والسلام:

بەڵـێ، بەڕاسـتیی وەك فـارس گوتوویـانە: (نیمه حکیم جان می بَرَدْ، نیمه ملاّ دین می بَرَدْ)، ئەو کۆلـکە زاناو بەناو پێشـەوایانەی، کە تەنیـا بەرگـو پۆشاکیان لە خەڵکی عەوام جیایەو، هیچـیان لەو خەڵکە زیاد نیەو، خۆشیان لە خەڵکی سادەو

(١) رَوَاهُ مَالك فـي (الْموطأ)، برقم: (١٣٩٥)، وَصَحَّح إسنادَهُ الألباني فِي (السلسـلة الصحيحة)، بـەلاّم لەجیـاتی (سـنة) وشـەی (أهـل بيتي)یە.

عەوام كردۆتە پێشەواو چاوساغ، ڕۆڵی سەرەكییان هەیە لەسەر لێشێواندنو بەهەڵەداچوونیان لە ناسینی ئایینی خوادا.

٣) خۆ كورت هەڵهێنان لەسەر بەرهەمو كەلەپووری زانایەك، یان چەند زانایەك:

چونكە زۆرجاران وابووەو دەبێ، كە یەكێك لە زانایانی ئیسلام بۆ ڕاستكردنەوەی چەند هەڵەو ناتەواوییەكو، تیشك خستنە سەر چەند مەسەلەیەك، كە ئەو زانایە لەكاتی خۆیدا بەپێویستی زانیون، كتێبێكی نووسیوە بۆ وێنە: (إحياء علوم الدين)ی (غەززالیی)و (كتاب التوحيد)ی (محمد بن عبد الوهاب)و (كليات رسائل النور)ی (نوڕسیی) خوا لێیان خۆش بێ، كە هەموویان لەو جۆرەن، ئنجا ئەو جۆرە كتێبو بەرهەمانە بەتایبەتو، كتێبو بەرهەمی زانایان بەگشتیی، ناگونجێ بۆ تێگەیشتن لە ئیسلام بە هەموو لایەنەكانیەوە، پشتیان پێ ببەسترێ، چونكە هەر كامیان لایەنێك، یان چەند لایەنێكی ئیسلام باس دەكات، نەك تێكڕای لایەنەكانو هەموو ئیسلام و، تەنیا كتێبو سەرچاوەیەك، كە سەرجەم ئیسلامەتییان تێدا خرابێتە ڕوو (قورئانو سوننەت)ن و بەس.

٤) (دەمارگیریی) (تعَصُّب) بۆ مەزەبو قسەو بەرهەمی زانایەك، یان چەند زانایەكو بیر تەسكیی:

چونكە دەبێ هەموومان دڵنیاو مسۆگەر بین، كە بێجگە لە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)، هیچ كەسی دیكە لە هەڵە پارێزراو (معصوم) نیەو، وەك مالیك ڕەحمەتی خوای لێبێ، گوتوویەتی: (مَا مِنْ أَحَدٍ إِلاّ مَأْخُوذٌ مِنْ قَوْلِهِ، وَمَرْدُودٌ عَلَيْهِ، إِلاّ صَاحِبَ هَذَا الْقَبْرِ)(١).

واتە: هەموو كەسێك قسەی لێ وەردەگیرێو بە سەریشیدا دەدرێتەوە، تەنیا خاوەنی ئەم گۆڕە نەبێ، (كە مەبەستی پێغەمبەرە (صلى الله عليه وسلم)و ئاماژەی بۆ گۆڕەكەی كرد لە كاتی قسەكردندا).

(١) روح المعاني لمحمود الآلوسي، ج١١، ص١٨٨، عن مالك.

ئاشکراشە، کە تەسلیمبوونی بە ڕەهایی بۆ قسەو بۆچوونو بەرهەمی زاناو پێشەوایەك، بریتیە لە بە کردەوە بەبێ هەڵە (معصوم) دانانی.

٥) کەوتنە ژێر فشارو تەئسیری شەپۆلی دنیاگەرایی‌و، ڕێچکەو بیردۆزەکانی ڕۆژهەڵاتو ڕۆژئاوا:

ئەمیش کاریگەرییەکی گەورەی هەیە لە خۆ دۆڕاندنو کارتێکردنی خەڵکێکی ئیمان دانەمەزراو چاك تێنەگەیشتوو، چونکە خەڵکی تێگەیشتووو ئیمان دامەزراو، لەو جۆرە حاڵەتانە پارێزراوە.

کەواتە:

ئینسانی مسوڵمان، هەرچەندە هەر زانیارییەکی بەسوود بە موڵکی خۆی دەزانێ، {الْحِكْمَةُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ فَحَيْثُ وَجَدَهَا فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا}[1]، بەڵام هەمیشە لە خۆی وریاو ئاگادارەو، هیچ کاتێك بەچاوی ئەبڵەقو حەپەساوییەوە، تەماشای فەرهەنگو کلتووری هیچ گەلو کۆمەڵگایەك ناکاتو، دووچاری خۆ بەکەم زانینو ڕووخانی دەروونیی نابێت.

٦) کاریگەریی بابو دایكو برادەرو دەوروبەر:

ئەم هۆکارەش ڕۆڵێکی گەورە دەگێڕێ لەسەر لێ تێکدانو بەهەڵەدابردن، لە ناسینو ئاشنابوونی ڕاستو دروستی ئینساندا بۆ ئیسلام، وەك ئەو فەرموودەیەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ئاماژەی پێ دەکات: {مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلاَّ يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ، وَيُنَصِّرَانِهِ، وَيُمَجِّسَانِهِ، كَمَا تُنْتَجُ الْبَهِيمَةُ بَهِيمَةً جَمْعَاءَ، هَلْ تَجِدُونَ فِيهَا مِنْ جَدْعَاءَ؟}[2].

---

(١) أَخْرَجَهُ التِّرمِذِيّ، برقم: (٢٦٨٧)، وَقَالَ هَذَا حَدِيثٌ غَرِيب، وَقَالَ الشيخ الألباني ضَعِيف جداً، بەڵام بێگومان مانایەکەی ڕاستو دروستە.

(٢) أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ، برقم: (١٢٩٢)، وَمُسْلِمٌ، برقم: (٦٩٣١)، وَأَبُو دَاوُد، برقم: (٤٧١٤) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

واتە: هەموو منداڵـێك لەسەر فیطرەتی خواپەرستیی لەدایك دەبێ، پاشان بـاب‌و دایكی دەیكەنە جوو، یان دیان، یان مەجووسیی، وەك چـۆن ئـاژەڵ بە تێروتەواویی پەیدا دەبێ، ئایا هیچ دانەیەكی لووت بڕاویـان تێـدا دەبینـن؟!

٧) خـڵـتە بە دڵـەوە بوون‌و مەیلـكـردنی لادان‌و خراپـە:

هەندێك كـەس هەر لەخـۆوە كەیفی بەلادان‌و لاڕێـبوون‌و شتی ڕیزپەڕو دەگمەن دێت‌و، ڕاستەڕێـی ئاسان لەوێـیە، كەچی ئەو، ملی هەورازی هەڵەمووت‌و هەڵدێرو عاسێ دەگرێ ! خوای پەروەردگار لەوبارەوە فەرموویەتی: ﴿ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ عَلَيۡكَ ٱلۡكِتَـٰبَ مِنۡهُ ءَايَـٰتٌ مُّحۡكَمَـٰتٌ هُنَّ أُمُّ ٱلۡكِتَـٰبِ وَأُخَرُ مُتَشَـٰبِهَـٰتٌۖ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمۡ زَيۡغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَـٰبَهَ مِنۡهُ ٱبۡتِغَآءَ ٱلۡفِتۡنَةِ وَٱبۡتِغَآءَ تَأۡوِيلِهِۦ ... ﴿٧﴾ ﴾ آل عمران.

واتە: (خوا) ئەو زاتەیە، كە كـتێبی ناردۆتە سەرتۆ، بە شێك لە ئایەتەكانی مانایان ڕۆشنە، كە ئەوانە ئەسڵی كـتێبەكـەن‌و، هەندێكی دیكەیان مانای لەیەكـچوو هەڵدەگرن، ئنجا ئەوانەی، كە لادان بەرەو خراپەیان لە دڵـدا هەیە، شوێن ئەوانەیان دەكەون، كە مانای وێكـچوویـان هەیە، بە مەبەستی ئاژاوەنانەوەو، بە مەبەستی تەئویلـكردنیان .

بەڵـێ خوێنـەری مسـوڵمان !

ئەمـانەی ڕابـردن هۆكـارە سـەرەكییەكانی بەهەڵـە لـە ئیسـلام حاڵـیبوونی ئەوانـەن، كە بە شێوەیەكی كرچ‌و كاڵ‌و ناتەواو لە ئیسـلام تێدەگـەن.

سێ: ئاكامی شـوومی بەهـەڵە لە ئیسلام حاڵی بوون:

ئاكامی خراپو شوومی لە ئیسلام حاڵییبوونو زەرەرو زیانەكانی یەكجار زۆرن، بەڵام لە دوو شتدا خڕدەبنەوە:

١/ دینداریی بۆ نەكران بە شێوەیەكی ڕاستو ساغ، كە خوا پێی ڕازییە.

٢/ دەسخەڕۆ بوونو ڕەنج بەفیڕۆچوون لە قیامەتداو، دەست لە بنی هەمبانەی بەتاڵەوە دەرچوون.

بۆیەش بابای بەهەڵە لە ئیسلام تێگەیشتوو، دینداریی ڕاستو ساغی بۆناكرێ، چونكە وەك چۆن هەر دەزگاو ئامێرێك، كە دروست دەكرێ (كەتەلۆك)ی ڕەگەڵ دەخرێ، چونكە ئەگەر بێتو بەو شێوەو چۆنیەتییەی، كە دروستكەرەكەی دیاریی كردوە، كاری پێ نەكرێ، نەك هەر كار ناكاتو بەرهەمدار نابێت، بگرە زۆریش نزیكە، كە هەر خراپیش بێو یەكجاریی تێك بچێ.

دەجا ئیسلامیش تەنیا كاتێكو لەحاڵێكدا دەگونجێ بەڕێوە ببرێو، ئامانجو مەبەستە دنیاییو قیامەتییەكانی پێ دابین بكرێن، كە بەو چۆنیەتییە بێ، كە خاوەنەكەی (تبارك وتعالى) دیاریی كردوە!

ئنجا دەستخەڕۆبوونو ڕەنج بەزایەچوونی بابای بەهەڵە لە ئیسلام تێگەیشتووش، شتێكی ڕوونو ئاشكرایە، چونكە خوای پەروەردگارو كاربەجێ بەس فەرمانی نەكردوە، كە بپەرسترێ، بەڵكو وێڕای ئەوە فەرمانیشی كردوە، تەنیا بەو جۆرە بەندایەتیی بۆ بكرێو بپەرسترێ، كە بۆخۆی لە قورئانو سوننەتدا دیاریی كردوە.

ئنجا بۆ سەرژمێركردنێكی خێرای زەرەرو زیانەكانی بەهەڵە لە ئیسلام حاڵییبوون، ئەوەندە بەسە، كە جارێكی دیكە سەرنجێكی خێرا لە زەرەرو باجەكانی ئەو یازدە (١١) جۆرە بۆچوونو تێگەیشتنە هەڵەیە بدەین، كە لە بڕگەی یەكەمدا نووسیمانن.

هـەر بۆ نـموونـە:

یەکەمیان، کە ئیسلام لە پەیوەندییەکی ڕووحیی نێوان خواو ئینساندا کورت هەڵدێنێو، دین لە ژین دادەبڕێو، حوکمو حیکمەتو، بازاڕو مزگەوتو، ئیمانو سامانو، زانستو ڕەوشتو، قانوونو ویژدانو، دادگەرییو دەستەڵاتو، دنیاو دوارۆژو، ڕووحو جەستەو، عەقڵو وەحییو...هتد، لە یەك دەترازێنێ، دەزانی چەند جۆرە بەڵاو گرفتارییو ئاشووبو خراپەکاریی دەرەخسێنێ !!

ئاخر ئەم شتانەو گەلێك شتی دیکەی لەم بابەتەش، هەمیشە (جووت)نو بەبێ یەکدی نایانکرێو نایانکرێ و، لەکاتی لەیەکدی ترازاندنیاندا، هەموویان نێوەڕۆکی خۆیان لەدەست دەدەن، بێگومان گچکەکردنەوەی ئایینیش (مەبەست ئیسلامە)و کورت هەڵێنانی لە پەیوەندیی ڕووحیی نێوان خواو ئینساندا، هەموو ئەو شتە جووتانەی، کە گوتمانن هەر لە (دین)و (ژین)ەوە، هەتا (عەقڵ)و (وەحیی)، نەك هەر لەیەك دەترازێنێ، بگرە پێکەوەشیان بەشەڕ دێنێو، جەنگی گەرمو گوڕی نێوان (زانست)و (ڕەوشت)و، (ویژدان)و (بەرژەوەندیی)یش، کە لە ئەورووپاو ئەمریکاو ڕۆژهەڵاتو ڕۆژئاوای جیهاندا لە ئارادایە، چاکترین بەڵگەو شایەدی ئیسپاتی ڕاستیی ئەم قسەیەو، پیسترینو خراپترین بەرهەمی ئەو کارگەو فابریقەیەیە.

بۆ زیاتر ڕوونکردنەوەی مەبەستیش، با ئەم قوڵە نەزیلەیەی خۆمتان بۆ بگێڕمەوە:

ساڵی (١٩٨٦) کە ئەو کاتە تازە گوندی (سەرسیان)م بەجێ هێشتبوو لە چنگ دائیرەی ئەمنی (ڕانیە)و (دووکان)و، کەمێك بوو لە گوندی (گەڵووی ماخۆ بزنان) بە مەلایەتیی نیشتەجێ بووبووم.

ڕۆژێکیان چەند مامۆستا (مەلا)یەك بەمەبەستی سەردان هاتنە لامو، پاش دانیشتنو ئیسراحەت، قسەو باس هاتنە پێشەوەو، من ڕووم لەو بەڕێزانە کردو گوتم: مامۆستایەکان! بەڕاستیی خەڵكو میللەتەکەمان خەریکە یەکجاریی سەری

لـێ بشـێوێ و[(١)] بفه‌وتێ‌و، ئێمه‌و مانـانیش به‌ر لـه‌ هـه‌موو كـه‌س له‌ به‌رامبه‌ر خوادا، له‌وباره‌وه‌ به‌رپرسـیارین، بۆیه‌ پێویسـتـه‌ ته‌كـانێك بده‌ینـه‌ خۆمـان‌و بجوولـێین‌و، لـێ نه‌گه‌ڕێین كۆمه‌ڵـگـای كورده‌وارییمـان، كـه‌ بـه‌ ڕه‌نـج‌و زه‌حمـه‌ت‌و خوێنـی هـاوه‌ڵانی به‌ڕێـزو دڵسـۆزی پێغه‌مبه‌ری خوا (صلى الله عليه وسلم) ئیسـلامی پێگه‌یشـتوه‌، گـورگ‌و دزوجـه‌رده‌ی ڕژێمـی طـاغووتیی‌و ڕێچكـه‌ شـه‌یطـانییه‌كـان، وا به‌ئاسـانیی بیـرفێـنن‌و لـه‌بن ده‌سـتمان ده‌ریـبێنن!.

به‌رلـه‌وه‌ی قسـه‌كانم ته‌واو ببـن، یه‌كـێـك له‌و به‌ڕێزانه‌ به‌ دڵـگه‌رمیـیه‌وه‌ گـوتی:

فـلانه‌كـه‌س ! تۆ گـه‌نجـی‌و تازه‌ پێ ڕاده‌گه‌ی‌و ته‌جره‌به‌ت نیه‌و خه‌ڵـكی نـانـاسـی، به‌و قورئانه‌ی، لـێـم خـوێنـدوه‌، ئه‌و خه‌ڵـك‌و میللـه‌ته‌ هـه‌مووی دڵـی ڕه‌ش بـووه‌و، مۆری به‌سه‌ر دڵه‌وه‌ نراوه‌و، هه‌رچی بۆیان بلـێـی هه‌ر بێسـووده‌، چونكـه‌ ئێمـه‌ پـاره‌و ده‌سـته‌ڵاتمـان نیـه‌، گوێمان لـێ نـاگـرن !

منیـش گـوتـم:

مامۆسـتا ئه‌و خه‌ڵـكه‌ ته‌نیا گه‌ده‌و گیـرفانی نیه‌، تاكو ئێمه‌ نـه‌توانین هـیچ كاریـان تێبكه‌ین، ئه‌گه‌ر ڕژێم‌و ڕێچكـه‌كـان له‌ڕێی گه‌ده‌و گیـرفانیانه‌وه‌، ده‌یانخه‌نه‌ ژێـر ڕكێفـی خۆیانه‌وه‌، ده‌رگای عـه‌قڵ‌و دڵیشـیان بۆ ئێمه‌ ماوه‌، تاكـو لـه‌و ده‌روازه‌یـه‌وه‌ لـێیـان بچـینه‌ ژوور!

ئـه‌ویـش لـه‌ وه‌ڵامـدا گـوتی:

ئاخـر كاكـه‌ مه‌لا! من پێم گـوتی، كـه‌ ئـه‌و خـه‌ڵك‌و میللـه‌ته‌ دڵـیان ڕه‌ش بـووه‌و ئامۆژگـارییكردنیان هیچ فایدێی نیه‌! با به‌ڵـگه‌یه‌كـت بۆ بهێنمه‌وه‌، كه‌ پێـم وایـه‌ بـێ قسـه‌ت ده‌كـه‌م !!

(١) ئه‌وكاته‌ خه‌ڵـكـێـكی زۆر ملی دابووه‌ چه‌ك هه‌ڵگرتن بۆ ڕژێم‌و سـیخوڕیی‌و ڕاپـۆرت نووسـین، به‌شـێكی زۆری خه‌ڵـكـیش له‌تاو سته‌م‌و چه‌وساندنه‌وه‌و دڕندایه‌تی ڕژێـم، پـه‌نایان بردبـووه‌ بـه‌ر ڕێچكـه‌و كـوێره‌ ڕێیه‌كـان، به‌تایبه‌ت ماركسیزم، كه‌ ئه‌وكـاته‌ بـازاڕی زۆر گه‌رم بوو و یه‌كجار به‌ بره‌وو ڕه‌واج بوو.

گوتم فەرموو:

گوتی: خۆت دەزانی من لە ئۆردوگای (......) مەلام، ڕۆژێك بەهەڵەداوان هەواڵیان دامێ، کە مامۆستا، فریا بکەوە ئەوە لە فلان ماڵە شاییو ڕەش بەڵەکەو وەرە لێیان تێك بدە! منیش بەپەلە چوومو پێنج شەش ڕیش سپییش، کە هەمیشە لەپشت منەوە نوێژ دەکەنو زۆربەشیان حەجیان کردوە، وەدوام کەوتنو لەگەڵم هاتن، دیارە من هەر لە دوورەوە تێمخوڕینو، پێمگوتن ئەو شاییو ڕەشبەڵەکە حەڕامەو تێکی بدەن، ...هتد.

ئیدی هەر هێندەم زانی کابرای زاوا، کە دیاربوو چەکداری ڕژێم بووو بەرپرسیش بوو ! بەرەو ڕووم هاتو بەتووڕەییەوە گوتی:

ئەوە چییە مەلا ! هیچ شتێك نەماوە هاتووی شاییو زەماوەندی ئێمە بشێوێنی؟!

ئیدی هات توند یەخەو بەرۆکی گرتمو ڕایتەکاندم! ئەو ڕیش سپییو حاجییانەش، کە لەگەڵم هاتبوون، کە هەرگیز لەکاتی نوێژەکاندا پشت منیان بەرنەدەداو، هەمیشە مشتو مڕیان بوو لەسەر جێگای نوێژو نزیکتربوون لە ئیمامو میحڕابەوە، بەڵێ ئەوانیش لێم کشانەوەو لەبەر خۆیانەوە هەر پەکوو پەکوویان(1) بوو، دەیانگوت: شەرت بێ ئێستا مامۆستا دەکوتێ!

منیش، کە زانیم هەر بەتەنیامو ئەو چەکدارەو من بێچەكو باری نابەم، بەناچاریی دەستم کرد بە قسەی ئارامو نەرم، بەکوردیی پاڕامەوە.. هەتا کابرا وازیهێناو منیش باش بوو، بە سەلامەتیی قوتارم بووو گەڕامەوە.

ئنجا کاکی خۆم ئەو خەڵکە، کە تۆ دیفاعیان لێ دەکەی ئائەوانەن!

منیش گوتم: مامۆستا پێت وایە ئەو بەسەرهاتو ماجەرایە، بەڵگەی قسەکانی جەنابتن، یان پشتگیری قسەکانی منن ؟!

گوتی: بۆچی دەپرسی: دیارە من بەڵگەم هێنایەوە بۆ قسەکانی خۆم.

---

(١) وشەیەکە لەکاتی سەرسوڕمان (تعجب)دا بەکاردێ، لە گەلێك ناوچەی کوردستانی سەر بە ئێرانو عێراقدا.

گوتم: دەجا مامۆستا گیان! با عەرزت بکەم:

ئایا ئەگەر پارچە زەوییەکت هەبێو تەنیا نیسکی تێدا بچێنی، ئەگەر نۆکی تێدا سەوز نەبوو، ئەو زەوییە هیچ سووچی هەیە؟!

گوتی: نەخێر.

گوتم: مامۆستای بەڕێز ! جەنابیشت ئەو ڕیش سپیی‌و حاجییانەت تەنیا فێری ئەوە کردوە، کە پێنج فەڕزە نوێژت لە پشتەوە بکەن‌و، هەر کاتێك چوویە سەر شایی‌و شینێکیش، یان داوەت‌و میوانییەك، لە پشتتەوە بڕۆن‌و لە خزمەتت دابن ! ئەوەش، کە بەڕێزت فێرت کردوون، وەك خۆت گوتت، زۆرباش جێبەجێ (تنفیذ)یان کردوەو هیچیان لێ نەبواردوە، بەڵام ڕۆژێك لە ڕۆژان جەنابت ئەو دەرسەشت پێ نەگوتوون، کە هەرکاتێك ناکەسێك دەستی دایە یەخەت، یان هەڕەشەی لێکردی، ئەوانیش بەرگرییت لێ بکەن‌و، کابرای بلّح کوتەك کاریی بکەن[1]!

جا بەڕێز! مادام ئەو دەرس‌و ئامۆژگارییەی کە پێت گوتوون، زۆر چاکیان ڕەوان کردوەو لەبەریان کردوە، نەدەبوو لەسەر ڕەواننەکردنی دەرس‌و ئامۆژگارییەك، کە جارێ پێت نەگوتوونە، هیچ گلەییەکیان لێ بکەی! ئەگەر نا، بەمەرەدی ئەو جووتیارە دەچی، کە گلەیی لە زەوییەکەی بکات، بۆچی (نۆك)ی سەوز نەکردوە، لە حاڵێکدا کە تەنیا تۆوی (نیسك)ی تێدا وەشاندوە!

هەڵبەتە مامۆستا بێ قسە بوو، ئنجا نازانم لە قەناعەتەوە بوو، یان هەر قسەو بەڵگەی پێ نەمان.

---

(١) دیارە لابردن‌و نەهێشتنی هەڵەو ناشەرعیی (منکر)یە وردەکان، هەرچەندە بەگوێرەی توانا لەنێو کۆمەڵگادا هەر فەڕزە، بەڵام لەکاتی نەبوونی حوکمی خواو فەرمانڕەوایەتیی شەریعەتەکەیدا، کە ناشەرعیی هەرە گەورە (المنکر الأکبر)یە، پێویستە زیاتر لەبیری لابردن‌و نەهێشتنی وی دابین، ئەگەرنا گەلێك جاران کارو چالاکییەکانمان بۆ پاکسازیی‌و چاکسازیی، دەبنە نەخشی سەر ئاوێ.
ئێستاش: (٢٠٢٠/٩/٣٠ز- ١٤٤١/٢/١٣ك) دەڵێم: بێگومان (فەرمان بە پەسند و ڕێگریی لە ناپەسند) هەمیشەیی و بەردەوامە لە هەموو ئاستەکاندا، بەڵام وردەکاریی زۆری پێویستە و لە کتێبی: (هەڵوەشاندنەوەی پەرگیریی)یشدا تۆزێك تیشکمان خستۆتە سەر.

خوێنــەری بەڕێــز!

کورتەی چۆنیەتیی زیانگەیانـدنی بەهەڵـە لـە ئیسـلام حـاڵیی بـوون، بـە مەسـەلەی تەزکیـەی نەفس، ئەوەیە، کە ئینسـانی مسـوڵمان تەنیـاو تـەنیا بـە جێبەجێکـردنی تێکـڕای ئیسـلام (بەگوێرەی تواناو بۆ لوان) صالح دەبێو، نەفسـی پاك دەبێتـەوەو چـاك دەبـێو گەشـە دەکـات، مـادام وابـێ هەرکـاتێك لـە سـۆنگەی خـراپ لـە ئیسـلام تێگەیشـتنەوە، بەشێكو لایەنێك، یان زیاتری لـە ئیسـلام فـەرامۆش کـردو هەڵـبوارد (وەك مەسەلەی حاجیىو ڕیش سپییەکان)، ئەوە بێگومان بەئەنـدازەی فەرامۆشـکردنو هەڵبواردنەکەی، لە پرۆسە (عملیة)ی تەزکیەکەیـدا، کەلـێنو ناتەواویی پەیدا دەبێـت.

چـوار: چارەسـەری دەردو دیـاردەی بەهـەڵـە لە ئیسلام حـاڵیی بـوون:

ئاشـکرایە، کە وەك بنچـینـە (قاعیـدة)یـەکی گشـتیی، هـەموو شـتێك بـە دژو پێچەوانەکەی خۆی چارەسەر دەکرێ، لەم مەسەلەیەی ئێمەشـدا بنچـینەی نـاوبراو، هـەر لەئـارادایـەو هەموو ئەو هۆکارانەی، کە لە بڕگەی دووەمـدا باسمـان کـردن - کـە ئێمـە حـەوتی بنەڕەتییـانمان سـەرژمێر کردن- دژو پێچەوانە (نقیض و عکس)کانیان، فاکتـەرو هۆکاری باش لە ئیسـلام تێگەیشـتنو، چارەسەری دەردی کوشـندەو بێـڕەزای، بەهـەڵـە لە ئیسـلام حـاڵیی بوونن.

کـەوابـێ:

چارەسەری دەردو دیاردەی (بەهـەڵـە لە ئیسـلام حالـیی بوون) لەو حـەوت خـاڵانەی خـوارەوە دایـە:

١/ نزیکیی لە قورئانو سوننەتو ئـەو زانیارییانـەی، کـە بـە هۆیانـەوە چاکتـرو ئاسـانتـر لە قورئانو سـوننەت تێ دەگـەینو شـارەزا دەبیـن:

بەڵـێ، گـەورەترینو سـەرکـییتـرینو ڕاسـتتـرینو متمانـە پێکراوتـرین ڕێگـا، بـۆ باش لە ئیسـلام تێگەیشـتنو نەهێشـتنو بنبـڕکردنی دەردو دیـاردەی بەهـەڵـە لـە ئیسـلام حـاڵیی بوون، ئەوەیە، کە ئینسـان هەوڵ بدات، هەرچی زیـاتر بـە قورئـانو

سوننەت ئاشناو لێیان نزیك بێ، هەربۆیەش یەكەمینو سەرەكییترین ئەركو كاری پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) لەنێو ئوممەتیدا، بریتی بووە لە خوێندنەوەی ئایەتەكانی خوا بەسەریاندا ﴿ هُوَ ٱلَّذِى بَعَثَ فِى ٱلۡأُمِّيِّـۧنَ رَسُولًا مِّنۡهُمۡ يَتۡلُواْ عَلَيۡهِمۡ ءَايَٰتِهِۦ وَيُزَكِّيهِمۡ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ ... ﴿٢﴾ ﴾ الجمعة.

دیارە لە هەر چاخو ڕۆژگارێكیشدا، پێوەری دووریی‌و نزیكیی ئوممەتی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) لە ئیسلامەوە، بریتیە لە دووریی‌و نزیكییان لە كتێبی خواو ڕێبازو ڕێو شوێنی پێغەمبەری پێشەواوە (صلی الله علیه وسلم)، ئەو كتێبو ڕێبازەی، كە پێغەمبەری ڕەوشت مەزن لەبارەیانەوە فەرموویەتی[1]: {إِنَّ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ، وَأَحْسَنَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ صَلّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ وَشَرَّ الأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا}[2].

واتە: بەڕاستیی چاكترین فەرمایشت كتێبی خوایە و، چاكترین ڕێباز، ڕێو شوێنی موحەممەدە (صلی الله علیه وسلم) و، خراپترین شت، پەیداكراوەكانن (لە ئایینـدا).

٢/ نزیكیی لە پێشەواو زانایانی ڕەسەن‌و میراتگرانی پێغەمبەرەوە (صلی الله علیه وسلم):

چونكە نە هەموو كەس بۆی دەرەخسێ ڕاستەوخۆ لە قورئان‌و سوننەت نزیك بێت‌و، نە ئەگەر نزیكبوونەوەشی بۆ بلوێ، هەموو كەس توانای چاك لێ تێگەیشتنیانی هەیە، هەر بۆیەش خوای میهرەبان فەرموویەتی: ﴿ ...فَسۡـَٔلُوٓاْ أَهۡلَ ٱلذِّكۡرِ إِن كُنتُمۡ لَا تَعۡلَمُونَ ﴿٤٣﴾ ﴾ النحل.

---

(١) لە ڕیوایەتێكی دیكەیدا كە تەنیا هی (مسلم)ە‌و لە (جابر بن عبدالله)وەیە خوا لێیان ڕازی بێت لەجیاتی وشەی (أَحْسَنَ)، وشەی (خَيْرَ) هاتوە، لە هەردووك شوێنەكەدا، بڕوانە: (شرح السنة للإمام البغوي)، ج: (١)، ص: (٢١١).

(٢) مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ: البُخَارِيُّ برقم: (٦٨٤٩)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٢٠٤٢)، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مَسْعُودٍ.

پێغەمبەریش (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی[(١)]: {إِنَّ الْعُلَمَاءُ هُمْ وَرَثَةُ الأَنْبِيَاءِ، إِنَّ الأَنْبِيَاءَ لَمْ يُوَرِّثُوا دِينَارًا وَلا دِرْهَمًا، وَإِنَّمَا وَرَّثُوا الْعِلْمَ، فَمَنْ أَخَذَ بِهِ، فَقَدْ أَخَذَ بِحَظٍّ وَافِرٍ}[(٢)].

واتە: بەدڵنیایی زانایان میراتگری پێغەمبەرانن عليهم الصلاة والسلام. بێگومان پێغەمبەرانیش زێڕو زیویان بەمیرات بەجێ نەهێشتوە، بەڵکو زانیارییان کردۆتە میراتیان، ئنجا هەرکەسێك ئەو میراتەی پێ بڕابێ، ئەوە پشكو بەشێكی زۆری وەرگرتوە.

٣/ ڕێزگرتن لە تێکڕای زاناو پێشەوایانو، بەهرەمەندبوون لە بەرهەمو کەلەپووری هەموویان:

ئەمیش فاکتەرو هۆکارێکی زۆر گرنگی ڕاستو دروست لە ئیسلام حاڵیی بوونە، چونکە هیچ زانایەك نیە، کە توانیبی هەموو زانیاریی‌و نهێنییەکانی ئیسلام لەخۆیدا کۆ بکاتەوە، هیچ کەسێکیش نیە لە هەموو ڕاو بۆچوونەکانیدا، نیشانەی پێکا بێت، کەواتە، با بەهرەو سوود لە بەرهەمو کەلەپووری تێکڕای زاناو پێشەوایانی ڕەسەنی ئیسلام وەربگرین، وێڕای بەکارهێنانو جووڵاندنی عەقڵو زەینی خۆمان، هەم بۆ لە بێژنگو مەحەکدانو هەڵسەنگاندنو لێ هەڵبژاردنی بەرهەمو کەلەپووری ئەوانو، هەم بۆ خستنە سەرو هەڵهێنجانی تایبەتی خۆشمان، واتە: ئەگەر توانامان هەبووو زەمینەمان بۆ خۆش بوو، ئیجتهادیش بکەین، بەڵام وریابین و کۆششکردن و ئارەزووکردن، تێکەڵ نەکەین، چونکە یەکەمیان، کە کۆششکردن (إجتهاد)ە، فەرزەو، ئەوی دیکەشیان، کە ئارەزووکردن (إشتهاء) ـە، حەرامە!

---

(١) بڕوانە (شرح السنة) ج١ ص٢٦٧.

(٢) رَوَاهُ وَالتِّرمِذِيُّ، برقم: (٢٦٨٢)، وَابْنُ مَاجَةَ، برقم: (٢٣٩)، وَابْنُ حِبَّانَ، وَصَحَّحَهُ الألباني فـي (صحيح ابْنُ ماجهْ)، برقم: (٢٢٣).

٤/ نەبوونی دەمارگیریی (تعصب) بۆ قسەو ڕاو ئیجتیهادەکانی هیچ زاناو پێشەوایەكو، خۆنەبەستنەوەی موو بە موو، بە هیچ كەسو مەزهەبو لایەنو ڕێڕەو (اتجاه)ێکەوە:

بەڕاستیی ئەمیش یەکێکە لە دەستەبەرکەر (ضمان)ە هەرە کاریگەرەکان، بۆ ڕێكو ڕاست تێگەیشتن لە ئیسلام، چونکە بێگومان لاساییکردنەوەو دەمارگیریی (تقليد و تعصّب) ، ناوی خۆیان بە خۆیانەوەیەو، دەبنە هۆی گەردن بادرانو عەقڵ داخرانو، لەکارخرانی تواناو وزەکانو، خۆ دۆڕاندنو متمانەو باوەڕ بەخۆنەمان[1] .

٥/ خۆ لەدەست نەدانو خۆبەدەستەوە نەدان، لەبەردەم شارستانێتیی ئەورووپاو، ڕێچکەو بیردۆزە هەڵەو وەهمییەکاندا:

بەڵێ لاساییکردنەوەو باوەڕ بەخۆنەمانو خۆ بەدەستەوەدان، ئەگەر بۆ پێشینانێك، کە لەسەر ڕێبازی هەق بوون، خراپ بێت، دیارە حەوجار حەوجار بۆ کافرانو لاڕێیانێك، کە هەر چۆن بێ هەر بە سەرلێشێواو دادەنرێن، هەڵەو حەرامە، ئاشکراشە، کە سوودو بەهرە لێ وەرگرتنیان، لەو بوارانەدا، کە پەیوەندیی بە بەرنامەی ژیانو دیارییکردنی چاکەو خراپەو حەڵاڵو حەرامەوە نیەو، زیاتر پەیوەستن بە لایەنە ماددییەکانی ژیانو گوزەرانو بەڕێوەبردن (إدارة)ی کۆمەڵگاو دەوڵەتەوە، ناکۆك نیە لەگەڵ ئەوەدا، کە گوتمان.

---

(١) بەداخەوە کە ئەم دەردی لاساییکردنەوەی کوێرانەو دەمارگیرییە، هەم زۆربەی مەلاو شێخەکانو، هەم گەلێك لەو گەنجانەش، کە بەحیساب بە دینداریی ئەوان ڕازی نینو ڕەخنەیان لە (تقليد)و (جمود)یان هەیە، پێیەوە گیرۆدە بوون!! بەڵام هەر کۆمەڵەیان بە شێوەیەك، مەلاو شێخەکان بۆ مەزهەبو طەریقەتو پێشووەکانیانو، هی ئەو جۆرە گەنج و لاوانەش بۆ هەندێك کتێبو نامیلکەو کەسایەتیی، کە بۆخۆیان پێیان سەرسامنو گەلێك جاریش، بە هەڵەو ناتەواویی لە قسەو مەبەستی ئەو کەسایەتییانەش تێدەگەن! هەڵبەتە تەقلیدو دەمارگیرییش لە هەر کەسێکەوە بێو بە هەر شێوەیەك بێ، هەر خراپو هەڵەو ناشەرعییەو، هەڵەش هەرگیز بە هەڵە چارەسەر ناکرێ !

٦/ لەخۆ وریابوون، لە برادەرو دەوروبەری خراپو هەڵبژاردنی هی چاك:

پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) لەوبارەوە فەرموویەتی: {الْرَّجلُ عَلَى دِيِنِ خَلِيلِهِ، فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكُمْ مَنْ يُخَالِلُ}[١].

واتە: پیاو لەسەر بەرنامەو پەیڕەوی دۆستو خۆشەویستەکەیەتی، ئنجا یەکێکتان، با باش سەرنج بدات وردبێتەوە، کە لەگەڵ کێدا دۆستایەتیی بگرێ.

هەروەها فەرموویەتی: {إِنَّمَا مَثلُ الجَلِيسِ الصَّالِحِ وَجَلِيسِ السُّوءِ، كَحَامِلِ المِسْكِ، وَنَافِخِ الْكِيرِ...}[٢]، واتە: وێنەی هاوەڵی چاكو هاوەڵی خراپ، وەك بابای عەتر فرۆشو بابای کوورەچیی وایە...

٧/ خۆ پاراستن لە ژەنگو ژارو خڵتە پەیدابوون لە دڵو دەروونـدا:

باشترین ڕێگا بۆ گەیشتن بەم ئامانجەو پاكو خاوێن ڕاگرتنی دڵو مێشك، تەڵخو چڵکن نەبوونیان بەهۆی بیروڕای هەڵەو، تێگەیشتنی هەڵەی قورئانو سوننەت، بریتیە لە دوورە پەرێزیی و تێکەڵنەبوون، لەگەڵ ئەهلی کوفرو خاوەن بیدعەتەکان، مەگەر لە حاڵەتی بانگەوازو بەرپەرچدانەوەیداو، بۆ کەسێك، کە تواناو بڕستی تەواوی هەبێت، خوای کاربەجێ لەوبارەوە فەرموویەتی: ﴿ فَأَعْرِضْ عَن مَّن تَوَلَّىٰ عَن ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا ﴿٢٩﴾ ﴾ النجم.

واتە: دەجا واز لەو کەسە بێنە (پشتی تێبکەو خۆتی لێ دوور بگرە) کە ڕووی لە بەرنامەی ئێمە وەرچەرخاندوەو، جگە لە ژیانی دنیا چی دیکەی ناوێ.

---

(١) أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ، برقم: (٤٨٣٣)، وَالتِّرمِذِيُّ، برقم: (٢٣٧٨)، وَقَالَ: حَسَنٌ غَرِيبٌ، وَالبَيْهَقِيُّ في (شعب الإِيْمَان) برقم: (٩٤٣٦) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

(٢) مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ: البُخَارِيُّ، برقم: (١٩٩٥)، وَمُسْلِمٌ، برقم: (٥٢١٤)، وَابْنُ حِبَّانَ، برقم: (٥٦١)، وَالبَيْهَقِيُّ في (شعب الإِيْمَان)، برقم: (٩٤٣٥)، عَنْ أَبِي مُوسى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

ئەمە لەبارەی ئەهلی کوفرو شیرکەوە، لەبارەی ئەهلی بیدعەتیشەوە، (الإمام البغوي) لە (شرح السنَّة)ەکەیدا، پاش ئەوەی چەند دەقێکی قورئانو سوننەتی لەژێر سەرباسی: (بابُ مجانبة أهل الأَهواء)دا هێناونەوە، گوتوویەتی:[١] (قد أخبر النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم عن افتراقِ هَذِهِ الأُمَّةِ، وظهور الأَهوَاء والبِدَع فِيهم، وَحَكَمَ بالنَّجَاة لمن اتبع سُنّته وسنة أصحابه رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ، فعلى المرء المسلم إذا رأى رجلاً يتعاطى شيئاً من الأهواء والبدع معتقداً، أو يتهاون بشيء من السنن، أنْ يهجرَهُ ويتبرأ منه، ويتركه حياً وميتاً، فلا يُسلِّمُ عليه إذا لَقِيَه، ولا يجيبُه إذا ابتدأ، إلى أن يَتْرُكَ بدعته ويُراجع الحق).

واتە: پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم ڕایگەیاندوە، کە ئەم ئۆممەتە پەرتەوازەو تاقم تاقم دەبێ و، بیروبۆچوونی لە ئارەزوو هەڵقوڵاوو داهێنراوی تێدا پەیدا دەبن، ئنجا حوکمی قوتاربوونی بۆ هەرکەسێك داوە، کە دەکەوێتە شوێن ڕێبازی خۆیو ڕێو شوێنی هاوەڵانی خوا لێیان ڕازی بێ، بۆیە لەسەر ئینسانی مسوڵمان پێویستە، کە هەرکاتێك کابرایەکی بینی سەرگەرمی یەکێك لەو بیروبۆچوونە بە ئارەزوو گوتراوو داهێنراوانە بوو، ئنجا چ وەك بڕوا پێبوون، چ وەك بەکەمگرتنی هەندێك لە سوننەتەکان، کە دەنگی لێ ببڕێتەوەو حاشای لێ بکاتو بەجێی بهێڵێ، چ زیندووبێ، چ مردوو، نابێ سەلامی لێ بکات کەپێی گەیشت و، ئەگەر ئەویش سڵاوی کرد، وەڵامی نەداتەوە، هەتا واز لە بیدعەتەکەی دەهێنێو بۆ هەق دەگەڕێتەوەو سەر دادەنەوێنێ[٢].

(١) بڕوانە: (شرح السنة) ج: (١)، ص: (٢١٩ تا ٢٣٠).

(٢) دیارە بۆ هەڵسوکەوت (تعامل) لەگەڵ ئەهلی بیدعەتدا، وردەکاریی زۆر پێویستە، چونکە هەم بیدعەتەکان جیاجیانو، هەم لە ڕۆژگارێکەوە بۆ یەکێکی دیکە حوکمیان دەگۆڕێو، هەم لە کەسێکەوە بۆ یەکێکی دیکە، هەڵوێست دەگۆڕێو، هەم بنچینەی بەرژەوەندییەکانو زیانەکانیش (المصالح والمفاسد) کاریگەریی زۆری هەیە، لە حوکمو جۆرو چۆنیەتی بەرەنگاربوونەوەی بیدعەتەکانداو...هتد، بۆیەش ئەم ڕاستییەم ڕاگەیاند، چونکە ئاگادارم هەڵەو پەڵەی زۆر بەو بیانووەوە دەکرێنو، شتی سەیرو سەمەرە هەیە!!.

ئێستاش، کە پێم وایە تیشکێکی باشمان خستە سەر مەسەلەی (بە هەڵە حاڵیی بوون لە ئیسلام)، کە یەکەمینو گرنگترین هۆیە دەروونییەکانی تەزکیە نەبوونی ئینسانو، زیانبەخشترینو خراپترین کۆسپو پەرچی صاڵح بوونو بەرەو خوا چوونە، دەچینە سەر باسی کۆسپو پەرچەکانی دیکەشو بەکورتیی دەیانتوێژینەوە.

تەوەری دووەم:

گوناحە ڕواڵەتیی و دەروونییەکان

گوناح‌و تاوان‌و سەرپێچیی‌و خراپە (الإثم والذنب والمعصية والسّيِّئة)، یەکی دیکەیە لە کۆسپ‌و پەرچەکانی سەر ڕێگای صالح بوون‌و بەرەو خوا چوون، وەك چۆن فەرمانبەریی‌و چاکەکاریی (الطاعة والإحسان) بەگشتیی توێشووی ڕێبوارانی ڕێگای ناوبراون، کە بە وردیی لە هەشت تەوەر و پەنجاو دوو(٥٢) بڕگەدا، لە بەشی سێیەمدا خستمانە ڕوو.

شایانی باسیشە، کە گوناح‌و خراپەکان لەڕووی ئاشکراو پەنهانییانەوە، دوو جۆرن:

أ- گوناحە ڕواڵەتییەکان (الآثام الظاهرة).

ب- گوناحە پەنهان‌و دەروونییەکان (الآثام الباطنة).

خوای پەروەردگار فەرموویەتی: ﴿ وَذَرُواْ ظَٰهِرَ ٱلۡإِثۡمِ وَبَاطِنَهُۥٓ ..﴿١٢٠﴾ ﴾ الأنعام.
واتە: واز لە گوناح‌و خراپەی ئاشکراو پەنهان بێنن.

کە دیارە مەبەست لە گوناحە ڕواڵەتییەکان، ئەوانەن، کە ئاشکراو دیارن‌و بە ئەندامە ڕواڵەتییەکانی جەستە، وەك: دەست، لاق، زمان، گەدە، گوێ، چاو،...هتد ئەنجام دەدرێن، گوناحە پەنهان‌و دەروونییەکانیش، ئەوانەن، کە پەیوەندییان بە عەقڵ‌و دڵی ئینسانەوە هەیەو، خۆیان بەرهەست نین‌و، بە پەرێزو شوێنەوارەکانیان دەناسرێن.

هەروەها گوناح‌و تاوانەکان لەڕووی گەورەیی‌و گچکەییشەوە دیسان، دووبەشن:

أ- گوناحە گەورەکان (الکبائر).

ب- گوناحە گچکەکان (الصغائر).

بەڵـگەش زۆرن لەسەر ئەوە، کـە گونـاح‌و خراپەکـان، بۆ گەورەو گچکـە دابەش دەبن، بۆ وێنـە: خوای دادگەر فەرموویەتی: ﴿ إِن تَجۡتَنِبُواْ كَبَآئِرَ مَا تُنۡهَوۡنَ عَنۡهُ نُكَفِّرۡ عَنكُمۡ سَيِّـَٔاتِكُمۡ وَنُدۡخِلۡكُم مُّدۡخَلٗا كَرِيمٗا ﴿٣١﴾ ﴾ النساء.

واتە: ئەگەر خۆتان لەو گوناحە زلانە دووربگرن، کە لـێتـان قەدەغە کراون، بێگومان خراپە (گوناحە گچکە)کانتان لێدەسڕینەوە..، پێغەمبەریش (صلى الله علیه وسلم) فەرموویەتی: {الصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ، وَالْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ، وَرَمَضَانُ إِلَى رَمَضَانَ، مُكَفِّرَاتٌ مَا بَيْنَهُمَا إِذا اجْتُنِبَتِ الْكَبَائِرُ}[1].

واتە: پێنج نوێژەکان‌و، جومعـە بۆ جومعـەو، ڕەمەزان بۆ ڕەمەزان، گوناحەکـانی نێـوان خۆیـان دەسـڕنەوە، بەمەرجێك دووریی لە گوناحە گەورەکـان کرابێ.

زانـایـان سـەبارەت بە پێناسـەی گوناحی زل‌و هی گچکـە، مشـت‌و مـڕو ڕاجیـایی زۆریـان لەنێوانـدا هەیـە، بەڵام لە هەموو ڕایەکـان ڕاستتـرو بەڵگـەدارتر ئەوەیە، کـە:

(الكبيرة: هيَ كل مَعْصيةٍ نصّ على كونها كبيرة من كتاب أو سنة، أو الإجماعُ عليها، أو وَرَدَ فيها حَدٌّ وتهديدٌ وتَوعُّدٌ عليها بالنّار، أو لَحِقَ مُرتَكِبَها الوَصْفُ باللعنِ والفِسْقِ).

واتە: گونـاحی گـەورە هـەر سـەرپێچییەکە، کە دەقێکـی قورئـان، یـان سـوننەت هەبێ لەسەر زلـیەتیی، یان یەکدەنگیی (إجماع)ی زانایانی لەسەر دامەزرابێت، یان سزای شەرعیی‌و هەڕەشەو ترساندن بە ئاگری لەبارەوە هـاتبێ، یـان خاوەنەکـەی بەلەعـنەت‌و لـەڕێ دەرچوون (فِسْق) وەسـف کرابێ.[2]

شایانی باسە پێناسەی ڕابردوو (الحافظ ابن حجر العسقلاني) لـە (القرطبـي)یـەوە هێنـاویەتی‌و، بە چاکتـرین پێناسەی داناوە[3]، ئنجا ئەگەر گونـاحە زلەکـان ئەوانـەبن، کـە پێناسـەکران، ڕوون‌و ئاشکرایە، کە هەر گونـاحێك نەکەوێتە بەر ئەو پێناسەیەو، بە

(١) رَوَاهُ مُسْلِمٌ، برقم: (٥٧٤)، واللَّفْظُ لَهُ، وَالتِّرمِذِيُّ، برقم: (٢١٤) وَالبَيْهَقِـيُّ فـي (شعب الإِيْمَـان)، بـرقم: (٣٦١٩)، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

(٢) بڕوانە: (التوبة في ضوء القرآن الكريم)، ص: (٩٨)، د. آمال بنت صالح نصير.

(٣) بڕوانە: (فتح الباري)، ج: (١٢)، ص: (١٨٢).

دەقێکی شەرعیش زانرابێ، کە خراپەیەو گوناحە، ئەوە بە گوناحو خراپەی گچکە دادەنرێ، بۆ وێنە: ڕوانینی حەڕام (النظر الحرام).

زۆر لە زانایانیش وشەی (اللّمَمْ)[1] یان بە گوناحی گچکە تەفسیر کردوە، لەو ئایەتەدا، کە خوای بەخشندە فەرموویەتی: ﴿ وَلِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِ لِيَجۡزِيَ ٱلَّذِينَ أَسَٰٓـُٔواْ بِمَا عَمِلُواْ وَيَجۡزِيَ ٱلَّذِينَ أَحۡسَنُواْ بِٱلۡحُسۡنَى ﴿٣١﴾ ٱلَّذِينَ يَجۡتَنِبُونَ كَبَٰٓئِرَ ٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡفَوَٰحِشَ إِلَّا ٱللَّمَمَۚ إِنَّ رَبَّكَ وَٰسِعُ ٱلۡمَغۡفِرَةِ .... ﴿٣٢﴾ ﴾ النجم.

واتە: هەرچی لە ئاسمانەکانو زەوییدا هەیە، هی خوایە، تاکو سزای ئەوانە بدات، کە خراپەیان کردوە بەگوێرەی کردەوەیان و، پاداشتی ئەوانەش، کە چاکەیان کردوە، بەچاکترین (پاداشت) بداتەوە، کەسانێك، کە خۆیان لە گوناحە زلەکانو ناقۆڵاییەکان دوور دەگرن، جگە لە وردە گوناح، بێگومان پەروەردگارت لێبوردنی فراوانە..

(القرطبي) لە پێناسەی (اللّمَمْ)دا گوتوویەتی[2]: (اللّمَمْ: صغائر الذنوب التي لايَسْلَمُ مِنَ الوقوعِ فيها إلاّ مَنْ عَصَمَهُ الله و حفظهُ).

واتە: لەمەم: ئەو وردە گوناحانەن، کە هیچ کەس، لە تووشبوونیان سەلامەت نابێ، مەگەر کەسێك خوا چەپاڵەی دابێو پاراستبێ.

ئێستاش، با سەرژمێرێکی خێرای هەندێك لە گوناحە گەورەکان بکەین، بە ڕواڵەتو پەنهانەوە:

أ- گوناحە زلە پەنهانەکان:

١. کوفر.
٢. شیرك.
٣. زەندەقە (الإلحاد).

(١) خاوەنی (لسان العرب) دەربارەی (لَمَمْ) گوتوویەتی: (الإلْمامُ واللَّمَمُ: مقاربة الذنب، وقيل اللمم مادون الكبائر من الذنوب، وَأَلَمَّ الرجُلُ: من اللمم وهو صغار الذنوب، ويقال هو مقاربة المعصية من غير مواقعة)، (لسان العرب)، ج: (١٢)، ص: (٥٤٩).

(٢) بڕوانە: (الجامع لأحكام القرآن)، ج: (١٧)، ص: (١٠٦).

٤. دەغـەڵـیی (نفـاق).
٥. خـۆبەزل گرتـن (الكـبـر).
٦. حەسـوودیی.
٧. خۆپەسـەندیی (العـجـب).
٨. بوغـــز.
٩. كـینـە (الحقـد).
١٠.بەدگومانیی (سـوء الظـن).
١١.خەڵـك بەكـەم زانیـن (احتقار النـاس).
١٢.ڕژدییو چرووكـیی (البخل و الشـح).
١٣.دنیـا هـەڵبژاردن بەسەر دوا ڕۆژدا (إیثار الحیاة الدنیا علی الآخـرة).
١٤.نـارەزایی لـە قەزاو قـەدەری خـوا.
١٥.خـۆشـنـەویسـتنی بـڕواداران.
١٦.ڕق لـێـنـەبوونـەوەی كـافران، (واتە: كوفرو كـردەوە خراپـەكانیان، نـەك خـودی خۆیـان وەك مـرۆڤ).
١٧.بێـهـیوابـوون لە بـەزەیـی خـوا.
١٨.گومـان خـراپ بوون بەرامبـەر بە خـوا.

٢- گوناحە زلە ئاشكراكان:

١. هەر قسـەو ڕەفتـارێك، كە (كفر وشرك ونفاق) بگـەیەنێ.
٢. جـادووكـردن.
٣. كوشـتنی بەناهـەق.
٤. سـوود خـواردن (أكـل الرّبـا).
٥. خواردنـی ماڵـی هەتیـو.
٦. زینـا كـردن.
٧. نێـربـازیی.
٨. پشـت لە دوژمـن كـردن لەكـاتی هێـرش دا.

٩. بوختــان کــردن
١٠.دزیـــی.
١١.ڕێگـریی.
١٢.درۆ کــردن.
١٣.مەیخـۆریـی.
١٤.ســوێند خواردنــی بە درۆ.
١٥.شـایەدییـدانی بە نـاهــەق.
١٦.دڵ ئێشـاندنی بـابو دایـك.
١٧.پەیمـان شـكاندن.
١٨.خیـانەت کردن لە ئەمـانەت.
١٩.قومـار (الـمیسر).
٢٠.گـاڵــتە بەخەڵـكی کـردن.
٢١.خـۆ پێ چـاك بوون (تزکیـة النـفس).
٢٢.خـۆ هــەڵـكـێشـان (الفـخر).
٢٣.فیـزو کەشـخەکـردن.
٢٤.زەمو غـەیبــەت کـردن.
٢٥.نـاوو نـاتۆرە لە خەڵـكی هەڵـدان.
٢٦.توانجو پـلارگرتنـە خەڵـك.
٢٧.فـیـڵ کـردن (الغـش).
٢٨.خـەڵـك ڕووشـكـێن کـردن.
٢٩.چـاكەو خـێر بە چـاوی خەڵـكی دادانەوەو منەت کردن.
٣٠.قسـە هێنـانو بـردن (النمیمـة).
٣١.قسـەی سـووكو جنێـو گـوتن.
٣٢.یـارییدەنـەدانی لـێقـەومـاو.
٣٣.پشــت بەردانـی مسـوڵـمان (خُذْلان الـمسـلم).
٣٤.سـتەم کـردن (الظـلم).

پێویستە ئەوەش بگوترێ، کە: گوناحە پەنهانو دەروونییەکان، بنكو ڕیشەی سەرجەم گوناحەکانی دیکەنو، مەگەر چۆن، دەنا هیچ گوناحێکی ئاشکراو ڕواڵەتیی ئەنجام نادرێ، هەتا لە دڵو دەروونو مێشکدا نەچەسپێو عەزمی لەسەر جەزم نەکرێ.

ئەگەر لەنێو گوناحە ڕواڵەتو ئاشکراو جەستەییەکاندا، هەم هی گەورەو هەم هی گچکەش هەن، ئەوە گوناحە پەنهانو دەروونییەکان، مەگەر بەدەگمەن، ئەگەرنا هەموویان هەر زلو گەورەنو گچکەیان تێدا نیە!

لەبارەی کاریگەریی گوناحو تاوانو خراپەش بۆ سەر ئینسانو، ڕۆڵی زۆر خراپی لەسەر نەگرتنی پرۆسەی تەزکیەی نەفسداو، بوونە کۆسپو پەرچی ڕێی صالح بوونو بەرەو خوا چوونی ئینساندا، دەقی قورئانو سوننەت یەکجار زۆرن، بەڵام ئێمە بەس دووانیان لێ بە نموونە دێنینەوە:

١) خوای بەبەزەیيو خاوەن کەرەم فەرموویەتی: ﴿ وَيۡلٞ يَوۡمَئِذٖ لِّلۡمُكَذِّبِينَ ١٠ ٱلَّذِينَ
يُكَذِّبُونَ بِيَوۡمِ ٱلدِّينِ ١١ وَمَا يُكَذِّبُ بِهِۦٓ إِلَّا كُلُّ مُعۡتَدٍ أَثِيمٍ ١٢ إِذَا تُتۡلَىٰ عَلَيۡهِ ءَايَٰتُنَا قَالَ
أَسَٰطِيرُ ٱلۡأَوَّلِينَ ١٣ كَلَّاۖ بَلۡۜ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِم مَّا كَانُواْ يَكۡسِبُونَ ١٤ كَلَّآ إِنَّهُمۡ عَن رَّبِّهِمۡ
يَوۡمَئِذٖ لَّمَحۡجُوبُونَ ١٥ ثُمَّ إِنَّهُمۡ لَصَالُواْ ٱلۡجَحِيمِ ١٦ ﴾ المطففين.

واتە: سزای سەخت لەو ڕۆژەدا بۆ بە درۆزانان، ئەوانەی ڕۆژی دوایی بە درۆ دەزانن‌و، بێگومان جگە لە هەر یاخییەکی گوناهبار، هیچ کەس بە درۆی نازانێ، کاتێك ئایەتەکانمانی بەسەردا بخوێندرێنەوە، دەڵێ: ئەفسانەکانی پێشینانە، نەخێر، بەڵکو ئەو گوناحانەی دەیکەن، ژەنگی لەسەر دڵەکانیان پەیداکردوە، نەخێر (وانیە کە دەڵێن) بێگومان ئەو کەسانە لەو ڕۆژەدا لە دیداری پەروەردگاریان (بێبەشنو) پەردەپۆش دەکرێن. پاشان بێگومان دەخرێنە دۆزەخەوە.

وەك دەبینین خوای دادگەر ڕایگەیاندوە، کە لە ئەنجامی گوناحو تاوانو خراپەدا، دڵو دەروونی ئینسان ڕەش دادەگەڕێو کەمڕە دەبەستێو، لە دنیادا چاوی عەقڵو

دڵ کوێرو کوتر دەکاتو، دەرفەتی نادات خوای خۆی بناسێو ببینێ، سەرەنجام لە دوارۆژیشدا، لە دیداری بەرزو پیرۆزی خوا بێبەش دەبێو، ڕووڕەشو سەربەهەش دەبێ.

٢) پێغەمبەری ڕەوشت بەرزو ئاکار پەسندیش (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: {إِنَّ الْعَبْدَ إِذا أَخْطَأَ خطيئَةً، نُكِتَتْ فِي قَلْبِه نُكْتَةٌ، فَإِذا هُوَ نَزَعَ وَاسْتَغْفَرَ وَتَابَ، صُقِلَ قَلْبُه، وإِنْ عادَ، زِيدَ فيها، حَتَّى تَعْلُوَ قَلْبَهُ}(١).

واتە: بێگومان بەندە هەر کات گوناحێکی کرد، خاڵێکی ڕەش لەسەر دڵی پەیدا دەبێ، ئنجا ئەگەر وازیهێناو داوای لێبوردنی کردو گەڕایەوە (لای خوا)، ئەوە دڵو دەروونی سپیو ساف دەبێتەوە، بەڵام ئەگەر هاتو گەڕایەوە سەر گوناحەکە (لەسەری بەردەوام بوو)، ئەوە خاڵە ڕەشەکە زیاد دەبێ، هەتا سەرتاپای دڵی دادەگرێ.

لەم فەرموودەیەی پێغەمبەری پێشەواشماندا (صلى الله عليه وسلم) کاریگەریی بەدی گوناحو تاوان زۆر جوان ڕوونو ئاشکرا کراوە، وەك چۆن کاریگەریی چاكو بەهێزو پیرۆزی گەڕانەوە (توبة)و پەشیمانبوونەوەش، لە سپییو سافو ساغکردنەوەی دڵو دەروندا، لە سەرنج ڕاکێشترین دیمەنو تابلۆدا خراوەتەڕوو.

بەڵێ، بێگومان گوناحو تاوانو سەرپێچیی، بە ئاشکراو پەنهانو گەورەو گچکەیەوە، یەکێکە لە کۆسپو پەرچە هەرە مەترسییدارەکانی سەر ڕێی بەرەو خواچوونو، جاری وایە بەهۆی گوناحێکەوە، ئینسان هێندەی نێوان ئاسمانو زەوی لە خوا دوور دەکەوێتەوە، وەك پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: {إِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ، مَا يَتَبَيَّنُ فِيهَا، يَنْزِلُ بِهَا إِلى النَّارِ أَبْعَدَ مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ}(٢).

واتە: بەندە جاری وایە وشەیەك دەڵێ، لێی ورد نابێتەوە، هێندەی نێوان ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا، پێی بە ئاگردا دەچێتە خوار..

(١) أَخْرَجَهُ التِّرمِذِيُّ برقم: (٣٣٣٤)، وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيح، وَالنَّسَائِيُّ فِي (الكُبرى)، برقم: (١٠٢٥١)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٤٢٤٤)، وَالحَاكِمُ، برقم: (٦)، وَقَالَ: صَحِيح، وَحَسَّنَهُ الألباني.
(٢) مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ: البُخَارِيُّ، برقم: (٦١١٢)، وَمُسْلِمٌ، برقم: (٧٦٧٢)، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ.

بەڵام خوای پەروەردگار بۆ هەر دەردێك دەرمانو چارەیەكی داناوە، دەرمانو چارەسەری گوناحو هەڵەكردنیش، گەڕانەوە لای خوا (توبة)و پەشێمانبوونەوەیە، هەر بۆیەش ئەهلی تەزكیەو عیرفان گوتوویانە: جاری واهەیە شەیطان یەكێك لە بەندەكانی خوا تووشی گوناحو خراپەیەك دەكات، بەڵام دوایی بابای گوناحبار هێندە پەشێمان دەبێتەوە، كە شەیطان لەو گوناح پێكردنەی پەشێمان دەبێتەوە، چونكە دەزانێ، كە حاڵەتی دوای گوناحكردنو تۆبەكردنی، چاكترە لە حاڵەتی پێشوویو لە خوا نزیكترە !!

(عطاء الله السكندري)یش لە حیكمەتەكانی خۆیدا، لەوبارەوە شتێكی زۆر جوانی گوتوە: (وَمَعْصِيةُ أَوْرَثتْ ذُلاًّ واحْتِقاراً، خَيْرٌ مِنْ طاعَةٍ أورثت عِزّاً واسْتِكْباراً).

واتە: سەرپێچییەك كە حاڵەتی گەردن كەچییو خۆ بەكەم سەیركردنێ، لە خاوەنەكەیدا پەیدا دەكات، چاكترە لە فەرمانبەرییەك، كە حاڵەتی شانازییو خۆبەزلگرییی تێدا پەیدا دەكات !!

تەوەری سێیەم:

زیاد لە پێویست گرنگییدان بە ژیانی دنیا

بەڵێ هەرچەندە ژیانی دنیا لەخۆیدا، گەورەترین‌و چاکترین نیعمەت‌و چاکەی خوایە بۆ ئینسان، بەڵام لە کاتێکدا ژیانی دنیا زیاد لە ئەندازەی پێویست گرنگیی پێ دەدریو دەکرێتە ئامانج، دەبێتە بێڕەزاترین کۆسپ‌و چەپەری سەر ڕێی صالح بوون‌و بەرەو خواچوون، هەر بۆیەش خوای زانا، خۆشەویستیی‌و هەڵبژاردنی ژیانی دنیای کردۆتە مایەی چوونە نێو دۆزەخ: ﴿...وَوَيۡلٞ لِّلۡكَٰفِرِينَ مِنۡ عَذَابٖ شَدِيدٍ ۝٢ ٱلَّذِينَ يَسۡتَحِبُّونَ ٱلۡحَيَوٰةَ ٱلدُّنۡيَا عَلَى ٱلۡأٓخِرَةِ ...۝٣﴾ إبراهيم.

واتە: سزای سەختیش لە ئازارێکی توند بۆ بێبڕوایان، ئەوانەی ژیانی دنیا بەسەر دوارۆژدا هەڵدەبژێرن.

بەڵگەش لەسەر سەلماندنی ئەو ڕاستییە — کە زیاد لە پێویست گرنگییدان بەژیانی دنیا کۆسپ‌و بەربەستێکی گەورەیە لەڕێی ناوبراودا - زۆرن، بەڵام لێرەدا دەرفەت کەمەو، تەنها ئاماژە بۆ یەکێك لەو بەڵگانە دەکەین:

لە جەنگی (ئوحود)دا، دوای ئەوەی تیرهاوێژەکانی سەرچیا، فەرمانی پێغەمبەریان شکاندو شوێنەکانیان بەجێهێشت‌و، بەقسەی فەرماندەکەشیانیان نەکرد، مسوڵمانان سەرکەوتنی سەرەتای جەنگەکەیان لێبوو بە تێشکان‌و، حەفتا (٧٠) کەسیشیان لێ شەهید کرا، ئنجا خوای کاربەجێ بەو بۆنەوە فەرموویەتی: ﴿ وَلَقَدۡ صَدَقَكُمُ ٱللَّهُ وَعۡدَهُۥٓ إِذۡ تَحُسُّونَهُم بِإِذۡنِهِۦۖ حَتَّىٰٓ إِذَا فَشِلۡتُمۡ وَتَنَٰزَعۡتُمۡ فِي ٱلۡأَمۡرِ وَعَصَيۡتُم مِّنۢ بَعۡدِ مَآ أَرَىٰكُم مَّا تُحِبُّونَۚ مِنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلدُّنۡيَا وَمِنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلۡأٓخِرَةَ ... ۝١٥٢﴾ آل عمران.

واتە: بەدڵنیاییی خوا بەڵێنی خۆی لە گەڵتان دا ڕاست بردە سەر، کاتێك بە مۆڵەتی وی بێ هەستتان دەکرد (دەتانکوشتن) تاکو بێهێز بوون و، لە کاردا ناکۆك بوون و، دوای ئەوەی ئەوەی خۆشتاندەوێ پێشانی دان، سەرپێچییتان کرد، هەتانبوو دنیای دەویست و هەتانبوو دوارۆژی دەویست.

لەم ئایەتە بەپێزەدا، خوای زانا ئاماژە بۆ چەند هۆیەك دەکات، کە بوونە هۆی دۆڕاندنی جەنگی ئوحود، بەڵام پاشان ئەسڵ و بنکی هەموویان بە خۆشویستنی دنیا ﴿مِنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلدُّنْيَا﴾ دا دەنێ، بەم شێوەیە:

﴿حَتَّىٰٓ إِذَا فَشِلْتُمْ﴾، ﴿وَتَنَٰزَعْتُمْ فِى ٱلْأَمْرِ﴾، ﴿وَعَصَيْتُم مِّنۢ بَعْدِ مَآ أَرَىٰكُم مَّا تُحِبُّونَ﴾ = ﴿مِنكُم مَّن يُرِيدُ ٱلدُّنْيَا﴾!!

بەڵێ ... بەهۆی زیاد لەپێویست خۆشویستن و گرنگییدان بە ژیانی دنیاوە، تیرهاوێژەکان کۆکردنەوەی ماڵ و غەنیمەتیان، لە جێبەجێکردنی فەرمانی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) لەلا گرنگتر بوو! بۆیە خڕکردنەوەی غەنیمەت، دووچاری فەرمانشکاندن (عصیان)ی کردن و، بەهۆی فەرمان شکاندنیشەوە، گیرۆدەی دەردی ناکۆکیی (تنازع) بوون و، سەرەنجام تێشکان (فشل) یەخەی گرتن !!.

تەوەری چـوارەم:

نەفـس و هـەواو ئارەزووەکانی

وەك پێشتر ڕوونمان كردەوە، دەروون (نفس)یش هەر ناوە بۆ گیـان (روح)، لـەو ڕووەوە، كە لەگەڵ جەستەدا ئاوێتە دەبێتو، هەوڵ دەدات داواكـارییو داخوازییـەكانی جێـبەجێ بكـات.

دیـارە خوای كـاربەجێش لە سۆنگەی ئەوەوە، كە ئینسـانی بە مەبەستی تاقیكردنەوە دروستكردوە، هەردووك تواناو هێزو ئامادەیی چاكەكـارییو خراپەكـاریی تێـدا دانـاون، بۆئـەوەی بتوانـێ هـەم بـەرەو سـەرەوە بچـێ، بەهـۆی بەندایـەتیی بـۆ خـواكردنو چاكەكارییەوەو، هەم بـەرەو خـواریش شـۆڕبێتـەوە، بـەهۆی هـەواو ئارەزووپەرسـتییو خراپەكارییەوە، خـوای پەروەردگـار لەوبـارەوە فەرموویـەتی: ﴿ وَنَفۡسٖ وَمَا سَوَّىٰهَا ﴿٧﴾ فَأَلۡهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقۡوَىٰهَا ﴿٨﴾ قَدۡ أَفۡلَحَ مَن زَكَّىٰهَا ﴿٩﴾ وَقَدۡ خَابَ مَن دَسَّىٰهَا ﴿١٠﴾ ﴾ الشمس.

واتە: سوێند بە نەفسو بەو كەسەی، كە ڕێكیخسـتوە. ئنجا خراپەكارییو پارێزكاریی فێركردوە. بێگومان كەسێك پاكو چاكی كردبێت سەرفرازەو. كەسـێك (لـەژێـر چڵـكو چەپـەری گونـاحـدا) سەرنگـوومی كردبێ، پەشـێمانە.

بەڵـێ خوشـكو برا مسـوڵمانە خۆشـەویسـتەكـانم !

نەفسـی ئینسـان ئامراز‌ێكـە، خاوەنەكـەی دەتوانـێ پێـی بچـێتە پلـە بـەرزەكانی بەهەشتەوە، ئەگەر كۆنتـرۆڵی بكاتو، بەهۆی تـەقواو طـاعەتـەوە تەزكـیـەی بكــات، دەشـتوانێ پێـی بەرەو دۆزەخ بچـێو، بە چاڵـی قووڵی دۆزەخــدا خلـۆرو شۆڕبێتـــەوە، وەك خوای دادگـەر فەرموویـەتی:﴿ فَأَمَّا مَن طَغَىٰ ﴿٣٧﴾ وَءَاثَرَ ٱلۡحَيَوٰةَ ٱلدُّنۡيَا ﴿٣٨﴾ فَإِنَّ ٱلۡجَحِيمَ هِيَ

ٱلۡمَأۡوَىٰ ﴿٣٩﴾ وَأَمَّا مَنۡ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِۦ وَنَهَى ٱلنَّفۡسَ عَنِ ٱلۡهَوَىٰ ﴿٤٠﴾ فَإِنَّ ٱلۡجَنَّةَ هِيَ ٱلۡمَأۡوَىٰ ﴿٤١﴾ ﴾ النازعات.

واتە: ئنجـا کەسێك سنوور ببەزێنێ و، ژیانی دنیا هەڵـبژێرێ. ئەوە بێگومـان دۆزەخ جێگـایەتی، بەڵام کەسێك لەپایـەی پەروەردگـاری بتـــرسێو، نـەفس لـە ئارەزووەکـانی قەدەغە بکـات، بێگـومان بەهەشـت جێگـایەتی.

بەڵـێ:

یاخیی بوونو سـنوور شـکاندن + هەڵبژاردنی ژیانی دنیـا = چوونە دۆزەخ.

لە خوای پایە بەرز ترسان + گێڕانـەوەی نـەفس لـە ئـارەزووە (ناشـەرعییە)کـانی = چوونــە بەهەشــت.

سێ حاڵەتەکەی دەروون:

نەفسی ئینسانیش بەڕای سەرجەم زاناو پسـپۆڕانی بواری تەزکیەو تەصـــەووف ســێ حاڵــەتی هــەن:

١- دەروونی فەرمانکەر بەخراپە (النَفسُ الأَمّارة بالسّوء):

وەك خوای پەروەردگـار لەسەر زمانی (یوسف) علیه السلام فەرموویەتی: ﴿ وَمَآ أُبَرِّئُ نَفۡسِيٓۚ إِنَّ ٱلنَّفۡسَ لَأَمَّارَةُۢ بِٱلسُّوٓءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّيٓۚ إِنَّ رَبِّي غَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿٥٣﴾ ﴾ یوسف.

واتە: نەفسـی خۆشم لە خراپەو هەڵـە بـەریی ناکــەم، چـونکە بەڕاسـتیی نـەفس زۆر فەرمان بە خراپە دەکـات، مەگەر پەروەردگارم بەزەیی بنوێنێ (و ئینسـان بپارێزێ).

ئنجا ئەم حـاڵەتو بـارە خراپـەی نـەفس حاڵــەتو بـاری ئاسـاییو سـەرەتاییو ئەسڵــــیەتی، بەرلـــەوەی خاوەنەکـــەی لــــە بـــواری تەزکیـــەو جلـــەوکردنیدا، دەســـتبەکـاربووبێو هەنگـاوی نابێـت.

بەڵگەش لەسەر ئەوەی کە نەفس لە ئەسڵدا ئارەزوو و مەیلی خراپەو تاوان دەکات، زۆرن یەکێکیان ئەو ئایەتەیە، کە قسەی پێغەمبەرێکی پاکو پایە بەرزی وەك (یوسف)ە علیه السلام.

بەڵگەیەکی دیکەشی ئایەتی: ﴿ فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا ﴿٨﴾ ﴾یە، کە دەقە لەسەر ئەوەی، نەفسی مرۆڤ لە ئەسڵی دروستبوونیدا، مەیلو ئارەزوو و ئامادەیی گوناحو خراپەی تێدا دانراوە.

٢- دەروونی ڕەخنەگر: (النّفْس اللّوامة):

وەك خوای ئاشکراو پەنهانزان، فەرموویەتی: ﴿ وَلَآ أُقْسِمُ بِٱلنَّفْسِ ٱللَّوَّامَةِ ﴿٢﴾ ﴾ القيامة.

واتە: سوێندیش ناخۆم بە نەفسی زۆر سەرکۆنەکەر.

ئەمیش حاڵەتی دووەمی نەفسە، کە خاوەنەکەی دوای ئەوەی لە پاکو چاککردنی وەخۆ کەوتوەو، لە پڕۆسەی تەزکیەیدا دەست بەکاربووەو، بۆ سەفەری بەرو خوا چوون سازو تەییار بووە، دەیەوێ نەفسی سەرکێشو یاخیی، لە یاخیی بوون (طغیان)و سەرپێچییەکان (المعاصي)ەوە، بەرەو فەرمانبەریی (طاعة)و کردەوە چاکەکان (الصالحات) بگێڕێتەوەو، نەفسیشی جاروبار دێتە ژێرباری شەرعو، جاروباریش دەگەڕێتەوە سەرباریی نالەباری پێشوویو، لۆمەو گلەییش لە خاوەنەکەی دەکات، کە بۆچی ئارەزووە ناشەرعییەکانی لێ قەدەغە دەکات ! یان لۆمەو سەرکۆنەی خۆی دەکات لەسەر جاروبارە لادانو خراپەکانی.

٣- دەروونی ئۆقرەگرتوو: (النّفْسُ المُطْمَئِنّة):

وەك خوای بەخشەرو دادگەر، فەرموویەتی: ﴿ يَٰٓأَيَّتُهَا ٱلنَّفْسُ ٱلْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾ ٱرْجِعِىٓ إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾ فَٱدْخُلِى فِى عِبَٰدِى ﴿٢٩﴾ وَٱدْخُلِى جَنَّتِى ﴿٣٠﴾ ﴾ الفجر.

واتە: ئەی نەفسی ئۆقرەگرتوو! بگەڕێوە لای پەروەردگارت، تۆش ڕازیو ئەویش لێت ڕازییە. دەجا بچۆ نێو ڕیزی بەندە (هەڵبژاردە)کانمەوەو، بچۆ بەهەشتەکەمەوە.

دیــاره ئــەم حاڵەتـــەی نەفســـیش، حاڵــەتی ســێیەمو کۆتــایی تەزکیـــەو تێکۆشان(مجاهدة)یەو، نەفسی مرۆڤ لەم قۆناغو حاڵەتەیدا، گەیشـتۆتە پلـەی کـامڵ بوون، چونکـە خوای دادگـەرو بەخشــەر زۆر بـە لــوتفو ڕێـزو حورمەتـەوە بـانگی کـردوەو دواندوویەتی، جگـە لە وەسفـکردنی بە ئۆخـژنو ئارامــگرتوویی، مـوژدەو مزگێنی هەم چوونە بەهەشتو، هەم شادبوون بـە دیــداری بەنـدە چـاكو پەسـەندو هەڵبژاردەکانیو، هــەم ڕازیــبوونیو، هــەم خــوا لــێ ڕازی بـوونی، پـێ دراوە !! بێگومانیش ئەو هەموو ڕێزو لوتفو بەزەییو بەخشـشو موژدەو مزگـێنییانـە، جگە لە ئینسـانی ئیمان کامڵو پێگەیشـتوو، شـایستـەی هیچ کەسی دیکـە نین !.

پێویسـتە ئـەوەش بگــوترێ، کـە هەرچـەندە ملـکەچـکردنی ئینســـان بـۆ هــەواو ئارەزووەکـانی نەفـس، ڕێگرێکـی زۆر بێـڕەزای سەر ڕێگـای صـالح بـوونو بـەرەو خـوا چـوونە، بەڵام دەبێ وریـاش بین، کە بە هیچ جۆرێك ئیسـلام نـەك هــەر فـەڕزی ناکـات، بگرە مۆڵەتیش نادات، کە ئینســـان یـەکجاری ئـارەزووو داخوازییـەکانی نەفسـی کـپ بکاتو سەرکوتی بکات ! چونکە ئەمە لەدرێژ خایەندا نەدەگونجێو نـە تەزکیـەی نـەفس پـەکی لەســەری کـەوتوەو، نـە ژیـانی دنیـاش بـەبێ ئـەو داخوازیــیە سروشـتیانەو، وەڵامدانەوەی شەرعییـان بەڕێوە دەچـێ.

هەربۆیەش پێغەمبـەری پێشـەواو کـارزانمان (صلى الله عليه وسلم)، لە وەڵامی قسـەو هەڵوێسـتی هەڵـەو ناشـەرعییانەی ئەو کۆمەڵـەدا، کە هاتنە ماڵی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)و لەبارەی چۆنیەتیی دینداریو طاعەتی شـەخسیی ئەو لە خێزانەکانیان پرسیار کرد، پاشان گوتیان: ئێمە لەکـوێو پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) لەکـوێ؟! کە خوا لە گوناحی ڕابردوو داهاتووی خۆشبووە، ئنجا یەکـیان گوتی: من لەمەودوا شەوانە هەمیشـە شەونوێژ دەکەم، یەکێکیشیان گوتی: منیش بەردەوام ڕۆژوو دەگرمو نایشـکێنم، ئەوەی دیکەش گوتی: منیش بەلای ژنانـدا ناچمو هەرگیز ژن ناهێنم!! ئنجـا کـاتێك پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) هاتەوە ماڵ، پێـی فەرموون: ئێـوەن، کە ئـاواو ئـاواتـان گوتـوە؟! گوتیان: بەڵـێ، پێغەمبەریش (صلى الله عليه وسلم) لە وەڵامی ئەو قسـەو هەڵوێستە هەڵەو عاتیفییەی ئەو سێ کەسەدا، فەرموی: {أَمَا وَاللَّهِ إِنِّي

لأخْشَاكُمْ للَّهِ، وَأتْقَاكُمْ لَهُ، لَكِنِّي أصُومُ وَأُفْطِرُ، وأُصَلِّي وَأرْقُدُ، وَأتَزَوَّجُ النِّساءَ، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي}(١).

واتە: ئاگـاداربنەوە! بە خوا من لە هەموانتان لەخـواترسـتـرمو لە هەموانیشـتان زیاتر پارێزكاریی لـێ دەكەم، بەڵام لەگەڵ ئەوەشـدا: ڕۆژوو(ی سوننەت) دەگرمو (جاری واش هەیە) نایگـرم، شەونوێژیش دەكەمو دەشـخەوم، ژنـانیش دەهێنم، هەر كەسێكـیش لە ڕێبازی من لابدات، ئەوە لـەمـن نیـە.

كـەواتـە:

ئەوەی شـەرع فەرمانی پێكردوەو مۆڵەتی داوە، كۆنتـڕۆڵـكردنی نەفـسو دەسـتەمۆو ڕامــكردنی داخـوازییو غەریزەكانیـەتی، كـە لـە سـنووری شـەرع دەرنەچـن، نـەك سەركوتـكردنو كپـكردنی یەكجاریی، كە نە شتێكی گونجاوەو نە دینداریىو طاعـەتیش پێویستی بەوەیە، بەڵـكو بـە پێچـەوانەوە: تێركردنـی داخـوازییو غـەریزەكان لەڕێـی شەرعییەوەو، لە سنوورو ئەندازەی ڕێگا پێدراوی شەرعـدا، بە طاعەتو خێـرو چاكەش لەقەڵەم دەدرێ، وەك پێغەمبـەر (صلی الله علیه وسلم) دەربـارەی جیماعـكردنی ئینسـان لەگەڵ هاوسـەریدا، فەرموویەتی: {وَفِي بُضْعِ أحَدِكُمْ صَدَقَةً}(٢).

واتە: جووتبـوونو سـەرجێیی كردنی یەكێكـتـان، بە خێـرو چاكـە دادەنرێ !!

(١) مُتَّفَقٌ عَلَيهِ: البُخَارِيُّ برقم: (٤٧٧٦)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٣٤٦٩)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٣١٧) عَنْ أنس بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

(٢) رَوَاهُ أَحْمَد برقم: (٢١٥١١)، مُسْلِمٌ برقم: (١٤٠١)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٤١٦٧) عَنْ أَبِي ذرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

تەوەری پێنجـەم:

شـوێنکـەوتن و لاساییکردنەوەی کوێرانـەی پێشـینان و دەوروبـەر

ئەوە کە لاساییکردنەوەو شـوێنکەوتنی کوێرانـەی پێشـینانو دەوروبـەری خـوارو هەڵـە، دەورێکی گرنگی هەیـە لە لادانو گێڕانەوەی ڕێبوارانی ڕێـی صاڵح بوونو بـەرەو خوا چووندا، ڕاستییەکی مێژوویی واقعییو بەرچاوەو، خـوای بـەرزو مـەزنیش لـە زۆر جێیـان ئیشـارەتی پێـکردوە، پێغەمبـەریش (صلى الله عليه وسلم) لـە چـەند فەرموودەیەکـدا باسی کردوە، بۆ نموونە: خوای دادگەر فەرموویـەتی: ﴿وَكَذَٰلِكَ مَآ أَرۡسَلۡنَا مِن قَبۡلِكَ فِي قَرۡيَةٖ مِّن نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتۡرَفُوهَآ إِنَّا وَجَدۡنَآ ءَابَآءَنَا عَلَىٰٓ أُمَّةٖ وَإِنَّا عَلَىٰٓ ءَاثَٰرِهِم مُّقۡتَدُونَ ٢٣﴾ الزخرف.

واتە: هەر بەو شێوەیە لەپێش تۆدا هیچ وریاکەرەوەیـەکمان لـە هـیچ ئاوەدانییـەك دا نەناردوە، مەگەر خۆشگوزەرانەکانی گوتوویانـە: ئێمـە بـاب و باپیرانمـان لەسـەر ڕێیـەك دیوەو، بێگومان ئێمەش شوێنەواری ئەوان دەکەینە سەرمەشقمان.

هەروەهـا فەرموویـەتی: ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱتَّبِعُواْ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ قَالُواْ بَلۡ نَتَّبِعُ مَآ أَلۡفَيۡنَا عَلَيۡهِ ءَابَآءَنَآۚ أَوَلَوۡ كَانَ ءَابَآؤُهُمۡ لَا يَعۡقِلُونَ شَيۡـٔٗا وَلَا يَهۡتَدُونَ ١٧٠﴾ البقـرة.

واتە: هەرکات پێیان گوترا: شوێن ئەوە بکەوون خوا دایبەزاندوە، گوتیان: بەڵکو شوێن ئەوە دەکەوین کە باب و باپیرانمان لەسەری دیوە، ئەدی ئەگەر باب و باپیرانیان هیچیان نەفامیبێ و ڕێی ڕاستیشیان نەزانیبێ؟!

پێغەمبەریـش (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: {مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلاّ يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ، أو يُنَصِّرَانِهِ، أو يُمَجِّسَانِهِ، كَمَا تُنْتَجُ الْبَهِيمَةُ بَهِيمَةً جَمْعَاءَ، هَلْ تَجِدُونَ فِيهَا مِنْ جَدْعَاءَ؟}[1].

واتە: هیچ منداڵێك نیە كە لەسەر سروشتی ساغ -ی خواناسین - لەدایك نەبێ، پاشان باب‌و دایكی دەیكەنە جوو، یان نەصڕانیی، یان مەجووسیی، هەروەك چۆن ئاژەڵ بەچكەی ساغ‌و سەلیمی دەبێ، ئایا هیچ بەچكەیەكی لووت‌و گوێ بڕاویان تێدا دەبینن ؟!!

بەڵێ... باب‌و باپیران‌و خەڵك‌و دەوروبەر، دەورێكی كاریگەریان هەیە بۆ سەر ئینسان، چ بەلای چاكەدا، ئەگەر چاك بن‌و، چ بەلای خراپە‌و لادانـدا، ئەگەر خوانەكردە خراپ‌و لار بن، هەربۆیەش ئیسلام گرنگییەكی زۆر بە چاككردن (إصلاح)ی كۆمەڵگا دەدات، لە هەموو لایەنەكانی فیكریی‌و ئەخلاقیی‌و كۆمەڵایەتیی‌و ئابووریی‌و سیاسییەوە، چونكە هەروەك چۆن عەقڵی ساغ لە جەستەی ساغ دایە (العقل السليم في الجسم السليم)، بەهەمان شێوەش، مرۆڤی ساغ لە كۆمەڵگای ساغدایە (الإنسان السليم في المجتمع السليم).

---

(١) أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ، برقم: (١٢٩٢)، وَمُسْلِمٌ، برقم: (٦٩٢٦)، وَأَبُو دَاوُدَ، برقم: (٤٧١٤) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

تەوەری شەشەم:

بێ مامۆستایی و چاوساغیی

گرنگیی‌و پێویستیی ڕابەرو ڕێ پیشاندەر، لە هەموو بوارێکی ژیانی ئینساندا، مەسەلەیەکی ڕوون‌و ئاشکرایەو مشت‌و مڕ هەڵناگرێ، بەڵام لە بواری صاڵح بوون‌و بەرەو خواچووندا، ئەو گرنگیی‌و پێویستییە، زیاتر دەبێتە مەسەلەیەکی ئاشکراو بەڵگەنەویست، چونکە مەسەلەی صاڵح بوون‌و بەرەو خواچوون، وەك لە پێشەوەش گوتمان، یەکجار گرنگ‌و ئاڵۆزو دژوارەو، ئینسان زۆر وریاو بێدار نەبێ، گیرۆدەی سەدو یەك گیرو گرفت‌و کۆسپ‌و هەڵدێر دەبێت.

هەڵبەتە من لێرەدا مەبەستم ئەوە نیە بڵێم: ئینسان بەزەحمەت دەتوانێ خۆی چاك بکات‌و خواپەرستیی بکات، چونکە ئینسان بە سروشتی خۆی خواناس‌و خواپەرستەو، وەك لە خاڵی پێشوودا لەو فەرموودەیەی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەرکەوت، کە خستمانە ڕوو: مرۆڤ بە ئەسڵ‌و سروشت، چاك‌و پاك‌و خواناسە، بەڵکو ئەوەی من لێرەدا مەبەستمە ئەوەیە، کە ئەگەر یەکێك بیەوێ، زۆر بە مەسەلەی خۆ چاککردن‌و خواناسیندا بچێتە خوارێ‌و، بەخواناسینێکی ئاسایی‌و هاکەزایی عەوامانە قایل نەبێ‌و، بە کەمی قەناعەت نەکات‌و، بەرەو چاکترو بەرزتر بڕوات، ئەوە دەبێ زۆر وریاو بێدار بێ‌و، مەگەر بەدەگمەن، دەنا مەبەستی ناوبراو، بەبێ مامۆستاو چاوساغێکی ڕاست‌و تەواو مەیسەر نابێت، ئنجا بۆیەش دەڵێم دەبێ زۆر وریا بێ، چونکە ئەو بەرەو لووتکەو دوندە بەرزەکانی عیرفان‌و خواناسی دەچێ‌و، دیارە ئینسانیش، هەتا بەرزتر بێتەوە، هەم مەترسیی کەوتنە خوارەوەی پتر لێ دەکرێ‌و، هەم ئەگەر بکەوێتە خواریش زیانی زیاتر دەبێت.

هەر بۆیەش ئەهلی عیرفانو تەصەووفی ڕەسەن، ئایەتی: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَكُونُواْ مَعَ ٱلصَّٰدِقِينَ ١١٩ ﴾ التوبة، یان کردۆتە دروشمی ڕێبوارانی ڕێی بەرەو خوا چوون.

بەڵێ هەر بەوەندە کارت پێك نایەت، کە پارێز لە خوا بکەی، بەڵکو دەبێ لەگەڵ (ڕاستان)یش دابی.

هەروەك چۆن قوتابییەك، کە دەیەوێ فێری زانیاریی پزیشکیی (علم الطب) بێت، هەر بەوەندە بە مراد ناگات، کە کتێبو بەرهەمی ئەو زانایانە بخوێنێتەوە، کە لەوبارەوە شارەزابوون، بەڵکو پێویستە لەسەر دەستی شارەزاو چاوساغانی ئەو زانیارییە، تێ بگاتو پێ بگات.

هەڵبەتە وشەی (شێخ)یش کاتی خۆی بەو مەعناو مەبەستە بەکارهێنراوەو، بە کەسێك گوتراوە شێخ، کە بە زمانی حاڵو وتار لەسەر بنچینەی قورئانو سوننەتو لەبەر تیشکی شەرحو تەفسیری پێشینان (سلف)ی صاڵحدا لە هەموو بوارو لایەنەکانی ژیاندا، خەڵکی تێدەگەیاندو پێ دەگەیاندو چاك دەکردو بەرەو خوا دەبرد، بەڵام دوای لاڕێ بوونو لە ئیسلام دوورکەوتنەوەو ڕێ لێتێکچوون، وشەی ناوبراویش، وەك دەیان وشەو زاراوەی دیکەی ڕەسەنی ئیسلام، دووچاری گۆڕانو شێویێنران بوو.

تەوەری حەوتەم:

بێ ئاگایی (الغفلة)

لەبیرچوونەوەو بێ ئاگـایی، یەکی دیکەیە لـە کۆسـپو بەربەسـتەکانی سـەر ڕێگـای صالّح بوونو بەرەو خوا چوون، چونکە هەر وەك چۆن دزو جـەردە لەکـاتی خـەوتنو بـێ ئاگـاییو تاریکیی نیوە شـەودا، زەفەر بە بـابای خاوەن ماڵو خـاوەن دووکـان دەبـەنو، گورگـیش لەکـاتی بێ ئاگایی شـوانـدا، دەرفەت وەردەگرێ، شەیتانی بـەدیش بەهـەمان شێوە لەکـاتی بێ ئاگایی ئینسـاندا، خەریکی کاری خـۆی دەبێـت، ئەمـە لەلایەکـەوە، لەلایەکی دیکەشەوە، مرۆڤ بەهـۆی بێ ئاگـاییو خـافـڵانەوە، ئەگەر گریمان شـەیتانیش دنەی نەداتو تووشی خراپەی نەکات، بێ ئاگـاییو خافڵان، هەر خۆی لـەخۆیـدا تەمـەن بەزایـە چوونو کـات لەدەسـت چـوونەو، دیـارە تاقـە سـەرمایەی دەسـتی ئینسـانیش لەژیـانیدا تەمەنیـەتیو، ئەگـەر ئەمیشـی بەبێ هـۆو سوود بەفیـڕۆدا، مانـای وایـە خـۆی دۆڕاندوە !!

دەربارەی مەترسـییو زیانی لەبیـرچوونەوەو بێ ئاگاییش لەژیـانی ئینسـانـدا، دەقی قورئانو سـوننەت زۆرن، کە بۆ نموونـە هەندێکـیان دەخـەینـە ڕوو:

* ﴿ وَلَقَدْ عَهِدْنَآ إِلَىٰٓ ءَادَمَ مِن قَبْلُ فَنَسِىَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُۥ عَزْمًا ﴿١١٥﴾ ﴾ طـه.

واتە: بەدڵنیایی پێشتر ئادەمان ڕاسپارد و ئامۆژگـاریی کردبـوو، بـەڵام لـەبیری چووەوەو، ویستی پتەومان-لەو مەسەلەیەدا- پێوە نەدی.

* ﴿ وَلَا تَكُونُوا۟ كَٱلَّذِينَ نَسُوا۟ ٱللَّهَ فَأَنسَىٰهُمْ أَنفُسَهُمْ ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَـٰسِقُونَ ﴿١٩﴾ ﴾ الحشر .

واتە: وەك ئەوانە مەبن کە خوایان لەبیرکرد، ئەویش خۆیانی لەبیربردنەوەو ئەوان بوون لادەران.

❁ {الشَّـيْطَانُ جَـاثِمٌ عَلَـى قَـلْبِ ابْـنِ آدَمَ، فَـإِذا سَـهَا وَغَفَـلَ وَسْـوَسَ، وَإِذا ذكَـرَ اللَّهَ خَنَسَ}(١).

واتە: شـەیتان چۆکی لەسەر دڵی ئادەمزاد داناون، ئنجا ئەگـەر یـادی خـوای کـرد، خـۆی پەنهـان دەکاتو، هەرکـاتێکـیش بێ ئاگا بوو، خوتخـوتەی دەخـاتە دڵـەوە.

کـەواتە: خوێنـەری خۆشەویسـت !

هـەوڵ بـدە هەمیشــە بەهــۆی یــادی خـواوە ئاگـادارو وریـاو دڵ بێـداربیو، وەك شـوانێکی وریاو ئازاو بەمشـوور، زۆر بە وردیی بەسەر ڕانەمەڕەکانی تەمەنـت ڕابگــەو چـاودێرییـان بکـە، کە بێ هـوودە لەدەسـت نەچن، بەهـۆی یـادی خـواوە، با هەمیشـە مالـی دڵـت ڕووناكو درەوشاوە بێو، جێگای شـەمشـەمە کـوێرەی خوتخـوتەو دالـغـەی شـەیتانو نەفسـی بەدی تێدا نەبێتـەوە.

(١) رَوَاهُ البُخَـارِيُّ مُعَلَّـقاً في التفسير، باب (قل أعـوذ بـرب النـاس)، وأخرجـه ابـن أبـي شـيبة في (المصنّف) (١٣/٣٦٩- ٣٧٠) والضياء في (المختارة) (١٠/٣٦٧) بإسنادٍ صحيح عن ابن عباس رضي الله عنهما.

تەوەری هەشتەم:

شـــەیتـــان

لەڕاستییدا شەیتان -لەعنەتی خوای لێبێ- سەختترینو بێڕەزاترین کۆسپو لەمپەری سەر ڕێگای صاڵح بوونو بەرەو خواچوونە، خوای بەرزو مەزنمان جل جلالە، لە چەندەها ئایەتدا ئاماژەی بۆ ئەو مەسەلەیە کردوە، بۆ وێنە: ﴿ إِنَّ ٱلشَّيْطَٰنَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَٱتَّخِذُوهُ عَدُوًّا ... ﴿٦﴾ ﴾ فاطر.

واتە: بێگومان شەیتان دوژمنتانە، دە جا ئێوەش بیکەنە دوژمنتان.

بەڵام ئێمە بۆیە خستمانە دوای هەموو کۆسپو بەربەستەکانی دیکەی سەر ڕێگای ناوبراو، چونکە شەیتانی بەد، هەر بەهۆی ئەو حەوت تەڵەو داوانەی پێشەوەیە، کە دەتوانێ زەفەر بە ئینسان بەرێ !

بەڵێ شەیتانی نەگریسو پیس لەعنەتی خوای لێبێ، بەهۆی: بە هەڵە لە ئیسلام حاڵیی بوونو، گوناحە ڕواڵەتییو[1] پەنهانەکانو، خۆشویستنی دنیاو، هەواو ئارەزووەکانی نەفسو[2]، شوێنکەوتنو لاساییکردنەوەی کوێرانەی پێشینانو دەوروبەری خوارو هەڵەو، بێ مامۆستاییو چاوساغییو، بێ ئاگاییو لەبیرچوونەوەوە، دەرفەت لە ڕێبوارانی ڕێی بەرەو خواچوون دەبینێو ئامانجو مەبەستی گڵاوی خۆییان -کە بریتیە لە خوا دوورخستنەوە، یان لانیکەم مەحتەل کردن — لێ وەدەست دێنێ.

---

(١) خوای بەرزو مەزنمان فەرموویەتی: ﴿ وَذَرُوا۟ ظَٰهِرَ ٱلْإِثْمِ وَبَاطِنَهُۥٓ ﴿١٢٠﴾ ﴾ الأنعام، واتە: واز لە گوناحە ئاشکراو پەنهانەکان بێنن.

(٢) گوتراوە: (حب الدنيا رأس كل خطيئة) هەڵبەتە ئەم قسەیە زۆر جوانو ڕاستو بەجێیە، بەڵام سەبارەت بە فەرموودەی پێغەمبەر لەقەڵەمدرانی، مشتومڕی لەسەرە، بڕوانە (كشف الخفا ومزيل الإلباس)ی العجلوني، ب: (١)، ص: (٤١٢، ٤١٣).

ئنجا مسـولّمانی بەڕێـزو خۆشـەویسـت !

ئەمانە بەکورتیی هەشت کۆسپو چەپەرو بەربەستە هەرە سەختو بیڕەزاکـانی سـەر ڕێگـای صالّح بوونو بەرەو خوا چوونن، خوا یـاربێ زۆرت ئاگا لەخۆ بێو چاکـیان لـێ وردببەوەو، هێندەی سەری دەرزییەش لـێیـان مەترسـە، چونکـە هـیچ شـتێك خـۆی بـۆ پیـاوان (رجال) ڕانـاگرێو، هـیچ کۆسـپێك ڕێگـا بەمـەردی خـوا نـاگرێ، دیـارە کەسـێکـیش گوڵی بوێ، دەبێ ئـازاری دڕكو داڵـیش لەخـۆی بگـرێو، عـەرەبیش زۆر جوانیـان گوتـوە:

بِقَدَرِ الكدّ تكتَسَبُ المعالـي

مَنْ طَلَبَ العُلى سَهَرَ اللّيالـي[1]

ئیدی هیـوادارم تۆی بەڕێزیش، تێکڕای ئەو گرێو گـۆڵانەی سـەر ڕێـت، بـە بـڕوای بەتینو عەزمی پۆڵاییـنو دڵی پڕ لە ئەوینەوە، وەك خەنجەری دەبان هەڵـبـڕیو، تێیـان نەوەسـتیو ڕانەوەسـتی، هەتـا دەگەیە مەنزڵو بە ئاکـامو مراد دەگـەی.

(١) واتە: بەپێـی هەوڵو تێکۆشانو مانـدووبوونی خـۆت، پلـەو مەنزڵـگـای بـەرزت دەسـتدەکەوێ، ئـەو کەسـەش بیـەوێ مەنزڵـی بەرزی ببێ، شـەونخوونیی زۆریش دەبینـێ.

www.alibapir.com

بەشی پێنجەم

ڕوونکردنەوەی چەند ڕاستییەك و ڕاستكردنەوەی چەند هەڵەیەك لەبواری: تەزكیەی نەفسدا

www.alibapir.com

خوشك‌و برا مسوڵمانه بەڕێزەكانم !

دوای ئەوەی لە بەشەكانی ڕابردوودا، تاڕاددەیەك تیشكمان خستە سەر پێناسەی تەزكیەی نەفس‌و، قۆناغەكانی سەفەری بەرەو خوا چوون‌و، هۆكارەكانی صالح بوون‌و لە خوا نزیكبوونەوەو، كۆسپ‌و پەرچەكانی سەر ڕێی ناوبراو، خوا پشتیوان بێ، لەم بەشی پێنجەمەشدا لە دە(١٠) تەوەری كورتدا، چەند ڕاستییەك ڕوون دەكەینەوەو، چەند هەڵەو پەڵەیەكیش ڕاست دەكەینەوە، كە كەم‌و زۆر شوێنكەوتوو لایەنگرانی عیرفان‌و تەصەووف‌و، نەیارو ڕەفزكەرەكانیشی، تێیاندا دووچاری دوو نەخۆشیی لەمێژینەی: تێپەڕاندن‌و بەزایەدان (إفراط وتفریط) بوون‌و دەبن.

خوا بە كەرەمی خۆی لەو كەسانەمان بگێڕێ، كە ئەم دوعایە دەكەن‌و لێشیان قبووڵ دەفەرمووێ: (أَللّهُم أَرِنا الحقَ حقّاً وارزقنا اتباعهُ، وأرنا الباطل باطلاً وارزقنا اجتنابهُ) واتە: ئەی خوایە ! هەق‌و ڕاستییمان وەك خۆی پێشان بدەو، شوێنكەوتنیشیمان پێ ببەخشەو، ناهەق‌و چەوتمان بە ناهەق‌و چەوت بخە بەرچاوو، یاریدەشمان بدە خۆمانی لێ دوور بگرین.

تەوەری یەكەم:

تەزكیەی نەفس خاڵی هاوبەشی نێوان سەرجەم مسوڵمانانە بەتایبەت زاناو پێشەوایانیان، بەڵام هەندێكیان تێیدا پسپۆڕ (مُتَخَصِّص)ن:

بەڵێ خوێنەری خۆشەویست !

تەزكیەی نەفس، كە خوای پەروەردگار، سەرفرازیی موتەڵەقی كردۆتە ئەنجامو بەرهەمی: ﴿ قَدۡ أَفۡلَحَ مَن تَزَكَّىٰ ﴿١٤﴾ ﴾ الأعلى، بەپێچەوانەی بۆچوونی زۆر كەسەوە، شتێك نیە، كە لەسەر كۆمەڵێكی دیارییكراو تاپۆ كرابێ، بەڵام وەك چۆن لەلایەنەكانی دیكەی دینداریيدا وەك: بانگەوازو، جیهاد، فێركردنو پەروەردەكردن...هتد، هەندێك كەس شارەزاو پسپۆڕترن، مەسەلەی تەزكیەی نەفسیش بەهەمان شێوەیە، ئنجا نابێ ئەوەشمان لەبیر بچێ، كە هەروەك چۆن مەرج نیە هەر كەسێك ناوی لە خۆی نا (سەلەفیی) بە ڕێبازو ئەدەبی پێشینەی چاك (السَّلف الصالح)ەوە پاپەند بێتو، لە ڕووناكییو بەرەكەتیان بەهرەمەند بێت، مەرجیش نیە هەر كەسێك شۆرەتی صۆفیایەتیی وەرگرت، نێوەڕۆكو جەوهەری تەزكیەو عیرفانیشی تێدا هاتبێتە دی، بەڵكو هی وا هەیە لە سەلەفیی بوون، تەنیا ناوو، لە صۆفیی بوونیش، بەس شۆرەتی پێ بڕاوە، هەیشە چ ناوو لەقەبی سەلەفیی بوونی بەسەر خۆیدا نەبڕیوە، بەڵام وەك كاكڵو جەوهەر خێرێكی زۆری لە شوێنكەوتنو شوێن پێ هەڵگرتنی ئەو سێ وەچەو سەدەیە دیوە، كە پێغەمبەری خوا (صلى الله علیه وسلم) ئاماژەی پێ كردوون[١]، دواییش بە چاكترین سەدەكان (خیر القرون)یان پێشینەی چاك (السَّلف

(١) پێغەمبەری خوا (صلى الله علیه وسلم) فەرموویەتی: {خَيْرُ أُمَّتِي قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ}، رَوَاهُ البُخَارِي، برقم: (٢٥٠٨)، هەروەها فەرموویەتی: {خَيْرُ القرون الْقَرْنُ الَّذِي بُعِثْتُ فِيهِمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ}رواه مسلم، هەروەها فەرموویەتی: {خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ

الصالح) ناوبانگیان دەرکردوە، وەك چۆن هی واهەیە، بەبێ ناوی صۆفیی بەسەردا بڕان، گەورەترین پشكو بەشی لە حەقیقەتی تەزکیەو تەصەووفو عیرفاندا هەیە.

کەواتە:

با وریاو بێدار بینو زیاتر سەرنجی نێوەڕۆكو جەوهەری خەڵكی بدەین، نەك دیکۆرو ناوو ڕواڵەتیان، بۆئەوەی لە تێڕوانینو هەڵسەنگاندنماندا، بۆیان دووچاری هەڵەو بۆچوونی سەیرو عەجایب نەبین.

الَّذِينَ يَلُونَهُمْ} رَوَاهُ البُخَارِي، برقم: (٦٦٣٥)، ومُسْلِمٌ، برقم: (٦٦٣٥)، انظر (السنة) لابن أبي عاصم،ج: (٢) ص: (٩٧٥- ٩٨٢)، و(السلسلة الصحيحة)،ج: (٢)، رقم: (٦٩١، ٧٠٠).

تەوەری دووەم:

تەزکیەی نەفس لە مەیدانی کارو خەباتـدا نەبێ، وەك پێویسـت نایەتەدی:

زۆر لە ئـەهلی تەریقـەتو تەصـەووف، بـە بیـانووی سەرگەرمـبوون بـە تەزکیـەی نەفسـیانەوە، نێو خەڵـكو كۆمەڵـگـاو مەیدانی كـارو كـاسبییو، گۆڕەپـانی جـەنگو جیهادو، مشوورخواردن لە كاروباری مسـوڵمـانـان، بەجێـدەهێڵـنو بە خـەیاڵی خۆیـان بەم ڕەفتارەیان زەمینەسازیی دەكەن، بۆ تەزكیـەبوونی نەفسـیان:

بەڵام لەڕاسـتییدا ئەو جۆرە بیـركردنەوەو بۆچوونە هەڵـەیە، چونكە:

أ/ دەقەكانی قورئانو سوننەت ئەوەیان لـێ دەفامرێتەوە، كە دەبێ پرۆسـەی تەزكیـەی نەفس لە گەرمەی كارو كاسبییو چالاكییو جموجۆڵـی نێو كۆمەڵـگـادا ئەنجـام بدرێ، بۆ وێنـە:

خوای پەروەردگـار فەرموویـەتی: ﴿ فِي بُيُوتٍ أَذِنَ ٱللَّهُ أَن تُرۡفَعَ وَيُذۡكَرَ فِيهَا ٱسۡمُهُۥ يُسَبِّحُ لَهُۥ فِيهَا بِٱلۡغُدُوِّ وَٱلۡأٓصَالِ ﴿٣٦﴾ رِجَالٞ لَّا تُلۡهِيهِمۡ تِجَٰرَةٞ وَلَا بَيۡعٌ عَن ذِكۡرِ ٱللَّهِ وَإِقَامِ ٱلصَّلَوٰةِ وَإِيتَآءِ ٱلزَّكَوٰةِ يَخَافُونَ يَوۡمٗا تَتَقَلَّبُ فِيهِ ٱلۡقُلُوبُ وَٱلۡأَبۡصَٰرُ ﴿٣٧﴾ ﴾ النور.

واتە: لە چەند ماڵـێكدا، كە خوا فەرمانی كردوە بەرزبكرێنەوەو ناوی وییـان تێـدا بهـێنرێ. پیاوانێك بەیانیانو ئێواران سەرگەرمی بەپاك گرتنینی، هیچ بازرگانییو مامەڵەیەك، لە یادی خواو نوێژ بەرپاكردنو زەكاتـدان بـێ ئاگایـان ناكـات، لـەو ڕۆژە دەترسێن، كە دڵەكـانو چاوەكـان تێیـدا هـەڵدەگـەڕێنەوە.

بەڵـێ هونـەرو ئازایـەتیی ئەوەیـە، كـە لـە گەرمـەی كـارو كەسـابەتی بـازاڕو بازرگـانییو مامەڵـەدا، خـوات لەبیـر نەچێو فەرزەكـان فەرامۆش نەكەی!

پێغەمبەریش (صلى الله عليه وسلم) فەرموویـەتی: {إِنَّ الْمُؤْمِنَ الّذِي يُخَالِطُ النَّاسَ وَيَصْبِرُ عَلَى أَذاهُمْ، أَعْظَمُ أَجرًا مِنَ الْمُؤْمِنِ الَّذِي لاَ يُخَالِطُ النَّاسَ، وَلاَ يَصْبِرُ عَلَى

أَذَاهُمْ}⁽¹⁾.

واتە: ئەو بڕوادارەی کە تێکەڵیی خەڵکی دەکاتو، لەسەر ئازارو نارەحەتییەکانیشیان خۆڕاگرە، پاداشتی گەورەترە لەو کەسەی کە تێکەڵیی خەڵکی ناکاتو، تەحەمولی ئازارو نارەحەتییشیان ناکات.

ب/ ئینسان لەمیانەی بەرەنگاربوونەوەو ڕووبەڕووبوونەوەی کێشەو گیروگرفتو دەردەسەریی‌و نارەحەتییەکانی ڕۆژگاردا، لە خۆی حاڵیی دەبێ، کە ئایا ئەندازەی: خۆڕاگریی، ئازایەتیی، پشت بەخوا بەستنی، دوارۆژ هەڵبژاردنو دنیا بەکەم گرتنی، چەندەو چۆنە؟ لەڕاستییدا وەك غەززالیی گوتوویەتی:

عەیبو ناتەواوییەکانی ئینسان کە بە (رذائل) ناسراون، وەك ئەو کوانو دوومەڵانە وان، کە لە جەستەیدا هاتوون، بەڵام هەتا شتێکیان پێ نەکەوێ، ئازاریان نابێ‌و خاوەنەکەیان هەستیان پێ ناکات!!

ج/ ئنجا ئەو خەڵكو کۆمەڵگایەی دەوری پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بە هاوەڵە دڵسۆزو بەڕێزەکانیشیەوە، لە گەرمەی جەنگو بەرەنگاریی‌و نەبەردییەکانو، لەمیانەی ئێشو ژانو گرفتاریی‌و میحنەتە ماددیی‌و مەعنەوییە جۆراو جۆرەکاندا، لەمەحەکدرانو پاكو پیسو چاكو خراپەکانیان، لە یەك هەڵاوێرانو جیاکراونەوە، هەر بۆیەش خوای کاربەجێ لەکاتی تیشك خستنە سەر ڕووداوەکانی جەنگی ئوحود دا، فەرموویەتی: ﴿ مَّا كَانَ ٱللَّهُ لِيَذَرَ ٱلْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَآ أَنتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ ٱلْخَبِيثَ مِنَ ٱلطَّيِّبِ... ﴿١٧٩﴾ ﴾ آل عمران.

واتە: ناگونجێ خوا بەو حاڵەتەوە کە ئێوەی لەسەرن، واز لە بڕواداران بهێنێ‌و (تاقیتان نەکاتەوە، بەڵکو حیکمەتی وا دەخوازێ کە بتانخاتە ژێر تاقیکردنەوەو ئەزموونەوە) هەتا پیسو پاك لە یەك جیا دەکاتەوە.

بەڵێ وەك پێشینان گوتوویانە: (لە بوارێدا لاقی ڕەشو سپیی دەناسرێن).

---

(١) أَخْرَجَهُ البُخَارِيُّ في (الأدب المفرد)، برقم: (٣٨٨)، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٤٠٣٢) وَصَحَّحَهُ الألباني في (السلسلة الصحيحة)، برقم: (٩٣٩).

تەوەری سێیەم:

نەفسی تەزکیەکراوو هی تەزکیە نەکراو، جیاوازییان لە ڕاددەی پابەندیی دایە بە شەرعەوە:

چونکە لە باسەکانی ڕابردوودا گوتمان: کە بەرهەمی تەزکیەبوونی ئینسان ئەوەیە، کە ئیسلامو ئیمانەکەی چاکترو قووڵتر بێتو بچێتە پایەی ئیحسانەوە.

کەواتە: با هیچ کەس بەتەما نەبێ، بەلاف لێدانی ڕووتو ناو لەخۆنانی بێ نیوەڕۆك، دەست بگەیەنێتە پلەو پایەی تەزکیە بوون.

بەڵکو کێ لەو هەقە، کە خوا بە پێغەمبەری خۆیدا (صلى الله عليه وسلم) ناردوویەتی، شارەزاتر بێتو پێیەوە پابەندترو بۆی گەردنکەچکەرتر بێت، ئەوە نیشانەی تەزکیەتر بوونیەتی، بە پێچەوانەشەوە، هەرکەسێك بەهەق نائاشناترو لێی دوورتربێت، ئەوە زیاتر شایەدیی ناتەزکیەبوون لەسەر خۆی دەدات، خوای بەرزو مەزن فەرموویەتی: ﴿ فَأَمَّا مَن طَغَىٰ ﴿٣٧﴾ وَءَاثَرَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا ﴿٣٨﴾ فَإِنَّ ٱلْجَحِيمَ هِىَ ٱلْمَأْوَىٰ ﴿٣٩﴾ وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِۦ وَنَهَى ٱلنَّفْسَ عَنِ ٱلْهَوَىٰ ﴿٤٠﴾ فَإِنَّ ٱلْجَنَّةَ هِىَ ٱلْمَأْوَىٰ ﴿٤١﴾ ﴾ النازعات.

واتە: ئنجا هەر کەسێك یاخیی بێتو، ژیانی دنیا هەڵبژێرێ (بەسەر دواڕۆژدا)، ئەوە جێگای دۆزەخە، بەڵام هەرکەسێك لە پلەو پایەی پەروەردگاری بترسێو، نەفسی لە ئارەزووەکانی قەدەغە بکات، ئەوە جێگای وی بەهەشتە.

وەك دەبینین خوای دادگەرو بەخشەر، چوونە دۆزەخی کردوە بە سزاو تۆڵەی کەسێك، کە لە سۆنگەی سەرکێشییو لە خوا یاخیبوونەوە، نەفسی فەرمان بەخراپەکار (أمارة بالسوء)ی بەرەو زەلکاوی دنیاپەرستیی پەلکێشی کردوە، نیشتەجێبوونی بەهەشتیشی، کردوە بەپاداشتی کەسێك، کە لە سۆنگەی ئیمانو

لەخواترسانەوە، توانیویەتی نەفسی خۆی کۆنترۆڵ بکاتو، لە پاوانی ئارەزووە ناشەرعییەکان قەدەغەی بکات.

کەواتە:

باوەش بە ژیانی دنیاداکردنو، بەدوای هەواو ئارەزووەکانی خۆکەوتنو، شکاندنی قەدەغەکانو، بەزاندنی سنوورەکانی شەرع، دروشمو نیشانەی یاخیی بوونو لەخوا نەترسانەو، بە پێچەوانەشەوە، خۆ کۆنترۆڵکردنو هەڵبژاردنی دوارۆژو دنیا بەکەمگرتنیش، نیشانەو بەڵگەی لەخواترسانو بۆ خوا صوڵحانە.

تەوەری چوارەم:

تاکە سەرچاوەی دینداریی و مسوڵمانەتیی، کە تەزکیەی نەفسیش لایەنێکیەتی، شەریعەتی خوایەو هیچی دیکە:

بەڵێ خوێنەری بەڕێز !

وەك چۆن خوای فەرمانڕەواو بەدیهێنەر، لە پەرستراویێتی (ألوهیة)یدا، هیچ هاوەڵو هاوبەشی نین، شەریعەتەکەیشی لە بەرنامەییێتیدا، هیچ هاوتاو هاوبەشی نین، دیارە مەبەستیش لە شەریعەت قورئانو سوننەتە.

کەواتە:

ئەوەی کە هەندێك لە ئەهلی تەصەووف بەزاریانەوە گرتوە، کە ئێمە سێ شتمان هەن: شەریعەت، طەریقەت، حەقیقەت!! مەگەر بە تەئویلو پینەکردنەوە، ئەگەرنا فڕی بەسەر ڕاستییەوە نیەو، نەك هەر قسەیەکی هەڵەو پووچە، بەڵکو جۆرێکیشە لە جۆرەکانی کوفرو شیرك.

ئاخر مادام خوای بالأدستو بەدیهێنەر فەرموویەتی: ﴿ ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَىٰ شَرِيعَةٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾ ﴾ الجاثية.

واتە: دوایی تۆمان (ئەی موحەممەد!) خستە سەر بەرنامەیەك لە ئایینی (خۆمان)، دەجا شوێنی بکەوەو، دوای ئارەزووی ئەوانە مەکەوە کە نازانن.

بەڵێ مادام وابێ، دیارە هەرشتێك جگە لە شەریعەت بە هەر ناوو نیشانەیەکەوە بێت، هەر دەکەوێتە جوغزی: ﴿ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴾!!، ئاشکراشە، کە شوێن ئارەزووی نەزانان کەوتن، بە دەقی قورئان حەرام و قەدەغەیە لە پێغەمبەری کۆتایی (صلى الله عليه وسلم)و ئۆممەتەکەی.

تەئویـلو پینەکردنی قسـەی نـاوبراویش ئەوەیـە، کە بگـوترێ:

(**شـەریعـەت**) ئەو ئـایینو بەرنامەیە، کە خوای بەخشندە بە دوایین پێغەمبـەری خـۆیدا ڕەوانـەی کردوەو، بە غەیری ئەوەش ڕازی نـابێ بکرێتـە بەرنامـەی ژیـان: ﴿ ... وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلۡإِسۡلَٰمَ دِينٗا ... ﴿٣﴾ ﴾ المائدة.

(**طـەریقـەت**)یش بریتیە لە ڕێبازو چۆنیەتییەکەی تایبـەت، بـۆ کارپـێکردنو جێبـەجێ کردنی ئەو بەرنامەو شەریعەتە، ئەو ڕێبـازەش ڕێبـازو ڕێـو شـوێن (طریقـة وسـنة)ی پێغەمبەری خوایە (صلی الله علیه وسلم)، شـایانی باسیشـە، کـە هـیچ کـام لـە پێشـەواو چاوساغانی عیـرفانو تەصەووف، جگە لە ڕێبازی پێغەمبەری خـوا (صلی الله علیه وسلم) شـتێکی دیکـەیان پێشـانی شـوێنکەوتووانی خۆیـان نـەداوە، کـە ڕێبازەکەشیان دوای خۆیان بە ناوی شـەخسیی خۆیانەوە ناسراوە، سووچی هەندێك لە شوێنـکەوتووانی بیـرتەسكو ناحـاڵـییان بـووە، کـە وایانـزانیوە مەبەسـت لـە (طەریقەتی قادریی)و (طەریقەتی نەقشبەندیی)و (طەریقەتی ڕیفاعیی)و (طەریقـەتی کـوبرەویی)و (طـەریقـەتی نەبهـانیی)...هتد. چـەند ئـەدەبو ڕێـو ڕەسـمێکی دینـدارییـە، کە هـەرکـام لە (عبدالقادر الجيلاني)و (بهـاء الـدين نقشـبند)و (سيد أحمد الرفاعي)و ... هتـد دایـان هێنـاوە !!

بەڵام بێگـومان ئەو بۆچـوونە وێـڕای هەڵـەو نـاڕاسـتـبوونی، گـەورەترین تۆمـەتی خراپیشـە، کە پاڵ دەدرێتە لای ئەو پێشـەواو خواناسانە - خوا لـێیـان خۆشـبێ - کە هەوڵـیـان داوە، بە موو لە شـەریعەتی خـواو[1] ڕێبـازی پێغەمبـەری پێشـەوا (صلی الله علیه وسلم) لانـەدەن[2].

---

(١) وریـابەو لێـت تێکـنەچێ وابزانی ڕێبازی پێغەمبەرمـان (صلی الله علیه وسلم) بە جیاواز لـە شـەریعەت داناوە، چونکە (سوننەت) پێکـهێنەری دووەمی شەریعەتەو، ڕێبازو چۆنیـەتیی پیـادەکردنیشـیەتی.

(٢) چ جـای شـتێکی دیکـەی تـازەو جیـا لە ئاییندا دابهـێنـنو، سـەرەنجام خۆیـان بە داهێنـەر (مُبتـدِعْ) دەرێنـن!! لە جیـاتی ڕێڕوونیی (إرشـاد)کردن، سەر لە خەڵـکی بشـێوێنن!!.

(**حەقیقەت**)یش بەو شتانە دەگوترێ، کە ئینسانی مسوڵمان لە ئەنجامو بەرەکەتی جێبەجێ کردنی شەریعەتەوە، بە شێوازێکی تایبەت پێیان دەگات، وەك: حەقیقەتی: ئیمانو ئیسلامو ئیحسانو تەقواو یەقینو... هتد.

کەواتە:

هەرکام لە طەریقەتو حەقیقەتیش هەر لەنێو بازنەی شەریعەتدانەو دووشتی جیا نین و، لە ڕاستییدا ئەو نەفامو نەزانانەی، کە طەریقەتو حەقیقەت بە جیا لە شەریعەت دادەنێن، حوکمی گومڕاییو لە ئایینی خوا دەرچوون بەسەرخۆیانو شێخو طەریقەتەکانیشیاندا دەدەن، ئەگەر لە قسەکەیان وردبنەوەو بزانن چی دەڵێن !.

کورتەی قسان:

دروست نیە وێڕای وشەی شەریعەتو لە پەناو لەڕیزیدا، وشەکانی طەریقەتو حەقیقەت باس بکرێن، مەگەر بەو ماناو چەمکەی کە گوتمان، کە طەریقەت دەبێتە ڕێبازو چۆنیەتی شەریعەتو، حەقیقەتیش دەبێتە بەرهەمو میوە (ثمرة)ی و، هەردووکیشیان هەر لەخۆینیو، لە خۆیەوە سەرچاوە دەگرن.

تەوەری پێنجەم:

با هەستیارییمان بە وشەی (تَصوّف)و هەڵەو پەڵەی نێو سەرچاوەکانی، وامان لێ نەکات لە خێرو بێرو چاکەکانی بێ بەش بین:

پێشتر پێناسەی وشەی (تَصوّف)مان کردو پێویست بە دووبارەکردنەوە ناکات، ئەمیش وەك گەلێك وشەو زاراوەی دیکە،[١] ڕاستەوخۆ لە قورئانو سوننەتدا نەهاتوەو دوایی سەریهەڵداوە، هیچ کاتێکیش زاناو پێشەوایان ئەو مەسەلەیان لە خۆیان نەکردۆتە گرفتو کێشەو گوتوویانە: (لا مُشاحَّة في الإصطلاح) لەسەر زاراوە مشتو مڕ ڕەوانییە، ئنجا کەلەپووری (تصوف)و هەر کەلەپوورێکی دیکەش، کە بەرهەمی عەقڵو ئەزموونی ئینسانە، کەمو زۆر هەڵەو کەمو کورتیی تێدا دەبێتو، هیچ جۆرێکی زانستیی لەو یاسایە ڕیزپەڕ نیە، هەر لە تەفسیرەکانی قورئانەوە بیگرە، هەتا شەرحەکانی سوننەتو، سەرچاوەکانی (فقه)و، (أصول الفقه)و، (علم الکلام)و، زانیارییە عەقڵییو ئەزموونییە ڕووتەکانیش، ئەوە هەر هیچ مشتو مڕ هەڵناگرێ، کە هەڵەو کەمو کوڕیی زۆرو زەوەندیان تێدایە.

کەواتە:

با ئەو کەسانەی بەهۆی هەستیاریی (حسّاسیّة)ی زیادیانەوە، بەرامبەر بەو وشەو زاراوەی (تصُّوف)و هەڵەو کەمو کووڕییەکانی، بە ڕەهایی موتالاّو سوود لێ وەرگرتنی سەرچاوەکانی ئەو زانیارییە لەخۆیان قەدەغە دەکەن، بزانن هەڵوێستەکانیان لەڕووی شەرعو عەقڵەوە هەڵەیە:

---

(١) بۆ وێنە: هەرکام لە زاراوەکانی (العقیدة، علم التوحید، علم الکلام، الفقه الأکبر) بۆ ئیمانو مەسەلەکانیو، زاراوەکانی: (فقه، أصول الفقه) بۆ یاسا شەرعییەکانو چۆنیەتی هەڵهێنجانیان و، زاراوەکانی: (تفسیر، علوم القرآن، تجوید) بۆ قورئانو لێ تێگەیشتنی و، زاراوەکانی: (السنة، علم الحدیث، علم الجرح والتعدیل)و... هتد، لەو بابەتەن.

أ- لەڕووی شەرعەوە هەڵەیە، چونکە خوای کاربەجێ فەرموویەتی: ﴿ ٱلَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ ٱلْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُۥٓ ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ هَدَىٰهُمُ ٱللَّهُ ۖ وَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمْ أُو۟لُوا۟ ٱلْأَلْبَـٰبِ ﴿١٨﴾ ﴾ الزمر.

واتە: ئەو کەسانەی کە بۆ هەموو قسەیەك گوێ ڕادەدێرن و، شوێن باشترینی دەکەون، ئەوانە کەسانێکن، کە خوا هیدایەتی داون و، ئەوانەن خاوەن عەقڵان.

ب- لەڕووی عەقڵیشەوە هەر هەڵەیە، چونکە شتێکی زۆر بێجێو ناماقووڵە، کەسێك خۆی لە میوەو بەرهەمی باغێکی گەورە بێبەش بکات، هەر لەبەرئەوەی چەند دانە میوەیەکی کرچو کاڵ یان ڕزیوو کرمێو خراپ، بە هەندێك لە درەختەکانیەوە هەن!! ئاخر ماقووڵە کەسێك خۆی لەو هەموو زانیارییو قسە وردو قووڵو نەستەقانەی نێو کتێبی (إحياء علوم الدّين)ی ئیمام غەززالیی کە لەبارەی تەزکیەی نەفسدا کردوونی، بێبەش بکات، هەر لەبەرئەوەی، چەند بۆچوونێکی هەڵەو دزەکردوو لە فەلسەفەی یۆنانییو هیندییو بووذاییو، لە ڕەهبانیەتی نەصرانییەکانیەوەی، تێدان، یان لەبەرئەوەی هەندێك دەقی بەناو فەرمووده (حديث)ی لاوازو هەڵبەستراوی[1] تێدا هەن؟! ئایا کەسێك وابکات، دەتوانێ بڵێ بەگوێرەی ئایەتی: ﴿ ٱلَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ ٱلْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُۥٓ ... ﴿١٨﴾ ﴾ الزمر، ڕەفتارم کردوە، یان دەبێ بڵێ: بەپێی پەندی: (شەلم کوێرم کەس نابوێرم) هەڵسوکەوتم کردوە؟!![2].

---

(١) ئاشکراشە کە هێنانەوەی بەناو فەرموودەی لاوازو هەڵبەستراو، بە بەڵگە لەلایەن زاناو پێشەوایەکی وەك غەززالییەوە، کەمو کورییە، بەلام (العراقي) گیروگرفتەکەی بۆ حەل کردوەو (إحیاء)یش کتێبی فەرموودە نیە، تاکو لەوێدا بۆ فەرموودان بگەڕێین، کەواتە با بەپێی یاسای (خُذْ ما صفا دَعْ ما كَدَرَ) ڕەفتاری لەگەڵ بکەینو، تەنیا قورئانو سوننەتیش لە هەڵە پارێزراون.

(٢) إبن تيمية لە کتێبی: (الفرقان بين أولياء الرحمن وأولياء الشيطان)دا دەربارەی چۆنیەتی وشەی (صوفية) دواوە، کە پێشتر وشەی (القرّاء) بەکاردەهات بۆ کەسانێك کە دینداریو تاعەتێکی تایبەتیان هەبووە، پاشان گوتوویەتی: {وقد تنازع الناس: أيّهما أفضل: مُسمَّى الصوفي أو مسمَّى الفقير؟! و يتنازعون أيضاً: أيُّهما أفضلُ: الغني الشاكر أم الفقير الصابر.؟! و الصواب في هذا كله ما قاله تبارك وتعالى: ﴿ ... إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ ٱللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾ ﴾ الحجرات، بڕوانە: (تفسير

تەوەری شەشەم:

خاوەنی تەزکیە بوون و، صۆفیی و دەروێش بوون، یان لەنێو طەریقەتدا بوون، دوو شتی پێکەوە پەیوەست (متلازم) نین:

زۆر لە ئەهلی طەریقەت گومانیان وایە، کە هەر کەسێك سەر بە یەکێك لە ڕێبازەکانی تەصەووف نەبێ، بگرە هەندێکیان دەڵێن: ئەگەر لەنێو ڕێبازەکانی ئەوان دانەبێ‌و هاومەسلەکیان نەبێ، مەگەر قیرِ سپیی بێ‌و، وشتر بە کونی دەرزییەوە بچێ، ئەگەرنا دەستی لە تەزکیەی نەفس گیر نابێ‌و، چاوی بەو (حاڵ)و (مەقام)انە ناکەوێ، کە بابای ڕێبوار (سالك)ی ڕێی بەرەو خواچوون پێیاندا ڕەت دەبێ!

بەڵام لەڕاستییدا ئەم بۆچوونو گومانەش هەڵەو پووچە، چونکە:

١/ هیچ بەڵگەیەکی شەرعیی لەسەر نیەو، لاف لێدانێکی ڕووتە.

٢/ عەقڵ‌و واقیعیش بە درۆی دەخەنەوەو، هاوەڵە بەڕێزو دڵسۆزەکانی پێغەمبەری خواو (صلى الله عليه وسلم) ناودارانی بنەماڵەی بەڕێزی‌و پێشەواو زانایانی وەك: (الحسن البصري و ابن سيرين و ابن الـمُسَيَّب و عمر بن عبد العزيز وأبو حنيفة ومالك وسفيان الثوري و الشافعي و أحمد و داود الظاهري و الطبري و...هتد) کە هیچ مسوڵمانێك گومانی لە ئیمان کامڵیی‌و تەزکیەبوونو صالّح بوونیاندا نیە، چاکترینو بەهێزترین بەڵگەن لەوبارەوە، چونکە هیچ کامیان سەر بە هیچ ڕێبازێکی تەصەووف نەبوونو، جگە لە ڕێبازی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) هۆگری شتێکی دیکە نەبوون.

لەلایەکی دیکەشەوە: مەرج نیە هەر کەسێك ناوی صۆفیی‌و دەروێش‌و دێوانەو موریدی لەسەر بوو، سەر بەیەکێك لە ڕێبازە ناسراوەکانی تەصەووف بوو، حەتمەن خاوەنی نەفسێکی پاك‌وچاك (مُزكّاة) بێت، بەڵکو هەیانە جگە لەناو، شتێکی چنگ نەکەوتوەو، یەکجار پۆخەڵ‌و پەککەوتووو دواکەوتوە !

القاسمي)، ج: (٩)، ص: (٥٦، ٥٧)، کەواتە: با ئێمەش لەو زاناو پێشەوایانەمانەوە زانیاریی‌و حیکمەت‌و ئەدەب فێربینو، قسەی سەرکێڵانە نەکەین.

تەوەری حەوتەم:
(وەلیی) کێ یەو (کەرامەت) چییە؟!

١- وشەی وەلیی (وليّ):

وشەیەکی عەرەبییەو لە زمانی کوردییدا بە (دۆست) تەرجەمە کراوەو، وشەی (وليّ)یش چەند واتەیەك دەبەخشێ، کە ڕەنگە وشەی (دۆست) بە کوردیی کۆیان بکاتەوە، وەك: (مُحِبّ، ناصر، قریب، محبوب...)، واتە: خۆشەویست، پیشتیوان، نزیك، خۆشویستراو، بۆ پێناسەی (وليّ)یش، چونکە خوای پەروەردگار پێناسەی کردوە، پێویستمان بە قسەو پێناسەی هیچ کەس نیە، خوای پەروەردگار لە پێناسەی دۆستانی خۆیدا فەرموویەتی:

﴿أَلَآ إِنَّ أَوۡلِيَآءَ ٱللَّهِ لَا خَوۡفٌ عَلَيۡهِمۡ وَلَا هُمۡ يَحۡزَنُونَ ﴿٦٢﴾ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَكَانُواْ يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ لَهُمُ ٱلۡبُشۡرَىٰ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَفِي ٱلۡأٓخِرَةِۚ لَا تَبۡدِيلَ لِكَلِمَٰتِ ٱللَّهِۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلۡفَوۡزُ ٱلۡعَظِيمُ ﴿٦٤﴾﴾ يونس.

واتە: ئاگاداربن ! بێگومان دۆستانی خوا نەترسیان لەسەرەو، نە خەفەتبار دەبن. ئەوانەی ئیمانیان هێناوە (بە هەرچی کە ئیمان پێهێنانی پێویستە) و پارێزکاریی دەکەن. لە ژیانی دنیاو لە دوارۆژیشدا موژدەو[1] دڵخۆشییان هەیە، گۆڕان بۆ بڕیارەکانی خوا نیە، ئەوەیە سەرفرازیی مەزن.

---

(١) ڕستەی ﴿... لَهُمُ ٱلۡبُشۡرَىٰ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَفِي ٱلۡأٓخِرَةِ... ﴿٦٤﴾﴾ یونس، بە دوو جۆر تەفسیر کراوە: یەکەم: لە فەرموودەیەکدا کە (ترمذي وأحمد) لە (أبو الدرداء) گێڕاویانەتەوە هاتوە، کە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: {هي الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ يَرَاهَا الْمُسْلِمُ أَوْ تُرَى لَهُ}، واتە: خەونی باشە کە ئینسان خۆی دەیبینێ، یان پێیەوە دەبینرێ، دووەم: (الزهري و عطاء وقتادة) گوتوویانە: (هي البشارة التي تبشر الملائكة المؤمن في الدنيا عند الموت) واتە: ئەو مزگێنییەیە کە فریشتەکان بە بڕواداری دەدەن لە دنیادا لەسەرە مەرگدا، بڕوانە: (الجامع لأحكام القرآن) للقرطبي، ج: (٤)، ص: (٢١٥).

وەك دەبینین خوای هیدایەتدەر، بەندە دۆستو خۆشەویستو نزیکەکانی خۆی بەم پێنج سیفەتە پێناسەکردون:

١) نەترسان: (مەبەست نەترسانە لەو شتانەی، کە خەڵکی ئاسایی لێیان دەترسن).

٢) غەمگین نەبوون: (مەبەست خەفەت نەخواردنو دڵتەنگ نەبوونە بەهۆی دنیاوە).

٣) ئیمان هەبوون.

٤) پارێزکاریی کردنە پیشە.

٥) موژدە پێبەخشران لە دنیاو دوارۆژدا.

ئنجا هەرچەندە دۆستەکانی خوا، بە هەر کام لەم پێنج سیفەتانە پێناسەکراون، بەڵام ئیمانو تەقوا (الإيمان والتقوى) دوو سیفەتی ڕاستەوخۆی ناسێنەریانن.

کەواتە:

سەنگی مەحەكو تەرازووی هەڵسەنگاندنی دۆستەکانی خوا، بریتییە لە ئەندازەی بەهرەمەندبوونیان لە بڕواو پارێزکاریی، کە ئەمانیش ئەگەر بە جیا جیا باس بکرێن، هەر کامیان سەرجەم ئاینو بەرنامەی خوا بەڕواڵەتو پەنهانەوە دەگرێتەوە، بەڵام ئەگەر پێکەوە باسکران، (ئیمان) حاڵەتی ناسینو زانینو ملکەچییو قبووڵکردنی دەروونییو، (پارێزکاریی)یش پابەندییو جێبەجێ کردنو گەردن کەچیی ڕواڵەتییو ئاشکرا دەگەیەنن.

کەواتە:

هەر کەسێك ئیمانو تەقوای بەیەکەوە تێدا کۆنەبنەوە، ناگونجێ بەدۆستی خوا دابنرێ، بۆ وێنە: منداڵی گچکە، شێت، ئینسانی گوناحبار... مادام وابێ، ئەوەی کە هەندێك کەس لە خەڵکی عەوام بە ئەهلی طەریقەتیشەوە لەنێوانیاندا باوە، کە زۆرجار ئینسانی شێتو گێلو حۆل، کە تەنانەت عەقڵی پاكو خاوێنییشیان نیە، یان کەسێك، کە هیچ شارەزاییەکی لە شەریعەتو حەڵاڵو حەڕامو چاكو خراپدا نیە، یان کەسێك، کە نوێژ، یان ڕۆژوو، یان هەر فەرزێکی دیکە دەچوێنێ، یان بە ئیسپات دەستی لە گوناحو خراپەدا هەیەو لەسەریشی بەردەوامە، یان کەسێك، کە

وابەستەو دابەستەی کۆمەڵو لایەنێکی کافرو دژ بە خواو ئیسلامە...هتد، بە وەلیی‌و دۆستی خوا دەزانن، ئەوە گومانو بۆچوونێکی هەڵەو ناشەرعییە، ئاخر کێ هەیە هێندەی خوا بە دۆستەکانی خۆی ئاشنا بێت‌و بیانناسێ! دەجا خوای زاناو پەنهان بین، بەو جۆرە، کە گوتمان دۆست‌و خۆشەویستەکانی خۆی پێناسە کردوەو، هیچ کەسیش بۆی نیە مادام ڕێز لە شەرعی خواو عەقڵی خۆی بگرێ، لە پێناسەو تەرازوو و پێوەری خوا لابدات.

شایانی باسیشە، کە مادام هەرکام لە ئیمانو تەقوا چەندان پلەیان هەن، دیارە دۆستانی خواش هەروانو، دۆستی خوا بوونیش گوێرەیی‌و ڕێژەیی (نسْبي)یەوە، تەنیا پێغەمبەران علیهم الصلاة والسلام دۆستانی ڕەهاو پلە یەکی خوانو، دوای ئەوانیش پلە پلەو پێ بە پێیە.

ئێستاش بۆ زیاتر بەرچاوڕوونیی، با چەند دەقێکی سوننەت‌و، چەند قسەیەکی زاناو پێشەوایانیشمان دەربارەی پێناسەی دۆستانی خوا بێنینەوە:

١- پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: {إِنَّ اللّٰهَ تَعَالى يَقُولُ: مَنْ عَادَى لِيَ وَلِيّاً، فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالحَرْبِ...}(١).

واتە: خوای بەرز دەفەرموێ: هەرکەس دژایەتیی دۆستێکم بکات، ئەوە جاڕی جەنگم لە دژی داوە.

٢- هەروەها لە وەڵامی پیاوێکدا، کە لێی پرسی: {يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَن أَولِياءَ اللّٰه ؟! قالَ: (الّذِينَ إِذا رُؤُوا ذِكِرَ اللّٰهُ)}(٢).

واتە: ئەی پێغەمبەری خوا ! دۆستانی خوا کێن ؟!، فەرمووی: ئەوانەن کە کاتێك دەبینرێن، خوا دەکەوێتەوە یاد.

٣- هەروەها فەرموویەتی: {إِنَّ مِنْ عِبَادِ اللّٰهِ عِبَاداً يَغْبِطُهُمُ الأَنْبِيَاءُ وَالشُّهَدَاءُ قِيلَ: مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللّٰهَ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ؟ قَالَ: قَوْمٌ تَحَابُّوا فِي اللّٰهِ مِنْ غَيْرِ

---

(١) رَوَاهُ البُخَارِيُّ، برقم: (٦١٣٧)، وَابْنُ حِبَّانَ، برقم: (٣٤٧)، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ.
(٢) رَوَاهُ البَزَّار، برقم: (٥٠٣٤)، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا.

أَمْوَالٍ، وَلاَ أَنْسَابٍ، وُجُوهُهُمْ مِنْ نُور، عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ، لاَ يَخَافُونَ إِذا خَافَ النَّاسُ، وَلاَ يَحْزَنُونَ إِذا حَزِنَ النَّاسُ، ثُمَّ قَرأَ: ﴿أَلَآ إِنَّ أَوْلِيَآءَ ٱللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾﴾ }[(١)].

واتە: بێگومان خوا لەنێو بەندەکانیدا هەندێك بەندەی هەن، کە پێغەمبەرانو شەهیدان خۆزگەیان پێ دەخوازن ! گوترا: ئەوانە کێن ئەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ؟! فەرمووی: کەسانێك، کە لەبەر خوا یەکدییان خۆشدەوێ، بەبێ ماڵو سامانو خزمایەتیی (لە نێواندا هەبوون)، ڕوویان درەوشاوەیەو لەسەر چەند دوانگەیەکی درەوشاوەن، کاتێك، کە خەڵکی دەترسن، ئەوان بێباکن، لەکاتی دڵتەنگیی و پەژارەشیاندا، ئەوان بێ خەمن، پاشان ئەمەی خوێندەوە: ﴿أَلَآ إِنَّ أَوْلِيَآءَ ٱللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾﴾.

٤- (أبو عثمان النيسابوري) لەوبارەوە گوتوویەتی[(٢)]:{(مَنْ أمّرَ السنّة على نَفْسِهِ، قولاً وفعلاً، نطق بالحكمة، ومَنْ أَمَّرَ الهَوى على نَفْسِهِ، قولاً وفعلاً، نطقَ بالبِدْعة، لِقولِهِ تعالى: ﴿... وَإِن تُطِيعُوهُ تَهْتَدُواْ... ﴿٥٤﴾﴾ النور}.

واتە: هەرکەسێك لە قسەو کرداریدا سوننەت بەسەرخۆیەوە بکاتە حوکمڕان، حیکمەتی لێ دەبیسترێ و، هەر کەسێکیش لەقسەو کرداریدا بەقسەی ئارەزووەکانی بکات، بیدعەتی لێ دەبیسترێ، چونکە خوای بەرز فەرموویەتی: {ئەگەر فەرمانبەریی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بکەن، ڕێی ڕاست دەگرن}.

---

(١) رَوَاهُ ابْنُ جَرِير، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٣٥٢٧)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٥٧٣)، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَصَحَّحَهُ الألباني.

(٢) بڕوانە: (تفسير القاسمي)، ج: (٩)، ص: (٥٩).

٥- هەروەهـا (إبن تيمية) لەوبـارەوە لە ناميلكـەيەكيدا بەناوى (الفرقـان بـين أوليـاء الرحمن وأولياء الشيطان)دا، شتى زۆر چـاكى گـوتوە، بۆ وێنـە:

أ- { * دۆسـتانى خـوا (بەگشـتيى) دوو چـينن: پێشـكەوتووانو نزيكـخراوان (سابقون و مقرَّبون) و ميانەڕەوانى لاى ڕاست (أصـحاب يمـين مقتصـدون)، كـە خـواى پەروەردگـار لە چـەند شـوێنێكى كـتێبـى خۆيدا باسى كردوون، ئنجـا هەرچـى چـاكەكـارانى لاى ڕاسـتن، ئەوانـەن، كـە تـەنيا بـە ئەنجامــدانى فەڕزەكـانو خۆپاراسـتن لە قەدەغەكراوەكان، لە خـوا نزيـك دەكەونـەوە، بـەڵام ئەنجامـدانى سوننەتەكانو وازهێنان لە زيادەى شتە موباحەكانو ئەوانەيان نيە، بـەڵام پێشـكەوتوە نزيكـخراوەكان، شـتە ناپەسـندەكان (مكروهـات)يـش دەسـت لـێ هەڵـدەگـرن .

ب- * دۆستانى خوا بـەهيچ دروشـمو نيشـانەيەكى ئاشـكرا لـە خەڵـكى جيـا ناكرێنـــەوە، وەك بـــەرگو پۆشـــاكى تايبـــەتيىو، سـەرتاشـــين يـــان كورتـكردنەوەى يـان هۆنينـەوەى، مادام هەموويـان موبـاح بن، بۆيە گوتراوە: (كم من صِدّيق فـي قبـاء، وكم من زنديق فـي عبـاء) واتـە: زۆر بڕواپتـەو لـە پۆشاكى ئاسايى دان و، زۆر زەنديقيش عەبا لەبەرن.

ج- * دۆسـتانى خوا لە هەموو چينو توێژەكانى ئۆممـەتى موحەممـەددا (صلى الله عليه وسلم) هـەن، مادام لە ئەهلـى بيدعـەتو گونـاحە ئاشـكرايەكان نەبـن، لەنێـو ئەهلى قوڕئانو، ئەهلـى زانسـتو، ئەهلــى جـەنگو چـەكو، لـەنێو بازرگانو، خاوەن پيشـەو جووتيارانو... هتددا دەبن... پێشـينان (سـلف) بـە خەڵـكى زۆر بەدينو شارەزايان دەگوت: قوڕئان خوێنەكان (القّراء) كە زانايانو خواپەرسـتانيش دەگرێتـەوە، پاشـان نـاوى صـۆفييانو هـــەژاران (الصـوفية و الفقراء) پەيدا كـرا..

د- * بۆ دۆسـتى خـوا (ولـيّ الله) بەمـەرج نەگيـراوە، كـە لـە هەڵـە پـارێزراو (معصوم) بێـتو، تووشى هەڵەو خراپە نەبێت، بەڵـكو دەگونجێ، كە بەشێك لە زانيـاريى شەريعەتى لـێ پەنهـان بێت و، هەنـدێك شـتى دينـى لــێ تێكـەڵ

بێـت، هـەتا هەندێك شت، كە خوا فەرمانی پێی كردوە، وابزانێ خوا قەدەغەی كردوەو، دەگونجێ هەندێك شتی نائاسایی (خارق العادة) بـە كەرامـەت بزانـێ، بەڵام لەڕاستییدا لە شەیتانەوە بێت بۆ سەرلـێتێكدانیو، لەبەر كەمو كـورتییو پلەو پایەی دۆستایەتییەكەی، نەزانێ كە ئەوە لە شـەیطانەوەیە، هەرچەندە بەم شتانەش لە دۆسـتایەتیی خوا ناشـۆرێ، چونكـە خـوا چـاوپۆشیی كـردوە لـە هەڵەو، لەبیـرچوونەوەو، تۆبـزیی لـێكـران (الخطأ والنسیان ومـا اسـتكرهوا علیـه).

هـ- * كەواتـە: دۆسـتانی خـوا (أولیـاء الله) بە سیفەتو كردەوەو ڕەفتارەكانیان، كە قورئانو سـوننەت ڕوونیان كردوونەوەو، بە ڕووناكـیی ئیمانو قورئـانو بـە حەقـیقـەتە پەنهانـەكانی ئیمـانو بەرنامـەو دروشمـە ئاشكراكانی ئیسـلام، دەناسـرێن.

و- * ... ئنجـا مـادام وابێ، ئەگـەر بـابایەك حەز بە پیسو پۆخڵـییو ڕەفتاری نـاقـۆڵا بكـات، كە شـەیطانەكـان حەزیـان لـێ دەكـەن، یـان كـەیفی بـەنێو گەرماوو ئاودەستو شوێنی پیس بێـت، كە شوێنی شەیطانەكانـە، یـان مـارو دووپشـكو زەردەواڵـەو گوێچكـەی سـەگـان بخـوات، كە شـتی پیسـن، یـان میـزو شـتی پـیس، بخـواتـەوە، یـان لـە غـەیری خـوا وەپـاڕێو هـاواری دروسـتكراوەكـان بكاتو ڕوویـان تـێ بكـات، یـان بـەرەوڕووی شـێخەكـەی سەجدە ببـات... یـان بچـێتـە گۆرسـتانەكانو تێیـاندا بمێنـێتەوە... یان حەز بە بیسـتنی قورئان نەكـاتو لـێی بسـڵەمێتەوەو، گـوێگرتن لـە گـۆرانییو ئـامرازی شـەیطانیـی بەسـەردا هـەڵـبژێرێ.. ئـا ئەوانـە لـە نیشـانەو دروشـمەكانی دۆسـتانی شـەیطانن، نەك دۆسـتانی خوای بەخشـندە[1]}.

---

(١) بڕوانە: (تفسیر القاسمي)، ج: (٩) ص: (٥٣- ٥٩)، كـە لـە نامیلكـەی نـاوبراوی وەرگرتـوە، خـوا پاداشتی نووسەرو وەرگێڕ بداتەوەو، پلەو پایەیان بەرزتر بكاتەوە، هەروەهـا بڕوانە: (مجموعة الفتـاوی)، ج: (١١)، ص: (٩٠ - ١٦٩).

٢- كـەڕامەت (الكرامة) چییە؟!

ئاشكرایە كەسـێك كەسـێكی خۆشـبوێ، ڕێـزو حورمــەتی دەگـرێ، خــوای بێوێنــەو بەخشــەریش، بێگومــان ڕێــزی دۆســتو خۆشــەویســتانی خــۆی دەگــرێو، وشــەی (كرامة)یـش، كە بۆ دۆســتانی خــوا (أولیــاء الله) بەكــارهــاتوە، هــەر لەســەر ئــەو بنــاغەیە، بەڵام وەك زۆر بابــەتو مەســەلەی دیكــە، مانــاو چەمكــە ئەسـڵییەكــەی گــۆڕاوەو شــتی دیكەی ڕەگەڵ خراوە، هەتا وای لـێـهاتوە، ئێـستا لەبیــرو زەینی زۆربەی خەڵـكـیـدا، بە بیسـتنی وشەی كـەڕامەت، یەكسـەر شتی یاسادڕ (خارق العـادة)ی وەك فڕینو، بەسەر ئاودا ڕۆیشـتنو، نیـازی نێو دڵ زانینو، شتی سەرسوڕهێنەر ئەنجـامــدان، پەیدا دەبـنو، پێیــان وایە هەر كەسێك ئەو جۆرە شتانەی لـێ بینران، یان بیسـران، ئەوە ئەهـلی كەڕامەتەو لەلای خوا بەقەدرو حورمەتــە، بــا دینــدارییو پابەندییەكــەشــی بــە شــەرعەوە جێـی گومــانو مشـــتومڕ بێـت !!

بەڵام هەركەسێك ئەو شتانەی پاڵ نەدرانە لا، هەرچەندە یەكجـار صــاڵحو پارێزكــارو دینــدارو چـاكـەكـار بێت، ئەوە هیچ نیـەو جـارێ هــەر لــە ئاسـتی خەڵــكی عــەوامو ئاسـایی دایــەو، شـتێكی شـایانی باسـی پێنیــە !!

بەڵام بێگومــان ئــەو بیــرو بۆچوونــە عەوامانەیــە، هەڵــەیەو، هــیچ بەڵــگەیەكی شەرعیی لەسەر نیە، وەك زاناو پێشـەوایانی هۆشیارو دڵ بێـدار گوتوویانــە: (الإِسـتقامة عَلَى الشريعَة أَعْظم كَرَامَةً)، واتە: ڕاوەسـتـاوییو دامەزراویی لەسەر جادەی شەریعـەت، گەورەترین كەڕامەتە، واتە: باشتـرین جۆری ڕێزو حورمەت گرتنی خوا، لــە بەندەیەكــی دۆستو نزیكی خۆی ئەوەیە، كــە یارمــەتیی بـدات، هەمیشــە لەســەر ڕێبــازو جـادەی شەریعەت بێتو لانـەدات.

چونكــە ئا ئەوەیــە، كە بــە دۆســتانی خــوا (أولیــاء الله) نــەبێ ئەنجــام نـادرێ، ئەگــەرنا، شــتی سـەیرو عەجـایب، وەك لە بەشی شەشەمـدا باسـی دەكـەین، خەڵــكی ئاسـاییو بگــرە خەڵــكـی بێ دیـنو كـافریش دەتوانن، ئەنجامی بدەن !

ئەوەی گوتیشمان دەقەكانی قورئانو سوننەت دەیگەیەننو، ئەمەش بەڵگە:

أ/ خوای پەروەردگار فەرمووبەتی: ﴿ ... إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ ٱللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ ... ﴿١٣﴾ ﴾ الحجرات، واتە: بێگومان بەڕێزترتان لەلای خوا پارێزكارترتانە.

كەواتە:

پارێزكاریی (تَقْوى)، كە بریتیە لە پابەندیی ڕواڵەتیی‌و دەروونیی بە وردو درشتی ئیسلامەوە، تەرازووو سەنگی مەحەكی لە خوا نزیكبوونو، لەلای خوا بەڕێزو حورمەتبوونە، نەك شتێكی دیكە، مادام وابێ، بۆ زانینی ئەوە، كە ئایا فلانكەس ڕێزو حورمەتی لەلای خوا هەیە، یان نا ؟! بە زاراوەی خەڵكی عەوام: ئایا كەرامەتدارە، یان نا؟! ئەوە دەبێ سەرنجی ڕاددەی پارێزكاریی‌و پابەندیی بدەین، نەك شتی دیكەی لێ بكەینە نیشانە، كە بە یاسادڕەكان(خوارق) ناسراون، چونكە ئایەتەكە فەرموویەتی هۆكارو نیشانەی ڕێزو حورمەتو كەرامەت هەبوون، پارێزكارییە.

ب/ گومانی تێدا نیە، كە هەركەسێك دۆست (وَليّ)ی خوا بێت، لەلای خوا ڕێزو پایەو حورمەتی تایبەتی خۆی هەیە، واتە: هەموو (وەلییەك خاوەن كەرامەتە)، دەجا خوای دادگەریش ڕایگەیاندوە، كە هەركەسێك پارێزكار (مُتَّقي) بێت، دۆستی خوایە، وەك فەرموویەتی: ﴿ ... وَمَا كَانُوٓاْ أَوْلِيَآءَهُۥٓ ۚ إِنْ أَوْلِيَآؤُهُۥٓ إِلَّا ٱلْمُتَّقُونَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ ﴾ الأنفال.

واتە: ئەوانە (هاوبەشدانەرەكان) دۆستی خوا نین، دۆستانی وی تەنیا پارێزكارانن، بەڵام زۆربەیان نازانن.

كەوابێ، ئەگەر مەسەلەكە وەك هاوكێشەیەك دابڕێژین، ئاوا دەردەچێ:

هەموو پارێزكارێك دۆستی خوایە، هەموو دۆستێكی خواش خاوەن ڕێزو كەرامەتە، كەواتە: هەموو پارێزكارێك خاوەن كەرامەتە.

ئنجا گومانیش لەوە دانیە، کە هەموو ئەوانەی پارێزکارن، شتی سەیرو عەجایبو یاسادڕ(خارق العادة)یان لێ نەبینراوە، کەواتە دەبێ هەر خودی ئەو پارێزکارییو ڕاوەستاوییە لەسەر شەریعەت (التقوى والإستقامة على الشريعة)ە، بریتی بێ لەو ڕێزو حورمەتو کەرامەتەی، کە خوای بەخشەر بە دۆستانی صالحو پارێزکاری خۆی بەخشیویەتی.

ج/ ئەم فەرموودەیەش هەمان شت دەگەیەنێ:

{عَن أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيَّ صَلىّ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ أَنَّهُ سُئِلَ: أَيُّ النَّاسِ أَكْرَمُ ؟ قَالَ: أَتْقَاهُمْ}(١).

واتە: پرسیار لە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) کرا: ئایا کێ لە هەموو خەڵکی بەڕێزترە؟! فەرمووی: پارێزکارترینیان.

ئاگاداریی:

نابێ هیچ کەسیش بە هەڵە لەم قسانەمدا وا حاڵیی بێت، کە گوایە من دەڵێم: دۆستانی خوا خاوەنی کەرامەت نین، بە چەمکو واتای عورفییو عەوامانەکەی !! نەخێر من مەبەستم ئەوە نیە، چونکە ئەوە ڕاستییەکی نکوولیی لێنەکراوو سەلمێنراوەو، چەندان دەقی قورئانو سوننەتو ئەزموونی ڕوونو مشتومڕ هەڵنەگری دۆستانی خوا، بەڵگەینی، بەڵام من ویستوومە بڵێم: کەرامەتی دۆستانی خوا (کە مەبەست ڕێز لێگرتنی خوایە بۆیان، بە ماناو چەمکە قورئانییو سوننەتییە ڕاستەکەی) بەر لە هەموو شتێك بریتیە لە پارێزکارییو دینداریی و ڕاوەستاوییان لەسەر جادەی شەریعەت، کە بەبێ ئەوە (دۆستی خوا بوون) ئیسپات نابێ، ئەمەش بریتیە لەو ڕێزو حورمەت لێگیرانەی، سەرجەم دۆستانی خوا کەمو زۆر تێیدا بەشدارنو، هیچ کەس بەبێ ئەم جۆرە کەرامەتە - کە کەرامەتی ڕاستەقینە هەر ئەمەیە - بە دۆست (وَلِيّ)ی خوا دانانرێ، بەڵام شتی سەیرو سەرسوڕهێنەر بۆ خەڵکی عەوام،

(١) مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ: البُخَارِيُّ برقم: (٤٤١٢)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٦٣١١)، وَالدَّارِمِيُّ برقم: (٢٢٣)، وَابْنُ حِبَّانَ برقم: (٦٤٨).

کە بە یاسادڕەکان (خوارق) ناسراون، ئـەوە تێکـڕا بـە شـتێکی لاوەکـیی‌و جوزئـیی دادەنرێن، کە مەرج نیە بە هەموو دۆستانی خوا بدرێن‌و، مەرجیش نیە ئەوانەی، کە ئـەو جۆرە شتانەیان لـێ ببینرێ، بەڕێزترو پایەبەرزتر بن — لـەلای خـوا - لەوانـەی دیکـە، کە لـێیان نابینرێن.

کۆتایی ئەم باسەش بەچەند قسـەیەکی زۆر بەنرخی یەکێـك لـە زانـاو پێشـەوایانی بواری عیـرفان‌و تەزکیەی نەفـس دێنم، کە ئەویش (أبو علي الجوزجاني)یـە:

گوتوویەتی: {(كَنْ طالِباً للإستقامة لا طالِباً للكرامة، فَسبيل الصّادق مطالبة النّفس بالإستقامة، فهي كل الكرامة، ثم إذا وقع فـي طريقهِ شيء خارقٌ، كـان كـأنْ لْـم يَقَـعْ ولا يُبالي، ولا يَنقُصُ بِذلك، وإنما ينقُصُ بالإخْلالِ بواجبِ حق الإستقامَةِ).(١)

واتە: بەدوای ڕاوەستاویی لەسەر شەریعەت (الإستقامة)دا عـەودالْ بـە، نـەك بـەدوای کەڕامەتـدا، چونکە ڕێبازی خواپەرستیی ڕاست ئەوەیە، کە داوا لە نەفسی بکات لەسـەر جادەی شەرع دامەزراوو نەلـەخشـاو بێ، کـەڕامەت سەرتـاپا لەوە دایە، پاشان ئەگەر لە ڕێگـایـدا شـتێکی نائاسـایی (خـارق العـادة) دی، با هـەروا بزانێ، کە هـیچ نەبـووەو گوێـی پێ نـەدات، ئەگـەر وابکـات ئەو شـتە زیـانی لـێ نـادات، بەڵـکو بـەوە کـەم دەکات، کە ئەو ئەرکانەی مافی ڕاوەستـاویین لەسەر شەریعەت، کەمتەرخەمییـان تێـدا بکـات}.

لـەم قسـە بەهێزو پێزانەی ئـەو پێشـەوا خـواناسـەوە دەزانـین، کـە ئـەوەی لـەنێو خەڵـکیـدا باوەو ناوی کەڕامەتی بەسەردا بڕاوە، لـەلای پێشـەوایانی ڕەسـەن شـتێکی شـایانی بـاس نیـەو، بگـرە ئەگەر خـاوەنەکەی خۆی پێوە خەریك بکـات، زیـانیشـی پێ دەگـەیەنێ.

(١) بڕوانە: (مجموعة الفتاوى)، ج: (١١)، ص: (٣٢٠، ٣٢١)، شيخ الإسلام ابن تيمية.

تەوەری هەشتەم:

خورپەو خەون (الإلهام و الرؤیا)[١]و هەڵسەنگاندنیان:

مەسەلەیەکی دیکە، کە بۆتە جێگای کێشەو مشتومڕی زۆرو، تێدا بەهەڵەداچوونی گەلێك کەس، مەسەلەی خورپەو خەونو ئەو زانیارییو شارەزاییانەیە، کە لەڕێی وانەوە ئینسان دەستگیری دەبن.

ئێمە خوا پشتیوان بێ لە سێ بڕگەدا، ئەو مەسەلەیە دەتوێژینەوە:

١/ پێناسە:

أ- مەبەست لە وشەی (إلهام)، کە من بە کوردیی وشەی (خورپە)م بۆ هەڵبژاردوە، بەو جۆرە زانیارییە دەگوترێ، کە ئینسان بەبێ بەڵگەهێنانەوەو بیرکردنەوە، دەخرێتە دڵییەوە، چونکە زانایان ئاوا پێناسەیان کردوە:

{الإلهام: في اللغة: التلقين (أَلْهَمَهُ اللهُ الخيرَ أي لَقّنَهُ إيَاهُ).}[٢]، وفي مصطلح أهل التصوف: {هو النّفث في الرُّوْعِ والإيقاع في القلب من العلم الغير القائم على الإستدلال والنظر}[٣]. واتە: (الإلهام) لە زماندا: فێرکردنە، دەگوترێ: خوا ئیلهامی چاکەی بکات، واتە: چاکەی فێر بکات، لە زاراوەی ئەهلی تەصەووف دا: بریتییە لە زانیارییەکی، کە لەسەر بەڵگە هێنانەوەو ڕامان بنیات نەنراوە، بخرێتە نێو عەقڵ و دڵەوە —لەلایەن فریشتانەوە-.

(١) ئەم باسەم بە پوختەکراوی لە یەکێك لە دەرسەکانی (ئیمانو عەقیدەی ئیسلامیی) وەرگرت، کە ئێستا ستایش بۆ خوا چاپ کراوە، بڕوانە: (ئیمانو عەقیدەی ئیسلامیی...)، بەرگی دووەم.

(٢) بڕوانە: (القاموس المحيط).

(٣) بڕوانە: (معجم مصطلحات الصوفية)، ص: (٢٣).

چەند وشەیەکی دیکەش هەن کە هەمان واتا، یان واتایەکی زۆر نزیک لێیەوە دەگەیەنن، وەك (الكَشْف، الحَدْسْ، الذَّوق، البصيرة، العلم اللّدُنّي،...).

ب- مەبەست لە وشەی خەون (رؤيا) ئەوەیە، کە ئینسان لەکاتی خەوتندا دەیبینێو، هەموومان دەزانین چییەو، دواتریش زیاتر تیشکی دەخەینە سەر.

٢/ بەڵگەی ڕاستبوونی زانیاریی وەدەستهێنراو، لەڕێی خورپەو خەونەوە:

زانایان سەرجەم لەسەر ئەوە، کە دەگونجێ لەڕێی هەرکام لە خورپەو خەونەوە، ئینسان زانیاریی‌و شارەزایی دەستگیر بێ، یەکدەنگن‌و، ئەم دەقانەش بە بەڵگە دێننەوە:

یەك: خورپە:

أ) ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن تَتَّقُواْ ٱللَّهَ يَجۡعَل لَّكُمۡ فُرۡقَانًا ...﴿٢٩﴾ ﴾ الأنفال.

واتە: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە ! ئەگەر پارێزکاریی لە خوا بکەن، زانیارییەکی جیاکەرەوە(ی هەق‌و ناهەق)تان پێ دەبەخشێ.

ب) {لَقَدْ كَانَ يَكُونُ فِي الأُمَمِ قَبْلَكُمْ مُحَدَّثُونَ، فَإِنْ يَكُنْ فِي أُمَّتِي مِنْهُمْ أَحَدٌ، فَإِنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ مِنْهُمْ}(١).

واتە: بەدڵنیایی لە ئوممەتانی پێشووتان دا خورپە بۆکراو هەبوون، ئنجا ئەگەر لە ئوممەتی من دا هیچ کەس هەبێ، عومەری کوڕی خەتتاب لەوانە.

ج) {اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ، فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ، ثُمَّ قَرَأَ: ﴿ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأَيَـٰتٍ لِّلۡمُتَوَسِّمِينَ ﴿٧٥﴾ ﴾الحجر}(٢).

---

(١) أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ برقم: (٦٣٥٧)، وَاللَّفْظُ لَهُ، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٣٦٩٣) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا.

(٢) أَخْرَجَهُ السيوطي فِي (الدر الْمنثور) والبُخَارِي فِى التَاريخ الكبير، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (٣١٢٧)، وَقَالَ: حَدِيث غريب، وَرَواهُ الطَّبَرِي وَغَيْرَهُم عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وضَعَّفَهُ الألباني في (السلسلة الضعيفة) برقم: (١٨٢١).

واتە: لەبەر چاوڕوونییو سەرناسیی بڕوادار پارێز بکەن، چونکە بە ڕووناکیی خوا دەڕوانێ، پاشان ئەم ئایەتەی خوێندەوە: (بێگومان لەوەدا نیشانە گەل هەن بۆ دلڕۆشنان).

د/ {عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: مَا سَمِعْتُ عُمَرَ لِشَيْءٍ قَطُّ، يَقُولُ: إِنِّي لَأَظُنُّهُ كَذا، إِلاّ كَانَ كَمَا يَظُنُّ}(١).

واتە: عەبدوڵڵای کوڕی عومەر گوتوویەتی: هیچ کاتێك نەمبیستوە عومەر (بابم) بە شتێك بڵێ: پێم وایە ئاواو ئاوایە، حەتمەن هەر وابووە، کە پێی وابووە.

هـ/ (أبو بكر الصديق) (خوا لێی ڕازی بێ)، هەواڵیدا، کە ئەو کۆرپەیەی نێو زگی خێزانی، کچۆڵەیە(٢).

و/ بانگ هێشتنی عومەر خوا لێی ڕازی بێ لە مەدینەوە بۆ (سارية بن زنيم الدئلي)، کە فەرماندەی سوپای مسوڵمانان بوو لە وڵاتی فارسو، ئەویش گوێبیستی بوو، کە گوتی: (يا سارية الجَبَلَ) ئەی ساریە ! بچۆ بۆ شاخەکە، ئەویش وایکردو قوتاری بوو(٣).

ز/ ڕەخنەگرتنی (عثمان بن عفان) خوا لێی ڕازی بێ لە پیاوێك، کە لێی وەژوورکەوت، کە بۆ ئافرەتی نامەحرەمی ڕوانیبووە! کابراش گوتی: أَوحِيٌ بَعْدَ رَسُولِ الله ؟! قَالَ: (لاَ وَلَكِن فراسة صَادِقَة).

واتە: ئایا پاش پێغەمبەری خوا، وەحیی هاتوە؟!، گوتی: نەء، بەڵام دلڕۆشنییەکی ڕاستە(٤).

---

(١) رَوَاهُ البُخَارِي، برقم: (٣٦٥٣)،.

(٢) بڕوانە: (مجموعة الفتاوى)، ج: (١١)، ص: (٣١٨).

(٣) بڕوانە: (شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة)، ج: (٩)، ص: (١٢٧- ١٢٩)، (كرامات أولياء الله).

(٤) بڕوانە: (إحياء علوم الدّين)، ج: (٣)، ص: (٢٥).

دووو: خـەون:

أ/ پێغـەمبەری خـوا (صلى الله عليـه وسـلم) فەرموویـەتی: {الرُّؤْيَا الْحَسَنَةُ مِنَ الرَّجُلِ الصَّالِحِ، جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النُّبُوَّةِ}(١).

واتـە: خـەونی چـاك لـە پیـاوی صـاڵحەوە، بەشـێكە لـە چـل‌و شـەش بەشـی پێغەمبـەرایەتیی: (یانی: جۆرێکـە لە وەحـیی).

ب/ هەروەهـا فەرموویـەتی: {الرُّؤْيَا ثَلاثٌ: فَالرُّؤْيَا الْحَسَنَةُ بُشْرَى مِن اللّهِ، وَالرُّؤْيَا تَحْزِينٌ مِن الشَّيْطَانِ، وَالرُّؤْيَا مِمَّا يُحَدِّثُ بِهِ الإِنْسَانُ نَفْسَهُ}.

واتە: خـەون سـێ جۆرە: خەونی باش لە خـواوەیە، خەونێك، كە دڵـتەنگـكەرە لە شـەیطـانەوەیە، خەونێـك، كە بریتیـە لەو شتانەی مرۆڤ لە کـاتی بێـداریی دا بە دڵـیدا دێـن‌و، بیـریان لـێ دەکـاتەوە(٢).

ج/ عەبدوڵـلای کوڕی عەبباس خوا لە خۆی‌و بابی ڕازی بێ گوتوویەتی: {رُؤْيَا الأَنْبِيَاءِ وَحْيٌ}(٣).

واتە: خەونی پێغەمبەران (عَلَيهِم الصَّلاَةُ وَالسَّلاَم) وەحـییـە.

د/ (ابن قيـم الجوزيـة)ش گوتوویـەتی: (وَ رُؤيَـا الأَنْبِيَـاء وَحِـيٌ، فإِنَّهـا مَعْصـومَةَ مِـن الشيطان باتفـاق الأُمَّـة)(٤).

هـ/ هـەروەهـا ڕاسـت دەرچوونی خەونی هەرکـام لە (ملـك)ی میسـرو دوو هاوەڵـە زیندانییەکـە (صاحبـي السِّجن)، کـە لـە سـوورەتی (یوسـف)دا گێڕراونـەوە، ئایەتەکـانی: (٣٦-٤٩)، کە (یوسف) (سـەلامی خـوای لـێبێ) بـۆی لـێکـدانەوە،

---

(١) أَخْرَجَهُ مَالِك، برقم: (١٧١٣)، وَأَحْمَد، برقم: (١٢٢٩٤)، وَالبُخَارِي، برقم: (٦٥٨٢)، وَابْنُ مَاجَـهْ، بـرقم: (٣٨٩٣)، وَابْنُ حِبَّانَ، برقم: (٦٠٤٣).

(٢) أَخْرَجَهُ الحَاكِمُ، برقم: (٨١٧٤)، وَالدَّارِمِيُّ، برقم: (٢١٤٣) وغيرهُ، واللّفظُ لَهُ، وَصَحَّحَهُ حسين سليم أسد.

(٣) أَخْرَجَهُ الحَاكِم فِي (مستدركه)، برقم: (٨١٩٧)، بڕوانە: (الجامع لأحكـام القـرآن) القرطبـي: ج: (٨)، ص: (١٠٢).

(٤) بڕوانە: (مدارج السـالكين شرح منـازل السائرين)، ج: (١)، ص: (٥١).

بەڵـگەیەکی دیکەی زۆر پتەوە، کە لەڕێـی خەونەوە زانیاریی ڕاسـت وەدەسـت دێ، تەنانەت، ئەگەر خەونی بابای کافرو بێدینیـش بێـت !!

٣/ هەڵسەنگاندن (التقييم):

هەڵسـەنگاندنی خۆمان بۆ چۆنیەتی هەڵسـوکەوت کردن لەگـەڵ ئـەو زانیـارییانەی، لـەڕێـی هەرکـام لە ئیلـهـامو خەونەوە دەستـگیـر دەبن، لەم چوار خـاڵـەدا دەخـەینـە ڕوو:

یەك: هـەم خورپـەو، هـەم خـەونیش، شـتی گـشـتیی نین، وەك وەحییو عـەقـڵو پێنج هەستەکان، بەڵـکو تایبەتن بە هەندێك کەسو هەندێك حاڵەتەوە، بـە سـەرنجـدانی دەقەکـانی قورئانو سـوننەتیـش، کە لەوبارەوە هاتوون، ئەو مەسەلەیە بـە ڕوونیـی دەردەکەوێ، بۆ وێنە: خـوای کـاربەجێ فەرموویـەتی: ﴿ فَوَجَدَا عَبْدًا مِّنْ عِبَادِنَآ ءَاتَيْنَٰهُ رَحْمَةً مِّنْ عِندِنَا وَعَلَّمْنَٰهُ مِن لَّدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾ ﴾ الكهف.

واتە: (مووسا و هاوەڵەکەی) بەندەیەکیان لە بەندەکانمان بینی، لەلایەن خۆمانەوە بەزەییەکی تایبەتمان پێدابوو و زانیارییەکی دانسقەمان پێبەخشیبوو.

وەك دەبیـنین: هـەم سـەرجەم ڕسـتەکەو، هـەم وشـەی (مِـنْ)یـش، کـە بـۆ بەشێك(تَبعيضْ)ە، بە ئاشـکرا ئەوەی گوێمان دەیگەیەنن، هـەروەهـا فەرموویـەتی: (الرُّؤيَـا الْحَسَـنَةُ مِـنَ الرَّجُـلِ الصَّـالِحِ)، کـە دەبینیــن، هــەم خەونەکـە قەیـدی (حسـنة)و، هـەم پیاوەکەش قەیدی (صالح) یان چـۆتە سـەرێ، کەواتـە: نـە هـەموو کەسێك و نە هەموو خـەونێکیش، جێی متمانەو ئیعـتیبارن.

دوو: هیـچ کەس بۆی نیـە ئـەو زانیـاریـیەی، کـە لـە ڕێــی خورپـە، یـان خەونـەوە دەستگیـری دەبێت، وەك شەرعو جیـا لە شـەرع سـەیری بکـات، بەڵـکو دەبـێ لەبەر ڕۆشنایی شەرعـدا وەریـبگرێ، (أَبو سليمان الداراني) لەوبارەوە گـوتوویەتی: (قَدْ تَقَعُ فـي قلبـي نُكْتَةَ من نكت القـومِ، فـلا أقبلـها إلاّ بشـاهِدَيْ عَـدْلٍ: الكتـاب

والسنة). واتە: جاری وایە مەسەلەیەك لە مەسەلەكانی ئەو كۆمەڵەم دەچێتە دڵەوە، بەڵام بە دوو شایەدی دادگەر نەبێ وەریناگرم: كتێب و سوننەت.

هۆی ئەمەش ئەوەیە، كە هەر كام لە خورپەو خەون، سێ جۆرن‌و، مەگەر چۆن دەنا ئینسان دڵنیا نابێ، كە ئایا ئەو خورپەیە، یان ئەو خەونە، لە كام جۆرەیە، پێشتر ئەو فەرموودەیەمان هێنایەوە، كە جۆرەكانی خەونی باسكردن، بۆ جۆرەكانی خورپەش، زانایان هەمان ڕایان هەیە: (ابن حجر العَسقلاني) گوتوویەتی: (... وبأن الخاطِرَ قد يكون من الشيطان وقد يكون من النفْسِ)[1]. واتە: خورپەش دەگونجێ لە شەیتانەوە بێ و، دەشگونجێ لە نەفسەوە بێ (هەڵبەتە وێڕای فریشتەش).

ئنجا بابەت (موضوع)ی خورپەو خەونیش، لە سێ حاڵان بەدەر نیە: یان پێچەوانەی شەرعە، كە دەبێ ڕەد بكرێتەوەو وەرنەگیرێ، یان گونجاو (موافق)ە، ئەوە وەردەگیرێ، یان هیچ كام لەم دوو لایەی دیار نین، ئەوە وەك موباح دادەنرێ‌و دروستە كاری پێ بكرێ، (ابن الحجر) لەوبارەوە گوتوویەتی: {والذي عليه الجمهور أنه لايجوز العمل به (أي بالإلهام)، إلاّ عند فَقْدِ الحُجَجِ كلِّها في باب المباحِ}[2]. واتە: ئەو ڕایەی زۆربەی (زانایان) لەسەرنی ئەوەیە، كە دروست نیە كاری پێبكرێ (یانی: بەخورپە) مەگەر لەبواری ڕەواداو، دوای نەبوونی هیچ بەڵگەیەكی دیكەش.

سێ: وێڕای ئەوە، كە نابێ بابەتی خورپە، یان خەونەكە ناشەرعیی بێت، ئەوجار ئیعتیباری پێ دەكرێ، خودی بابای خورپە بۆ هاتوو، یان خەون دیتوو، خۆیشی، نابێ لە ڕێیەكی ناشەرعییەوە هەوڵی وەدەستهێنانی ئەو زانیاریی‌و شارەزاییەی دابێ، وەك: وازهێنان لە فەرزەكان، زۆر خۆ ئەزیەتدان، دووركەوتنەوە لە قورئان، پەنا بردنەبەر چەند جۆرە عیبادەتێكی داهێنراو (بِدْعي)، گۆشەگیریی یەكجاریی لە كۆمەڵگا...هتد، كە بەداخەوە زۆرجاران خەڵكی مسوڵمان بەگشتیی‌و ئەهلی طەریقەت بەتایبەت، گیرۆدەی ئەو جۆرە

(١) بڕوانە: (فتح الباري)، ج: (١٤)، ص: (٤١٧).

(٢) هەمان سەرچاوەو بەرگو لاپەڕە.

ڕەفتارانە بوو ون، بەهـۆی بێئاگایی لە قورئانو سـوننەتو ڕێـو شـوێنی پێغەمبـەر (صلى الله عليـه وسلم) و هـــاوەڵە بەڕێزەکـــانی (رضـي الله عـنهم)و شـوێنکـــەوتوە ڕەسـەنەکانیـانەوە، ئـنجـا هـۆی ئەوەش، کە: ئەگـەر بابای خاوەن خورپـەو خـەون، بەهۆی ئەو جۆرە ڕەفتارە ناشەرعییە داهێنراوانەوە، زانیـارییەکـی دەسـتکـەوت، جێـی ئیعتیبار نیەو متمانەی پێ ناکرێ، ئەوەیە، کە هەر شتێك لە ڕێی شـەرعیی‌و ڕاستو دروسـتەوە نـەبێ، دڵنیـا نـابێ، کـە ڕاسـتەو زیـاتر گومـانی هەڵـەیی‌و ناتەواویی لــێدەکرێ، خـوای کاربـەجێ لەوبـارەوە فەرموویـەتی: ﴿وَٱلْبَلَدُ ٱلطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُۥ بِإِذْنِ رَبِّهِۦ ۖ وَٱلَّذِى خَبُثَ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكِدًا ...﴿٥٨﴾﴾الأعراف.

واتە: زەوی پـاكو چـاك بە فەرمانی پەروەردگـاری ڕووەکەکەی دێتە دەرێ، بەڵام هـی بێ پیـتو پیس، مەگەر شتی بێ خێرو کەم، ئەگەرنا هـیـچ سـەوز ناکـات...

پێغـەمبەریش (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: {مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ}[١].

واتـە: هەر کەسـێك لــەم ئـایینەمـانـدا شـتێك پەیـدا بکـات، کـە لـــەوی[٢] نەبێـت، ئـەوە ڕەد کـراوەیە.

بە کـورتیی:

زانیـاریی دەستـــکەوتنو، دڵو چـاو ڕۆشنـبوونەوە، لەڕێــی خورپـەو خەونـــەوە، جۆرێکە لە جۆرەکانی ڕێزگرتنی خوا لە بەندەکەی (کەرامەت)، ئەمــەش مەگـەر بـۆ بابایەکی پابەند بە شەرعەوە، ئەگەرنا مەیسـەر نـابێـت.

چوار: ئنجا لەو حاڵـەتانەشـدا، کـە خورپـەو خـەون دروسـتە کاریـان پـێ بکـرێ، بـە پێچـەوانـەی حوکـمو زانیـاریی شـەرعیی، کە هـەموو کـەس دەگرێتـەوە، خورپـەو خەون جگە لە خاوەنەکـەیان بـۆ کەسـی دیکـە نابنـە بەڵـگـە، چـونکە دوو شـتی

(١) أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ، برقم: (٤٥٨٩)، وَابْنُ حِبَّانَ، برقم: (٢٦)، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا.

(٢) واتە: بنچینە گشـتییەکانی شەریعەت نەیگرنەوەو، لەگەڵ ڕووحی ئیسـلامـدا نەگـونجێ.

تـايبەتيىو پەنهـانن، جگـە لە خـاوەنەكـەيان خەڵكى ديكە پێيـان نازانـێ، ئنجـا ديـارە لە حاڵـەتێكـى ئاواشـدا بـووە، كـە پێغەمبـەر (صلى الله عليه وسلم) بـە (وابصـــة)ى فـــەرمووە: {اسْتَفْتِ قَلْبَكَ وَاسْتَفْتِ نَفْسَكَ ثَلاثَ مَرَّاتٍ، الْبِرُّ مَا اطْمَأَنَّتْ إِلَيْهِ النَّفْسُ، وَالإِثْمُ مَا حَاكَ فِي النَّفْسِ وَتَرَدَّدَ فِي الصَّدْرِ، وَإِنْ أَفْتَاكَ النَّاسُ وَأَفْتَوْكَ}(١).

واتە: پرس بە دڵـت بكـــەو پرس بەخـۆت بكـــە، سـێ جـاران (فـەرمووى)، چـاكە ئەوەيە، كە دڵ ئارامیی پێبگـرێو، گوناحيش ئەوەيە دڵـت پێـی ئاسوودە نەبێو، لە سينەتـــدا قـــرتو فـــرت بكـــات، هەرچـــەندە خەڵـكـــيش فتـــوات بـــۆ بـــدەنو فتواشـيان بۆ داوی.

---

(١) أَخْرَجَهُ أَحْمَد، بـرقم: (١٨٠٣٠)، وَاللَّفْـظُ لَـهُ، وَالدّارِمِـي، بـرقم: (٢٥٣٣). بڕوانـە: (مجمـع الزوائـد)، ج: (١٠)، ص: (٢٩٤).

تەوەری نۆیەم:

بەهەڵەداچوون لە چەمك و واتای ڕاستەقینەی چەند وشەیەكدا:

گەلێك كەس بەتایبەت لە لایەنگرانو شوێنكەوتووانی ڕێبازەكانی عیرفانو تەصەووف، لە چەمك (مفهوم)و مەبەستی هەندێك وشەدا بەهەڵەدا چوونو، پاشان لەسەر بناغەی ئەو بۆچوونە هەڵەو ناتەواوانەیان، دیواری چەند ڕەفتارو هەڵسوكەوتێكی هەڵەو ناشەرعییان هەڵچنیوە، بۆ نموونە:

١/ وشەی (زهد) كە لە زمانی عەرەبییدا بەمانای بەكەمگرتن دێ، وەك خوای پەروەردگار دەربارەی (یوسف) علیە السلام فەرموویەتی: ﴿ وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍۭ بَخْسٍ دَرَٰهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُوا۟ فِيهِ مِنَ ٱلزَّٰهِدِينَ ﴿٢٠﴾ ﴾ یوسف.
واتە: بە نرخێكی كەم، چەند دانە درەمێك فرۆشتیان و بە كەمیان گرت !

ئنجا دیارە زوهد لە ژیانی دنیادا، سیفەتێكی بەرزو پەسەندی بەندە هەڵبژاردەكانی خوایە، چونكە ژیانی دنیا لەچاو هی دوارۆژو بەهەشت، كەمو گچكەیە، بەڵام زۆر كەس ماناو وشەی ناوبراویان لە (بەكەمگرتن)ەوە گۆڕیوە بۆ (نەویستن)و بەوجۆرە وشەی زوهد بە (نەویستن)و فڕێدانو وازلێهێنانی ژیانی دنیا تەفسیركراوەو، پاشان كە بیستوویانە گوتراوە: پێغەمبەران علیهم الصلاة والسلامو زاناو پێشەوایانی پێشین زاهید بوون، وا حاڵیبوون، كە هیچ جۆرە ئەمیەتو بایەخێكیان بە ژیانی دنیا نەداوە، بگرە دژایەتییشیان كردوە !!

(علي بن أبي طالب)یش (خوا لێی ڕازی بێ)، پێناسەیەكی جوانی بۆ زوهد كردوە، كە گوتوویەتی: (لَيْسَ الزُّهْدُ أن لا تَمْلِكَ شيئاً، إنَّما الزهدُ أن لا يَمْلِكَكَ شيءٌ)، واتە: زوهد ئەوە نیە، تۆ هیچت نەبێ، بەڵكو زوهد ئەوەیە، هیچ شتێك تۆی نەبێ!!

٢/ وشـەی (فـقر)یش یەكی دیكە لەو وشـانەو ئەمیش، كە لە كوردییـدا هــەژاریی لـە بەرانبـەرە، زۆر كـەس پێیـان وایـە، چونكـە خوا جل جلالە تێكـڕای بەندەكانی خۆی پێ وەسف كردوە، دیارە حاڵەتو سـیفەتێكی باشــەو، دەبـێ ئینسـان هـەوڵ بـدات لەخۆیـدا بیهێنـێتە دی!! خوای باڵادەستو دەوڵەمەند فەرمووبەتی:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ أَنتُمُ ٱلۡفُقَرَآءُ إِلَى ٱللَّهِۖ وَٱللَّهُ هُوَ ٱلۡغَنِيُّ ٱلۡحَمِيدُ ﴿١٥﴾﴾ فاطر.

واتە: ئەی خەڵـكینە ! ئێوەن، كە هــەژارنو پێویسـتییـتان بـە خـوا هــەیەو، هــەر خواش بێ نیازو شایسـتەی سـتاییـشــە.

بەڵام لەڕاستییدا ئەم بۆچوونە هەڵەیە، چونكە بێگومان لەبەرامبەر خوای بەدیهـێنەرو پەروەردگـاردا، سەرجەم دروسـتكراوەكـان - نەك تەنیا خەڵك — ئاتاجو هەژارن، بـۆ دروستبوونیان، بۆ ژیانو بەڕێوەچوونیان... هتد، بەڵام هەژاریی بەندەكان، بۆ یەكـدی مانـای چـاو لەدەســتیی و منەتبـارییان دەگەیـەنێو، ئـەوەش بـەهیچ جۆرێـك لـە بەرنامەی خـوادا، نەك هەر پەسەندو چـاك نیـە، بگـرە بـە ڕەواش دانـەنراوە، بگـرە هەژاریی بەندەكـانو نەداریی و برسیەتیی و قەرزداریی، بە نەخۆشیی و دەردو مەترسیی دانراون، كە ئینسـانی مسـوڵمان پەنایـان لـێ بە خـوا بگرێ، كە ئەگەر گـیـرۆدەیان بـبێ، لەكۆڵـییان بكـاتەوە، ئەگەرنا لـێیانی بەدوور بگرێ، ئەوەتا پێغەمبـەری خـوا (صلى الله عليه وسلم) لە دوعـایەكـانیـدا فەرموویـەتی:

* {أَللّهُمَّ إِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْمَأْثَمِ وَالْمَغْرَمِ ...}[(١)].

واتە: ئەی خوایە ! پەنـات دێنمـە بـەرێ لە گونـاهـبـاریی و قـەرزداریی...

* {أَللّهُمَّ أَنْتَ الأَوَّلُ فَلا قَبْلَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الآخِرُ فَلا شَيْءَ بَعْدَكَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ كُلِّ دَابَّةٍ نَاصِيَتُهَا بِيَدِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الإِثْمِ وَالْكَسَلِ، وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْمَأْثَمِ وَالْمَغْرَمِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْغِنَى وَفِتْنَةِ الْفَقْرِ...}[(١)].

---

(١) رَوَاهُ البُخَارِيُّ، برقم: (٢٢٦٧)، وَمُسْلِمٌ، برقم: (١٣٥٣)، وَأَبُو دَاوُدَ، بـرقم: (٨٨٠)، وَابْـنُ حِبَّـانَ، بـرقم: (قَالَ شعيب الأرنؤوط: إسناده صحيح)، وَابْنُ خُزَيْمة برقم: (٨٥٢)، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا.

واتە: ئەی خوایە ! تۆ یەکەمینی، هیچ شتێکت نەکەوتۆتە پێش و، تۆ دوامینیو، هیچ شتێکت ناکەوێتە دوا، پەنات دێنمەبەر لە خراپەو زیانی هەر ژیاندارێك، کە پێشە سەری بەدەست تۆوەیەو، پەنات پێ دێنم لە گوناحو تەمبەڵیی و، لە ئازاری گۆڕو، لە بەڵای دەوڵەمەندییو لە بەڵای هەژاریی...

* {... وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُوعِ، فَإِنَّهُ بِئْسَ الضَّجِيعُ}(٢).

واتە: هەروەها پەنات دێنمە بەر لە برسیەتیی، چونکە خراپترین هاودەمە...

کەواتە:

لە هیچ دەقێکی قورئانو سوننەتدا مەدحی هەژارییو نەداریی نەکراوە، بەڵکو هەژارییو برسیەتییو قەرزداریی، وەك بەڵاو دوژمنێك پەنای لێ بە خوا گیراوەو، دوعای لەکۆڵکرانەوەی لێکراوە(٣)، ئەوە لەلایەك، لەلایەکی دیکەشەوە دەوڵەمەندییوماڵو سامانی حەڵاڵ، بە چاکەو نیعمەتی خوا دانراوە، با بۆ وێنە سەرنجی چەند فەرموودەیەك بدەین:

یەك: {أللّهُمَّ إني أسألُكَ الْهُدَى، وَالتُّقَى، وَالْعَفَافَ، وَالْغِنَى}(٤).

واتە: ئەی خوایە! ڕێنمایی و پارێزکاریی و پاکیی و بێنیازییت لێ دەخوازم.

دوو: {الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى}(٥).

---

(١) رَوَاهُ الحَاكِمُ فِي (مستدركه)، برقم: (٢٢١١)، وَصَحَّحَهُ وَوَافَقَهُ الذَّهَبِي.

(٢) رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ، برقم: (١٥٤٧)، وَالنَّسَائِيُّ، برقم: (٥٤٦٨)، وَابْنُ مَاجَهْ، برقم: (٣٣٥٤)، وَابْنُ حِبَّانَ، برقم: (١٠٢٩)، وَحَسَّنَهُ الألباني.

(٣) سەرجەم ئەو دەقانەی لە مەدحی هەژارییدا هاتوون، یان لاواز یان هەڵبەستراون، بڕوانە: (العواصم والقواصم في الذبِّ عن سنة أبي القاسم)، ج: (٨)، ص: (١٩٤- ١٩٩)، ابن الوزير اليماني.

(٤) رَوَاهُ أَحْمَد برقم: (٣٩٥٠)، وَمُسْلِمٌ، برقم: (٧٠٧٩)، وَالتِّرمِذِيُّ، برقم: (٣٤٨٩)، وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيح، وَابْنُ مَاجَهْ، برقم: (٣٨٣٢)، وَابْنُ حِبَّانَ، برقم: (٩٠٠).

(٥) رَوَاهُ وَالبُخَارِيُّ، برقم: (١٣٦١)، وَمُسْلِمٌ برقم: (١٠٣٣)، وَابْنُ حِبَّانَ، برقم: (٣٣٦١) وغَيرهم.

واتە: دەستی بەرز (دەستی بەخشین) لەدەستی نزم باشترە (کە دەستی وەرگرتنە).

سێ: {لاَ حَسَدَ إِلاَّ في اثْنَتَيْنِ: رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالاً، فَسَلَّطَهُ عَلَى هَلَكَتِهِ في الحَقِّ...}[١].

واتە: خۆزگە پێخواستن تەنیا لە دوو شتاندا ڕەوایە: پیاوێك خوا سامانی پێدابێ و سەرکەوتووشی کردبێ لە بەخشینیدا لەڕێی هەق و ڕاستەوە.

کەواتە ماڵو سامان یەکێکە لەو دوو نیعمەتو بەهرە خواییانەی کە جێی خۆیەتی خەڵکی بە چاوی بایەخ پێدانەوە بۆیان بڕوانن، بگرە پێشبڕکە (منافسە)شیان لەسەر بکەن، بەڵام پێشبڕکەی ناشەریفانە نا !!

٣/ وشەی (توکُّل)یش بەهەمان شێوە، کە لە ئەسڵدا بەمانای پشت بەخوابەستنو دڵ پێوە پەیوەستبوونیەتی، وێڕای هەوڵدان بۆ دابینکردنی هۆیەکان (الأسباب)، کەچی خەڵکێکی زۆر پێیان وایە، پشت بەخوا بەستن (توکّل)، بەدیلی هۆیەکانو هەوڵدانەو، هەر کە گلەییان لێکرا، بۆچی هۆکارەکانی ئەنجامدانی فلانە ئیشە دابین ناکەن؟ دەڵێن: ئاخر ئێمە بەتەمای خوا لێی گەڕاوینو پشتمان بەوی قایمە !

ئنجا هەر لە ڕۆژگاری پێغەمبەریشدا (صلی الله علیه وسلم) ئەو جۆرە بیرکردنەوەو لێحاڵیبوونە چەوتە هەبووە، ئەوەتا عەرەبێکی خێڵەکیی کاتێك دەچێتە خزمەت پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) حوشترەکەی لە دەرەوە بەرهەڵدا دەکاتو، دەڵێ: ئایا حوشترەکەم بەرهەڵدا بکەمو پشت بە خوا ببەستم ؟ یان بیبەستمەوەو پشت بە خوا ببەستم ؟!

ئەویش پێی دەفەرموێ : {إِعْقَلْهَا وَتَوَكَّلْ}[٢]، واتە: بیبەستەوەو پشتیش بە خوا ببەستە.

---

(١) مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ: رَوَاهُ أَحْمَد، برقم: (٣٦٥١)، وَالبُخَارِيُّ، برقم: (١٣٤٣)، وَمُسْلِمٌ، برقم: (١٩٣٣)، وَابْنُ مَاجَهْ، برقم: (٤٢٠٨)، وَابْنُ حِبَّانَ، برقم: (٩٠) عَنْ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ.

(٢) رَوَاهُ التِّرمِذِيُّ، برقم: (٢٥١٧). وَحَسَّنَهُ الألباني.

بەڵــێ (بەســتنەوە)و (پشــت بەخوا بەستن) دژو پێچــەوانەی یەکــدی نیــن، بگــرە تەواوکەری یەکـدینو، بەستنەوە (کە مەبەست گرتنی هۆیەکانە) پەیوەندیی بەدەستو بەجەســتەوە هەیــەو، پشــت بــە خــوا بەســتن (توکّــل)یــش، پەیوەســتە بــە دڵو دەروونــەوە.

خوای پەروەردگـاریش کـاتێـك، کە لەڕووی مەدحـکردنـەوە باســـی (ذو القرنین)ی کـردوە، لەبارەیـەوە فەرموویـەتی: ﴿إِنَّا مَكَّنَّا لَهُۥ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَءَاتَيۡنَٰهُ مِن كُلِّ شَيۡءٖ سَبَبٗا ﴿٨٤﴾ فَأَتۡبَعَ سَبَبًا ﴿٨٥﴾﴾ الكهف.

واتە: ئێمـە دەســتەڵاتمان پێــدابوو لــە زەویــدا و، بـۆ هــەر شـتێکیش هــۆکاری (ئەنجـامـدانی)مان بۆ ڕەخسـاندبوو. ئنجا ئەو هۆکارەی گرتەبەر (بەرەو مەبەسـت).

٤/ وشەی (**صَبْر**)یش دیسـان یەکـێکـە لەو وشانەی، کـە لـە مانـاو چـەمکی ئەسـڵی خۆیـان ترازێنـراون، چونکــە (صَـبْر) یـانی خــۆڕاگریی‌و پشــوو درێــژیی لەسـەر ئەنجـامـدانی کـارێکـی خـێـر، ئنجا ئەو کارە خێرە، چ جێـبەجێ کردنی فەرز، یـان سـوننەتێـك بێـت، چ خـۆپاراسـتن لـە شـتێکی حــەڕام بێـت، یـان ناپەسـەند، چ نەشـڵـەژانو نەلەخشـــان بێــت، لــە ئـاقــار بــەڵاو گرفتـاریی‌و پێشـهـاتێـکی نـاخـۆشـدا.

کەچی زۆر کەس وا لە صەبر حـاڵــیبوون، کـە بریتیـە لـە موتڵـەقی خـۆڕاگــریی‌و نەجـووڵانو خۆ نەبزاوتن، تەنانەت کەسانی وا هەن، پێیان وایـە ڕاپـەرین لـە ئـەهلی کوفرو ستەمو فەسادو، قبووڵــنەکردنی خراپـەو تـاوانەکانیشــیان، پێچـەوانەی ئـەو خۆڕاگـریی‌و پشـوو درێـژییـەیـە، کە خوا فەرمانی پێـکـردوە: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱصۡبِرُواْ ﴿٢٠٠﴾﴾ آل عمران، بەڵام ڕاسـتییـەکەی ئەو جۆرە خـۆڕاگـرییـە، ئـەوە نیە کە خــوا مــەدحی کـردوەو فــەرمانی پێــکردوە، بەڵــکــو: ﴿... وَٱلصَّٰبِرِينَ فِي ٱلۡبَأۡسَآءِ وَٱلضَّرَّآءِ وَحِينَ ٱلۡبَأۡسِۗ ... ﴿١٧٧﴾﴾ البقرة.

واتە: خۆڕاگران لە دەستکورتیی‌و نەخۆشیی‌و لە گەرمەی جەنگدا، بەڵێ ئەمانە شایستەی مەدح‌و ستایشن.

هەر بۆیەش خوای پەروەردگار لەبارەیانەوە فەرموویەتی: ﴿... أُوْلَئِكَ ٱلَّذِينَ صَدَقُواْۖ وَأُوْلَئِكَ هُمُ ٱلْمُتَّقُونَ ١٧٧﴾ البقرة.

واتە: ئەوانە کەسانێکن ڕاستیان کردوەو، ئەوانەن پارێزکاران.

٥/ یەکی دیکە لەو وشانە بریتیە لە (الرِّضاء بالقَدَر)، کە مانا شەرعییەکەی ئەوەیە ئینسان هەر بەڵاو گرفتارییەکی بەسەرهات، دڵنیابێ، کە بەپێی نەخشەو بڕیارو ویستی خوای پەروەردگار بووەو، لەو ڕووەوە، کە خوا بەسەری هێناوە، نابێ گلەیی‌و ڕەخنەی هەبێ، بەڵکو دەبێ ڕازییش بێت، بەڵام خودی بەڵاو گرفتارییەکە، دەبێ هەوڵی لابردن‌و نەهێشتنی بدات.

کەچی خەڵکێکی زۆر وا لەم مەسەلەیەش حاڵیی بوون، کە ئیمان بەقەدەرو ڕازیبوون پێی، پاساو (مُبَرِّر)ی هەڵخزان‌و نەجووڵان‌و هەوڵنەدان بێت‌و، پاساوی لانەبردنی خراپەو ستەم‌و بەرەنگار نەبوونەوەی بێت، بێخەبەر لەوە، کە هەر وەك چۆن بەڵاو گرفتارییەکان، بەقەدەری خوا ڕوو دەدەن، ڕووبەڕووبوونەوەو بەرەنگاربوونەوەشیان‌و، هەوڵدان بۆ چارەسەرو لابردنیشیان، هەر بەقەدەری خوایەو، قەدەری خوا وەك ئاسمان وایە، کە هەموو شتێك، چ خێر بێ، چ شەڕ، دەخاتە ژێر سایەی خۆیەوەو، هەرچی بکرێ‌و نەکرێ، هەر بەپێی نەخشەو ئەندازەگیریی خوای بالادەستە.

کەواتە:

بۆچی دەبێ ئینسان بە نەخۆشیی ڕازی بێت‌و، هەوڵی چاکبوونەوە نەدات‌و، بە هەژاریی‌و قەرزداریی ڕازی بێ‌و، هەوڵی بێنیازیی نەدات‌و، بە شکست‌و ژێردەستەیی ڕازی بێت‌و، هەوڵی سەرکەوتن‌و سەربەرزیی نەدات‌و ...هتد؟!.

لەڕاستییدا شەرعییانەو ڕاستو دروست تێگەیشتن لە قەزاو قەدەر، چاکترین دینەمۆی جوولێنەری ئینسانە بۆ ئەنجامدانی هەر کارو چالاکییەك، کە بەختەوەریی دنیاو قیامەتی تاكو کۆمەڵگای تێدا بێت.

جیاوازییەکی بنەڕەتیی پێشینی چاکمان – بەتایبەت هاوەڵانی بەڕێزو دڵسۆزی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) و خوا لێیان ڕازی بێ - وەچەکانی دوایی ئۆممەتی پێغەمبەری کۆتایی (صلى الله عليه وسلم) ئەوەیە، کە ئەوان - خوا لێیان ڕازی بێ – بە شێوەیەکی ڕاستو دروست لە وشەو زاراوەکانی ئیسلامەتیی حاڵیی بووبوونو، توانیشیان، کە بە شێوەیەکی ڕاستو دروست دینداریی بکەن، خەڵکی دیکەش، کە بەهەڵە حاڵیی بووبێ، بێگومان هەر دیواری ڕەفتارو هەڵسوکەوتێکی خواریش، لەسەر ئەو بناغەی بەهەڵە تێگەیشتنە بنیات دەنێن، هەر بۆیەش گۆڕانکاریی (تغيير) دەبێ لە گۆڕانو ڕاستبوونەوەو چاکبوونی عەقڵو دڵو دەروونەوە دەست پێ بکات: ﴿ ... إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوۡمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُواْ مَا بِأَنفُسِهِمۡ... ﴿١١﴾ ﴾ الرعد.

واتە: خوا واقیعو حاڵو باڵی هیچ گەلێك ناگۆڕێ، هەتا ئەوان گۆڕان بەسەر خۆیاندا نەهێنن..

تەوەری دەیەم:

حەوت ڕەخنەو تێبینیی لەسەر ئەهلی تەصەووف:

لە باسو بابەتەکانی ڕابردوودا ڕوون بۆوە، کە مەسەلەی تەزکیەی نەفس، خاڵێکی هاوبەشی نێوان سەرجەم مسوڵمانانە، مەگەر کەسێکی نەشارەزاو بێخەبەر، ئەگەرنا، هیچ کەس لەوبارەوە مشتومڕو لامو جیمیی ناکات.

بەڵام بێگومان تەزکیەی نەفسو تەصەووف، وەك ڕێبازەکانیو دامو دەزگاکانی، شتێکی دیکەیەو جیایە.

ئنجا ئێمە خوا یاربێ لە چەند بڕگەیەکی کورتدا، حەوت ڕەخنەو تێبینیی لەسەر ئەهلی تەصەووف بەگشتییو، ئەهلی تەصەووفی کوردستانو ڕێبازەکانی بەتایبەت، دەخەینە ڕوو، بە هیوای ئەوەی، بەگشتیی بۆ مسوڵمانان، بەرچاوڕوونییو بەتایبەتیش بۆ مسوڵمانانی صۆفییو دەرویشو دێوانەو موریدو بۆ پیرو شێخەکانیشیان، بیرخستنەوەو بێدارکردنەوەو ئامۆژگاریی دڵسۆزانەو، ڕەخنەو ڕاستکردنەوەی دۆستانەو بەپەرۆشانە بێت، دیارە نە هیچ کەسیش لەوە گچکەترە، کە قسەی خێرو دڵسۆزی خۆی پێشانی براو خوشکانی مسوڵمانی بداتو، نە هیچکەسیش لەوە گەورەترە، کە ڕەخنەی لێ بگیرێو ئامۆژگاریی بکرێ.

ئەمـــەش حەوت ڕەخـــنەو تێـبینـــییەکـــانم بەکــورتیی:

یـەك: زانیاریی و بەرچاو ڕوونیی بناغـەی مسـوڵمانەتییە:

خـــوای پـەروەردگـــار بە پێغـــەمبەری خـــۆی (صـلى الله عليـه وسـلم) فــەرمووە: ﴿ قُلْ هَٰذِهِۦ سَبِيلِىٓ أَدْعُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ ۚ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا۠ وَمَنِ ٱتَّبَعَنِى ۖ وَسُبْحَٰنَ ٱللَّهِ وَمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٨﴾ ﴾ يوسف.

واتە: بڵێ: ئا ئەمەیە ڕێبازی من: لەبەر ڕۆشـــنایـــیدا بانگـــەواز بـۆلای خـوا دەکـەم خۆمو شـــوێنـــکەوتووانم و، پاکـــیی بۆ خـــواو، من لە هـــاوبەش بۆ خـــوا دانـــەران نیـم.

بەڵـــێ بـــنـــاغەی بەندایەتیی بۆ خوا کردن ئەوەیە، کـە ئینســـان خـوا بناسـێو خـۆی بناسێو، ئەرکی سەرشانی خۆیشـی بەرامبەر بە خوا بزانــێ، بـەبێ ئەمـە ناتوانـێ یـەك هەنگاوی دروست بنێو، هەرچی لەسەر بناغەی نەزانیی (جهل)یـش بنیـاتی بنـێ، هـەر لەسەری قەرزدار دەبێتەوە، چونکە خوا فەرموویەتی: ﴿ وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ ... ﴿٣٦﴾ ﴾ الإسراء.

واتە: بەدوای شـتێك مەکـەوە، کـە نایـزانیو نایـنـاسـی...

مـــادام وابـــێ:

ئەوە کە زۆربەی شوێنـــکەوتووانی ڕێبازەکانی تەصـــەووف، بـە شـێخەکانیشـــیانەوە، لەجیـــاتی ئەوەی ئەهلـــی عیلم بن، ئەهلـــی جەهلـــن، زۆر جێـــی داخو خەفەتـــە، چـونکە خوا بە جەهـــل نا پەرستـــرێو، دیـــواری دیـنـــداریو پارێزکـــارییش، لەســـەر بنـــاغەی نەزانیـــی بنیـــات نـــانرێ.

بەڕاســتیی نـــازانم بۆچی وەزع وای لـــێهـــاتوە ! ئایا ئەگەر صـــۆفییو دەروێشـــەکانیش نەزانن، نەدەبوو شێخەکـان بزانن، کە یەکەمین هەنگـاوی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) لە پەروەردەکردنی هـــاوەڵانیـــدا، بریتی بووە لە قوڕئان فێرکردنیانو شـــارەزا کردنیـــان ؟!

ئایـا نازانن، کە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) فەرموویەتی: {مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ}[١].

واتە: هەرکەسـێك خـوا بیـەوێ خـێری بهێنـێتە ڕێ، لـە ئاییـندا شـارەزای دەکات؟!!

دوو: دینـداریی و پارێزکـاریی، شتی زاتییـن و بەمیـرات ناگیـرێن:

یەکی دیکە لە هەڵەو کەمو کـوڕییەکـانی شوێنـکەوتووانی ڕێبازەکـانی تەصـەووف، ئەوەیە، کە لە زۆربەی جێیان دابو دەستوورێکی هەڵـەو ناشـەرعییـان داهێنـاوە، لـە بـواری دیارییکردنی پیـرو شێخو ئوسـتادیانـدا، ئەویش ئەوەیـە، کـە یەکسـەر پـاش مردنی شێخو پیـرەکە، یان کوڕی گەورەی، یان یەکێك لە کوڕەکـانی لـە شـوێنی بـابی دادەنێن، بێ ئەوەی ڕەچاوی ئەوە بکەن، کـە ئایـا ئـەو کـوڕە شـێخە، هـەلـومەرجو شـێخـایەتیی‌و ئیـرشـادو ئوسـتادێتیی، تێدا سـاز بـووە، یـان نـا؟!

دیـارە ئەوەش ڕەفتـارێکـی هەڵـەیەو، کاریگەریی زۆر سـەلـبییشـی هەبووەو هەیـە لەسەر بەدنـاوکردنی ڕێبـازەکانی تەصەووفو، خەڵـك لـێ دڕدۆنـگ بوونیـان، چـونکە ئەگەر شـێخی پێشـوو بـەهۆی دینـداریی‌و پارێزکـاریی خۆیـەوەو بـە کـردەوە، بۆتـە مامۆسـتاو چـاوساغ، ئەوە بێگومان کـوڕەکەی لەگەڵ میـرات لـێ گرتنیدا، ئەو سیفەتە زاتییانەشی لـێ بەمیـرات نـەگرتوونو، مەگـەر ئەویـش خـۆی لەخـۆیدا پەیـدایان بکـات، ئەگەرنا بەنـاوی بێ نیـوەڕۆك، هیچ بەهیـچ ناکـات[٢]!!

---

(١) رَوَاهُ أَحْمَد، برقم: (١٦٩٢٤)، وَالبُخَارِيُّ، برقم: (٧١)، وَمُسْلِمٌ، برقم: (٢٤٣٦)، وَابْنُ حِبَّانَ، بـرقم: (٨٩) عَنْ مُعَاوِيَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ.

(٢) بێگومان سەرجەم ئەو شێخە ڕەسەنانەی، کە پابەندبوون بە شەرعەوە، دژی ئەو جۆرە دابو نەریتە هەڵەو پووچە بوونو، لەسەر ئەوە یەکدەنگ بوون، کە پلـەو پایـەی شـێخایەتیی‌و ئیـرشـاد حاڵەتێکـە، دەبێ ئینسان بە هەوڵو کۆششی خۆی بیگاتێو، کـەلـوپەلو پارەو سامان نیـە بەمیـرات بگیـرێ، بـۆ وێنـە: جەنابی شێخ عوسمانی کوڕی شێخ علاء الدین بیارەیی خوا لـێیان خۆش بێ، کە لە سـاڵی (١٩٩٦ز)دا لـە شاری ئەستەمبۆڵـی تورکیا کۆچی دوایی کرد، لە چەند قسەیەکیدا کە (عبدالله مصطفی صالح) ناسـراو بە

پێشـــینانیش گوتوویانــە: ئەگــەر خــۆت کۆســەی ڕیشــی بابــت بەتۆچــی! هــەروەها گوتوویانە: هیچ کەس بەمەلەی بابی ناپەڕێتەوە.

سێ: ئینسانی نەشارەزاو نازانیار بەدین، دروست نیە ببێتە پێشەواو چاوساغ:

دەردێکی دیکـەی زۆر بێـڕەزا، کـە ڕێبازەکـانی تەصـەووف لەمێـژە بەتایبـەت لـە کوردسـتانـدا پێیەوە گیـرۆدە بوون، ئەوەیە کە - وەك لە بڕگـەی دووەمیشـــدا ئامـاژەم پێکرد — کەسانێك، کە لـە قورئـانو سـوننەتو زانیاریـــیە شـەرعییەکاندا زۆر نـەزانو کـۆڵەوارن، دەیانکەنە شـێخو ئوسـتادو چاوسـاغی خۆیـــان، کـــە بـــە حیســـاب فێـری دینداریی‌و پارێزکارییان بکەنو تەزکیەیان بکـەن!!

بەڵام شتێکی ڕوونو بەڵگەنەویستە، کە کەسێك شـارەزای ڕێـیـــەك نـەبێ، ناتـــوانێ تێیـدا ببێتــە دەلـیلو ڕێـنیشـــاندەر، چـونکە وەك گـوتراوە: (فاقـد الشـيء لا يُعطيـهِ)

(فەنایی) لە پێشـەکی دیوانەکەی شـێخـداو لەسەر وەصـیەتی خـۆی نووسـیـەتی، گوتوویـەتی:{... مـن هەرچـی لە سەروەتو ماڵی دنیـا خـەرجو سەرفی بکـەم بـە خەیاڵمـا نایـەتو، خەفـەت بـە سـامانی دونیـاییەوە ناخـۆم، ئـەوەی کە زۆر جێگای خـەمو ئەسـەفی منە، ئەوەیە کە لە ئـەولادی ئـەو بنەماڵـەی ئێمەدا، کەسێکی وایان تێدا نیە خـەریکی سـەیرو سلووك بـێو، بتوانـێ بـۆ پاشـەڕۆژ نەهێـڵێ خێـرو ئیحسـانی بوزورگـانی ئەم خـانەدانە ببـڕێتەوە، بەڕاستیی ئەوە زۆر جێگـای ئەسەفە، کـە هـیچ کـام لـە ئەندامانی ئەم خانەدانە، لەسەر ڕێبـازی بـاوكو باپیـرانی خۆیـان نارۆن، لەگەڵ ئەوەشـدا ئەبیسـتین چـەند کەسێك لەم بناماڵەیە ئیستیفادەیان لە دڵ پاکـیـی مریدو مەنسـووبی ئەم خانەدانە کـردوە، بـەبێ ئـەوەی تەنانەت واجباتی دینیش بەتەواویی بەجێـبهـێنن، یان بەچـاکیی ئاگـایان لە ئەحکـامی زاهیـری شـەرع بێت، بە هەموو جـۆرێـك خەریکـی عـەوام فریبـیینو بەتەمـای تەکیـــەو خانەقـــان، بـەڵام بێـخەبـەرن لـەوەی هەر کەسـێ لە هەر ڕێگـایەکـەوە بێو بە هەر ناوێکـەوە بێ، هەرچـی لـە خەڵـكی وەربـگـرێ، بێگومـان لـێی حەڕامە، مادام شـەرتو مەرجەکـانی ئیـرشـادی تێدا نەهـاتبـێتە جـێ، کـە ئەوانـە بەچاکـیی ئەزانن، نەك هەر هیچ پلەو پایەیەکـیان لە تەریقەت نەبڕیـوە، بەڵکو هەر بـۆنی تەریقەتیشـیان نەکردوە، جا من لەوە ئەترسم خەڵـکی دڵپـاكو سـادە، هەر تەنیـا لەبەرئەوەی، کـە ئەمانـە لـە ئـەفرادی بنەماڵەی ئێمـەن، دەوریـان بـدەنو بەناوی شـێخاتیـیەوە خزمەتیان بکەن، کە بـۆ هـەردوو لایـان زیـانی هەیەو حەڕامە...}، بڕوانە: (دیوانی حـەزرەتی شێخ محمد عوثـمان سـراج الـدين نەقشـبەندیی)، ل: (٨، ٩)، بەرگی: (٢)، چـاپی ئەسـتەمبوڵ سـاڵی (١٩٩٥) زایینـی.

کەسێك شتێك شك نەبات پێی نابەخشرێ، ئێستاش باگوێ لە یەکێك لە پێشەوایانی عیرفانو تەصەووف بگرین، داخۆ لەوبارەوە چی دەڵێ: (إبن البَنا السّرقُسْطي) لە شیعرە ناودارەکانی خۆیدا کە لەبارەی (تصوف)ەوە گوتوونی، بەناوی (المباحث الأصلية) و (ابن عجيبة) لە کتێبی (الفتوحات الإلهية)دا شەرحی کردوون، دەربارەی شێخی تەریقەتو مەرجەکانی گوتوویەتی[1]:

وانما القوم مُسافرون لحضرةِ الحق و ظاعِنون
فافتقروا فيه الى دَليلِ ذي بَصَرٍ بالسَّير والمقيل
قد سلك الطريق ثم عاد لُيخْبرَ القومَ بما استفاد

واتە:

١- بێگومان ئەو کۆمەڵە ڕێبوارن بەرەو لای خواو، دەیانەوێ لە هەواری ناسینیو بەندایەتیی بۆکردنیدا، بارگەو بنە بخەن.

٢- بۆیە پێویستییان بە ڕێروونییکارێك هەیە، کە شارەزاو بەرچاوڕوون بێت، چۆن چۆنی بڕۆنو ڕێ بکەنو، لەکوێ بخەنو ئیسراحەت بکەن؟

٣- کەسێك بێت ڕێگایەکی بڕیبێو گەڕابێتەوەش، تاوەکو هەواڵ بەو خەڵکە بدات بەوەی، لەو سەفەرەیدا دەستی کەوتوەو لێی سوودمەند بووە.

لە شوێنێکی دیکەی شیعرەکانیدا، باسی مەرجەکانی شێخی طەریقەتو ئەو زانیارییانەی، پێویستە بیانزانێو تێیاندا کارامە بێ، دەکاتو، دەڵێ[2]:

عارٌ لِمَنْ لَمْ يرض العلوما ويعلم الموجود والمعدوما
ولم يكن في بدْءِهِ فقيهاً وسائر الأحكام ما يدريها
والحّد والأصول واللِّسانا والذكرَ والحَديثَ و البرهانا

(١) بڕوانە: پەڕاوێزی (إيقاظ الهمم في شرح الحكم)، ص: (١٤٢).

(٢) بڕوانە: (إيقاظ الهمم في شرح الحكم) پەڕاوێزەکەی، ص: (٤٤٦).

ولم يكن أحكم علم الحـــال ولادرى مقاصـدَ الرِّجـــالِ
ولـم يُنـزِّه صـفة الـمعبـود ولادرى مراتـبَ الوجـــود
والنفس والعقـل والـروحـا ويدْري مِنْه صدرَه الـمشروحـا
وعلـم سر النّسخِ والـمنْسوخِ أن يتعـاطـى رُتْبـةَ الشـيـوخِ

واتــە:

١/ شـوورەییـیە بـۆ کەسـێك، کـە لـە زانیارییـەکـاندا کـارامە نـەبێ و، دەربـارەی بەدیهێنـەر، کە بوونی پێویسـتەو دروسـتکراوەکان، کـە لـە ئەسـڵدا نـەبوو بـوون، زانیـاریی نەبێ.

٢/ هـەروەها لـە سـەرەتایەوە شـەرعـزان نـەبووبێو، لـە یاسـاکانی دیکـەی ئیسـلامەتییشـدا شـارەزا نەبـێ.

٣/ هەروەهـا شـارەزایی زانیـاریی (منطـق)[1] و (أصـول الفقـه)و زمـانی عـەڕەبییو تەفسـیری قورئانو سـوننەتو زانیـاریی عـەقیـدە (علم الکـلام) نەبـێ.

٤/ دیسـان ئەگەر بێـتو تەواو شـارەزای چۆنیەتی تەزکیـەبوونی نەفس نەبـێ، نەزانـێ مەبەسـتەکانی پیـاوانی تەصـەووف چـیو چـین؟

٥/ هێنـدەش لە عەقیـدەدا سـەرڕاسـت نـەبێ، کـە صـیفەتەکانی خـوای پەرسـتـراو بەپـاك بگـرێ لەوێچـواندن و، شارەزای پلەکانی بوون (وجـود) نەبـێ.

٦/ دیسان کەسـێك نەزانێ نەفـسو عەقـڵو ڕووح چینو چۆنن و، نـەزانێ گوشـادبوونی سـینەی چـۆن چۆنیـیە !.

---

(١) لە ڕاسـتییدا (منطـق) نە زانیارییەکی ئیسلامییەو، نە پەیوەندییشـی بـە تەزکیـەوە هەیـە، بـەڵکو لـە ئەسڵدا زانیارییەکی یۆنانییەو، هەر کەسێکیش عـەقڵی سـاغی خـۆی بـاش بـەکاربهێنێ، پـەکی لەسـەر مەنتیق نەکەوتوەو ناشڵێم: خراپ و بێ سوودە.

٧/ هەروەهــا لەبــارەی نهــێنیی (ناسخ)و (مَنْسـوخ)ەوە زانیــاریی نــەبێ، بابـــایەکی وا نــابێ‌و نەنگ‌و شــوورەیــیە، کە بە ناهــەق پلـــەو پایــەی ئیـــرشـــادو شــێخـــایەتیی وەربگــرێ.

چوار: دروست نیە تەکیەو خانەقایەکان بکرێنـە بەدیلی مزگـەوت:

هەڵەیەکی دیکەی شوێنــــکەوتووانی ڕێبازەکــانی تەصــەووف ئەوەیــە، کــە تەکیــەو خانەقایەکانیان، کە لە ئەصڵدا بۆ تێدا پــەروەردەکردنی موریــدان‌و دەرس‌و دەورو زیکــرو فیکرو حەوانەوەو خەوتن‌و ئیســڕاحەت تێداکردنیان بنیــاتــنراون، کردوویــانن، بە بەدیلــی مزگــەوت‌و مــاڵــی خــوا !!

ئنجا بێگومان ئەو ڕەفتارە شتێکی هــەڵەو پووچەو، شەرعــیــیبوونی دروســتـــکرانی ئەو تەکیــەو خــانەقــایانە دەخاتە ژێرپرســیارەوە.

بەڵــێ لەڕاستییدا تەکیەو خانەقایەکان، هەر هێندە شەرعیەتییبوونیان دەپــارێزن، کــە وەك حوجرەی فەقێــیان‌و قوتابخانەو پەیمانگەو زانکۆی قوتــابیــیان، تەماشا بکرێن، واتــە: وەك چۆن حوجــرەو قوتــابخانەو پەیمانگــەو زانکــۆ، بەدیلی مزگەوت نــین‌و، شــوێنی دەرس خوێنــدن‌و زانســـت فێربــوونن، دەبـــێ خـــانەقـــاو تەکــیەکـــانیش، شـــوێنی تێــدا تەزکیــەبوون‌و پەروەردە وەرگرتن بن.

بەڵێ، تاقە شوێنێك، کە بتوانێ تێکڕای مســوڵمانان پێکــەوە کۆبکاتــەوەو، جێگـــای وردو درشــت‌و سەرجەم چین‌و توێژەکــانیان بکاتەوەو، هەمووشیان بەهی خۆیــانی بــزانن‌و، هــیچ کەســی مســـوڵمان، هەســتیــاریی (حسَّاسیة)ی پێـــی نەبـــێ، مـــاڵی خـــوای پەروەردگــارە.

دیارە خــانەقــاو تەکیەکــانیش، کە دەبێ مەڵبەندی تەزکیــەو پــەروەردە بــن، دەبـــێ ئەهــلــی طەریقەت وریا بن، نەبنە تەنبەڵــخانە، یان خەڵــکی ســیخوڕو خــراپ تێیـــان بخزێ، یــان...یــان...هتــد.

پێنج: حەیفە ئەهلی دڵ، ببنە داردەست و وابەستەو دابەستەی ئەهلی گڵ:

ئەهلی تەصەووف خۆیان بە (ئەهلی دڵ) ناودەبەن، جا بەڕاستی شتێکی زۆر ناقۆڵاو بێجێیە، کە ئەهلی تەصەووف ئاگایانە، یان بێ ئاگایانە، خەڵکی فێڵبازو ئەهلی دنیا بەهرەی خراپ لێوەرگرتوو (إسْتِغلال)یان بکەنو بیانکەنە داردەستی خۆیانو، بەهۆی چاو تێبڕینیان لەدنیاو تەماعی دەستی ئەو فێڵبازو دنیاپەرستانە، سیفەتی وابەستەیی و دابەستەییان لێ ببێتە مۆرو بە نێوچاوانیانەوە بنرێ.

پێویستە سەرجەم ئەهلی تەصەووف، ئەم شیعرەی، کە یەکێك[1] لە خاوەن دڵانی بێدارو هۆشیار، گوتوویەتی: لەبەر چاویان بێتو لە گوێیاندا بزرینگێتەوە:

فَلَيْتَكَ تَحْلو والحياةُ مَرِيْرةٌ ... وَلَيْتَكَ تَرْضى والأنامُ غِضابُ
ولَيْتَ الذي بيني وبَيْنَكَ عامرٌ ... وبيني وبَينَ العالمين خَرابُ
إذا صَحّ مِنْكَ الوُدُّ فالكُلّ هَيِّنٌ ... وكل ما فوق التُرابِ تُرابُ

واتە:

١/ خۆزگە (ئەی خوایە!) تۆم لە دڵ دا شیرین دەبوو، سەرجەم ژیانو گوزەرانم با تاڵ بێت و، بریا تۆم لێ ڕازیبای، ئنجا با تێکڕای خەڵکی قەڵس بن.
٢/ خۆزگەش نێوانم لەگەڵ تۆدا خۆشبووایە، ئنجا با نێوانم لەگەڵ هەموو خەڵکی دنیادا تێکبچێ.
٣/ ئەگەر خۆشەویستیی تۆم بۆ ساغ ببێتەوە، هەموو شتێکی دیکەم پێ ئاساییە، بێگومان هەرچی لەسەر گڵیشە هەر گڵە.

---

(١) (سيد قطب) خوا لێی خۆشبێ گوتوویەتی: ئەم شیعرە هی (رابعة العدوية)یە، بڕوانە: (في ظلال القرآن)، ج: (٢)، ص: (٩١٨).

شەش: بەرگریی لێکردن و تەئویل و پینەکردنی قسەی هەڵەق و مەڵەق (شطحات)و ناشەرعییانەی هەندێك لە ناودارانی تەصەووف، سەرجەم تەصەووف تۆمەتبار دەكات:

بەڵێ بەڕاستیی ئەم مەسەلەیەش دەورێکی زۆری بینیوەو دەبینێ، لە بەدناوکردنو تۆمەتبارکردنی تەصەووفدا.

بۆ وێنە: ئەو قسانەی، کە لە (أبو يزيد البَسْطامي)و (حلاّج)ەوە گێڕراونەوە، وەك: (سُبْحاني ما أعظم شأني) یان (ما في الجبَّةِ إلاّ الله)، یان (أنا مَنْ أهوى ومَن أهوى أنا، نحن رُوحانِ حَلَلْنا بَدَنا)، هەروەها سەرجەم ئەو قسانەی، کە (ابن عربي) لە کتێبی (فصوص الحِكَم)داو زۆر قسەی بێسەرو پێو، پڕ لە کوفرو شیركو زەندەقە، کە لە کتێبی: (الفتوحات المكية)دا کردوونی، هەروەها هەندێك لە شیعرەکانی (ابن الفارض)و گەلێك قسەی (ابن سبعين)و غەیری ئەمانیش، کە هیچ کەس، کە بە ئەلیفو بێی ئیسلام شارەزا بێ، گومانو دوو دڵیی نیە، لەوەدا، کە کوفرو شیركو زەندەقەیان لێ دەچۆڕێ، هیچ پێویست ناکات ئەهلی تەصەووف بە پینەو پەڕۆو تەئویلی ساردو سڕ، هەوڵ بدەن، پەردەی شەرعییبوونیان بەسەردا بدەن ! هەرچەندە من لەگەڵ ئەو ڕایەدا نیم، کە بێ سێو دوو ئەو جۆرە کەسانەی کە ئەو قسانەیان پاڵ دەدرێنەلا، بە کافر دابنێین، چونکە شتێکی ڕوونە، کە بۆ بە کافردانان (تکفير)، هاتنە دی مەرجەکانو لاچوونی پەرچەکان (ثبوت الشروط وانتفاء الموانع) پێویستە، ڕێشی تێدەچێ، کە ئەو جۆرە قسانە بۆ ئەو جۆرە کەسانە، یان بەلای کەمەوە بۆ هەندێکیان، هەڵبەسترابن.

بەڵام دیسان ڕەواش نیە لە حوکمی شەرعیی قسەکان بێ دەنگ بین، بۆیە پێم وایە هەڵوێستی ڕاستو دادگەرانە ئەوەیە، کە بڵێین: فلانە قسەیە کوفرە، یان شیرکە، بەڵام ئایا خاوەنەکەیشی کافرو (مُشْرِك)ە، یان نا ! ئەوە مەسەلەیەکی دیکەیەو، پێویستیی بە لێکۆڵینەوەو هەڵوێستەکردنو دڵنیا بوونو بەرچاوڕوونیی دەکات.

حەوت: ئیمان و عەقیدە بۆ دینداریی و مسوڵمانەتیی، وەك بژیوو ئاوو هەوا وان بۆ جەستە، بەڵام تەزكیە و تەصەووف، وەك میوەو شیرینی وان:

ئەمەش یەكی دیكەیە لە ڕەخنەو تێبینییەكانم لەسەر زۆربەی ئەهلی تەصەووف، كە بەداخەوە ئەو گرنگیی‌و بایەخەی بەلایەنی تەزكیەی نەفس‌و مەسەلەو بابەتەكانی دەدەن، نیوەی ئەوەش گرنگیی‌و ئەمیەت بە ئیمان‌و عەقیدەو مەسەلەكانی نادەن، بەڵام بێگومان بەهەڵەداچوون، چونكە:

ئینسان بەبێ ئیمان ڕێی چوونە بەهەشتی نیە، بەڵام بۆچوونە بەهەشت لەسەر تەزكیەو تەصەووف پەك ناخرێ، كەواتە: ئیمان بەدیلی تەزكیەیە، بەڵام تەزكیە بەدیلی ئیمان نیە، بەڕاستی وەك مامۆستا مەلا سەعیدی كوردیی ناسراو بە (بديع الزمان)و بە (نۆرسیی) خوا لێی خۆشبێ گوتوویەتی: ئەم ڕۆژگارە ڕۆژگاری بەرگریی لێكردن‌و ڕزگاركردنی ئیمان‌و عەقیدەیە، بەر لە هەر لایەنێكی دیكەی ئیسلام(١).

هەرچەندە من پێموایە دەبووایە مامۆستا مەلا سەعید، بەند (قەید)ێكی خستبایە سەر قسەكەی‌و گوتبای: (بۆ خەڵكی بەگشتیی)، چونكە بەڕاستیی مەسەلەی تەزكیەی نەفس بۆ خەڵكی تایبەتی، وەك: بانگەوازكەران‌و بەرپرسان، حوكمێكی دیكەی جیای هەیە، لە هی خەڵكی گشتیی‌و عەوام، چونكە خەڵكە تایبەتییەكە، ئەركیان قورسەو بەبێ ساغ‌و چاك‌و پاكبوونەوەیەكی باش، بۆیان جێبەجێ ناكرێ‌و، ئەگەر دەستیشی بدەنێ، پێموایە زۆرجاران لەجیاتی بەرهەم‌و پاداشت، لەدنیاو قیامەتیشدا، لەسەری قەرزدار دەبنەوە.

لێرەشدا كۆتایی بە حەوت ڕەخنەو تێبینیی‌و پێشنیارەكانی خۆم لەبارەی ئەهلی تەصەووفەوە دێنم‌و، هیوام وایە لانیكەم بەگومانی چاكەوە لێم وەربگرن‌و، بەبێ غەرەز تێیان بفكرن‌و، هەرچی قەناعەتیان پێی هات وەریبگرن.

---

(١) بڕوانە: كليات رسائل النور، (المكتوبات)، ص: (٧٩).

www.alibapir.com

بەشی شەشەم

دوایین بۆچوونو سەرنجەکانم
لەمەڕ
تەزکیەی نەفس

www.alibapir.com

خوێنــەرە بەڕێـزو خۆشـەویسـتەکـانم !

خوا پشـتیوان بێ هەوڵ دەدەم لەم بەشی شەشەمەدا بە کـورتیی‌و پـوختیی، دوایــین سەرنج‌و بۆچوونەکـانی خۆم لەبـارەی تەزکیەی نەفسـەوە، لە حەوت تەوەردا بخەمـە ڕوو، هیــوادارم ببنـــە مایـــەی چـاکـتـــرو زیـاتر بەرچاوڕوونــکردنەوەتان‌و، پاشـان تەزکیـەبوونتان‌و بەرەو خـواچوونتـان، ئەوەندەش بـزانن، کـە زانیـاریی‌و زانســت بـەبێ جووڵان‌و کارکردن، هیچی لـێ هەڵـناوەرێ‌و، پێشـینان گوتەنی: (بە حەڵـوا حـەڵـوا دەم شـیـرین نابێ)، بۆیە داوای برایانەو دڵسـۆزانەم ئەوەیە، کە هەمیشـە لـە هـەوڵی ئـەوە دابـن، زانینتان بۆ توانین‌و، حاڵیبوونتـان بۆ لەخـۆدا کردنە حاڵ بێ، ئەمان سەد ئـەمان وریا بن! خۆتـان نەکەنـە (هەمبـانەی مەعلـومات)[1]، چـونکە گرنگیـی‌و بایـەخیی زانیاریی‌و شارەزایی لە کـارپێـکـردن‌و لـێ بەهرەمەندبوونی دایەو، زانیاریی بێ کـردارو ڕەفـتار، وەك درەختی زڕو بێ بەر وایە، ئەمیش مەگـەر بـۆ جوانیـی، یـان بـۆ سـێبەر بهـێـڵدرێتـەوە، ئەگـەرنـا دەکرێتـە سـووتەمەنیی!!

ئەوەش بزانن، کە زاناو پێشـەوایانی پێشین، کە کەمتـر وابووە باس‌و مەسـەلەکـانی ئیمـان‌و تەقـواو تەزکـیەی نەفـس بنووسـن، لەبــەرئەوە بـووە، کـە گوتوویـانە: ئـەو مەسـەلانە، خەڵـکی بەقسـەو نووسین فێریان نابـن، چونکە لـە زاتـی خۆیـانـدا، شتی کردەوەیی‌و ڕەفتاریی (سلوکي)ین‌و، بە کـردەوەو ڕەفتـاریـش نەبـێ، ئینسـان چـاك لـێیـان حـاڵیی نابێ و فـێریـان نـابـێ.

ئیدی خـوا بە کــەڕەمی خـۆی ڕەفتــارو کــردەوەی شەرعییانەمـان بـەو زانسـتە بەکەڵـکـەی، کە وەریـدەگـرین، تێـدا بێنێتـە دیء‌و، بـەر لـە خەڵـکـی خۆمـان لـە زانیـاریی‌و شـارەزاییەکـەمان بەهـرەمەند بین.

---

(١) یەکێك لە قسـە بەنرخەکانی زانـای پایە بەرز (کاك ئەحمەدی موفتی زادە)یە، کە خەڵـکی کوردسـتانی ئیـران بوو، خـوا لـێـی خـۆش بێت.

تەوەری یەکەم:

تەزکیەی نەفس بۆ بانگەواز کەران و مشوورخۆران و بەرپرسانی نێو جموجۆڵ و کارو چالاکی ئیسلامیی، پێویستییەکی حەتمییە:

بەڵێ خوێنەرە سەنگینو شیرینەکانم !

بەڕاستیی ڕۆژ بۆ ڕۆژێ، هەتا زیاتر بە ئەزموونگەل (تجارب)ی کارو چالاکیی ئیسلامییدا ڕەت دەبمو، لەو مەیدانە موبارەكو پڕ ئێشو ژانو کەندو لەندو بەمەترسییەدا، ئەسپ تاو دەدەم، زیاترو چاکتر لەو قەناعەتەمدا دڵنیا دەبم، کە ئەو لایەنە گرنگە مەعنەوییەی لە قورئانیدا تەزکیەو، لە سوننەتدا ئیحسانو، لە کەلەپووری ئیسلامیماندا، تەصەووفی پێ دەگوترێ، مەرجێکی بنەڕەتییو بنەمایەکی حەتمییو ژیانیی(حياتي) دینداریو مسوڵمانەتییە، بۆ تێکڕای مسوڵمانان، ئەگەر بیانەوێ خواپەرستییو ئیسلامەتییەکەیان، ڕەسەنو قووڵو دامەزراوو نەلەخشاو بێت، بەتایبەت بۆ ئەوانەی دەوری مشوورخۆرو چاوساغو بەرپرس دەبینن.

دیارە هەر بۆیەشە، کە خوای کاربەجێو زانا لە پەروەردەکردنو پێگەیاندنی کۆمەڵی ئیسلامیی یەکەمدا، لەسەر دەستی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)، هێندە جەختو داکۆکیی لەسەر بەهێزو پتەوکردنی ئەو لایەنە مەعنەوییە کردوەو، بەشی زۆری ڕووبەری سوورەتە مەککەییەکانی بەشێوەی ڕاستەوخۆو ناڕاستەوخۆ، بۆ تەرخان کردوە، هەڵبەتە ئەوەش جێی خۆی بووە، چونکە ئەو وەچە (جیل)یەی، کە بۆ وەچەو پشتەکانی دیکە دەبنە بەردی بناغەو پێشەنگی کاروانو مامۆستاو چاوساغ، ئەگەر زۆر پتەوو ساغو قاڵبووەوەو لە کڵ دەرهاتوو نەبن، ئەستەمە بتوانن

تەحەممولی ئەو هەموو فشارو قورساییە بکەن، کە دوایی دەکەوێتە سەر شانیان، با سەرنجی ئەم ئایەتانە بدەین، تاکو لەوبارەوە بەرچاومان ڕۆشنتر بێت:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمُزَّمِّلُ ﴿١﴾ قُمِ ٱلَّيۡلَ إِلَّا قَلِيلٗا ﴿٢﴾ نِّصۡفَهُۥٓ أَوِ ٱنقُصۡ مِنۡهُ قَلِيلًا ﴿٣﴾ أَوۡ زِدۡ عَلَيۡهِ وَرَتِّلِ ٱلۡقُرۡءَانَ تَرۡتِيلًا ﴿٤﴾ إِنَّا سَنُلۡقِي عَلَيۡكَ قَوۡلٗا ثَقِيلًا ﴿٥﴾ إِنَّ نَاشِئَةَ ٱلَّيۡلِ هِيَ أَشَدُّ وَطۡـٔٗا وَأَقۡوَمُ قِيلًا ﴿٦﴾ إِنَّ لَكَ فِي ٱلنَّهَارِ سَبۡحٗا طَوِيلٗا ﴿٧﴾ وَٱذۡكُرِ ٱسۡمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلۡ إِلَيۡهِ تَبۡتِيلٗا ﴿٨﴾ رَّبُّ ٱلۡمَشۡرِقِ وَٱلۡمَغۡرِبِ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَٱتَّخِذۡهُ وَكِيلٗا ﴿٩﴾ وَٱصۡبِرۡ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَٱهۡجُرۡهُمۡ هَجۡرٗا جَمِيلٗا ﴿١٠﴾ ﴾ المزمل.

واتە: ئەی خۆ لە نوێنەوە پێچەر! کەمێك لە شەوێ نەبێ هەڵسەوە (بۆ خواپەرستیی)، نیوەی (هەڵمەستەوە)، یان هەندێکیشی لێ کەمبکەوە، یان لێشی (واتە لەو نیوەیەی کە تێیدا هەڵناستیەوەو ئیسراحەت دەکەی) زیاد بکەو، بەکاوەخۆو هێدیی هێدیی قورئان بخوێنە. چونکە ئێمە لەمەودوا فەرمانێکی قورست بەسەردا دەدەین. ئنجا خواپەرستییەك، کە بە شەوێ ئەنجام دەدرێ، کاریگەریی لەسەر دڵو دەروون زیاترەو، زمانیش باشتری بۆ دەگوترێ. بێگومان تۆ بە ڕۆژێ دەرفەتی هاتنو چوونێکی زۆرت هەیەو، ناوی پەروەردگارت بهێنەو، بەتەواویی خۆت بۆ پەرستنی تەرخان بکە. پەروەردگاری ڕۆژهەڵاتو ڕۆژئاوایەو، جگە لەوی، چ پەرستراوی (بە هەق) نین، دەجا کاری خۆت هەر بەو بسپێرەو، لە ئاقار ئەوەدا، کە (هاوبەشدانەرەکانو ناحەزەکانت) دەیڵێن، خۆڕاگربەو، بە شێوەیەکی جوان خۆتیان لێ دوور بگرە.

ئنجا بێگومان هەرچەندە دوێنراو (مُخاطَب)ی یەکەمی ئەم ئایەتە بەهێزو پیرۆزو بەرزو پیرۆزانە، پێغەمبەری کۆتایی (صلی الله علیه وسلم) بووە، بەڵام ئەو یارو هاوەڵە بەرێزانەشی گرتوونەوە، کە لە دەوری بوون، چونکە ئایەتەکان بۆیە نێرراونە خوار، کە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) پاش خۆی بۆ خەڵكو دەوروپشتی بیانخوێنێتەوەو پێشیانیان پەروەردەیان بکات: ﴿ هُوَ ٱلَّذِي بَعَثَ فِي ٱلۡأُمِّيِّـۧنَ رَسُولٗا مِّنۡهُمۡ يَتۡلُواْ عَلَيۡهِمۡ ءَايَٰتِهِۦ وَيُزَكِّيهِمۡ ... ﴿٢﴾ ﴾ الجمعة، هەر بۆیەش لە ئایەتی کۆتایی سوورەتی

(الـمزَّمِّل)دا کە باسی چۆنیەتی شەو هەڵسانەوەو شـەونوێژی پێغەمبـەر (صلى الله عليـه وسلم) دەکات، کە بە صـیغەی کـۆ (صيغة الجمع) دەدوێ‌و، بـە ڕاشـکـاوییش وێـڕای پێغەمبەری خوا هـاوەڵە بەڕێزەکـانیشـی دەدوێنێ:

﴿ إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِن ثُلُثَيِ ٱلَّيْلِ وَنِصْفَهُۥ وَثُلُثَهُۥ وَطَآئِفَةٌ مِّنَ ٱلَّذِينَ مَعَكَ ۚ وَٱللَّهُ يُقَدِّرُ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ ۚ عَلِمَ أَن لَّن تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ ۖ فَٱقْرَءُوا۟ مَا تَيَسَّرَ مِنَ ٱلْقُرْءَانِ ۚ عَلِمَ أَن سَيَكُونُ مِنكُم مَّرْضَىٰ ۙ وَءَاخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِى ٱلْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِن فَضْلِ ٱللَّهِ ۙ وَءَاخَرُونَ يُقَٰتِلُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ۖ فَٱقْرَءُوا۟ مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ ۚ وَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَقْرِضُوا۟ ٱللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا ۚ وَمَا تُقَدِّمُوا۟ لِأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِندَ ٱللَّهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا ۚ وَٱسْتَغْفِرُوا۟ ٱللَّهَ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌۢ ﴿٢٠﴾ ﴾ الـمزمل.

واتە: بێگومان پەروەردگـارت دەزانێ، کـە تـۆو کۆمەڵـێك لەوانـەی، کـە لەگەڵـتن کەمتـر لە دوو سێیەکی شەو نیوەی‌و سـێیەکی هەڵدەسـتنەوە (بـۆ خواپەرسـتیی‌و شـەو بێـداریی). ئنجـا خـوا ئەندازەگیـریی شـەوو ڕۆژان دەکـات، زانـی کـە کـاتی هەڵسـانەوەکـەتان بۆ کۆنتـڕۆڵ (ضَبْط) ناکرێ، بۆیـە لـێتـان خـۆش بـوو (لـەوەی کـە پێشـتـر لەسەری پێویسـت کردبـوون)، لەمـەودواش ئەوەنـدەی بۆتـان ئاسـانە لـە قورئانێ (لە شـەونوێژێدا) بیخوێنن، (خوا) زانـی، کـە لەمـەودوا نـە خۆشـتان دەبـن و، کەسانێکی دیکە بەزەویدا دەگەڕێن (بۆ بازرگانیی)و بەخششـی خوا (کە مـاڵ‌و سـامانی حەڵاڵە) پەیدا دەکەن و، کەسانێکی دیکەش لـەپێناوی خـوادا دەجـەنگن، (بۆیـە فـەرزی شەونوێژی لەسەر لابـردن).[1] ئنجـا مـادام وایـە ئەوەنـدەی بۆتـان هـەڵدەسـووڕێ (شـەونوێـژ بکەن)[2] قورئانێ بخوێـنن و، نوێژێ بەرپا بکـەن‌و، زەکاتـێ بـدەن‌و، قـەرزی

(١) ئەمە ڕای زۆربەی هـەرەزۆری زانـایانە، نزیك بەیەکدەنگیی، بڕوانە: (مختصر تفسير ابن كثير)، ج: (٣)، ص: (٥٩٣).

(٢) واتـە: شـەونوێژی سـوننەت.

باش لەگەڵ خوادا بکەن[1]، هەر شتێکیش لە خێرو چاکە بۆ خۆتانی پێش بخەن، ئەوە بێگومان لەلای خوا بەچاکتر لە خۆیو، پاداشتی گەورەتر دەیبیننەوە، داوای لێبوردن لە خوا بکەن، بەتەئکید خوا لێبوردەو بەخشندەیە.

بەڵێ مسوڵمانە بەڕێزو خۆشەویستەکان !

هیچ کارێکی گەورەو گرنگ بەبێ خۆ ئامادەکردنو زەمینەسازیی بۆکردن ئەنجام نادرێو، ئەگەر گریمان بەڕواڵەتیش بکرێ، ئەوە حەتمەن سەرو بەر ناگرێو، نارێکو نیوەچڵ دەردەچێ.

دیارە گرنگترین لایەنی ئامادەکارییو، زەمینەسازییش لە ڕوانگەی ئیسلامەوە، لایەنی مەعنەوییە، چونکە بێگومان ڕووح ئەسڵی ئینسانەو، جەستە زیاتر دەوری توێکڵو دیکۆرو سێبەر دەبینێ.

دووبارەی دەکەمەوە، کە تەزکیەی نەفسو بەهێزو پێزبوونی لایەنی مەعنەویی بۆ سەرجەم مسوڵمانان، شتێکی گرنگو پێویستەو، خاڵێکی هاوبەشیانەو بە مانای فراوانی - کە لە چەمكو واتا عورفیو زاراوەییەکەی زۆر فراوانترە — تاقە هۆی ڕزگارییو بەختەوەرییو سەرفرازییانە: ﴿وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا (٧) فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا (٨) قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهَا (٩) وَقَدْ خَابَ مَن دَسَّاهَا (١٠)﴾ الشمس.

واتە: سوێند بەنەفسو بەو کەسەی، کە ڕێکیخستوەو، گوناحکردنو پارێزکردنی فێرکردوە. بێگومان کەسێك پاكو چاکی کردوە، سەرفرازەو، کەسێك کە (لەژێر چڵکی گوناحو تاواندا) پەنهانی کردوە، پەشێمانو ماڵ وێرانە.

بەڵام بەتەئکید تەزکیەی نەفسو هێزی لایەنی مەعنەویی بۆ کەسانێك، کە ئەرکیان قورسترەو، سەرگەرمی مشوورخواردنو کاروبار هەڵسووڕاندنن، پێویستترو چارەنووسسازترە، چونکە کەسانی وا، هەمیشەو دایم دەکەونە ژێر

---

(١) مەبەست خێرو چاکەو ماڵ بەخشینە بە خەڵك، بەڵام چونکە لەبەر خوایە، وەك بە خوا سبحانە وتعالی بەخشرابێ وایە !!.

فشارو تەئسیری جۆراوجۆری کۆمەڵگاو دەوروبەرو، ئەگەر لە زاتو دەروونی خۆیانداو، لە پەیوەندییان لەگەڵ خوادا، زۆر قایمو توندو پتەوو دامەزراو نەبن، لەخشتە دەچنو دەخلیسکێن، ئنجا بۆیە کەسانی وا هەم بۆ:

أ/ پاریزران لە هەڵەو لادانو خلیسکان، وەك خوا فەرموویەتی: ﴿ ...وَإِن تَصْبِرُواْ وَتَتَّقُواْ لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْـًٔا ۗ إِنَّ ٱللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿١٢٠﴾ ﴾ آل عمران.

ب/ هەم بۆ کار بۆ ئاسان بوون، وەك خوا فەرموویەتی: ﴿ ...وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يَجْعَل لَّهُۥ مِنْ أَمْرِهِۦ يُسْرًا ﴿٤﴾ ﴾ الطلاق.

ج/ بەرچاوڕوونیی زیاتر، وەك خوا فەرموویەتی: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن تَتَّقُواْ ٱللَّهَ يَجْعَل لَّكُمْ فُرْقَانًا ... ﴿٢٩﴾ ﴾ الأنفال.

زیاتر ئاتاجی ئەوەن، کە نەفسو دەروونیان پاكو چاکتر بێتو، پەیوەندییان لەگەڵ خوای بەخشندەو بە بەزەییدا بەهێزترو پتەوتر بێت، سەرنج بدە! خوای کاربەجێ چۆن لە سورەتی (العلق)دا، کە یەکەمین ئایەتەکانی خوای بۆ پێغەمەر (صلى الله عليه وسلم) تێدا هاتوونە خوار، ڕێڕوونییو ئامۆژگاریی پێغەمبەرەکەی (صلى الله عليه وسلم) دەکات، کە لە ئاقار هەڕەشەو گوڕەشەو فشارو ناڕەحەتییو گرفتارییەك دا، کە دوژمنو ناحەزە سەرسەختو بەدبەختەکانی وەك (أبو جهل) بۆیان ساز دەکردو ئاڕاستەیان دەکرد، بەهۆی نوێژو طاعەتو سەجدە بردنی زیاترەوە، چاکتر لەخوا نزیك بێتەوە، بۆئەوەی بتوانێ بەرهەڵستیی (مقاومة) بکاتو چۆك بە دوژمن دابدات:

﴿ أَرَءَيْتَ ٱلَّذِى يَنْهَىٰ ﴿٩﴾ عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰٓ ﴿١٠﴾ أَرَءَيْتَ إِن كَانَ عَلَى ٱلْهُدَىٰٓ ﴿١١﴾ أَوْ أَمَرَ بِٱلتَّقْوَىٰٓ ﴿١٢﴾ أَرَءَيْتَ إِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰٓ ﴿١٣﴾ أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ ٱللَّهَ يَرَىٰ ﴿١٤﴾ كَلَّا لَئِن لَّمْ يَنتَهِ لَنَسْفَعًۢا بِٱلنَّاصِيَةِ ﴿١٥﴾ نَاصِيَةٍ كَـٰذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ﴿١٦﴾ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُۥ ﴿١٧﴾ سَنَدْعُ ٱلزَّبَانِيَةَ ﴿١٨﴾ كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَٱسْجُدْ وَٱقْتَرِب ﴿١٩﴾ ﴾ العلق.

واتە: ئایا ئەوکەسە نابینی، کە بەندەیەك قەدەغە دەکات لە نوێژکردن! پێم بڵێ، ئەگەر ئەو بەندەیە (کە موحەممەدە -صلی الله علیه وسلم)، ئەگەر لەسەر ڕێی ڕاست بێت، یان فەرمان بە پارێزکاریی بکات: (ئایا ئەی ئەبووجەهل! ڕەوایە ڕێگریی لێ بکەی؟!). ئایا ئەگەر ئەو (وێڕای ڕێگرتنی) خۆیشی بێبڕواو پشت هەڵکردوو بێت، ئایا نازانێ، کە خوا دەبینێ؟! نەخێر ئەگەر دەست هەڵنەگرێ، بێگومان بەتوندیی بە پێشەسەری ڕای دەکێشین (بەرەو دۆزەخ)، (خاوەنی) پێشە سەرێکی درۆزنی گوناحکار. ئنجا با ئەو، کۆڕو مەجلیسی خۆی بانگ بکات (کە لەسەری بکەنەوە)، ئێمەش دۆزخەوانەکان بانگدەکەین. نەخێر (گوێ مەدە فشارو هەڕەشەو بەربەست دروستکردنیو) بەقسەی مەکەو، سەجدە (بۆ خوا) ببەو لێی نزیك بکەوەوە.

تەوەری دووەم:

تەزکیەی نەفس، بەشێکی ئیسلام و لایەنێکی مسوڵمانەتییەو، ئیسلامیش جگە لە قورئان و سوننەت و، مسوڵمانەتییش بێجگە لە پابەندیی پێیانەوە، شتێکی دیکە نین:

بەڵێ خوێنەرە خۆشەویستەکانم !

کە دێینە سەرباسی تەزکیەو تەصەووف، زۆر پێویستە ئەم سێ ڕاستییە گەورەو گرنگە لەبەرچاو بگرین :-

١/ تەزکیەی نەفس بەشێکە لە ئیسلامو، لایەنێکە لە دینداریی‌و مسوڵمانەتییدا.

٢/ ئیسلام تەنیا قورئانو سوننەتە.

٣/ مسوڵمانەتیی، بەبێ پابەندیی بە قورئانو سوننەتەوە نایەتە دی.

١) لەڕاستیی یەکەمەوە ئەوەمان دەستگیر دەبێ، کە هەم بۆچوونی زۆر لە نەیارانی تەصەووفو، هەم بۆچوونی زۆرێکیش لە لایەنگرە دەمارگیر (متعصب)ەکانی تەصەووفیش، هەڵەو ناتەواون، کە یەکەمیان تەصەووف بە لادانو ناشەرعیی‌و، دوەمیشیان بەسەرتاپای ئیسلامی دادەنێن !!

هەقیش ئەوەیە، کە تەصەووف، نە لە ئیسلام جیایەو، نە هەموو ئیسلامەتییشی تێدایە، مسوڵمانەتیی‌و دینداریی ڕاستو ساغ، بەبێ تەزکیە نایەتە دی، بەڵام لە تەزکیەشدا کورت هەڵنەهاتوە.

٢) لەڕاستیی دووەمیشەوە، کە جگە لە ڕستەی زۆرجار لە قورئانێدا دووبارەبووەوەی: ﴿أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ ﴿٥٩﴾﴾ النساء، چەندان بەڵگەی بێ

پێچو پەنـای دیکـەش پشـتگیـرنی، ئەوە وەردەگیـرێ، کە هەر کەسـێك بیـەوێ، نەك هەر بە مسـوڵمانی پاكو چاكو خـاوەن تەزكیـە دابنـرێ، بگـرە هـەر لەبازنـەو جوغزی ئیسلامیش وەدەرنەنرێ، بە هیچ بیـانووو پاساوێکەوە، هـیچ سەرچـاوەیەکی دیکە (وەك قسـەو کەرامەتی شـێخو خەونو کەشـفو ئیلـهام) نەخاتە پـاڵ قورئـانو سوننەتو، بەکورتیی هیچ شتێك لە شەرعی[1] خـواو پێغەمبەرەکەی (صلی الله علیـه وسلم) زیاد نەکـات.

٣) لەڕاستیی سـێیەمیشـەوە، ئەو ئەنجـامگـیرییە وەدەسـتـدێ، کە مسـوڵمانەتیی‌و دینداریی‌کردن، تەنیا یەك ڕێگاو چۆنیەتیی هەیـە، ئـەویش بریتیـە لـە پابەنـدیی بـە قورئـانو سـوننەتەوەو، جێبـەجێ‌کردنی فـەرمانی: ﴿أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ ﴿٥٩﴾﴾ النساء، بۆیەش بەدڵنیاییی: پابەندیی بە هەر کتێبو ڕێبازو (طریقـة)و مەزهەبو بیـرو ڕاو قسـەیەکەوە، هی هەر کەسێك بێت، مـادام لـە چوارچێوەی قورئـانو سـوننەتدا (بەیاساو بنچینە لـێ هەڵهـێنجراوەکانیشەوە) نەبێ، نەك هـەر قـەرەبوو (تعـویض)ی شـوێنـکەوتـنی قورئانو سـوننەت ناکـاتەوە ! بگـرە هـەر دروسـتیش نیـەو، هـەر کەسـێکـیش غەیری قورئانو سوننەتو یاساو دەستوورەکـانیان، بە ئاییـن بزانـێ، ئەوە بەو بیـروڕایەی شایەدیی کوفرو لە ئایین دەرچوون، لەسەر خـۆی دەدات، مەگـەر لەبەر نەهاتنەدی مەرجەکانو لانەچوونی پەرچەکانی (عدم ثبوت الشروط وعدم انتفاء الـموانع) بە شێوەیەکی کـاتیـی (مؤقـت) دەربـاز ببـێ.

بەرچـاوڕوونیی مسـوڵمـانانیش، بەگـشـتیی‌و تایبەت، شوێنکەوتووانی ڕێبـازەکانی تەصەووف، سـەبارەت بـەم سـێ ڕاسـتییە گـەورەو گرنگـەو، هەڵـسوکـەوت کردنیـان بەگوێرەی وان، لـە چـەندان هـەڵـەی کوشندەو بێڕەزا دەیـانـپارێزێ.

---

(١) وشەی شەرع لێرەدا مەبەستمان پێی ئایینو بەرنامەی خوایە، نەك مانا زاراوەییەکەی کـە (فـقـه)ە، واتـە مەبەستمان لە شـەرع، شـەریعەتی خـوایە.

تەوەری سێیەم:

خوا بەیەکگرتن (توحید الله) و شوێن پێی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) هەڵگرتن (إتباع رسول الله)، کاکڵ و جەوهەری مسوڵمانەتیی و تەزکیەی نەفسن:

بەڵێ دیندارە سەنگینو شیرینەکان !

خوا بەیەکگرتن (توحید) کە بریتیە[1] لە بەیەکگرتنی خوا لە پەروەردگارێتییو، لەناوو سیفەتەکانیو، لە پەرستراوێتییدا (توحید الله في ربوبِّيته، وأسمائه وصفاته، وألوهيته) و، شوێنکەوتن (إتباع)ی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)، کە مەبەست پێی شوێن پێ هەڵگرتنی موو بە مووی پێغەمبەرە (صلى الله عليه وسلم)، لە چۆنیەتیی مسوڵمانەتییو دینداریکردنیو بەندایەتیی بۆ خواکردنیدا، لە وردو درشتی ڕەوشتو ئەدەبو هەڵسوکەوتەکانی ژیانو گوزەرانیدا، ئەم دووانە: (التوحيد والإتباع) ئەسڵو بناغەو جەوهەری بەندایەتیی بۆ خوا کردنو، تەزکیەی نەفسو دەروونن، چونکە مسوڵمانەتییو بەندایەتیی بۆ خواکردن، بە دوو شتان پێکدێ:

أ- تەنیا خوا بپەرسترێو بەندایەتیی بۆ بکرێ.

ب- بەس بەو شێوەو چۆنیەتییە بپەرسترێ، کە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دیاریکردوە.

ئنجا شایانی باسە، کە سەرجەم پێشەوایانی ئیسلام بە پێشینو پاشین (سلف وخلف)ەوە، زۆر جەختیان لەسەر هەرکام لەو دوو مەسەلەیە کردوە، کە دەقەکانی قورئانو سوننەت، گرنگییو بایەخێکی بەرچاویان بە ڕوونکردنەوەو داکۆکیی لەسەرکردنییان داوە، بەڵام بەداخەوە لەمێژەو، ئێستاش لەپێشوو خراپتر، کە هەرکام لەو دوو مەسەلە

(١) سوپاس بۆ خوا دوازدە (١٢) دەرس لە زنجیرەی: (دەرسەکانی ئیمانو عەقیدەی ئیسلامیی)مان بۆ ڕوونکردنەوەی خوا بە یەکگرتن (توحید) تەرخان کردوون.

گەورەو گرنگە، لەنێو زۆر لە شوێنکەوتووو لایەنگرانی سادەو ئاست نزمی ڕێبازەکانی تەصەووفدا، زۆر کاڵبوونەتەوەو بگرە خراپتر لەوەش، بەهۆی زێدەڕۆیی (مبالغة) کردنو ڕۆچوون (غُلُوّ) لە ڕێزلێگرتنی پیرو شێخەکانو قسەو ئاڕاستەکانیاندا، کە زۆرجاریش گۆڕراونو کەمو زیادکراون، یان هەر ئەسڵەن پیرو شێخەکان شەرعیەتیی شێخایەتییان نەبووەو، ناوی بێ نێوەڕۆك بوون، لەجێی خوا بەیەکگرتن (توحيد الله) بە گەورەو پیرۆز گرتن (تعظيم وتقديس)ی شێخو پیرەکانو، لەجێی شوێنکەوتنی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) (إتباع رسول الله)، شوێنکەوتنی کوێرانە (التقليد الأعمى)ی قسەو ئاڕاستە هەڵەو ناشەرعییەکانی پیرو شێخەکان، بوونەتە ڕێبازو ڕێوشوێنی دینداریی‌و تەصەووف !!

ئنجا لە هەمووی سەیرتر ئەوەیە، کە دوو ڕێبازی باوو پەیڕەوی لێکراویی تەصەووف لە کوردستاندا - بە هەموو پارچەو بەشەکانییەوە - بریتین لە:

١- ڕێبازی (شێخ عبدالقادری) گەیلانیی (الطريقة القادرية)[1].

٢- ڕێبازی (شێخ بهاء الدين) نەقشبەند (الطريقة النقشبندية)[2].

شوێنکەوتووو لایەنگرانی هەرکام لە دوو ڕێبازەکەش، کەمو زۆر، گیرۆدەی چەندان جۆرە هاوبەش بۆ خوا دانان (شرك)ی گەورەو گچکەو، داهێنان (بدعة) بوون ! هەرچەندە ئەوەندەی (شێخ عبدالقادر الجيلاني)و (الإمام الربّاني) - کە دوو پێشەوای هەرە بەرجەستەو ناوداری ڕێبازی قادریی‌و نەقشبەندیین - جەختیان لەسەر هەردووك مەسەلەی خوا بەیەکگرتنو، شوێن پێغەمبەر کەوتن کردوە، کەم کەس هێندە پێی لەسەر ئەو دوو مەسەلەیە داگرتوە، هەروەها هەردووکیان زۆر بە تۆخیی تەئکیدیان لەسەر دژایەتییکردنو بنبڕکردنی پێچەوانەکانیان، کە هاوبەش بۆ خوادانان (الإشراك بالله)و شت لە ئایندا داهێنان (الإبتداع في الدين)ن، کردۆتەوە، ئەمەش چەند نموونەیەك لە قسەو ڕێڕوونیی ئەو دوو کەڵە پێشەواو مامۆستایە لەوبارەوە:

---

(١) لە کوردستاندا شوێنکەوتووانی ڕێبازی قادریی (دەروێش)یان پێدەگوترێ.

(٢) شوێنکەوتووانی ڕێبازی نەقشبەندییش (صۆفیی)یان پێدەگوترێ.

(شێخ عبدالقادری گـەیلانیی)، کە بەزۆریی داکـۆکیی لەسەر خوا بەیەکگرتن‌و بۆ خوا ساغ‌و یەکلابوونـەوە کـردوە، لـە یەکـێك لـە کۆڕەکانیـدا گوتوویـەتی[1]: (خەڵـك دەستەوستانن‌و زیان‌و قازانجت پێ ناگەیەنن، بەڵـکو ئەوە تەنیا خوایە، کە ئەو شـتانەیان لەسەر دەست دەرەخسـێنێ، کردەوەی خوایە کە کار لە تۆو لـەوانیشـدا دەکات، قەڵەمی زانیاریی خوای بەرزو مەزن، هەموو شتێکی خـێرو شەڕی لەبارەی تـۆوە تۆمار کردوە.

خوا بەیەکگرە صاڵحەکان، بەڵگەی خوان بەسـەر خەڵـکییەوە، هەیانـە بەڕواڵـەت‌و دەروون خۆی لەدنیـا داماڵـیوە، هەشیانە دنیای تەنیا لە دڵ‌و دەروونی خـۆی داماڵـیوە، بەجۆرێـك، کە خـوای بەرزو مەزن لەوبارەوە هیچیان لەدڵـدا نابینـێ، ئـا ئـەوانە دڵـی بێگەردو سافن، هـەر کەسـێك ئەمـە بتوانـێ، ئـەوە لەلایـەن خـواوە بـالادەستیی پـێ بەخشراوە، ئەو کەسە ئازاو پاڵـەوانە، ئازا کەسێکە، کە دڵی خۆی لە غەیری خوای بەرزو پایەدار پاك کردبێتەوەو، بە شـمشـێری خـوا بەیەکـگرتن (سیف التوحیـد)و شـیـری شەرعەوە، لەسەر دەروازەی دڵـی وەسـتاوەو، ڕێ نـادات هـیچ دروستـکراوێك بچێتـە ژووریو، دڵی لەسەر هەڵگێڕەرەوەی دڵان (مقلِّب القلوب) کۆکردۆتـەوە، شـەرع ڕواڵـەت‌و پاك‌و پوخت دەکـات، بەڵام خوا بەیەکگرتن‌و عیـرفان، نێوەوە پاك دەکاتەوە).

لە کـۆڕێکی دیکەیدا لەو کۆڕو مەجلیسـانەی، کە بۆ خەڵـکی بەغـدای سـازداون، هـەر لەبـارەی خـوا بەیەکـگرتنەوە گـوتوویەتی[2]:

(تـۆ پشـتت بەخـۆت بەسـتوەو بـە خەڵـك‌و بـە زێـڕو زیوەکـەت، بـە کـڕین‌و فرۆشـتنەکەت، بەدەسـەڵاتداری ولاتەکەت، ئنجا هەر شتێك، کـە پشـتت پێـی قـایمە، ئەوە پەرستـراوتە، هەر کەسێك لـێی بترسـێی‌و هیوات پێـی هـەبێ، ئـەوە پەرستـراو (إلـه)تە. هەر کەسێك زیان‌و قازانجێکی لـێ بزانی، بێ ئەوەی ئاگات لـێبێ، کـە خـوای بـالادەست‌و بەرز ئەو شـتەی لەسەر دەست ئەنجام دەدات، ئەوە پەرستـراوتە).

(١) بڕوانە: (الفتح الربّاني) للشيخ عبد القادر الجيلاني، المجلس الثـالث عشـر، ص: (٥٤، ٥٥).

(٢) سەرچاوەی پێشـوو، ص: (٦٢، ٦٣).

(سيّد أحمد السرهندي)یش، کە بە (الإمام الربّاني) ناسراوە، لە نامەو نووسـراوەکانیدا زۆر داکۆکیی لەسەر پەیڕەوکردن لە سوننەتو شوێن پـێ هـەڵگرتنی پێغەمبـەری خـوا (صلى الله عليه وسلم)و، دووریی لە بیدعەت کردوەو، لەوبارەوە زۆر شتی گرنگـی گوتـوەو ئەوەندەی بەسە، کە زۆر بە ڕاشـکاویی‌و بوێـرانە ڕایگـەیاندوە، کە وێـڕای دەقەکـانی سوننەت لەڕێـی ئیلـهـامو کەشـفیشـەوە، بۆی دەرکەوتوەو دڵـنیابووە، کە دابەشـکردنی بیدعەت بۆ پێنج یان دوو جۆر (البدعة الحسنة والبدعـة السَّـيئة) هـەڵـەیەو، بیدعـەت چـاکـی تێـدا نیـەو، هـەمووی هـەر خراپە (كلِّ بِدعةٍ ضلالة)[١]!!

بەڵێ ئەمەیە ڕاو هەڵوێستی ئەو کەڵە پێشـەواو ئوسـتادانە، کـە حـەیفێ ئێسـتا لـە کوردستانو غـەیری کوردستانیش دا، گەلێك بەناو شێخو خەلیفـەو صـۆفییو دەروێشـی، گیرۆدە بە شـیركو بیدعـەتو ئەفسـانەوە، لافـی شـوێن کـەوتنو پـەیڕەویی لــێکردنی ڕێبازەکانیان لـێ دەدەن!!.

(١) بڕوانە: (مكتوبات الإمام الرّبّاني) للإمام الشيخ أحمد بن الشيخ عبدالأحَد السرهندي، ج: (١)، ص: (١٥٩)، الطبعة الثانية، کە گوتوویەتی: (قال بعض الناسِ إنَّ البدعة على نوعين: حسنة و سيئة... وهذا الفقيرُ لا يُشاهِدُ في شيءٍ من البدعة شيئاً من الحُسْنِ والنورانية، ولا يَحُسُّ فيها شيئاً سوى الظُّلْمَةِ والكُدورةِ...).

تەوەری چوارەم:

هەرچەندە قورئان و سوننەت بەسن بۆ هەر جۆرە هیدایەت و ڕێڕوونییەك، بەڵام مەگەر بە دەگمەن، دەنا بەبێ مامۆستاو چاوساغ، كاری تەزكیە وەك پێویست سەرو بەر ناگرێ:

ئەوەی سەرەوە سەرجەم زاناو پێشەواو پسپۆڕانی بواری تەزكیەو تەصەووف لەسەری یەكدەنگن‌و، بەندەش، كە لەوبارەوە شتێكی لێ حاڵیی بووبم، هەروای تێ دەگەم.

ئنجا لێرەدا ڕەنگە یەكێك بپرسێ:

باشە مادام قورئان‌و سوننەت بەسن بۆ هیدایەتی كامڵ‌و تەواو، ئەدی بۆچی، مەگەر بەدەگمەن، ئەگەرنا بەبێ مامۆستاو ڕابەرو ڕێ نیشاندەر، پرۆسەی تەزكیەی نەفس سەرو بەر ناگرێ. ؟!

وەڵامەكەشی هەر ئەوەیە، كە ئاخر هەموو كەسێك ناتوانێ بۆخۆی سەربەخۆ وەك پێویست لە قورئان‌و سوننەت تێبگات، بەتایبەت لەولایەنە مەعنەوییەوە، كە قووڵترین‌و فراوانترین لایەنی قورئان‌و سوننەتە.

ئنجا دەڵێین:

ئایا شارەزایی لە كتێبەكانی پزیشكی گەریی (علم الطب)و موتاڵای كتێب‌و سەرچاوەكانی ئەندازیاریی، بەتەنیاو بەبێ مامۆستاو فێركەر، بەسن بۆ ئەوەی ئینسان ببێتە پزیشك‌و ئەندازیار؟! بێگومان نەخێر.

بۆیە نابێ ئەوەی، لەزۆر لە ئەهلی تەصەووفەوە گێڕراوەتەوە، (مَنْ لم يكُنْ لَهُ شيخٌ فَشَيْخُهُ الشيطان) بە شتێكی سەیرو نامەقووڵ دابنێین، بەمەرجێك بەڕاست‌و دروستی چەمك‌و واتای (شێخ) بزانین، كە لە بەشی پێنجەمدا تۆزێك تیشكمان خستۆتە سەری.

ئنجا کە گوتووشمانە: (مەگەر بەدەگمەن) لەبەرئەوەیە، کە هەموو یاسایەك ڕیزپەڕی هەن (لكلِّ قاعدة شواذ)و هەندێك كەس، خوای بەخشەر بە شێوەیەکی تایبەتیی هیدایەتی دەداتو، پەكی لەسەر كەس ناخاتو بۆخۆی مشور دەخواتو كاری ئاسان دەكات، وەك خوای زاناو پەنهان بین دەربارەی ئەو بەندە صالحەی، كە مووسا علیه السلام دەنێرێتە لای، زانیاریی لێوە فێر بێت، فەرموویەتی: ﴿ فَوَجَدَا عَبْدًا مِّنْ عِبَادِنَآ ءَاتَيْنَٰهُ رَحْمَةً مِّنْ عِندِنَا وَعَلَّمْنَٰهُ مِن لَّدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾ ﴾ الكهف.

واتە: ئنجا (مووساو غولامەكەی) بەندەیەكیان لە بەندەكانمان بینی، كە لەلایەن خۆمانەوە بەزەییمان پێ بەخشیبوو، لەلای خۆمانەوە زانیارییەكمان فێركردبوو..

تەوەری پێنجەم:

تەزکیەی نەفس خەسڵەتێکی بنەڕەتیی پێشینەی چاکمان بووەو، هیچ زاناو پێشەوایەکی ڕۆچووی پاشینیش نکووڵیی و لام و جیمیی لێی نەبووە:

بەڵێ، بە سەرنجدانو تێوەڕامانی ژیانو بەسەرهاتو ئاکارو ڕەفتاری پێشینی چاکمان، زۆر بەڕوونیی دەبینین، کە هەر کامێکیان لە ڕووی مەعنەویی‌و ئەخلاقییەوە، لە لووتکەدا بوونو، سەرجەم سیفەتە بەرزو پەسەندەکانی وەك: (إيمان، يقين، صبر، شكر، توكل، عبادة، تقوى، زهد، تواضع، شجاعة، سخاء، إخلاص، تجرد، طهارة،....الخ) بە ئاسمانی ژیانو گوزەرانیانەوە، وەك ئەستێرەی پرشنگدار دەدرەوشێنەوە.

ئنجا شوێنکەوتووانیشیان لە زانایانی پاشین، بەهەمان شێوە بەشو پشکێکی چاکیان لەو تەزکیەی نەفسو سیفەتو ئاکارە بەرزو پەسندانەدا هەبووە، کە دەقەکانی قورئانو سوننەت کردوویانن بە دروشمو، نیشانەی بڕوادارانی پارێزکارو چاکەکار.

ئنجا لێرەدا پێویست ناکات ئاماژە بە کەسانێکی وەك:

(جُنيد البغدادي و معروف الكرخي و سَهْل التسْتري وأبو حامد الغزالي و النَّووي و العزِّ بن عبد السلام والسيوطي وابن حجر العسقلاني وابن حجر الهيتمي و....هتد) بکەم، کە یان صۆفیی (بە مانای ڕاستەقینەو ڕەسەنی) بوون، یان مەشرەب صۆفیی، بەڵکو لە ڕابردووەکان، باسی سێیان دەکەم، لە هاوچەرخەکانیش باسی سێیان، کە هیچ کامیان بە ئەهلی تەصەووف نەناسراون، بەڵام هەڵوێستی زۆر ئیجابییان لەبارەی تەزکیەو تەصەووفەوە هەبووە:

ئنجا سێیــە پێشــووەکــان: (ابــن تيميــة)و (شــاه ولــي الله الدهلــوي)و (ابــن قيــم الجوزيــة)ن، هەرچی (ابن تيميــة)یــە خــوا لــێــی خــۆشــبێ، کــە گــەلــێك کــەس بــە نەزانییو بێئــاگــایی هەم، لە لایەنگرانی تەصەووفو هەم لە نەیارەکانی، بــە دوژمنــی سەرســەختی تەصــەووفی دەزانــن !! بەڵــێ (ابــن تيميــة) نزیکــەی (٨٠٠) لاپــەرەی دەربــارەی تەصــەووف نووســیوە، کە لە بەرگی (١١)و (١٢)ی (مجموعة الفتاوى)کــەیدا کـــۆکراونەتەوە، بـــەرگی (١١) بەنـاوونیشـــانی: (عـــلم الســـلوك)و، بـــەرگی (١٢) بەنـاوونیشـانی: (کتاب الـتصـوف)ە.

هەروەها (ابن تيميــة)، هەمیشــە وەك هــەر زانایــەکی قــووڵو ڕۆچــووو دامـــەزراو، جیـاوازیی خســـتۆتە نێـوان تەصـــەووفی ڕەســـەنو پـــابەند بــە قورئـــانو ســـوننەتو، تەصــەووفی هــەڵــەو ناشــەرعییو پووچو زیـانبــەخش.

(شــاه ولي الله الدهلــوي)یش خــوا لــێی خۆشبێ، کــە یەکـــی دیکـــەیە لـــە زانـــاو پێشــەوا بەرجەســتەکــان، بەتــایبەت لە بــواری تەفســیــرو حەدیسو شەرع (فقــە)دا، لــە کــتێبــە نــایابەکــەی خــۆیدا (حجــة الله البــالغــة) لــەژێر نـــاوونیشـــانی: (مِــنْ أبــواب الإحسان)دا ئەندازەی (٦٥) لاپەڕەی بۆ ڕوونکـــردنەوەی مەســـەلەی تەزکـــیەو ئیحســـان تەرخان کردوەو، شتی یەکجــار وردو قووڵــی لەوبــارەوە هێنــاوە، کە ڕەنگــە لــە شــوێنی دیکەدا چنگ نەکەوێ[1].

(إبن قيم الجوزيــة)ش خوا لێی خۆشبێ، هەرچەندە نزیکتـــرینو لەپێشـــترین قوتـــابی (ابن تيمية)یە، بەڵام لە بواری تەزکـیەو عیـرفاندا شارەزاییو پسپۆڕییەکـــی تـــایبەتی هـــەیەو، جگــە لــە (أبــو حامــد الغزالــي) ڕەحمــەتی خـــوای لــێـــبێ، هیـــچ زانـــاو شــەرعــزانیــێکم نەدیوە، هێندەی (إبن القيِّم) بە مەســـەلەی تەزکـــیەو ئەخلاقـــدا قـــووڵ بووبێتەوەو، کتێبــەکانی (إبــن القيِّــم) زۆربــەیان کــەمو زۆر، بــاسو خواســی تــەزکـــیەو عیــرفانو ئەخــلاقــیان تێــدایەو، هەندێکــیشــیان تەنیــا بۆ ئەو مەبەستە تەرخان کراون، وەك (مــدارج السّالكــين)، کــە شـــەرحی کتێبـــی (مَـنازل الســائرين)ی (شیـخ إسماعیــل الـــهروي)یــەو ســێ بــەرگی گەورەیــەو، (إغاثــة اللَّهــفان مِــن مصـايد الشيطان)، کــە

(١) بڕوانە: (**حجـه الله البـالغة**)، ج: (٢)، لە لاپەڕە: (١١٧- ١٨٢).

کـتێبێکـــی قەبــارە زلـــی (٧٠٠) لاپەڕەیـــیەو، زیــاتر دەربــارەی فێـــڵو پیلانــەکانی ئیبلـیسـی نەگریسـە، لە هـەموو بوارەکانی ئیمانو عەقیـدەو عیبـادەتەکانو ڕەوشـتو خـوو مامەڵــەو بازرگــانییو، سـەرجەم هەڵــسوکەوتەکان (معـاملات)و ..هـــتددا و، کـتێـبی: (طريق الـهجرتين وباب السَّعادتين)، کە نزیکـەی (٥٠٠) لاپەڕەیـەو کـتێـــبی: (حادي الأرواح إلـى بلاد الأفـراح) و (الجواب الكافـي لـمن سـأل عـن الـدواء الشافــي) و (مفتاح دار السَّـعادة) و (كتاب الروح)...هـتـد.

ســێ زانـــاو پێشـــەوا هاوچـــەرخەکانیش – کـــە بێگومـــان چ ڕابردووەکـــان، چ هاوچەرخەکانیشمان، تەنیا وەك نموونە هێناونەتەوە – بریتین لە:

(حسن البنّا) ڕەحمەتی خوای لـێـبێو، (بديع الزمـان: مەلا سـەعیدی نۆڕسـیی) خـوا لـێـی خـۆشـبێو، (سيد قطب إبراهيم) خوا لـێی خۆشـبێ.

هەرچی یەکەمیانە، کە دامەزرێنەری یەکەمینو گەورەترین کۆمەڵـی ئیســلامییە لـە سەرەتای سـەدەی بیسـتەمـدا: (الإخـوان الـمسلمون)، دەربـارەی پەیـامو بانگـــەوازی کۆمەڵەکەیو بەرنامەو پـەیڕەوی بەڕێوەچـوونیو دروشـمو شـیعارەکانی، چـەند شـتێکی گوتوە، لە یەکێك لە بڕگەکانیدا: (وحقيقة صـوفية) هـاتوە، واتە: لایـەنێك لـە بەرنامـەو بانگەوازەکەمان تەزکیەو تەصەووفێکی ڕاسـتەقیـنەیە[1].

دووەمیشیان، کە زاناو پێشەوایەکی هەڵکەوتووی کوردستانی تورکیا بـووەو سـەرجەم نووسراوو بەرهەمەکانی، کە بەزۆری لەحاڵەتی دوورخراوەیـیو حەپسـکراویـیدا (منفيّـاً ومسـجوناً) نووسـیونی، سـەدو سـی (١٣٠) نامیلکەن، ئێســتا لـە دە (١٠) بەرگـــی گـەورەدا چاپـکراون، بە ناوونیشـانی (كلّيات رسـائل الـنـور)، هەم سەرتـاپـای ژیـانیو هەم تێکڕای بەرهەمەکانی - بەتایبەت هــی دوای قۆنـاغی دووەمی ژیانی کە خۆی ناوی ناوە: سەعیدی تازە (السَّعيد الجديد) — تەرخانـکردوە بۆ ڕوونـکردنەوەی ئیمانو عەقیدەو

---

(١) ئەم مەسەلەیە لە گەلـێك کتێـبو سەرچاوەی کۆمـەڵی نـاوبراودا هـاتوە، بـۆ وێنـە بڕوانـە: (تربيتنـا الروحيـة)ی سـعيد حـوّى.

لایەنی تەزکیەو ئەخلاق، هەرچەندە زۆر بەڕاشکاوییش ڕایگەیاندوە، کە مەسلەکی صۆفیایەتیی نەگرتوەو شێخی طەریقەتیش نیە، لەگەڵ پێشاندانی ڕێزو حورمەتی زۆری بۆ ڕێبازەکانی تەصەووفو پێشەوا بەرجەستەکانی بەتایبەت (عبدالقادر)ی گەیلانییو (سيد أحمد)ی سەرهەندیی[1].

سێیەمیشیان (سيد قطب) ، کە ئەدیبو نووسەرێکی زەبر دەستو ناوازەو، توێژەرەوەیەکی لێهاتووی قورئانو تێکۆشەرو، پاڵەوانێکی کەم وێنەو فیداکاری[2] ئیسلام بووەو، گەلێك کەسی ناحاڵییو فەقیرحاڵ بە دژی تەصەووفی دەزانن !! لە گەلێك شوێنی (في ظلال)ەکەیدا شتی زۆر قووڵو وردی لە بواری ئیحسانو تەقواو تەزکیەدا گوتوە، کە لە ئەنجامی لەگەڵ خۆدا خەریك بوون (مجاهدة النفس)و بەرەو خواچوونو پێهەڵچوونی زۆرەوە نەبێ، مەحاڵە ئینسان تامیان بکاتو فامیان بکات !

بۆ وێنە: سەرنجی بدە چۆن چۆنی تەفسیری ئەو ڕستە بە بڕستەی قورئان دەکات: ﴿ ....فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ ... ﴿٥٤﴾ ﴾ المائدة، نووسیویەتی:

{ ﴿ ....فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ ... ﴿٥٤﴾ ﴾ المائدة، یەکدی خۆشویستنو لە یەکدی ڕازیبوون، بناغەی پەیوەندیی نێوان ئەوانو پەروەردگاریانە، خۆشەویستیی...

(١) بڕوانە: (كليات رسائل النور)، ج: (٢) (مكتوبات)، ص: (٧٩)، شایانی باسیشە، کە سەعیدی نۆرسیی زیاتر لە سی (٣٠) ساڵی تەمەنی خۆی بە دوورخراوەییو سجنکراویی بەڕێ کردوە، لەلایەن ڕژێمە ڕەگەزپەرستو سیکۆلاریستە یەك لەدوای یەکەکانی تورکیاوە، تەنانەت لە سەرەمەرگیشدا پۆلیس چاودێریی کردوەو بەدەورییەوە بوونو، دوای مردنو نێژرانیشی گۆڕەکەی شوێنە ونکراوە !! بڕوانە: (كليات رسائل النور)، ج: (٩) (سيرة ذاتية)، خوا بە لوتفی خۆی پلەوپایەی مامۆستا مەلا سەعید بەرز بکاتەوەو بەچاکترین شێوە پاداشتی بداتەوە.

(٢) هەرکام لە (حسن البنّا) و (سيد قطب) بە دەسیسەو دەست لەپشتدانی زلهێزانو، بەدەستی ڕژێمە کافرو دەغەڵە خۆماڵییەکانی میسر، یەکەمیان بە فیشەك لە (١٩٤٩)و دووەمیشیان بە سێدارە (١٩٦٦) کوژران، خوا بە شەهیدی وەرگرتبێو پلەو پایەیان بەرزو بەرزتر بکاتەوەو، بە چاکترین شێوە پاداشتیان بداتەوە.

ئەو ڕووحە نەرمو هێمنو گەشو جوانو درەوشاوەیە... ئەوەیە، کە ئەو کۆمەڵە بە پەروەردگاری دۆستیانەوە گرێ دەدات.

ئنجا بێگومان خۆشەویستیی خوا بۆ یەکێك لە بەندەکانی، شتێکە، کە هیچ کەس ناتوانێ نرخو پایەی بناسێ، مەگەر کەسێك کە خوا - پاکیی بۆوی - بەو جۆرە دەناسێو بەو سیفەتانەوە کە خۆی پێیان وەسف کردوەو، مەگەر کەسێك، کە بە هەموو کەسایەتییو دەروونو هەستو نەستییەوە تەفاعولی لەگەڵ ئەو سیفەتانەدا کردبێت... بەڵێ هیچ کەس حەقیقەتی ئەو بەخششە نازانێ، مەگەر کەسێك، کە حەقیقەتی ئەو بەخشەرە بناسێ... کەسێك، کە دەزانێ خوا کێیە... کێ بنیاتنەری ئەو بوونەوەرە زەبەلاحەیە، بەدیهێنەری ئەو ئینسانەیە، کە بەو گچکەییەی بوونەوەری لەخۆیدا کورتو پوخت کردۆتەوە... کێیە بەو هەموو مەزنییو دەستەڵاتو تاکییو خاوەندارێتییە؟ ئەو زاتە کێیەو ئەو بەندەیە کێیە، کە خوا لە خۆشویستنی خۆی بەشی دەدات... لە حاڵێکدا، کە بەندەکەش هەر دەستکردی خۆیەتی – پاکیی بۆوی - و ئەویش پایە بەرزی مەزنو زیندووی هەمیشەو هەربووی هەرماوو یەکەمینو دوایینو ئاشکراو پەنهانە.

هەروەها خۆشویستنی بەندەش بۆ پەروەردگاری، نیعمەتێکی ئەو تۆیە بۆ بەندەکەی، کە مەگەر ئەوەی چێژتبی ئەگەرنا تێی ناگات! ئنجا هەر وەك چۆن خۆشویستنی خوا بۆ بەندەیەك لە بەندەکانی، شتێکی بەرزو مەزنەو بەخششێکی داپۆشەرو بێ هاوتایە، چاکە لەگەڵ کردنی خوا بۆ بەندەکەی، کە هیدایەتی داوە، خۆشی بوێو ئەو لەززەتە جوانو بێوێنەیەی پێ ناساندوە، کە هیچ جۆرێك لە جۆرەکانی، تاموچێژی خۆشەویستیی پێی ناچێو هاوتای نیە، ئەمیش دیسان چاکە لەگەڵ کردنو بەخششێکی بەرزو بالآیە.

ئنجا ئەگەر خۆشویستنی خوا بۆ بەندەیەك لە بەندەکانی شتێکە لە سەرووی ئەوەوەیە، کە بتوانێ وەسفی بکات، ئەوە خۆشویستنی بەندە بۆ پەروەردگاری جاروبارێك، وەك بۆ هەڵکەوتنێکی کەم لە هەندێك وتەی خوا خۆشەویستاندا وێنەی کێشراوە، ئەمەش ئەو بوارەیە، کە پیاوانی پێگەیشتووو ڕاستو ساغی

تەصــەووف تێیدا پێشـكەوتوون، هەرچەندە ئەوانە كەمێكن لەنێو ئەو هەمـوو ئـاپۆرايـيـە زۆرەدا، كە خۆيان بە تەصەووفەوە هـەڵـواسـيوە...

ئێستاش لەگەڵ بـێ ئـەو چـەند دێـڕە شـيعرەی (رابعـة العدويـة) تـامو چێــژی ئـەو خۆشـەويسـتييە ڕاسـتەقينەيەم تێ دەگەيەنن، كە گوتوويەتی:

فلــيتـك تَحْلــو والحيــاة مريــرةٌ ... وليـتـك ترضـى والأنـام غِضـــابُ

ولـيــت الّـذي بيـني وبينك عامِـرٌ ... وبيـني وبَيْـن العـالـمـين خـــرابُ

إذا صـحّ منك الــوُدُّ فالكــل هَيِّنٌ ... و كـــل مـا فـــوق الـتـراب تـُرابُ

ئنجا ئەو خۆشـەويشـتييەش لە خوای پايە بەرزەوە بـۆ بەندەيـەك لـە بەندەكـانی و، خۆشـويسـتنی خـوا لە بەندەوە بۆ خـوای چاكەكاری بەخشــەر، لــە سـەرتاپای بـوونو تێكڕای بوونـەوەری پـانو پـۆڕدا هەيـەو، لـە هـەمـوو زينــدووێكو هـەمـوو شـتێكــدا چەســپاوەو، وەك هـــەواو ســێبەرێك تێكـڕای ئـەو بوونـەی وەبـەرخۆ داوەو، هـەمـوو مرۆڤايــەتيی داپۆشـيوە، كــە لــەو بەنـدە خۆشـەويســـتو خۆشـويســتــراوەدا خــۆی دەنوێنــێ}[(١)].

بەڵـێ، ئەمەيە هەڵوێسـتی پێشـەواو زانايانی پێشينو پاشينو هاوچـەرخ، دەربــارەی تەزكـيەو تەصــەووف !.

(١) بڕوانـە: (فـي ظلال القرآن)، ج: (٢)، ص: (٩١٨).

تەوەری شەشەم:

پێشەوایانی تەزکیەو تەصەووف، جگە لە ڕێبازی پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) ڕێچکەیەکی دیکەیان دانەهێناوە:

بەداخەوە زۆربەی هەرە زۆری خەڵکی مسوڵمان بەگشتییو، بەتایبەت شوێنکەوتووو لایەنگرانی ڕێبازەکانی تەصەووف بە شێخو ڕیش سپییەکانیشیانەوە، پێیان وایە، کە هەرکام لە شێخو پێشەواو سەرقافڵەکانی ڕێبازەکانی تەصەووف، ئەو ڕێو شوێنو جۆرە دینداریی‌کردنەی، کە لەسەری ڕۆیشتوونو، خەڵكو شوێنکەوتووانی خۆیانیان لەسەری پێگەیاندوەو کۆکردۆتەوە، شتێك بووە خۆیان دایانهێناوەو، ڕچەیەك بووە خۆیان شکاندوویانە!

بەڵام لەڕاستییدا وانیەو ئەو جۆرە بۆچوونە، جگە لەوەی فرێ بەسەر هەقو ڕاستییەوە نیە، تۆمەتو بوختانێکی زلیشە، کە ئاڕاستەی ئەو پێشەواو مامۆستاو صاڵحو پایە بەرزانە دەکرێ !

چونکە بێگومان هەموو هەوڵو کۆششی پێشەوایانی وەك: (شێخ جُنید البغدادي وأبو سلیمان الداراني وإبراهیم بن أدهم و... پاشان أبو حامد الغزالي و عبدالقادر الگیلاني وبهاءالدین نقشبند و...هتد) بۆ ئەوە بووە، کە خۆیان بە وردییو موو بە موو بە ڕێبازی پێغەمبەری خوادا (صلی الله علیه وسلم) بڕۆنو، هیچ کام لەو پێشەواو سەرقافڵەو پایەبەرزانە، بە هیچ کەسێکیان نەگوتوە: شوێن (جنید) یان (أبو سلیمان) یان (إبراهیم بن أدهم) یان (غزالي) یان (گەیلانیی) یان (بهاء الدین) بکەون، بەڵکو گوتوویانە: شوێن ڕێبازی پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) بکەون.

ئنجا هۆی ئەوەش، کە لەپاش خۆیانو ڕچەو ڕێوڕەسمەکانیان وەك ڕێباز (طرقة) بەناوی خۆیانەوە ناونراونو گوتراوە: ڕێبازی گەیلانیی، ڕێبازی سوهرەوەردیی، ڕێبازی نەقشبەندیی...هتد، ئەوە بووە، کە شوێنکەوتووەکانیان نەیانتوانیوە ئەو ڕێبازەی ئەوان

- کە خودی سوننەتو ڕێو شوێنی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بووە - ببەنەوە بنەوانو لەبەرتیشکی دەقەکانی قورئانو سوننەتدا پێیەوە پابەندبنو، وەك شوێنکەوتووی لاساییکەرەوە (مُقلِّـد)ی مەزهەبە فیقهییەکان، هەروا لە ڕەش ڕاکەوتوونە دوایانو دواییش، کە بە تێپەڕبوونی کاتو ڕۆژگار، کەمو زیادییان تێدا کراوەو گۆڕراونو شێوێنراون، خەڵکەکەش لەبەر بێ ئاگاییو نەشارەزایی، وردە وردە ئەسڵو بنەڕەتو حەقیقەتی ڕێڕەوونییو ڕێو ڕەسمی ئەو شێخو پێشەوایانەیان فەرامۆش کردوەو، دەقیان بە بارە ناشەرعییو هەڵەو ناڕاستەکەیانەوە گرتوەو پێشیان وابووە، کە هەرچی بەناوی (عبدالقادر الجيلاني)و (بهاء الدين نقشبند)ەوە ئەنجام دەدرێو مومارەسە دەکرێ، ئەوە خودی (عبدالقادر)و (بهاء الدين) قَدَّسَ اللهُ روحَيْهما دایانهێناوە !!

بەڵام لەڕاستییدا وەك چۆن پێشەوا سەر مەزهەبەکانی وەك (الحسن البصري و سفيان الثوري و ابن المُسَيَّب و أبو حنيفة و جعفر الصادق و مالك و الشافعي و الطّبري و أحمد و داود) ڕەحمەتی خوایان لێبێ، ئەوەی کە بەناوی ئەوانەوەیە، تەفسیرو شەرحی ئایەتو فەرموودەو، ئەوپەڕەکەی تێگەیشتنو بۆچوونی ئەوانە لەو مەسەلانەدا، کە زیاتر لە ڕاوبۆچوونو تێگەیشتنێك هەڵدەگرن، ڕێبازەکانی تەصەووفیش بەهەمان شێوەنو بگرە زیاتریش، چونکە ئەگەر بیروڕاو ئیجتیهادە فیقهییەکان زۆر جۆراوجۆرن، ڕێو شوێنو چۆنیەتی خواپەرستییو تەزکیەی نەفسو لە خوا نزیکبوونەوە، ئەو هەموو بوارو فراوانییەی تێدا نییە.

گرنگ ئەوەیە، کە ئێمە دڵنیابین، هیچ کام لە پێشەواو چاوساغانی صالحو ڕێ پیشاندەرو خەڵك بەرەو خوا بەر، هیچ کاتێك بەخۆیانیان ڕەوا نەبینیوە، کە شتێك لە ئیسلامدا زیاد بکەنو دابێنن، چ جای ڕێباز (طريقة)ێك !! کە دوایی بکرێتە بەدیلی ڕێبازو (سنة)ی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم).

پێویستە ئەوەش بگوترێ، کە ئێمە کاتێك بەرگریی لە ڕێبازەکانی تەصەووف دەکەینو، دەڵێین لە بنەڕەتدا خاوەنەکانیان وەك ڕێبازو ڕێو ڕەسمێکی جیاو تایبەت دایانەهێناون، مەبەستمان لەو ڕێبازانەیە، کە خاوەنەکانیان زاناو پێشەوای ناودارو ناسراون وەك: (أبو حامد الغزالي، عبدالقادر الجيلاني، وسيّد أحمد السرهندي و، مولانا

خالد الكردي)، نەك هەر كۆلكە شێخێك چوار صۆفییو دەروێشی لەخۆی كۆكردبێتەوە، بتوانین ئەو ئۆباڵەی بۆ بكێشین، یان هەر كەسێك لەژێر پەردەی تەصەووفدا، هەر شتێكی گوتبێو كردبێ هەرچۆن بێ، هەر هەوڵ بدەین بۆی پینە بكەینو بۆی ڕەشەرع بخەین !! كە دیارە كەسانی وەك: ابن عربي وابن سبعين وحلاّجو...هتد، بەناوی تەصەووفو عیرفانو زوهدو تەقواوە، چەندە شتی بێتامو هەڵەو پەڵەیان گوتوە (یان بەناوەوە گوتراوە)و چەند ڕەفتارو هەڵوێستی خراپو ناشەرعییان لێ پشكوتۆتەوە (یان پاڵ دراوەتەلا)، كە بێگومان هیچ خاوەن دینو عەقڵێك، ڕێگا بەخۆی نادات تەئویلو پینەیان بكات.

پێشم وایە چاكترین شت بۆ لەبێژنگدانو لەمەحەكدانی ڕێبازەكانی تەصەووفو كەلەپوورەكانیان، پاش هەڵسەنگاندنیان بە تەرازووی قورئانو سوننەت، ئەوەیە كە قسەو ڕەفتاری — لەڕێی متمانە پێكراوەوە گەیشتووی - ئەو پێشەواو چاوساغانە بكرێنە پێوەر، بۆ وێنە:

با كتێبەكانی (فتوح الغيب)و (الفتح الرباني والفيض الرحماني)و (الغُنْية لطالبي طريقة الحق)ی (عبدالقادر الگيلاني) بۆ ڕێبازی قادریی، بكرێنە پێوەرو تەرازوو و، كتێبی (مكتوبات الامام الربّاني) بكرێنە تەرازووو پێوەری ڕێبازی نەقشبەندیی، ئنجا ئەوكاتە تێ دەگەین، كە قسەو بیروڕای ئەو پێشەوایانە دەربارەی تەزكیەو تەصەووفو ڕێبازەكانی، چیو چۆن بوون، ئێستاش چییان لێ بەسەرهاتوەو، خەڵكی بەگشتییو لایەنگرو شوێنكەوتووانیان بەتایبەت، چەندە پێیانەوە پابەندو، چەندەش لێیان وەدوور كەوتوە !!

تەوەری حەوتەم:

کێشەو مشت و مڕی نێوان سەلەفییەکان و صۆفییەکان لەسەر ئەسڵی سەلەفییەت و تەصەووف، بەرهەم و زادەی حاڵیی نەبوون و کرچ و کاڵ بوونە:

بەرلەوەی بچینە نێو توێژینەوەی ئەم مەسەلەیەوە، سەرنجی خوێنەرە خۆشەویستەکان بۆ ئەوە ڕادەکێشم، کە بە بەلاش نەمگوتوە: (... لەسەر ئەسڵی سەلەفییەتو تەصەووف) بەڵکو دەمەوێ هەر لە بەراییەوە ڕێ لەو قسەیە بگرم، کە دەڵێ: چۆن تێکگیرانی سەلەفییەکانو صۆفییەکان بەرهەمو زادەی حاڵیی نەبوونو کرچوکاڵ بوونە؟! ئایا لە کاتێکدا بابای صۆفیی، گیرۆدەی شیرك (وەك هاوارکردنە شێخ)، یان بیدعەت (وەك داهێنانی ناشەرعیی) بووەو، بابایەکی سەلەفیی لەگەڵی تێکدەگیرێ، لەسەر حاڵیی نەبوونو کرچو کاڵ بوونە، یان بە پێچەوانەوەوە ؟!

بەڵێ، من دەڵێم، تێکگیرانو شەڕە دەندووکەی ئەو دوو کۆمەڵە، ئەگەر لەسەر ئەصڵی (سەلەفییەت)و (تەصەووف) بێ، ئەوە شتێکی هەڵەیەو زادەو بەرهەمی حاڵیی نەبوون، یان کرچو کاڵ بوونی لایەکیان، یان هەردوو لایانە، بەلاّم تێکگیرانو مشتومڕی سەلەفییو صۆفیی، یان هەردوو مسوڵمانێکی دیکە، لەسەر شیركو بیدعەتو... هتد، ئەوە شتێکی، نەك هەر ئاساییو ڕەوا، بگرە پەسەندو پێویستیشە.

ئنجا ئێستا با بگەڕێینەوە سەر ئیسپاتکردنو ڕوونکردنەوەی ناونیشانی باسەکەمان:

ئایا (کێشەو تێکگیرانی سەلەفییو صۆفییەکان لەسەر ئەسڵی سەلەفییەتو تەصەووف)، زادەو بەرهەمی ناحاڵیبوونو کرچوکاڵ بوون نیە؟!

ئایا مـادام (سـەلەفییەت) بریتـی بـێ لـە تێگەیشـتن‌و حـاڵـییبوون لـە قورئـان‌و سـوننەت، بەپێـی تێگەیشـتنی پێشـینی چاکمـان (سَلَفُنا الصّالح)و بـەڕێوەبردنی ئیسـلام‌و، پیـادەکردنی شـەریعەتی خـوا لەبـەر ڕۆشـنایی چۆنیـەتی بـەڕێوەبردن‌و پیادەکردنی پێشـینی چاکمانـداو، مادام تەزکیەی نەفـس‌و تەصـەووف، بریتـی بـێ لـە پـاکبوونەوەو بژارکردنی نەفس لە سیفەتە نـزم‌و پەسـتەکان‌و، چـاککردن‌و ڕازاندنـەوەو گەشەپێدانی بـەهۆی زیـادکردن‌و بـەهێزکردنی سـیفەتە بـەرزو پەسـندەکان (الفضـائِل)، ئاشکراشە، کە پیسـترین‌و خراپتـرین سـیفەت‌و (رذیلة) هـاوبەش بۆ خـوادانان (الإِشراك بالله)و، چاکتـرین‌و، بـەرزترین سـیفەت‌و (فضـیلة)ش خـوا بەیەکـگرتن (توحید الله)ە، بەڵـێ مادام سەلەفـییەت ئەوە بێ، کە گوتراو، تەزکیەو تەصـەووفیش ئـەوە پێناسـەی بێـت، بێگـومان، نـەك هەر هـیچ جـۆرە دژایـەتیی‌و ناکـۆکییەکیـان لەنێوانـدا نیـەو، پێکەوە تەبـاو ڕێکن، بگرە زۆریش پێکەوە پەیوەستن‌و گەلـێکـیش بۆ یەکدی پێویستن و، لە ڕاستییدا - وەك پێشـتـریش گوتمـان - تەزکـیەی نـەفس، یەکـێکە لـە خەسـڵەت‌و دروشـمەکانی پێشـینی چاکمـان، کەواتـە:

لە لایەکـەوە تەزکـیەی نەفـس، بەشـێکە لـە سـەلەفییەت‌و، لەلایـەکی دیکەشـەوە پەیڕەوییـکردن‌و شـوێنـکەوتنی سەلەفی صالحمان، بەبێ نەفس تەزکـیەبوون مسـۆگـەر نـابێ.

بە واتـایـەکـی دیکـە:

ئەگەر بتـەوێ شـوێنـکەوتووی سـەلەفی صـاڵح بی، دەبێ خاوەنی تەزکیەبی، ئەگـەر بشـتەوێ تەزکیەی نەفسـت دەست بکەوێ، پێویسـتە ڕێبازی سەلەفی صـاڵح بگـریو، بە موو لـێی لانەدەی، هـەتـا بە مرادو مەنـزڵ دەگـەی.

بەڵام پێویستە ئەوەش بگوترێ، کە بەکارهێنانی هەرکام لە ناوونیشانەکانی صۆفییو سەلەفیی[(١)] وەك یەكو بە ئەندازەی یەك (بیدعەت)[(٢)]ن!

چونکە خوا بە دەقی قورئان ناوی لێناوین بڕواداران (مؤمنین)و مسوڵمانان (مسلمین) وەك فەرموویەتی: ﴿ ... فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٧٥﴾ ﴾ آل عمران، هەروەها فەرموویەتی: ﴿ .. هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِن قَبْلُ وَفِي هَٰذَا .. ﴿٧٨﴾ ﴾ الحج.

کەواتە:

ناوونیشانی ئەندامانی ئۆممەتی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) لەکاتی ئاساییدا بریتییە لە:

بڕوادار (مؤمن)، مسوڵمان (مسلم).

بەڵام لە حاڵەتی نائاساییو لە بەرامبەر ئەهلی بیدعەتدا، لە سۆنگەی ئەوەوە، کە هەرکام لە وشەی (سنة)و (جماعة) لە فەرموودەکانی پێغەمبەری خوادا (صلى الله عليه وسلم) هاتوون، پێشینەی چاکمان نازناوی (أهل السنة والجماعة)یان بۆ پێناسەی شوێنکەوتووە ڕەسەنو ڕاستەکانی ڕێبازی پێغەمبەرو (صلى الله عليه وسلم) خەلیفە ڕاشیدەکانی هەڵبژاردوە، لە بەرانبەریشدا، دەستەو تاقمە جیاجیاو پەرتەوازەو سەرگەردانەکانی، وەك (خوارج، مرجئة، رافضة، ناصبة، معتزلة، جبرية، قدرية)شیان بە شۆرەتی: (أهل الفرقة والبدعة) ناوزەد کردوون[(٣)].

(١) وشەی (سەلەفیی) ماناو چەمکێکی دیکەی هەڵەی هاوچەرخیشی هەیە، کە کەسانێك لە شێوەی چەند تاکێکی پرشو بڵاو، یان کۆڕو کۆمەڵو ڕێکخراوێکدا، بۆ خۆیانیان کردۆتە ناوونیشانو، لەبەرئەوەی جۆرو شێوەی زۆریان هەن، ناگونجێ پێناسەیەکی تایبەتیان بۆ دیاریی بکەین.

(٢) مەبەست لە وشەی بیدعەت لێرەدا، بیدعەتی زمانەوانییو عورفییە، نەك شەرعیی.

(٣) لە (ابن عباس)ەوە گێڕراوەتەوە کە لە تەفسیری ئایەتی: ﴿ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ ... ﴿١٠٦﴾ ﴾ کە ڕستەیەکە لە ئایەتی ژمارە (١٠٦)ی (آل عمران) گوتوویەتی (تبيضُّ وجوه أهل السنة والجماعة وتسودّ وجوهٌ أهل البدعة والفرقة...) بڕوانە: تفسير القرطبي، ج: (٢)، ص: (١٢٩، ١٣٠).

کـەواتـە:

دیارییکردن‌و هـەڵبژاردنی هـەر شۆرەت‌و ناوونیشـانێکی دیکـە، بـۆ دیـارییکردنی مسـوڵمانانی ڕێك‌و ڕاست، بەجـۆرێـك لە بیدعەت دادەنرێ‌و، کە ناوێـك پەیـدا کـرا، زیـاتریش دەبێ، مەرجیش نیە هـەر کەسێك نـاوێکی لەخـۆی نـا، نێـوەڕۆکـەکـەشی هەبێ: بەڵـکـو زۆرجار بەپێچەوانەوەیە، مادام وابێ، کـێ دەیـەوێ مسـوڵمانی چاکتـر بێت‌و، باشتـر بەدوای سەلەفی صالّح بکەوێ‌و، زیاتر تەزکـیەی نەفسی دەسـت بکـەوێ، با هەوڵ بدات بە پەیداکردنی نێوەڕۆکی ئەو شتانە بە ئامانج بگات، نەك بـە نـاوی بـاش لەخۆنان‌و، پاشان شەڕو هەرای لابەلاکردن لەسەر ئەو ناوەش‌و، دەمارگیـریی (تعصب) بۆ پەیداکردنی‌و، دۆستایەتیی‌و دوژمنایەتیی لەسەرکردنی‌و، تۆمەتبارکردنی هەرکەسێك کە ئەو نـاوە تازەو پەیداکراوو داهێنراوەی لەخـۆی نەنـابێ، هەرچەندە زۆریش لە نێـوەڕۆکی ئەو شتانە بەهرەمەند بێ، کە ئەو بەناوو دروشـمی ڕووتیـان قەناعەتی کردوە!!

هـیواداریشـم هیچ کەس بـە ناهـەق لـەو قسـەیەم، کـە دەڵـێم: نـاوی سـەلەفیی‌و صـۆفیی لەخـۆنـان، هەردووکـیان هـەڵـەن‌و داهێنراون - بەو چـەمکەی، کـە پێشـتـر ڕوونم کردەوە — ئـەوە نەفـامێتـەوەو هەڵـنەهێـنجێ، کە من دەڵـێم: بـا هیــچ کــەس ڕێـڕەو (إتّجاه)ی سـەلەفییەت نەگـرێ‌و، تەزکـیەو تەصـەووفی تێـدا نەبـێ !!

چونکـە ڕێبازی سەلەفی صالّح گـرتن شـتێکەو، نـاوی سـەلەفیی لەخۆنـان شـتێکی دیکـەیە، وەك چۆن نوێژکـردن شـتێکەو، شـۆرەت (لقب)ی نوێژکـەر فـلان، بـۆ خـۆ هـەڵـبژاردن، شـتێکی دیکـەیە !

من دەڵـێم سـەلەفـییەت بە مانـاو چەمکی ڕاست‌و دروست‌و پێشـینیی - نـەك بـە واتـاو چـەمکی بـاوو عـورفی هـاوچەرخ - کـە بریتیـە لـە گرتنـی ڕێبـازی پێشـینی

ئێستاش {٢٠٢٠/٩/٣٠ز- ١٤٤٢/٢/١٣ك} دەڵێم: لـە کتێبـی دووەمـی {مەوسووعەی: بیرکردنـەوەی ئیسلامیی لـەنێوان وەحیـی و واقیـع دا}دا، بـە ناوونیشـانی: {هێڵـە گشـتییەکانی ڕێبـازی جـەماوەری مسوڵمانان}دا، باسمان کردوە، کە جگە لەناوی: (مسوڵمانان) هیچ ناوونیشـانێکی دیکـە بـۆ کۆکردنـەوەی مسوڵمانان، ڕەوا نیە، ئەو شوێنەوارەی لە (ابن عباس)یشەوە لەو بارەوە هاتوە، لـەڕووی سـەنەدەوە ڕاسـت نیەو، بۆ ئەو ناوونیشانە: (أهل السنة..) کە زانایان دایانناوە، بە بەڵگە ناشێ.

صاڵحمان، لە هەموو بوارو لایەنەکانی دینداریی کردنداو، بە لەبەرچاوگرتنی هەلو مەرجەکانی کۆمەڵگاو دەوروبەرمانو گۆڕانی دنیاو ڕۆژگار، خاڵێکی هاوبەشی نێوان سەرجەم مسوڵمانانەو، کالایەك نیە تەنیا بەبالای هەندێك کەس بڕا بێت، شتێکیش نیە، کە ئینسان بتوانێ بە ناو لەخۆنانی ڕووت، وەدەستی بهێنێ، هەر کەسێکیش ئەو ناوە لەخۆی نەنێ، بەشی ببڕێو پشکی نەمێنێ !!

بەڵێ سەلەفییەت ڕێرەوێکە، کە دەبێ ئینسان بە کردەوە بیگرێتەبەر، نەك تەنیا ناوو شۆرەتێك بیتو، لە بازاڕی وشەکاندا موزایەدەی بەسەر خەڵکییەوە پێوە بکات[١]!!

دیسان ناوی صۆفی فلان لەخۆ نەنانیش، ئەگەر ئینسان بە کردەوە پشكو بەشی لە تەزکیەو تەصەووفدا هەبێ، لەبەر بێ نازناویی، تەزکیەو تەصەووفەکەی لەدەست ناچێ ! وەك چۆن ئەگەر نێوەڕۆکی تەزکیەو تەصەووفی نەبێت، بە نازناوو شۆرەتی، نەك صۆفییو دەروێشو دێوانە، بگرە خەلیفەو شێخیش، هیچی بۆ بەهیچ ناکرێو، بەناوی ڕووت قەرەبووی بێ نێوەڕۆکیی بۆ ناکرێتەوە.

(١) جارێکیان لە وتارێکی ڕۆژی جومعەداو لە باسی ئیمانو عەقیدەو پێکهێنەرەکانی ئیمانو هەڵوەشێنەرەکانیدا، باسی ئەوەم کرد، کە بابای نوێژنەکەری تەنبەڵ، زانایانی ئیسلام لەوەدا، کە ئایا بەهۆی نوێژ نەکردنەکەیەوە لە بازنەی ئیمانو ئیسلام دەردەچێ، یان نا؟! ڕا جیاییان هەیەو پاشان من ئەو ڕایەم لە ڕووی بەڵگەوە بە بەهێزتر دانا، کە دەڵێ بابای نوێژنەکەر پاش هاتنە دی مەرجەکانو لاچوونی پەرچەکان (بعد ثبوت الشروط وانتفاء الموانع) حوکمی کوفری بەسەردا دەدرێ، پاشان بیستمەوە، کە هەندێك مسوڵمانی (سەلەفیی ناو) گوتبوویان ڕایەکەی فلانکەس پێچەوانەی ڕای سەلەفی صاڵحەو هەڵەیە !! منیش زۆرم پێ سەیر بوو، چونکە ئەو ڕایەی هەڵمبژاردوە، هی زۆربەی هەرەزۆری زانایانی پێشین (سلف)ە، وەك لە بەرگی دووەمی (خواپەرستیی ئیسلامی)دا، ڕوونم کردۆتەوە، بەلام وادیارە ئەو جۆرە کەسانە پێیانوایە، خۆیان چونکە ناوی (سەلەفیی)یان لەسەرە، ئەگەر نەك هەر لەسەر ڕاو ڕێبازی سەلەف نەبن، بگرە مەزهەبییەکی ئیشكو (شەخسیی)یش بن !! ئەوە ڕایەکەیان هەر بە پێی ڕێبازی سەلەفی صاڵحەو، ئێمەومانانیش هەر لەبەرئەوەی لەبەر ڕێزگرتنمان لە بیرو ڕای سەلەف !! ئامادە نەبووین نازناوێك هەڵگرین، کە ئەوان هەڵیاننەگرتوە، ئەوە هەرچەندە قسەو ڕایەکانمان بەڵگەدار بنو، بەپێی بەرنامە (منهج)و ڕێبازی سەلەفی صالح بن، چونکە ناومان (سەلەفیی) نیە، هەر نابینە سەلەفیی! هەڵبەتە ئەو جۆرە بیرکردنەوەیەش زۆر چەوتو هەڵەیەو، لەگەڵ ڕێرەوی سەلەفییەت دژو پێچەوانەیە.

کــەواتــە:

با چی دیکــە مســـــولّمانانی (ســەلەفیی نــاو)و (صــۆفیی نــاو) لەســەر شــتێك، کــە ناهــێــنــێ، کێشــەو مشــتومڕ نەکەنو پێشــیان وانەبێ، کە سەلەفییەتو تەصەووف - بە مانــای ئەســڵیی‌و ڕاســتو دروســتیان - دوو شــتی پێکــەوە دژو پێچـــەوانەن، مەگـــەر کەســانی وەك: (إبن تيمية)و (عبدالقادر الجيلاني) هەر کام لــە سەلـــەفییەتو تەزکیــەو تەصەووفیان، زۆر بە درەوشاوەیی تێدا نەبووە؟!!.

www.alibapir.com

بەشی حەوتەم

ئەزموونی تایبەتیی خۆم
لە بواری
تەزکیەی نەفسدا

www.alibapir.com

خوێنـــەری بەڕێــزو شیــرین !

ئـەوەی لەو چـەند لاپەڕەیەدا دەیخوێنینەوە، شیلەو گوشراوو بەرهەمو زادەی ئـەزموون (تجربـة)ی کردەیی تایبەتی بەندەیە، لــە مــاوەی چـارەگە سـەدەیەکــدا، هـەر لـە سـاڵی (١٩٧٦)ەوە هەتا ئەمسـاڵ (٢٠٠٠)، واتە لەو سـاڵــەوە کە لە پۆلـی دووەمی نێوەندیی پەیمانگای ئیسـلامیی بووم لــە سـلێمانی، کــە تەمــەنم (١٥ - ١٩) ســاڵ بــوو هـــەتا ئێسـتا، کە گەیشتوومە دەوری چل (٤٠) ساڵ، شـایانی باسیشـە، کـە مـن لـەم چـەند لاپەڕەیەدا بەسەرهـاتو سەرگوزشتەی ئەو سـەفەرو گەشـتە بیسـتو پێـنج ســاڵــییەی بەرەوخواچوونم نانووسم، چونکــە نووســینێکی ئــەوتۆ کـــاتو شــوێنیکی تــەرخانکراوی پێویسـتەو، لەقەرەی ئەم چەند لاپەڕەیەدا نیـە، بەڵکو ئەوەی لـێرەدا لە دە(١٠) تەوەری کورتـــدا دەینووســم، تــەنیا بریتیــە لــەو ئەنجامگیـــریی (إستنتاج)و پەنــدو دەرسو بەرهەمانەی، کە لەو ماوەو، میانەی ئەو ســەفەرو گەشتانەمــدا، پێیــان گەیشـــتوومو وەدەسـتم خسـتوون، لە بواری ژیانی مەعنەوییو لایەنی تەزکیەی نەفسـدا، دیارە تـەنیا ئەو شتانەشم نووسیون، کە لێیان دڵـنیابوومو، دەشگونجێ بگوترێن، هەندێك شتیش، کـە جارێ لــەلام پێنەگەیشـــتوون، یاخـــود هـەر ناشـێ بگـــوترێنو بنووسـرێن، ئـەوە یـان هەرلـێیان دەگـەڕێم، یـان هەڵـیانــدەگرم بـۆ هـــەلو دەرفەتێکـــی دیکــەی گونجـــاوو ڕەخســاو، ئەگەر تەمەن بەبەریەوە مابێ.

بەو هیوایەی ئەم بەشە - ئەزموونی تـایبەتی خۆم لــە بـــواری تەزکیــەی نەفســـدا - مایــەی ســوودو کەڵـك بـێ، لـەو بـوارەدا بۆ بـراو خوشکانی مسـوڵمانم.

پەناش بەخوا دەگرینو، هانای وەبەر دەبەین، لە چەنگ شەڕو زیانی نەفسـمانو کـارو کـردەوەی بــەدو خراپــمان.

تەوەری یەکەم:

هاوەڵی چاك و ژینگە (بيئة)ی پاك، گەورەترین کاریگەرییان هەیە لە تەزکیەبوونی نەفسدا:

بەڵێ ساڵی (١٩٧٦) کە یەکەم ساڵی خوێندنم بوو لە پەیمانگای ئیسلامیی لە شاری سلێمانی، لەسۆنگەی ئەوەوە، کە هەم جەوی[(١)] پەیمانگاو، هەم بارودۆخی[(٢)] فەرهەنگیی‌و ئەخلاقیی‌و مەعنەویی شارەکە بەگشتیی، گوشاری زۆری لەسەر ڕووح‌و دەروونم هەبوو، منیش کەم تەمەن بووم‌و سادەو بێ ئەزموون‌و نەشارەزاش بووم، بۆیە کەوتبوومە قەیران (أزمة)ێکی ئیمانیی‌و ڕووحیی بێڕەزاوەو، زۆر گرفتارو بەئازاربووم، بەڵام دەستگیربوونم لە چەند هاوەڵ (رفيق)ێکی مسوڵمان‌و دڵسۆز لەلایەکەوەو، ئاشنایەتیی پەیداکردنم لەگەڵ خەڵکێکی صۆفیی‌و بەشدارییکردنم لە کۆڕەکانی زیکرو فیکریاندا، هێزو وزەیەکی زۆری بۆ ڕەخساندبووم‌و، هاوکارێکی چاکم بوو، بۆ خۆڕاگریی‌و بەرهەڵستیی (مقاومة) چاکترو زیاتر، لەبەردەم گێژەڵووکەو ڕەشەبای ئەو وەزعە نالەبارەی ئەوسادا.

هەربۆیەش ئەهلی تەصەووف ئایەتی: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَكُونُواْ مَعَ ٱلصَّٰدِقِينَ ١١٩ ﴾ التوبة.

واتە: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە ! پارێزکاریی لە خوا بکەن‌و لەگەڵ ڕاستان دابن، کردۆتە دروشم‌و شیعاری خۆیان.

---

١) ئەوکاتە پەیمانگای ئیسلامیی، کە بە حیساب کانگای پێگەیاندنی کادیرانی ئیسلامیی بوو! کۆمەڵێك کادیری شیوعیی‌و مارکسیی تێخزێنرابوون‌و، زۆرچالاکانە کاریان دەکردو، خەڵکێکی سادەی زۆریان خستبۆ ژێر ڕکێفی کاریگەریی خۆیانەوە، منیش بە سەختیی لەگەڵیاندا تێکگیرابووم.

(٢) چونکە بەدەگمەن نەبێ، گەنج‌و خوێندەواری لە ئیسلام تێگەیشتووی تێدانەبوو و... هتد!

هەروەها هەربۆیەش خواناسانی خەڵك پەروەردەكەرو بەرەو خواهێنەر، هەمیشە ڕێرونییو ئامۆژگارییی خەڵكیان كردوە، كە شوێنو ژینگەی خراپو پیس بەجێ بهێڵنو، هەوڵی گەیشتنو كۆچ كردن بەرەو شوێنو دەوروبەری چاكو پاك بدەن، وەك لەو فەرموودەیەدا دەردەكەوێ، كە (بخاري و مسلم) لە (أبي سعيد الخدري) خوای لێی ڕازی بێ گێڕاویانەتەوە، پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) باسی ئەو كابرایەی تێدا دەكات، كە نەوەدو نۆ (٩٩) كەسی بەناهەق كوشتوەو، ویستوویەتی تۆبە بكاتو، چۆتە لای گۆشەگیرێك (راهب)ێكو، ئەویش پێی گوتوە، كە ڕێی تۆبەی نیە ! كابراش بابای گۆشەگیری كوشتوەو، كوژراوەكانی بوونەتە سەد (١٠٠)، ئنجا چۆتە لای زانایەكو، ئەویش پێی ڕاگەیاندوە، كە بەڵێ ڕێی تۆبەی هەیەو، دوایش پێی گوتوە: {انْطَلِقْ إِلَى أَرْضِ كَذا وَكَذا فَإِنَّ بِهَا أُنَاسًا يَعْبُدُونَ اللَّهَ فَاعْبُدِ اللَّهَ مَعَهُمْ وَلاَ تَرْجِعْ إِلَى أَرْضِكَ فَإِنَّهَا أَرْضُ سَوْءٍ...}[(١)].

واتە: بچۆ بۆ فلانە ناوچەیەی ئاواو ئاوا، خەڵكێكی لێیە خوای بەرز دەپەرستن، تۆش لەگەڵ ئەواندا خوا بپەرستە، مەگەڕێرەوە شوێنی خۆت، چونكە ناوچەیەكی خراپە.

(١) مُتّفقٌ عَلَيْهِ: رَوَاهُ أَحْمَد برقم: (١١١٧٠)، البُخَارِيُّ برقم: (٣٢٨٣)، وَمُسْلِمٌ برقم: (٧١٨٤).

تەوەری دووەم:

تەمەن بەزایەنەدان و كۆنترۆڵكردنی ئەندامەكان، بۆ بەكارهێنانیان لە چاكەو پاراستنیان لە خراپە، بەهێزترین دەستەبەركەر (ضامِنْ)ی نەفس تەزكیە بوون و بەرەو خواچوونە:

بەڵێ هەركەسێك نەتوانێ خولیاو خەیاڵەكانی دڵو مێشكیو، نیگاو سەرنجەكانی چاویو، وشەو دەربڕینەكانی زمانیو، بیستەنییەكانی (مسموعات)یو، پارووەكانیو، هەنگاوەكانی خۆی، كۆنترۆڵ (ضبط) بكاتو بەكورتیی: نەفسی خۆی بەپەتی شەرع جڵەو بكات، هەرگیز ناتوانێ لەبواری تەزكیەی نەفسیدا هیچ بە هیچ بكات !

هەر بۆ پەندو عبرەت لێوەرگیران دەڵێم: ماوەی ئەو پێنج ساڵە {٧٥ - ٧٦ تاكو ٧٩ - ٨٠ } كە لە سلێمانی خوێندوومە، واتە لە دووی نێوەندیی، هەتا كۆتایی شەشەمی ئامادەیی، كە لە تافی لاوێتییدا بووم، لە خوا بەزیاد بێت زۆر سەرگەرمی طاعەتو عیبادەت بووم، دەمویست هەموو ساتەكانی ژیانم بە خواپەرستیی بەسەربەرمو، زۆر خۆم لە گوناهان دەپاراستو، سوپاس بۆ خوا لەوبارەوە سەركەوتووش بووم !

ئەوكات، كە زۆر موتالای كتێبی: (إحياء علوم الدين)ی ئیمام غەززالییم دەكرد، ڕەزاو ڕەحمەتی خوای لێ بێت، زۆرسەرگەرمی خۆ مەرزەم كردنو كۆنترۆڵی ئەندامەكانم بوومو، لەسەر گچكەترین وشەو تەعبیری نارێك، یان ڕەفتارو هەڵسوكەوتێكی خراپ، بە وردییو توندیی خۆمم سەركۆنە دەكردو، چاودێرییو لێپرسینەوەیەكی سەختم خستبووە سەر خۆم، ڕەنگە زۆرجاریش زیادەڕۆییو ڕۆچوون(غلوّ)م هەبووبێ، چونكە كتێبی: (إحياء علوم الدين)یش لەوبارەوە، هەڵەو زیادەڕۆیی تێدایەو، منیش عادەتم وابوو هەرچی فێربووبام، هەولی جێبەجێكردن (تطبيق)یم دەدا !

مەگەر چۆن، دەنا نەمدەهێشت کەلێن و بۆشایی (فراغ) لە کاتەکانمدا هەبێ و، هەمیشەو بەردەوام سەرگەرمی زیکرو موتالاو پاڕانەوەو بیرکردنەوەو، سەردانی دۆست و ئاشنا تایبەتییەکانم بووم .

بۆیە جگە لە ساڵی یەکەم، نەمتوانی لە بەشی نێوخۆیی (قسم داخلي) بمو، چوار ساڵەکەی دیکە لە حوجرەی مزگەوتەکاندا شوێنم پەیدا دەکردو، بەتەنیا، یان لەگەڵ یەك دوو ڕەفیق دەمگوزەراندو، بۆ کات بەفیڕۆ نەدان چاییشم نەدەخواردەوە، هەروا بە نانێکی سادەش قەنەعاتم دەکرد، ئنجا لەبەرئەوەش، کە ئامادە نەبووم دینارێك لە هیچ کەس وەربگرم و، ماڵەوەشمان نەدارو دەستکورت بوون، بۆ کڕینی کتێب و کەل و پەلیش ئاتاجی پارە دەبووم، بەین بەین ڕۆژانی پێنج شەممەو جومعە یان بەس ڕۆژانی جومعە، کرێکارییم دەکردو، بەوجۆرە پارەی مەسرەف و کتێب کڕین و... هتدم دابین دەکردو، ئێستاش هەندێك لە کتێبەکانی ئەو ڕۆژگارە سەختەم هەر ماون.

دیارە زۆرجاریش لەگەڵ ڕەخنەو گلەیی و توانج و پلاری هەندێك لە ڕەفیقەکانمدا ڕووبەڕوو دەبوومەوە ! بەلام من کەمتر حەزم بە قسەو باس و مشتومڕ دەکردو، زیاتر حەزم لە تەنیایی و کەم تێکەڵیی دەکردو، زۆریش لەززەتم لەو جۆرە ژیانەم دەکرد !

تەوەری سێیەم:

بیرکردنەوەو ڕامان و چوونە ئیعتیکافەوە، چەند مەرجێکی بنەڕەتیی سەرگرتن و بەرگرتنی پڕۆسەی تەزکیەی نەفسن:

پێم وانیە هیچ کەس بتوانێت بەبێ جاروبار خۆ تەنیاکردنەوەو، ڕامانو وردبوونەوەو بیرکردنەوە، لە بواری کار لەخۆکردنو خۆگۆڕینو خۆچاککردندا، هیچ بە هیچ بکات.

هەر بۆیەش خوای کاربەجێ لەگەڵ (ذکر)دا باسی (فکر)و، وێڕای طەواف کردنو سەجدەو ڕکووع بردن، باسی (إعتکاف)ی کردوە ! فەرموویەتی: ﴿ ٱلَّذِينَ يَذۡكُرُونَ ٱللَّهَ قِيَٰمٗا وَقُعُودٗا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمۡ وَيَتَفَكَّرُونَ ... ﴿١٩١﴾ ﴾ آل عمران، هەروەها فەرموویەتی: ﴿ ...وَعَهِدۡنَآ إِلَىٰٓ إِبۡرَٰهِـۧمَ وَإِسۡمَٰعِيلَ أَن طَهِّرَا بَيۡتِيَ لِلطَّآئِفِينَ وَٱلۡعَٰكِفِينَ وَٱلرُّكَّعِ ٱلسُّجُودِ ﴿١٢٥﴾ ﴾ البقرة.

من بۆم دەرکەوتوە، کە هەرچەندە تێکەڵیی لەگەڵ خەڵكو دەوروبەرداو، هەڵسوکەوتو ڕەفتاری شەرعییانە لەگەڵیاندا، هونەرێکەو پێویستیی بە وریاییو شارەزاییو، چەندان ئەدەبو ڕەوشتی بەرزو پەسند دەکات، هەموو کەس تێیدا سەرکەوتوو نابێتو، بگرە زۆربەی خەڵکی لەسەری قەرزدار دەبنەوە، بەڵام بەڕاستیی بەڕاستیی، خۆ تەنیا کردنەوەو چوونە خەڵوەو ئیعتیکافیشەوە، زۆر قورسەو، کەم کەس دەتوانێ تەحەمولی بکات !

چونکە ئینسان، هەتا هێندە ئیمانەکەی بەهێزو پێز نەبووبێ، کە هەست بە نزیکییو هاودەمی خوای بێوێنە (سبحانه وتعالى)و فریشتە بەڕێزو بێگەردەکانی بکات، ناتوانێ نەك چەند ڕۆژێك، بگرە چەند سەعاتێکیش بە تەنیاو لە شوێنی چۆڵ وخاڵییدا مەدار بکات !

بەڵگەی گرنگیی و بایەخ و پێویستبوونی بیرکردنەوەی تەنیاو خاڵیی و چوونە خەڵوەو ئیعتکافیشەوە، زۆرن و، سەرجەم ئەهلی عیرفان و پسپۆڕانی بواری تەزکیەی نەفس و شارەزایانی ئەخلاق و سولووك لەسەری یەکدەنگن، پێغەمبەری خواش (صلى الله عليه وسلم)، مەگەر چۆن، دەنا هەموو ساڵێك بەلای کەمەوە دە(١٠) ڕۆژ چۆتە ئیعتیکافەوە، بەزۆریش دە (١٠) شەوو ڕۆژی کۆتایی مانگی موبارەکی ڕەمەزانی هەڵبژاردوون، وەك لە عائیشە (خوا لێی ڕازی بێ)، گێردراوەتەوە: {كَانَ صلى اللّٰه عليه وسلم يَعْتَكِفُ العَشْرَ الأَوَاخِرَ مِنْ رَمَضَانَ، حَتَّى تَوَفَّاهُ اللّٰهُ تَعَالَى}[1]، بەڵام ئەوەی کە زۆر گرنگەو مەرجی بنەڕەتیی، کاریگەربوونی ئیعتیکاف و ئامانج پێکانیەتی، دوو شتە:

١/ نەبوونی هیچ پاڵنەرو هاندەرێك بۆ چوونە ئیعتیکافەوە، جگە لە خواپەرستیی و ڕازییکردنیی خوا.

٢/ ڕەچاوکردنی سەرجەم مەرج و ئەدەبە شەرعییە ڕواڵەتیی و پەنهانەکانی[2].

کەواتە:

ئەو کەسانەی، کە بەمەبەستی غەیری بەندایەتیی ئەنجامدان بۆ خواو، ڕازییکردنی، دەچنە خەڵوەو ئیعتیکافەوە، بۆ وێنە: بەمەبستی وەدەستهێنانی حاڵەتێکی یاسادرِ (خارق العادة)، کە لەنێو خەڵکیدا بە کەرامەت ناودەبرێ ! یان بە شێوەو چۆنیەتییەکی هەڵەو ناشەرعیی چۆتە خەڵوەو ئیعتیکافەکەیەوە، وەك ئەوەی، هەندێك لە شوێنکەوتووانی ڕێبازەکانی تەصەووف دەیکەن، بەناوی چلەکێشان (الأربعينيَّة)ەوە، بەڵێ کەسانێك، کە بەو جۆرە هەڵەو ناشەرعییانەو بەو مەبەستە ناتەواوانەوە دەچنە خەڵوەو ئیعتیکافەوە، دوایی نەك هەر ئەنجامێکی ڕووحیی

---

(١) مُتّفَقٌ عَلَيْهِ، رَوَاهُ أَحْمَد، برقم: (٢٤٦٥٧)، البُخَارِيُّ، برقم: (١٩٢٢)، وَمُسْلِمٌ، برقم: (٢٨٤١).

(٢) لە کتێبی چوارەمی مەوسووعەی: (خواپەرستیی ئیسلامیی)دا بەوردیی باسی (إعتكاف)مان کردوە.

www.alibapir.com

ئەوتۆیـان دەستگـیـر نـابێ، بگرە زۆر نزیکـە تووشی زیانی زۆریـش ببـن[١]، دەبـێ دڵـنیابن کە لە کەلێنی هەڵـەو ناشـەرعیی خۆیانەوە، پێیانەوە دراوەو گەزراون.

لە کـۆتـایی ئەم باسەدا، دوو تێبیـنییم مـاون:

١- ئینسـان ئەگـەر لـە هـەموو هەلومەرجێکـدا چـوونە ئیعتیکـافیشـی بـۆ هـەڵـنەسـووڕێ، بـەڵام بیـرکردنەوەو ڕامـان (التفکـر والتأمـل)ی لـە هـەموو بارودۆخێـکـدا، هەر بۆ مەیسـەر دەبێـت.

٢- ئیعتیکـاف کە خەڵـوەشی[٢] پێـدەگـوترێ، بە یەکدەنگیی زانایان لە مزگەوتـانـدا نەبێ دروسـت نیە، کـەواتە ئەوانـەی کـە لـە ئەشـکەوتو چیاو چـۆڵـدا دەچـنە خەڵـوەوە، دەبێ دڵـنیابن، کە بە (إعتکـاف)ی شـەرعیی بۆیـان لەقەڵـەم نـادرێو، بەرهـەمو سـوودە شەرعییەکـانی ئیعتیکـافیشـیان دەستگیـر نـابن[٣]و، ڕەفتارەکەشیان زیـاتر لـە هـی ڕەبەنـە نەصرانییەکـان (الرهبـان النصـرانیون)ەوە نیزیکـە[٤]!

---

(١) خەڵکی وام پێ شك دێ، کە لە ئەنجامی ئەوجۆرە شتانەدا، حاڵەتی عەقڵییو دەروونیـی تێکچـووە، یـان یەکجاریی شێت بووە، شایانی باسیشە، کە لـەکاتی ئـەو هـەوڵو تێکۆشـانە مەعنەوییانـە (المـجاهدات الحیـة)دا، شـەیتانەکان زیـاتر هـەوڵی زیانگەیانـدن دەدەن، ئنجـا ئەگـەر حاڵەتەکـە چـۆنیەتییو مەرجـە شەرعییەکانی تێدا ڕەچاو نەکرابنو، فریشتەش بەرگریی لە بابای خواپەرست (عابـد) ناکەنو، شـەیتانەکان زەفەری پێدەبەن!

(٢) (ابن تیمیة) گوتوویەتی: (ماذا یفعل بی أعدائي: نفْیِي سیاحةٌ، وسجني خَلْوةٌ، وقَتْلي شهادة)!!

(٣) بەڵام هەموو جۆرە خزمەتکردنێکـی ڕووح، دەبێتـە هـۆی بـەهێزکردنیو صـافکردنەوەیو پەیـدابوونی هەندێك حـاڵـەتی نائاسایی لە خاوەنەکەیدا !

(٤) هـەندێكو بگـرە زۆر لە ئەهلـی تەصـەووف گۆشەگـیریی پێغەمبەری خوا (صلی الله علیـه وسـلم) لـە ئەشکەوتی (حیـراء)دا، دەکەنە بەڵگەی خەڵوەو چلە کێشان! بەڵام ئەوە بە بەڵگە ناشێ، چونکە بـەر لـە وەحییو پەیام بۆ هاتنی بووە، ئەو زاتە بەرزەش وەك پێغەمبەری خوا (رسول الله) (صلی الله علیه وسلم) سەرمەشـقی ئیمـەی مسـوڵمانو پێشـەواو چاوسـاغمانە: ﴿ لَّقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ ٱللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ ... ﴿٢١﴾ ﴾ الأحزاب، نەك وەك (محمد بن عبدالله بن عبدالمطلب)، بۆیە خوای پـەروەردگار فەرموویـەتی: ﴿ وَوَجَدَكَ ضَآلًّا فَهَدَىٰ ﴿٧﴾ ﴾ الضـحی، ئنجا دواییش پێغەمبەری خوا لە مزگەوتو ماڵی خـوادا چـۆتە (إعتکاف)ەوەو، نەچۆتـەوە ئەشـکەوتو چیاو چـۆڵ!

تەوەری چوارەم:

هەر خواپەرستیی و طاعەتێك هەردووك مەرجی بەس بۆ خوابوون و، بەپێی شەرعی خوابوونی تێدا نەبن، نابێتە مایەی تەزكیەو خاوەنەكەی لەسەریشی قەرزدار دەبێتەوە:

بەڵێ، بەبێ هەبوونی هەردووك مەرجی بەس بۆ خوابوون (الإِخلاص لله)و بەگوێرەی شەرعی خوابوون (الإِتِّباع لشرع الله) وەك لە باسەكانی پێشوودا ڕوونمان كردەوە، خۆ ماندووكردنی ئینسان بێسوودەو، بگرە زیانیشی هەیەو بە نەبوونی هەركام لەو دوو مەرجە، بابای خواپەرست (عابِد) لەجیاتی پاداشتو بەرهەم، دووچاری سزاو تۆڵەش دەبێتو، بابای ڕێبوار (سالِك) لەجیاتی بەرەو پێشچوونو لەخوا نزیككەوتنەوەو بەرزبوونەوە، بەپێچەوانەوە، هەر بەرەو پاش دەگەڕێتەوەو لە خوا دوور دەكەوێتەوە.

شاعیریش لەوبارەوە گوتوویەتی:

ترجو النجاة ولم تسلُك مسالِكَها

إنَّ السَفينة لا تجري على اليَبَسِ

واتە: بەئومێدی ڕزگاربوونی، بەڵام ڕێگاكەیت نەگرتوە، بێگومان كەشتیی لەسەر وشكانیی ناڕوات !!

ئنجا ئەو ڕاستییەش، كە كردوومانەتە سەرباسو ناوونیشانی ئەم تەوەری چوارەمە، سەرەڕای دەلالەتی چەندان دەقی قورئانو سوننەت، كە تەنیا دەقێكیان بەسە بۆ ئیسپاتی هەر مەسەلەیەك، تێكڕای زاناو پێشەوایانی ئیسلام بەگشتییو، پسپۆڕانی بواری تەزكیە بەتایبەت، لەسەری یەكدەنگنو كۆكنو دەڵێن: بەبێ پابەندیی ڕەها بە قورئانو سوننەتەوە، ئینسان ناتوانێ سالّح بێو بەرەو خوا بچێ ! ئنجا بەڕاستیی سەیریشە، كە ئینسان پێی وابێ دەتوانێو دەلوێ كە بەغەیری ڕاستە شەقامی (شریعة)ی خواو ڕێباز (سنة)ی پێغەمبەرەكەیدا لە خوا نزیك بێتەوە !! مەگەر خواو

پێغەمبەرەکەی (صلى الله عليه وسلم) لە هەموو کەس چاکتر نازانن، چۆن چۆنیو بەکویدا بەرەو خوا بچین ؟!!

ئەمەش چەند قسەیەکە ئەهلی تەصەووفو عیرفان لەوبارەوە:

* (ابن البنّا السرقسطي) لە کتێبی (المباحث الأصلية)دا دەبارەی پابەندیی ئەهلی تەصەووف بە قورئانو سوننەتەوە، گوتوویەتی[1]:

فاسْلُكْ طريق القوم تَلْقَ يُمْنَهُ

إذ الكتاب قَيَّدَهُ والسُّنّة

واتە: ڕێگای ئەو کۆمەڵە بگرە لە بەرەکەتی بەهرەمەند دەبی، چونکە پابەندە بە قورئانو سوننەتەوە .

* (شيخ جنيد البغدادي)یش گوتوویەتی[2]: (علمنا هذا مُقَيّد بالكتاب والسنّة، فمن لم يَسْمع الحديث ويجالس الفقهاء ويأخذ أدبَهُ عن المتأدبِّين، أفسَدَ مِنْ اتبعَه).

واتە: ئەم زانستەی ئێمە پەیوەستە بە قورئانو سوننەتەوە، ئنجا هەر کەسێك گوێ لە فەرموودەکانی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ڕانەگرێو، لەگەڵ شەرعزانان دانیشێو، ئەدەب لە خاوەن ئەدەبانەوە فێر نەبێ، ئەوە شوێنکەوتووەکانی خۆی (لە جیاتی چاککردن) تێکدەدات.

* (سهل بن عبدالله التستري)یش گوتوویەتی[3]: (بُنيتْ أُصولُنا على ستةِ أشياءَ: كتاب الله، وسنة رسول الله صلى الله عليه وسلم، وأكل الحلال، وكفُّ الأذى، واجتناب الآثام والتوبة، وأداء الحقوق).

(١) بڕوانە: (المباحث الأصلية) کە لە پەڕاوێزی: (إيقاظ الهمم في شرح الحكم)، ج: (١)، ص: (٩٢)، دا چاپ کراوە.

(٢) بڕوانە: سەرچاوەی پێشوو، ج: (١)، ص: (٩٣).

(٣) بڕوانە: (إيقاظ الهمم في شرح الحكم) پەڕاوێزەکەی، ج: (١)، ص: (٩٣).

واتە: بنچینەکانی ئێمە لەسەر شەش شتان بنیات نراون:

١) کتێبی خوا.

٢) ڕێبازی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) .

٣) خواردنی بژیوی حەڵاڵ (و دووریی لە حەڕام).

٤) ئازارنەدانی خەڵکی.

٥) خۆپاراستن لە گوناحەکانو تۆبەکردن.

٦) جێبەجێ کردنی مافی خاوەن مافەکان.

ئاشکراشە، کە سێیەمو چوارەمو پێنجەمو شەشەمیش، هەر دەچنەوە نێو قورئانو سوننەتەوە، کەواتە ئەسڵ هەر ئەو دووانەن.

* (أبو القاسم النصر آباذي)یش، لەوبارەوە گوتوویەتی[(١)]: (أصل التصوف ملازمة الكتاب والسنة وترك الأهواءِ والبدَع).

واتە: بنچینەی تەصەووف پابەندییە بە کتێبی خواو سوننەتی پێغەمبەرەوە (صلى الله عليه وسلم)و، وازلێهێنانی بیروبۆچوونی هەڵقولاو لە هەواو ئارەزووەکانیو داهێنراوەکانە.

مەبەستیشم لە هێنانەوەی ئەم قسانە ئەوەیە، کە هیچ کەس وانەزانێ لەڕێی غەیری دیارییکراوی خواو پێغەمبەرەکەیەوە (صلى الله عليه وسلم) دەگاتە هیچ، شوێنکەوتووانی ڕێبازەکانی عیرفانو تەصەووفیش، بابزانن پێشەواو پێشینەکانیان چۆن بوونو، چی دیکە بە ڕەفتارو ئاکاری ناشەرعییانەو بیدعەتییانەیان، بە زمانی حاڵو کردار، بوختانو تۆمەتی خراپ پاڵ نەدەنە لایانو خۆیانو، ڕێبازو ڕێو شوێنە پاکو شەرعییەکانیشیان سووکو ناشیرینو تۆمەتبار نەکەن!

سەرنج بدە! چۆن زاناو عاریفێکی بۆ تەصەووفی ڕاستەقینە بە پەرۆشی وەك: (ابن البنا السرقسطي) لە ئەهلی تەصەووفی ڕۆژگاری خۆی بێزارو تووڕە بووە، لە چەند دێرە شیعرێکیدا، پاش خستنە ڕووی ئەسڵو بنچینەکانی تەصەووف، گوتوویەتی:

(١) سەرچاوەی پێشوو، هەمان بەرگو لاپەڕە.

١/ إذا علمتَ كيف كان الحال — والشيخ والتلميذ ثم حالوا
٢/ فاعلم بأن أهل هذا العصر — قد شغلوا بمحدثات الأمر
٣/ إذ أحدثوا بينهم اصطلاحا — لم أر للدين به صلاحاً
٤/ وصنفوا بينهم أحكاما — أكثرها كانت لهم حراماً
٥/ وانتهجوا مناهج منكوسةً — وارتكبوا طريقة معكوسة
٦/ كانت إذن موارد شريفة — فاستبدلت مذاهب سخيفة
٧/ قد أُسست على صحيح العقل — وأسُها الآن بمحض الجهل
٨/ يُدْعى الذي يمشي عليها سالك — وسالكوها اليوم حزب هالك
٩/ بها عاش القوم بخير عيشة — فصيرت بعدهم معيشة
١٠/ كانت تضاهى الكوكب المنيرا — والآن أضحت حائطاً قصيرا
١١/ إذ صار لا يعلم منها إلاً — أكلا ورقصا وغنىً وسُؤْلاً
١٢/ كانت على الإنصاف والنصيحة — فهى على الإسرافِ والفضيحة
١٣/ تعرف بالخُلُقِ والإيثار — والآن بالحِقْدِ وبالإقتارِ
١٤/ كانت أجَلَّ غِبطةٍ وخطةٍ — والآن فهي بِدعة وخلطةُ

واتە:

١- ئنجا ئێستا، کە زانیت حاڵو وەزعی تەصەووفو شوێنکەوتووانی چۆن چۆنی بوو، هەم شێخو هەم قوتابی (مورید)، پاشان گۆڕانیان بەسەرداهات.

٢- ئێستا بۆئەوەی لە حاڵو باڵی ئەهلی تەصەووفی ئەم ڕۆژگارە ئاگاداربی، بزانە، کە لە ڕاستەڕێ لایانداوەو، بە شتی داهێنراوو پەیداکراو لە ئاییندا سەرگەرم کراونو خافڵێنراون !

٣- چونکە چەند شتێکیان لەنێوان خۆیاندا (و لەبن پەردەی تەصەووفدا) داهێناوە، کە من هیچ جۆرە بەرژەوەندیی‌و خێرێکی ئایینی تێدا نابینم !

٤- کۆمەڵێك ڕێوڕەسمیان لە بەینی خۆیاندا داهێناوەو ڕێکخستوە، کە لەوەوپێش ئەو شتانەیان لێ قەدەغە کرابوو.

٥- بەدوای چەند بەرنامەیەکی سەرەوبن‌و بەراوەژووکەوتوون‌و، ملی ڕێبازێکی پێچەوانەیان لەگەڵ تەصەووفدا گرتوە !

٦- کەواتە ئەگەر کاتی خۆی تەصەووف وەك چەند سەرچاوەیەکی ڕوون‌و سازگاری پاك‌و شەریف بوو، ئێستا بۆ چەند ڕێچکەیەکی پڕوپووچ گۆڕاوە!

٧- کاتی خۆی لەسەر بناغەی عەقڵی ساغ بنیات نرابوو، بەڵام ئێستا بنچینەکەی نەفامیی ڕووت‌و بێ خڵتەیە !

٨- کاتی خۆی بەوکەسەی، کە لە سەری دەڕوات دەگوترا (ڕێبوار)، بەڵام ئێستا ڕێبوارو پەیڕەوانی بە کۆمەڵێکی فەوتاو دادەنرێن !

٩- کاتی خۆی ئەهلی تەصەووف ژیانێکی بەختەوەرانەیان پێوە گوزەراند، بەڵام ئێستاو دوای ئەوان (پێشەوا ڕەسەنانە) کراوەتە هۆکاری ژیان‌و گوزەران !

١٠- کاتی خۆی لەگەڵ ئەستێرەی پڕشنگدار دەچووە تەرازووەوە، بەڵام ئێستا وەك دیوارێکی نزمی لێ هاتۆتەوە !

١١- چونکە وای لێهاتوە هیچی لەبارەوە نازانرێ‌و، هیچی تێدابەدی ناکرێ، جگە لە خواردن‌و خواردنەوەو هەڵپەڕین‌و سەماکردن‌و دەوڵەمەندیی‌و سوواڵ کردن !!

١٢- کاتی خۆی لەسەر ویژدان‌و ئاگا لە یەکدی بوون‌و بۆ یەکدی دڵسۆزبوون بوو، بەڵام ئێستا لەسەر زیادەڕۆیی کردن‌و عەیبدارییە ! (بەهۆی تەماع‌و پارەو پوول پەزمەندەکردنەوە).

١٣- بە ڕەوشتی بەرزو خەڵك بەسەرخۆدا هەڵبژاردن ناسرابوو، کەچی ئێستا مۆرکی بوغزو کینەو ڕژدیی‌و چرووکیی پێوەنراوە.

کاتی خۆی مایەی خۆزگە پێخوازران‌و باشترین نەخشەو ڕێبازبوو، کەچی ئێستا بۆتە شتێکی داهێنراوو تێکەڵ‌و پێکەڵ !!

تەوەری پێنجەم:

هەرچەندە هەبوونی ڕێپیشاندەرو چاوساغ زۆر گرنگەو، ڕێگا ئاسان و کورت دەکاتەوە، بەڵام بەخشش و هیدایەتی خوا زۆرو فراوانەو، قورئان و سوننەتیش بۆ ئەهلی خۆیان، هەموو ئامانجەکان دێننەدی و پەکی ناخەن:[1]

---

(١) لێرەدا بەپەسندی دەزانم هەندێك قسەی زۆر نەستەقو بەجێ لە (ابن الجوزي) بخوازمەوە کە (محمد بن مفلح المقدسي) لە کتێبی: (الآداب الشرعية والحقوق المرعية)دا لێیەوە نەقڵی کردوون، گوتوویەتی:

(زۆر کەس لەکاتی بیستنی ئامۆژگاریی‌و گوێ بیستبوونی باس‌وخواسی دنیا بەکەمگرانو صاڵحاندا، حاڵەتێکی بێدارییان بۆ پەیدا دەبێ‌و، یەکسەر ڕاست دەبنەوەو بە عەزیمەتەوە ڕێگای دنیا بەکەمگرتن‌و چاوەڕێکردنی مردنێ دەگرنەبەرێ... ئنجا هەیانە بەدوای گۆشەگیرێکی نەزان دەکەوێ، یان دەکەوێتە شوێنی ڕێڕوونییەکانی کتێبی هەندێك لەدنیا بەکەمگرەکان‌و، کە دەبینێ باسی کەمکردنەوەی خواردن‌و خواردنەوەو وازلێهێنانی ئارەزووەکان‌و، چەند شتێکی دیکەی تێدایە، کە کابرا بە هۆی نەشارەزاییەوە لە شەریعەت‌و سوننەتدا دایناون، ئەویش دەست دەکا بە خۆ برسییکردن‌و ڕۆژووگرتن‌و شەونخوونیی‌و، لەسەر خۆراکی خراپ دەوام دەکات، هەتا گەدەو ڕیخۆڵەکانی وشك دەبنەوەو جەرگ‌و هەناوو میزاج‌و، بگرە هەندێك جار مێشکیشی تێکدەچێ‌و، لەسۆنگەی ئەوەشەوە جۆرێك لە خەڵك بێزاربوون‌و نامۆیی بۆ دروست دەبێ، واش دەزانێ ئەوە بریتییە لە حاڵەتێکی ئونس‌و دڵ بە خوا خۆش بوون‌و، ئنجا چونکە واگومان دەبات، کە گەیشتۆتە ئامانج‌و مەنزڵ، پشت لە زانایان دەکات! ئنجا لە ئاکامی ئەو جۆرە شتانەداو بەهۆی بێهێزبوونییەوە، عیبادەتیشی بۆ ناکرێ‌و، لەبەر چارەسەری دەردو نەخۆشییەکانی، ناپەرژێتە سەر هیچ !

ئنجا لەڕاستیدا گەلێك کەس لە خەڵکی دڵپاك‌و نیاز پاك، لە ئەنجامی نەشارەزایی لە شەرع لەوبوارەدا، گیرۆدەی سەرگەردانیبوون‌و، هەیانبووە هەر زوو بە دەردو نەخۆشییەکانییەوە مردوەو سەری ناوەتەوەو، هەشیان بووە بەرەو دوا گەڕاوەتەوەو، هەشیان بووە هەروا لە سەرگەردانییدا ماوەتەوە، بەڵام زانایانی تێگەیشتوو، ئەوە بێگومان بەپێی زانست‌و حیکمەت بەڕێوەچوون‌و ڕەفتاریان کردوە.

ئنجا زۆر وریابە لە ڕێبازی ڕاستو سەلامەت لانەدەیو، بکەویە شوێن صۆفییو گۆشەگیرە نەفامەکان، کە بە حیسابی خۆیان ژیانی دنیایان فەرامۆش کردوە، کە هەیانە، هەر بەڕاستیی دنیای فەرامۆش کردوەو، هەشیانە هێندە نەزانن، کاتێك زانایەك ببینن، کە تۆزێك ئاگای لە هەقو مافی نەفسو جەستەی خۆی بێت، بۆ وێنە بەرگی لە لۆکە (کتان) چنراو لەبەر بکات!! ڕەخنەی لێدەگرنو دەڵێن: ئەمە بە زانیارییەکەی ئیش ناکات! ئەگەر ببینن سواری ئەسپ بووە، دەڵێن: ئەوە زۆردارە! جا زۆر وریابە نەچی دڵگەرم بوونو بێدارییەکی کاتیی بازێکت پێبدات بەرەو ئامانجو سەرەنجام بخلیسکێی، یان ئەگەر دەستیشت لە شتێك گیربێ، ببێتە مایەی لە بەینچوونو بێزاربوونت، یان بە پێچەوانەوە: هیچت بۆ بەهیچ نەکرێو بەرەو پاشیش بگەڕێیتەوە! بەڵکو بەدوای چرای زانست بکەوە، ئەگەر هێندەش شارەزا نەبووی بەدوای زانایەکی دامەزراو بکەوە، ئاگاداری جەستەت بە، وەك چۆن ئاگاداری وڵاخی سوارییت دەکەی، با مەبەستو هیوات هەر ڕاستکردنەوەو چاککردنی ڕەوشتو ئاکارت بێو، گرنگ ئەوەیە مەبەستو نیازت ڕاستو ساغ بێت، ئەگەرنا ئەزیەتدانی جەستە، هیچ نیەو خۆی لە خۆیدا ئامانج نیە...، دڵنیاو مسۆگەریش بە، کە ڕێباز تەنیا ڕێبازی پێغەمبەری خوایە (صلى الله عليه وسلم).

... سەرنج نادەیە زاهیدەکانی ڕۆژگاری ئێمە - مەگەر کەسانێك، کە خوا بە هۆی پابەندییان بە سوننەتەوە پاراستوونی - چۆن زۆردارانو ئەهلی دنیا لەگەڵیان تێکەڵنو، مەگەر جارجارێكو بە سەری زمان، ئەگەرنا هیچ گلەییەکیان لێ ناکەن، سەبارەت بە هەڵەو ستەمو ناشەرعییەکانیان! ئەمانە لەکوێو (سفيان الثوري) لەکوێ، کە هەر کەسێك قسەی لەگەڵ زۆردارێکیش دا کردبایە، نەیدەدواند؟! ئەگەر بە صۆفیی و (١) زاهیدەکانی ڕۆژگاری ئێمە بگوترێ: بچن لە بازاڕ شتێك بکڕن، بۆ پاراستنی پلە (٢)و پایەی خۆیان، زۆریان لەسەر دڵ قورسە، وەك نەزانن کە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بۆخۆی کەلوپەلی لە بازار کڕیوەو هەڵیشیگرتوە!! ئەگەر بە صۆفییو زاهیدەکانی ئەم ڕۆژگارەمان بگوترێ: پارووێکمان لەگەڵ بخۆن، ئەوە لە سۆنگەی ئەوەوە، کە خەڵکی پێیان وایە هەمیشە بەڕۆژوونو بۆ ئەوەی لەبەرچاویان نەکەون — ناخۆنو — مەترسییان هەیە! ئنجا ئەمانە لە کوێو (معروف الكرخي) لەکوێ، کە ڕۆژێکیان بەڕۆژوو بوو، بەڵام گوێی لە ئاوگێڕ(ساقي)ێك بوو دەیگوت: ڕەحمەتی خوا لەو کەسە بێت، کە دەخواتەوە، ئەویش ئاوی خواردەوە، ئنجا کە پێی گوترا: ئەرێ بەڕۆژوو نەبووی؟! گوتی با: بەڵام بە ئومێدی دووعایەکە بووم - بۆم گیرابێ - !!

بە خوا لە قیامەتێ جگە لە ئیخلاص، هیچ شتێك نامێنێتەوە، پێش قیامەتیش جگە لە ناوی بۆ خوا ساغبووەوان (مخلصين) ناوی کەس نامێنێ ... بۆ خاتری خوا برایان ئامۆژگارییو

ئەمیش یەکێکە لەو ڕاستییە هەرە گەورەو بەرزانەی کە لەمیانەی سەفەرو گەشتی تەنیایانەی پڕ هەورازو نشێوی بەرەو خوا چوونمدا، وەك خۆری درەوشاوە لەلام ڕوونو ئاشکرا بووە.

ئنجا دیارە هیچکەس نکوولیی لەو ڕاستییە ناکات، کە بێگومان هەبوونی ڕێ نیشاندەری تەواو (المرشد الکامل) بۆ هەموو کەسێك دەبێتە مایەی ڕێ ئاسانکردنو کورتکردنەوە، بەڵام وێڕای ئەم ڕاستییە، دەبێ ئەوەش بزانرێ، کە وەك چۆن خوای کاربەجێ، ئەوشتە ماددییانەی پێداویستیی گشتیی خەڵکنو هیچ کەس لێیان بێنیاز نیە، وەك: هەواو ئاوو ڕووناکییو خواردنو پۆشاك، زۆر ئاسانی کردوونو، ئەوەندە بە فراوانیی خوڵقاندوونی، کە هەموو کەس دەستی بیانگاتێ! هیدایەتو ڕێڕوونیی خۆیشی، کە لە ئاوو هەواو ڕووناکییو تیشکی خۆر بۆ ڕووحو دەروونی ئینسان پێویستترە، والێکردوە، کە هەموو ئینسانێك کە بیەوێ، بتوانێ دەستی بگەیەنێتێو لێی بەهرەمەندبێ! بۆیەش ئەم ڕاستییە ئاوا بە داکۆکییو جەخت لەسەرکردنەوە، دەخەمە ڕوو، چونکە زۆرێك لە شوێنکەوتوانی ڕێبازەکانی تەصەووف، گومانیان وایە، کە لە ڕێچکەو دەروازەی نەك تەصەووفیش بەگشتیی، بەڵکو ڕێبازو

دڵسۆزیی بەندە وەربگرنو لە ناخو دەروونتانەوە بەندایەتیی بۆ خوا بکەن، بە جۆرێك، کە هەستتان پێ نەکرێ ئەهلی ئەو بازاڕەن ...

پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) نە وەك زاهیدەکان بەتەنیا سەرگەرمی گۆشەگیرییو نائومێدیی لە دنیا بوو، نە بە تەنیاش سەرگەرمی گرنگییو بایەخدان بە ژیانی دنیا بوو، بەڵام حاڵەتێکی تێرو تەواوو کۆکەرەوەی هەبوو، بۆ سەرجەم خووڕەوشتە بەرزو چاکەکان.

ئنجا - کورتەی قسان - زانیاریی شەرعیی بناغەی هەموو خێرو چاکەیەکەو، کانگاو سەرچاوەکەیشی ڕەوشتو ئاکاری پێغەمبەری خوایە (صلى الله عليه وسلم).(٣)

١- وشەی (صۆفیی) من زیادم کرد، چونکە ئەو کاتە وشەی (صۆفییو زاهید) هاووتا(مترادف) بوون.

٢- مەبەست پلەو پایەو (جاە)ی مەعنەویی لای خەڵکی عەوامە، کە صۆفییەکان بە حاڵییکردنیان بەوەی ئەهلی دنیاو بازاڕ نین، لە دڵیاندا پەیدایان کردوە.

٣- بڕوانە: (الآداب الشرعية)،ج: (٢)، ص: (٣٧١ تا ٣٧٤).

شـێخەکـەی ئەوانەوە نەبێ، هیچ کەس دەستی لە هیدایـەتی تـەواو گیـر نابـێو، بـۆی نالـوێ تەزکیەی نەفس وەدەست بێنێو، بەرەی خۆی لە ئاوێ دەربهێنێ ! بەڵام لەڕاستییدا وەك پێغەمبەری (صلى الله عليه وسلم) بەوهـاوەڵـەی، کە گوتی: {أَللَّهُمَّ ارْحَمْنِي وَمُحَمَّدًا، وَلاَ تَرْحَمْ مَعَنَا أَحَدًا}، واتە: ئەی خوایە! بەزەییت بە من و بە موحەممـەددا بـێ و لەگـەڵ ئێمەدا، بەزەییت بەکەسدا نەیـەت! فـەرمووی: {لَقَدْ حَجَّرْتَ وَاسِعًا}، واتـە: بەڕاسـتیی شتێکـــی زۆر فراوانـــت (کـــە ڕەحـــمی خـــوایە) تەســـك کـــردەوە!))[1]، بەڵـــێ ئـــەو مسـولّمـانانەش، ڕەحمەتو هیـدایەتو بەخششـی خوایان - کە بەشـی هـەموو شـتێك دەکـات - زۆر گـچکـەو تەسـك کردۆتـەوە !

ئاخر مادام خوای زانای ئاشکراو پەنهان، بۆخۆی بفەرموێ: کـە قورئـان هـیدایـــەتی تەواوی بۆ هـەموو کەسـێكو هـەموو حـاڵەتێك تێدایە، کە بێگومـان سـوننەتیش هـەر شەرحو لـێکـدانەوەی ویە: ﴿ إِنَّ هَٰذَا ٱلۡقُرۡءَانَ يَهۡدِي لِلَّتِي هِيَ أَقۡوَمُ وَيُبَشِّرُ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ... ﴿٩﴾ ﴾ الإسـراء، و ﴿ ... وَأَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ٱلذِّكۡرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيۡهِمۡ ... ﴿٤٤﴾ ﴾ النحل، مادام خوا گـفتو بەڵـێنی داوە، کە هەرکەسـێك بەڕاسـتو سـاغیی بـەرەو ڕووی بچـێ، بەدەمیەوە دێـتو، دەسـتی دەگـرێو ڕێـی ڕاســتی پێشــان دەداتو پشـــتی بەرنـــــــادات: ﴿ وَٱلَّذِينَ جَٰهَدُواْ فِينَا لَنَهۡدِيَنَّهُمۡ سُبُلَنَاۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَمَعَ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿٦٩﴾ ﴾ العنكبوت، بەڵـێ مـادام وابـێ، هیـچ کـەس بۆی نیە هەر لەخـۆوەو، بەبێ بەڵـگەیەکـی شەرعیی، لافی ئەوە لـێبدات، کە هیچ کەس بەبێ شێخو ڕێنماییکار(مرشد) پێـناگـات !

بەڵـــکو قســـەی ڕاست ئەوەیـە، کـە شـێخو چاوسـاغ، ئەگـەر هـەر نـاو نـەبێو نێـوەڕۆکـیشـی هـەبێ، دەتوانێ کارئاسـانیی زۆر بۆ ئینسـان بکـاتو، گرێـی وای بـۆ بکاتەوەو گرفتی وای بۆ چارەسەر بکات، کـە ئەگـەر خـۆی بەتـەنیا خـەریکی بووایـــە، هەربۆی نەدەکرا، یان تەمەنێکی زۆری پێوە بـەرێ دەکـرد! بـەڵام ڕاسـتیـش نیــە، کـە

(١) رَوَاهُ أَحْمَد برقم: (٧٢٥٤)، وَالبُخَارِيُّ برقم: (٥٦٦٤)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٣٨٠)، وابْنُ خُزَيْمَةَ برقم: (٨٦٤)، وَغَيرهُم.

ئینسـان بەبێ ڕابـەرو شێخ، هیچی بۆ نەکرێو، داری بۆ لەسـەر بـەرد دانـەنرێ، بـەڵکو هەرکەسە بەپێی ساغــبوونەوە (إخـلاص)یو خۆمانـدووکردنی لەسـەر بناغـەی شـەرع، بەرهەمی دەست دەکەوێو پەکی ناکەوێ، بـەڵام بەتەئکیـد، ئەگـەر بیـەوێ بـەرەو پلـەو پایەکانی دینداریيو خواپەرستیيو ئیحسـان، سـەربکەوێ، مەگـەر وەك ڕیزپـەڕێك خـوا لوتفـێکـی تایبەتیی لەگەڵ بکات، ئەگەرنا زۆر زەحمەتو دەگمەنــە، بـەبێ چـاوسـاغو مامۆسـتا ئەو مرادەی حاسـڵ بکـات، بەڵام نەك لەبەر ئەوەی قورئـانو سـوننەت بـەس (کافي) نین بۆ هیدایەت !! ئاخر لـەدوای وان کـوا هیـدایەت ؟!! بەڵــکو لـە سـۆنگەی ئەوەوە، کە ناتوانێ وەك پێویسـت بەهرەیـان لـێ وەربگـرێو بەتەواویـی لـێیـان تـێ بگـات !

لێرەدا بەپەسندی دەزانم، کە وەك ڕاستییەكو، بەرهەمی ئەزموونگەلـی تـاڵو تفـتو جـۆراو جـۆرو درێژی خۆم لەوبـارەوە ئەم قسـەیە تۆمار بکـەم:

هەر لـەوکـاتەوە، کە بە لوتفـی خـوا بێـدارو وشیار بوومەوە، کەوتمە گەڕانو پشکنین بەدوای شـێخو ڕێپیشـاندەرێکی تینوێتــی شـکێنو گـڕی دەروون دامـرکێنو، ئۆخـژنو فەرامۆشیی هێنــدا، بـەڵام ڕاســتییەکەی نـەك هـەر لـە کوردستانــدا - بـە هـەموو پارچەکـانیەوە — بەڵـکو لە هیچ کوێـی دیکەش لـێـم هەڵـنەکەوتو دەستگیـرم نەبوو، دیارە هەرگیز ناڵێم نەبوو، بەڵـکو دەڵێم: دەسـتگیـرم نەبوو، چونکـە هیچ کـاتێك سـەر زەوی لەوجـۆرە کەسـانە خاڵیی نـابـێ.

هەڵبـەتە بڕە سوودو کەڵـکێکم وەرگرت لە دیـدارو سـەردانو هـاموشـۆی هەنـدێ کەسـدا، کە بەحـیســاب لـەوبوارەدا پسـپۆڕ[1] بـوون، بـــەڵام بەتەئـکیـد زۆر لـــەوە

---

(١) یەکـێك لەوانە کە لە ساڵی (١٩٧٩ز)دا بەدیداری شادبوومو، سوودو کەڵـکی ئەخلاقییو ڕووحییم لــێ وەرگرت (شیخ ناظم العاصي) بوو، کە سەر بە (الـطریقة النبهانیة) بوو لە دێی (السبعة)ی سەر بە قـەزای (دووز)، سێ شەو لە خزمەتیدا مامەوەو، نـموونەی عیبـادەتو ڕەوشت بـەرزییو ئازایـەتییو جورئـەتو جوامێریی بوو، بە دەسیسـەی ڕژێمی بەعسـی عەفلەقـیی دەرمانـداوکراو بـە ژەهـر کـوژرا، خـوا بـە شەهیدی وەرگرتـبێ، پلەو پایەی بەرزبکـاتەوە.

شـایانی باســە هەنـدێ لـەو شـێخانەش، کـە لـەو سـەرو حـەدەدا دەچـوومە لایـان بـۆ بینــینو هەڵسـەنگـاندنیان، بەوە لەبەرچاوم دەبێزران، کە تەماعو دنیاویستییو بێئاگـایی لە قورئانو سـوننەت

کـەمتـر بوو، کـە ئامـانجـی بەندە بهـێنـێتـە دی !

دیارە لە گەرمـەی ئـەو هـەوڵو گـەڕانو پشـکـنینانەشـدا، بـەردەوام لـە خزمـەتی کـەلامی خـواو سـوننەتی پێغەمبەری پێشـەوادا (صلی الله علیه وسلم) هــەر خـەریك بوومو، بـێ پسـانەوەش سەرگەرمی موتالاو تێفکرینی بەرهەمو کەلـەپـووری پێشـەوایان بووم، بەتایبـەتی، هـی ئەهلــی تەفسـیـرو ئەهلــی حــەدیسو پسـپۆڕانی بــواری تەزکـیە، هەتـا سەرەنجام چەند سـاڵـێك لەمەوبـەر، سـاڵ بۆ سـاڵـیش زیـاترو چاکتــر دڵنیــاو مسـۆگـەر بووم، کـە ڕێگا تەنیـا یەك ڕێگـایە، ئەویــش :

خوێنـدنو تێگەیشـتنو تەفاعـول لەگەڵـکردنی کـتێبی خوایـەو، موو بە موو گـرتنو جێبەجێـکردنی ڕێبـازی پێغەمبەری خوایـە (صلی الله علیه وسلم).

خواش پاداشـتی هـەموو ئەو کەسـانە بداتەوە، کـە ئەگـەر بـە وشەیەکـیش بـووە، سـوودێکـیان پـێ گـەیانـدووم.

لە خۆیـانـداو، لاساییکردنەوەی کوێرانەو شیـرکو بیدعەتی، وەك هـاوارکردنە شێخو پیـرو طـەریقـەتو، بەپێوەو دەست لەسەر سنگ وەستانو...هتدم، لە صۆفییو دەروێشەکانیاندا دەبینی!!

تەوەری شـەشـەم:

هـەرچـەندە جـۆرەكانی خواپەرسـتیی و، ئەركە شـەرعییەكان هەموویان لە تەزكیەكردنی نەفسـدا كاریگەریی خۆیان هەیە، بەڵام هەركەسـەش لە شـتێك، یان چـەند شـتێكـدا بەهرەمەندتر دەبێ:

خوای پەروەردگـار فەرموویـەتی: ﴿ قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَىٰ شَاكِلَتِهِۦ فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَىٰ سَبِيلًا ﴿٨٤﴾ ﴾ الإسراء.

واتە: بڵـێ: هەركەسە بەپێی ڕێبازی خۆی (یان بەگوێرەی سروشتی خۆی) كاردەكـات، ئنجا هەر پەروەردگارت بەو كەسە زانـاترە، كە ڕێـی ڕاسـتـتـری گرتـوە.

پێغەمبـەریش (صـلى الله عليـه وسـلم) فەرموویـەتی: {اعْمَلُوا، فَكُلٌّ مُيَسرٌ لِمَا خُلِقَ لَهُ...}[1].

واتـە: كـار بكەن، هەر كەسـە بۆ ئەوە ئاسـان دەكرێ، كە بۆی دروستكراوە.

بەڵـێ، هەرچەندە هەركـام لە نوێـژ بـەرپاكردنو، زەكاتــدانو، ڕۆژووگـرتنو، حــەج وعومرەكردنو، فەرمان بە چاكەو نەهی لە خراپەكردنو، جەنگو جیهـادو، بانگــەواز... هــتد، ئەركی سەرشـانی سەرجەم مسـوڵمانانن، بەڵام خــوای كــاربەجێ، توانـــاو وزەو ئامادەییـەكان (إسـتعدادات)ی ئینسـانەكانی جیـا جیـاو جۆراوجـۆر بەسەریانـــدا دابەشـكردوون، بۆ ئەوەی بە هەموانیان بتوانن كـاروبارەكـانی كۆمەڵـگـا ئەنجام بدەن.

ئنجا لە بوارەكانی تەزكیـەی نەفسییشـدا، هەیـە خـوا زیـاتر بـەهۆی زیكـرو ویـردو پاڕانەوەوە، پێی دەبەخشێو، هەشە زیاتر بەهۆی بانگەوازكردنو بڵاوكردنەوەی زانسـتو، هەشـە لە ڕێی كاسـبیی حەڵاڵو ماڵــو سـامان بەخشــینو، خێـرو چاكــە كــردنەوەو،

---

(١) مُتَّفَقٌ عَلَيْـهِ: رَوَاهُ أَحْمَد، برقم: (٦٢١)، وَالبُخَارِيُّ، بـرقم: (٤٦٦٦)، وَمُسْلِمٌ بـرقم: (٦٩٠٣) عَـنْ عَــلِيّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْـهُ.

هەشە زیاتر بەهۆی بەرگریی لە ئیسلامو مسولّمانانو جەنگو جیهادکرنەوەو، هەیە زیاتر بەهۆی شەونوێژەوەو، هەیە پتر لەڕێی ڕۆژووگرتنی سوننەتەوەو ...هتد.

من خۆم خوا لە کەرەمو بەخششی خۆی بۆمان زیاتر بکات، پاش لە خزمەت قورئانو سوننەتدابوونم، بەفێربوونو فێرکردن (تعلُّماً وتَعْليماً)ەوە، بەهرەیەکی زۆرم لە نوێژ بەرپاکردن وەرگرتوە، بەتایبەت لە خوێندنو تێوە ڕامانی سووڕەتی (الفاتحة)، هەروەها گەڕانەوە (توبة)شم زۆر لە فریا هاتوەو، ستایش بۆ خوا زۆرم بەهرە لێ وەرگرتوە، چێژتنی ئازارو نارەحەتیی لە بواری بانگەوازو کۆچو جیهاددا، بەتایبەت لەلایەن مسولّمانانی لاروخوارو نالەبارەوە، پێم وایە - بەپێچەوانەی حەزو ویستی ناحەزانەوە - کەڵکی زۆری پێگەیاندووەو، زۆر نهێنیی دینو ژینی بۆ دەرخستووەو، گەلێك ڕاستیی گەورەگەورەی تێگەیاندووم !!

کەواتە:

هەرکەس دەبێ خۆی بناسێو، سەرنج بدات داخۆ لە چیو لە چیدا، خوا تواناو بەهرەی زیاترو چاکتری پێداوە، خەریکی ئەوەیان بێتو وزەو توانای خۆی لەوبوارەدا بەکاربێنێ، چونکە وەك (علي بن أبي طالب) (خوا لێی ڕازی بێ)، گوتوویەتی: (قيمةُ المَرْءِ مايُحْسِنُهُ) نرخی ئینسان لەو شتەدایە کە تێیدا کارامەو پسپۆڕە.

دیارە ئینسانی واش هەیە، کە خوا کۆمەڵێك تواناو بەهرەی زۆری پێ بەخشیون، (ذلك فضل الله يؤتيه مَنْ يشاء).

تەوەری حەوتەم:

وەك بەهۆی سەختیی و دژوارییەكانی مەیدانی كاری ئیسلامییەوە، بەتایبەت كۆچكردن و جەنگ و جیهاد، ئینسان لەبێژینگ دەدرێ و تەزكیە دەبێ، بە هیچ شتێكی دی هێندە تەزكیە نابێ:

چونكە بێگومان، ئینسان هەتا زیاتر بەندایەتیی (عبودیة) لەخۆیدا بهێنێتەدی بۆ خوای بەرزو مەزنو بێوێنە، دیارە زیاترو چاكتر لێی نزیك دەبێتەوەو، هەتا زیاتریش لێی نزیك بێتەوە، بەتەئكید باشتر نەفسی تەزكیە دەبێت، ئنجا ئەوەندەی ئینسان لە گەرمەو جەنگەی ئێشو ژانو میحنەتو گرفتارییو دەردەسەرییەكانی كۆچو كۆچبارو دەربەدەرییو جەنگو جیهادو بەرنگارییدا، ملكەچییو پابەندییو لێبڕان (تجرّد)و یەكلابوونەوەی بۆ خوا (الإخلاص لله)ی تێدا دێتەدی، مەگەر چۆن، دەنا لە هیچ جۆرە خواپەرستییەكی دیكەدا ئاوا نایەتە دی.

ئاخر پێم ناڵێی: لەو كەسە بەندە(عَبْد) ترو یەكلابووەوە تر بۆ خوا، كێیە، كە لەپێناوی خواو چەسپاندنی بەرنامەكەیدا، چاوپۆشیی لە خۆیو لە هەرچی هەیەتی كردوەو، سەرو ماڵی خستۆتە سەربەری دەستو، بە كردەوە ئیسپاتی كردوە، كە خواو پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) و بەرنامەی خوای، لە خۆیو نیشتمانیو ماڵو حاڵیو خاوو خێزانیو خزمو دۆستو ئاشناو دەرو دراوسێی، خۆشتر دەوێ ؟!!

سەرنج بدە! چۆن خوای دادگەر، زۆر ڕاشكاوانە داوەریی (قضاء)ی لەو مەسەلەیەدا كردوەو، طاعەتی جەنگو جیهادو فیداكاریی، لە هەموو طاعەتێكی دیكە بە چاكتر داناوەو، پلەو پایەی موجاهیدو جەنگاوەرانیشی، لە هی خەڵكی دیكە، بە بەرزتر لەقەڵەم داوە:

﴿أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِندَ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا

وَجَٰهَدُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ أَعۡظَمُ دَرَجَةً عِندَ ٱللَّهِۚ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡفَآئِزُونَ ﴿٢٠﴾
يُبَشِّرُهُمۡ رَبُّهُم بِرَحۡمَةٖ مِّنۡهُ وَرِضۡوَٰنٖ وَجَنَّٰتٖ لَّهُمۡ فِيهَا نَعِيمٞ مُّقِيمٌ ﴿٢١﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَآ
أَبَدًاۚ إِنَّ ٱللَّهَ عِندَهُۥٓ أَجۡرٌ عَظِيمٞ ﴿٢٢﴾ ﴾ التوبة.

واتە: ئایا ئاودان بە حاجییانو ئاوەدانکردنەوەو خزمەتی مزگەوتی حەرامتان، وەك (کردەوەی) کەسێك داناوە، کە ئیمانی بە خواو بە ڕۆژی دوایی هێناوەو، لەڕێی خوادا جیهادی کردوە؟! لەلای خوا یەکسان نینو، خواش ڕێڕوونیی کۆمەڵی ستەمکار ناکات. ئەوانەی ئیمانیان هێناوەو کۆچیان کردوەو، لەڕێی خوادا بە سامانو گیانیان جیهادیان کردوە، پلەیان لەلای خوا مەزنترە، هەر ئەوانەن سەرفراز، پەروەردگاریان موژدەی بەزەییەك لەخۆیەوە ڕەزامەندییو باخانیان پێ دەدات، کە نازو نیعمەتی بەردەوامو نەبڕاوەیان تێدایە. بە هەمیشە تێیان دادەمێننەوە، بێگومان خوا پاداشتی مەزنی لەلایە.

ئنجا ئەگەر سەرنجی ژیانو بەسەرهاتی هاوەڵانی بەڕێزو دڵسۆزی پێغەمبەری خوا بدەین، خوا لێیان ڕازیبێ، لەبەر تیشکی ئایەتەکانی قورئاندا، دەبینین ئەوەندەی لە گەرمەی جەنگەکانی بەدرو ئوحودو ئەحزابو حونەینو تەبوكو ڕووداوو کارەساتەکانیاندا، پاكو پوختەو پاڵاوتە بوونو، لە تەتەڵەو بێژینگ دراون، بە هیچ شتێکی دیکەو لە هیچ مەیدانێکی دیکەدا، ئاوا وەك گۆشتی سەرچەپەرێ نەکەوتوونە گۆڕێو، پەییان بە نەخۆشییو دەردەکانیانو، خاڵە لاوازەکانی خۆیان نەبردوە !

بەڵێ، بەڕاستیی هیجرەتو جیهاد لەڕێی خوادا، کاریگەریترینو چاکترین گۆڕەپانی ئینسان تێدا پەروەردە بوونو، نەفس تێدا تەزکیە بوونن، هەربۆیەش پێغەمبەر خوا (صلی الله علیه وسلم) جەنگو جیهادی بە لووتکەی هەرەبەرزی ئیسلام داناوە: {وذِروَةُ سنامِهِ الجهاد (في سبيل الله)}[1]. خوای پەروەردگاریش بە

(١) ئەمەش دەقی فەرموودەکەیە:

{رأس الأمر: الإسلام، وعمودُه: الصلاة، وذروة سنامه الجهاد}. أخرجه الترمذي: ٢٦١٦، والنسائي في الكبرى: ١١٣٩٤، وابن ماجه: ٣٩٧٣، والطبراني في الكبير: ٢٦٦، وعبدالرزاق: ٢٠٣٠٣، وعبد بن حميد: ١١٢.

پاڵـیوەرو لەبێژینگـدەری نـاونـاوە: ﴿إِن يَمۡسَسۡكُمۡ قَرۡحٞ فَقَدۡ مَسَّ ٱلۡقَوۡمَ قَرۡحٞ مِّثۡلُهُۥۚ وَتِلۡكَ ٱلۡأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيۡنَ ٱلنَّاسِ وَلِيَعۡلَمَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَيَتَّخِذَ مِنكُمۡ شُهَدَآءَۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ ٱلظَّٰلِمِينَ ١٤٠ وَلِيُمَحِّصَ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَيَمۡحَقَ ٱلۡكَٰفِرِينَ ١٤١﴾ آل عمران.

بەڵـێ، کـۆچـکردنو جیهـاد، هۆی دەرکـەوتنی ئیمـانو، هەڵـبژاردنی شـەهیدانو پاکـبوونەوەو، لە تەتەڵـەو بێژینگـدرانی موجاهیـدانو، خەفـەبوونی کـوفرو بێـهـێزو پێـزبوونی کـافرانن .

بـەڵام: بەمەرجی بەس بۆ خـوا بوونو لەڕێـی خـوادا بـوونو، بـەپێی شـەرعی خـوا بوونو، بەگوێرەی قورئانو سوننەت پەروەردەبوونی موجاهیدانو جەنگـاوەران، لەپێشـەوە سەرکردایەتی(قیـادة) و ئنجا بنکە(قاعدة)شـیان.

ئەگـەرنا، ناوی بـێ نێـوەڕۆكو شـیعاری بـێ کـردار، هـیچ نیـەو هیچـیشـی لـێ پەیـدا نابـێ.

تەوەری هەشتەم:

یادی مەرگ و گۆڕو بەرزەخ و قیامەت، هۆکارێکی گەورەی تەزکیە بوونە:

ئەمیش ڕاستییەکە، سەرجەم ئەهلی دڵ لەسەری ڕێککەوتوونە، چونکە مادام خۆشویستنی ژیانی دنیاو دڵ پێ بەستنیو گوریس لەبن ڕاخستنی، عادەتو نیشانەی خەڵکی کافرو لاڕێو دنیا پەرست بێ، وەك خوای پەروەردگار فەرموویەتی: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ لَا يَرۡجُونَ لِقَآءَنَا وَرَضُواْ بِٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَٱطۡمَأَنُّواْ بِهَا وَٱلَّذِينَ هُمۡ عَنۡ ءَايَٰتِنَا غَٰفِلُونَ ﴿٧﴾ أُوْلَٰٓئِكَ مَأۡوَىٰهُمُ ٱلنَّارُ بِمَا كَانُواْ يَكۡسِبُونَ ﴿٨﴾﴾ يونس.

واتە: بێگومان ئەوکەسانەی، بەئومێدی دیداری ئێمەنینو، ژیانی دنیایان پەسند کردوەو، دڵیان پێیەوە هۆگر بووە، ئەوانەش، کە لە ئایەتەکانمان بێ ئاگان. ئەوانە جێگایان ئاگرە بەهۆی ئەو کردەوانەوە، کە وە دەستیان هێناون.

دیارە ژیانو گوزەرانی دنیا بەکەمگرتن (لەڕووی ماددییەوە)و، هەمیشە لەیادو بیری دوارۆژدا بوونو، خۆ بۆ سازو ئامادەکردنیو دڵ بە بەهەشتو پاداشتی خواو، بە دیدار شادبوونیشی، دەبێ نیشانەی ئەهلی ئیمانو خواپەرستان بێت .

ئاشکراشە، کە لەنێوان دنیا لەباوەش گرتنو پەرستنیو، بە ڕەهایی پشتگوێ خستنو بەهیچ دانانیشیدا - کە هەردووکیان هەڵەن- دنیا بەکەمگرتنو وەك ئامڕازو شوێنی کارو هەوڵی تاقیکردنەوە (قاعة الإمتحان) تەماشاکردنی هەیە، کە هەڵوێستێکی ڕاستو واقیعییەو، ئایینی خوا هەڵیبژاردوە.

ئنجا بۆ ئەوەی ئینسان بە جوانییو ڕازاوەییو زریقو بریقی ژیانی دنیا فریو نەخواتو، خۆی سەرگەردانی دنیاو، ماڵ وێرانییو پەشیمانیی ئەولا نەکات، ئیسلام هەمیشە هانیداوە، کە یادی مەرگو مردن فەرامۆش نەکاتو، هەردەم

لەبەرچاوی بێت، کە کاتێك دێ ئەم ژیانە کورتەی بەجێبهێڵێ‌و بەرەو مەنزڵگای هەمیشەیی کۆچ بکات !!

١- پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ڕۆژێك دەستی خستۆتە سەرشانی (ابن عمر) خوا لێیان ڕازی بێ‌و پێی فەرمووە: {كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ، أَوْ عَابِرُ سَبِيلٍ}[1]، واتە: لە دنیادا بەجۆرێك بژی، کە وەك بابایەکی غەریب، یان ڕێبواربی.

٢- هەروەها پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: {أَكْثِرُوا ذِكْرَ هَاذِمِ اَللَّذَّاتِ: يَعْنِي: اَلْمَوْتِ}[2]، واتە: زۆر یادی تێکدەری خۆشییەکان بکەن، واتە: مردن.

٣- دیسان هەربۆیەش پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)، کە لە سەرەتاوە لەبەر هەر هۆیەك بووبێ، سەردانی گۆڕستانی لە مسوڵمانان قەدەغە کردبوو[3]، دوایی ڕێگای داون‌و فەرموویەتی: {كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ فَزُورُوهَا، فَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَزُورَ الْقُبُورَ فَلْيَزُرْ، فَإِنَّهَا تُذَكِّرُنَا الآخِرَةَ}، واتە: پێشتر سەردانی گۆڕستانم لێ قەدەغە کردبوون، ئنجا ئێستا کێ دەیەوێ سەردانی گۆڕستان بکات، بابچێ، چونکە دوارۆژمان دەخاتەوە بیر[4].

٤- بگرە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) سەردانی گۆڕستانی کردوە بە سوننەتیش، وەك لەم فەرموودەیەدا دەبینرێ: {كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْرُجُ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ إِلَى الْبَقِيعِ فَيَقُولُ: (السَّلاَمُ عَلَيْكُمْ دارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ،

---

(١) رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، برقم: (٦٠٥٣)، رَوَاهُ اَلتِّرْمِذِيُّ، برقم: (٢٣٣٣)، وَابْنُ مَاجَهْ، برقم: (٤١١٤)، وَابْنُ حِبَّانَ، برقم: (٦٩٨)، وَالبَيْهَقِيُّ في (شعب الإيمان).

(٢) رَوَاهُ اَلتِّرْمِذِيُّ، برقم: (٢٣٠٧)، وَالنَّسَائِيُّ، برقم: (١٨٢٤)، وَابْنُ مَاجَهْ، برقم: (٤٢٥٨)، وَابْنُ حِبَّانَ، برقم: (٢٩٩٢)، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ الشيخ الألباني: حَسَنٌ صَحِيحٌ.

(٣) زۆر لەزانایان ڕایان وایە حیکمەتەکەی ئەوە بووە کە خەڵکەکە لە سەردەمی نەفامیی‌و شیرکەوە نیزیك بووەو نەبادا دووچاری شیرك بن، وەك لێپاڕانەوەو شت لێ داواکردنی مردووەکان.

(٤) رَوَاهُ مُسْلِمٌ برقم: (٥٢٢٩)، عَنْ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ،

وَأَتَاكُمْ مَا تُوعَدُونَ غَدًا مُؤَجَّلُونَ، وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ، اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لأَهْلِ بَقِيعِ الغَرْقَدِ)}[١].

بەتایبەت مردنو کۆچکردنی ئەو کەسانەی، کە لە ئینسانەوە نزیکترن، بێگومان زیاتر دەبێتە هۆی ڕاچڵەکانیو هۆشیارکردنەوەی، زیاترو زووترو چاکتر خۆکۆکردنەوەیو، خۆ سازو ئامادەکردنی بۆ سەفەری بەرزەخو قیامەت[٢].

---

(١) رَوَاهُ مُسْلِمٌ برقم: (٢٢٩٩)، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا.

(٢) شایانی باسە، کە من چەند جارێك شەهیدبوونو مردنی دۆستو خۆشەویستانی نزیکم، زۆر توند ڕایتەکاندووم‌و کاری زۆری تێکردووم، بەتایبەت هی هەندێکیان، خوا لە هەموویان خۆش بێو بە چاکترین شێوە پاداشتیان بداتەوەو پلەو پایەیان بەرز بکاتەوە، کە یەکێك لەو نزیكو خۆشەویستانەشم هاوسەری وەفادارو دڵسۆزو لێهاتووم (خاتوون مەلاژن)ە، خوا لێی خۆش بێو بەکەرەمو لوتفی خۆی لەگەڵ ئەو تێکڕای خۆشەویستانم، کە لە هەموویان خۆشەویستترو بەڕێزترو شیرینتر پێغەمبەری خوایە (صلی الله علیە وسلم)، لە بەهەشتی ڕازاوەو نەبڕاوەیدا پێکەوە کۆمان بکاتەوەو، غەمو پەژارەو ناسۆرەکانی دنیامان لەبیر بباتەوە، ئامین.

تەوەری نۆیەم:

ڕووحیش وەك جەستە بەخزمەتكردن و وەرزش و ڕاهێنان بەهێز و پێز دەبێ و، بەفەرامۆشكردن و خەم لێ نەخواردنی بێهێز دەبێ و دەپووكێتەوە:

ئەمەش یەكی دیكەیە لەڕاستییە مشتومڕ هەڵنەگرەكانو، بۆ كەسانێك كە لەوبارەوە شارەزایی (خبرة)و ئەزموون (تجربة)ێكیان هەبێ، زۆر ڕوونو بەرهەستەو، سەرەڕای دەقەكانی قورئانو سوننەت، سەرجەم شارەزاو پسپۆڕانی بواری تەزكیەو تەصەووفیش لەسەری كۆكو تەبان.

ئنجا لەو ڕاستییە بنەڕەتییەشەوە، ئەم سێ ڕاستییەمان دەستگیر دەبن:

١/ هەركام لە ئەركە شەرعییەكان و جۆرەكانی خواپەرستیی[١]، كاریگەرییەكی تایبەتیی هەیە، لەسەر ڕووح و دەروونی ئینسان:

بەڵێ خوێنەری بەڕێز!

هەركام لە: نوێژ، زەكات، ڕۆژوو، حەجو عومرە، جیهاد، فەرمان بە چاكەو نەهی لە خراپە، بانگەواز، فێركردن، چاكە لەگەڵ دایكو باب، گەیاندنی پەیوەندیی خزمایەتیی (صلة الرحِم)، یاریدەدانی لێقەوماو، خواردن دان بە برسییو هەژارو پۆشتەكردنیان، ڕێزگرتنی ڕێبوارو میوان، كەسابەتی حەڵاڵو پەیداكردنی بژیو، چارەسەركردنی كێشەو گیروگرفتی خەڵكی، صولحو پێكهێنانەوەی خەڵكی ناكۆك، چاكەكردنو لێبوردنو سینگ فراوانیی لەگەڵ خێزان، مشوور لێخواردنو پەروەردەكردنی منداڵ، بەرپەرچدانەوەی پڕوپاگەندەی ناحەزانی ئیسلام، ڕەوشت بەرزییو، چاكە گوتنو، چاكەكردنو خۆشڕەفتاریی لەگەڵ تێكڕای خەڵكی، لێبوردنو چاوپۆشییو ڕقو تووڕەیی

---

(١) بڕوانە: (خواپەرستیی ئیسلامیی) كتێبی یەكەم، كە بە درێژیی باسی چەمكو واتای وشەی (عبادة)مان توێژیوەتەوە.

خۆ قووتداتەوە، خۆپاراستن لە گوناحو خراپە ڕواڵەتییو پەنهانە گـەورەو گچکەکـان، ... هتد، هەرکـام لەمانە، جۆرە کـاریگـەرییەکی تایبـەتیی هەیـە، لەسـەر پـەروەردەکردنو گەشە پێدانو کامڵـکردنی ڕووح، بەهـۆی زیـاترو چاکتـر بوونـە بەنـدەی خـواو بوونـە دۆستیو لـێ نزیکـبوونەوەی.

کـەواتـە:

ئینسـانی مسـوڵمان، هەتا بازنەو ڕووبەری پەرستنو بەندایەتیی بـۆ خـوا کردنەکـەی، فراوانتر بێو، ئەندازەی قووڵییو ڕۆچوونەکەی زیاتر بێت، ئیسـلامو ئیمـانو تەقوایەکـەی زیاترو چاکتـرو، سەرەنجامیش ئیحسـانو تەزکـیەبوونەکـەی باشـتـر دەبێـت.

بەڵـێ، خواپەرسـتی تێـرو تەواو ئـەو کەسـەیە، کـە بتوانـێ لـە هـەموو مەیدانانـدا ئەسپی خۆی تاو بداتو، لە هەموو خەرمانانانـدا خـاوەن پشـکو بـەش بێـتو، لـە هەموو کاتـەکانو حاڵەتەکاندا، ئیسـپاتی عەبدایەتیی خۆی بـۆ خـوا بکاتو، بە هەموو شـێوەو جۆرەکانی پەرسـتن، خـوای خۆی بپـەرسـتێ !!

٢/ ڕووحیش وەك جەستە وردە وردەو پلە پلە (تدرّجًا) دەگونجێ ڕابهـێنـدرێ و پەروەردە بکـرێ، نەك یەك تەکـان و بەپەلەو یەکبینە:

بەڵـێ پلەپلـەیی (تَدَرُّجْ)، سـوننەتو یاسـایەکی گشـتییو هەمە لایەنەی خوایـە لـە کـائینـاتـداو، پەروەردە بوونو گەشەکردنی ڕووحـیـش، لەو یاسایە بـەدەر نیـە، کەواتـە وەك چۆن بابایەکی وەرزشـکار، بۆ وێنە: هەڵـگرتنی شـتی قـورس (رفع الأثقـال) ناتوانێ لە سەرەتاوە کـێشـێکـی زۆر قورس بەرز بکـاتەوە! بـەڵام پـاش چـەند سـاڵ ڕاهێنـانو مەشق (التمـرين والتـدريب) - ئەگـەر جەسـتەی لـیـاقـەتیی هـەبێ — بەئاسـانیی دەتوانێ بـەرزی بکـاتەوە، لە بواری مەعنەوییشـدا بە هەمان شێوە، ئەو خواپەرسـتییو بەندایەتییەی بـابـایەکی خاوەن پێشـینە (سابقة)و ئەزموونو ڕاهـاتوو، بە ئاسـانیی بۆی دەکرێ، بابایەکی تازەکارو ڕانەهـاتوو، ئەستەمە یەکسـەر بـۆی بکـرێ، ئەگـەر گریـمان

یەکسەریش مل بەجۆرە خواپەرستییەکی ئەوتۆوە بنێ، حەتمەن دەرناباتو لەژێریدا دەوەستێو، زوو وازی لێدێنێو کۆڵ دەدات.[١]

٣/ تایبەتمەندییەکی ڕووحە، کە لە ئەنجامی مەشق پێکردن و ڕاهێنانیدا، بەهێز دەبێ و، هەندێك حاڵەت و دیاردەی نائاسایی تێدا پەیدا دەبن:

بەڵێ، هەروەك چۆن جەستەی ئینسان بەبێ جیاوازیی لەنێوان مسوڵمانو کافرو پارێزکارو گوناحباردا، لە ئەنجامی وەرزشو مەشقو ڕاهێناندا، بەهێز دەبێتو، دەچێتە حاڵەتو وەزعێکی نائاساییەوە، بۆ وێنە: ئەوانەی یاری (جمناستیك) یان (کاراتە)و (کۆنفۆ) دەکەن، توانای ئەنجامدانی جووڵە (حرکة)و کرداری زۆر سەیرو سەرنج ڕاکێشیان هەیە، کە بۆ خەڵکی دیکەی ئاسایی، بە نائاساییو یاسادڕ (خارق العادة) دادەنرێن !

دەجا ڕووحیش بەهەمان شێوەیە، بەبێ جیاوازیی لەنێوان چاكو خراپدا، هەرکەسێك خزمەتی ڕووحی بکاتو، بە چەند مەشق (تدریب)و ڕاهێنان (تمرین)ێك بەهێزی بکات، ئەو ئامادەییانە(إستعدادات)ی، کە تێیدان، لەکاتی زەمینە بۆ خۆشکراندا، گەشە دەکەنو دەپشکوون.

ئەم ڕاستییەش پێویستە بزانرێ، بۆ ئەوەی هەرکەسێك حاڵەتو دیاردەیەکی مەعنەویی نائاسایی لێ بینرا، یەکسەر بۆی بەکەرامەتو نیشانەو بەڵگەی چاکییو پاکییو دینداریی دانەنرێ ! چونکە ئەگەر بەو قیاسەبێ، دەبێ ئەو هێندۆسە گاپەرستانەی هیند و بوداییەکانی هیند و چین و یابان، کە لە ئەنجامی بەهێزکردنی ڕووحیاندا، بەهۆی چەندان جۆرە وەرزشو مەشقی ڕووحییەوە، شتی زۆر سەیرو عەجایب، دەکەن، وەك: ئاگر خواردنو تیغ لەخۆدانو ...هتد !! بەڵێ، دەبێ ئەوانە هەموویان بە خاوەن کەشفو کەرامەت دابنرێن !!

بەڵام لەڕاستییدا وانیەو، نهێنیی مەسەلەکە (سِرُ المسألة) هەر ئەوەیە، کە گوتمان: ڕووح لەزاتی خۆیدا قابیلیەتی تێدا سەرهەڵدانو، پەیدابوونی ئەو جۆرە دیاردەو

---

(١) من خۆم لەو جۆرە کەسانەم بینیوە، کە لە سەرەتاوە زۆر بەگوڕ بووە، بەڵام لەدواییدا نەك هەر ساردو سڕبۆتەوە، بگرە وازی لە هەموو شتێك هێناوەو وەزعی تەواو شڕبووە!!

حاڵـەتـانەی هەیەو، جاری واش هەیە جنـدو شـەیتـانەکـانیش یاریـدەی ئـەو کەسـانە دەدەن، کـە یـان هـەر مسـوڵمان نـین، یـان مسـوڵمانی لارو خـوارن، هـەم بـۆ زیـاتر سەرلـێشـواندنی خۆیانو، هەم بـۆ چەواشـەکردنو هـەڵخەتـاندنی خـەڵـکـیش، مـن بۆخۆم لەوبـارەوە پرسـیارم لـێکردوونو، ئـاواش کە نووسـیومە وەڵامیـان داوەتەوە[١].

دیـارە ناشڵـێین، هەرکەسـێك حاڵـەتو دیاردەیـەکی نائاسـاییو سـەیری ڕووحیـی لـێبـینـرا، ئەوە حەتمـەن هەر لەو جۆرە بابەتانەیە، چونکە ئـەو جـۆرە شـتانە، جـاری وا هەیە لە ئینسـانی دیندارو پارێزکـاریشدا دێنـە دی، بـەڵام دەبـێ چـاو ورد بکەینـەوەو سەرنج بدەین: ئایا ئەو کەسە چ جۆرە کەسێکەو حاڵـەتەکەیشی بەچی دەگونجێ تەفسـیـر بکـرێ ! نـەك هەر یەکسەر حوکـمی کەرامەتی بۆ بدەین، یان بەپێچەوانەوە بـە جـادوو (سِحر) بـۆی حیسـاب بکەین !

کـەواتـە:

هەرکەسێك حاڵەتێکی مەعنەویی نائاساییو، شـتێکی یاسـادرِ (خـارق العـادة)مـان لـێبیـنـی، بەرلـەوەی بە چـاك، یان بە خراپ، حوکمی بەسەردا بدەین، پێویسـتـە هـەم سـەرنجی خـودی ئینسـانەکەو، هەم حاڵەتو کردەوەکەشی بدەین، ئنجا ئەگەر هەم خودی شەخسـەکەو، هەم حاڵەتو کردارەکەی، لە مەحەکی شەرع دەرچـوونو، بـەپێی قورئـانو سوننەت بوون، ئەوە خۆی بە دۆسـتی خـوا (ولـي الله)و، حاڵەتەکەیشـی بـە کەرامـەت دادەنرێ، ئەگەرنـا بەپێچەوانەوە، حوکـم دەدرێ، ئنجـا لـە کۆتـایی ئـەم باسەشـدا بـە پەسـندی دەزانم، ئاماژە بکەم بە ژمارەیەك لەو حاڵەتو دیـاردە نائاسـاییانەی، کـە لـە کەسـانی پابەنـد بـە قورئـانو سـوننەتەوە، بینـراونو، بۆیـان بـە کەرامـەت دادەنـرێن، ئامـاژەش بە ژمارەیەك لەو حاڵـەتو دیاردە سـەیرو نائاساییانە بکـەم، کە لە کەسـانی کـافرو بێ دین، یان سـادەو گوناحبـار بینراونو، بۆیان بە حاڵـەتی شـەیطانیی حیسـاب دەکرێن، بەڵام بەرلەوەی بێینە سەر ڕیزکردنی هەرکـام لـەو دووجۆرە حاڵـەتو دیاردانـە،

---

(١) (ابن تیمیة) لە چەند شوێنێکی (مجموعة الفتـاوی)کەیدا ئاماژەی بەو مەسەلەیە کردوە، بڕوانـە: (مجموعـة الفتاوی)، ج: (١١)، ص: (١٥٧ – ١٦٢)، هەروەهـا گەلێـك لە زانـاو پێشـەوایانی دیکـەش، بـەڵام (ابـن تیمیة) وەك عادەتی خۆی زۆر چاکی ڕوون کردۆتەوەو (کا) و (دان)ی مەسـەلەکەی لە یەك جیـاکردوونەوە.

بە پێویستی دەزانم، تەرازووو پێوەرێك بخەمە بەردەست، بۆ لەیەك جیاكردنەوەی ئـەو دوو جۆرە حاڵەتـانە:

یـەك: بـابـای خاوەن كەرامەت لە زاتی خـۆیدا، ئیمـــاندارو پارێزكـــارەو پابەنـدە بـە شـەرعەوە، ئەو حاڵـەتەش كە لـێی دەبینرێ، خێرو قازانجی ئیسـلامو مسـوڵمانانی تێدایەو، لە سنووری شەرعیش نەچـۆتە دەرێو، خاوەنەكـەیشـی بەدەســتی خـۆی نیـەو، نـازانێ، كە بە حـەتمیی دەبێ، یـان نـابێ، یـان چۆنو كـەی دەبێ؟

دوو: بـەڵام بـابای خـاوەن حاڵـەتی شـەیطانیی، هەم لە خودی خۆیدا كـافرو بێ دیـنو گوناحبـارو لارەو، هـەم حاڵەتەكـەیشـی، مەگەر بە ڕواڵەت، ئەگەرنـــا هـیچ خێـرو بەرژەوەندیی تێدا نیەو، ئنجا هەمیشەش لەژێـر ڕكێـــفی ئیـــرادەو ویســـتی خـۆی دایـە، كـەیو چـۆن ئەنجـامی بـدات.

أ/ چـەند نموونـەیـەك لـە كەرامـەتی دۆسـتانی[١] خـوا:

١- (أُسَيْدَ بْنَ حُضَيْرٍ) لە كـاتێكـدا، كە سوورەتی (الكهـف)ی دەخوێنـد، شـتێكی وەك هەور لە ئاسمانەوە دادەبەزیە سـەریو، شـتی وەك چـرایانی تێـدا بـوو، كـە فریشـتە بوونو بۆ گوێگرتن لـێی هـاتبوونـە خـوار[٢].

٢- فریشـتە سەلامیان لە (عِمْرَان بْنِ حُصَين) دەكرد، هەتا بە هۆی نەخۆشـییەكـەوە خۆی داغ كـرد، لـەوە بە دواوە نەمان[٣].

٣- لە كاتێكـدا هـەركام لـە (عبَّـادَ بْـنَ بِشْـرٍ)و (أُسَـيْدَ بْـنَ حُضَـيْرٍ) لـە خزمـەتی پێغەمبەرەوە (صلى الله عليه وسلم) بەرەو ماڵەوەیان چوونەوە لە شەوێكی تاریكدا، ڕووناكییەك بە ئەندازەی سەری قەمچـی بۆیـان داگیرسـاو، كاتێـك لـە یـەكیش

(١) دیارە كەرامـەتی دۆستانی خوا لـقێكەو، بەرهەمو بەرەكەتێكە كە لە شوێنـكەوتنی پێغەمبەرەوە (صلى الله عليه وسلم) بۆیان پەیدا بووەو، وەك زانایان گوتوویانە: (كرامات الأولياء فرع من معجزات الأنبياء).
(٢) أخرجه البخاري: ٣٦١٤، ومسلم: ٧٩٥.
(٣) رَوَاهُ الـحاكم، برقم: (٥٩٩٤).

جیابوونەوە، ڕووناکییەکەش لێیان دابەش بوو[١].

٤- (أبو بكر الصديق) خوا لێی ڕازی بێ سێ میوانی لەگەڵ خۆی بردنەوە ماڵ، هەر کە پاروویەکی دەخوارد، زیاتر دەهاتەوە شوێنی، سەرەنجام هەموویان تێریان خوارد، ئەبووبەکرو هاوسەرەکەشی، کە دوایی سەرنجیاندا خواردنەکەیان لە پێش لێخواردنی زیاتر بووە، ئنجا ئەبووبەکر خواردنەکەی بردە لای پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) خەڵکێکی زۆر لێیان خواردو تێربوون[٢]!!

٥- لە کاتێکدا (سَلمان الفارسي)و (أبو الدرداء) نانیان دەخوارد لە قاپێکدا، قاپەکەیان خواردنەکەی، کە تێیدا بوو (سبحان الله)ی دەکرد![٣].

٦- کاتێك کە (خبيب بن عَدي) لە شاری مەککەی شەریف، لەلای کافرەکان دیل بوو، ترێی بۆ دەهێنرا، کە مەککەش ترێی لێ نەبووە[٤]!

٧- (أمّ أيْمَن) بەبێ ئاوو نان، بەرەو مەدینە کۆچی کردو بەڕۆژووش بوو، نزیك بوو لە تینوان بخنکێ، کاتی بەربانگ گوێی لە دەنگێك بوو لەسەر سەریەوە، کە سەری بەرزکردەوە، بینی دۆڵچەیەك ئاوە بۆی شۆڕکراوەتەوە لێی خواردەوە، تاکو تێراو بوو، ئنجا لە ژیانیدا تینووی نەبۆوە[٥] !

٨- (سَفينة) کۆیلەی ئازادکراوی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) لە ڕێگا تووشی شێرێك دەبێ و، ئەویش بە شێرەکە دەڵێ کە نێرراوی پێغەمبەری خوایە، شێرەکەش هەتاکو دەیگەیەنێتە جێی مەبەستی لەگەڵی دەڕوات[٦] !.

---

(١) رَوَاهُ البُخَاري، برقم: (٣٥٩٤)، وأحْمد، برقم: (١٣٨٩٧)، تعليق شعيب الأرنؤوط: إسناده صحيح على شرط مُسْلِم، عَنْ أنَس.

(٢) رواه البخاري: ٣٣٨٨، أبوداود: ٣٢٧٠.

(٣) (دلائل النبوة) لأبي نُعيم، ويُنظر: شذرات الذهب (٤٤/١).

(٤) رَوَاهُ البُخَارِي، برقم: (٣٨٥٨)، وَأَحْمَد،برقم: (٨٠٨٢)، وابْنُ حبَّانَ،برقم: (٧٠٣٩)، عَن أَبِي هُرَيْرَة.

(٥) بڕوانە: (طبقات ابن سعد)، ج: (٨)، ص: (٢٢٤)، و (الإصابة في تمييز الصحابة)، ج: (٤)، ص:(٤٣٢).

(٦) رواه الحاكم، وقال: صحيح على شرط مسلم، ووافقه الذهبي، ورواه أبو نعيم في الدلائل و، رواه البزار والطبراني بنحوه.

٩- (البراء بن مالك) ئەگەر سوێندی لە خوا خواردبایە، سوێندەکەی لێ نەدەخست، ئنجا کاتێك هاوەڵان (أصحاب) لە جەنگدا تینیان بۆ هاتبایە، پێیان دەگوت ئەی (براء) سوێند لە پەروەردگارت بخۆ ! لە جەنگی قادسیەدا پێیان گوت، ئەویش گوتی: پەروەردگارم! سوێندم لێ خواردووی، کە بۆ مانیان بشکێنیو، منیش یەکەمین شەهیدبم، ئیدی شکاندنیانو بەڕائیش شەهید بوو[١]!

١٠- (خالد بن الوليد)یش ئابڵووقەی قەڵایەکی مەحکەمی دا، ئەوانیش گوتیان، هەتا ئەم قاپە ژەهرە نەخۆیەوە، خۆمان بەدەستەوە نادەین ! ئەویش خواردیەوەو گوتی: (بِسْمِ اللّٰهِ الّذِي لاَ يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الأَرْضِ وَلاَ فِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ)، و هیچ زیانی پێ نەگەیاند[٢]!.

١١- کاتێك (زَنِيرَة) لەسەر ئیسلام بە دەستی کافرەکانی مەککە ئەشکەنجە دراو کوێر بوو، کافرەکان گوتیان: لاتو عوززا چاویان کوێر کردوە ! ئەویش گوتی: نەخێر بە خوا وا نیە، ئیدی خوا چاوەکانی بۆ چاك کردنەوە[٣].

١٢- (سعيد بن زَيْد) دوای ئەوەی (أرْوى بنت الحَكَمْ) بوختانی پێکردو، دووعای لێکرد، کە ئەگەر درۆ دەکات، خوا کوێری بکاتو، لە وڵاتی خۆی بیکوژێ، ئیدی کوێر بوو و کەوتە چاڵێکەوەو مرد[٤]!.

ئەوەی ڕابرد چەند نموونەیەك بوون لە کەڕامەتەکانی هاوەڵان، ئنجا دیارە لە وەچەکانی دیکەی ئۆممەتیشدا، ئەو جۆرە شتانە لە دۆستانی خوا هەر بینراون، بەتایبەتی لە پشتو (جیل)ی شوێنکەوتووان بۆ وێنە:[١]

---

(١) رَوَاهُ الحاكم برقم: (٥٢٧٤)، تعليق الذهبي في التلخيص: صحيح.

(٢) رواه أبو نعيم في الدلائل و قال الهيثمي في مجمع الزوائد: رواه أبو يعلى والطبراني بنحوه واحد إسنادى الطبراني صحيح.

(٣) بڕوانە: (الإصابة)، ج: (٤)، ص: (٣١٢).

(٤) رَوَاهُ مُسْلِمٌ برقم: (٤٢١٨).

١٣- (أبو مسلم الخولاني): خۆیو سوپایەکەی لەکاتی هەڵسانی ڕووباری دیجلەدا، لێی پەڕینەوەو بەپێیان بەسەریدا ڕۆیشتن، بێئەوەی تەنانەت دۆلکەیەکیان لێ زایە بێت !

کاتێك (الأسود العنسي) گرتی - کە یەکێك بوو لەوانەی لافی پێغەمبەرایەتییان لێدەدا - بۆ ئەشکەنجەدانی خستیە نێو ئاگرەوە، بەڵام دوایی تەماشایان کرد لەنێو ئاگردا، خەریکی نوێژکردنە !

ئنجا کاتێك هاتە شاری مەدینە (عمر بن الخطاب) لەنێوان خۆیو (أبو بکر الصدیق)دا داینا خوا لێیان ڕازی بێ، گوتی: (الحمد اللّٰه الذي لَمْ يُمِتْنى حتى أرى مِنْ أُمة محمدٍ مَنْ فُعِلَ به كما فُعِلَ بإِبراهيم خليل اللّٰه).

١٤-(عامر بن عبد قيس) دوو هەزار درهەم مووچەی ساڵانەی، کە وەردەگرت لە ڕێگادا گەیشتبایە هەر نەدارێك بەبێ ژماردن پێی دەدا، پاشان، کە دەگەڕایەوە ماڵ نەژمارەو نەکێشیان کەمی نەدەکرد ! جارێك شێرێکی بینی ڕێی بە کاروانێك گرتبوو، ئەویش چووە نزیکیو پێی خستە سەر ملیو، گوتی: (إِنَّمَا أَنْتَ كَلْبٌ مِنْ كِلابِ الرَّحْمَنِ وَإِنِّي أَسْتَحِي أَنْ أَخَافَ شَيْئًا غَيْرَهُ)، واتە: تۆ تەنیا سەگێکی لە سەگەکانی خواو، منیش شەرم دەکەم، جگە لەوی لە هیچ دیکە بترسم .

١٥- (الحسن البصري) کاتێك، کە خۆی لە (حجاج) شاردبۆوە، شەش جاران چوونە ژوورەکەیەوە، بەڵام لە خوا پاڕابۆوە، کە نەیبیننو نەیانبینی !

١٦- (صلة بن أشيم) جارێکیان لە جەنگو غەزایەکدا ئەسپەکەی مرد، ئەویش پاڕایەوە، کە خوا منەتباری خەڵکی نەکاتو ئەسپەکەی زیندوو بۆوە، کە گەڕایەوە بە کوڕەکەی گوت: کوڕم ئەو زینو جلە لەسەر پشتی ئەو ئەسپە بێنە خوارێ، چونکە ئەسپەکە سپاردە (عارية)یەو، دەستبەجێ ئەسپەکە مردەوە!

---

(١) بۆ نووسینی سەرجەم ئەو حاڵەتانەی هاوەڵانو شوێنکەوتووانیان، کە بیست (٢٠) حاڵەتن، سوودم لە (مجموع الفتاوى)ی (ابن التيمية)، ج: (١١)، ص: (١٥٣-١٥٦) وەرگرتوە.

١٧- (سعيد بن الـمُسَيَّب) لە ڕۆژانی شوومی کارەساتی (الحَـرَّة)[(١)]دا، کـە مزگـەوتی پێغـەمبـەر (صلى الله عليه وسلم) هیچ کەسی تێدا نـەمابوو، جگـە لــە خـۆیو بانگی تێدا نەدەبێژرا، کاتی نوێژەکان لە گۆڕی پێغەمبـەری خـوا (صلى الله عليه وسلم) دەنگـی بانگـی دەبیسـت !!

١٨- (أويس القرْني) کـاتێك کـۆچی دوایی کرد، چەند کـفنێکـیـــان لـە نێـو جـلو بەرگەکەیدا بینی، کـە پێشـتــر پێـی نـەبوون، کـــاتێك ویســتیان بینـێــژن، گـۆڕێکـی ئـامادەیـان بیـنی، کـە لاگۆڕ (لَحْد)ێکی لە بەرد داتاشـراوی تێـــدا بوو، لـەوێـدا ناشـتیان !

١٩- (الأحنف بن قيس) کاتێك گـۆڕیان بـۆ هـەڵـقەند، پیـــاوێك کـڵاوەکــەی لـــێ کەوتە نێو گۆڕەکەیەوەو، خۆی داهێنـایەوە هەڵـیگـرتەوە، بینی چەشـمەندازێـك (مدَّ البَصَر) فراوان بووە !

٢٠- (عبدالـواحد بن زيد) تووشی ئیفلـیجیی بوو بوو، داوای لە پەروەردگـاری کــرد، کە بۆ کـاتی دەسـتنوێژەکـانی ئەندامەکانی کـاربکەن ! کـاتی دەسـتنوێژەکـــان چـاك دەبـۆوەو، دوایی دەگەڕایەوە حاڵەتی خـۆی !.

ب/ چەند نموونەیەك لە حاڵەتە شەیطانییەکانی کافران و گوناحباران[(٢)]:

١- ئەو حـاڵەتە شـەیطانییـانەی، کـە لـــە ڕۆژگـاری پێغەمبـەردا (صلى الله عليه وسلم) لە (عبدالله بن صياد)ەوە دەردەکەوتن، هەندێك لە هـاوەڵانی پێغەمبـەری خوا خوا لـێیان ڕازی بێ، گومانیان وابوو، کە دەججاڵ (دَجَـال)ە!! پێغەمبـەریش سـەرەتا لـێی کـەوتە گومانەوە، بەڵام دوایی دڵنیـابوو کە دەججاڵ نیـەو، پـاش

(١) ئەو کارەساتە شوومو پڕ شەرمەزارییە لە سـەردەمی حـوکمڕانێتیی یەزیـدی کـوڕی موعـــاویەی کـوڕی ئەبووسـوفیانـدا ڕوویـدا، کە ناخۆشتـرین کارەسـات بووە، بەسەر خەڵـکی مەدینەی پێغەمبـەری خـــوادا (صلى الله عليه وسلم) هـاتوە !

(٢) بڕوانە: (مجموعة الفتاوى)، ج: (١١)، ص: (١٥٧ - ١٥٩)

تاقیکردنەوەی، بۆی دەرکەوت، کە (کاهِن)ە، وەك (بخاري ومسلم) لە (عبدالله بن عُمر)ەوە گێڕاویانەتەوە.

٢- حاڵەتە شەیطانییەکانی (الأسود العَنْسي) ، کە لافی پێغەمبەرایەتیی لێدەداو، کۆمەڵێك شەیطان هاوکارییان دەکردو، هەندێك هەواڵی پەنهانیان پێ ڕادەگەیاندن.

٣- هەروەها (مُسیْلمة الکذّاب)، کە شەیطانەکان هاوکارییان دەکرد لە زانینی هەندێك هەواڵو شتی پەنهانو، جێبەجێکردنی چەند ئیشێکدا.

٤- هەروەها (الحارث الدمشقي)، کە لە ڕۆژگاری دەسەڵاتداریّتیی (عبدالملك بن مروان)دا لە شام یاخیی بووو داوای پێغەمبەرایەتیی کردو، چەند جندێکی شەیطان هاوکارییان دەکردو کۆتو زنجیریان لە دەستو پێی دەکردەوەو، نەیاندەهێشت تیغ بیبڕێ... ئنجا کاتێك مسوڵمانان گرتیانو ویستیان بیکوژن، ڕمێکیان لێدا نەیبڕی ! (عبدالملك)یش پێی گوت: ئەوە ناوی خوات نەهێناوە بۆیە نەیبڕی، پاشان کابرای ڕم وەشێن (بسم الله)ی کردو لێیدا بڕی.

٥- لەو جۆرە کەسانە هی وا هەیە، کە شەیطان خواردەمەنییو میوەو شیرینیو شتی دیکەشی بۆ دێنێ، کە لەو شوێنەی لێیەتی چنگ ناکەون.

٦- هەیانە کە جند (جنّي) دەیفڕێنێ بۆ شاری مەککە، یان قودس یان جێی دیکە، هەیانە، کە جند ئێوارەی عەرەفات دەیگەیەننە عەرەفاتو هەمان شەویش دەیگێڕنەوە، بەڵام بێگومان جگە لە ماندوبوونو گاڵتە پێکردنی شەیطانەکان، هیچی دیکەی پێ نابڕێ !

٧- هی وا هەیە، کە شەیطان بۆی دەچێتە سەر دیمەنێکی جوانو شێوەی پیاوێکی صالحو پێی دەڵێ: من (خضر)م هەندێك هەواڵو زانیاریشی دەداتێو، هەندێك کاروباریشی بۆجێبەجێ دەکات !

٨- هەیانە کە شەیطان لە سەرووییەوە بارەگا (عَرْش)یەکی پیشان دەدات، کە ڕۆشنایییەکی گەورەی لەسەرەو بانگی دەکاتو دەڵێ: (أنا ربُك) من پەروەردگارتم! - وەك لە(عبدالقادر الجيلاني) ڕوویداوە- ئنجا ئەگەر زاناو هۆشیار بێ وەك ئەو، پەنا بە خوا دەگرێو تێی دەخوڕێو لەبەرچاوی نامێنێ، ئەگەر سادەو نەزانیش بێ، هەڵدەخەڵەتێو سەرگەردان دەبێ.

بەڵام سەرجەم ئەو حاڵەتە شەیطانییانە، کە بۆ کەسانی کافرو خراپو پیسو لە ئەنجامی گوناحو خراپەداو، بە هاوکاریی شەیطانەکان پەیدا دەبن، هەرکەسێك مادام مسوڵمانی چاك بێتو، لەکاتی حاڵەتەکەدا بە دڵ قوڕئان بخوێنێ، بەتایبەت (آية الكرسي)، ئەوە حاڵەتە شەیطانییەکە لەبەین دەچێو نامێنێ[١].

پوختەی مەبەست ئەوەیە: کە ڕووح هەم لە زاتی خۆیدا تواناو لیاقەتی تێدا پەیدابوونی چەند حاڵەتو دیاردەیەکی نائاساییو (خارق العادة)ی هەیە، کە:

أ- بەهۆی مەشقو وەرزشی وەك هی هیندۆسییەکانو بووزاییەکانەوە، کە یاریی (یۆگا) دەکەن، دەردەکەون.

ب- هەم توانای هەیە، کە بەهۆی ئیمانو تەقواو طاعەتەوە، لە خوای پەروەردگارو فریشتەکانی نزیك بکەوێتەوەو، کەرامەتی جۆراو جۆری لێ پەیدا بن.

ج- یان بەهۆی کوفرو شیركو گوناحو خراپەوە، لە شەیطانەکان نیزیك بکەوێتەوەو، حاڵەتی جۆراو جۆری شەیطانیی سەیرو نائاسایی لێ بپشکوێنەوە.

دیارە لە یەك جیاکردنەوەی هەرکام لەو سێ جۆرە حاڵەتە نائاساییو یاسادڕ (خارق العادة)انە، پێویستیی بە شارەزاییو وردەکاریی زۆر هەیە، چونکە لە ڕواڵەتدا، وەك یەكو تێکەڵو، لە بنەماو ئەسڵو جەوهەریشدا، زۆر جیاوازن.

(١) بڕوانە: سەرچاوەی پێشوو، ج: (١١)، ص: (١٥٨)

تەوەری دەیەم:

سـەنگی مەحـەك و تـەرازووی تەزكـیە بـوونی نەفـس:

خـوێنـەری خۆشـەویسـت !

خـوا پشـتیوان بـێ لـەم تـەوەری دەیـەم‌و کـۆتاییەی، زادەو بەرهـەمی ئەزموونـی تایبەتییم لەبـواری تەزكیـەی نەفسـدا، لـە حـەوت (٧) بڕگـەدا سـەنگی مەحـەك‌و تەرازوویەكی چاكـت دەخەمە بەردەست، تـاكو وەك ئاوێنـەیـەك حـاڵـەتی ئیمـانیی‌و مەعنەویی خۆتی تێدا ببینی‌و، بۆت دەربكـەوێ، كـە ئـایا، تـا چ ڕاددەیـەك نەفسـت تەزكیـە بووە !

١- ئیمانێكی شهوودیی:

واتـە ئیمانێـك، كـە بـە چـاوی عەقـڵ‌و دڵ ڕاستییەكـانی خـوا بەیـەكگرتن‌و، پێغەمبـەرایەتیی‌و، دواڕۆژ (حقائق التوحید والنبوة والمعاد) ببینی‌و بەتەعبیـری بەرزی پێغەمبـەری بەڕێـز (صلى الله علیه وسلم) {أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كأَنَّكَ تَرَاهُ}(١).

ئیمـانێك، كە وەك لە یەكـێك(٢) لە پێشـەوایانمانەوە گێڕراوەتـەوە گوتوویـەتی: (لـو كُشِفَ الغِطاءُ ما ازدَدْت یقینـاً)، واتە: ئەگەر پەردەش لابدرێ، دڵـنیاییم زیـاد نابێـت !! چونكە ئەو قەناعەت و دڵنیاییەی بەهۆی وەحییەوە پەیدا دەبێ، بەهێزترە لەوەی بـەهۆی دیتن و بیستن و پێنج هەستەكانی دیكەوە پەیدا دەبێ، كە ئەگەری بەهەڵەداچوونیان زۆرە، بەڵام وەحیی بەرجەستە لە قورئان و سوننەت دا، ڕاستیی بێ خڵتەی تێدایە.

---

(١) رَوَاهُ مُسْلِم، برقم: (١٠٢).

(٢) لام وایـە (علـي بـن أبـي طالـب)ە خـوا لـێی ڕازی بـێ، مەبەسـتیش لـە پـەردە لاچـوون دەركـەوتنی حەقیقەتەكـانی ئیمـان‌و ئیسـلامە، لە دنیـای عەیانـدا بۆ چاوی سەر.

٢- تام و چێژ وەرگرتن لە عیبادەت:

نیشانەیەکی دیکەی تەزکیە بوونی نەفس، بریتیە لە تامو چێژ وەرگرتن لە خواپەرستییەکانو، ئۆخژنو ئارامیی هاتنە دڵ بەهۆیانەوە، وەك پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) (کاتێك نوێژ دەبوو ئەمری بە (بلال) دەکرد، کە بانگ بڵێو دەیفەرموو: {أَرِحْنَا بِهَا يَا بِلاَلُ}[1].

واتە: ئەی بیلال بەهۆی (نوێژ)ەوە ئاسوودەمان بکە.

٣- خۆشحاڵ بوون بە تەقواو چاکەو، دڵتەنگ بوون بە گوناح و خراپە:

بەڵێ ئەمیش یەکێکی دیکەیە لە تەرازووو پێوەرەکانی پەیدابوون، یان نەبوونی تەقواو تەزکیە، چونکە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: {اسْتَفْتِ قَلْبَكَ، البرُّ: مَا اطْمَأَنَّت إِلَيْهِ النَّفسُ، وَاطْمأنَّ إِلَيْهِ القَلْبُ، وَالإِثْمُ : مَا حَاكَ فِي النَّفْسِ، وَتَرَدَّدَ فِي الصَّدْرِ، وَإِنْ أَفْتَاكَ النَّاسُ وَأَفْتُوكَ}[2].

واتە: پرس بە دڵت بکە، چاکە ئەوەیە، کە دەروونت پێی مورتاح بێتو دڵت پێی ئاسوودە بێ، گوناحیش ئەوەیە، کە دەروون پێیەوە سەغڵەت بێو، لە سینەدا بێتو بچێو ئارام نەگرێ، هەرچەندە خەڵك فەتوات بۆ بدەنو فەتواشیان بۆ داوی.

٤- ئامادەبوون بۆ بەخشینی سەرو ماڵ لەپێناوی خوادا:

بەڵێ ئەمیش نیشانەو بەڵگەو پێوەرێکی دیکەی تەزکیەیە، چونکە ئینسان ئیمانی کامڵ نابێ، بە ڕای هەندێکیان هەر دانامەزرێ، هەتا خواو پێغەمبەرەکەی (صلى الله عليه وسلم) لە خۆیو لە هەموو کەسو شتێك خۆشتر نەوێن: {ثَلاَثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلاوَةَ الإِيمَانِ: مَنْ كَانَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا، وَمَنْ أَحَبَّ عَبْدًا لا يُحِبُّهُ إِلا لِلَّهِ...}[3]، ئنجا دیارە کەسێکیش خواو پێغەمبەری خوای لە خۆیو لە هەموو

(١) رَوَاهُ الطبراني في (الكبير) برقم: (٦٢١٥).

(٢) رَوَاهُ أَحْمَد برقم: (١٨٠٣٥)، والدَّارمي برقم: (٢٥٣٣)، وقال النووي: حسن، وَحَسَّنَهُ الألباني.

(٣) مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ: البُخَارِيُّ، برقم: (٦٥٤٢)، وَمُسْلِمٌ، برقم: (١٧٤)، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ.

کەسێك خۆشتـر بوێن، بێگومان زۆر بە سـێنـایی دەتوانێ، کە سەرو ماڵی لە پێنـاوی خوادا ببەخشێ، چونکـە هەمیشـە ئینسـان شتێك، کە کەمتـری خۆشـدەوێ، لەپێنـاو شـتێکدا کە زیاتری خۆشـدەوێ، بەختی دەکات. خوای پەروەردگـاریش لەوبارەوە فەرموویەتی: ﴿ قُلْ إِن كَانَ ءَابَآؤُكُمْ وَأَبْنَآؤُكُمْ وَإِخْوَٰنُكُمْ وَأَزْوَٰجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَٰلٌ ٱقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَـٰرَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَـٰكِنُ تَرْضَوْنَهَآ أَحَبَّ إِلَيْكُم مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَجِهَادٍ فِى سَبِيلِهِۦ فَتَرَبَّصُوا۟ حَتَّىٰ يَأْتِىَ ٱللَّهُ بِأَمْرِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْفَـٰسِقِينَ ﴿٢٤﴾ ﴾ التوبـة.

٥- جڵەو کردنی نەفس بە جڵەوی شەرع و کۆنترۆڵکردنی غەریزە جەستەیی و دەروونییەکان و ئەندامە ڕواڵەتییەکان:

ئەمیش یەکی دیکـەیە لە نیشـانەو بەڵـگەکـانی گەیشـتن بە حاڵـەتی تەزکیـەبوونی نەفـس، وەك لە باسەکانی پێشـووتردا کراوەتەوە، لەڕاسـتییدا هـەر کەسـێك خـۆی لـە دیلـێتیی‌و خزمەتکـارێتیی نەفس‌و ئارەزووەکانی‌و، جـەسـتەو غـەریزەو داخوازییەکـانی ئـازادو ڕزگـار نەکردبێ، زۆر لـەوە کەمتـرە، کـە جـاریٚ شـایسـتەی بەرزبوونـەوە بـۆ پایەو مەقـامی ئیحسـان بێت ! ئایا ڕێگا بە بابای کۆیلەو خزمەتکـار دەدرێ، بچێتـە ژوورو دیوەخانی ئەشـڕاف‌و پیـاو ماقـوولان؟!

بەڵـێ، قوتـاربوون‌و ئـازادبوون لـە خزمەتکـاریی نـەفس‌و جەسـتەو غەریـزەو داخـوازییەکـانیان - مەگـەر بـە ئیزنـی شـەرع‌و لـە سـنووری شەرعـدا - بەڵـگـەو نیشـانەی تەزکیـەبوونی نەفسـەو، پێچـەوانەکەشی مانایەکی پێچـەوانە دەگـەیەنێ.

ڕەحمـەتیش لەوکەسـەی، کە گوتوویـەتی: {ومَنْ أباحَ النَّفْسَ ما تَهْـواه، فإنَّما إلهـهُ هَـواه}.

واتـە: هەرکـەسـێك بـێدڵیی نەفسـی نەکـات‌و حەز بە چـی بکـات بیـداتێ، ئـەوە بێگـومان ئـارەزووی خـۆی کردۆتە پەرسـتراوی.

٦- نەلەخشان لە کاتی هات و نەهات و خۆشیی و ناخۆشییدا:

خـوای کـاربەجێ ئـاوا وەسـفی بەندە چاكو صالْحو دۆستەکانی خۆی دەکـات:

أ- ﴿ أَلَآ إِنَّ أَوۡلِيَآءَ ٱللَّهِ لَا خَوۡفٌ عَلَيۡهِمۡ وَلَا هُمۡ يَحۡزَنُونَ ﴿٦٢﴾ ﴾ يونس.

واتە: ئاگاداربن! دۆستانی خـوا هـیچ ترسـیان لەسـەر نیـەو، ئـەوان پـەژارەش داناگرن.

ب- ﴿ إِنَّ ٱلۡإِنسَٰنَ خُلِقَ هَلُوعًا ﴿١٩﴾ إِذَا مَسَّهُ ٱلشَّرُّ جَزُوعًا ﴿٢٠﴾ وَإِذَا مَسَّهُ ٱلۡخَيۡرُ مَنُوعًا ﴿٢١﴾ إِلَّا ٱلۡمُصَلِّينَ ﴿٢٢﴾ ﴾ المعارج

واتە: بێگـومان ئینسـان خـۆڕانەگـر دروسـت کـراوە. کـە ناخۆشـیی تـووش بـوو، سـەغڵـەت دەبـێ و، کـە خێـرو خۆشـیی هـاتەڕێ، لـە غـەیری خـۆی دەیگـرێتـەوە، بێجگـە لە نوێژکـەران (هەموو ئینسـانەکـان هـەروان).

لەڕاستییدا هەر جۆرە لەقینو جوولانو هەلْپەهەلْپکردنێکی ئینسـان، لە ئاقاری بـەلاو گرفتـاریی‌و خۆشـیی‌و ناخۆشـییەکانی ژیـانو ڕۆژگـاردا، هۆیەکـەی یەکـێك لـەم دوو شـتانەیە:

١- لەدەسـتـدانی بەرژەوەندییەکـی مـاددیی، یـان مەعنـەویی.

٢- هـاتنـەدەسـتی خێـرو چـاکـەو بەرژەوەندییـەك.

ئنجـا لە سـۆنگـەی ئەوەوە کە بەندە چاكو ساغو کـامڵـەکـانی خوا، تەنیـا ڕەزامەندیی خوایان مەبەستەو، هەمیشـەش دڵیان پێیەوە پەیوەستەو، دنیاو ئەوەش، کە لـە دنیـادایـە، هـەمووی بە شتێکی کەمو گچکە دەزانن، بۆیە لەبەردەم هاتو نەهاتەکانـدا، دامەزراوو نەلەخشـاون، خوای پەروەردگـاریش فەرموویەتی: ﴿ مَآ أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٖ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَلَا فِيٓ أَنفُسِكُمۡ إِلَّا فِي كِتَٰبٖ مِّن قَبۡلِ أَن نَّبۡرَأَهَآۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ ﴿٢٢﴾ لِّكَيۡلَا تَأۡسَوۡاْ عَلَىٰ مَا فَاتَكُمۡ وَلَا تَفۡرَحُواْ بِمَآ ءَاتَىٰكُمۡۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخۡتَالٖ فَخُورٍ ﴿٢٣﴾ ﴾ الحديد.

واتە: هیچ بەڵایەکـتان لە زەوی‌و لە نەفسی خۆتانـدا بەسەر نایەت، مەگـەر پێـش ئەوەی بیخـوڵـقێـنین، لە نووسـراوێـك دایە، ئەوەش بۆ خوا ئاسـانە. (ئەو ڕاستییەمان ڕوونـکردەوە) تاکـو بەهـۆی لەدەستـدان‌و فەوتـانی شـتێکـەوە زۆر نیگـەران نەبـن و، بە شـتێکـیش کە دێتە دەسـتـتان، زۆر دڵخۆش نەکەن، بێگـومان خـواش هـەر فیزکـەرێکـی شـانازیـیکـەری خۆشـنـاوێ.

٧- ڕەوشـتی بـەرزو جـوان:

ئەمیش سـەنگی مەحـەك‌و پێـوەرو تەرازوویـەکی یەکجـار ڕاسـت‌و تـەواوە، بـۆ هـەڵـسـەنگـاندنی ڕاددەو ڕێژەی تەزکیـە بوون‌و نەبوونی ئینسـان !

چونکـە ئەگـەر ئیسـلام‌و مسـوڵمـانەتیی درەختـێك بـێ، ئەوە (ئیمـان‌و عەقیـدە) ڕەگ‌و ڕیشـەو، (عیبـادەت‌و تەقـوا) قەدو لق‌و پۆپ‌و گەڵاو، (ڕەوشـت‌و ئاکـاری بـەرزو پەسـەند)یش میوەو بەر (ثمرة)ەکەیەتی.

ئەمانەش چەند نـموونەیەکی گرنگـیی ئەو خەسـڵـەت‌و ڕەوشـتە پەسـندانەن، کـە پێـوەرو سـەنگی مەحـەکـی تەقـواو تەزکیـەی نەفسـن :

١) ڕقی خـۆ کـپـکـردنـەوەو تـووڕەیی قوتـدانەوە: ﴿...وَٱلۡكَـٰظِمِينَ ٱلۡغَيۡظَ ... ١٣٤﴾ آل عمران.

٢) لـێـبـوردن‌و چـاوپۆشیی کـردن: ﴿...وَٱلۡعَـافِينَ عَنِ ٱلنَّاسِ... ١٣٤﴾ آل عمران.

٣) بەخشـین‌و چاکـەکـاریی: ﴿...وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ١٣٤﴾ آل عمران.

٤) خەڵك بەسـەر خـۆدا هـەڵـبژاردن (الإيثـار): ﴿... وَيُؤۡثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمۡ وَلَوۡ كَانَ بِهِمۡ خَصَاصَةٞۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفۡسِهِۦ فَأُوْلَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ ٩﴾ الحشر.

٥) لـە بەرانبـەر خراپـەدا چاکـەکـردن: ﴿...وَيَدۡرَءُونَ بِٱلۡحَسَنَةِ ٱلسَّيِّئَةَ أُوْلَـٰٓئِكَ لَهُمۡ عُقۡبَى ٱلدَّارِ ٢٢﴾ الرعد.

٦) خـاكـیی‌و بێ فـیزیـی‌و خـۆ بەكـەمگرتـن: {وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ للِّهِ إلاّ رَفَعَهُ اللّهُ عَزَّ وَ جَلَّ}(١).

٧) قـازانج‌و زیانی مسـوڵـمانان وەك هـی خـۆدانان: {لا یُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى یُحِبَّ لأَخِیهِ مَا یُحِبُّ لِنَفْسِهِ}(٢).

بەڵـێ، وەك چـەند جـاری دیكـەش گـوتوومـانە:

هەر دڵ‌و دەروونێك بەڕاستیی ئیمانی تێدا نیشتەجێ‌و جێگـیـر بووبـێ، بەتەئكید دەبێتە كانگاو سەرچاوەی هەموو خەسڵـەت‌و ئاكارێكی پەسەندو بـەرزو جـوان، چونكـە ئیمـان چاكەیە (فضـیلة)یكی هێندە گـەورەو بـەرزو كـاریگـەرە، كـە لـەقەدەر خـۆی هـەرچـی (فضائل)ی دیكەیە پەلكـێشیان دەكات‌و پەیدا دەبن، (تەزكیـە)ش، زەمینـە سازكـەرو ڕێـخۆشكـەری چاكـتـرو زیاتر كـامڵـبوونی ئیمـانە.

كۆتـایی ئەم باسـەش بەم دێڕە شیعرە فارسییە پڕمانـایە دێنم، كە دەڵـێ:

گوهـر پـاك ببـایَـدْ كـه شَـوَدْ قـابـلِ فَـیْـض
وَرنَـه هَـرْ سـنگ‌و گـل لـؤلـؤ و مَرْجـان نَشَـوَد

واتـە: گـەوهـەری دەروونێكی پاك‌و بێگەرد پەیدا بكە، كە بگونجێ‌و شایسـتـەبێ بـۆ بەسەر داڕژان‌و وەرگرتنی بەرەكەت‌و بەخششەكان (فیوضات)ی خـوا، ئەگـەرنا هـەموو بـەردو قوڕێـك نابنـە گەوهەرو مرواریی.

لێرەشـدا كۆتایی بە بەرهەم‌و ئەنجامگـیـرییەكانی ئـەزموونی خـۆم دێـنم، لـەبواری تەزكیەی نەفس‌و، گشـت سەفەری بەرەو خـوا چوونمـدا، بەئومێـدی ئـەوەی، خوێنـەرە بەڕێزو خۆشـەویستـەكـانم، لـێی بەهرەمەنـد بـن‌و، دەرس‌و پەنـدی جۆراوجـۆری لـێ وەربگرن‌و، دووعایەكی خێریش بۆ بەندەی خاوەن هـەڵـەو پەڵـە بكـەن.

---

(١) رَوَاهُ أَحْمَد، برقم: (٨٩٩٦)، وَمُسْلِمٌ، برقم: (٦٧٥٧)، وَالتِّرمِـذِيُّ بـرقم: (٢٠٢٩)، وَقَـالَ: حَسَـنٌ صَـحِیحٌ، وَابْنُ حِـبَّانَ، برقم: (٣٢٤٨)، وَالدَّارِمِـيُّ، برقم: (١٦٧٦) عَـنْ أَبِی هُرَیْرَةَ رَضِيَ اَللَّهُ عَـنْـهُ.

(٢) مُتَّفَقٌ عَلَیْـهِ: رَوَاهُ أَحْمَد، بـرقم: (١٣٩٩٥)، وَالبُخَـارِيُّ بـرقم: (١٣)، وَمُسْـلِم، بـرقم: (١٧٩)، وَالتِّرمِـذِيُّ برقم: (٢٥١٥) وَقَالَ: صَحِیح، وَابْنُ مَاجَهْ برقم: (٦٦)، وَالدَّارِمِيُّ برقم: (٢٧٤٠)، وغیرهُمْ، عَنْ أَنَسٍ رَضِـيَ اَللَّهُ عَنْهُ.

www.alibapir.com

بەشی هەشتەم

دوا سەرنجم
لەبارەی نەفسەوە
پاش یازدە ساڵی ڕابردوو

www.alibapir.com

خوێنەری سەنگین و شیرین !

خوای میهرەبانو بەخشەر پشتیوان بێ، هەوڵدەدەم لەم بەشەدا بە كورتیی‌و گوشراویی، دوا سەرنجو بۆچوونەكانی خۆم لەبارەی تەزكیەی نەفسەوەو، لە ماوەی یازدە ساڵی ڕابردوودا، بخەمە ڕوو:

سەرەتا دەڵێم :

دوای ئەوەی بۆ ئەم چاپی پێنجەمەو، بۆ چاپی یەكەمی تەرجەمە عەرەبییەكەی، بەوردیی چاوم بەم كتێبەدا گێڕایەوە، شتێكی ئەوتۆم نەكەوتە بەرچاو، كە پێویستیی بە گۆڕینو دەستكاریی كردن بێ، بۆیە دەتوانم بڵێم: هەڵوێستو بیروبۆچوونم لەبارەی تەزكیەی نەفسو چۆنیەتی صاڵح بوونو بەرەو خواچوونەوە، بەگشتیی هەر ئەوەیە، كە لە دوو توێی ئەم كتێبەدا خستوومەتەڕوو، بەڵام بە پێویستی دەزانم، ئەگەر تەنیا بۆ جەخت لەسەركردنەوەش بێ، لە شەش تەوەردا، شەش ڕاستیی گەورەو گرنگ باس بكەم، كە هەندێكیان پێشتریش كەم و زۆر باس كراون:

تەوەری یەکەم:

نەفسی مرۆڤ لە بۆتەی سەختیی و دژوارییەکاندا تەزکیە دەبی:

لە ساڵی (٢٠٠١) بەملاوە، چ لە چوارچێوەی کارو پرۆژەی ئیسلامییداو، چ لە خودی خۆمدا، تووشی کۆمەڵێك گرفتاریی و ئێش‌و ژانو نارەحەتیی بووم، کە هەتا ڕاددەیەکی زۆر بوونە مایەی ڕاتەکێنرانو تۆزو خۆڵ لێ داتەکێنرانی نەفسمو، زیاتر بەرەو خوا چوونمو لێ نیزیك بوونەوەیم، چونکە بێگومان مرۆڤ لەکاتی گرفتاریی‌و دژوارییەکاندا، زیاتر هەست بە ئاتاجیی خۆی دەکات بەرەو خواو بەرەو لای ڕادەکات، وەك فەرموویەتی:

﴿ أَمَّن يُجِيبُ ٱلۡمُضۡطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكۡشِفُ ٱلسُّوٓءَ وَيَجۡعَلُكُمۡ خُلَفَآءَ ٱلۡأَرۡضِۗ أَءِلَٰهٞ مَّعَ ٱللَّهِۚ قَلِيلٗا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾ ﴾ النمل.

واتە: یان ئایا کێ وەڵامی بابای ناچارو تێگیراو دەداتەوەو، خراپەو نارەحەتیی لا دەبات‌و، دەتانکاتە جێنشینانی زەوی، ئایا هیچ پەرستراو لەگەڵ خوادا هەن ؟! بە کەمیی پەند وەرگرن.

هەروەها فەرموویەتی: ﴿ فَفِرُّوٓاْ إِلَى ٱللَّهِۖ ... ﴿٥٠﴾ ﴾ الذاريات.

واتە: دەجا بەرەو لای خوا ڕابکەن...

کە کۆچی دوایی دایکم – خوا لێی خۆشبێ-و، بە ناهەق کوژرانی مامۆستا (عبدالله)ی قەصریو، مووشەك بارانکردنی بارەگاکانمان لە لایەن ئەمریکاوەو،[1] کوژرانو برینداربوونی نیزیکەی سەد (١٠٠) کەس لە برایانمانو،

(١) لە: ٢٠٠٣/٣/٤ز دا و لە بازگەی تاسلووجە .

پاشان گواستنەوەی بنکەو بارەگاکانمان بۆ پشدەرو، دواتر گیرانی خۆم‌و ژمارەیەك لە برایان لە لایەن ئەمریکاوە، بە فیتی هەندێك كوردی نەفس نزم‌و سیخوڕ، دواتریش بەناهەق كوژرانی مامۆستا محمد سەنگاوی،[1] گرنگترینی ئەو سەختییی‌و دژوارییانە بوون، کە بەسەرم هاتن.

(١) لە ٢٠٠٦/١٠/١٥ز دا، لە بەغداد، لەکاتی دەوامی لە ئەنجوومەنی نوێنەران دا.

تەوەری دووەم:

زینـدان (سـجن) دەرفـەتێکی زێـڕینـە بۆ ئیـعـتیـکـاف و بەخـۆداچـوونەوەو لە خـوا نێـزیك بوونەوە:

بەڵـێ زینـدانیـی کرانو گـیـرانی مـرۆڤ - بە تـایبـەت ئەگـەر بە نـاهـەقو سـتەم بێ - هەلو دەرفەتێکـی یەکجار گرنگو بایەخـدارە — بـە مەرجێـــك بـاش بـەهرە لـە کـات وەربگـیـرێ - بـۆ کـارکردنـی مـرۆڤ لەسـەرخـۆ تەزکـیـەکردنی، وەك مـن لـە ئەزمـوونی بیسـتو دوو (٢٢) مانگـی گـیـرانم لە لایەن ئەمریـکـاوە بۆم دەرکـەوت، چـونکـە وەك لە کـتـێـبـی: (ئەشـکـەنجەو زینـــدان)دا باسـکراوە[1]، لـــە مـاوەی ئـەو بیسـتو دوو مانگـەدا، کە نیـوەی زیـاتری بەڕۆژوو بووم، وێـڕای ئـازارو نـاڕەحەتیـی زۆری جەستەیيو دەروونیـی، هەتـا کەناری نیـزیکـی مـەرگ، خـوای بەخشـەرو بە بەزەیی، زۆر جۆرە کەڕەمو بەخششی تـایبەتـی پـێـدام، وەك:

١- دوو کەڕەت دابەزینـی سـەکینەت (نزول السکینة)، کە وەسـفکردنی زەحمەتـەو، لـەوێش نەبـێ ئەو حاڵەتـەم نەبیـنیـوە.

٢- هەسـتکـردن بە ئـۆخـژنو ئـارامیـی.

٣- زیـکـرو قورئان خـوێـنـدنـی بـەردەوام، کە زیـاتر لـە سـەدو چـل (١٤٠) جـار قورئانم خەتـم کرد.

٤- نووسـینـی مەوسووعەی: (الإسـلام کـما یتجـلی فـي کتـاب الله) کـە لەچـاپی دووەمیدا دوازدە کتێبە، لـە چـوار هـەزار (٤٠٠٠) لاپـەڕە زیـاترداو، تـاکـە سـەرچاوەیشـم قورئان بوو.

---

(١) ئەو کـتێبە کۆی ئەو چاوپێکەوتنە چەند ئـاڵـقـەییەیە، کە پاش گەڕانەوەم لە زیندان بە ماوەیەکی کـەم، کاك هاوژین عومـەر لـەبارەی زینـدانیـیکرانـمەوە لەگـەڵی ئەنـجام داوەو، بـۆ زمانـەکانی عەرەبیـیو فارسـییو ئینـگلیـزییش وەرگێڕراوەو چاپکراوە .

٥- وتوویــژو موناقەشــەی زۆر لەگــەڵ هــەر کــام لــە لــێکـۆڵــەر (محــقق)ە ئەمریکـایـیو بەریتـانـیـەکـانو، بەرپـرسو سـەرانی ڕژێـمـی بەعسـیدا.

٦- دەرس گـوتـن بە ژمـارەیـەك لە هـاوەڵە زینـدانیـیەکانم ... هـتد.

٧- تۆخکردنەوەی خواپەرستییەکانم بەگشـتیی، بەتایبـەت نوێـژەکانی ڕۆژ و شـەوم و، قورئانخوێندنی زۆر تێیان دا...

تەوەری سێیەم:

خۆڕاگریی و نەلەخشان لە بەرانبەر قسەو قسەڵۆك و بوختان و درۆو دەلەسەو پرۆپاگەندەی کەسانی ناحەزو کینە لەدڵ و خاوەن حەسەددا:

ئەمیش – بەپێی ئەزموونی بەندە – هۆکارێکی دیکەی گەورەو کاریگەری صالح بوونو بەرەو خواچوونو نەفس تەزکیە بوونە، چونکە هەم پێش زیندانیی کرانمو، هەم پاش گەڕانەوەشم لە زیندان، چ لەلایەن کەسانێکی ناحەز بەئیسلامو تەوژمی ئیسلامیی‌و، چ کەسانێکی زڕە مسوڵمانو فەریکە مسوڵمانی دڵ پڕ گریو گۆڵو بوغزاوییەوەو، هەتا ئێستاش (٢٠١٢/٢/١٧)، بەردەوام لە ژمارەیەك كەناڵی ڕاگەیاندنی جۆراو جۆری وابەستەو دابەستەو دەست لە پشت دراوو زار چەورکراو، یان ئیخفالکراوو بە سەهوو براوەوە، چەندان جۆرە تۆمەتو بوختانو ناو ناتۆرەو قسەو تەعبیری ناشیرینو بێنەزاکەتم پێگوتراوەو ئاڕاستە کراوە، بەڵام لە خوا بەزیاد بێ، مەگەر بەدەگمەنو زۆریش بە کورتیی، ئەگەرنا وەڵامی هیچیانم نەداوەتەوەو، ئەوەی دەعواشمان لەسەر تۆمار کردبێ، لێمان بردۆتەوە، چونکە قسەکانیان زیاتر درۆو دەلەسەو بوختانو شتی هەڵبەستراو بوون ! ئاشکراشە، کە قسە پێگوترانو بوختان بۆ هەڵبەسترانو ئازاری ڕووحیی دران، بەهۆی قسەی ناشیرینو بێنەزاکەت پێگوترانەوە، لەلایەن ناحەزانی داخ لەدڵو دڵ پڕ گریو گۆڵەوە، سوننەتو عادەتی پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم)و شوێنکەوتووە ڕەسەنەکانیان بووە، خوا بە کەرەمی بێسنووری خۆی لە ڕیزی ئەواندا حیسابمان بۆ بکات، وەك خوا فەرموویەتی:

* ﴿وَلَقَدۡ أَرۡسَلۡنَا مِن قَبۡلِكَ فِي شِيَعِ ٱلۡأَوَّلِينَ ﴿١٠﴾ وَمَا يَأۡتِيهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا كَانُواْ بِهِۦ يَسۡتَهۡزِءُونَ ﴿١١﴾﴾ الحجر.

واتە: بێگومان لە پێش تۆشدا پێغەمبەرانێکمان بۆ گەلە پێشووەکان ناردوون و، هیچ پێغەمبەرێکیان بۆ نەهاتوە، کە گاڵتەیان پێ نەکردبێ.

* ﴿ إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ (٩٥) الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ ۚ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ (٩٦)
وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ (٩٧) فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُن مِّنَ السَّاجِدِينَ (٩٨)
وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ (٩٩) ﴾ الحجر.

واتە: بێگومان ئێمە گاڵتە پێکەرانت لەکۆڵ دەکەینەوە، ئەوانەی لەگەڵ خوادا پەرستراوی دیکە دەپەرستن، لەمەودوا دەزانن و، ئێمە دەزانین، کە بەوەی دەیڵێن سینەت تەنگ دەبێ، دەجا بە ستایش کردنەوە، پەروەردگارت بە پاك بگرەو لە کڕنووشبەران بەو، هەتا مەرگت بۆ دێ، هەر پەروەردگارت بپەرستە.

* ﴿ فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا ۖ وَمِنْ آنَاءِ اللَّيْلِ
فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَىٰ (١٣٠) ﴾ طه.

واتە: دەجا خۆڕاگر بە لەسەر ئەوەی دەیڵێن‌و بە ستایشکردنەوە پەروەردگارت بە پاك بگرە، پێش خۆرهەڵاتن‌و پاش ئاوابوونیشی و، لە کاتەکانی شەوگارو ئەملاولای ڕۆژگاردا، بەڵکو - بەهۆی پاداشت درانەوەتەوە ڕازی ببی -.

* ﴿ بَلْ قَالُوا أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ بَلِ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَأْتِنَا بِآيَةٍ كَمَا أُرْسِلَ
الْأَوَّلُونَ (٥) ﴾ الأنبياء.

واتە: بەڵکو گوتیان: خەونی تێکەڵ‌و پێکەڵن، بەڵکو هەڵیبەستوە، بەڵکو ئەو شاعیرە..

* ﴿ كَذَٰلِكَ مَا أَتَى الَّذِينَ مِن قَبْلِهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ (٥٢) أَتَوَاصَوْا بِهِ ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ
طَاغُونَ (٥٣) ﴾ الذاريات.

واتــە: ئـاوا بەو شـێوەیە ئەوانی پێشـووش هـیـچ ڕەوانـەکراوێکـیـان بۆ نـەهـاتوە، مەگـەر گوتوویـانە: جـادووگـەرە، یـان شـێتـە، ئنجـا ئـایـا یەکـدیـیـان بـەو قسـەیە ڕاسـپـاردوە؟ بەڵـکو کـۆمەڵێـکی یـاخـیـین.

شـایانی باسیشـە بەبێ خـۆ بـۆ خـوا سـاغو یەکـلاکـردنەوەو، پشـت بـە خـوا بەسـتن (توکل)و، زیکـرو طاعـەتی بـەردەوامو، هەڵـبـژاردنی دواڕۆژ بەسـەر دنیـاداو، ژیـانی دنیـا بەکەمگـرتـن (زهد)، مـرۆڤ ناتـوانـێ لــە بەرانبـەر درۆو دەلـەسـەو بوخـتـانو پڕۆپاگـەندەی نـاحـەزاندا، نەلـەخـشـاو شـلـوێ نەبوو بـێ، هـەر بـۆیـەش خـوای کـاربەجـێ بـەردەوام بە پێغـەمبـەری خاتـەم موحەممـەد (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموێ، کـە لە یادی خـوا، طـاعـەتو چـاکـەکـاریـیو دنیـا بەکـەمـگـرتـنو دواڕۆژ هەڵـبـژاردن، زیـاد بکات، بۆ وێـنـە فەرموویـەتـی: ﴿إِنَّا نَحۡنُ نَزَّلۡنَا عَلَيۡكَ ٱلۡقُرۡءَانَ تَنزِيلٗا ٢٣ فَٱصۡبِرۡ لِحُكۡمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعۡ مِنۡهُمۡ ءَاثِمًا أَوۡ كَفُورٗا ٢٤ وَٱذۡكُرِ ٱسۡمَ رَبِّكَ بُكۡرَةٗ وَأَصِيلٗا ٢٥ وَمِنَ ٱلَّيۡلِ فَٱسۡجُدۡ لَهُۥ وَسَبِّحۡهُ لَيۡلٗا طَوِيلًا ٢٦﴾ الإنسان.

واتـە: ئێـمە بە دابـەزانـدن قورئـانـمان دابەزاندۆتـە سـەر تـۆ، دەجـا بـۆ حوکـمی پەروەردگـارت خـۆڕاگـربەو، فەرمانبـەریی هیـچ گـونـاهبـارێکـی سپـڵـەیـان مەکـەو، بەیـانیـانو ئـێـواران نـاوی پـەروەردگـارت بـاس بکـەو، لـە شـەوگـاردا سـەجدە بۆ خـوا بـەرەو، لە ماوەیـەکـی درێـژی شـەوگـاردا بەپـاکی بگـرە.

ئاشـکراشـە، کە زیـادکردن لە ئیـخلاصو پـشـت بەخـوا بەسـتنو زیکـری خـوا، طـاعەتو چـاکـەو دنیـا بەکەمـگـرتـنو ڕۆژی دوایـی هـەڵـبـژاردن، دەبـێـتـە مایـەی تەزکیـەبوونـی نەفسو زێـدەبوونـی تـەقـوا.

تەوەری چوارەم:

دڵسۆز بوون بۆ خەڵك و بەتەنگەوەبوونیان و، بەزەیی و پەرۆش بۆ نواندنیان:

ئەمیش یەكێكە لە هۆكارە كاریگەرو گەورەكانی تەزكیەبوونی نەفسو، سەرەنجامو صاڵح بوونو بەرەو خواچوون، دیارە هەر بۆیەش، كە پێغەمبەرانی پایە بەرزی خوا (صلی الله علیه وسلم)، دڵسۆزییو ڕاستو ساغیی خۆیانیان بۆ گەلەكانیان خستۆتەڕوو، بۆ نموونە:

(نوح) سەلامی خوای لێبێ بە گەلەكەی دەفەرموێ: ﴿أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٢﴾﴾ الأعراف، هەروەها (هود) بە گەلی خۆی (عاد) دەفەرموێ: ﴿أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ ﴿٦٨﴾﴾ الأعراف.

هەروەها هەر بۆیەش پێغەمبەری كۆتایی (صلی الله علیه وسلم) هەموو دینداریی (تدیُّن)ی لە دڵسۆزییو ڕاستو ساغیی دا كورت هەڵهێناوە، وەك فەرموویەتی: {الدین: النصیحة، قلنا لِمَن ؟ قال: لله ولكتابه ولرسوله ولأئمة المسلمین وعامتهم} متفق علیه عن تمیم الداري[1].

واتە: دینداریی دڵسۆزییە، گوتمان بۆ كێ ؟ فەرمووی: بۆ خواو، كتێبەكەیو، پێغەمبەرەكەیو، پێشەواو بەرپرسانی مسوڵمانانو، تێكڕای مسوڵمانان.

---

(١) صحیح البخاري: ٧٢٠٤، بلفظ: (... والنصح لكل مسلم)، و: صحیح مسلم: (٩٥).

شـایانی باسـیشــە، کــە دڵـسـۆزیـــیو بەزەیـــیو پــەرۆش نـوانـــدن بـۆ خەڵـــكو کۆمەڵـگـاش، لە زۆر شـتاندا بەرجەسـتە دەبـێ، وەك:

خۆشـویسـتـنیان، خــەمو مشـــوور لـێخواردنیـــان، دڵـــخۆش بــوون بــە خێـــرو خۆشـییانو، دڵـتەنــگ بـوون بــە نـاڕەحـەتیـــیو زیـانیـــان، بانگـەوازکـردنیـــان بـۆ چـاکەو، لـەگەڵـدا ئەنـجامـدانی ئـەرکی فـەرمـان بە شـتە پەسـندەکـانو ڕێگـریـــی لە شــتــە ناپەسـندەکـان، بەرگـریـــی لێـکردنیـــانو پـشـتگرتـنیـــان لـــەسەر هـــەق، دەسـت گـرتنو ڕێـلـێـگـرتنیـان لــە سـتەمو ناشــەرعیـی،...هتد.

تەوەری پێنجەم:

نیزیکی و تێکەڵیی کردن لەگەڵ خەڵکی سادەو هەژارو نەدارداو، هەستکردن بە ئێش و ژانەکانیان و، خۆ دوورگرتن لە ستەمکارو خۆبەزلگران، مەگەر بۆ ئەنجامدانی ئەرکێکی شەرعیی و بەگوێرەی پێویست و بە وریاییەوە :

ئەمیش کاریگەرییەکی گەورەی هەیە لە تەزکیەبوونی نەفسدا، هەر بۆیەش خوای بەرزو مەزن لە چەند شوێنێکی قورئاندا، فەرمان بە پێغەمبەری خاتەم موحەممەد (صلى الله عليه وسلم) دەکات، کە لەگەڵ خواپەرستانی سادەو کەمدەستو نەداردا هاودەم بێتو، خۆی لە زلەزلانی ئارەزوو پەرستو لە خوا بێخەبەر دوربگرێ، بۆ وێنە:

﴿ وَٱصۡبِرۡ نَفۡسَكَ مَعَ ٱلَّذِينَ يَدۡعُونَ رَبَّهُم بِٱلۡغَدَوٰةِ وَٱلۡعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجۡهَهُۥۖ وَلَا تَعۡدُ عَيۡنَاكَ عَنۡهُمۡ تُرِيدُ زِينَةَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَاۖ وَلَا تُطِعۡ مَنۡ أَغۡفَلۡنَا قَلۡبَهُۥ عَن ذِكۡرِنَا وَٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ وَكَانَ أَمۡرُهُۥ فُرُطٗا ﴿٢٨﴾ ﴾ الكهف.

واتە: خۆت مەرزەم بکەو بمێنەوە لەگەڵ ئەوانەدا، کە بەیانیان و ئێواران لە پەروەردگاریان دەپاڕێنەوەو (دیداری) ڕووی (یان ڕەزامەندیی)وییان دەوێ و، چاوتیان لەسەر هەڵمەنگێوە (چاویان لێ لامەدە) بە مەبەستی ویستنی جوانیی ژیانی دنیاو، بە قسەی کەسێك مەکە، کە دڵیمان لەیادی خۆمان بێئاگا کردوەو، کەوتۆتە شوێن ئارەزووی خۆیو، کاری لەکار ترازاوەو بۆی دەرچووە !

هیچ گومانیشی تێدانیە، کە هاودەمو هاوڕازو نیزیکانی مرۆڤ، کاریگەریی ئەرێنیی، یان نەرێنیی لەسەر دادەنێنو، کەمو زۆر پێیان کارتێکراو (متأثّر) دەبێ، هەر بۆیەش گوتراوە:

لا تَسَلْ عن المرءِ وسَل عَن قرينه
فكلٌّ قرينٍ بالمقارن يقتدي

هەڵبەتە بابای مسوڵمانیش هەمیشە هەڵوێستی بەگوێرەی هەستو نەستی دەبێ‌و، دوای ئەوەی هەست بە ئێش و ژانو نارەحەتیی‌و گرفتارییەکانی تویژی سادەو هەژارو گرفتار دەکات، ئەو هەستە لە هەڵوێستی بەرگرییکارانەو لەسەرکەرەوانەدا، بەرجەستە دەکاتو، هەوڵدەدات ئەو سەرچاوەیەی ستەمو بێدادیی‌و نەهامەتیی بەرەی چەوساوانی لێوەدێ، وشکو چۆرەبڕ بکات، ئنجا هەر مەسرەفێکی تێچووبێ‌و، بە هەر نرخێك بۆی تەواو بووبێ !

کە دیارە ئەمەش خوازیاری بەگژداچوونەوەی ستەمی ستەمکارانو خراپەی خراپەکارانە، هەر بۆیەش خوا نەفرینی لە ستەمکاران کردوە: ﴿... أَلَا لَعْنَةُ ٱللَّهِ عَلَى ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿١٨﴾﴾ هود، هەروا ڕایگەیاندوە لە خراپەکارانی خۆشناوێ‌و دەیانبوغزێنێ: ﴿... وَلَا تَبْغِ ٱلْفَسَادَ فِى ٱلْأَرْضِ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾﴾ القصص، هەروەها خوای دادگەرو کاربەجێ ڕایگەیاندوە، کە هەمیشە خراپەکاریی ‒ بە مانای فراوانی، کە گەندەڵیی یەکێکە لە موفرەدەکانی ‒ لە ئەنجامی ستەمو یاخییبوونی حوکمڕانانی ستەمکارەوە پەیدا دەبێ، وەك فەرموویەتی: ﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ﴿٦﴾ إِرَمَ ذَاتِ ٱلْعِمَادِ ﴿٧﴾ ٱلَّتِى لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِى ٱلْبِلَـٰدِ ﴿٨﴾ وَثَمُودَ ٱلَّذِينَ جَابُوا۟ ٱلصَّخْرَ بِٱلْوَادِ ﴿٩﴾ وَفِرْعَوْنَ ذِى ٱلْأَوْتَادِ ﴿١٠﴾ ٱلَّذِينَ طَغَوْا۟ فِى ٱلْبِلَـٰدِ ﴿١١﴾ فَأَكْثَرُوا۟ فِيهَا ٱلْفَسَادَ ﴿١٢﴾﴾ الفجر.

واتە: ئایا نەتدی پەروەردگارت چۆنی بە (گەلی) عاد کرد ! ئیرەمی خاوەنی پایەو کۆڵەکەکان. کە وێنەی وان لە وڵاتاندا دروست نەکرابوو، هەروەها (چی بە گەلی) ثەموود (کرد)، ئەوانەی چیاو بەردیان لە دۆڵو

شیوەکاندا کۆڵیو داتاشی (بە مەبەستی خانوو بەرە دروستکردن)، هەروەها چی بە فیرعەونی خاوەنی سینگو مێخەکان کرد. ئەوانەی، کە لە وڵاتاندا لە خوا یاخیی بوون. ئنجا خراپەیان تێدا زۆر کرد.

کەواتە:

وەك پێشتریش گوتوومانە، نابێ هیچکەس پێی وابێ، کە پڕۆسەی خۆ تەزکیەکردن، پێچەوانەی کارو پڕۆژەی ئیسلامییو پاکسازییو چاکسازیی تێداکردنی کۆمەڵگایە، بەڵکو خۆ پاكو چاككردن، لەمیانەی پاکسازییو چاکسازیی کۆمەڵگاو، تێدا نەهێشتنی ستەمو جەورو خراپەدا، ئەنجام دەدرێ.

تەوەری شەشەم:

خۆ ڕازاندنەوە بە خەسڵەتی بەرزی لێبوردەیی و سینگ فراوانیی (سماحة) و، خۆ دوورگرتن لە کینەو جوغزو غەرەز، تەنانەت بەرانبەر بە دوژمن و ناحەزانیش :

سەماحەت‌و دڵگەورەیی‌و چاوپۆشیی‌و لێبووردن کردنە پیشەش، هۆکارو فاکتەرێکی دیکەی کاریگەری بواری تەزکیەبوون‌و صاڵح بوون‌و بەرەو خوا چوونە.

هەر بۆیەش خوای میهرەبان لە چەندان شوێنی قورئاندا، فەرمان بە پێغەمبەری کۆتایی خۆی موحەممەد (صلى الله عليه وسلم) دەکات، کە سەماحەت‌و چاوپۆشیی‌و دڵگەورەیی بکاتە پیشە، بەرانبەر بە نەزانیی‌و نەفامیی دوژمن‌و ناحەزانی، بۆ نموونە:

* ﴿وَمَا خَلَقْنَا ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ إِلَّا بِٱلْحَقِّ ۗ وَإِنَّ ٱلسَّاعَةَ لَـَٔاتِيَةٌ ۖ فَٱصْفَحِ ٱلصَّفْحَ ٱلْجَمِيلَ ﴿٨٥﴾﴾ الحجر.

واتە: ئاسمانەکان و زەوی ئەوەی نێوانیانمان بەس بە هەق دروستکردوون و، بێگومان کات (ی تێدا کۆتایی هاتنی دنیا) هەر دێ، دەجا بە شێوەیەکی جوان چاوپۆشییان لێ بکە.

* ﴿وَٱصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَٱهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا ﴿١٠﴾﴾ المزمل.

واتە: لە بەرانبەر ئەوەدا، کە دەیڵێن، خۆڕاگربەو، بە شێوەیەکی جوان وازیان لێبێنە (واتە: جوابیان مەدەوە).

* ﴿... وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلَىٰ خَآئِنَةٍ مِّنْهُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ ۖ فَٱعْفُ عَنْهُمْ وَٱصْفَحْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٣﴾﴾ المائدة.

واتە: تۆ بەردەوام ئاگاداری ناپاکییان دەبی، مەگەر کەمێکیان، دەجا لێیان ببوورەو چاوپۆشییان لێبکە، بێگومان خوا چاکەکارانی خۆشدوێن.

هەڵبەتە خۆڕازاندنەوەش بەم خەسڵەتە بەرزو پەسندەی سەماحەتو لێبوردەییو دڵگەورەییە، شتێکی ئاسان نیەو بە سەبرێكو دوو فووان نایەتەدیو، زەحمەتو ماندووبوونو پشوو درێژییو کار لەسەرخۆکردنی دەوێ، بەڵام بەڕاستیی بەرهەمو بەرەکەتێکی گەورەو فراوانیشی هەیە، لە پاكو چاکبوونو گەشەکردنی نەفسدا، بەڵگەشمان لەوبارەوە ئەوەیە، کە خوای میهرەبانی بەخشندەی لێبوردە تبارك وتعالی لە سووڕەتی (النور) لە سیاقی ئەو ئایەتانەدا، کە باسی ڕووداوی دڵتەزێنی بوختان (إفك) دەکەن، لە ئایەتەکانی ژمارە (٢١، ٢٢)دا مەسەلەی تەزکیەبوونو لێبوردەیی پێکەوە باس دەکاتو پەیوەستیان دەکات:

﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَتَّبِعُوا۟ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيْطَـٰنِ ۚ وَمَن يَتَّبِعْ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيْطَـٰنِ فَإِنَّهُۥ يَأْمُرُ بِٱلْفَحْشَآءِ وَٱلْمُنكَرِ ۚ وَلَوْلَا فَضْلُ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُۥ مَا زَكَىٰ مِنكُم مِّنْ أَحَدٍ أَبَدًا وَلَـٰكِنَّ ٱللَّهَ يُزَكِّى مَن يَشَآءُ ۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢١﴾ وَلَا يَأْتَلِ أُو۟لُوا۟ ٱلْفَضْلِ مِنكُمْ وَٱلسَّعَةِ أَن يُؤْتُوٓا۟ أُو۟لِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْمَسَـٰكِينَ وَٱلْمُهَـٰجِرِينَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ۖ وَلْيَعْفُوا۟ وَلْيَصْفَحُوٓا۟ ۗ أَلَا تُحِبُّونَ أَن يَغْفِرَ ٱللَّهُ لَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٢﴾﴾ النور.

واتە: ئەی ئەوانەی ئیمانتان هێناوە! شوێن هەنگاوەکانی شەیتان مەکەون و، هەر کەسێك شوێنی هەنگاوەکانی شەیتان بکەوێ، ئەوە بێگومان ئەو تەنیا فەرمان بە قسەی دزێوو کرداری خراپ دەکات و، ئەگەر

بەخششو بەزەیی خوا نەبووایە لەسەرتان، هەرگیز هیچ کامێکتان پاكو چاك (تزكية) نەدەبوون. بەڵام خوا هەرکەسێکی بوێ چاكو پاکی دەکات و، خوا بیسەری زانایە.

با خاوەن بەخششو دەوڵەمەندانتان سوێند نەخۆن کە هاوکاریی خزمانو نەدارانو کۆچکەرانی ڕێی خوا بکەن و، با ببوورنو چاوپۆشیی بکەن (لە هەڵەو کەموکوڕیی هاوکارییکراوەکان) ئایا حەز ناکەن، کە خواش لێتان ببووریٚ (لە ئەنجامی لێبوردەییو چاوپۆشییتاندا)؟!

وەك دەبینن خوای بەرزو بێهاوتا، دوای ئەوەی شوێنکەوتنی هەنگاوەکانی شەیتان لە ئیمانداران قەدەغە دەکات... ئنجا ڕایدەگەیەنێ، کە بەبێ بەخششو بەزەیی خوا، هیچکەس تەزکیە نابێ، بەڵام خوا هەر کەسێکی بوێ تەزکیەی دەکات، ئنجا دوای ئەوە بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ بە ئەبووبەکری صیددیق (خوا لێی ڕازی بێ) ڕادەگەیەنێ، کە مادام خوا پێداوو هەبوویە، با سوێند نەخوات، کە هاوکاریی خزمانی نەدارو کۆچکەری نەکات، کە مەبەست پێی - وەك تێکڕای توێژەرەوانی قورئان گوتوویانە — (مسطح بن أثاثة)یە، کە خزمی ئەبووبەکر بووەو، یەکێك بووە لە بەشداربووانی بوختانکردن بە دایکمان عائیشە خوا لە خۆیو بابیو دایکی ڕازی بێ، کە ئەبووبەکر (خوا لێی ڕازی بێ)، پاش بەشدارییکردنی لە بوختانەکەی عائیشەدا، هاوکارییەکی ماددیی، کە دەیکرد، لێیبڕی، بەڵام دوای هاتنی ئەم ئایەتە، لە قسەکەی خۆی - کە هاوکاریی نەکات - ژیوان بۆوەو گەڕایەوە سەر هاوکارییکردنەکەی(١)!.

لەم ئایەتانەش بەڕوونیی دەفامرێتەوە کە:

شوێنی شەیتان کەوتن، پێچەوانەی ئیمانو تەزکیەی نەفسە، هەروەها سەماحەتو لێبوردەییو دڵگەورەییو چاکەکاریی، مایەی تەزکیەی

---

(١) بڕوانە: المصباح المنير في تهذيب تفسير ابن كثير، ص: (٩٣)، وصحيح البُخَارِيُّ: (٣٨٥٣).

نەفسـەـ، چـونکـە خـوای کـاربەجـێ لـێـبـوردنو چـاوپـۆشـیی خـۆی کـردۆتە بەرهـەمـی چـاکەکـاریی‌و چـاوپـۆشـیی‌و لـێـبـوردەیـی، ئەبـووبـەکر (خـوا لـێی ڕازی بێ)، بـەرانـبـەر بـە (مسطح) خـوا لـێی خۆشبـێ، دیـارە خـواش لـە کەسـێك دەبـووری، کـە خـاوەنـی نەفـسـێـکی پـاكو چـاك بـێ !

دیـارە، کـە دەشـڵـێـیـن: (... تەنـانەت بـەرانبـەر بـە دوژمـنو نـاحـەزانیـش) نـابـێ هـیـچـکـەس ئـەوەی لـێ بفـامـێتـەوە، کـە لـەگـەڵ دۆسـتایـەتیی گـرتـنو دوژمـنـایـەتیی کردن بـۆ خـوا (الـموالاة والـمعاداة في الله)دا، تیـك دەگـیـرێ !

چـونکـە پێویسـتە ڕق و بوغـزمـان بـەرانبـەر بـە کـوفـرو کـردارو هـەڵـوێسـتی خـراپ‌و زیـانبـەخشـی کـافـران بـێ، نـەك بـەرانبـەر بـە خـودی خـۆیـان، وەك مـرۆڤ، هەروەها نـەك بـەرانبـەر بـە خەسـڵەت‌و کـردەوەی چـاكو پەسـندیـان، چـونکـە:

یـەك: (لـوط) پـێـغـەمبـەر علیـە الصـلاة والسـلام بـە گـەلـە خـراپـەکـەی دەفـەرموێ: ﴿قَالَ إِنِّي لِعَمَلِكُم مِّنَ الْقَالِينَ ﴿١٦٨﴾﴾ الشعراء. واتـە: مـن ڕقـم لـە کـردەوەکـەتـانـە، یـانی: خـودی خـۆتـان وەك مـرۆڤ نـاتـانبوغـزێـنـم، بەڵـکو تەنیـا کـردەوە خـراپـەکـەتـان — کـە نێـربـازیـی بوو- دەبوغـزێـنـم.

دوو: کـاتێـك پیـاوێـکی نـاوداری کـافـر بـەنـاوی (أشـجّ بـن عبـدالقیـس) هـاتـە خـزمـەت پێـغـەمبـەری خـوا (صلی الله علیه وسلم)، کـە جـارێ مسـوڵمـان نـەبوو بـوو، پێـی فـەرموو: {إنَّ فیك خصلتین یُحبُّهما الله: الحلم والأناة}، رواه مسلم[1]، واتـە: بێـگومان تـۆ دوو ئـاکارت تـێدان، کـە خـوا خۆشیـدەوێـن: هـێـدیـی‌و مـەندیی‌و لەسەرخـۆیـی، دیارە (حِـلْـم) پێـچەوانەی زوو تـووڕەبـوونو (سـرعة الغضـب)و، (أنـاة)یـش پێچەوانەی پـەلـەکـردن (عـجـلة)ە.

(١) صحیح مسلم: (٢٥).

www.alibapir.com

بەڵێ، خوێنەری بەڕێزو خۆشەویست !

ئەوەی لە شەش خاڵی ڕابردوودا گوترا، کۆی ئەو تێبینیی‌و سەرنجانەم بوون، کە لە یازدە ساڵی ڕابردوودا، لەبارەی تەزکیەی نەفسەوە – وێڕای ئەوەی لە بەشەکانی دیکەی کتێبەکەدا باسکراوە- بۆم دروست بوونو، بە پێویستم زانی بە کورتیی‌و گوشراویی بیانخەمە ڕوو، دیارە بابەتی تەزکیەی نەفسیش دەریایەکی بێ بنەو کۆتایی نایەتو، بێجگە لە خاوەنو بەدیهێنەری نەفسیش تبارك وتعالى، هیچکەس دەرکی ڕازو نهێنییە زۆرو زەوەندەکانی نەفس ناکاتو، پەی بە هەموو حاڵو بارەکانی نابات.

ئەڵمانیا – بەرلین

ئێوارەی ڕۆژی جومعە

٢٥ی ربیع الأول ١٤٣٣ هـ

١٧ی شوباطی ٢٠١٢ ز

دوا قسەم

١/ وشەی (تزكية) لە بەكارهێنانی قورئانو سوننەتدا، چەمكو واتایەكەی زۆر فراوانترە، لە چەمكو واتای بەكارهێنانی عورفییو باوو زاراوەیی (اصطلاحي)، چونكە لە بەكارهێنانی قورئانو سوننەت دا، پاكبوونەوەی ئینسان لە هەموو خراپەیەكو، ڕازاندنەوەی بە هەموو چاكەیەك دەگرێتەوە، بەبێ سنووردارکردن (تحديد) بە لایەنو بواری ڕووحییو مەعنەوییەوە:

أ- ﴿ قَدۡ أَفۡلَحَ مَن تَزَكَّىٰ ١٤ ﴾ الأعلى.

ب- ﴿ قَدۡ أَفۡلَحَ مَن زَكَّىٰهَا ٩ ﴾ الشمس.

ج- ﴿ ... وَمَن تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفۡسِهِۦۚ ... ١٨ ﴾ فاطر.

بەر لە هەر شتێك، پاكبوونەوە لە كوفرو شیركو، ڕازاندنەوە بە ئیمانو خوا بەیەكگرتن دەگرێتەوە، هەر بۆیەش خوای كاربەجێ سەرفرازیی ڕەها (الفلاح المطلق)ی كردۆتە بەرهەمو ئەنجامی، كە بێگومان سەرفرازییو بەختەوەریی ڕەها، بەس شایستەی پاكییو چاكیی ڕەهایە، كە مانای بەرفراوانی وشەی (تزكية)یە، نەك پاكییو چاكیی مەعنەوییو ئەخلاقیی، كە ماناو چەمكی سنووردار (محدود)و زاراوەییەتی !

٢/ بابەت (موضوع)ی تەزكیەی نەفس، بە هەردووك چەمكو واتا قورئانییو زاراوەییەكەی، بەسەرهاتێكە سەرەتا (بداية)ی هەیە، بەڵام كۆتایی (نهاية) نا ! كەواتە وامەزانە بەم كتێبە لە چاپی پێنجەمیدا، كە زۆری لێ زیادكراوەو گۆڕانكارییەكی ڕیشەیی تێدا كراوە، قسەو باسمان لەمەڕ تەزكیەوە تەواو بووە،

نەخێر، تەواو نەبووەو، تەواویش نابێ، بەڵام ئەوەندەش بزانە ئەم کتێبە شیلەو پوختەی موتاڵاو لێکۆڵینەوەکانمو داواییـن تێبینییو سەرەنجامەکانمو، دەرسو پەندو بەرهەمەکانی ئەزموونی تایبەتیی خۆیشمە!

٣/ تێکڕای پسپۆڕو شارەزایانی بواری تەزکیەو عیرفانو تەصەووف، لەسەر ئەوە یەکدەنگن، کە ئەم زانیاریی‌و شارەزاییی‌و تەزکیەو تەصەووفە، هەرچەندە دەگونجێ لە کتێباندا بخوێنرێتەوەو، لە کۆڕو مەجلیساندا گوێ لەباسو خواسەکانی بگیرێ، بەڵام مەحاڵە بە کردەوەو ڕەفتارو جێبەجێ کردن (تطبیق) نەبێ، وەك پێویست فام بکرێو وەربگیرێ!! هەر بۆیەش ڕستەی: (مَنْ ذاقَ عَرَفَ)، ئەوەی چێژتی دەزانێ، بەسەرزاری هەر پسپۆڕو چاوساغێکی ئەو مەیدانەوەیە.

کەواتە:

تۆش وامەزانە، کە بە خوێندنەوەی ئەم کتێبە، کە دەربارەی تەزکیە نووسراوە، تەزکیە دەبی !! نەخێر نەخێر، بەڵکو دەبێ هەوڵ بدەی زانینەکەت بگۆڕی بۆ توانینو، حاڵی بوونەکەت لەخۆتدا بکەیە حاڵ، ئەوجار شتێك بە شتێك دەکەیو، خوا پشتیوان بێ بە ئامانج دەگەی.

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ، وَسَلامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

مێژووی دواپێداچوونەوە بۆ چاپی پێنجەم:

٣ی جمادي الثانية ١٤٣٣ك

٢٠١٢/٤/٢٤

هەولێر

www.alibapir.com

بەشی نۆیەم

یەکبوویی
(وحدة الوجود)

www.alibapir.com

خوێنەری سەنگین!

لەم بەشی نۆیەمەدا باسی بیرۆکە (فكرة) یەکی یەکجار هەستیار دەکەین، کە بەرای بەندە هۆکارێکی کاریگەری بەلاڕێداچوون و سەرگەردان بوونی خەڵکێکی زۆری بواری تەصەووف و ڕێبازەکانی، ئەو بیرۆکەیە، کە بریتیە لە: (یەکبوویی – وحدة الوجود).

هەرچەندە ژمارەیەک لە زانایانیش ویستوویانە لەڕێی تەئویلکردن و پینەو پەڕۆوە، بەرگریی لەو بیرۆکەیەو هەڵگرانی و تەبەنییکەرانی بکەن، یان خۆیان و خەڵکی بەوە تۆمەتبار بکەن. کە گوایە عەقڵیان توانای وەخۆگرتن (إستیعاب) ئەو بیرۆکەیەی نییە، ئەگەرنا لە ئەسڵ دا بیرۆکەکە هیچ عەیبی نییە!

بەڵام لەڕاستییدا هەر بەرگرییەک لەو بیرۆکەیە بکرێ، کە ڕاست پێچەوانەو دژی عەقڵ و زگماک و وەحییە، شتێکی بێ جێیەو خاوەنەکەی پێی لەکەدار بوە و دەبێ.

ئنجا خوا یاربێ، ئێمە لە حەوت تەوەردا باسی ئەو بیرۆکەیە دەکەین:

١. پێناسەی ئەو بیرۆکەیە.

٢. هەڵگرانی ئەو بیرۆکەیە.

٣. مەترسیی ئەو بیرۆکەیەو دەرهاویشتە خراپەکانی.

٤. هەڵوەشاندنەوەی بیرۆکەی یەکبوویی.

٥. (إبن عربي)و لافلێدانی زل زلی بێ بەڵگە.

٦. پوختەی قسان لەبارەی بیرۆکەی (یەکبوویی – وحدة الوجود)ەوە.

٧. ڕای بەندە لەبارەی بیرۆکەی یەکبووییەوە.

تەوەری یەکەم:

پێناسەی یەکبوویی (وحدة الوجود):

بیرۆکەی یەکبوویی (وحدة الوجود) جەوهەرو کاکڵەکەی ئەوەیە کە بوون (وجود) بە بەدیهێنەرو بەدیهێنراو (خالق و مخلوق)ەوە، یەکەو، لەیەک جیانین و، وشەی (الحُلول: چوونەتێ) و (الإتحاد: یەکگرتن) هەڵەن بۆ خوای بەدیهێنەرو گەردوونی بەدیهێنراو (الكون المخلوق) بەکاربێن، هەروەها بیرۆکەی ناوبراو پێی وایە: کە گەردوون (الكون)یش، وەک خوا لەمێژینەو بێ سەرەتایە!

یەکەم: با سەرەتا لەوبارەوە سەرنجی چەند قسەیەکی (إبن عربي) بدەین، کە بە داهێنەری دیارو باوی ئەو بیرۆکەیە لە نێو موسوڵماناندا دادەنرێ:

١. لەسەرەتای کتێبە ناودارەکەی (الفتوحات المكّية)دا گوتوویەتی[1]:

(...وأَنَّ حِجَابَ العِزَّةِ دُونَ سُبُحَاتِهِ مُسْدَلٌ .وَبَابُ الوُقُوفِ عَلَى مَعْرِفَةِ ذَاتِهِ مُقْفَلٌ، إن خاطب عبده، فهو المُسمِعُ السميع. وَإِن فعل مَا أَمر بِفِعْلِهِ، فَهُوَ المطاع الْمُطِيع، وَلما حَيَّرتني هَذِهِ الْحَقِيقَة، أنشدت على حكم الطَّرِيقَة للخليقة:

الرَّبُّ حَقٌّ وَالْعَبْدُ حَقٌّ ... أَلَيْتَ شِعْرِي مَنْ الْمُكَلَّفُ؟

إنْ قُلْت: عَبْدٌ، فَذَاكَ مَيِّتٌ ... أَوْ قُلْت: رَبٌّ أَنَّى يُكَلَّفُ؟

واتە: هەروەها پەردەی عیززەت بەسەر پرشنگەکانی (ڕووی) دادراون و، دەرگای پەیبردن بە ناسینی خودی داخراوە، ئەگەر بەندەکەی بدوێنێ، بۆ خۆیەتی پێبیسەرو بیسەر، ئەگەر ئەوەش بکات کە فەرمانی پێکردوە، بەس خۆیەتی فەرمانبەریی بۆ کراوو فەرمانبەر!

---

[1] الفتوحات المكية في معرفة الأسرار المالكية والملكية. ج١ ص٣٥ ط١ ١٩٩٨، دار إحياء التراث العربي.

ئنجا کاتێک ئەم ڕاستییە سەراسیمەی کردم، بەپێی حوکمی ڕێباز بۆ خەڵکی گوتم:

پەروەردگار هەقەو بەندەش هەقە   بریا زانیبام کێ ئەرکدارە؟

ئەگەر بڵێی: بەندەیە، ئەو مردوویە، یان بڵێی: پەروەردگارە، ئنجا چۆن ئەو ئەرکدار دەکرێ!

٢- دیسان هەر لەبارەی یەکبوونی بەدیهێنەرو بەدیهێنراوەوە، گوتوویەتی:

(سبحان من خلق الأشياء وهو عينها).[1]

واتە: پاکیی بۆ ئەو کەسەی شتەکانی هێناونە دی و، خۆیشی خودی ئەوانە.

٣- هەروەها گوتوویەتی:

(فما من موجودٍ إلاّ الله، ولا يعرف الله إلا الله، ومن هذه الحقيقة قال من قال: أنا الله، وحققت أنّي عين مَنْ هويته).[2]

واتە: جگە لە خوا هیچ هەبوونێک نییەو، بەس خوا خوا دەناسێ و، لەم ڕاستییەوەیە، ئەو کەسەی گوتوویەتی: من خوام، منیش ساغم کردۆتەوە کە خودی ئەوکەسەم کە خۆشمویستوە!

٤- هەروەها لەبارەی بێ سەرەتابوونی گەردوونەوە" گوتوویەتی:

(فَعَدمُ العالم لم يكن في وقتٍ، لكن الوهم يتخيل أن بين وجود الحق ووجود الخلق امتداداً).[3]

واتە: هیچ کات نەبووە گەردوون نەبێ، بەڵام وەهم پێی وایە لە نێوان بوونی هەق(خوا) و بوونی دروستکراودا، بۆشاییەک هەبووە.

---

[1] الفتوحات المكية. ج٣ ص٥١٣.

[2] التصوف ص١٧٢، لە: (الروحية عند محي الدين بن عربي) ص٢٤، دكتور علي عبدالجليل راضي.

[3] إنشاء الدوائر، ص١٧ (الروحية عند محي الدين بن عربي) د.علي عبدالجليل راضي. ص٢٨ ط١٩٧٥ م/مكتبة النهضة المصرية.

دووەم: هەروەها بـا سـەرنجی چەنـد قسـەیەکی (العلامـة عبـدالعلي بحـر العلـوم اللكنـوي)یش بـدەین کە لەسـاڵی (١٢٢٥ک)دا مـردووە، بە ڕوونکـەرەوەی بیردۆزەی (إبن عربي) لە بارەی (یەکبوویی) یەوە دادەنرێ:

(جميعُ ما سوى الله تعالى، عالم الشؤون والتعيُّنات، وجميـع الشـؤون والتعينـات مظاهره، هو ظاهرٌ فيها وسارٍ، وليس هذا السريان هو ما يقول به أصحاب (الحلول) أو يعتقده أهل (الإتحاد)، بـلْ إنَّ هـذا السَّـريان كَسَـرَيان عـدد الواحـد في الأعـداد، وجميع الأعداد ليست إلا واحدات، فلا يظهر في العالم إلا عين واحدة أو ذات واحـدة، وهي التي ظهرت من ذات الله القـدوس، فَتَجَلَّـى ذات الله تعـالى في هـذه الكثـرة، فالله هو الأول والآخر والظاهر والباطن، تعالى عن الشركاء والأنداد)[1].

واتە: هەمــوو شــتێک جــگە لە خــوای بەرز، جیهــانی کارەکــان و دیارییکراوەکــانەو، تێکــڕای کارەکــان و دیارییکراوەکــان ڕواڵەتــی ویــن (درەوشێنەرەوەکانی خوان)و، ئەو تێیاندا دەرکەوتوو و ڕۆیشتوویە، بەڵام ئەو پێدا بڵاوبوونەوەیە ئەوە نییە کە خاوەنانی هاتنە نێو (الحلول) دەیڵێن، یان خاوەنانی یەکگرتن (إتحاد) بڕوایان پێیەتی، بەڵکو وەک پێدا بڵاو بوونەوەی ژمارەی یەکە، بە ژماراندا و، تێکڕای ژمارەکانیش بەس یەکەکانن.

بۆیە لە دنیادا تەنیا چاوێک یان خودێک دەرکەوتوە، کەبریتیە لەوەی لە خــودی پــاکی خــوادا دەرکەوتــوە، ئیــدی خــودی خــوای بەرز، لەو زۆرانەدا دەدرەوشێتەوە، ئنجا خوا یەکەمین و دوامین و، ئاشکراو پەنهانە، بەرزە لەوەی هاوبەشی هەبن، یان وێنەو هاوتای هەبن.

هەڵبەتە ئەو کەسەی دواتر لە هەمـوو کەس زیـاتر بـوو بە ئـاڵا هەڵگـری بیرۆکەی: یەکبوویی (وحدة الوجود) بریتی بوو لە: (محي الدين بن عربي ٥٦٠ – ٦٣٨ هـ) بەتـایبەتی لە هەردوو کتێبـی: (الفتوحـات المكيـة) و(فصوص الحكم)ی دا.

---

[1] وحدة الوجود، ص٢٩، عن [رجال الفكر والدعوة في الإسلام] ج٣ ص٢٦٧، السيد أبي الحسن علي الحسني الندوي.

سێیەم: یەکێ دیکە لە زانایان بەمجۆرە پێناسەی (یەکبوویی) دەکات:

﴿ وحدة الوجود عقيدة إلحادية هندية كما قال بها فلاسفة اليونان، وتبعهم عليها بعض المذاهب الفلسفية المعاصرة وغلاة الصوفية، تقوم هذه المقولة على الوحدة الذاتية لجميع الأشياء، مع تعدُّد صورها في الظاهر، فالعالم بما فيه إنما هو التجلِّي الإلهي الدائم الذي كان ولايزال، فالموجود واحدٌ وهو الله واجب الوجود الأزلي، عين (المخلوقات) فكل شيء هو الله، واختلاف الموجودات هو اختلاف في الصوروالصفات مع توحُّدٍ في الذات..﴾.[1]

واتە: یەکبوویی بڕوایەکی ئیلحادیی هیندییە، وەک هەندێک لە فەیلەسووفە دێرینەکانی یۆنان تەبەنییان کردووە، هەندێک فەلسەفەی هاوچەرخ و صۆفییە تێپەڕێنەرەکان شوێنیان کەوتوون، ئەو بیرۆکەیە دەڵێ: هەموو شتەکان یەک خودن، هەرچەندە وێنە ڕواڵەتییەکانیان جیان، جیهان هەمووی و هەرچی تێیدایە، درەوشانەوەی بەردەوام و نەپساوەی خوایە، بوون (وجود) یەکە، کە خوای بوون پێویستی بێ سەرەتایەو، خودی دروستکراوەکانە، هەموو شتێک خوایەو جیاوازیی دروستکراوەکان، تەنیا لە جیاوازیی دیمەن و سیفەتەکان دایە، وێڕای یەکبوون لە خود دا.

---

[1] الموسوعة الميسرة في الأديان والمذاهب والأحزاب المعاصرة، د.مانع بن عبدالله الجهني، ج٢ ص ١٢٦٨.

تەوەری دووەم:

هەڵگرانی ئەو بیرۆکەیە:

هەر لە زووەوە هەندێک لە ئەهلی تەصەووف -کە ڕەنگە لە حاڵەتی نائاسایی دا بووبن- هەندێک قسەیان لێ گێڕدراونەوە، بۆنی یەکبوویی (وحدة الوجود)یان لێدێ:

بۆ نموونە:

١- أبو يزيد البسطامي: لێی گێڕراوەتەوە،کە گوتوویەتی: (سبحاني ما أعظم شأني) پاکیی بۆ من چەندە پێگەم مەزنە!

هەروەها گوایەگوتوویەتی: (ليس في جُبَّتي إلاّ الله) لە نێو جوببەکەم دا، بەس خوا هەیە!

٢- (الحسين بن منصور الحلاج) زۆر باوە، کە لێی گێڕراوەتەوە، هاواری کردوە:(أنا الحق) منم هەق![1]

٣- بەڵام دواتر(ابن عربي) ئەو بیرۆکەیەی زۆر بە قووڵیی تەبەننیی کردوەو خۆی بۆ تەرخانکردو، وای لێهات دوای وی، ئەو بیرۆکەیە، هەر بەناوی ئەوەوە دەناسراو، لە هەردووک کتێبە ناودارەکەی خۆی:

أ - (الفتوحات المكية) و، ب - (فُصوص الحكم)دا، زۆری قسە لەبارەوە کردن.

ئنجا دوای خۆیشی، چەند کەسێک زۆریان ڕەواج بەو بیرۆکەیەدا، بەتایبەت:

١ - إبن سبعين.

٢ - صدرالدين القونوي.

٣ - ألبَلياني.

٤ - ألتلمساني.

---

(١) (رجال الفكر والدعوة..) ج٣ ص٢٦٥.

کە (إبن تيمية) لەبارەی (التلمساني)یەوە گوتوویەتی[1]:

(كان يطبق المذهب الوجودي عملياً، فَيستَحِلُّ جميع المحرّمات، لأنه إذا كان الوجود واحداً، فلم التفريق بين الحلال والحرام؟).

واتە: ئەو بیرۆکەیەی بەکردەوە جێبەجێ دەکردو، تێکڕای قەدەغەکراوەکانی بەحەڵاڵ دادەنان، چونکە مادام بوون یەکبێ، بۆچی حەڵاڵ و حەرام لێک جیابکرێتەوە ؟

هەروەها (ابن تيمية) لێی گێڕراوەتەوە، کە[2]لەبارەی(التلمسانی)یەوە گوتوویەتی:

(وحدَّثني من كان معه: فمررت على كلب أجرب ميت بالطريق، فقلت له: هذا أيضاً هو ذات الله؟ فقال: وهل ثمَّ شيء خارج عنها؟ نعم الجميع في ذاته).

واتە: کەسێک بۆی گێڕامەوە(گوتی): لەڕێیەدا بەلای سەگێکی تۆپیوی گەڕدا ڕەتبووم، ئنجا پێمگوت: ئەمەش خودی خوایە؟

گوتی: ئەدی هیچ شتێک هەیە لە خودی وی بەدەربێ؟

بەڵێ، هەمووی لە خودی وی دایە!

شایانی باسیشە: ئێمە تەوەری پێنجەممان تەرخانکردووە، بۆ بەرپەرچدانەوەی بەشێک لە لافلێدانەکان(إدعاءات)ی (إبن عربي).

---

(١) الفرقان بين الحق والباطل ص١٤٥ لە (رجال الفكر والدعوة..) ج٣ ص ٢٧١.

(٢) هەمان سەرچاوە.

تەوەری سێیەم:
مەترسیی ئەو بیرۆکەیەو دەرهاویشتە خراپەکانی:

ئەو بیرۆکەیە وێڕای هەڵەبوونی لە خودی خۆیداو دژوەستانی لەگەڵ: عەقڵ و زگماک و وەحیی و واقیعدا، مەترسییەکی یەکجار گەورەی لەسەر کۆی دینداریی و دنیاداریی هەیەو، دەرهاویشتەی یەکجار پیس و خراپی هەن، چونکە:

ئەگەر بوون (بەدیهێنەرو بەدیهێنراو - الخالق والخلق -) هەمووی یەک شت بێ: خوا پەرستیی و بتپەرستیی و، ئیمان و کوفرو، طاعەت و سەرپێچیی و، ڕەوشت و بێ ڕەوشتیی و، حەڵاڵ و حەرام و، چاک و خراپ و... هتد، هەموویان یەکسان دەبنەوەو جیاوازییان نامێنێ!

هەروەک سەرجەم ئەوانەی لەگەڵ ئەو بیرۆکەیەدا ڕاستیان کردوەو جێبەجێیان کردوە، وایانکردوە، وەک پێشتر چەند نموونەیەکمان لە زاری (إبن تيمية)وە، لەبارەی (التلمساني)یەوە هێنانەوە، ئەمەش چەند دەرهاویشتەیەکی زۆر خراپی بیرۆکەی یەکبوویی:

یەك: (إبن تيمية) لەبارەی (التلمساني)یەوە گوتوویەتی:

(وَحَدَّثَنِي الثِّقَةُ أَنَّهُ قَرَأَ عَلَيْهِ " فُصُوصَ الْحِكَمِ " لِابْنِ عَرَبِيّ وَكَانَ يَظُنُّهُ مِنْ كَلَامِ أَوْلِيَاءِ اللَّهِ الْعَارِفِينَ، فَلَمَّا قَرَأَهُ رَآهُ يُخَالِفُ الْقُرْآنَ، قَالَ: فَقُلْت لَهُ: هَذَا الْكَلَامُ يُخَالِفُ الْقُرْآنَ! فَقَالَ: الْقُرْآنُ كُلُّهُ شِرْكٌ، وَإِنَّمَا التَّوْحِيدُ فِي كَلَامِنَا، وَكَانَ يَقُولُ: ثَبَتَ عِنْدَنَا فِي الْكَشْفِ مَا يُخَالِفُ صَرِيحَ الْمَعْقُولِ).[1]

واتە: بابایەکی متمانە پێکراو بۆی باسکردم، کە کتێبی (فصوص الحكم)ی (ابن عربي) بەسەردا خوێندەوە - بەسەر (التلمساني)دا- کە وایدەزانی قسەی

(١) الفرقان بين الحق والباطل ص١٤٥. لە (رجال الفكر والدعوة..) ج٣ ص٢٧١.

دۆستەکانی خواو خواناسانە، ئنجا کاتێک دیتی دژی قورئانە، گوتی: پێمگوت: ئەو قسەیە پێچەوانەی قورئانە!

ئەویش گوتی: قورئان هەمووی شیرکە، خوا بەیەکگرتن لە قسەی ئێمەدایە!

هەروەها دەیگوت: شتی وامان بە کەشف بۆ چەسپاوە، کە دژو پێچەوانەی ڕاشکاوی عەقڵە!

دوو: دیسان هەر ئەو هێناویەتی:

(وَقِيلَ لبعضهم: إِذَا كَانَ الْوُجُودُ وَاحِدًا، فَلِمَ كَانَتْ الزَّوْجَةُ حَلالا وَالْأُمُّ حَرَامًا؟ فَقَالَ: الْكُلُّ عِنْدَنَا واحدٌ، وَلَكِنْ هَؤُلَاءِ الْمَحْجُوبُونَ قَالُوا: حَرَامٌ، فَقُلْنَا: حَرَامٌ عَلَيْكُمْ).[1]

واتە: بەیەکیان گوترا - لەهەڵگرانی بیرۆکەی: (یەکبوویی - وحدة الوجود)- مادام بوون(وجود) یەک بێ، بۆچی ژن حەڵاڵە و دایک حەڕامە؟!

گوتی: لەلای ئێمە هەمووی یەکە، بەڵام ئەو پۆشراوانە - بە پەردەی نەزانین- گوتیان: حەڕامە، ئێمەش گوتمان: لێتان حەڕامە!

سێ: (الشيخ جنيد البغدادي)، کە یەکێک بووە لە پێشەوایانی ڕێپێشاندان (أئمة الهدى)و (إبن تيمية) دەڵێ: (قدس الله روحه) کاتێک لەبارەی خوا بەیەکگرتن (توحيد الله)ەوە پرسیاری لێکراوە، گوتوویەتی:

(التوحيد إفراد الحدوث عن القدم)، یانی: خوا بەیەکگرتن، تاککردنەوەی پەیدابوویە لە بێ سەرەتایی، واتە: خوا بەیەکگرتن بریتییە لە یەک جیاکردنەوەی بەدیهێنەرو بەدیهێنراو(الخالق والمخلوق).

کەچی (إبن عربي) ئەوە لە (جنيد) بە ڕەخنە دەگرێ و دەڵێ:

(يَا جنيد! هَلْ يُمَيِّزُ بَيْنَ الْمُحْدَثِ وَالْقَدِيمِ إلَّا مَنْ يَكُونُ غَيْرَهُمَا؟).[2]

واتە: ئەی جونەید! ئایا کێ پەیداکراوو بێ سەرەتا لەیەک جیا دەکاتەوە، مەگەر جیابێ لێیان ؟

---

(١) الرد الأقوم على فصوص الحكم. لابن تيمية. ص٤٢ . لە (رجال الفكر والدعوة..) ج٣ ص٧٢٣.

(٢) مجموعة الفتاوى، ج ١١ ص ١٣٤ لابن تيمية.

کە بێگومــان ئەم قسـەیە پـووچەو، ڕەخـنەکەی (إبـن عربـي) لە (جنیـد) بـێ بنەمایـە، چـونکە مەرجی لەیەک جیاکەرەوەی دووشـتان بە زانیـاریی و، قسـە ئەوە نییە ،کە شتێکی سێیەم بێ، چونکە هەموو کەس خۆی لەخەڵکی دیکە لەیەک جیا دەکـاتەوە، شـتێکی سـێیەمیش نـییە، بەنـدەش دەزانـێ بەنـدەیەو، خـۆی و خـوای بەدیهێـنەر لەیەک جیـا دەکـاتەوە، خـواش خـۆی و دروسـتکراوەکانی لەیەک جیـا دەکاتەوە.[(١)]

چوار: هەروەها (إبن عربي(لەکتێبی (فصوص الحکم)دا دەڵێ:

(ومـن أسمائه الحسنى (العلي) على من؟ وما ثمّ إلاّ هو، وعـن ماذا؟ ومـا هـو إلاّ هـو، فعلوه لنفسه وهو عين الموجودات، فالمسمى محدثات هي العلية لذاته وليست إلاّ هو... هـو عين مابطن، وهو عين ماظهر، وما ثم يراه غيره، وما ثم من ينطق عنه سواه، وهو المسمى أبو سعيد الخرّاز، وغير ذلك من الأسماء المحدثات).[(٢)]

واتە: لە ناوە پەسەندەکانی خوا بریتیە لە (بەرز)، بەسەرکێدا بەرزە؟

کە جگە لە خۆی هیچ شتێکی دیکە نییە؟

هەروەها لەچی بەرزو باڵایە، کە جگە خۆی هیچ کەس و شتێک نییە؟

ئنجــا بەرزیـــیەکەی بـــۆ خـــۆیەتی و ئەو خـــودی بوونەوەرەکانـــە، نـــاوبراوەکە پەیـداکراوەکانن و، ئەوان لە خـودی خۆیانـدا بەرزن و، جـگە لەوی هـیچ شـتێک نییە...

ئەو خودی پەنهانەو خودی ئاشکرایەو، جگە لە خۆی هیچکەس نییە بیبینـێ، هەروەها جگە لە خۆی، هیچکەس بەناویەوە نادوێ، هەر ئەویشە ناوی (أبـو سعید الخراز)ەو، جگە لەویش لەناوە پەیداکراوەکان.

هەڵـــبەتە ئەو قســـانەی(إبن عربـــي) زۆر زەق و ڕوونـــن، کە خـــواو گەردوون، بەدیهێنەرو بەدیهێنراو(الخالق والخلق)بەیەک دەزانێ.

---

(١) هەمان سەرچاوەو بەرگ و لاپەڕە.

(٢) سەرچاوەی پێشوو، ج١١، ص٣٥.

بەڵام ئەو قسانە، وێڕای کوفر لێچۆڕانیان، نەفامیی و نەزانییشیان لێ دەتکێ، چونکە هەموو عاقڵێک خۆی و دروستکراوەکانی دیکە، لەیەک جیا دەکاتەوەو، دەزانێ خۆی فلانکەس و فلان شتە نییەو، فلانکەس و فلان شتەش ئەو نین!

لێرەدا بۆ سەلماندنی بێ بنەمایی بیرۆکەی(یەکبوویی)، تەنیا عەقڵێکی ساغ و بیرکردنەوەیەکی ڕاستمان دەوێ، ئنجا با سەرنجی ئەم دوو قسەیەش بدەین:

یەک: شێخێک بە موردێکی خۆی گوت: هەرکەس گوتی: لە گەردووندا، جگە لە خوا هەیە، درۆی کردووە.

موریدەکەش گوتی: ئەو کەسەی درۆ دەکات کێیە؟!

دوو: بە یەکێکیان گوت: گەردوون هەمووی دەرکەوتوو و ڕواڵەتەکان (مظاهر)ە، ئەویش گوتی: ئایا ڕواڵەتەکان خودی ئاشکرا (ظاهر)ن - واتە خوا- یان لێی جیان؟

یانی: ئەگەر لێی جیاین، کەواتە: هەموو شتێک خوا نییەو، ئەگەر یەکیش بن کەواتە: چۆن دەڵێن: گەردوون ڕواڵەتە دەرکەوتووەکانی خوایە؟![1]

شایانی باسیشە لەبەردەم ئەو جۆرە قسانەی (إبن عربي)دا، زانایان بەگشتیی، دوو جۆرە هەڵوێستیان هەن:

یەکەم: زۆربەیان ڕەخنەی لێدەگرن و، ئەو قسانەی لەسەر حیساب دەکەن و، بەپێی ئەوە حوکمی دەدەن.

دووەم: بەشێکیشیان یان بۆی پینەو پەڕۆو تەئویل دەکەن، یان دەڵێن:

ئەو قسانەی پێچەوانەی قورئان و سوننەتن، هی خۆی نین وڕەگەڵ کتێب و قسەکانی خراون، بۆیەش ڕەخنەیان لەوانە گرتووە، کە بە هۆی ئەو قسانەیەوە، بە کافری دادەنێن و، لەو بارەوەش ئاماژە بە دوو کتێبان دەکەین:

١- (تنبيه الغبي بتبرئة ابن عربي، للسيوطي).

٢- (تنبيه الغبي إلى تكفير ابن عربي، لبرهان الدين البقاعي).

---

(١) هەمان سەرچاوەی پێشوو، ج١١ ص٣٥.

پێشم وایە: قسەو هەڵوێستی (إبن تیمیة) لەو بارەوە میانجیی و باشە، چونکە (إبن عربي)لە (الفتوحات المكیة)دا، قسەی ڕێک و شەرعییانەی زۆرن، بەتایبەت لەبواری حوکمە شەرعییەکاندا.(١)

(إبن تیمیة) لەبارەی (إبن عربي)یەوە گوتوویەتی:

(لَكِنَّ ابْنَ عَرَبِيّ أَقْرَبُهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ وَأَحْسَنُ كَلَامًا فِي مَوَاضِعَ كَثِيرَةٍ، فَإِنَّهُ يُفَرِّقُ بَيْنَ الْمَظَاهِرِ وَالظَّاهِرِ، فَيُقِرُّ الْأَمْرَ وَالنَّهْيَ وَالشَّرَائِعَ عَلَى مَا هِيَ عَلَيْهِ، وَيَأْمُرُ بِالسُّلُوكِ بِكَثِيرِ مِمَّا يأمُر بِهِ الْمَشَايِخُ مِنْ الْأَخْلَاقِ وَالْعِبَادَاتِ...)(٢)

واتە: بەڵام (إبن عربي) لە هەموویان لە ئیسلامەوە نیزیکترەو، لە زۆر شوێنان قسەکانیشی باشترن، چونکە ڕواڵەتەکان و ئاشکرا، لەیەک جیا دەکاتەوە و، دان بە فەرمان و قەدەغەدا دێنێ و، بەرنامەکان وەک خۆیان دەسەلمێنێ و، فەرمانیش بە ڕەچاوکردنی زۆرێک لەوەی ئوستادەکان فەرمانی پێدەکەن، لە ڕەوشت و پەرستنەکان، دەکات...

لە کۆتایی قسەکردنیشیدا لەبارەیەوە، گوتوویەتی:

﴿وَاَللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا مَاتَ الرَّجُلُ عَلَيْهِ، وَاَللَّهُ يَغْفِرُ لِجَمِيعِ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ الْأَحْيَاءِ مِنْهُمْ وَالْأَمْوَاتِ {رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ}﴾.(٣)

واتە: خواش زاناترە، پیاوەکە لەسەر چی مردوە! خواش لە تێکڕای مسوڵمانانی پیاوو ئافرەت و، بڕوادارانی پیاوو ئافرەت ببووریٚ، بە زیندوو و مردوویانەوە، {پەروەردگارمان! لە ئێمەو لەوبرایانەمان ببوورە کە بە ئیمانەوە پێشمان کەوتوون و، پەروەردگارمان! کینەمان مەخە دڵەوە بەرانبەر بە بڕواداران، بێگومان تۆی میهرەبانی بە بەزەیی}.

(١) بڕوانە: (الفتوحات المكیة) ج١ ص ٤٠٥ – ٩٠٣. کە شەش (باب)ی (٦٧ – ٧٢)ی بۆ شایەتمان و نوێژو زەکات و ڕۆژووی ڕەمەزان و حەج و عومرە، تەرخان کردوون.
(٢) جلاء العینین، ص٥٨.
(٣) جلاء العینین، ص ٥٨.

تەوەرەی چوارەم:
هەڵوەشاندنەوەی بیرۆکەی یەکبوویی:

ژمارەیەکی زۆر لە زاناو پێشەوایان بەرپەرچی بیرۆکەی یەکبوویی (وحدة الوجود)یان داوەتەوە:

١ - یەکەم: (إبن تيمية/ ٦٦١ - ٧٢٨هـ).

٢ - یەکی دیکە لەوانە: (علاء الدولة السمناني/ ٦٥٩ - ٧٣٦ هـ).

٣ - یەکی دیکە لەوانە: (الإمام شرف الدين المنيري/ ٧٨٢ هـ)، کە لەو بارەوە گوتوویەتی:

(إن ما يظن وحدة الوجود وفناء كل موجود - سوى واجب الوجود - وعدمه عَدْما كاملاً، هو - في واقع الأمر- ليس إلاّ أفول الموجودات إزاء الوجود الحقيقي وغروبها وانقهارها، كما يخبو ضوء النجم وينطمس إزاء ضوء الشمس الوهاج، وتصبح الذرات كأنها لا حقيقة لها ولا وجود)[1].

واتە: ئەوەی وا دەزانرێ (یەکبوویی)یەو، لاچوون و نەمانی سەرجەم دروستکراوەکانە، تەنیا خەفەبوون و دیارنەمانی دروستکراوەکانە لە بەرانبەر بوونی ڕاستەقینەداو، ئاوابوون و کوژانەوەیانە، وەک چۆن تیشکی ئەستێران خەفە دەبێ و نامێنێ، لە بەرانبەر تیشکی پڕشنگداری خۆرداو، گەردیلەکانی وایان لێدێ، کە هیچ چییەت و بوونیان نەبێ.

دوایی (شرف الدين المنيري) لە دوو ڕستەی کورتدا، بیرۆکەکەی پوخت دەکاتەوەو دەڵێ: (عَدَمُ الأشياء وفناؤها شيء، وعدم رؤيتها شيء آخر).

واتە: نەبوونی شتەکان و فەوتانیان شتێکەو، نەدیتنیشیان شتێکی دیکەیە.

---

(١) الرسالة الأولى من مكتوبات (سه صدى)، له: (رجال الفكر والدعوة) ج٣ ص٢٧٦.

٤ - یەکی دیکە لەو زاناو پێشەوایانەی بەرپەرچی بیرۆکەی [یەکبوویی - وحدة الوجود]یان داوەتەوە بریتییە لە:

(السيد أحمد السرهندي) ناسراو بە (الإمام الرباني) [٩٧١ - ١٠٣٤هـ].

کە لەو بارەوە لە (المكتوبات)ەکەیدا قسەو باسی زۆری هەن، بۆ نموونە، دەڵێ:

[إن الله الأحد القدوس لايَتَّخِذُ بشيء (لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ) الشورى ١١، والعالم مُتَّسِمٌ بالحدوث والنقص والمحدودية، فكيف يمكن أن يكون ما لا يوصف بالكيف والكم، عين أو مثل ما يوصف بالكيف والكم؟ وكيف يقال للواجب إنه عين الممكنات؟ ولن يكون القديم عين الحادث، ولا ممتنع العدم عين جائز العدم، وانقلاب الحقائق مستحيلٌ – عقلاً وشرعاً - .

ولنضرب مثالاً نشرح ذلك أكثر من ذي قبل:

أراد عالم بارع يجمع بين جميع العلوم والفنون، أن يُظْهِرَ كمالَهُ وكفاءاته المتنوعة الكثيرة، ويُعْلِن فضائله ومحاسنه الخفية على مشاهد الناس، فأبدع حروفاً وأصواتاً ليظهر كمالاته المخفية في مرآة هذه الحروف والأصوات، فلا يمكن – في هذه الحال – أن يقال: إن هذه الحروف والأصوات التي هي مظهر هذه المحاسن المستورة، ومرآة الكمال المكنون، إنما هي عين هذه المحاسن والكمال، أو أنها محيطة بها إحاطة كاملة، أو أنها قريبة منها، أو معها معية ذاتية وقرباً ذاتياً، بل إن بينها من النسبة ما بين الدال والمدلول عليه، فليست هذه الحروف والأصوات إلاَّ دليلاً على هذا الكمال، وما نشأت من النسبة بينها، إنما هي بفعل الوهم والخيال][1].

واتە: بێگومان خوای تاکی پاک، لەگەڵ هیچ شتێکدا یەکنا گرێ: (هیچ شتێک وەک وێنەی وی نییە) جیهانیش بە پەیدا کردن و ناتەواویی و سنووردارییی ناسراوە، ئێمە چۆن زاتێک کە بە چۆن و چەند، وەسف ناکرێ، خودی یان وێنەی ئەو شتەبێ کە بە، چۆن و چەند، وەسف دەکرێ؟

یان چۆن بە پێویست (واجب) دەگوترێ: خودی گونجاو (ممكن)ەکانە؟

---

(١) الرسالة رقم: ٣١، المجموعة الأولى عن رجال الفكر والدعوة، ج٣ ص٢٨، ٨١.

هەرگیزیش بێ سەرەتا نابێتە خودی پەیدابوو، هەروەها نەبوون مەحاڵ، هەرگیز نابێتە نەبوون ڕەوا، هەڵگەڕانەوەی ڕاستییەکان لە ڕووی عەقڵ و شەرعەوە مەحاڵە.

ئنجا با وێنەیەک بێنینەوە،کە ئەو بابەتە لە پێشوو زیاتر ڕوون بکەینەوە:

زانایەکی هەڵکەوتوو، کە سەرجەم زانست و هونەرەکانی کۆکردبوونەوە، ویستی: تێرو تەواویی و شایستەییە زۆرەکانی دەربخات و، چاکیی و جوانییە شێراوەکانی بۆ خەڵکی بخاتە ڕوو، ئیدی هەڵسا چەندان پیت و دەنگی داهێنان، تاکو تەواوییەکانی خۆی لە ئاوێنەی ئەو پیت و دەنگانەدا، پێیشان بدات، بێگومان لەو حاڵەیش دا ناگونجێ بگوترێ:

ئەو پیت و دەنگانەی لە ئاوێنەی ئەو دیمەنانەدا دەرکەوتوون، بریتیین لە خودی ئەو چاکیی و تەواوییانە، یان ئەو پیت و دەنگانە بە تەواویی دەوری ئەو چاکیی و تەواوییانەیان داوە، یان لێیان نزیکن، یان لەگەڵیاندان بە لەگەڵدابوون و نزیکییەکی خودیی! بەڵکو هەر ئەوەندە پێکەوە پەیوەستن، کە گەیەنەر گەیەنراو (بێژەو واتا) پێکەوە پەیوەستن و، ئەو پیت و دەنگانە، جگە لە نیشانەو بەڵگەی ئەو تەواوییە، هیچی دیکە نین و، پەیوەندییەکەشییان تەنیا لە ئەنجامی وەهم و خەیاڵەوە پەیدابووە [ئەگەرنا هیچ پێک ناچن و لێک دوورن].

تەوەرەی پێنجەم:

(إبن عربي) و لاف لێدانی زل زل و بێ بەڵگە

بە پێویستم زانی هەندێک شیکردنەوە بۆ چەند قسەیەکی (إبن عربي) بکەین، کە لافی زۆری لێداون و بۆشی ئیسپات نەکراون، بۆ نموونە، گوتوویەتی:

[ليس عندي بحمدالله تقليد لأحد غير رسول الله (صلى الله عليه وسلم)، فعلومنا كلها محفوظة من الخطأ][1].

واتە: (ستایش بۆ خوا، جگە لە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) لاسایی کەسم نەکردۆتەوە، بۆیە زانیارییەکانمان هەموویان لە هەڵە پارێزراون!!

دیارە(إبن عربي)لافی دیکەشی زۆر لێداون وەک: (ختم الأولياء)،[2] کە گوایە هی خۆیەتی، بەڵام ئێمە تەنیا ئەو قسەیەی لە مەحەک دەدەین،کە گوتوویەتی: زانیارییەکانی ئێمە هیچ هەڵەیان تێدانین!).

بابزانین وایە؟!

چەند هەڵەیەکی جۆراو جۆری (إبن عربي)[3]:

١) لە بارەی هۆکاری نیشتنی ماددەکانەوە لە شلەکاندا، گوتوویەتی: (فالمرسوب للبرودة والرطوبة... نیشتن بە هۆی ساردیی و تەڕییەوەیە).

بەڵام زانست دەڵێ: هۆکارەکەی زیادیی چڕیی (كثافة) ماددە نیشتووەکەیە، لە شلەکەدا.

---

(١) الفتوحات المكية، ج٣، باب: ٣٦٧، ص٣٣١ – ٣٤٣.

(٢) گوایە (إبن عربي) کۆتایی دۆستانی خوایە!!

(٣) سەرجەم ئەو نموونانە جگە لە (١١ و ١٢) لە کتێبی: (الروحية عند محي الدين بن عربي) وەرمگرتوون: ص٤٣٦ – ٤٤٣.

٢) لەبارەی تیشکەوە دەڵێ: (زمان التحاظه هو زمان التحاقه).

واتە: کاتی بینینی، کاتی دەرچوونییەتی! کە ئەوەش ڕاست نییەو، تیشک ماوەی (٣٠٠٠٠٠)کلم لە چرکەیەکدا دەبڕێ و تیشکی ئەستێرەی وا دەبینین، چەندان ملیۆن ساڵە بەڕێوەیە! خۆریش، کە سەد و پەنجا ملیۆن کیلۆمەتر (١٥٠.٠٠٠.٠٠٠)کلم لێمانەوە دوورە، تیشکەکەی بە هەشت خولەك دەمانگاتێ.

٣) لەبارەی هەورە تریشقەوە گوتوویەتی:

(وهذا الملك المسمى الرعد، وهو مخلوق من الهواء كما خلقنا نحن من الماء).

واتە: ئەو فریشتەیەی(رعد)ی پێدەگوترێ، لە هەوا دروست بووە، وەک چۆن ئێمە لە ئاو دروست بووین.

ڕاستەکەیشی ئەوەیە، کە هەورە تریشقە، دەنگ و هەوا نییەو، دەرەنجامی موتوربە بوونی هەورانە، فریشتەکانیش لە ڕووناکیی(نور) دروستبوون، نەك لە هەوا، وەك پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم فەرموویەتی: (خُلِقَتِ الملائكةُ من نُّورٍ).رواه مسلم: ٢٩٩٦.

٤) لەبارەی ژمارانەوە دەڵێ:

(فإن مراتب العدد أربع: آحاد وعشرات ومائون و آلاف).

واتە: پلەکانی ژمارە چوارن: یەکان و دەیان و سەدان و هەزاران.

بەڵام ئاشکرایە، کە ژمارەکان کۆتاییان نییە، سەد هەزار، ملیۆن، ملیار، تریلیۆن...

٥) لەبارەی زیندەزانییەوە پێی وابووە: (أن التعفين يحدث في الجو فينشأ عنه حيّات تعيش هناك، وأن والده رأي البازي وقد نزل من الجو بواحدة منها..).

واتە: بۆگەن بوون لە هەوادا دەبێ و، مارەکان لەوێ پەیدا دەبن و دەژین و، بابیشی بازێکی دیوە مارێکی لەسەرێوە دابەزاندوە!

بەڵام بێگومان باز مار لە زەوییەوە بەرەو ئاسمان دەباو دەیکوژێ!

٦) (إبن عربي) پێی وابووە: زەوی چەقی گەردوونە!

کە ئەوە هەمان قسەی گەردوون ناسە گریکەکان بووەو، ئێستا زانست بە ئەفسانەی دەزانێ.

٧) هەروەها (إبن عربي) پێی وابووە: ئەستێرەکانی ئاسمان خانووی تاریک و تەڵەمن و، ڕووناکیی خۆریش لە خودی خۆی نییە!

بەڵام ئەو قسانە, هەموویان پێچەوانەی زانستی گەردووناسیین و، ئێستا هیچ بایەخێکیان نیە.

٨) دیسان (إبن عربي) پێی وابووە: زەوی بەر لە خڕۆکەو ئەستێرەکان بووە، یانی: پێش وان دروستبووە!

بەڵام زانست جۆرێکی دیکەی گوتوەو سەلماندوەو، زەوی یەکێکە لە نۆ خڕۆکەکەی کۆمەڵەی خۆر و، خۆر(شمس)یش ئەستێرەیەکە لە تریلیۆنێك ئەستێرەی نێو کەهکەشانی کاکێشان و، کەهکەشانەکانیش دەوری یەك تریلیۆن($١٠^{١٢}$)یان لێ مەزەندە کراون.

٩) هەروەها (إبن عربي) تەمەنی گەردوون بە: سەدو چل و چوار هەزار (١٤٤٠٠٠) ساڵ مەزەندە دەکات!

ئەوەش زانستی تازە هەڵیوەشاندۆتەوە، کە دەڵێ: تەمەنی گەردوون دەوری (١٣ - ١٥) ملیار ساڵە!

١٠) (إبن عربي) زۆر باسی دیتنی فریشتەکان و قسە لەگەڵ کردنیان دەکات، بەڵام نازانین بۆچی جارێ: چارەسەری نەخۆشییەک، پەیداکردنی

زانیـارییەک، وەدەسـتهێنانی هێـزو توانـایەکی لـێ داوا نەکـردوون، کە لەو ڕۆژگارەدا بۆ موسوڵمانان، زۆر پێویست بوون ؟![1]

١١) (إبن عربي) دەڵێ: من قسەکانی خۆمم لە فریشتان وەرگرتوون!

کە بێگومـان، جـگە لە پێغەمـبەران، هـیچ کەس ڕاسـتەوخۆو لە حـاڵەتی بێداریی دا، زانیاریی لە فریشتان وەرناگرێ، کەچی ئەو گوتوویەتی:

(فإنه ليس من علوم الفكر هذا الكتاب، وإنما هو من علوم التلقِّي والتَولِّي).[2]

واتە: ئەم کتێـــبە لە زانیارییەکـــانی بیرکـــردنەوە نیـــیە، بەڵکـــو لە زانیارییەکانی وەرگرتن و شۆڕکردنەوەیە.

یانی: فریشتە بۆلام شۆڕبوونەوەو لێم وەرگرتوون!

ئنجا ئایا ئەگەر ڕاستبایە، دەبوایە قسەکانی بەمجۆرەبن!

دەبوایە:

١ - لەو پەڕی وردەکاریی زانستیی و ڕاستیی دا بوونایە.

٢ - بۆ خەڵکی سوودبەخش بوونایە!

کەچی تێکەڵ و پێکەڵ و پڕ لە هەڵەن و، بۆ خەڵکیش مـایەی سەرئێشـەی زۆرن و، ئەهلی تەصەووفیشیان بەگشتیی عەیبدارو سەغڵەت (مُحْرَج) کردوون!

١٢) (إبـن عربـي) لە چەنـد شـوێنێکی کتێبەکـانی دا، باسـی (خضـر) دەکـات، هـاوەڵە صـاڵحەکەی مووسـا "علیـه السـلام"، خوا لێـی ڕازی بـێ، گـوایە: دیتوویەتی و ئامۆژگاریی کردوە!

---

[1] بڕوانە: الروحية عند ابن عربي (الدكتور علي عبدالجليل راضي، ص٤٣٨ - ٤٩٢، ط١ ١٩٧٥).

[2] الفتوحات المكية: ج١ ص٢٢٨، الباب ٢٢١ في معرفة علم ومَنزل المنازل.

بۆ وێنە: گوتوویەتی:

(إعلم أيها الولي الحميم أيّدك الله أن هذا الوَتَد هو خضر صاحب موسى "عليه السلام" أطال الله عمره إلى الآن، وقد رأينا من رآه، واتفق لنا من أمره شيء عجيب...)[1]

واتە: ئەی دۆستی نزیک! خوا پشتت بگرێ، بزانە ئەو سینگە (خضر) هاوەڵی مووسایە (علیه السلام)، خوا هەتا ئێستا تەمەنی درێژکردوەو کەسێك ،کە دیتوویەتی دیتوومانە و، شتی سەرسوڕهێنەرمان لەگەڵی بووە!

شتێکی ئاشکراشە،کە(خضر)و هیچ مرۆڤێکی دیکەش نەماوە،خوا فەرموویەتی:

﴿وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ ٱلْخُلْدَ أَفَإِيْن مِّتَّ فَهُمُ ٱلْخَٰلِدُونَ ﴿٣٤﴾﴾ الأنبياء:٣٤

واتە:لەپێش تۆش - ئەی موحەممەد!- هیچ مرۆڤێکمان بەهەرماو نەگێڕاوە، ئایا، کە تۆ مردی ئەوان - بێبڕوایان- هەر ماوەبن؟!

[1] هەمان سەرچاوە، ج١ ص٢٤٤، الباب الخامس والعشرون في معرفة وتَدٍ مخصوصٍ مُعَمَّرٍ.

تەوەری شەشەم:

پوختەی قسان لەبارەی بیرۆکەی یەکبووییەوە

بیرۆکەی [یەکبوویی - وحدة الوجود]، هەرچەندە کەسێک لێی ورد نەبێتەوە، سەرنجڕاکێش و فریودەرە، بەڵام یەکجار ترسناک و بە زەرەو، دەرهاویشتەی خراپی زۆرن و، بە بەرهەم و دەرهاویشتەکانییەوە دەبێ سەرنجی بدەین و، وێڕای نەقڵ (وحي)،پێچەوانەی ڕاشکاوی عەقڵ و زانست و زگماک و واقیعیشە.

ڕاستیش نییە بەرهەمی ڕاستەوخۆی(إبن عربي) بێ، بەڵکو ئەویش لە کەسانی زۆری پێش خۆی وەریگرتوە، بەڵام زۆر ڕەواجی پێداوەو پێوەی ناسراوە، ئەگەرنا بیرۆکەی (یەکبوویی) ڕەگ و ڕیشەی لە هەرکام لە:

(البراهيمية والكونفوشية والأيونية والرواقية والأفلوطينية)دا هەبووە[1].

شایانی باسە:

هەندێک لە زانایانیش زاراوەی: یەکبینیی (وحدة الشهود)یان بەکارهێناوە، واتە: مرۆڤ هێندە بە ناسینی خوادا قووڵ دەبێتەوەو، هێندە پێیدا ڕۆبچێ، کە جگە لە خوا هیچ شتێک و هیچ کەس نەبینێ،کە بێگومان ئەمەیان هیچ ئیشکالی نییەو، زۆریش جیاوازە لە بیرۆکەی: (یەکبوویی - وحدة الوجود)وفەرموودەکەی پێغەمبەریش:

(أصدق كلمة قالها شاعر كلمة لبيد: ألا كل شيء ما خلا الله باطل).[2]

واتە: ڕاستترین وشە شاعیرێک گوتبێتی، ئەم قسەیەی (لبيد)ە:

ئاگاداربن! جگە لە خوا هەموو شتێک پووچە.

یانی: جگە لە خوا، هیچ شتێک بوونەکەی خودیی و چەسپاوو بەردەوام نییە...

---

(١) الروحية عند محي الدين بن عربي، ص ٤٦١ .

(٢) أخرجه البخاري: ٦٤٨٩ ومسلم: ٥٨٤٩ والترمذي: ٢٨٤٩ وإبن ماجة: ٣٧٥٧.

تەوەری حەوتەم:

ڕای بەندە لەبارەی بیرۆکەی (یەکبوویی - وحدة الوجود)ەوە

وێـڕای عەقـڵ و زگمـاک و واقیـع، کە لەگەڵ بیـرۆکەی یەکبوویيـدا دژو نـاکۆکن، بەڵگەی وەحییش زۆرن و، هەرکەس بەدڵێکـی سـاغ و سـاف و، دوور لە کارتێکراویی فەلسەفە جۆراو جۆرەکان، سەرنجی ئەو بیرۆکەیە بدات، بەئاسانیی و بێ ئەرک و ماندوو بوون، دەرکی پوچەڵییەکەی و، بێ بنەماییەکەی دەکات و، بێ سێ و دوو لێکردن، ڕەفزی دەکات.

لە چەند خاڵێکدا، بیروڕاو هەڵوێستی خۆم لەبارەی بیرۆکەی (یەکبوویی - وحدة الوجود)ەوە دەخەمە ڕوو:

یەکەم : هەموو مرۆڤێکی عەقڵ ساغ، خۆی و دەوروبەری لەیەک جیا دەکاتەوە، دەوروبەرێـک، کە وەک خـۆی دروسـتکراوو بەدیهێنـراون، چ جـای خـوای بەدیهێنەری تاک و پاک و بێ وێنە.

کەواتە: بیرۆکەی(یەکبـوویی)، دژو پـێچەوانەی عەقـڵەو، لەگەڵیـدا تێـک دەگیرێ.

دووەم: هەروەها بیرۆکەی ناوبراو، دژو پێچەوانەی زانستیشە، با لەوبارەوە گوێ بۆ یەکێـک لە زانایـانی نـاوداری گەردوونـاس و فیزیـازان بگـرین، کە بـریتییە لە:(سیر جیمس جینز)،کە لەوبارەوە لە کتێبی:(گەردوونی نەزانراو - الكون الغامض)دا گوتوویەتی[(١)]:

(ولقد وصف الأوائل الخالق وهو يفعل في الزمـان والمكـان، دافعـاً بالشـمس والقمـر والنجوم، ليخرجها من مادتها البدائية، والنظرية العلمية الحديثة تضطرنا لنفكر في

(١) الروحية عند محي الدين بن عربي. ص٤٧٤.

الخالق على أنه يعمل خارج نطاق الزمان والمكان، اللذين هما جزء من الخلق تماماً، مثل وجود الفنّان خارج نطاق اللوحة التي يرسُمُها).

واتە: پێشووەکان وا وەسفی بەدیهێنەریان کردووە، کە لە میانی کات و شوێندا کاری کردووەو، خۆرو مانگ و ئەستێرەکانی لە ماددە سەرەتاییەکەیانەوە پاڵپێوەناون، دەری هێناون، بەڵام بیردۆزەی زانیاریی نوێ، ناچارمان دەکات وا بیر لە بەدیهێنەر بکەینەوە، کە لە دەرەوەی بازنەی کات و شوێن دا، کاردەکات، کە ئەوانیش خۆیان بەشێکن لە دروستکراو، ڕێک وەک چۆن هونەرمەندێک (وێنەکێشێک) خۆی لە دەرەوەی جوغزی ئەو تابلۆیەیە، کە نیگاری دەکێشێ.

سێیەم: خوای بەرزی مەزن، وەک چۆن وەک باسی حەوت ئاسمانەکان و زەوی و ئەوەی نێوانیان دەکات، بە هەمان شێوە باسی عەرشیشی کردووەو، ڕاشیگەیاندووە ،کە چۆتە سەر عەرشی خۆی - بەو جۆرەی شایستەیەتی - بۆ نموونە:

﴿ إِنَّ رَبَّكُمُ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ يُغْشِى ٱلَّيْلَ ٱلنَّهَارَ يَطْلُبُهُۥ حَثِيثًا وَٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ وَٱلنُّجُومَ مُسَخَّرَٰتٍۭ بِأَمْرِهِۦٓ ۗ أَلَا لَهُ ٱلْخَلْقُ وَٱلْأَمْرُ ۗ تَبَارَكَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٥٤﴾ ﴾ الأعراف: ٥٤.

واتە: بەدڵنیاییەوە پەروەردگارتان ئەوخوایەیە،کەئاسمانەکان و زەوی لەشەش ڕۆژاندا- بەشەش قۆناغ- هێنایەدی،دوایی چۆتە سەرتەخت،بەشەوێ ڕۆژگاردادەپۆشێ بەخێرایی دوای دەکەوێ،خۆرومانگ و ئەستێرەکانیش بەفەرمانی ویشملکەچ و ڕامکراون،ئاگاداربن!دروستکردن و فەرمان بەس هیوین،بەرزو بەپێزە پەروەردگاری جیهانییان.

کەواتە: خوا لەسەر عەرشە - بەو جۆرەی شایستەیەتی - و لە دەرەوەی ئاسمانەکان و زەوییە و ئاوێتەیان نییە!

زانایانی ئیسلامیش تێکڕا لەسەر ئەوە یەکدەنگن:

(الله مَستَوٍ على عرشه، بائن عن خلقه.......... خوا لەسەر تەختی خۆیەتی و، جیایە لە دروستکراوی خۆی).

چوارەم : مووسا (علیه السلام)، داوای لەخوای بەرزی بێ وێنەکردووە، خۆی پیشان بدات و تەماشای بکات، بەڵام خوای کاربەجێ پێی فەرمووە: ناتوانی بمبینی و، دواتریش بەڵگەیەکی کردەیی پیشانداوە، کە بریتی بووە لە خۆ دەرخستنی خوا بۆ چیایەک و، سەرەنجام وردووخاش بوونی چیایەکەو، بێهۆش کەوتنی مووسا، بە هۆی دیتنی ئەو وێنە سامناکەوە، وەک خوا فەرموویەتی:

﴿ وَلَمَّا جَاءَ مُوسَىٰ لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُۥ رَبُّهُۥ قَالَ رَبِّ أَرِنِيٓ أَنظُرۡ إِلَيۡكَۚ قَالَ لَن تَرَىٰنِي وَلَٰكِنِ ٱنظُرۡ إِلَى ٱلۡجَبَلِ فَإِنِ ٱسۡتَقَرَّ مَكَانَهُۥ فَسَوۡفَ تَرَىٰنِيۚ فَلَمَّا تَجَلَّىٰ رَبُّهُۥ لِلۡجَبَلِ جَعَلَهُۥ دَكّٗا وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقٗاۚ فَلَمَّآ أَفَاقَ قَالَ سُبۡحَٰنَكَ تُبۡتُ إِلَيۡكَ وَأَنَا۠ أَوَّلُ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ١٤٣ ﴾ الأعراف: ١٤٣.

ئنجا ئەگەر بیرۆکەی (یەکبوویی)، فڕی بەسەر ڕاستییەوە بوایە، نەپێویست بوو(مووسا) ئەو داوایە بکات، چونکە هەرچی تەماشا کردبایە: خوا بوو!، نە خوای میهرەبانیش دەیفەرموو: ناتوانی بمبینی (لن تراني)!

پێنجەم : پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) لەو بوارەدا فەرموویەتی:

(إنَّ اللّه عزوجل لاينامُ ولا يَنْبَغي لهُ أنْ يَنام، يَخْفِضُ القِسْطَ وَيرْفَعُه، يُرْفَعُ إليه عَمَلُ الليل قبل عمل النهار، وعَمَلُ النهار قبل عمل الليل، حِجَابُهُ النور – وفي رواية أبي بكر: النار – لو كشفه لأحرقت سبحات وجهه ما انتهى إليه بصره من خلقه).[1]

واتە: بێگومان خوا نانوێ و شایستەشی نییە بنوێ، تەرازوو نزم و بەرز دەکات، کردەوەی شەوێی پێش هی ڕۆژێ بۆلا بەرز دەکرێتەوەو، کردەوەی

[1] مسلم ٤٤٥ وابن ماجه: ١٩٥ ، ١٩٦.

ڕۆژیشی بەر لە هی شەوێی بۆلا بەرز دەكرێتەوە، پەردەكەی ڕووناكییە - لە ڕیوایەتی ئەبی بەكردا: ئاگرە - ،ئەگەر لایبەرێ پڕشنگەكانی ڕووی، هەر دەكەوێتە بەر حوكمی دیتنی لە دروستكراوەكانی، دەیسووتێنێ.

كەواتە: خوا پەردەیەكی ڕووناكی - یان ئاگری - لە نێوان خۆی و دروستكراوەكانیدا داناوەو، بە لابرانی، سەرجەم دروستكراوەكان دەبنە قەرەبرووت و دەسووتێن.

شەشەم : بەڕاستیی پێم سەیرە ،كە ژمارەیەك لە ناودارانی تەصەووف، پێیان وابووە: بیرۆكەی یەكبوویی (فكرة وحدة الوجود) قۆناغێكە، هەردەبێ بابای هەوڵدەر بۆ زۆر لە خوا نیزیككەوتنەوە، بیبڕێ!

بۆ نموونە: (السيد أحمد السرهندی)، كە بە (الإمام الربانی) ناسراوە، لەبارەی خۆی و بابیەوە گوتوویەتی: لەسەر ئەو ڕێبازە بوون.

بەڵام دوایی، خوا ئەوی بەهۆی (الشیخ المرشد محمد عبدالباقی)یەوە، لە (التوحيد الوجودي)دەربازكردووە بەرەو(التوحيد الشهودي).[1]

هەروەها باس دەكات، كە شێخەكەیشی(محمد عبدالباقي) ماوەیەكی كەم هەر لەسەر ئەو ڕێبازە بووە و، دوایی میهرەبانیی خوا دەربازی كردووە.[2]

هەروەها پێم سەیرە،كە(أبو الحسن النَّدَوي)یش لەبەرانبەر ئەو قسانەدا، بێدەنگ بووەو هیچی لەسەر نەگوتوون!

بەڵام بێگومانم، كە مەرج نییە ئەو حاڵەتە بۆ هەموو كەس بێتە پێش ، وا تێدەگەم ئەوە دەرهاویشتەی جۆرێك لە مەشق و ڕاهێنانی ڕووحیی بەشێك لە ئەهلی تەصەووف بێ، ئەگەر نا بۆچی:

نەك هەر هاوەڵان (أصحاب) خوا لێیان ڕازی بێ، بگرە دوای وان شوێنكەوتوان(تابعين)و، پێشەوانیش ئەو حاڵەتەیان نەبووە، هەروەها زۆری دیكەش لە زانایان و بۆ خوا صوڵحاوان!

---

(١) الرسالة رقم: ١٦٠. المجموعة الأولى، لە: (رجال الفكر والدعوة..) ج٣ ص٢٨٣ ، ٢٨٤.

(٢) الرسالة رقم: ٤٣. المجموعة الأولى، لە: (رجال الفكر والدعوة..) ج٣ ص٢٨٢.

حەوتەم : هەروەهـــا ڕەخنەشـــم لەســـەرجەم ئەوانە هەیە، کە لە ئەنجـــامی ئەوەدا هەندێک لە قسەکانی (إبن عربی)یان بەدڵ نەبوون و، دژی قورئان و سوننەت و عەقڵ و زگماک بوون، لەجیاتی ئەوەی ڕەخنە لە قسەکانی وی بگرن و بڵێن:ماڵی قەڵب سەربە خاوەنییەتی، هاتوون:

١ - یان پینەو پەڕۆی بێ جێیان بۆ قسەکانی کردوون، تاکو ڕەشەرعیان بخەن!

٢ - یان عەقڵی خۆیانیان تۆمەتبارکردووە، کە تێیان ناگات!

هەڵبەتە ڕەنگە نازناوی زلی(الشیخ الأکبر)یش، کە بە ناهەق داویانەتە(محي الدین بن عربي) کاریگەریی لەسەریان بووبێ!

هەروەها ڕەنگە ئەو هەموو لاف لێدانانەی ناوبراو، خستبنییە ژێر کاریگەریی و هەژموونی خۆیەوە، بۆ وێنە: لەسەرجەم کتێبی: (الفتوحات المکیة)و کتێبی: (فصوص الحکم)دا، باسی دیتنی فریشتان و پێغەمبەران و ئیلهام بۆکرانی زۆر دەکات!

بەڵام بێگومان:

١) زۆربەی قسەی سەیرو بێ بەڵگەکانی (إبن عربي)، ڕەگ و ڕیشەیان لە کلتوورو فەرهەنگی ڕۆژگاری خۆی - کۆتایی سەدەی شەشەم و سەرەتای سەدەی حەوتەمی کۆچیی- دا هەن و، بۆ کەسێک شارەزایی وردیی لەبارەی ئەو فەلسەفەو بیرۆکانەوە هەبێ، دۆزینەوەی دەزووەکانی پێکەوە بەستنەوەیان ئاسانە، وەک:

١. گریکەکان (الإغریق)، کە (إبن عربي) بیرۆکەی (العماء)و (الحقیقة المحمدیة)، یان (العقل الأول)ی لێ وەرگرتوون.[1]

٢. الفارابی (٨٧٠ - ٩٥٠م) بیروڕاکانی لەبارەی (النفس والقوة المصورة والوهم والحافظة والقلب...)ەوە لێ وەرگرتوون.[2]

---

(١) الروحیة. ص٤٤٤.

(٢) هەمان سەرچاوە: ص٤٢٨.

٣. إخوان الصفا، کە لەدەوری ساڵی (٩٨٣م)دا ژیاون و،چەند نامیلکەیەکیان نووسیون، (ابن عربي) بیرۆکەی پلە پلەیی دروستکراوان لە خوارەوە بۆ سەرەوە (تدرج الكائنات من أدنى إلى أعلى)، لەوان وەرگرتوە: (گڵ، ئاو، کانزا، ڕووەک، ژیاندار...).[1]

٤. (ابن سینا وإبن طفیل) (٩٨٥ -١٠٣٧م) و (١١١٠ - ١١٨٥م)، (ابن عربي) چەند زانیارییەکی لەبارەی خڕۆکەکان و پەرستراوەکانیان (الكواكب وآلهتها)، کە ئەو ناوی لێناون فریشتەکان (ملائكة)، هەروەها لەبارەی چینەکانی ئاسمانەکان، لەوانەوە وەرگرتوون.[2]

٥. (شهاب الدين السهروردي) (٥٤٥ - ٥٨٧م) (إبن عربى) ژمارەیەک وشەو زاراوەی وی بەکارهێناون، وەک: (المسافر، الوجد، الوجود، الغناء والشهود الهيولى، الجوهر، الذوق، الحلاوة، الحق الأول، الخيال، الرياضيات...).[3]

شایانی باسیشە: کارتێکراوبوونی (إبن عربي) بە خەڵکی پێش خۆی و، وەرگرتنی زۆرێک لە بیرۆکەکانی لێیان، ژمارەیەک لە لێکۆڵەران لەسەری یەکدەنگن، بۆ نموونە:

١. الدكتور أبوالعلا عفيفي.[4]
٢. الدكتور زكي مبارك.[5]
٣. الأستاذ عباس العزاوي.[6]
٤. الدكتور محمد رجب حلمي.[7]
٥. الدكتور محمد غلاب.[8]

---

(١) هەمان سەرچاوە: ص٤٤٩.
(٢) هەمان سەرچاوە: ص٤٥١.
(٣) هەمان سەرچاوە: ص ٤٥٢.
(٤) الروحية: ص٤٥٥.
(٥) هەمان سەرچاوە: ص٤٥٦.
(٦) هەمان: ص٤٥٧.
(٧) هەمان: ص٤٥٧.
(٨) هەمان: ص٤٥٨.

٦. الدكتور علي عبدالجليل راضي.[١]

کەواتە: پێویستە بزانرێ، کە (إبن عربي)یش وەک سەرجەم خەڵکی دیکە، کەم و زۆر ،کارتێکراو بووە بە بیرۆکەکانی ڕۆژگاری خۆی و، شایانی باسە: هەرکام لەو نووسەرانەی ناومان هێناون، بە وردیی باسیان کردووە، کە (ابن عربي) چی و چی و لە کێ و کێ نەقڵ کردووە!

٢) وێڕای ئەو سەرچاوانەی باسمانکردن، وا پێدەچێ (ابن عربي) هەم خەیاڵ و وەهمی خۆی و، هەم هەندێک لە شەیتانەکانی کاریگەریی نەرێنیی (التأثير السلبي)یان لەسەری بووبێ، وەک (إبن تيمية)ش ئاماژەی پێداوە، لەوبارەوە گوتوویەتی:

(... وهذه الأرواح الشيطانية هي الروح الذي يزعم صاحب الفتوحات، أنه ألقى اليه ذلك الكتاب، ولهذا يذكر أنواعاً من الخلوات بطعامٍ معيَّن وشيء معيَّن، وهذه مما تفتح لصاحبها اتصالاً بالجن والشياطين، فيظنون ذلك من كرامات الأولياء، وإنما هو من الأحوال الشيطانية...)[٢]

واتە: ئەو ڕووحە شەیتانییانەن، ئەو ڕووحەی، کە خاوەنی (الفتوحات) پێی وایە: ئەو کتێبەی بۆ ناردووە! بۆیەش چەند جۆرە خەڵوەکێشانێک باس دەکات، بە خواردنێکی دیارییکراوو شتێکی تایبەتەوە، کە ئەمەش ڕێی پەیوەندیی لەگەڵ جندو شەیتانان بۆ خاوەنەکەی دەکاتەوە و، پێیان وایە: لە کەرامەتەکانی دۆستانی خوایە، بەڵام تەنیا حاڵەتە شەیتانییەکانن.

---

(١) هەمان. ص٤٤٤ — ٤٦٠.

(٢) مجموعة الفتاوى: ج١١ ص١٣٣.

www.alibapir.com

بەشی دەیەم

تەصەووف و صۆفییەكان

(التصوّف والصوفية)

١- وشەی تەصەووف لە چییەوە هاتوەو كەی پەیدا بووە؟
٢- سەرەتای سەرهەڵدانی تەصەووف.
٣- ناوەكانی تەصەووف.
٤- پێناسەی تەصەووف و نێوەڕۆكەكەی.
٥- گەشەكردنی تەصەووف.
٦- سەرهەڵدانی ڕێبازەكانی تەصەووف و گرنگترین ڕێبازەكانی.
٧- هەڵسەنگاندنێكی كورت بۆ تەصەووف و تەزكیەی نەفس.

www.alibapir.com

بەڕێــزان!

خوا یـاربێ بە کـورتیی لەو حەوت تـەوەردا، کە ناوونیشـانەکانیانمان خسـتنە ڕوو، لەبارەی تەوژمی تەصەووفەوە دەدوێین، کە ئەو ناوە (التصوف) باوترە، ئەگەرنا من زیاتر وشەی (تزکیة) بەکار دەهێنم، کە وشەیەکی قورئانییە، بەڵام وشەی تەصەووف زیـاتر وەك نـاوو نیشـانێك بۆ بـابەتی مەعنەویی و ڕووحیی، برەوی هەیەو ناسراوەو زانراوە.

شایانی باسیشە:

ئـەم بەشـی دەیـەم وکۆتاییـە، لـە ئەسڵدا بەشـی پازدەیەمـە لـە کتێبـی سێیەمی (مەوسووعەی: بیرکردنەوەی ئیسلامی لەنێوان وەحیی و واقیع دا)" بە ناوونیشـانی: (تەوژمە فیکرییە سەرەکییەکانی مێژووی مسوڵمانان).[1]

بەباشم زانی بیکەمەوە بەشی کۆتایی کتێبی: (ڕێگای صاڵح بوون و بەرەو خوا چوون)، چونکە نوێترین قسەمە لەبارەی: خۆپاك و چاککردنەوە).

(١) ئەو مەوسووعەیە بریتییە لە چل و نۆ (٤٩) وتاری بەندە بە هەمان ناوونیشان، کە لەنێوان ڕۆژانی: (٢١/١٠/٢٠١٦ز- ٥/٥/٢٠١٧ز)دا پێشکەشکراون و، دواتر بوونەتە ئەو مەوسووعە پێنج کتێبییە.

تەوەری یەکەم:

وشەی تەصەووف لە چییەوە هاتووەو کەی پەیدا بووە؟

ئەم تەوەری یەکەمە لە دوو بڕگەی کورت دا دەخەینە ڕوو:

یەکەم: وشەی (تصوف) لە چییەوە هاتووە؟

{لەو بارەوە، کە وشەی (تصوف) لە چییەوە هاتوە؟ چەند ڕایەك هەن، کە بەکورتیی ئەمانەن:

١- (تصوَّف: أي لبِسَ الصُّوفَ فهو صوفي)، واتە: (تَصَوَّفَ) یانی: بەرگی خوریی لەبەر کردو ئەو خورییی پۆشە.

٢- هەندێکی دیکە گوتوویانە: لە (أهل الصُّفَّة)وە، هاتوە، (سوففە) شوێنێکی بەرزایی، سەکۆیەك بووە بەتەنیشت مزگەوتی پێغەمبەرەوە (صلی الله علیه وسلم)، سەقفێکیشی هەبووە، ئەوانەی، کە بێ ژن و ماڵ بوون، لەوێدا پشوویان داوە.

٣- هەندێکی دیکە گوتوویانە:لە(الصفُّ الأول)ەوە هاتووە، ئەوانەی هەمیشە ویستوویانە لە ڕیزی یەکەمی نوێژ، یان جەنگ لە دژی دوژمناندا بن.

٤- هەندێکی دیکە گوتوویانە: لە وشەی(صوفة)وە هاتووە،کە هۆزێکی بیاباننشین(قبیلة بدویة)بوون، دیارە زۆربەی ئەو کەسانەش لەو هۆزە بوون، بۆیە ئەو ناوەیان بەدوا کەوتووە.

٥- هەندێکی دیکە گوتوویانە: ئەو وشە لە (الصوفانة)ەوەیە، یانی:(بقلة)، کە دانەوێڵەیەکە دەخورێ، ئنجا زیاتر وەك دنیا بەکەمگرتن (زهد)، ئەوانە ئەو جۆرە خواردنەیان خواردووە.

٦- هەندێکی دیکەگوتوویانە: لە(صوفة القفا)ەوە هاتووە، یانی: (الشعرات النابتة علی القَفا)، واتە: ئەو موانەی،کە لەپشتی سەر دێن، یانی: زۆر خزمەتی خۆیانیان نەکردوەو، دەستیان بەخۆیاندا نەهێناوە.

٧- هەندێکی دیکە گوتوویانە:(صوفي)لە(صفا)ەوە هاتووە،واتە:خۆی صاف کردەوە.

٨- هەندێكی دیكە گوتوویانە: (تصوف) وشەیەكی یۆنانییە (سوفوس) یان (تیوسوفیا)، لەوێوە هاتوە}[١].

بەڵام ئەوەی كە زۆربەی زانایان لەسەرنی، وەك (إبن تیمیة)و غەیری ئەویش پشتگیرییان كردووە، ئەوەیە كە بۆچوونی یەكەمیان ڕاستە، كە دەڵێ: لە (صوف)ەوە هاتوە.

لەڕووی زمانی عەرەبییشەوە، هیچ كام لەوانی دیكە ناگونجێ (صوفي) لەوانەوە هاتبێ، ئەوەش لەبەر ئەوە بووە، هەرچەندە ئەو كات، جگە لە بەرگی خوریی{صوف}، بەرگی دیكەش هەبووە، وەك: (ئاوریشم و كەتان و لۆكەو تووك (وَبَر)و موو)، بەڵام وا پێدەچێ ئەو كاتە، بەرگی خوریی لە هەموان هەرزانتر بووبێ، ئەوانیش ئەو بەرگەیان لەبەر كردووە، وەك دنیا بەكەمگرتن، ئەوە وەك ئەصڵی وشەی (صوفي).

شایانی باسە: لە بەشی یەكەمی ئەم كتێبەش دا، هەر ئەم ڕایەمان لەبارەی ڕیشەی (تصوف)ەوە پەسند كردووە.

دووەم: وشەی (صوفي) و (صوفية) كەی سەری هەڵداوە ؟

وشەی (صوفي)،كە بۆ (تاك) بەكار دێ، لە نیوەی دووەمی سەدەی هەشتەمی زاییینیدا، دەركەوتووەو، بەپێی ڕای هەندێ لە زانایان: یەكەم كەس كە ئەو وشەیەی بۆ بەكار هێنراوە: (جابر بن حیان)ە، كە زانایەكی ناوداری شیعە بووەو، خەڵكی شاری (كووفە) بووەو لەساڵی (٢٥٣ك)دا، كۆچی دوایی كردووە، ئەمە ئەگەر وەك (تاك) بەكار بێ.

بەڵام ئەگەر وەك (كۆ) بەكار بێ: (الصوفية) بۆیەكەم جار، وەك سەرچاوە مێژووییەكان دەڵێن: لەساڵی (١٩٩ك)دا، ئەو وشەیە بەكار هاتووە لە باسی فیتنەو ئاشووبێكدا، كە لە ئەسكەندەرییە ڕوویداوە، بۆ یەكەم جار ئەو وشەیە لەوێ بەكار هێنراوە، وەك كۆ (جمع)[٢].

---

(١) دائرة المعارف الإسلامية، ج٧ص ٢٢١٤-٢٢١٨.

(٢) هەمان سەرچاوەو لاپەڕی پێشوو.

تەوەری دووەم :
سەرەتای سەرهەڵدانی تەصەووف

هەندێ لە سەرچاوە مێژووییەکان دەڵێن: سۆفییگەریی (تصوف) لە ساڵی (٢٥٠ك)دا، دەستی پێکردوە، {بەڵام ڕاستییەکەی ئەوەیە، کە وەك ناوەکەی، نا، بەڵام وەك نێوەڕۆکەکەی، لەسەردەمی پێغەمبەرەوە (صلى الله عليه وسلم) بووە، چونکە پێشەوای هەموو کەس، لە تەزکیەی نەفس و لەهەر کارێکی چاکەدا، پێغەمبەری خاتەم بووە (صلى الله عليه وسلم)، هەروەها پێغەمبەرانی پێشووش، خاوەنی ئەو پەڕی نەفسی تەزکیە کراو بوون.

ئنجا، کە دەڵێن: سەرەتای تەصەووف لە ساڵی (٢٥٠)ك دەستی پێکردووە، واتە: وەك کۆمەڵێك خەڵك، کە کۆببنەوەو وەك کۆمەڵێك خەڵکی پسپۆڕو شارەزا، کاری تایبەتیی بکەن لەسەر تەزکیەی نەفس و لایەنی مەعنەویی، مەبەستیان پێ ئەوەیە.

ئەگەرنا وەك لایەنی تەزکیەی نەفس، هەر لەسەرەتاوە هاوەڵان لە هەموو کەس زیاتر، پشك و بەشیان هەبووە لە تەزکیەی نەفسدا}[1].

لە ساڵی (٢٥٠ك)دا، دەستکرا بە هەندێ کۆبوونەوەو هەندێ بازنە لە مزگەوتەکاندا دەبوون و، دەرس دەربارەی تەزکیەی نەفس لە مزگەوتەکاندا دەگوترایەوەو، ئامۆژگاریی خەڵك دەکرا، ئنجا لە سەدەی سێی کۆچییدا، بۆ یەکەمجار کێشە و مشت و مڕ کەوتە نێوان شەرعزانان و ئەهلی تەصەووفەوە، لەسەر هەندێ باس و بابەت، کە مەرجیش نییە، هیچ کامیان هەقی ڕەهای پێ بووبێ، بەڵام شەرعزانەکان زیاتر ڕواڵەتی شەریعەتیان بینیوەو، ئەوانی دیکەش، زیاتر تەماشای دیوی پەنهانی شەریعەتیان کردووە، هەروەك بەسەرهاتەکەی مووسا (سەلامی خوای لێبێ) لەگەڵ بەندە صالحەکەدا.

---

[1] نێوان کەوانەکان زیادەی خۆمە.

مووسا سێ جاران ڕەخنەی لێدەگرێ، بەڵام دیارە ئەو بەندە چاکە دیوی پەنهانی شتەکانی دەبینی، دواییش بۆ مووسای ڕوون دەکاتەوە: بۆچی ئەو کارانەی کردن! بەڵام مووسا (سەلامی خوای لێبێ)، کە بە پێی ڕواڵەتی شەرع حوکمی کردووە، ڕەخنەی لێگرتووە، دیارە هەم (مووسا)ش و هەم ئەو پیاوەش، هەردووکیان لەسەر هەق بوونە {هەریەکەی لە ڕوویێکەوەو بەئیعتیبارێك}.

هەر لەو سەردەمەشدا کۆمەڵێك لە ئەهلی تەصەووف، لەلایەن شەرعزانەکانەوە، بردران بۆ لای قازیی، بۆ دادگایی کران: لەوانە: (ذوالنون المصري، أبو حمزة، الحلاّج)، کە دیارە دوایی (حەللاج)لە سێدارە دراوە.[1]

(١) هەمان سەرچاوەو لاپەڕی پێشوو.

تەوەری سێیەم:
نـاوەکـانی تـەصـەووف

ئەم بابەتە گرنگ و گەورەیە: {پسپۆڕیی لەڕوویی مەعنەویی و سەرنجدانی دیوی پەنهانی کردەوەکانەوە}، ناوونیشانی زۆری بۆ بەکار هێنراون، کە دە(١٠)یانمان، وەك گوڵبژێر هێناون:

١- علم القلب - زانیاریی دڵ.

٢- علم الأسرار - زانیاریی نهێنییەکان.

٣- علم المعارف - زانیاریی زانستەکان.

٤- علم الباطن - زانیاریی دەروون و پەنهان.

٥- علم الأحوال والمقامات - زانیاریی حاڵ و مەقامەکان.

٦- علم السلوك - زانیاریی ئاکار.

٧- علم الطريق - زانیاریی ڕێباز(ی بەرەو خوا چوون).

٨- علم المكاشفة - زانیاریی دەرکەوتنی ڕاستییەکان.

٩- علم التزكية - زانیاریی پاك و چاك بوون.

١٠- التربيه الروحية - پەروەردەی ڕووحیی[١].

---

[١] هەمان سەرچاوەی پێشوو، ج٨ ص٢٢٤٢.

تەوەری چوارەم:
پێناسەی تەصەووف و نێوەڕۆکەکەی

کۆمەڵێك پێناسەم هێناون، کە سەرجەم دوازدە(١٢)ن، هەندێکیان بەگشتیی ڕوونی دەکەنەوە، چونکە زانیاریی تەصەووف، تایبەت نەبووە بە ئەهلی ئیسلامەوە.

جاریَ وەك (تزكية) هەموو پێغەمبەران (سەلامی خوایان لیَ بیَ)، هاتوون خەڵك تەزکیە بکەن، ڕەوشت و ئاکاریان جوان بکەن، بۆیە ئەم ڕەوتە، تایبەت نییە بە ئەهلی ئیسلامەوە:

١- {التصوف نشاط معرفي وسلوكي، يَتَّخِذُهُ الإنسانُ لتحقيق كماله الأخلاقي، والإتصال بمبدأ أسمى وعرفانه بالحقيقة، وتحقيق سعادته الروحية، والتصوف مشترك بين ديانات وفلسفات وحضارات متباينة، في عصور مختلفة}[1].

واتە: تەصەووف {بەگشتیی} چالاکییەکی مەعریفیی و ئاکارییە، کە مرۆڤ دەیگرێتە بەر، بۆ تەواو کردنی ڕەوشت و ئاکاری خۆی {مامەڵە لەگەڵ خواو لەگەڵ خەڵکی خوادا}، بۆ پەیوەست بوون بە خوای پەروەردگارەوەو ناسینی بەشێوەیەکی ڕاستەقینەو، بۆ هێنانەدی بەختەوەریی ڕووحیی و مەعنەویی و،تەصەووف حاڵەتێکی هاوبەشە لەنێوان چەندان ئایین و فەلسەفەو شارستانیی جۆراو جۆر، لە چاخە جیاوازەکاندا.

٢- {التصوّف: طريق من طرق العبادة، يتناول الأحكام الشرعية، من ناحية معانيها الروحية، وآثارها في القلوب، فهو يقابل: علم الفقه الذي يتناول ظواهر تلك العبادات ورسومها، ثم انتقل التصوف فأصبح طريقاً للمعرفة، يقابل طريق أرباب النظر من المتكلّمين}[2].

---

[1] الموسوعة العربية ج٦ ص٥١٣.

[2] دائرة المعارف الإسلامية ج٨ ص ٢٢٤٢.

واتە: تەصەووف ڕێیەکە لە ڕێیەکانی خوا پەرستیی، کە باسی یاسا شەرعییەکان دەکات لەڕووی نێوەڕۆکیانەوەو، لەڕووی شوێنەوارە پەنهان و نادیارەکانیانەوە، لەسەر دڵ و دەروون.

بۆیە تەصەووف و تەزکیە لەم ڕووەوە، کە باسمان کرد: لەبەرامبەر زانیاریی فیقهـ دایە، کە زانیاریی فیقهـ باسی ڕواڵەتی کردەوەکان و یاسا شەرعییەکان دەکات و، باسی دیوی دەرێیان دەکات.

بەڵام دوایی تەصەووف بوو بە ڕێبازێك لە ڕێبازەکانی خواناسیی، لەبەرامبەر ڕێبازی ئەهلی کەلامدا {ئەو زانایانەی، کە لە ڕووی عەقڵیی و زانستییەوە، باسی خواناسیی دەکەن}، بەڵام تەصەووف لەڕووی ڕووحیی و دەروونییەوە، باسی دەکات {هەردووکیشیان هەر ڕێن و ئینسان بە خوای پەروەردگار دەگەیەنن، بەڵام بەتەئکید وەك پێشتریش باسمان کرد: ئەگەر هەردووکیان بەیەکەوە کۆ بکەیەوە، ئەوە ڕاست و دروستە}.

٣- {التصوف: حركة دينية انتشرت في العالم الإسلامي في القرن الثالث الهجري، كنزعاتٍ فردية تدعو إلى الزهد وشدة العبادة، كرد فعل مضاد للإنغماس في الترف الحضاري، ثم تطورت تلك النزعات بعد ذلك حتى صارت طرق مميزة معروفة باسم الصوفية، ويتوخّى المتصوفة تربية النفس والسمو بها بغية الوصول إلى معرفة الله تعالى بالكشف والمشاهدة، لا عن طريق أتباع الوسائل الشرعية، ولذا جنحوا في المسار حتى تداخلت طريقتهم مع الفلسفات: الوثنية الهندية والفارسية واليونانية المختلفة}[1].

واتە: تەصەووف بزووتنەوەیەکی ئاینییە لە سەدەی سێیەمی کۆچییدا، لە جیهانی ئیسلامییدا بڵاو بۆوە، وەك داخوازییەکی تاکیی، بانگەشەی بۆ دنیا بەکەمگرتن و بە خەستیی خوا پەرستن دەکرد، وەك کاردانەوەیەکی دژ بۆ خۆشگوزەرانیی شارستانیی، دوایی ئەو حاڵەتە تاکییە گەشەی کرد، تاکو بوو بەچەند ڕێبازێکی جیاوازی ناسراو بۆ سۆفیگەریی.

سۆفیگەریی مەبەستی پەروەردە کردنی دەروون و، بەرزکردنەوەی بەمەبەستی ناسینی خوا بەشێوەی دەرکەوتن (کَشف) و بەچاوی دڵ بینینی، نەك لە ڕێی ئامرازە

---

[1] الموسوعة الميسَّرة في الأديان والمذاهب والأحزاب المعاصرة، د. مانع بن عباد الجهني، ج١ ص٢٤٩.

شـەرعییەکانەوە، هەر بـۆیەش لە ڕێ لایانـدا، تـاکو ڕێبازەکەیـان لەگەڵ فەلسـەفە بتپەرستییەکانی: (هیندیی و فارسیی و یۆنانی)یە جۆراو جۆرەکاندا، تێکەڵ بوو.

(الجرجاني)یش بەچەند شێوەیەك پێناسەی تەصەووف دەکات[1]:

٤- {مذهب كلُّهُ جِدٌّ، فلا يخلطونه بشيء من الهَزْل}.

واتە: تەصـەووف ڕێبـازێکە هەمـووی جیـددییەتە، هـیچ گـاڵتەو سـوعبەتی تێکەڵ ناکەن.

٥- {وقيل: تصفية القلب عـن موافقـة البريـة، ومفارقـة الأخـلاق الطبيعيـة، وإخمـاد صفات البشرية، ومجانبة الدعاوى النفسانية، ومنازلة الصفات الروحانية}.

واتە: گـوتراوە: پـاککردنەوەی دڵ و دەروونە لەوە، کە ئینسـان وەك خەڵـك بکـات {خەڵك چی کردوە تۆش وا بکەی، بەبێ ئەوەی تەماشا بکەی: داخۆ ڕاستە، یان ناڕاستە؟} و، خۆ دوورگرتنە لەڕەوشتە سروشتیی و غەریزەییەکان و، کپ کردنەوەی سـیفەتە(خراپە)کانی مـرۆڤەو، خـۆ دوور گـرتنە لە بانگەشـەی نەفسـانیی {ئەو شـتانەی، کە لە دەروونـی شـەیتانییەوە، سـەرچاوە دەگـرن} و، خـۆ بـردنە پێشـە لەو سیفەتە ڕووحانییانەی، کە شەریعەت بەپەسەندی داناون.

٦- {الوفاء لله تعالى على الحقيقة، واتباع رسول الله (صلى الله عليه وسلم) في الشريعة}.

واتە: وەفاداریی بۆ خوا بە شێوەیەکی ڕاستەقینەو، شوێنکەوتنی نێردراوی خوا لەو شەریعەتەدا، کە خوا پێیدا ناردووە.

٧- {بَذْلُ المجهود والأُنْسُ بالمعبود}.

واتە: ئەوەی لەتواناتدا هەیە، بەکاری بێنی لەڕووی ماددیی و مەعنەوییەوە، بۆ ڕەزامەندیی خواو، دڵخۆش بوون و هۆگر بوون بەپەرستراوەوە.

٨- {الصبر تحت الأمر والنهي}.

واتە: خۆڕاگرتن لەژێر ئەمرو نەهی شەریعەتدا.

---

[1] بڕوانە: التعريفات، ص٦٥، ٦٦.

٩- {صفاء المعاملة مع الله تعالى، وأصله التفرُّغ عن الدنيا}.

واتە: ئەوەیە ئینسان لە هەڵس و کەوتی لەگەڵ خوادا، صاف بێ و خڵتەی ڕەگەڵ نەخات، بناغەکەشی ئەوەیە: ئینسان دەست بەتاڵ بێ لە دنیاو خۆی بۆ خوا یەکلا بکاتەوە.

١٠- {الأخذ بالحقائق، والكلام بالدقائق، والإياس ممّا في أيدي الخلائق}.

واتە:وەرگرتنی حەقیقەتە شەرعییەکان و، قسە کردنی ورد دەربارەی کردەوەکانی دڵ و دەروون و، نائومێد بوون لەوەی، کە لە دەستی خەڵك دایە[١].

١١- (إبن القيم) دەڵێ: {التصوف هو الخُلُق}[٢].

واتە: تەصەووف هەمووی بریتییە لە ڕەوشت و ئاکاری بەرز.

١٢- منیش دەڵێم: تەزکیەی نەفس: بریتییە لەوە، کە ئینسان خۆی پاك بکات و چاك بکات.

هەندێ لە ئەهلی تەصەووف گوتوویانە: (التخلية من الرذائل والتحلية من الفضائل).

واتە: خۆ بژار کردن لە سیفەتە نزم و پەستەکان و، خۆ ڕازاندنەوە بەسیفەتە بەرزو پەسندەکان.

[١] مەرج نیە من لەگەڵ هەموو ئەو پێناسانە دابم.

[٢] مدارج السالكين، ج٢، ص٣٠٧.

تەوەری پێنجەم:

گەشە کردنی تەصەووف

سەرەتا بزانن!

زانستی تەزکیەو خۆ پاك و چاك کردن، وەك هەموو زانستەکانی دیکە، پێشێ بە شێوەیەکی سادە دەستی پێکرد.

بۆ وێنە: زانستی(نحو) ،دەڵێن: عەلی (خوا لێی ڕازی بێ)، چەند بنەمایەکی بە(أبو الأسود الدوئلي)گوتووە، پاشان ئەو هەموو لق و پۆپەی لێ بوونەوە، هەروەها زانستەکانی دیکەش بەهەمان شێوە، پێشێ بە سادەیی دەست پێدەکەن، دوایی ئاڵۆز دەبن.

سەرەتا تەصەووف، وەك دنیا بەکەمگرتن(زهد) دەستی پێکرد، هەروەها خۆ یەکلا کردنەوە بۆعیبادەت و تاعەت، لەسەرەتاوە هیچ کەس وشەکانی: (صوفي) و (عابد) و (زاهد) و ئەوانەی بەکار نەدەهێنان، چونکە هیچ ناوێك لەناوی هاوەڵ (صحابي)گەورە تر نەبوو.

هەتا وشەی (صحابي) هەبێ، بۆ ناساندنی ئەو جیلەی، کە لەگەڵ پێغەمبەر دابوون(صلى الله عليه وسلم)، کە گوتت: (صحابي)، یانی: دەبێ: عابیدو زاهیدو عالیم و موجاهیدیش بێ، لەدوای وانیش وشەی (تابعين) بەکار دەهێنرا.

بۆ وێنە: حەسەنی بەصرِایی (سيد التابعين)ە، دوای ئەوانیش پێیان دەگوتن: (تابعي التابعين)، یانی هەتا ئەو نازناوانە هەبوون، وشەی دیکەیان بەکار نەدەهێنا، پێشێ زیاتر وشەکانی: (عُبّاد، زُهّاد، نُسّاك) بەکار دەهێنران، ئنجا دوایی وشەی(صوفي) بەکارهات.

تەصەووف زیاتر لە سەدەکانی (سێ و چوار)ی کۆچییدا گەشەی کرد، زانستەکانی دیکەش، هەتا کۆتایی سەدەی چوار هاتوون و گەشەیان کردوە.

(تەفسیر، فیقهـ، فەرمـوودە، قیرائـات، مێـژوو، عیلمـی کەلام) ئەو کـاتە بەڕاستیی مسـوڵمانان خەریکـی پێشکەوتن و داهێنـان (إبـداع) بـوون لە دنیـاداو، خەریکی شوێن کەوتن(إتباع) بوون لە خواپەرستییدا، نەك لاسایی کردنەوەی کوێرانە.

بۆیە لەو کاتەدا مسوڵمانان توانیـان گەشە بکەن و، بەرەو پێش بچن لە هەمـوو ڕوویـێکەوەو، هەمـوو زانسـتەکان لەوێـوە گەشـەیان کـرد، دوایـی، کە دەرگـای ئیجتیهادیـان داخست لە هەمـوو ڕووەکـانەوە، ئەو شتانە شکڵیان گرت و شکڵێکی قاڵب بەستوویان گرت، ئیدی لەوێوە لەڕووی فیکریی و سیاسیی و ...هتدەوە، بەرەو سەرەو لێژ بوونەوە چوون.

دەتوانین ئەهلی تەصەووف لەو دوو سەدەی سێ و چوارەدا، بۆ سێ چین دابەش بکەین:

چینی یەکەم: ئەو تەوژمە بوون، کە زیاتر بەم شتانە ناسرا بوون: دنیـا بەکەمگـرتن و خۆ دوور گرتن لە دنیـاو، زێدەڕۆیی کردن لە عیبـادەتی شەخصییدا، بەشێوەیەك، کە تۆزێـك جیـاواز بـوو لە هـی پێشـینی یەکەم، لەهـی چینـی یەکەمـی هـاوەڵان و شوێنکەوتوان.

ئەوانەی، کە لەم چینی یەکەمەدا، زیاتر دیار بوون، ئەمانە بوون:

١- الحارث المحاسبي: (٢٤٣)ك.

٢- الشيخ جنيد البغدادي، (أبـو القاسـم الخرّاز) (٢٩٨)ك، نازناوی (سيد الطائفة)ی هەبووە.

٣- أبو سليمان الداراني: (٢١٥)ك.

٤- السري السقطي: (٢٥٣)ك.

٥- سهل بن عبدالله التستري: (٢٧٣)ك.

٦- هەر لەو سەردەمەدا جووڵانەوەیەك سەری هەڵدا بەناوی: (الحركة الملامَتيّـة) کە (حمدون بن أحمد القصّار النيسابوري) (٢٧١)ك، سەرپەرشتیی دەکرد.

(الملامتية) واتە: ئەوانەی هەمیشە خەریکی لۆمەو سەرزەنشتی خۆیان بوون.

جارێ لەم چینی یەکەمەدا، شتی فیکرییان تێکەڵ نەکردبوو، تەنیا گرنگیی دان بوو بە عیبادەتی شەخصیی و، پاککردنەوەی ناخ و دڵ و دەروون.

چینی دووەم: لەم چینەدا، عیبادەتە شەخصییەکان تێکەڵ کران، لەگەڵ هەندێ زاراوەو وشەی (باطینیی)، بەڵام نەك بەمانا شیعییەکەی، بەڵکو بەمانای ئەوە، کە دیوی پەنهانی شتەکانیان باسدەکرد.

هەندێ تەعبیریان بەکار دەهێنان، خۆیان زیاتر لێی تێدەگەیشتن، عیبادەت کردنی شەخصیی لە مومارەسەی کردەوەییەوە، گواستییەوە بۆ ئاستی تیۆرامانێکی تەجریدیی تیۆریی و، هەندێ زاراوە پەیدا بوون وەك: (الوحدة، الفناء، الصحو، الکشف، البقاء، الأحوال، المقامات، ...)، ئەوانە کۆمەڵێك زاراوە بوون، ئەهلی ئەو بازاڕە بەکاریان دەهێنان، مەرجیش نییە بە مەبەستی خراپ بووبێ:

١- (الوحدة): مەبەستیان خوا بەیەکگرتن و تەنیا خوا دیتن و، تەنیا خوا بە هەمەکارە زانین، بوو.

٢- (الفناء في الله): ئەمە واتای ڕاست و هەڵەشی هەیە: مانا ڕاستەکەی یانی: وات لێبێ لەبەرامبەر شەرعی خوادا، دەمارێکت نەمێنێ بجووڵێ پێچەوانەی شەرعی خواو، تەواو تەسلیمی خوابی.

بەڵام بەمانای (وحدة الوجود)، کە ئینسان لەخوادا بتوێتەوەو بوونی نەمێنێ، یاخود خوا لە ئینساندا بەرجەستە ببێ، وەك دەڵێن: (حەللاج) وایگوتووە، ئەوە واتایەکی هەڵەیە.

٣- (الصَّحو): واتە: ئینسان هەمیشە هۆشیارو بێدار بێ، لەبەرامبەریدا (مَحو) هەبووە، واتە: ئینسان مەحو بێتەوەو نەمێنێ لەبەرانبەر خوادا.

٤- (الکشف): واتە: دەرکەوتن.

٥- (البقاء): ئەوەیە، کە تۆ بمێنییەوە، بەڵام بەخواوە بمێنییەوە.

٦و٧- (الأحوال والمقامات): کۆی حاڵ و مەقامن، حاڵ ئەوەیە، کە دەوام ناکات و، مەقام ئەوەیە، کە دەوام دەکاو دەمێنێتەوە، ئەو حاڵەتانەی، کە ئینسان پێیاندا دەڕوات، لە کاتێکدا، کە خەریکی تەزکیەی نەفسی خۆی دەبێ.

ئەوانەی لەم چینی دووەمەدا زیاتر دیار بوون:

١- (أبو يزيد البسطامي)، ناوی (طیفور) بووە، لە (٢٦٣ك)دا وەفاتی کردووە، لەڕووی کاتەوە لەگەڵ تەبەقەی یەکەم تێکەڵ بووە، بەڵام {ئەبویەزید} هەندێ وشەی بەکار هێناون، کە ئەوانەی پێشێ بەکاریان نەهێناون، ئەگەرنا لەڕووی کاتەوە هەندێ تێکەڵن.

٢- ذو النون المصري: (٢٤٥)ك.

٣- الحلاج (أبو منصور): (٣٠٩)ك.

٤- أبو سعيد الخراز: (٢٧٧)ك.

٥- الحكيم الترمذي: (٣٢٠)ك.

٦- أبو بكر الشبلي: (٣٣٤)ك.

چینی سێیەم: لەم چینەدا، تەصەووف وردە وردە لەگەڵ فەلسەفەی یۆنانییدا ئاوێتە بوو، هەندێ بیرۆکەش پەیدا بوون، وەك:(حلول)،کە ئەوەیە خوا بێتە نێو جەستەی مرۆڤەوەو،(إتحاد)یش ئەوەیە: مرۆڤ لەگەڵ خوادا یەك بگرێ،(وحدة الوجود) ئەوەیە، کە بوون(وجود)، هەمووی بەیەك تەماشا بکەی.

واتە: بوون هەمووی یەك شتەو، خواش ڕووحی ئەو بوونەیە، کە ئەوە کوفرو شیرکە، ئەگەر ئینسان لەحاڵەتی ئاساییدا بیڵێ، بەڵام هەندێ حاڵەتی ڕووحیی، کە بەسەر مرۆڤدا دێ.

زۆر لە زانایان دەڵێن: لەو کاتەدا، کە ئینسان هۆشی لەخۆی نەبێ، بۆی بە کوفر لەقەڵەم نادرێ، ئینسان هەندێ حاڵەتی ڕووحیی بەسەردادێ، تەنیا خوا دەبینێ و، ئەو دروستکراوانەی دیکە، هەموویان وەك خەیاڵ دێنە بەرچاوی، ئەوە کە غەیری خوا، هەمووی وێنەو دیمەنی بۆش و وەهمە! هەندێ لە فەیلەسووفەکان

قسەی وایان کردوەو، ئەو ئەهلی تەصەووفەش کەوتوونەتە ژێر کاریگەریی ئەو فەلسەفەیە.

هەر لەو سەردەمەشدا بیردۆزەی: (فیض)و(إشراق)لەسەر دەستی (ئەبو حامیدی غەززالیی) و (سوهرەوەردیی) پەیدا بوون، (هەرچەندە من پێم وایە (غەززالیی) بەو شێوەیە نەبووە، بەڵام بەهەرحاڵ ئەو سەرچاوەیەی من لێم وەرگرتوە، وا دەڵێ، بەڵام من پشتڕاستی ناکەمەوە، هەرچەندە ئەبو حامیدی (غەززالی)یش باسی دەکا، بەڵام نەك بەو شێوەیەی، کە (سوهرەوەردیی) باسی دەکات،(سوهرەوەردیی)بە فەرمانی(صەلاحەددینی ئەییوبی) وەك سزادان کوژراوە،بەڵام (ئەبو حامیدی غەززالیی) پیاوێکی زۆر پابەند بووە بەشەریعەتەوە).

لە دیارترین کەسایەتییەکانی ئەم چینی سێیەمە:

١- الحلاج: (٢٤٤-٣٠٩)ك.

٢- السهروردي: (٥٤٩-٥٨٧)ك.

٣- إبن عربي: (٥٦٠- ٦٣٨)ك.

٤- إبن الفارض: (٦٣٢)ك.

٥- إبن سبعين: (٦١٣-٦٦٧)ك.

ئەمانە دیارترین کەسایەتییەکانی ئەم چینی سێیەمە بوون، کە لەو چینی سێیەمەوە، تەصەووف و ڕێبازەکانی تەصەووف، بەرەو لادان و دوورکەوتنەوە لە شەریعەت چوون.[1]

---

[1] الموسوعة العربية، ج٦، ص٥١٣-٥١٧،و(الموسوعة الميسرة في الأديان والمذاهب والأحزاب المعاصرة)، ج١، ص ٢٤٩.

تەوەری شەشەم:
سەرهەڵدانی ڕێبازەکانی تەصەووف و گرنگترین ڕێبازەکانی

بەپێی سەرچاوە مێژووییەکان: یەکەمین کەسێك، کە پەیکەری ڕێبازی تەصەووفی دانا {کە ئێستا تەریقەتەکان (چ قادریی چ نەقشیی و...هتد) دەڵێن: وەریانگرتووە لە فلان و ئەویش لە فلان و تا کۆتایی}، یەکەمین کەس کە داینا، پیاوێك بوو بەناوی:(أبو سعيد محمد بن أحمد الميهمي الصوفي الإيراني)[(١)] {وڵاتی ئێران کاتی خۆی هەموویان ئەهلی سوننەت بوون، لەسەردەمی صەفەوییەکانەوە، سوننییەکان پاکتاو کران، ئەگەرنا: (غزالي، رازي، ترمذي، أبو داود، راغب الأصفهاني ...هتد)، ئەوانە هەموویان خەڵکی ئێران بوون.

ئێران، جگە لە کەمێك، شیعەی هەر لێ نەبوون، بەڵام لەسەردەمی صەفەوییەکاندا، سوننەیان قەلاچۆکردو هەمووی چوو بۆ دەرەوەی ئێران، ئێستا دەورو بەری ئێران هەمووی سوننەیە، تورکمانستان و بلوچستان و کوردستان و خوزستان، هەرچواردەوری سوننەیە، بەڵام نێوەڕاستەکەی، مەگەر چۆن، ئەگەرنا سوننەیان تێدا نەهێشتوە}.

ئەو کابرایە لەنێوان ساڵانی: (٣٥٧-٤٣٠ك)دا ژیاوەو قوتابی (أبو عبدالرحمن السلمي) بووە، یەکەمین کەس بووە ،کە پەیکەری تەنزیمیی بۆ ڕێبازەکانی تەصەووف داناوە، بە زنجیرە گوتوویەتی: فلان لە فلان، فلان لە فلان، بەزۆرییش وایە بردوویانەتەوە سەر عەلی کوڕی ئەبوو تالیب (خوا لێی ڕازی بێ)، پێم وایە تەنیا تەریقەتی نەقشبەندیی دەچێتەوە سەر ئەبوو بەکر (خوا لێی ڕازی بێ)، ئەگەر نا ئەوانی دیکە بەزۆریی، دەچنەوە سەر عەلی (خوا لێی ڕازی بێ)!

---

(١) الموسوعة الميسرة في الأديان .... ج١ ص٢٤٩-٣٠٣ ، و (الموسوعة العربية)، ج٦ ص٥١٣-٥١٧.

ئنجا بۆ زانیارییتان! ئەمە ئەصڵ و ئەساسی نییە، هەرچەندە بەشێك لە ئەهلی تەصەووف، جاروبار هەندێك قسەی ئێمەیان لەسەر دڵ گران بووە، ئەوەشیان زۆر پێ ناخۆشە، بەڵام وەك یەکێ لە زانایان دەڵێ: فلان کەسمان خۆش دەوێ، بەڵام هەقمان لەوی خۆشتر دەوێ! ئەوە، کە ئەبوو بەکری صیددیق، یان عەلی کوڕی ئەبی تالیب دانیشتبێ و بە یەکێکی گوتبێ: ئەوە بەتایبەتیی ئیجازەی تۆم دا، بچۆ تەزکیەی نەفس و تەعلیمی خەڵك بکە! ئەوە هیچ ئەصڵ و بناغەیەکی نییە.

ئەو شەجەرانەی هەڵیان دەواسن، وەك ڕیشەی خزمایەتیی، کە دەچێتەوە سەر پێغەمبەر، ئەوە جیایە، دەچێتەوە سەری، یان نا؟

لەوەدا گرفتمان نییە، بەڵام ئەوە، کە ئەو شێخە لەوەی پێش خۆی وەرگرتبێ و، ئەویش لەوو، ئەویش لەو ...هتد، ئەوە هیچ بنەمایەکی نییە.

بەڵێ، دەزانم لەم دواییانەدا ئەوە هەیە، بەڵام ئەوە ،کە لە هاوەڵان و شوێنکەوتوانەوە ئەو کارەیان کردبێ، شتی وا نییە.

یەکەمین کەس، کە دایناوە، ئەو کابرایەیە، کە صۆفییەکی ئێرانیی بووەو، لەسەدەی چوارەم و پێنجەمی کۆچییدا ژیاوە[1].

یەکەمین کەسیش، کە کەلەپوورو زانستەکانی تەصەووفی کۆکردەوە لە کتێبێکدا، بە شێوەیەکی کۆکەرەوە (أبو حامد الغزالي) بوو، کە لەنێوان ساڵانی:(٤٥٠-٥٠٥ك)دا ژیاوە، بەڵام بەتەئکید ئەبو حامید لە سفرەوە دەستی پێ نەکردوە، بەڵکو لە کتێبی (قوت القلوب)ی (أبو طالب المکي) و (الرعایة)ی (المحاسبي)و، زانایانی دیکەی پێش خۆی، کە شتیان لەو بارەوە نووسیوە، لە هەموویان سوودی بینیوە، مەوسووعەیەکی داناوە ،کە پێم وایە: هەتا ئێستا هی وەك وی، دانەنراوە، هەڵبەتە مەوسووعەکەشی تەنیا تەزکیەو تەصەووف نییەو، زۆر فراوانە، هەم ناوەکەی و هەم نێوەڕۆکەکەی:(إحیاء علوم الدین) {زیندووکردنەوەی زانستەکانی ئایین}، بەڵام زیاتر بەنەفەسێکی ڕووحیی و تەزکیەیی نووسراوەو، فراوانترین کتێبی تەزکیەو

---

[1] (إبن تیمیة)ش دەڵێ: ئەوە هیچ بەڵگەیەکی نییە لە قورئان و سوننەتداو، دواتر هەندێ لە (مشائخ) پێیان پەسند بووەو دایانهێناوە، بڕوانە:(مجموع الفتاوی) ج١ (التصوف) ص٢٧٨،٢٧٩.

تەصەووفە، تاکو ئێستاش، بەر لەوەش چەندان کتێبی دیکەشی نووسیون، دواتر دانانی کتێبی تەصەووف بەردەوام بوو، لەلایەن پسپۆڕانی ئەو بوارەوە.

ناودارترین ڕێبازەکانی تەصەووف:

ناودارترین ڕێبازەکانی تەصەووف بەپێی زانیاریی من، کە بەدواداچوونم بۆ کردوە، ئەو پازدەیەن، کە ئێستا ناویان دەهێنم، دەشگونجێ زیاتر بووبن، لە هەندێ شوێنی دنیادا هەندێ ڕێباز بووبن، ئێستا نەمابن، شوێنکەوتوویان نەمابن.

ئنجا بەر لەوەی تەریقەتەکان بژمێرم، دەمەوێ لە مەسەلەیەك ئاگادارتان بکەمەوە:

با هیچ کەس وا گومان نەبا: (شێخ عەبدولقادری گەیلانیی) دانیشتبێ گوتبێتی: وەرن مسوڵمانینە! ڕێبازێکتان بۆ دادەنێم، کە ڕێبازی قادرییە، یان (شێخ بەهائەددین نەقشبەندیی) گوتبی: وەرن مسوڵمانان! بەدوای تەریقەتی نەقشبەندیی بکەون، هەرگیز شتی وا نەبووە.

هیچ کام لە ناودارانی تەزکیەو تەصەووف، ئەوانەی، کە بۆ خوا صوڵحاوبوون، دانەنیشتوە بەخەڵك بڵێ: وەرن بەدوای من بکەون! چونکە عەبدولقادری گەیلانیی و ئەوانی دیکەش کتێبیان هەیە، گوتوویانە: خەڵکینە! وەرن! ئەوە ڕێبازی پێغەمبەرە (صلى الله عليه وسلم)، پەیڕەویی لێ بکەن، بەڵام خەڵکەکە لەدوای وان، لەبەر ئەوەی باش بۆیان ئیستیعاب نەکراوە، لەباتی ئەوەی بڵێن: ڕێبازی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بەتێگەیشتنی عەبدولقادری گەیلانیی، یەکسەر گوتوویانە: ڕێبازی فلانکەس، ئێستا من دڵنیام شێخ عەبدولقادری گەیلانیی زیندوو بێتەوە، زۆر ناڕازی دەبێ لەوەی ئەو ڕێبازە بەناوی ئەوەوە، بکەن! چونکە دەبێ هەموو کەس بەدوای پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بکەوێ.

له یادداشتەکانی[1] خۆمدا نووسیومه: له ساڵی (١٩٨٠)دا (شیخ ناظم العاصي)م بینی، به پیاوێکی زۆر چاکم هاته بەرچاو، هەندێ کەرامەتم لێ بینین، سێ شەو له خزمەتی مامەوه له گوندی (سبعة) بوو، لێم پرسی: جەنابت لەسەر چ تەریقەتێکی؟

تەریقەتی نەبهانیی؟

گوتی: له سەرەتاوه سوودمان له تەریقەتی نەبهانیی بینیوه (نەبهانیی شێخێك بووه له سووریا) پێشێ وا بووم، بەڵام ئێستا: {أنا على الطريقة المحمدية} لەسەر ڕێگای موحەممەدییم.

قسەکەی زۆر جوان بوو، لەڕاستییدا ئەو پێشەوایانەی تەصەووف، هەر ویستوویانه خەڵك بانگ بکەن بۆ سەر ڕێبازی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)، بەڵام زۆر جار شوێنکەوتووەکانیان وا نەبوون و وا تێنەگەیشتوون.

ناودارترین ڕێبازەکانی تەصەووف:

١- تەریقەتی قادریی (الطريقة القادرية)، پاڵ دەدرێته لای (عبدالقادر الجيلاني): که له ساڵی (٥٧١ك)دا کۆچیی دوایی کردوه.

٢- تەریقەتی ڕیفاعیی (الطريقة الرفاعية)، پاڵ دەدرێته لای (أحمد بن أبي الحسين الرفاعي)، که ناسراوه به(أبو العباس)و له ساڵی (٥٤٠ك)دا کۆچیی دوایی کردوه.

٤-تەریقەتی سوهرەوەردیی (السهروردية) پاڵ دەدرێته لای (شهاب الدين أبي الفتوح محي الدين بن حسن) (٥٤٩-٥٨٧)ك، خاوەنی قوتابخانەی (الإشراق)ە.

ئەو قوتابخانەیه گوتوویانه: ئەگەر ئینسان زۆر خۆی پاك بکات و، خۆی تەزکیەو چاك بکات، دڵ و سینەی بەرامبەر به(اللوح المحفوظ) وەك

---

[1] چەند مەڵۆیەك له خەرمانی تەمەنم: ١٩٦١-١٩٩١ز.

ئاوێنەیەکی لێدێ، چی لە(اللوح المحفوظ)ی خوادا هەیە، ئەویش بەقەدەر خۆی، ئەو شتانەی لە دڵ و دەروونیدا عەکس دەبنەوە!

هەڵبەتە ئەو قسەیە هەقی تێدایە، بەڵام ناهەقیشی تێدایە، هەقەکەی ئەوەیە، کە ڕاستە ئینسان، تاکو صاف و ساغتر بێ، چاکتر لە هیدایەتی خواو لە قورئان و سوننەت، بەهرەمەند دەبێ، بەڵام مانا باتیلەکەی ئەوەیە: ئەوان پێیان وابووە: ئەگەر ئینسان زۆر خۆی صاف و ساغ بکاتەوە، ئەگەر بێت و قورئان و سوننەت و شەریعەتیش نەخوێنێتەوە، هەر بەتەنیا خۆی پاك و چاك بكات، هیدایەتی خوا لە دڵیدا دەدرەوشێتەوە! کە بێگومان ئەوە ڕاست نییە.

ئنجا ئەم (سوهرەوەردی)یە بە فەتوای زانایانی حەلەب، لەکاتی خۆیدا کوژراوەو تۆمەتبار کراوە بە زەندەقە، صەلاحەددینی ئەییوبیی دوای ئەوەی زانایان فەتوایان بۆ داوە، فەرمانی کردووە بە کوشتنی.

٤- (المدرسة الأكبرية أو مدرسة وحدة الوجود): ئەویش پاڵ دەدرێتە (محي الدين ابن عربي)، کە بە (الشيخ الأكبر) ناسراوە لە ساڵانی: (٥٦٠-٦٣٨ك)دا ژیاوە، ئەو پیاوە مشت و مڕو هەرای زۆری لەسەرە، بەتایبەت کتێبەکەی (الفتوحات المكية)، کە قەت ئامۆژگارییتان ناکەم، بیخوێننەوە، بەحرێکە زۆر کەسی تێدا نقووم دەبێ و هەندێك شتی تێدایە ،کوفر و دەرچوونە لە بازنەی ئیسلام.

کتێبێکی دیکەشی هەیە: (فصوص الحِكم)، کە ئەو کتێبە کوفری بە ئاشکرای تێدایە، نازانم چەندی هی خۆیەتی و چەندی ڕەگەڵ خراوە!

شایانی باسە، ئەم پیاوە خۆی بە(خاتم الأولياء) داناوە، بەڵام گوتوویەتی:(خاتم الأولياء)مەرج نییە هیچ وەلی دیکەی بەدوادا نەیەت، هی دیکەش دێن، بەڵام هیچیان وەك وی نابن!!

هەندێ لە کتێبەکانیشی، وەك کتێبەکانی زانایانی دیکەی مسوڵمانانن، بۆیە زانایەکی پایەبەرزو لێکۆڵەرەوەی وەك(إبن تيمية) دەڵێ: ئێمە دەڵێین: ئەو

قسانە کوفرو شیرکن، بەڵام خاوەنەکەی، تەنیا خوا دەزانێ لەسەر چ حاڵێك مردووە.

ئنجا ئایا قسەکانی هی خۆینی، یان خراونە نێو قسەکانییەوە؟

ئایا ئەو قسانەی، کە کردوونی، لە حاڵەتی ئاسایی دابووە، یان لەحاڵەتێکی وا بووە، کە حاڵ (وَجْد) بەسەریدا زاڵ بێ؟

یان ئایا لەو قسانەی گەڕاوەتەوە، یان لەسەریان مردوە؟

ئێمە نازانین و عاقیبەتەکەی بەس خوا دەزانێ چۆن بووە[1]، چونکە ئینکاریی ناکرێ، زانایەکی زۆر گەورەش بووە، بەڵام قسەشی هەن بەهیچ جۆرێك لەگەڵ خوا بەیەکگرتندا ناگونجێن، بەتایبەتی لە (فصوص الحکم)دا، کە من بە شەرحەوە خوێندوومەتەوە.[(2)]

٥- تەریقەتی شازلیی (الشاذلیة)، کە پاڵ دراوەتە لای (أبو الحسن الشاذلي)، (٥٩٣-٦٥٦)ك، کە یەکێ لە ناسراوترین شوێن کەوتوانی: (أبو العباس المرسي): (٦٨٦)ك، هەروەها یەکی دیکە لە قوتابییە زۆر ناسراوو ناودارەکانی، کە من زۆریشم خۆش دەوێ: ناوی (تاج الدین أحمد بن عطاءالله السکندري)ە، کتێبێکی هەیە بەناوی (الحکم العطائیة)، تاکو ئێستا لەوانەیە دەیان شەرحی لەسەر کرابن، من لە کتێبەکانی خۆمدا جارجار قسەکانی دەهێنم.

٦- البدویة، أحمد البدوي: (٥٩٦-٦٣٤)هـ.

٧- المولویة، جلال الدین الرومي: (٦٧٢)هـ.

٨- النقشبندیة، محمد بهاءالدین نقشبند: (٧٩١)هـ.

٩- الدسوقیة، إبراهیم الدسوقي: (٦٣٣-٦٧٦)هـ.

---

[1] بڕوانە (جلاء العینین) للعلامة نعمان الآلوسي، ص٥٨.

[2] لە بەشی نۆیەم دا بەدرێژیی باسی بیرۆکەی یەکبوویی (وحدة الوجود) بەگشتیی و (إبن عربي)مان کردوە، بەتایبەت.

١٠- السنوسية، محمد بن علي السنوسي: (١٢٦١-١٣١٩هـ/ ١٨٤٤-١٩٠٢م).

١١- الختمية، محمد عثمان بن محمد أبو بكر بن عبدالله الميرغني المحبوب، ويلقب بالختم: (١٢٠٨-١٢٦٨)هـ.

١٢- البريلوية، أحمد رضاخان بن تقي علي خان: (١٢٧٢-١٣٤٠هـ/١٨٦٥-١٩٢١م)

١٣- المهدية، محمد أحمد المهدي بن عبدالله: (١٢٦٠-١٣٠٢هـ/ ١٨٤٥-١٨٨٥م)، ئەو ڕێبازە لە وڵاتی سوودانە و مەشهووریشە.

١٤- التيجانية، أبو العباس أحمد بن محمد بن المختار بن أحمد بن محمد سالم التيجاني: (١١٥٠-١٢٣٠هـ/ ١٧٣٧-١٨١٥).

١٥- الطيبية، السلطان المغربي مولاى طيب: (١٢٨٦)هـ.[1]

[1] الموسوعة العربية، ج٦ ص٥١٣-٥١٧، والموسوعة الميسرة في الأديان ....ج١ ص٢٤٩-٣٠٣.

تەوەری حەوتەم :
هەڵسەنگاندنێکی کورت بۆ تەصەووف و تەزکیەی نەفس

بەڕێزان!

لە حەوت خاڵاندا ئەو هەڵسەنگاندنەتان بۆ دەکەم:

١)- تەزکیەی نەفس و قوتابخانەو ڕێبازەکانی، کە کاریان کردووە، بۆ ئەوەی مسوڵمانان دەستیان گیربێ لە تەزکیەی نەفس و پاك و چاك بوون، ئائەو ڕێبازانەو، ئەو کەلەپوورە، وەك سەرجەم بەرهەم و ئەزموونی بەشەر، چ لە بواری ئیمان و عەقیدەدا، چ لە بواری فیقهدا، چ لە بوارەکانی: ئوصوڵی فیقهو، تەفسیرو، فەرموودەناسیی و لە هەموو بوارەکاندا، ڕاست و چەوت و چاك و خراپی تێدایە، ئەوە هیچ گومانی تێدا نییە، چونکە بەشەر هیچ کاتێك هەقیقەتی تەواوو ڕەهای لەلا نییە، بۆخۆی ڕێژەیی (نسبي)یەو، ئەو شتانەش، کە لەبەشەرەوە دەردەچن، وەك خۆینی.

واتە: دەگونجێ ئەندازەیەك ڕاستییان تێدابێ و، هەندێ هەڵەشیان تێ کەوتبێ، هەروەها دەگونجێ بە نسبەت کاتێکەوە: ڕاست بووبن و، بەنسبەت کات و شوێنێکی دیکەوە: هەڵەبن.

بەڵام ئەوەی، کە پەیوەست دەبێ بە وەحییەوەو، لە وەحییەوە سەرچاوە بگرێ، بە ئەندازەی ئەوە ،کە لە وەحییەوە سەرچاوەی گرتووە، لە حەقیقەتی ڕەها نزیك دەکەوێتەوە، بەڵام زانایان بنچینەیەکیان داناوە، کە مامۆستا سەعیدی نوورسیی لە کتێبەکانی خۆیدا زۆرجار دەیڵێ: {خُذ ما صَفا دَعْ ما كَدر.......... ئەوەی، کە صاف و چاکە، وەریبگرە، ئەوەشی کە لێڵە، وازی لێ بێنە، }.

ئـێمەش دەبـێ ئـاوا بەپێـی ئەو بنچیـنەیە مـامەڵە بکەیـن، لەگەڵ کەلەپـووری بـواری تەزکـیەی نەفسـدا، هەروەك لەگەڵ کەلەپـووری بـواری: (فیقهـه، تەفسـیر، فەرمووەدەناسیی و ..هتددا).

٢)- وەك چۆن لە بواری فیقهدا، مەزهەبە فیقهییەکان(المذاهب الفقهیة)هەن و، لە بـواری عەقیـدەدا، قوتابخـانە کەلامییەکان(المـدارس الکلامیـة) هەن، بەهەمـان شێوە، لەبواری ئەخلاق و تەزکیەی نەفسیشدا، قوتابخانەکانی تەزکـیە (المدارس التزکویـة)مان هەن،کە بێگومان ئەوانەش هەموویان ئەزموونی ڕووحیی و دینـدارییـن، خاوەنەکانیـان کەم و زۆر بەشـوێن پێـی پێغەمـبەردا هەنگاویـان نـاوە، ئەوە نەبـووە شـتەکە پـاڵ بـدەنە لای خۆیان، قسەیان لە گیرفانی خۆیان دەرنەهێناوە، بەڵکو ئیجتیهادیان کردووە.

دەگونجێ پێکابێتیان، کە بە تەئکید بە ئەندازەی نزیکییان لە وەحییەوەو،بەئەندازەی پابەندییان بە ڕێبازی پێغەمبەرەوە (صلی الله علیه وسلم) پێکانیان زیاتر بووە، دەشگونجێ نەیانپێکابێ، بەئەندازەی ئەوە، کە کەوتوونەتە ژێر کاریگەریی عەقڵی خۆیـان، میزاجی خۆیـان، هۆکـارە دەرەکییەکـان، هەواو نەفـس و شـەیتان، دیـارە جگە لە پێغەمبەرانـیش (سەلامی خوایان لێبێ)، هیچ کەس لە هەڵەو کەم و کوڕیی پارێزراو نییە.

٣)- وەك چۆن جەستە پێویستیی بە مەشق و ڕاهێنان هەیەو، پێویستیی بەپارێزگاریی لێکردن هەیە، وەك خوا سبحانە و تعالی دەفەرموێ:

﴿ وَكُلُواْ وَاشْرَبُواْ وَلَا تُسْرِفُوٓاْ ۚ ﴿٣١﴾ ﴾ الأعراف

خـوای بەرز هەقـی جەسـتە، بەیـان دەکـات، هەم بەبـارە ئەرێنییەکەیـدا: (وَكُلُواْ وَاشْرَبُواْ)، هەم بەبارە نەرێنییەکەیدا: (وَلَا تُسْرِفُوٓاْ) پێغەمـبەریش (صـلی الله علیـه وسـلم) کە دەفەرموێ: { إِنَّ لِنَفْسِكَ عَلَيْكَ حَقًّا }.[1]

خـودی خـۆت (ڕووح و جەسـتەت) هەقـی بەسـەرتەوەیە، ئنجـا وەك چـۆن مرۆڤـ جەستەی هەیەو، پێویستیی بەوەیە هەقی بۆ جێ بە جێ بکرێ، ڕووحیشـی هەیەو ئەو ڕووحەش پێویسـتیی بە خزمەت هەیە، بە هەردووك باریـدا، بە بـاری ئیجابییـدا:

(١) أخرجه أحمد برقم: ٦٨٧٨ قال الشيخ شعيب الأرناؤوط: صحيح, وهذا إسناد حسن.

خۆراکی بدرێتێ، پاك ڕابگیرێ، بەباری سەلبییشدا: پارێزگاریی لێبکرێ و دوور بخرێتەوە، لەو شتانەی، کە لێیان تووشی زیان دەبێ.

ئنجا بە ئەندازەی ئەوە، کە جەستە، مرۆڤ خەمی لێدەخواو، مشووری لێدەخواو، خزمەتی دەکات، بەهێز دەبێ و ساغ دەبێ، ڕووحیش بە هەمان شێوە: بەئەندازەی ئەوە، کە خەمی لێدەخۆی: ڕووحەکە صاف دەبێ، ساغ دەبێ، چاك دەبێ و پاك دەبێ.

بۆ وێنە: دوو کەس وەك یەکن، یەکێکیان: کە خواردنی تەندروست بخوات و، ئاوی پاك بخواتەوەو، ئاگای لە جەستەی خۆی بێ و، بیپارێزێ لە خواردنی زیان بەخش و، وەرزشی پێ بکات و پاکی ڕابگرێ و، دووری بخاتەوە لەو شوێنانەی، کە زیانی لێدەدەن، یەکیان ئاوا لەگەڵ جەستەیدا مامەڵە بکات.

ئەوی دیکەش: کە گوێ نەدا بە پاك و خاوێنیی جەستەو وەرزش پێکردنی و، گوێ نەدا بە خواردنەکەی داخۆ تەندروستە، یان نا؟ نەیپارێزێ لەو شتانەی، کە زیانی لێدەدەن، بە دڵنیاییی وەك یەك نابن.

بەهەمان شێوە ڕووحێکیش، کە خاوەنەکەی خزمەتی دەکات، لەگەڵ ڕووحێکدا، کە خاوەنەکەی خزمەتی ناکات، وەك یەك نین، ئەوە گومانی تێدا نییە.

ئامانجی عیلمی تەزکیەش، کە وەك گوتم: بە (عیلمی تەصەووف) ناوی دەرکردوە، بریتییە لە خزمەتکردنی ڕووح، خزمەتکردنی ڕووح بە هەموو شێوەکان، بۆ ئەوەی پاك بێ، چاك بێ و، گەشە بکات و لەخوا نزیك بێ و پابەند بێ بە شەریعەت، ملکەچ بێ بۆ شەریعەت، بەشوێن پێغەمبەری خوادا (صلى الله عليه وسلم) هەنگاو بنێ و، بژار کراو بێ لە سیفەتە نزمەکان و، ڕازاوە بێ بە سیفەتە بەرزەکان، عیلمی تەزکیەو تەصەووف، ئامانجەکەی ئەوەیە.

٤)- وەك چۆن بۆ فێر بوونی زانستەکانی دیکە، مامۆستا پێویستەو، کەس لەخۆوە فێری: پزیشکیی و زمان و فیزیاو کیمیاو، هەر زانستێکی دیکە نابێ، یان بەبێ مامۆستا زەحمەتە فێر بێ، بەهەمان شێوە لە بواری تەزکیەو بۆ خوا

صوڵحاندا، ئەگەر ئینسان مامۆستاو چاو ساغێکی هەبێ، ڕێی بۆ کورت دەکاتەوە، بە پێچەوانەشەوە: ڕێیەکەی زۆر بۆ درێژ دەبێتەوە.

هەروەها دەشگونجێ پێی هەڵخلیسکێ و بەم لاو لادا بکەوێ، ئەو قسەیەش، کە پێشتر لەم کتێبی: {ڕێگای صالح بوون و بەرەو خوا چوون}دا هێناومەو شیکردنەوەشم لەسەرکردووە: {مَن لم يَكن لَه شَيخ فَشَيخه الشَّيطان}، ئەو قسەیە ئاوا لەو چوار چێوەیەدا، دەبێ تەماشای بکەین و بارە ڕاستەکەی ئەوەیە: ئەگەر کەسێك مامۆستایەکی نەبێ، چاو ساغێکی نەبێ، دەستی بگرێ، ڕێی لێ تێکدەچێ، ئنجا چ شەیتانێکی ئینسیی خۆی لێدەکات بەشێخ و بە چاو ساغ، چ شەیتانێکی جینیی وەسوەسەو خەیاڵی خراپی بۆ دەکات، ئەوە واقیعێکەو هەیە، ئەوە بارە ڕاستەکەیەتی، بەگشتیی وایە، بۆ هەر شتێك ئینسان پێویستیی بە چاوساغێکە، بەڵام من دەمەوێ ئەوەشتان پێ بڵێم:

بە ئەزموونی خۆم بۆم دەرکەوتووە: ئەگەر ئینسان مامۆستایەکی دەست نەکەوت، بەتایبەت بۆ بواری لەخوا نزیك بوونەوەو بەرەو خوا چوون، پەکی ناکەوێ، چونکە قورئان و سوننەت ئەو دوو سەرچاوە ڕوون و بێ چەندو چوونەن، کە هەموو شتێکیان تێدایە، بۆ لەخوا نزیك بوونەوەی مرۆڤ، بۆ پاك بوون و چاك بوونی مرۆڤ، هیچ گومانی تێدا نییە، بەڵام کێشەکە ئەوەیە: ئایا هەموو کەس توانای هەیە ڕاستەوخۆ لە قورئان و سوننەت تێ بگا؟

کێشەکە لێرەدا هەر ئەوەیە، ئەگەرنا مامۆستایەکەش، کە دەبێتە چاو ساغ، لەدەرەوەی قورئان و سوننەت، شتێکی دیکەت بۆ ناهێنێ، هەموو ڕێگاکان بەرەو لای خوا بەستراون، تەنها ئەو ڕێگایە نەبێ، کە شوێنکەوتنی پێغەمبەری خوایە (صلى الله عليه وسلم).

کەواتە: هونەری مامۆستاو شێخ و ئوستاد، ئەوەیە، کە دەستت بگرێ و بتخاتە سەر سەرچاوەی ڕوون و بێ چەندو چوونی قورئان و سوننەت، کە هەموو کەس ئەو توانایەی نییە.

ئەوە دیارە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) مامۆستاو چاو ساغی هاوەڵان (صحابة) بووە، شوێنکەوتوان(تابعين) نەمانبیستوە ڕێبازێکی دیارییکراویان بووبێ.

ئەوە (حەسەنی بەصرای)یە، (ئیبن و سیرین)ە، لەدوای وان شوێنکەوتوانی شوێنکەوتوان (تابعي التابعين)، لەدوای ئەوانیش پێشەوایانی مەزهەبەکان، کە هەشت مەزهەبی نووسراو(مُدَوَّن)مان هەن،کە ئێستا شوێنکەوتوویان هەن، پاشان ئەوانەی فەرموودەکانی پێغەمبەری خوایان (صلى الله عليه وسلم) کۆ کردەوە.

هەروەها ئەو زانایانەی لەبواری تەفسیر، یان فەرموودەدا شارەزا بوون، نەمانبیستوە، نەڕێبازێکی دیارییکراویان هەبێ، نە شێخێکی دیارییکراویشیان هەبێ، چونکە توانیویانە یەکسەر شتەکان لە قورئان و سوننەت هەڵهێنجن.

تۆ مامۆستات بۆ ئەوەیە بتباتە سەر سەرچاوەی قورئان و سوننەت، ئنجا ئەگەر بۆخۆت بتوانی دەست بگەیەنییە وێ، ئەوەی دەستی گەیشتە بەحرێ، پێویستی بە جۆگەلان نامێنێ! کەسێ پێویستی بە جۆگەلە ئاوە، دەستی نەگاتە سەرچاوە، دەستی نەگاتە ئاوی ئەو دەریایە.

٥)- بە گشتیی هەندێ لە ڕێبازەکانی تەصەووف[١] کارتێکراو بوون، بە سێ شتان:

یەك: فەلسەفەی هیندیی: کە پێی دەگوترێ: (النّرفانا)، ئەم فەلسەفەیە ئامانجی ئەوەیە ئینسان بەرەو نەمان (فناء) بەرێ، لە میانی برسیی بوون و، دنیا بەکەمگرتن و، واز لە دنیا هێنان و، پشت لە ئارەزووەکان کردندا، ئینسان بەرەو ئەوە بەرێ،کە غەریزەکانی خۆی لەبیر بکات و، کپیان بکات، ئەوە لە فەلسەفەی هیندیی دایە، کە ئەوە مەرج نییە هەمووی بە گشتیی ڕەفز بێت، چونکە لە ئیسلامیشدا، خۆ برسیی کردن هەیە، ڕۆژوو گرتن، دنیا بەکەمگرتن، هەیە، بەڵام کاتێك ئەوە بکرێتە ئامانج، یان زێدەڕۆیی تێدا بکرێ، ئەوە خراپە.

---

(١) هەمیشە بە ئینصاف بن بۆ ئەوەی لە دادگەرییەوە نزیك بن، لەنێو صۆفییاندا باش هەن و خراپیش هەن، لەنێو سەلەفییاندا بەهەمان شێوە، لەنێو شەرعزاناندا هەرواو، لەنێو لایەنە ئیسلامییەکانیشدا، خەڵکی چاك هەیەو، خەڵکی کرچ و کاڵیش هەیە.

دوو: هەنـــدێ لە قوتابخـــانەو ڕێبازەكـــانی تەصـــەووف، كـــارتێكراو بـــوون بەگۆشـەگیریی نەصـرانیی (رهبانیة النصـاري)، كـاتی خـۆی گۆشـەگیریی و ژن نەهێنان لە نێو نەصرانییەكاندا زۆر باو بووە، ئنجا لە ژیانی ڕاهیبە نەصرانییەكاندا شتی سەیر سەیر هەیە!

هی وایان هەبووە گوتوویەتی: لەبەر خوا، حەوت ساڵە ئاو بەجەستەم نەكەوتوە! هەیانبووە لە پیاوان و ئافرەتانیان هاوسەرگیریی نەكردووە!

هەبـووە گوتـوویەتی: حەوت سـاڵە بەس گیـام خـواردووە! هەبووەگوتـوویەتی: مـن ئەوە سێ ساڵە، لەنێو بیرێك دام!

خوای پەروەردگاریش ئاماژەی پێدەكات دەفەرمویێ:

﴿وَرَهۡبَانِيَّةً ٱبۡتَدَعُوهَا مَا كَتَبۡنَٰهَا عَلَيۡهِمۡ إِلَّا ٱبۡتِغَآءَ رِضۡوَٰنِ ٱللَّهِ فَمَا رَعَوۡهَا حَقَّ رِعَايَتِهَاۖ فَـَٔاتَيۡنَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنۡهُمۡ أَجۡرَهُمۡۖ وَكَثِيرٞ مِّنۡهُمۡ فَٰسِقُونَ ٢٧﴾ الحديد

واتە: ڕەهبانییەتێكیـان داهێنـا، كە ئێمە لەسەرمان نەنووسیبوون {لەدینـی خـوادا ئەوە لەسـەر ئینسـان پێویسـت نییـە، كە گۆشـەگیر بـێ و دوور بـێ لە كۆمەڵگـا} بۆخۆیان دایانهێنا، {بۆ ئەوەی زیاتر لەخوا نزیك ببنەوە}، بەڵام باشیشیان بۆ ڕەچاو نەكرا {چونكە پێچەوانەی فیترەتە}، ئێمە پاداشتی بڕواداراەكانماندایەوەو زۆریشیان لاڕێن.

ئێستاشی لەگەڵدا بێ، كـاهین و ڕاهیبەكانیـان لە كەنیسـەكاندا، تووشـی هەڵەو پەڵە دەبـن ، لەبەر ئەوەی كپكردنـی ئەو غەریزانەی، كە خـوا بە ئینسـانی داون، زۆر قورس و زەحمەتەو پێچەوانەی فیترەتە.

سـێ: هۆكـارێكی دیكە، كە كـاریگەریی هەبـووە لەسـەر ڕێبازەكـانی تەصـەووف، فەلسـەفەی یۆنـانیی بـووە، بەتـایبەت بیـردۆزەی (فیض)، وەك پێشـتریش بەكـورتیی ئاماژەیەكمان پێدا.

ئەوانە قەناعەتیان وابووە - كە تا ڕاددەیەك قەناعەتەكەیان هەقی تێدایە- ئەگەر بێت و ئینسان زۆر خۆی ساف و ساغ بكات و ئەزیەتی جەستەی خۆی بدات، بەو

واتـایە، کە خـزمەت بە جەسـتەی خـۆی نەکـات، هەر خەریکـی ڕووحـی بـێ، هەر خەریکی تێوەڕامـان (تأمُّـل) بێ، هەر خەریکـی زیکرو فیکرو ویرد بێ و، خۆی دابڕێ لە خەڵکی، ئەوە بێگومان ڕووح بەهێز دەکات، وەك چۆن کەسێکی کافر، یان مسوڵمان، مەشق بە جەستەکەی بکات، جەستەکەی بەهێز دەبێ، ڕووحیش هەروایە، کافرێك یان مسـوڵمانێك خزمەتی ڕووحەکەی بکـات، ڕووحەکەی هەر بەهێز دەبێ، بەڵام گرفتـی ئەوانە ئەوە بـووە، کە بەتەمـاعی ئەوەی خوا (فیض)یـان بـۆ بڕێـژێتە خوار، خۆیان دوور گرتوە لە شەریعەت.

بێگومان لە ئەنجامی صاف بوونەوەو ساغ بوونەوەو لەبێژینـگ درانی دەروونی مرۆڤدا، لە سیفەتە خراپەکان، ڕاستە ئینسان ئامادەیی بۆ پەیدا دەبێ، زیاتر سوود ببینێ لە ئیلهامی فریشتەکان، بەڵام ئەوە کافی نییە، چونکە بەبێ وەحیی، ئینسان ناگاتە هەوارو مەنزڵ.

ئنجا فەلسەفەی یۆنـانیی، بەتـایبەت بیردۆزەی (فیض)و بیردۆزەکانی ئیتتیحادو حلوول، کاریگەریی سەلبییان هەبووە، بۆ سەر هەندێ لە ڕێبازەکانی تەصەووف.

٦)- **هەر کام لە تەوژمی:** صۆفییگەریی و سەلەفییگەریی وەك لە کتێبەکانی دیکەشمدا ئامـاژەم پێـداوە: تێپەڕانـدن و کورتهێنانیـان هەبـووە، بەتـایبەت بەرامـبەر یەکدی: تەوژمی سەلەفیی، هەرچی پەیوەندیی بەتەصەووف و ئەهلی تەصەووفەوە هەیە، هەمـووی ڕەت دەکـاتەوەو، نمـوونە خراپەکـانی صـۆفییگەریی زیـاتر زەق دەکاتەوە.

بۆ وێنە: باسی (ئیبنو عەرەبی) دەکات، باسی (حەللاج) دەکات، باسی چەند هەڵەیەکی کتێبی (إحیاء)دەکات، باسی چوار هەڵەی (مەولانا)و کێ و کێ دەکات! بەڵام باسی چاکەکانیان ناکات.

ئەهلی تەصەووفیش، هەرچی کەلەپووری تەوژمی سەلەفییە، هەمووی ڕەت دەکـاتەوە، ئەویـش دیسـان هەنـدێ هەڵەو پەڵەی سـەلەفییەکان، کە هەن، ئەوە زەق دەکەنەوە.

بۆ وێنە: قسەی سەلەفییەك دێنێ، كە گوتوویەتی: ئەو گۆچانەی من لە لاشەی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) چاكترە، لەبەر ئەوەی گۆچانەكەم، دەتوانم ئیشانی پێ بكەم، بەڵام پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) لەدنیادا نەماوە! كە بەدڵنیایی ئەوە بێ ئەدەبییە، یان ئەو قسەیەی (إبن تیمیة) زۆر زەق دەكرێتەوە، كە لەبەر تیشكی فەرموودەی ڕاست (صحیح)ی پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم)دا گوتوویەتی: بارگەو بنە بۆ هیچ شوێنێك ناپێچرێتەوە، مەگەر بۆ سێ مزگەوتان: مزگەوتی حەڕام و، مزگەوتی پێغەمبەرو (صلی الله علیه وسلم)، مزگەوتی قودس.

ئنجا ڕاستە وەك مزگەوتان، دەبێ ئینسان تەنیا بۆ ئەو سێ مزگەوتانە بەنییەتی عیبادەت بچێ، ئیبن و تەیمیەش (ڕەحمەتی خوای لێبێ).

بۆ زانیارییتان! هەندێ جار لە كاردانەوەی هەندێ خەڵكی صۆفییدا، تووشی تێپەڕاندن بووە هەمیشە كارو كاردانەوە، وا لە ئینسان دەكات.

ئنجا هەندێ لە سەلەفییەكان ئەوەیان زۆر زەق كردۆتەوە، بۆ نموونە: كەسێ بیەوێ بچێ هەڕەمەكانی مصر ببینێ، دەڵێن:نا، ئەوە نییە پێغەمبەری خوا فەرموویەتی: {لَا تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ: الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَمَسْجِدِ الرَّسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَالمَسْجِدِ الأَقْصَى}[1]!!

دەڵێین: ڕاستە پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) فەموویەتی: بەنییەتی تاعەت و عیبادەت، تەنیا سەفەر كردن، بۆ ئەو سێ مزگەوتانە، دروستە، چونكە تەنیا ئەو سێ مزگەوتە، ئیمتیازیان بەسەر مزگەوتەكانی دیكەدا، هەیە، لەو ڕووەوە، كە خێرو پاداشتی نوێژ تێیاندا بەچەندان بەرانبەر خێرترو چاكترە.

بەڵام پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) نەیفەرمووە: نابێ بچن بۆ دیدەنیی شوێنەوارەكانی، كە ئەو گەلانە جێیان هێشتوون، یان بۆ زانست، یان بۆ صیلەی ڕەحم، یان بۆ سەفەرو گەڕان و، دروست نییە سەفەر بكەن!! كەواتە: ئەو دوانە بۆچی لەیەك دەبەستن؟!

[1] أخرجه أحمد برقم (٧١٩١)، والبخاري برقم (١١٣٢)، ومسلم برقم (١٣٩٧)، وأبو داود برقم (٢٠٣٣)، والنسائي برقم (٧٠٠)، وابن ماجه برقم (١٤٠٩)

صۆفییەکان بەگشتیی- نەك هەموویان -کورت هێنانیان هەیە لە پابەند بوونیان بە قورئان و سوننەتداو، سەلەفییەکانیش بە گشتیی - نەك تاك تاکیان - کورت هێنانیان هەیە لە ئیمانێکی شهوودیی و لە گرنگییدان بەلایەنی ڕووحییدا، هەروەها لەبواری پەروەردەیی و ڕازانەوە بەئاکار و ڕەوشتی بەرزداو، بژارکردن لە ڕەوشت و ڕەفتاری زەق و ڕەق و نالەباردا، کە بێگومان ئەوەش بەرهەمی تاعەت و عیبادەت و خوا بەیەکگرتن (توحید)ە، ئینسان ئەگەر بۆ خوا صوڵحا، گەلێك سیفەتی بەرزو خەسڵەتی پەسندی تێدا دێنە دی و، لە زۆر خوو خدەی پەست و نزم بژار دەکرێ.

ئنجا بەڕێزان! هەر بۆیەش بە گشتیی، ئەهلی تەصەووف سەرکەوتووتر بوون لە مسوڵمانانی دیکە، لە بواری: خوا پەرستن و خۆپاراستن لە گوناهان و، خۆڕازاندنەوە بە سیفەتی جوان و، لە هەڵس و کەوتی جوان و چاکدا.

تەماشا دەکەین: شێخێکی تەریقەت، ئەگەر زۆریش چاك نەبووبێ، توانیویەتی سەدان و هەزاران کەس لە گوناهان بگێڕێتەوە!! بەڵام کەسانی دیکە هەبوون و هەن کە لاف لێدان و بانگەشەی گەورە گەورەیان هەبووە، بەڵام نەك خەڵك، خۆیشیانیان پێ نەگەڕاوەتەوە لە گوناهان! ئنجا ئێمە دەبێ بە ئینصافەوە قسە بکەین، لە هەردوو لایاندا تێپەڕاندن و بەزایەدانیش هەبووە.

بەداخەوە مسوڵمانان زۆر جار ئەو ئایەتەیان بەسەردا چەسپیوە، کە خوای بەرزو مەزن دەفەرموێ:

﴿وَلَا تَكُونُوا۟ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٣١﴾ مِنَ ٱلَّذِينَ فَرَّقُوا۟ دِينَهُمْ وَكَانُوا۟ شِيَعًا كُلُّ حِزْبٍۭ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾﴾ الروم

واتە: لە هاوبەش بۆخوا دانەران مەبن، ئەوانەی ئایینەکەیانیان بەش بەش کرد، هەرکامێکیان بەوەی، کە خۆی لەسەریەتی، دڵخۆشە.

ئێستا خەڵکێکی سەلەفیی ناو - مەگەر چۆن و بەدەگمەن - ئەگەرنا بەزۆریی خەریکی ئەوەن: بیسەلمێنن، کە هەبوونی:

١- حیزبی ئیسلامیی حەرامە.

٢- لە تەحییاتدا دەبێ پەنجە بجووڵێنرێ.

٣- دەبێ دەلینگی شەڕواڵ و پانتۆڵ کورت بێ.

٤- ئافرەت دەبێ نیقابی هەبێ!

وەك ئەوەی دین تەنیا ئەوەندە بێ، صۆفییەکانیش هەر خەریکی زیکرو، فیکرو، هەندێ عیبادەتی شەخسیین و، دینەکەیان بەش بەش کردوە! لە حاڵێکدا، کە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ئاگای لەوەش بوو، لەوەش بوو، هاوەڵان (خوا لێیان ڕازی بێ) بەهەمان شێوە.

بۆچی باشترین جیل بۆ ئەوەی ئێمە بیانکەینە سەرمەشق، جیلی هاوەڵانە؟

لەبەر ئەوەی دینداریبیان زۆر هاوسەنگانە وەرگرتبوو، دینداریبیان لە پێغەمبەری خواوە (صلى الله عليه وسلم) وەرگرتبوو، پێغەمبەری خواش (صلى الله عليه وسلم) لە شەونوێژدا هێندە دەمایەوە، پاژنەی پێی دەقڵیشا، بەڵام لە جەنگ و شەیبەخوونیشدا، هیچ کەس لەو ئازاتر نەبوو.

عەلی کوڕی ئەبی تالیب دەڵێ: کە تەندووری جەنگ گەرم دەبوو، ئێمە خۆمان لە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دەگرت، یانی: ئەو لە هەموو کەس لە دوژمن نزیکتر بوو، لە عیبادەت و تاعەتی شەوێشدا ئاوابوو، ئنجا بۆ عیلم، بۆ زوهد، بۆ هەموو سیفەتێکی بەرز، بۆ سیاسەت، بۆ ئاکارە بەرزو پەسندەکانیش دیارە چۆن بووە!

بەڵام دوایی مسوڵمانان ڕێبازەکەییان بەش بەشکرد: هەندێکی زوهدەکەی وەرگرت و، هەندێکی دیکە زانستەکەی وەرگرت و، هەندێکیان جەنگ و جیهادەکەیان وەرگرت، هەندێکیان لایەنە سیاسییەکەیان وەرگرت، بەش بەشیان کرد، دینەکەیان بەش بەشکردو بوون بە تاقم تاقم!

سبحان الله! خوای پەروەردگار زۆر جار ئێمەی ئاگادار کردۆتەوە، کە وەك کافرو دەغەڵ و موشریکان، نەکەین، بەڵام ئێمە لەزۆر شتدا، وەك ئەوان دەکەین، بۆ وێنە:

أ- وەك هۆشدارییدان بە مسوڵمانان لە گیرۆدەبوون بە یەکێك لە سیفەتەکانی مونافیقان، کە قسەی بێ کردەوەیە، فەرموویەتی:

﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٢﴾ ﴾ الصف

واتە: ئەی بڕوادارینە! بۆچی قسەیەك دەکەن کردەوەی پێ ناکەن؟

ب- هەروەها دەربارەی جوولەکانیش دەفەرموێ:

﴿ أَتَأْمُرُونَ ٱلنَّاسَ بِٱلْبِرِّ وَتَنسَوْنَ أَنفُسَكُمْ وَأَنتُمْ تَتْلُونَ ٱلْكِتَـٰبَ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٤٤﴾ ﴾ البقرة.

واتە:چۆن بەخەڵکی دەڵێن: چاکە بکەن ،خۆشتان فەرامۆش دەکەن، لەحاڵێکدا،کە کتێبی (خوا)ش دەخوێننەوە، ئایا نافامن؟

کەچی چەندان وتاربێژ و بانگەوازکار و مەلایان دەبینی لەسەر مینبەرێ قسەیان چاکە، دواییش کردەوەکانیان پێچەوانەی قسەکانیانن!

ج- هەروەها خوا دەربارەی نەصرانییەکان دەفەرموێ:

﴿ وَمِنَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓاْ إِنَّا نَصَـٰرَىٰٓ أَخَذْنَا مِيثَـٰقَهُمْ فَنَسُواْ حَظًّا مِّمَّا ذُكِّرُواْ بِهِۦ ﴾ المائدة:١٤ .

واتە:هەروەها لەوانەش،کەگوتیان: ئێمە نەصرانیی، پەیمانی پتەومان وەرگرت،بەڵام بەشێك لەوەی،کە پێی ئامۆژگاریی کرابوون لەبیریان کرد

بەڵێ، زۆر لەدەردەکانی: مونافیق و کافرو موشریك و نەصرانیی و جوولەکەکان، لەنێو مسوڵماناندا هەن، لە ئەنجامی دوورییمان لە قورئان و سوننەتدا.

٧)- پوختەی بیروڕام دەربارەی تەزکییە[1]:

لێرەدا بەکورتیی بیرو ڕای خۆمتان لەبارەی (تەزکیة)وە، لە حەوت کورتە سەرنجدا بۆ باس دەکەم:

یەك: وەسیەتتان لێدەکەم: هەستیار مەبن بەرامبەر بە بەرهەم و ئیجتیهادو کەلەپووری زانایان، لە هەر بوارێکەوە بەرهەمیان هێناوە، بەرامبەر بەهیچی هەستیار مەبن، کە بەڕەهایی ڕەتی بکەنەوەو، بەرامبەر هیچیشی دەمارگیر مەبن، کە بە ڕەهایی قبووڵی بکەن!

وەك بەرهەمی فیکری بەشەر تەماشای بکەن، چاکەکەی لێ وەربگرن و، خراپیشی کە تێدایە، ماڵی قەڵپ سەر بە خاوەنییەتی، هیچ کەسیش نەیگوتوە: هەرچی گوتوومە، هەمووی هەقە، بەس فیرعەونم بنیوە لە قورئاندا وابڵێ:

﴿قَالَ فِرۡعَوۡنُ مَآ أُرِيكُمۡ إِلَّا مَآ أَرَىٰ وَمَآ أَهۡدِيكُمۡ إِلَّا سَبِيلَ ٱلرَّشَادِ ٢٩﴾ غافر

واتە: فیرعەون گوتی: تەنیا ئەو ڕایەتان پێدەڵێم، کە پێم پەسندەو، جگە لە سەرڕاستیی و چاکەشتان پێشان نادەم.

هیچ زانایەکی موعتەبەر نەیگوتوە: هەرچی من دەیڵێم، هەمووی وایە، مالیك (ڕەحمەتی خوای لێبێ) لەنزیك قەبری پێغەمبەرەوە (صلى الله عليه وسلم) وەستا بوو، گوتی: {كُلُّ أَحَدٍ يُؤْخَذُ مِنْ قَوْلِهِ وَيُتْرَكُ، إِلَّا صَاحِبَ هَذَا الْقَبْرِ، يَعْنِي رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ}.

واتە: هەموو کەس قسەشی لێ وەردەگیرێ و بەسەریشی دادەدرێتەوە، جگە لە خاوەنی ئەم گۆڕە.

---

[1] هەڵبەتە ڕای خۆم لەم کتێبی: {صالح بوون و بەرەو خوا چوون}دا بەتەفصیل لەو بارەوە گوتوەو، لێرەدا ناتوانم هەمووی بڵێم، هەروەها لە کتێبی: {ژیانی گیان} لەوێشدا ڕای خۆم لە بارەی {تەزکیەی نەفس}ەوە خستۆتە ڕوو، دیسان لە (الكتاب العاشر)ی {موسوعة: الإسلام كما يتجلّى في كتاب الله}شدا، باسی ئەو بابەتەمان کردوە.

دوو: گەورە پیاوانی بواری تەزکیە هەر لە (الحارث المحاسبي)یەوە، کە زۆر ناودار بووەو(أبو يزيد البسطامي) و (أبو طالب المكي)یەوە، تاکو دەگاتە(غزالي)و خاوەنانی ئەو تەریقەتانەی، کە دیارن: (بەهائەددینی نەقشبەندیی، سەیید ئەحمەدی سەرهەندیی، شێخ عەبدولقادری گەیلانیی)، کوردەکانی خۆمان: (مەولانا خالیدی نەقشبەندیی و، شێخ عوسمانی تەوێڵەیی، کاك ئەحمەدی شێخ و)، ئەوانی دیکەی، کە بەڕێی ئەوانەدا ڕۆیشتوون.

بێگومان ئەوانە هیچ کامیان بێ هەڵە(معصوم) نەبوون، چونکە هیچکەس نییە هەڵەش نەکاو نەشپێکێ، بەدڵنیاییشەوە: ئەو پێشەوایانەی بواری تەزکیە، هیچ کەسیان نەیویستوە بەزم و بازاڕێك بۆخۆی دابنێ و، خەڵك لەدەوری خۆی کۆ بکاتەوە!

هەمووی ویستوویەتی: خەڵك بۆ لای خوا بانگ بکات، هەمووی ویستوویەتی: خەڵك لەدەوری ڕێبازی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) کۆ بکاتەوە، بەڵام ئەوە خەڵکن دوایی ئیستیعابی ئەوەیان نەکردوەو گوتوویانە: ڕێبازی قادریی، ڕێبازی نەقشبەندیی، ڕێبازی فلان و فلان، کە لە هەقیقەتیشدا هەموویان خەڵکیان بۆ ڕێبازی (محمد المصطفى صلى الله عليه وسلم) بانگکردووە، کە ئەویش وەك ڕێباز ڕێبازی ئەو بووە، ئەگەرنا ئایین و بەرنامەکە، تەنیا هی خوایەو، پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) وەك جێبەجێکردنی شەریعەتی خوا لەسەر ئەرزی واقیع، ئاوای بۆ بەرجەستە کردووین.

سێ: مەرج نییە ئینسان هەر دەستگرتوو بێ بە ڕێبازێکی تەصەووفەوە، بەیەکێك لەو قوتابخانانەوە، ئنجا بکاتە ئامانج، ئەوە مەرج نییە، چونکە ئازایەتیی و ڕۆڵ و هونەری ئەو مامۆستایانەو ئەو ڕێبازانە، هەر ئەوەیە، ئێمە بگەیەنن بە سەرچاوەی قورئان و سوننەت، سەرچاوەی شەریعەت، بەڵام

هەمـوو کەس توانـای نەبـووە لە قورئـان و سـوننەت و شـەریعەت هەڵهێنجـێ، ئەگەرنا لەدوای قورئان و سوننەت، بۆ کوێ دەچی؟

لەدوای قورئان و سوننەت، چی دیکە هەیە بۆ دینداریی؟

هیچی دیکە نییە، تەماشای کتێبەکانیشیان بکەن، هەر ئاماژە دەکەن بە قورئان و سوننەت، بە وەحیی بێ هەڵەو پەڵەی خوا.

چوار: مەرج نییە ئەوانەی، کە ناویان وەك شێخی مورشیدو ئوستاد نەرۆیشتوە، پشك و بەشیان نەبووبێ لە تەزکیەی نەفس و تەصەووفدا، بۆ وێنە: پیاوێکی وەك (إبن تيمية) ڕەحمەتی خوای لێبێ (مجموع الفتاوى)یەکەی سی و پێنج (٣٥) بەرگە، دوو بەرگـی، کە (١٠و ١١)ن بەنـاوی: (علـم السّـلوك والتصوف)ەوەن.

عـاریفێکی گەورە چـی دەڵـێ، ئەویـش هەر ئەو قسانەی کـردوون، زۆر بە ڕێزو حورمەتەوە باسی شێخە کامڵەکان دەکات و دەڵێ: ئەهلی تەصەووف، وەك هەر چینێکی دیکە، خەڵکی زۆر چاکیان تێدایەو لادەریشیان تێدایە، بەداخەوە زۆر لە ئەهلـی تەصـەووف نـازانن (إبـن تيميـة) وایە، هەر لەخۆوە ڕەفزی دەکەن.

(إبن القيم) کتێبێکی هەیە بەناوی:(مدارج السالكين)، کە شەرحی(منازل السائرين)ی شێخی(هروي) دەکات،کە شێخێکی ئەهلی تەصەووفە.

هەروەها (إبن تيمية) نامیلکەیەکی شێخ (عبدالقادر)ی گەیلانیی شەرح دەکات بەناوی: (فتـوح الغيـب) لە یەکێ لەبەرگەکانی(مجموع الفتاوى)داو، هەر جارێ ناوی شێخ عەبدولقادری گەیلانیی دێ دەڵێ: (قُدِّسَ سِرُّهُ)، کە ئەوە زاراوەیەکە ئەهلی تەصەووف زۆر بەکاری دەهێنن، یانی: خوا ڕووحی پاك بکا!

هەروەها لە زانا کوردەکانیش هەرکام لە: مامۆستا مەلا سەعیدی نۆرسیی و، کاك ئەحمەدی موفتی زادە و، کاك ناصری سوبحانیی، قسەو هەڵوێستی یەکجار بەرز و شیرین و کاکڵداریان هەن لە بواری تەزکیەی نەفس دا.

پێنج: زانایانی ڕۆچوو و چاك تێگەیشتوو، ئەو دابەشكارییەی ئێستا هەیە: ئەوە سەلەفییەو پەیوەندیی نییە بە تەصەووفەوەو، ئەوە صۆفییەو پەیوەندیی نییە بە سەلەفییەتەوە! یان ئەوە كاری سیاسی دەكاو، هەقی زانستی شەرعیی نییەو، ئەوە فیقهـ دەزانێ و هەقی سیاسەتی نییە!

ئەو لێكدابڕانە، عادەتی موشریكەكانەو زانایانی ئێمە وانەبوون، بۆ وێنە:(إبن تیمیة) ڕەحمەتی خوای لێبێ، بۆخۆی دەگێڕێتەوە ،كە: هەر مەسەلەیەكی شەرعیی، كە لێی دەوەستاو تێی نەدەگەیشت، دەچووە دەشتێك سەری لەسەر عەرزێ دادەناو دەیگوت: (یا معلِّم إبراهیم علِّمني.......... ئەی مامۆستای ئیبراهیم! فێرم بكە!).

هەروەها (إبن القیم) لێی دەگێڕێتەوە دەڵێ: كە نوێژی بەیانی دەكرد، هەتا چێشتەنگاو، دادەنیشت و خەریكی زیكرو فیكر دەبوو، دەڵێ: پێم دەگوت: بۆچی پشوویێك نادەی؟

دەیگوت: من بەوەوە ماوم، ئەگەرنا وزەم نامێنێ!

شەش: ئێوە ئەوە بزانن! هیچ پێشەوایەكمان نییە خەڵك سوودی لێ بینیبێ و، لە ڕووی ئیمانیی و ڕووحیی و تەزكیەو تەقواوەو، پشكی باشی نەبووبێ، ئیدی وریا بن! وەك كاك ئەحمەدی موفتیزادە {خوا پلەی بەرز بكاتەوە} گوتەنی: خۆتان مەكەنە هەمبانەی مەعلومات! تەنیا زانیاریی ساردوسڕ كۆ بكەنەوە، پێی ناگەنە هیچ، دەتوانی كتێبان بنووسی و قەڕەباڵغ بی، بەڵام بۆخۆت سوودێك نابینی!

حەوت: كۆتا قسەشم ئەوەیە: ئینسان بۆ ئەوەی بەخۆی بزانێ: ئایا نەفسی تەزكیە بووە، یان نەبووە؟!

نیشانەكانی تەزكیە بوونی، چەند شتێكە، من لەو كتێبانەدا، كە ئاماژەم پێدان، باسم كردوون:

١- ئینسان لەززەت لە عیبادەت بكات و، عیبادەتی لەسەر شان سووك بێ و بەدڵخۆشییەوە بیكات.

٢- یەکێکی دیکە لە نیشانەکانی ئەوەیە، ئینسان لەگەڵ خەڵکدا مامەڵەیەکی جوانی هەبێ، چاوەڕوانیی لە خەڵك نەبێ، مەدحی خەڵك، مەغرووری نەکاو، زەممی خەڵك زۆر نارەحەتی نەکات، کەسێك خۆی بناسێ، ئەگەر یەکێ زۆر بەرزی بکاتەوە، دەڵێ: زۆر ڕۆیشتی و، ئەگەر زۆر نزمی بکاتەوە، دەڵێ: زۆر بەرەو خوار چووی! نەوام و نەواشم، بەندەیەکی خوام!

٣- لە ئەنجامی تەزکیە بوونی نەفسدا، مرۆڤ حاڵەتێکی ئارامیی و دامەزراویی و نەلەخشاویی بۆ دروست دەبێ و، هەمیشە لە هەڵبەزو دابەزو هەڵکشان و داکشاندا نابێ.

٤- بەهۆی تەزکییە بوونی نەفسەوە، مرۆڤی مسوڵمان ڕاستییەکانی ئیمان و ئیسلام (حقائق الإيمان والإسلام)ی لە عەقڵ و دڵ چەسپاوو درەوشاوە دەبن و، لەگەڵ ڕەشەباو گەردەلوولی هیچ شوبهەو شەهوەتێکدا، نالەقێ، نەك بە هەر پشووەبای شوبهەو شەهوەتێك بەملاو لادا بچێ!

ئەوەش بزانن، کە قوتابخانەکانی تەصەووف، بۆ پێگەیاندنی لایەنی ڕووحیی مسوڵمانان بوون، وەك چۆن قوتابخانە فیقهییەکان بۆ پێگەیاندنی مسوڵمانان بوون، لەڕووی یاسا ڕواڵەتییەکانی شەریعەتەوە، بەهەمان شێوە هەموو زانستە ئیسلامییەکانی دیکەش، هەر بۆ ئەو ئامانجی بەرزی: باش دینداریی و دنیادارییکردنی مسوڵمانان، بەرهەم هێنراون.

مصـادر تخريج الأحاديث

١) الـموطأ، تأليف: مالك بن أنس، الناشر: مؤسسة زايد بـن سـلطان آل نهيـان الطبعـة: الأولـى (١٤٢٥هـ - ٢٠٠٤م)، تحقيـق: محمد مصطفى الأعظمي.

٢) (الْمُسند) للإمام أحمد بـن حنبـل، تـأليف: أحمـد بـن حنبـل أبـو عبـدالله الشـيباني، الناشر: مؤسسة قرطبة، القاهرة، الأحاديث مذيلة بأحكام شعيب الأرنؤوط عليها.

٣) صحيح البخاري (الجامع الصحيح المختصر)، تأليف: محمد بـن إسماعيـل أبـو عبـدالله البخاري الجعفي، دار ابن كثير، اليمامة، بيـروت، الطبعة الثالثـة، (١٤٠٧ -١٩٨٧) تحقيـق: د. مصطفى ديب البغا أستاذ الحديث وعلومـه فـي كليـة الشـريعة، جامعـة دمشق.

٤) صحيح مسلم (الجامع الصحيح)، تـأليف: أبـو الحسـين مسـلم بـن الحجـاج بـن مسـلم القشيري النيسابوري، دار الجيل بيـروت + دار الأفاق الجديدة، بيـروت، ثـمانية أجـزاء فـي أربع مجلدات.

٥) صَحِيح ابْنُ حِبَّان، للإمام أبي حَاتِم محمد بـن حِبَّـان الخُراسـاني، تحقيـق: حقـوق أصـولُهُ وخَرَّجَ أَحاديثه: الـدكتور الشـيخ خليـل مـأمون شـيحا، دار المعرفـة، الطبعـة الأولـى (١٤٢٥هـ - ٢٠٠٤ م).

٦) صحيح ابن خزيـمة، تأليف: محمد بن إسحاق بن خزيـمة أبو بكـر السـلمي النيسـابوري الناشر: الـمكتب الإسلامي — بيـروت، (١٣٩٠-١٩٧٠)، تحقيق: د. محمد مصـطفى الأعظمي.

٧) سُـنَن أبي داود، للإمـام أبي داود سُليمان بن الأشعث السجستاني، تحقيق: محمد ناصر الدين الألبـاني، مكتبـة الـمعارف، الطبعـة الثـانية (١٤٢٨هـ - ٢٠٠٧ م).

٨) سُنَن التِّرمِذِي، للإمام الحـافظ محمد بن عيسى بن سورة التِّرمِـذِي، تحقيق: محمد ناصـر الدين الألباني، مكتبة المعارف، الطبعة الثـانيـــة (١٤٢٨هـ - ٢٠٠٧ م).

٩) سُـنَن النَّسَـــائي، للإمـــام أبـي عبـدالرحمن أحمـد بـن شـعيب بـن علـي الشـــهير بـ(النَّسَائي)، تحقيق: محمد ناصر الـدين الألبـاني، مكتبـة الـمعارف، الطبعـة الثانيـة (١٤٢٩هـ - ٢٠٠٨م).

١٠) سُنَن ابْنُ مَاجَهْ، للإمام أبي عبدالله محمد بن يزيد القزويني الشهير بـ(ابْنُ مَاجَهْ)، تحقيق: محمد ناصر الدين الألباني، مكتبة المعارف، الطبعة الثانية (١٤٢٩هـ - ٢٠٠٨م).

١١) الْمُستَدرَك على الصحيحين، للإمام الحافظ أبي عبدالله الحاكم النَّيسابوري، تحقيق: صالح اللحَّام، دار ابن حزم، الطبعة الأولى (١٤٢٨هـ - ٢٠٠٧ م).

١٢) المعجم الكبير، للحافظ أبي القاسم سُليمان بن أحمد الطَّبَراني، حَقَّقَهُ وَخَرَّجَ أَحاديثَهُ حمدي عبدالمجيد السلفي، مكتبة الأصالة والتُّراث، الطبعة الأولى (١٤٣١هـ - ٢٠١٠م).

١٣) سُنَن الدَّارمي للإمام أبو محمد بن عبدالرحمن بن الفضل بن بهرام الدَّارمي، حَقَّقَهُ وَشَرَحَ ألفَاظَهُ وَجُمَلَهُ وَعَلَّقَ عَلَيهِ وَوَضَعَ فَهارسَهُ: الأستاذ الدكتور مصطفي ديب البغا، دار المصطفى، الطبعة الأولى (١٤٢٨هـ - ٢٠٠٧ م).

١٤) مشكاة المصابيح، تأليف: محمد بن عبدالله الخطيب التبريزي، تحقيق: محمد ناصر الدين الألباني، المكتب الإسلامي، الطبعة الثانية (١٤٠٥هـ - ١٩٨٥م).

١٥) السنن الكبرى، تأليف: الإمام أبي عبد الرحمن أحمد بن شعيب النسائي، تحقيق: دكتور عبد الغفار سليمان البنداري وسيد كسروي حسن الجزء الأول دار الكتب العلمية بيروت – لبنان الطبعة الاولى (١٤١١ هـ - ١٩٩١م).

١٦) شعب الإيمان، تأليف: أبو بكر أحمد بن الحسين البيهقي، دار الكتب العلمية، بيروت الطبعة الأولى، (١٤١٠) تحقيق: محمد السعيد بسيوني زغلول.

١٧) المعجم الصغير (الروض الداني)، تأليف: أبو القاسم سليمان بن أحمد الطَّبَراني، المكتب الإسلامي، دار عمار، بيروت، عمان، الطبعة الأولى، (١٤٠٥ هـ - ١٩٨٥م) تحقيق: محمد شكور محمود الحاج أمرير.

١٨) الأدب المفرد، المؤلف: محمد بن إسماعيل أبو عبدالله البخاري الجعفي دار البشائر الإسلامية – بيروت الطبعة الثالثة، (١٤٠٩هـ - ١٩٨٩م)، تحقيق: محمد فؤاد، الأحاديث مذيلة بأحكام الألباني عليها.

١٩) صحيح الترغيب والترهيب، تأليف: الشيخ محمد ناصر الدين الألباني، مكتبة المعارف، الرياض، الطبعة: الخامسة.

٢٠) سلسلة الأحاديث الصحيحة، المؤلف: محمد ناصر الدين الألباني الطبعة الثانية.

بەرهەمەكانی دانەر

ژ	كتێبەكان	بەروارو چاپ	تێبینی
	أ / كتێبە كوردییەكان		
	قورئانو سوننەت		
1	پوختەیەك دەربارەی ئیسلام لەبەر رۆشنایی سورەتی فاتیحەدا	چاپی یەك/ ١٩٨٤ چاپی دوو/ ٢٠٠٦	
2	با لە خزمەت قورئاندا بین، {كۆی هەردووك كتێبی: (چۆن باشتر لە قورئان بەهرەمەند دەبین؟)و (ئەركی سەرشانمان بەرانبەر بە قورئان)ە}	چاپی یەك/ ٢٠٠٨ چاپی دوو/ ٢٠١٥	
3	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی یەكەم: سوورەتەكانی: (الفاتحة) و (البقرة)	چاپی یەك/ ٢٠١٢	
4	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی دووەم : سوورەتی: (آل عمران)	چاپی یەك/ ٢٠١٢	
5	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی سێیەم: سوورەتی: (النساء)	چاپی یەك/ ٢٠١٣	
6	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی چوارەم: سوورەتی: (المائدة)	چاپی یەك/ ٢٠١٤	
7	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی پێنجەم: سوورەتی: (الأنعام)	چاپی یەك/ ٢٠١٥	
8	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی شەشەم : سوورەتی: (الأعراف)	چاپی یەك/ ٢٠١٦	
9	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز، بەرگی حەوتەم: سوورەتی: (الأنفال)	چاپی یەك/ ٢٠١٦	

ژ	کتێبەکان	بەرواری چاپ	تێبینی
10	تەفسیری قورئانی بەرز و بەپێز، بەرگی هەشتەم: سوورەتی: (التوبة)	چاپی یەك/ ٢٠١٧	
11	تەفسیری قورئانی بەرز و بەپێز، بەرگی نۆیەم: سوورەتی: (یونس)	چاپی یەك/ ٢٠١٨	
12	تەفسیری قورئانی بەرز و بەپێز، بەرگی دەیەم: سوورەتی: (هود)	چاپی یەك/ ٢٠١٨	
13	تەفسیری قورئانی بەرز و بەپێز، بەرگی یازدەیەم: سوورەتی: (یوسف)	چاپی یەك/ ٢٠١٩	
14	تەفسیری قورئانی بەرز و بەپێز، بەرگی دوازدەیەم: سوورەتەکانی: (الرعد، إبراهیم، الحجر)	چاپی یەك/ ٢٠٢٠	
15	تەفسیری قورئانی بەرز و بەپێز، بەرگی: (١٣) سوورەتی: (النحل)	چاپی یەك/ ٢٠٢٠	
16	تەفسیری قورئانی بەرز و بەپێز، بەرگی: (١٤) سوورەتی: (الإسراء)	چاپی یەك/ ٢٠٢٠	
17	تەفسیری قورئانی بەرز و بەپێز، بەرگی: (١٥) سوورەتەکانی: (الکهف) و (مریم)	چاپی یەك/ ٢٠٢٠	
18	تەفسیری قورئانی بەرز و بەپێز، بەرگی: (١٦) سوورەتەکانی: (طه) و (الأنبیاء)		
19	شوێنکەوتنی سوننەتی پێغەمبەر ﷺ لەنێوان کەمتەرخەمیی و زێدەڕۆییدا	چاپی یەك/ ٢٠١٥	
20	ڕێبازی پێغەمبەری خوا: پێناسەو گرنگیی و پێویستیی	چاپی یەك/ ٢٠١٨	
	بیروبڕواو فیکری ئیسلامیی		
21	دەبەرێك ڕاچوونی ئیسلام و ڕێچکان	چاپی یەك/ ١٩٨٥ چاپی سێ/ ٢٠٠٦	
22	ڕێبازی پێغەمبەر صلی الله علیه وسلم کامەیە ؟!	چاپی یەك/ ١٩٨٩	دواتر خرایە نێو کتێبی (مسوڵمانی کامڵ: بەشی یەکەم: بیروباوەڕی مسوڵمان)

ژ	کتێبەکان	بەروارو چاپ	تێبینی
23	پرۆژەی بەرنامەی پەروەردەو فێرکردنی ئیسلامییانە	چاپی یەك/ ١٩٩٥	دواتر خرایە نێو کتێبی: (پرۆژەی بەرنامەی فیکریی کاری ئیسلامیی)
24	پرۆژەی بەرنامەی فیکریی کاری ئیسلامیی	چاپی یەك/ ١٩٩٦	
25	بنەما شەرعییەکانو هێڵە گشتییەکانی کۆمەڵی ئیسلامیی	چاپی یەك/ ٢٠٠١ چاپی چوار/ ٢٠١٤	وەرگێڕراوەتە سەر زمانی عەرەبییش
26	چەند مەسەلەیەکی باوی سەردەم، سەرنجێکی واقیعیانەو هەڵسەنگاندنێکی شەرعییانە	چاپی یەك/ ٢٠٠٢ چاپی شەش/ ٢٠١٦	وەرگێڕراوەتە سەر زمانی عەرەبیو تورکیو فارسییش
27	خواناسیی، ئایین، ئیمان (درەوشاوەیی ئیسلامو پووچەڵیی ئیلحاد)	چاپی یەك/ ٢٠٠٢ چاپی سێ/ ٢٠٢٠	
28	ناوە هەرەجوانەکانی خوا "سبحانە وتعالى"	چاپی یەك/ ٢٠١٣	
	مەوسووعەی : ئیمانو عەقیدەی ئیسلامیی لەبەر رۆشنایی قورئان و سوننەتدا، (٦ بەرگ)	چاپی یەك/ ٢٠٠٦-٢٠٠٨ چاپی دوو/ ٢٠١٦	
29	بەرگی یەکەم: ئیمانو عەقیدەی ئیسلامیی چیەو چۆنە؟		
30	بەرگی دووەم: خوا بەیەکگرتن لە بەدیهێنەرایەتییو پەروەردگارێتییدا		
31	بەرگی سێیەم: خوا بەیەکگرتن لە ناو و سیفەتو لەپەرستراوێتییدا		
32	بەرگی: چوارەم: ئیمان بە: فریشتەکانی خوا، کتێبەکانی خوا، پێغەمبەرانی خوا		
33	بەرگی پێنجەم: ئیمان بە: رۆژی دواییو قەزاو قەدەر		-
34	بەرگی شەشەم: تایبەتمەندییو دیدوبۆچوونەکانی پەیڕەوانی رێبازی راست		

ژ	كتێبەكان	بەروارو چاپ	تێبینی
35	مسولمانی كامڵ : بەشی یەكەم : بیروباوەڕی مسولمان	چاپی یەك/ ١٩٩٧	دواتر خرایە نێو كتێبی (ئیمانو عەقیدەی ئیسلامیی لەبەر ڕۆشنایی قورئان و سوننەتدا)
36	تەوژمی ئیسلامییو عەلمانییو خاڵە هاوبەشو جیاوازەكانیان	چاپی یەك/ ٢٠٠٨ چاپی سێ/ ٢٠١٥	زۆربەی بە (٢٤) ئاڵقە لە هەفتەنامەی (هاووڵاتیی)و، ئەوەی دیكەش بە (٩) ئاڵقە لە هەفتەنامەی (ئاوێنە)دا بڵاوكراوەتەوە
37	ڕوونكردنەوەی بنەما شەرعییەكانو هێڵە گشتییەكانی كۆمەڵی ئیسلامیی	چاپی یەك/ ٢٠١٢ چاپی سێ/ ٢٠١٤	
38	تەرجەمەی كوردیی عەقیدەی طە حاویی	چاپی دوو/ ٢٠١٧	
39	ڕوونكردنەوەی عەقیدەی طە حاویی	چاپی یەك/ ٢٠١٥	
40	سیكۆلاریزمو دیموكراسیی لەئەزموونی كوردستاندا (دیبەیتی ساڵ)	چاپی یەك/ ٢٠١٦	وەرگێردراوە بۆ زمانی عەرەبیو، شێوەزاری كرمانجیی
41	درەوشاوەیی ئیمانو پووچەڵیی ئیلحاد، لەبەر ڕۆشنایی زگماكو عەقڵو زانستو وەحییدا	چاپی یەك/ ٢٠١٩ چاپی دوو/ ٢٠٢٠	
	مەوسووعەی: بیركردنەوەی ئیسلامیی لەنێوان وەحییو واقیعدا		-
42	كتێبی یەكەم: پێناسەو چییەتو سەر گوزشتەو سەرچاوەكانو گرنگیی: بیركردنەوەی ئیسلامیی	چاپی یەك/ ٢٠١٨	-
43	كتێبی دووەم: هێڵە گشتییەكانی ڕێبازی جەماوەری مسولمانان	چاپی یەك/ ٢٠١٨	-
44	كتێبی سێیەم: تەوژمە سەرەكییەكانی مێژووی مسولمانان	چاپی یەك/ ٢٠١٨	
45	كتێبی چوارەم: پایەكانی بیركردنەوەی ئیسلامیی	چاپی یەك/ ٢٠١٩	-
46	كتێبی پێنجەم: چەند پرسێكی فیكریی هەنووكەیی جۆراوجۆر	چاپی یەك/ ٢٠١٩	-

تێبینی	بەروارو چاپ	كتێبەكان	ژ
ئەم سێ ئاڵقەیە: دوایی خرانە نێو مەوسوعەی: (ئیمانو عەقیدەی ئیسلامیی)یەوە		**زنجیرەی: باچاكتر ئیسلام بناسین!**	-
-	چاپی یەك/ ١٩٨٨	ئاڵقەی یەكەم: سەلماندنی بوونی خوا	47
-	چاپی یەك/ ١٩٨٩ چاپی دوو/ ١٩٩٠	ئاڵقەی دووەم: پێغەمبەران "علیهم الصلاه والسلام"	48
	چاپی یەك/ ١٩٩٠	ئاڵقەی سێیەم: ڕۆژی دوایی	49
دوایی خرایە نێو كتێبی: (خواناسیی، ئایین، ئیمان)	-	ئاڵقەی چوارەم: ئایین	50
	چاپی یەك/ ١٩٩٠	بیرو بروا	51
		فیقهی ئیسلامیی	
	چاپی یەك/ ٢٠٠٠ چاپی دوو/ ٢٠٠٩	**مەوسووعەی: خواپەرستیی ئیسلامیی (٤ بەرگ)**	
		بەرگی یەكەم: خواپەرستیی بەگشتیی، وردە بابەتە خیلافییەكان، پاكو خاوێنیی	52
		بەرگی دووەم: نوێژ بەرپاكردن یەكەمین درووشمی خواپەرستیی	53
		بەرگی سێیەم: زەكاتو ماڵ بەخشین	54
		بەرگی چوارەم: ڕۆژو گرتن، حەجو عومرەكردن، زیكری خواكردن	55
بۆ زمانی عەرەبیش وەرگێڕراوە	چاپی یەك/ ١٩٩٩	بنچینە گرنگەكانی هەڵسوكەوتی شەرعییانەو ژیرانە لەگەڵ وردە بابەتە خیلافییەكاندا	56
	چاپی یەك/ ٢٠١٣	جەژن و یادو بۆنەكانو هەڵسەنگاندنێك	57
بۆ زمانی فارسییش تەرجەمە كراوە	چاپی یەك/ ٢٠٠٩ چاپی دوو/ ٢٠١٥	چەند بابەتێكی هونەریی لەبەر ڕۆشنایی قورئانو سوننەتدا	58

ژ	کتێبەکان	بەرواری چاپ	تێبینی
59	چەند بنەمایەکی گرنگی ماڵو سامان بەخشین لەرێی خوادا	چاپی یەك/ ٢٠١٣	
	تەزکیــەی نەفس و ڕەوشت و ئاکـــار		
60	یادی خوا، گرنگیی یادی خوا لە ژیانی مرۆڤدا	چاپی یەك/ ١٩٨٧	
61	ڕێگای صالح بوونو بەرەو خوا چوون، تەزکیەی نەفس لەبەر ڕۆشنایی قورئانو سوننەتدا	چاپی یەك/ ١٩٩٠ چاپی شەش/ ٢٠٢٠	وەرگێردراوە بۆ زمانی عەرەبیو فارسییش
62	تەزکیەو تەبایی‌و، یەکرێزیی‌و برایی	چاپی یەك/ ١٩٩٨	
63	مزگەوتەکانی کوردستان لەنێوان ئاوەدانکردنەوەو وێرانکردندا	چاپی یەك/ ١٩٩٩	
64	گەڕانەوە بۆ لای خـوا (سبحانه وتعالى)، بەرەو خوا وەرچەرخانو، وازهێنان لە گوناه و سەرپێچیی‌و، گۆڕانکاریی ڕیشەیی بەسەر خۆدا هێنان	چاپی یەك/ ٢٠٠١ چاپی شەش/ ٢٠٢٠	
65	شەهید کێیەو چ پلەوپایەیەکی هەیە؟!	چاپی یەك/ ٢٠٠٢	
66	باسێك لەبارەی بینینی خوای بەرزو مەزنەوە، لەدنیاو دوارۆژدا	چاپی یەك/ ٢٠١٥	
67	گیانی ژیـان: باش خوا پەرستن و خۆ پاك و چاك کردن	چاپی یەك/ ٢٠١٥	
68	مەوسـوعەی: ڕەوشتو ئاکاری ئیسلامیی لەبەر ڕۆشنایی قورئانو سوننەتدا	چاپی یەك/ ٢٠١٦	
69	ئەدەبو ڕەوشتە کۆمەڵایەتییەکان لەبەر ڕۆشنایی وەحیی‌و عەقڵدا	چاپی یەك/ ٢٠٢٠	
	بانگـەوازو کـاری ئیســـــلامیی		
70	کۆمەڵی خـوا	چاپی یەك/ ١٩٨٨	
71	پێشمەرگەی ئیسلام، یان مسوڵمانی موجاهید کێیەو چۆنە؟	چاپی یەك/ ١٩٨٨ چاپی چوار/ ٢٠٢٠	

ژ	كتێبەكان	بەروارو چاپ	تێبینی
72	دەردو دەرمانی بزووتنەوەی ئیسلامیی	چاپی یەك/ ١٩٩٠	
73	بزووتنەوەی ئیسلامییو قۆناغی نوێ	چاپی یەك / ١٩٩٤	
74	بزووتنەوەی ئیسلامیی لە دووڕیانی مانو نەماندا	چاپی یەك/ ١٩٩٥	
75	هەڵسەنگاندنو هەڵوێستمان لەم قۆناغەدا	چاپی یەك/ ١٩٩٥	
76	تێگەیشتن	چاپی یەك/ ١٩٩٦	
77	چەند ڕێڕوونییەك بۆ ئیسلامییەكانی كوردستان	چاپی یەك / ١٩٩٧	
78	بزووتنەوەی ئیسلامییو ئاسۆیەكی گەشو ڕوون، بنەما شەرعییەكان و بنچینە ئەخلاقییەكان	چاپی یەك/ ١٩٩٧	
79	ئیسلامو كێشە هەنووكەیی یەكان	چاپی یەك / ١٩٩٨	
80	زانایانی ئیسلام كێنو چۆنن؟!	چاپی یەك/ ٢٠٠٢ چاپی سێ / ٢٠١١	وەرگێڕراوەتە سەر زمانی عەرەبی
81	كۆمەڵی ئیسلامیی: ئامانجو هەڵوێستەكانی	چاپی یەك/ ٢٠٠٢	
82	هەڵسوكەوت لەگەڵ خەڵكی دا و، چەند ئامۆژگارییەك بۆ ئەندام و موجاهیدانی كۆمەڵی ئیسلامیی	چاپی یەك / ٢٠٠١	وەرگێڕراوەتە سەر زمانی عەرەبی
83	چۆن لە جیهاد تێبگەین؟	چاپی یەك / ١٩٩٨	
84	جیهاد لە ڕێی خواداو چەند سەرنجو ئاگادارییەك	چاپی یەك/ ٢٠٠٢	
85	جیهاد لەڕێی خوادا/ بۆ ئەوەی بەهەڵە لەجیهاد تێنەگەینو لەسەر جەنگ كردنمان قەرزدار نەبینەوە	چاپی یەك / ٢٠٠١	
86	جیهاد لە ڕێی خوادا چی یەو بۆچی دەكرێو چۆن دەكرێ ؟	چاپی یەك / ٢٠٠٢	
87	چەند ڕێڕوونییەك بۆ خوشكو برایانمان لە هەندەران	چاپی یەك/ ٢٠٠٢	

ژ	كتێبەكان	بەرواری چاپ	تێبینی
88	ئیسلامو مسوڵمانەتییو كاری ئیسلامیی، لەبەر ڕۆشنایی قورئانو سوننەتدا	چاپی یەك/ ٢٠٠٦	
89	هاوپەیمانێتی لەبەر ڕۆشنایی قورئانو سوننەتدا	چاپی یەك / ٢٠٠٩	
90	بەشدارییكردن لە هەڵبژاردن و پەرلەماندا، هەڵسەنگاندنێكی شەرعییانەو ژیرانە	چاپی یەك / ٢٠٠٩ چاپی دوو / ٢٠١٣	چاپی یەكەم بە دوو ئاڵقەی جیاوازو بە دوو ناوونیشانی جیاواز كراوە، بەم شێوەیە: **ئاڵقەی یەكەم:** بەڵگەكانی ئەوانەی بەشدارییكردن لە هەڵبژاردن و پەرلەماندا بەشەرعیی نازانن و هەڵوەشاندنەوەیان. **ئاڵقەی دووەم** : بەڵگەكانی ڕەوایی بەشدارییكردن لە هەڵبژاردن و پەرلەماندا
91	هەڵوەشاندنەوەی بیروڕاو ڕەفتارە پەرگیرانەكانی ڕێكخراوی (داعش)	چاپی یەك/ ٢٠١٥ چاپی دوو/ ٢٠١٧	وەرگێڕاوەتە سەر زمانی فارسیی
92	با لادانو تاوانی پەرگیران، بەرانبەر بە ئیسلام نەمانخاتە دوودڵییو گومان	چاپی یەك/ ٢٠١٥	وەرگێڕاوەتە سەر زمانی فارسیی
93	پەرگیریی: پێناسەی، نیشانەكانی پەرگیران، هۆكارەكانی پەرگیریی، شوێنەوارو دەرهاویشتەكانی، چارەسەری	چاپی یەك/ ٢٠١٥	
94	هەڵوەشاندنەوەی پەرگیریی	چاپی دوو/ ٢٠١٨	كۆی سێ نامیلكەی پێشووە
95	بەرەو بانگەوازێكی ڕاستو ڕەسەن	چاپی یەك/ ٢٠١٩	
96	هەڵسەنگاندنێكی كاری ئیسلامیی	چاپی یەك/ ٢٠١٩	دواتر خرایە نێو زنجیرەی: بەرەو باشتر تێگەیشتنو پێگەیشتن
97	كێ شایستەی مینبەرو میحرابە؟	چاپی یەك/ ٢٠٢٠	
	زنجیرەی بنەما شەرعییەكانی كۆمەڵی ئیسلامیی		
98	ئاڵقەی یەكەم: بەڵگە شەرعییەكانی بنیاتنانی كۆمەڵی ئیسلامیی	چاپی یەك / ٢٠٠١	
99	ئاڵقەی دووەمو سێیەم: حوكمی لادانی خەلیفەو كاربەدەستانی مسوڵمان لەكاتی لاریی و ستەمكارییدا	چاپی یەك / ٢٠٠١	

ژ	کتێبەکان	بەروارو چاپ	تێبینی
100	ئاڵقەی چوارەم : شێخ ئەبوو بەصیرو هەڵسەنگاندنێکی شەرعییانەو ژیرانەی فەتوانامەکەی	چاپی یەك / ٢٠٠١	وەرگێردراوەتە سەر زمانی عەرەبیی
101	چۆن گەشە بە کۆمەڵی ئیسلامیی بدەین؟	چاپی یەك / ٢٠٢٠	
	وتاری کۆنگرەکانی کۆمەڵی ئیسلامیی کوردستان		
102	کارو پرۆژەی ئیسلامییمان (وتاری کۆنگرەی یەکەمی کۆمەڵی ئیسلامیی)	چاپی یەك/ ٢٠٠٥ چاپی دوو/ ٢٠٠٦	
103	ڕاپۆرتی : ئیمانیی، فیکریی، سیاسیی کۆمەڵی ئیسلامیی کوردستان (وتاری کۆنگرەی دووەمی کۆمەڵی ئیسلامیی)	چاپی یەك/ ٢٠١٠	
104	چاوپێداگێرانەوەیەکی بارودۆخی نێوخۆمان و واقیعی دەرەکییمان (وتاری کۆنگرەی سێیەمی کۆمەڵی ئیسلامیی)، ٣٠ /٥/ ٢٠١٥	چاپی یەك/ ٢٠١٦	
	نەتەوایەتیی و مەسەلەی کورد		
105	کوردستان بۆ وێران بووو چۆن ئاوەدان دەبێتەوە؟!	چاپی یەك / ١٩٨٩	
106	مەسەلەی کورد چیەو چۆن و بەچی چارەسەر دەکرێ؟	چاپی یەك / ١٩٨٩	
107	حوکمی گەڕانەوە ژێر نیری طاغوت لە ڕوانگەی ئیسلامەوە	چاپی یەك/ ١٩٩٠ چاپی دوو/ ٢٠٠٥	
108	سۆزی نەتەوایەتیی و بیری ناسیۆنالیزم لە تەرازووی ئیسلامدا	چاپی یەك/ ١٩٩٠ چاپی سێ/ ٢٠٠٥ چاپی چوار/ ٢٠١٨	
109	چارەسەری کێشەی کورد لە نێوان ئیمان و پەرلەماندا	چاپی یەك/ ١٩٩٢	
110	چەند ڕێنموویەك بۆ حاڵەتی ئیسلامیی لە کوردستاندا	چاپی یەك/١٩٩٦	
111	جەژنی قوربان و جەنگی قەڵاتووکان	چاپی یەك/ ٢٠٢٠	

ژ	کتێبەکان	بەرواری چاپ	تێبینی
	سیاسەت و حوکمڕانیی		
112	چەند بابەتێکی سیاسی هاوچەرخ لەبەر ڕۆشنایی عەقڵ و وەحییدا	چاپی یەك / ٢٠١٠	
	مەوسووعەی: ئیسلام و دەوڵەتداریی، (٤ بەرگ)	چاپی یەك / ٢٠١٤	
113	بەرگی یەکەم: قەوارەی سیاسیی لەئیسلامدا: بەڵگەکانی پێویستبوونی، چۆنیەتی بنیاتنانی، سروشت و بناغەی فیکریی، پێناسەی چەند وشەو زاراوەیەك		
114	بەرگی دووەم: بنەمایەکانی سیستمی حوکمڕانیی لەئیسلامدا		
115	بەرگی سێیەم: (سێ دەستەڵاتەکان): یاسادانان جێبەجێکردن دادوەریی		
116	بەرگی چوارەم: نا مسوڵمانان لە کۆمەڵگاو دەوڵەتی ئیسلامییدا		
117	ڕوانینێکی ئیسلامییانە بۆ واقیعی ئێستامان	چاپی یەك/ ٢٠٠٩ چاپی دوو/ ٢٠١٧	
118	قورئان و پاکسازیی و چاکسازیی لە هەرێمی کوردستاندا	چاپی یەك/ ٢٠١٨	
119	گرنگیی ڕەوشت لەسیاسەتدا	چاپی یەك/ ٢٠١٩ چاپی سێ/ ٢٠٢٠	
120	واقیعی دژواری ئۆممەت: هۆکارو چارەسەر	چاپی یەك/ ٢٠٢٠	
	ئافرەت و خێزان		
121	ئافرەتی مسوڵمانی کورد، مافە شەرعییەکانی و ئەرکە گرنگەکانی	چاپی یەك / ٢٠٠٣ چاپی دوو/ ٢٠٠٣	

ژ	کتێبەکان	بەرواری چاپ	تێبینی
122	مەوسووعەی : ئافرەتو خێزان لە سایەی شەریعەتدا	بەرگی یەکەم چاپی یەك/٢٠٠٢ بەرگی یەكو دوو چاپی سێ/٢٠١٣	
	مێــــــــژوو		
123	پوختەی ژیاننامەی پێغەمبەری خوا صلی الله علیه وسلم، دەرس و پەندەکانی	چاپی یەك/ ٢٠٠٩ چاپی سێ/ ٢٠١٣	
124	چەند مەڵۆیەك لە خەرمانی تەمەنم (بیرەوەرییەکانم)، بەشی یەکەم (١٩٦١-١٩٩١)	چاپی یەك/ ٢٠١٥	
125	بەرکوڵێکی کاروچالاکیی و ڕووداوەکانی ژیانم (١٩٦١-٢٠١٧)	چاپی یەك/ ٢٠١٨	بۆ هەردوو زمانی عەرەبیی و ئینگلیزیی وەرگێردراوە
	دیدارو گفتوگۆ		-
126	سنووره قەدەغەكان مەشكێنن! (چاوپێكەوتنی دكتۆر حسین محمد عزیز)	چاپی یەك/٢٠٠١ چاپی دوو/٢٠٠٤	-
127	ئەشكەنجەو زیندان، پێشمەرگەیەك بیستو دوو مانگ لە زیندانی داگیركەردا	چاپی یەك / ٢٠٠٥ چاپی سێ / ٢٠٠٩	وەرگێڕراوەتە سەر زمانی عەرەبی، هەروەها دوو تەرجەمەی فارسیشی كراوەو چاپو بڵاوكراوەتەوە، هەروەها بۆ زمانی ئینگلیزیش وەرگێڕراوەو چاوەڕێی چاپە
128	گەنج لە چەمكە هەنووكەییەكاندا	چاپی یەك / ٢٠١٠	
	زنجیرەی بابەتە هەنووكەییەكان		
129	گەنجەكانمان لە نێوان ڕەسەنایەتیی و لاسایی كردنەوەدا (١)	چاپی یەك/ ٢٠٠٦	بۆ زمانی فارسییش وەرگێڕراوە
130	با وریا بین ! داڕووخانی ڕەوشت كۆمەڵگاكەمان بەرەو هەڵدێر دەبات (٢)	چاپی یەك / ٢٠٠٢ چاپی دوو/ ٢٠٠٦	
131	بەدوورخستنەوەی ئافرەت لە ئیسلام چ زیانێك دەكەین؟! (٣)	چاپی یەك / ٢٠٠٧	-
132	چۆنیەتی بوونە پێشەنگو بنیاتنانی بنكەی جەماوەریی (٤)	چاپی یەك / ٢٠٠٧	

ژ	کتێبەکان	بەرواری چاپ	تێبینی
133	سیاسەتی ئیسلامیی و چەند ڕوونکردنەوەیەك (٥)	چاپی یەك / ٢٠٠٧	
134	چەند بنەمایەکی گرنگی وتاربێژیی (٦)	چاپی یەك / ٢٠٠٦	بۆ زمانی فارسییش وەرگێڕراوە
135	قوتابیانی زانیاری شەرعیی و چەند سەرنج و ڕێنمایی یەك (٧)	چاپی یەك / ٢٠٠٧	
136	خوو ڕەوشتی بەرز و پەسند سەنگی مەحەکی مسوڵمانەتییە (٨)	چاپی یەك / ٢٠٠٧	
137	بانگەواز بۆ لای خودا چی یەو چۆنەو بە کێ دەکرێ؟ (٩)	چاپی یەك / ٢٠٠٧	بۆ زمانی فارسییش وەرگێڕراوە
138	قوتابیان لەم هەل و مەرجەدا، پێویستە چۆن بن و چی بکەن ؟! (١٠)	چاپی یەك / ٢٠٠٨	
139	واقیعی هەرێمی کوردستان ، دیدێکی ئیسلامییانە (١١)	چاپی یەك / ٢٠٠٨	
140	سروشت و پایەکانی خێزان و مەسەلەی چەندژنیی لە تەرازووی شەرع و عەقڵدا (١٢)	چاپی یەك/٢٠٠٩	ئەم نامیلکەیە بە(١٤) ئالقە لە ڕۆژنامەی (ڕۆژنامە)دا بڵاوکراوەتەوە
141	کاری ئیسلامیی و ڕەواندنەوەی چەند تەمومژێك (١٣)	چاپی یەك / ٢٠١١	
142	حوکمی لە ئیسلام هەڵگەڕانەوەو هەڵسەنگاندنێك (١٤)	چاپی یەك/ ٢٠١١	
143	مەلای گەورەی کۆیەو تەفسیرەکەی و چەند سەرنجێك (١٥)	چاپی یەك / ٢٠١١	
144	لێکۆڵینەوەیەك لەبارەی : هەبوون و نەبوونی نەسخ لە قورئاندا (١٦)	چاپی یەك / ٢٠١٢	
145	تاقیکردنەوەی خوا بۆ بەندەکانی چی یەو چۆنە؟ (١٧)	چاپی یەك/ ٢٠٠٣ چاپی دوو/ ٢٠١٢	
146	ڕەوەندی کورد لە هەندەران و ئەرکی سەرشانی (١٨)	چاپی یەك / ٢٠١٢	
147	خاتوون مەلازن : ئافرەتێکی هەڵکەوتوو و هاوسەرێکی ناوازە (١٩)	چاپی یەك / ٢٠١٢	
148	گەنج و قەیرانی ڕووحیی: هۆکار، شوێنەوار، چارەسەر(٢٠)	چاپی یەك ٢٠١٧	
149	ژیان لەسایەی ئیماندا و ڕەواندنەوەی گومانەکان (٢١)	چاپی یەك/ ٢٠١٧	

ژ	کتێبەکان	بەرواری چاپ	تێبینی
	ب/کتێبە عەرەبییەکان		
	موسوعة : الإسلام كما يتجلّى في كتاب الله	ط الاولى/٢٠١٥	
	كە لە چاپی یەکەمدا (٨) بەرگەو، لە چاپی دووەمیدا لە (١٢) کتێبدا دەبێ، بەم شێوەیە:		
150	الكتاب الأول: الإسلام: معرفة صحيحة بالخالق عز وجل والخلق	ط الثانية/ ٢٠١٦	بۆ زمانی فارسییش وەرگێڕراوە
151	الكتاب الثاني: تعريف الإيمان	ط الثانية/ ٢٠١٧	بۆ هەردوو زمانی تورکیی‌و فارسیی وەرگێردراوە
152	الكتاب الثالث: الإيمان بالله تبارك وتعالى: الخالق الرب المالك الإله ذي الأسماء الحسنى والصفات العلى	ط الثانية/ ٢٠١٧	بۆ هەردوو زمانی تورکیی‌و فارسیی وەرگێردراوە
153	الكتاب الرابع: الإيمان بالملائكة و بالجن	ط الثانية/ ٢٠١٧	تا بەرگی ١٢ کارکردن تێیدا بەردەوامە بۆ تەرجمەکردنی بۆ سەر هەردوو زمانی تورکیی‌و فارسیی
154	الكتاب الخامس: الإيمان بكتب الله الحكيم	ط الثانية/ ٢٠١٧	
155	الكتاب السادس: الإيمان برسل الله تعالى وأنبيائه الكرام	ط الثانية/ ٢٠١٧	
156	الكتاب السابع: خاتم النبيين محمد صلى الله علية وسلم: موجز سيرته وبراهين نبوّته	ط الثانية/ ٢٠١٨	
157	الكتاب الثامن: الإيمان باليوم الآخر وموجز عن القدر	ط الثانية/ ٢٠١٨	
158	الكتاب التاسع: إهتداء الإنسان بهدى الله، أو الإلتزام الفردي بشريعة الله	ط الثانية/ ٢٠١٨	
159	الكتاب العاشر: إلتزام المجتمع بشريعة الله تعالى	ط الثانية/ ٢٠١٩	
160	الكتاب الحادي عشر: تطبيق المجتمع للشريعة و معالم الدولة في الإسلام	ط الثانية/ ٢٠٢٠	
161	الكتاب الثاني عشر: الإسلام: نظرة سديدة تجاه الناس وتعامل صحيح معهم	ط الثانية/ ٢٠٢٠	

ژ	کتێبەکان	بەرواری چاپ	تێبینی
162	نقض فكـرة التطـرف	ط الاولى/٢٠١٦-لندن-، ط الثانية/ ٢٠١٧، - القاهرة (نقض التطرف ودحض أفكار المتطرفين)	ترجم إلى اللغات: الفارسية والإنجليزية والتركية
163	ضـيف و قضـية (مقابلة مع قنـاة العربية)	ط الاولى/٢٠٠٦	-
164	لقاء خاص (مقابلـة مع قنـاة العـالم)	ط الاولى/ ٢٠٠٦	
165	حديث مختصر حول مايجري على الساحة العراقية	ط الاولى /٢٠١٦	
166	طريق الصلاح والسير الى الله / تزكية النفس في ضوء القرآن والسنة	ط الاولى/٢٠١٢	
167	أمير وراء القضبان	ط الاولى/ ٢٠٠٩ ط الثاني/ ٢٠١٣	
168	مسائل عصرية رائجة	ط الثانية/ ٢٠١٤	
169	قواعد مهمة في التعامل الشرعي الحكيم مع المسائل الفرعية الخلافية	ط الاولى/ ٢٠١١	
170	علماء الإسلام: أوصافهم النبيلة، وظائفهم الثقيلة، مواقفهم الجليلة	ط الاولى/ ٢٠٠٥ ط الثالثة/ ٢٠٢٠	
171	الأصول الشرعية والخطوط العامة للجماعة الإسلامية	ط الأولى/٢٠٠١ ط الثالثة/ ٢٠١٢	
172	كيف نتعامل مع الناس؟	ط الأولى/٢٠٠٢	
173	حوارات ساخنة حول قضايا راهنة، في ميادين الفكر والفقه والدعوة والسياسة	ط الاولى والثانية/٢٠١٨	
174	الديموقراطية والعلمانية في تجربة كوردستان	ط الأولى /٢٠١٧	
175	خلاصة أحداث حياتي ونشاطاتي الفكرية والسياسية (١٩٦١-٢٠١٧)	ط الأولى /٢٠١٨	
176	نظرات فاحصة في قضايا شاخصة: الإسلام والأمة، القضية الكوردية، الوضع العراقي	ط الأولى /٢٠١٨	

ئەو کتێبانەی لەژێر چاپن

177	تەفسیری قورئانی بەرزو بەپێز/: تاکو سوورەتی: (الناس) خوا پشتیوان بێ کارکردن تێیدا بەردەوام دەبێ تاکو هەمووی چاپ دەکرێ
	زنجیرەی: بەرەو باشتر تێگەیشتنو پێگەیشتن، کە لە: (١٢) کتێب پێکهاتوە
178	بەرگی یەکەم: واقیعی دژواری ئۆممەت: هۆکارو چارەسەر
179	بەرگی دووەم: هەڵسەنگاندنێکی کاری ئیسلامیی
180	بەرگی سێیەم: چۆنیەتی گۆڕینی کۆمەڵگاو پاکسازیی‌و چاکسازیی تێداکردنی
181	بەرگی چوارەم: بەرەو بانگەوازێکی ڕاست‌و ڕەسەن
182	بەرگی پێنجەم: پایەکانی بووناسیی‌و، ڕوونکردنەوەی ئیمان
183	بەرگی شەشەم: خواپەرستیی، تەزکیە، تەقوا
184	بەرگی حەوتەم: بنەما گشتییەکانی ڕێبازی جەماوەری مسوڵمانان
185	بەرگی هەشتەم: تایبەتمەندییە ئیمانیی‌و فیکرییەکانی جەماوەری مسوڵمانان
186	بەرگی نۆیەم: ڕەوشتبەرزیی دروشمی سەرەکیی جەماوەری مسوڵمانان
187	بەرگی دەیەم: چوار بابەتی سیاسی گرنگ‌و هەستیار
188	بەرگی یازدەیەم: بنچینە گرنگەکانی تەبایی‌و یەکڕیزیی مسوڵمانان
189	بەرگی دوازدەیەم: بنەڕەتەکانی مسوڵمانەتییەکی ڕاست‌و هاوسەنگ
190	قورئان‌و سوننەت وەك ڕوح‌و جەستە تێکهەڵکێشن
191	قورئانی مەزن لە نۆزدە تەوەرەدا
192	سەرکردایەتیی کردن‌و مەرجەکانی

www.alibapir.com

کورتەیەك لە مێژووی ژیانی
مامۆستا عەلی باپیر

- ناو: عەلی باپیر وەتمان .
- لەدایکبووی: ساڵی (١٩٦١ز)دا لەقەزای پشدەر سەر بەپارێزگای سلێمانیی.
- زانیارییە ئیسلامییەکانی لە پەیمانگای ئیسلامیی (ڕانیەو سلێمانیی)و لە لای زانایانی کوردستانی عێراقو "دواتریش کوردستانی ئێران" بەدەستهێناون، لەساڵی (١٩٨٠ز)دا قورئانی بەپیری لەبەر کردوە.
- لەساڵی (١٩٨١ز)دا لەلایەن ڕژێمی بەعسەوە بڕیاری دەستگیرکردنی دراوە، هەربۆیە ئەوکات عێراقی جێهێشتوەو ئاوارەی ئێران بووە، کە ئەوکاتە لە قۆناغی دووەمی زانکۆ بووە، کۆلیجی شەریعەت.
- لەساڵی (١٩٨٣ز)دا گەڕاوەتەوە کوردستانی عێراقو لە بەڕێوەبەرایەتی ئەوقافی هەولێر تاقیکردنەوەی ئیمامەتی داوەو، لە مزگەوتی (نۆڕسیی) لە شاری ڕانیە دامەزراوەو، بەردەوام بووە لەسەر دەرس گوتنەوەو بانگەوازی ئیسلامییو...هتد.
- یەکەمین بەرهەمی لەساڵی: (١٩٨٣)زدا نووسیوە بەناوی: (پوختەیەك دەربارەی ئیسلام) پاشان کتێبو بەرهەمەکانی بەردەوام بوون کە ئێستا ژمارەیان لەسەد (١٠٠) تێپەڕیوە، لە مەوسووعەو کتێبو نامیلکەو، بەزمانی کوردییو عەرەبییو، هەندێك لە کتێبەکانیشی کە بەزمانی کوردیی نووسیونی، بۆ زمانەکانی: عەرەبییو، فارسییو، تورکییو، ئینگلیزییش وەرگێڕراون.
- لەساڵی (١٩٨٧ز)دا پاش ساڵانێك لە خەباتی ئاشکراو نهێنیی پەیوەست لەگەڵ بزووتنەوەی پەیوەندیی ئیسلامییدا، کە لەکۆتایی حەفتایەکانی سەدەی پێشوودا ڕێکخستنە نهێنییەکانی دامەزران، چۆتە چیاو دەستی بەخەباتی چەکداریی کردوە لە چوارچێوەی بزووتنەوەی ئیسلامییدا، کە لەچەند ناوچەیەکی کوردستاندا بنکەو بارەگای سەربازیی هەبوو دژی ڕژێمی بەعسو، هێزی حەمزەی لە بناری چیای قەندیل دامەزراند.
- لە ساڵی (١٩٨٨ز)دا بووە بە ئەندامی مەکتەبی سیاسیی بزووتنەوەی ئیسلامیی.

www.alibapir.com

- لەساڵی (١٩٩١ز)دا ڕۆڵی هەبووە لەڕاپەڕینی ئازاری (١٩٩١ز)داو وریاکردنەوەی خەڵکی کوردستان، لە مەبەستو ئامانجەکانی ڕاپەڕینی جەماوەریی‌و ناساندنی بزووتنەوەی ئیسلامییدا.
- تاکو ساڵی (٢٠٠١ز) لەنێو بزووتنەوەدا درێژەی بەخەباتی خۆی داوەو، لەهەمان ساڵدا لەگەڵ زۆربەی هەرە زۆری هێزو مەڵبەندەکانی بزووتنەوەی ئیسلامیی لەبەر چەند هۆکارێکی مەنهەجیی (کۆمەڵی ئیسلامیی کوردستان) ڕاگەیانراو بەئەمیری کۆمەڵی ئیسلامیی هەڵبژێردرا.
- لە (٢٠٠٣/٧/١٠ز) لەسنووری سلێمانیی لەلایەن هێزەکانی ئەمەریکاوە بەتۆمەتی ناڕەوا دەستگیرکراو، بۆ ماوەی (٢٢) مانگ لەزینداندا مایەوەو، هەر لەزینداندا مەوسووعەی: (الإسلام كما يتجلي في كتاب الله)ی لە دوازدە کتێبو زیاتر لە چوار هەزار (٤٠٠٠) لاپەڕەدا نووسییو، لە (٢٠٠٥/٤/٢٨ز)دا لەزیندان ڕزگاری بوو.
- تا ئێستا زیاتر لە (١٠٠) بەرهەمی هەیە لە: مەوسووعەو کتێبو نامیلکە، لەبوارەکانی: (فیکری ئیسلامیی‌و عەقیدەو فیقهو حوکمو سیاسەتو تەزکیەی نەفسو ئەخلاقو، بەرپەرچدانەوەی بیرو ڕێچکە نامۆیەکانو...هتددا.
- لە هەڵبژاردنەکانی ساڵی (٢٠١٠-٢٠١٤ز)دا، بۆ ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراق لەسەر بازنەی پارێزگای هەولێر کاندید بووەو، دەنگی یەکەمی هێناوە، زیاتر لە (٦٠،٠٠٠) دەنگ.
- کۆمەڵی ئیسلامیی تائێستا سێ کۆنگرەی بەستوە، لەساڵانی: (٢٠٠٥ و ٢٠١٠ و ٢٠١٥ز)داو، لەهەموویاندا، بەئەمیر هەڵبژێردراوەتەوە.
- ئێستا پڕۆژەی تەفسیرکردنی قورئانی بەرزو بەپێزی دەستپێکردوەو، تا ئێستا چەند بەرگێکی لێ چاپو بڵاوکراوەتەوە.

بۆ زانیاریی زیاتر لەسەر ژیانی دانەر، سەردانی لینکی خوارەوە بکەن:

www.alibapir.net

نێـوەڕۆك

پێشكەشە... ٨
پێشەكی چاپی شەشەم.. ٩
پێشەكی چاپی پێنجەم ١١
پێشەكی چاپی چوارەم... ١٥
پێشەكی چاپی سێیەم.. ٢٣
پێشەكی چاپی دووەم ٢٧

بۆچـی ئەم كتێـبەم ناونـاوە

ڕێگای صالّح بوون و بەرەوخواچوون؟! ٢٩
ڕێ خۆشكردن.. ٣٣

بەشـی یەكـەم

پێناسـەو پلـەوپایـەو گرنگیی تەزكیەی نەفس....................٣٧
١- پێناسـە:... ٣٩
٢- گرنگـیی و پلـەوپایـەی تەزكـیەی نەفـس:................... ٤٥

بەشـی دووەم

قۆناغەكانی ڕێگای صالّح بوون و بەرەوخواچوون.................. ٥٣
قۆناغی یەكـەم: تۆبەكـردن و پاكبوونەوە......................... ٥٥
١/ تۆبـە یانی چی ؟!... ٥٧
٢/ چۆنیـەتی تۆبەكـردن:.. ٥٨
٣/ چۆنیەتی تۆبەكردن لەو گوناحانەی، كە پەیوەندییان بە خەڵكەوە هەیـە:.......... ٦٠
٤/ نیشـانەی گەڕانەوەی سـاغ (التوبة النصـوح) چییـە ؟........................ ٦٢
قۆنـاغی دووەم: زانیاریی و چـاو ڕوون بوونـەوە..................... ٦٨
قۆناغی سـێیەم: ئیخـلاص و یەكـلابوونەوە......................... ٧٠
قۆنـاغی چـوارەم: پارێزكـاریی و وردبوونـەوە....................... ٧٥
هـەنگـاوی یەكـەم: مـەرج لەگـەڵ دا گـرتـن:..................... ٧٨

هەنگاوی دووەم: چاودێریی کردن: ٧٩
هەنگاوی سێیەم: سەرکۆنە کردن: ٨٠
هەنگاوی چوارەم: لێپرسینەوە: ٨٠
هەنگاوی پێنجەم: سزادان : ٨١
پەرێزی چاکەو خراپە لە ژیانی ئینسان دا: ٨٢
قۆناغی پێنجەم : ئیحسان و بەرز بوونەوە: ٨٥
قۆناغی شەشەم: دەوام و ساردنەبوونەوە (الإستقامة) ٨٩

بەشی سێیەم

تویشووی رێگا.. بەچی صالح دەبینو چۆن بەرەو خوای بەرزو بێ وێنە دەچین؟! ٩٥
تەوەری یەکەم: راستکردنەوەو پتەوکردنی ئیمان و عەقیدە، گەورەترین هۆکاری تەزکیەی نەفسە: ٩٩
تەوەری دووەم: ناسین و لێتێگەیشتن و تەفاعول لەگەڵداکردنی ناو و سیفەتە بەرز و بێ وێنەکانی خوای بێ وێنە: ١٠٦
تەوەری سێیەم: چاکبوونی: دین و، دنیاو، دوارۆژو، ژیان و، مەرگ، پێنج مەرج و هۆکاری گرنگی صالح بوون و بەرەو خوا چوونی مرۆڤن: ١١٣
تەوەری چوارەم: سێ کوچکەی خۆراگریی و سوپاسگوزاریی و پشت بە خوا بەستن (الصبر والشكر والتوكل): ١١٥
تەوەری پێنجەم: دە (١٠) ئامراز لە پێداویستییەکانی رێی بەرەو خوا چوون: ١١٧
تەوەری شەشەم: دە (١٠) پایەو بنچینەی گرنگی رێی بەرەو خوا چوون: ١٢٠
تەوەری حەوتەم: پازدە (١٥) هۆکاری گشتیی و سەرەکیی، پێ صالح بوون و بەرەو خوا چوون: ١٢٤
١- نوێژ: ١٢٤
٢- زیکر: ١٢٤
٣- قورئان خوێندن: ١٢٥
٤- رۆژوو گرتن: ١٢٦
٥- حەج و عومرە: ١٢٧
٦- ئیعتیکاف: ١٢٧
٧- بیرکردنەوە: ١٢٨

٨- پاڕانــەوە (الدعاو): ١٢٨
٩- یارمــەتییدانی خــەڵـكی: ١٢٩
١٠- خوو و ڕەوشــتی جوان و پەسند: ١٣٠
پێنـاســەی ڕەوشــتی جــوان : ١٣١
١١- پاراستنی دەرو دەروون لە گوناح و هەڵەو قسەو ڕەفتاری پووچ: ١٣١
١٢- کەم خۆریی و کەم خەویی و کەم دوێیی و کەم تێکەڵــیی: ١٣١
١٣- دۆســتایەتیی و هاوەڵایەتیی کردنی ئینسانی صالح ١٣٥
١٤- موتاڵاکــردن و ئاشنابوون بە ژیان و بەسەرهاتی صاڵحان و خواناسان ١٣٦
١٥- پابەندیی تەواو بە ڕێـو شوێنی پێـغــەمبەرەوە (صلى الله عليه وسلم) ١٣٩
تەوەری هەشــتەم: حــەوت (٧) هــۆکاری مەیــدانی کــاری ئیســلامیی ١٤٣
١/ بانگــەواز (الدعــوە): ١٤٣
٢/ فێرکــردن (التعـلـیم): ١٤٤
٣/ دڵــســۆزیــی (النصـیحە): ١٤٦
٤/ دۆســتایەتیی و دوژمنایەتیی لەپێناو خــوادا (الـموالاة والـمعاداة فـي الله) ١٤٧
٥/ فەرمان بە چـاکە کردن و ڕێ لە خراپە گرتن: ١٤٩
٦/ کــۆچ کـــردن (الــهـجــرە): ١٥٠
٧/ جــەنگ کــردن (الجـهـاد): ١٥٢

بەشی چوارەم

پـەرچو کۆسپەکانی سـەر ڕێـی بەرەو خـوا چوون ١٦١
پێشدەستیی: ١٦٣
تەوەری یەکــەم: بەهــەڵە حــاڵیی بوون لە ئیســلام ١٦٥
یــەك: بە هــەڵــە تێگــەیشـتن لە ئیسـلام چـییـەو چۆنـە؟! ١٦٦
دوو: بەهــەڵە لــە ئیســلام حــاڵیی بوون، بۆچـی و چـۆن پەیدا دەبێـت ؟ ١٧٠
سێ: ئاکامی شــوومی بەهــەڵە لە ئیســلام حــاڵی بوون: ١٧٤
چــوار: چارەســەری دەردو دیــاردەی بەهــەڵــە لە ئیســلام حــاڵیی بــوون: ١٧٩
تەوەری دووەم: گوناحــە ڕواڵــەتیــی و دەروونــیــیەکــان ١٨٦
١- گونــاحە زلــە پەنهانەکــان: ١٨٨
٢- گوناحــە زلــە ئاشــکراکان: ١٨٩
تەوەری ســێیەم: زیــاد لە پێـویــســت گرنگــییدان بە ژیــانــی دنــیــا ١٩٤

تەوەری چـوارەم: نەفـس و هـەواو ئارەزووەکانی.......................... ١٩٦
سێ حاڵەتەکەی دەروون:..................................... ١٩٧
تەوەری پێنجـەم: شـوێنکـەوتن و لاساییکردنەوەی کوێرانـەی پێشـینان و دەوروبـەر.... ٢٠١
تەوەری شـەشـەم: بێ مامۆسـتایی و چاوسـاغـیی.......................... ٢٠٣
تەوەری حـەوتـەم: بێ ئاگـایی (الـغـفـلـە)............................. ٢٠٥
تەوەری هەشـتـەم: شـــــەیـتـــــان................................. ٢٠٧

بەشی پێنجـەم
ڕوونکردنەوەی چەند ڕاستییەک و ڕاستکردنەوەی چـەند هەڵەیەک لەبواری: تەزکیەی نەفسدا............................ ٢٠٩

تەوەری یەکـەم: تەزکیـەی نەفـس خاڵی هاوبەشی نێوان سـەرجەم مسـوڵمانانە بەتایبەت زاناو پێشـەوایانیان، بەڵام هەندێکیان تێیدا پسـپۆڕ (مُتَخَصِّص)ن.................... ٢١٢
تەوەری دووەم: تەزکیەی نەفس لە مەیدانی کارو خەباتـدا نەبێ، وەك پێویسـت نایەتەدی ٢١٤
تەوەری سـێیەم: نەفسی تەزکیەکـراوو هی تەزکـیە نەکراو، جیـاوازیـیان لە ڕاددەی پابەنـدیی دایـە بە شـەرعەوە ٢١٦
تەوەری چوارەم: تاکە سـەرچاوەی دینداریی و مسوڵمانەتیی، کە تەزکیەی نەفسـیش لایەنێکـیەتی، شـەریعەتی خوایـەو هیچـی دیکـە........................ ٢١٨
تەوەری پێنجـەم: با هەستیارییمان بە وشەی (تَصوّف)و هەڵەو پەڵەی نێو سەرچاوەکانی، وامان لێ نەکات لە خێرو بێرو چاکەکانی بێ بەش بیـن........................ ٢٢١
تەوەری شـەشـەم: خـاوەنی تەزکیـە بوون و، صـۆفیی و دەروێـش بوون، یان لەنێو طەریقـەتـدا بوون، دوو شـتی پێکـەوە پەیوەسـت (متـلازم) نیـن.................. ٢٢٣
تەوەری حـەوتـەم: (وەلـیی) کێ یـەو (کـەرامەت) چـیـیـە؟!...................... ٢٢٤
١- وشـەی وەلیی (ولـیّ) ٢٢٤
٢- کـەرامەت (الکرامـة) چییە؟!...................................... ٢٣٠
تەوەری هەشـتـەم: خـورپەو خـەون (الإلـهام و الرؤیـا)و هەڵسـەنگاندنیان............... ٢٣٤
١/ پێناسـە.. ٢٣٤
٢/ بەڵگـەی ڕاسـتـبوونی زانیاریی وەدەسـتـهێنراو،لەڕێـی خورپەو خەونەوە ٢٣٥
٣/ هـەڵسـەنگـاندن (التـقـیـیـم)................................. ٢٣٨
تەوەری نۆیەم:بەهـەڵـەداچـوون لە چەمـك وواتای ڕاسـتەقینەی چەند وشـەیەکدا ٢٤٢
تەوەری دەیـەم: حەوت ڕەخـنـەو تـێبینـیـی لەسـەر ئەهـلـی تەصـەووف............ ٢٤٩

یـەك: زانیاریی و بەرچاو ڕوونیی بناغــەی مســوڵمانەتیــیە.................... ٢٥٠
دوو: دینــداریی و پارێزكــاریی، شــتی زاتیـــن و بەمیــرات ناگیــرێن............ ٢٥١
سێ: ئینسانی نەشارەزاو نازانیار بەدین، دروست نیە ببێتە پێشەواو چاوساغ........ ٢٥٢
چــوار: دروســت نیە تەكیــەو خانەقایەكــان بكرێنــە بەدیلی مزگــەوت............. ٢٥٥
پێنــج: حەیفە ئەهلی دڵ، ببنە داردەست و وابەســتەودابەستەی ئەهلی گڵ.......... ٢٥٦
شەش: بەرگریی لێكردن و تەئویل و پینەكردنی قسەی هەللەق و مەللەق (شـطحات)و ناشــەرعییانەی هەندێك لە ناودارانی تەصــەووف، سەرجەم تەصــەووف تۆمەتبــار دەكات:... ٢٥٧
حــەوت: ئیمان و عـەقیدە بۆ دینداریی و مسوڵمانەتیی، وەك بژیوو ئاوو هەوا وان بۆ جەستە، بەڵام تەزكیە و تەصەووف، وەك میــوەو شــیــرینی وان.................. ٢٥٨

بەشـی شـەشـەم

دوایین بۆچوونو سەرنجەكانم لـەمەڕ تەزكیـەی نەفس ٢٥٩
تەوەری یەكــەم: تەزكــیەی نەفــس بۆ بانگــەواز كــەران و مشــوورخۆران و بەرپرسانی نێو جموجۆڵ و كارو چالاكی ئیســلامــیی، پێویســتییەكی حــەتمــیــیە.................. ٢٦٢
تەوەری دووەم: تەزكــیەی نەفــس، بەشێكی ئیســلام و لایەنێكی مسوڵمانەتیــیەو، ئیســلامــیش جگــە لە قورئان و ســوننەت و، مســوڵمانەتییش بێجگە لە پابەندیــی پــێیانــەوە، شــتێكــی دیكــە نیــن... ٢٦٨
تەوەری ســێیــەم: خــوا بەیەكــگرتن (توحیــد الله) و شوێن پێی پێغــەمبەر (صلى الله علــیه وســلم) هــەڵــگرتن (إتبــاع رســول الله)، كاكــڵ و جەوهەری مســوڵــمانەتیی و تەزكــیــەی نەفــســن... ٢٧٠
تەوەری چــوارەم: هەرچەندە قورئان و سوننەت بەسن بۆ هەر جۆرە هیدایەت و ڕێــڕوونیــیەك، بەڵام مەگــەر بە دەگــمەن، دەنــا بەبێ مامۆســتاو چاوساغ، كــاری تەزكــیــە وەك پێویســت ســەرو بەر ناگــرێ.. ٢٧٤
تەوەری پێنجــەم: تەزكــیــەی نــەفــس خەســڵەتێكی بنەڕەتیی پێشینەی چاكمان بووەو، هیچ زاناو پێشــەوایەكی ڕۆچووی پاشینیش نكوڵیی ولام وجیمیی لێی نەبووە............ ٢٧٦
تەوەری شــەشــەم: پێشــەوایانی تەزكــیەو تەصــەووف، جگــە لە ڕێبــازی پێغەمبــەری خــوا (صلى الله علیه وســلم) ڕێــچكەیەكی دیكــەیان دانــەهــێنــاوە...................... ٢٨٢
تەوەری حەوتەم: كێشەو مشت و مڕی نێوان سەلەفییەكان و صۆفــییەكان لەسەر ئەسڵی سەلەفییەت و تەصەووف، بەرهەم و زادەی حاڵیی نەبوون و كــرچ و كاڵ بوونە....... ٢٨٥

بەشی حەوتەم

ئەزموونی تایبەتیی خۆم لە بواری تەزکیەی نەفسدا............٢٩١

تەوەری یەکەم: هاوەڵی چاك و ژینگە (بیئە)ی پاك، گەورەترین کاریگەرییان هەیە لە تەزکیەبوونی نەفسدا.. ٢٩٤

تەوەری دووەم: تەمەن بەزایەنەدان و کۆنترۆڵکردنی ئەندامەکان، بۆ بەکارهێنانیان لە چاکەو پاراستنیان لە خراپە، بەهێزترین دەستەبەرکەر (ضامِنْ)ی نەفس تەزکیە بوون و بەرەو خواچوونە.. ٢٩٦

تەوەری سێیەم: بیرکردنەوەو رامان و چوونە ئیعتیکافەوە، چەند مەرجێکی بنەڕەتیی سەرگرتن و بەرگرتنی پرۆسەی تەزکیەی نەفسن.......................... ٢٩٨

تەوەری چوارەم: هەر خواپەرستیی و گاعەتێك هەردووك مەرجی بەس بۆ خوابوون و، بەپێی شەرعی خوابوونی تێدا نەبن، نابێتە مایەی تەزکیەو خاوەنەکەی لەسەریشی قەرزدار دەبێتەوە.. ٣٠١

تەوەری پێنجەم: هەرچەندە هەبوونی رێپێشاندەرو چاوساغ زۆر گرنگەو، رێگا ئاسان و کورت دەکاتەوە، بەڵام بەخشش و هیدایەتی خوا زۆرو فراوانەو، قورئان و سوننەتیش بۆ ئەهلی خۆیان، هەموو ئامانجەکان دێننەدی و پەکی ناخەن.......................... ٣٠٦

تەوەری شەشەم: هەرچەندە جۆرەکانی خواپەرستیی و، ئەرکە شەرعییەکان هەموویان لە تەزکیەکردنی نەفسدا کاریگەریی خۆیان هەیە، بەڵام هەرکەسەش لە شتێك، یان چەند شتێکدا بەهرەمەندتر دەبێ:.. ٣١٢

تەوەری حەوتەم: وەك بەهۆی سەختیی و دژوارییەکانی مەیدانی کاری ئیسلامییەوە، بەتایبەت کۆچکردن و جەنگ و جیهاد، ئینسان لەبێژینگ دەدرێ و تەزکیە دەبێ، بە هیچ شتێکی دی هێندە تەزکیە نابێ:...................... ٣١٤

تەوەری هەشتەم: یادی مەرگ و گۆڕو بەرزەخ و قیامەت، هۆکارێکی گەورەی تەزکیە بوونە:.. ٣١٧

تەوەری نۆیەم: رووحیش وەك جەستە بەخزمەتکردن و وەرزش و راهێنان بەهێز و پێز دەبێ و، بەفەرامۆشکردن و خەم لێ نەخواردنی بێهێز دەبێ و دەپووکێتەوە:..... ٣٢٠

١/ هەرکام لە ئەرکە شەرعییەکان و جۆرەکانی خواپەرستیی، کاریگەرییەکی تایبەتیی هەیە، لەسەر رووح و دەروونی ئینسان:.................................... ٣٢٠

٢/ رووحیش وەك جەستە وردە وردەو پلە پلە (تدرّجاً) دەگونجێ رابهێندرێ و پەروەردە بکرێ، نەك یەك تەکان و بەپەلەو یەکبینە:.............................. ٣٢١

٣/ تایبەتمەندییەکی ڕووحە، کە لە ئەنجامی مەشق پێکردن و ڕاهێنانیدا، بەهێز دەبێ و، هەندێك حاڵەت و دیاردەی نائاسایی تێدا پەیدا دەبن:.................... ٣٢٢
أ/ چەند نموونەیەك لە کەرامەتی دۆستانی خوا.......................... ٣٢٤
ب/ چەند نموونەیەك لە حاڵەتە شەیگانییەکانی کافران و گوناحباران.............. ٣٢٩
تەوەری دەیەم: سەنگی مەحەك و تەرازووی تەزکیە بوونی نەفس:................ ٣٣٢
١- ئیمانێکی شهوودیی:.. ٣٣٢
٢- تام و چێژ وەرگرتن لە عیبادەت:.. ٣٣٣
٣- خۆشحاڵ بوون بە تەقواو چاکەو، دڵتەنگ بوون بە گوناح و خراپە:....... ٣٣٣
٤- ئامادەبوون بۆ بەخشینی سەرو ماڵ لەپێناوی خوادا:...................... ٣٣٣
٥- جڵەو کردنی نەفس بە جڵەوی شەرع و کۆنترۆڵکردنی غەریزە جەستەیی و دەروونییەکان و ئەندامە ڕواڵەتییەکان:.................................... ٣٣٤
٦- نەلەخشان لە کاتی هات و نەهات و خۆشیی و ناخۆشییدا:.................. ٣٣٥
٧- ڕەوشتی بەرزو جوان:.. ٣٣٦

بەشی هەشتەم

دوا سەرنجم لەبارەی نەفسەوە پاش یازدە ساڵی ڕابردوو..... ٣٣٨
تەوەری یەکەم: نەفسی مرۆڤ لە بۆتەی سەختیی و دژوارییەکاندا تەزکیە دەبێ: ٣٤١
تەوەری دووەم: زیندان (سجن) دەرفەتێکی زێڕینە بۆ ئیعتیکاف و بەخۆداچوونەوەو لە خوا نێزیك بوونەوە:.................................... ٣٤٣
تەوەری سێیەم: خۆڕاگریی و نەلەخشان لە بەرانبەر قسەو قسەلۆك و بوختان و درۆو دەلەسەو پرۆپاگەندەی کەسانی ناحەزو کینە لەدڵ و خاوەن حەسەددا ٣٤٥
تەوەری چوارەم: دڵسۆز بوون بۆ خەڵك و بەتەنگەوەبوونیان و، بەزەیی و پەرۆش بۆ نواندنیان.. ٣٤٨
تەوەری پێنجەم: نیزیکی و تێکەڵیی کردن لەگەل خەڵکی سادەو هەژارو نەداراو، هەستکردن بە ئێش و ژانەکانیان و، خۆ دوورگرتن لە ستەمکارو خۆبەزلگران، مەگەر بۆ ئەنجامدانی ئەرکێکی شەرعیی و بەگوێرەی پێویست و بە وریاییەوە ٣٥٠
تەوەری شەشەم: خۆ ڕازاندنەوە بە خەسڵەتی بەرزی لێبوردەیی و سینگ فراوانیی (سماحە) و، خۆ دوورگرتن لە کینەو جوغزو غەرەز، تەنانەت بەرانبەر بە دوژمن و ناحەزانیش :.............................. ٣٥٣

دوا قسـەم ٣٥٨

بەشی نۆیەم

یەکبوویی (وحدة الوجود) ٣٦٠
تەوەری یەکەم: پێناسەی یەکبوویی (وحدة الوجود): ٣٦٣
تەوەری دووەم: هەڵگرانی ئەو بیرۆکەیە: ٣٦٧
تەوەری سێیەم: مەترسیی ئەو بیرۆکەیەو دەرهاویشتە خراپەکانی:.................... ٣٦٩
تەوەرەی چوارەم: هەڵوەشاندنەوەی بیرۆکەی یەکبوویی:.............................. ٣٧٤
تەوەرەی پێنجەم: (إبن عربي) و لافلێدانی زل زل و بێ بەڵگە.......................... ٣٧٧
تەوەری شەشەم: پوختەی قسان لەبارەی بیرۆکەی یەکبوونییەوە.......................... ٣٨٢
تەوەری حەوتەم: ڕای بەندە لەبارەی بیرۆکەی (یەکبوویی – وحدة الوجود)ەوە ٣٨٣

بەشی دەیەم

تەصەووف و صۆفییەکان (التصوّف والصوفية) ٣٩٠
تەوەری یەکەم: وشەی تەصەووف لە چییەوە هاتوەو کەی پەیدا بووە؟ ٣٩٣
یەکەم: وشەی (تصوف) لە چییەوە هاتوە؟.. ٣٩٣
دووەم: وشەی (صوفي) و (صوفية) کەی سەری هەڵداوە؟................................ ٣٩٤
تەوەری دووەم: سەرەتای سەرهەڵدانی تەصەووف...................................... ٣٩٥
تەوەری سێیەم: نـاوەکـانی تـەصەووف... ٣٩٧
تەوەری چوارەم: پێناسەی تەصەووف و نێوەڕۆکەکەی..................................... ٣٩٨
تەوەری پێنجەم: گەشە کردنی تەصەووف.. ٤٠٢
تەوەری شەشەم: سەرهەڵدانی ڕێبازەکانی تەصەووف و گرنگترین ڕێبازەکانی....... ٤٠٧
تەوەری حەوتەم : هەڵسەنگاندنێکی کورت بۆ تەصەووف و تەزکیەی نەفس........ ٤١٤

بەرهەمەکانی دانەر ٤٣٢
کورتەیەک لە مێژووی ژیانی مامۆستا عەلی باپـیـر ٤٤٨
نێـوەڕۆک ٤٥٠

www.alibapir.com

ڕێگای صاڵح بوون و بەرەوخواچوون

ئەم کتێبە کە هەتا ئێستا شەش جاران "بەکوردیی" چاپکراوە و، لەهەرشەش چاپەکەشیدا دەستکارییم کردووە کەمو زیادییم تێداکردوە، بەسەرچاوەیەکی گرنگی خۆپاك و چاککردن (تزکیە النفس)و، صاڵح بوونو بەرەوخواچوونی دەزانمو، دە توانم بڵێم: پوختەو گوشراوی سەرجەم کتێبو سەرچاوەکانی ئەو بوارەیەو، شیلەو ڕاپازنەراوی ئەزموونی تایبەتیی خۆشمەو، کتێبێکە، سێ (30) ساڵی ڕەبەقە: کاری تێدادەکەمو بژاری دەکەمو دەیگەیەنم، بۆیە هیوادارم لەم چاپی شەشە مەیدا، لەجاران پتر مایەی بەهرە لێوەرگیران بێ‌و، هەرکەس بە جیددیی‌و قووڵ ڕامانو تێگەیشتنەوەو بەمەبەستی پاك‌و چاك، یان پاکترو چاکتربوون، بیخوێنێتەوە، دڵنیام دەبێتە هاوکاری چاکتر تێگەیشتنو باشتر پێگەیشتنی.

www.alibapir.net
/alibapir1
/alibapir

نرخی 8.000 دینار
9 789922 632773

نوسینگەی تەفسیر
بۆ بلاوكردنەوە
هەولێر - شەقامی ٦٠مەتری تەنیشت منارەی چۆلی
/TafseerOffice
+964 750 818 08 66
www.al-tafseer.com
tafseeroffice@yahoo.com